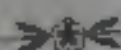

HET OPIUM-VRAAGSTUK IN NEDERLANDSCH OOST-INDIË

door

J. L. ZEGERS,
Zendeling der Ned. Zend. Ver. te Indramajoe.

NIJMEGEN,
P. J. MILBORN.
1890.

DIT GESCHRIFT,

SAMENGESTELD OP UITNOODIGING

VAN

„DEN NEDERLANDSCH-INDISCHEN ZENDINGBOND",

IS VOOR DIENS REKENING UITGEGEVEN.

HET OPIUM-VRAAGSTUK

IN

NEDERLANDSCH OOST-INDIË,

DOOR

J. L. ZEGERS,
Zendeling der Ned. Zend. Ver. te Indramajoe.

NIJMEGEN,
P. J. MILBORN.
1890.

INHOUD.

ALGEMEENE OPMERKINGEN.

*) Door een verzuim bij de correctie is in den tekst gedrukt: Hoofdstuk VIII.

Bladz.

HOOFDSTUK XV.

Het doodvonnis.

HOOFDSTUK XVI.

Een betwist pleidooi.

HOOFDSTUK XVII.

De plaatsen des onheils.

HOOFDSTUK XVIII.

Omvang van het kwaad.

Bladz.

HOOFDSTUK VIII.

Zelfs prijsgegeven wat eenmaal gewonnen was.

HOOFDSTUK IX.

Nog eens de proef genomen.

1873—1889.

HOOFDSTUK X.

Eene nieuwe teleurstelling.

HOOFDSTUK XI.

Waar ligt de oorzaak?

HOOFDSTUK XII.

De proef op de som.

Bladz.

HOOFDSTUK X.

Geen onmogelijke eischen!

HOOFDSTUK XI.

De opiumregie. Uitoefening van het monopolie door den Staat.

HOOFDSTUK XII.

Het „einde" der zaak.

ALGEMEENE OPMERKINGEN.

§ 1. Aanleiding tot dit geschrift.

„Dat moet gij lezen; 't is verschrikkelijk!" sprak een zendeling in de binnenlanden van Java tot een zijner collega's, die — het was in het midden van den Oost-moesson des jaars 1886 — zich gedurende enkele dagen onder zijn dak zou verpoozen. Dit zeggende wees hij hem op „Baboe Dalima," den, blijkbaar voor hem gereed liggenden, opium-roman van den heer Perelaer. Het was aan den blik der oogen en den klank der stem goed te bespeuren, dat de inhoud van dit, toen pas uitgekomen werk, een diepen indruk op den gastheer gemaakt had.

De gast was zelfs met den titel van dit boek niet eens bekend, veel minder dus met den inhoud, doch was, opgewekt door de aanbeveling van zijn vriend, nog denzelfden dag in de lectuur er van verdiept. De inhoud boeide hem in die mate, dat hij geen boek of courant ter hand kon nemen, vóór hij deze pennevrucht van Perelaer ten einde toe had door gelezen.

Of de lezing hem „genoegen" verschafte?

Zulk een boek kan men niet voor zijn genoegen lezen. De inhoud is daartoe te „verschrikkelijk". Levendig herinnert zich de schrijver dezer regelen hoe bij de lezing nu eens een hoogrood zijn aangezicht deed gloeien, en hoe het dan weer eene uitdrukking ontving, alsof alle bloed er uit was weggevloeid. Zij, die zelf het boek hebben gelezen, zullen begrijpen, dat hij de ruim 700 bladzijden druks niet kon ten einde brengen, zonder telkens min of meer luide de woorden te herhalen, waarmee het hem was aanbevolen: „'t Is verschrikkelijk!"

Maar juist dat verschrikkelijke hield de aandacht voortdurend gespannen, en de indruk werd gaandeweg sterker, dat zulk een boek, al zeide de auteur zelf slechts een „fictief verhaal" te leveren, wat anders dan een „roman" was.

Natuurlijk kon de vraag niet onderdrukt worden: In hoeverre mag het geschrevene geschiedenis heeten? Als slechts de helft waar mocht zijn van wat Perelaer schrijft, schreit dan zulk een toestand in onze Oost niet ten hemel?

Die vragen hielden mij vast. Ik gevoelde mij vastgehouden en daarom moest ik aangrijpen.

Tot een oorlog tegen de opiumpacht dringt Perelaer, een oorlog *à outrance*. Ik wilde weten of er oorzaken aanwezig zijn, welke dien aandrang verklaren en rechtvaardigen. Heeft Perelaer waarheid medegedeeld, o zeker, dan is de opiumpacht voor altijd veroordeeld. Maar heeft hij ons waarheid of verdichting gegeven?

Het besluit was genomen. Ik zou trachten mij van de opiumaangelegenheden op de hoogte te stellen.

Niet, dat ik er vroeger geene aandacht aan had gewijd. Dan zou ik o. a. de geschriften van mijn ambtgenoot Jansz en van anderen niet onder de oogen moeten gehad hebben.

Voor enkele jaren in het Vaderland zijnde en uitgenoodigd om voor eene bekende vereeniging eene voordracht te houden, koos ik tot onderwerp: *Het opiumverderf op Java.*

Maar toch, wat ik er van wist — ik gevoelde dat nu diep — haalde niet bij de kennis van het kwaad, die de schrijver van „Baboe Dalima" scheen te bezitten.

Toen ik na eenige dagen het huis van mijn vriendelijken gastheer verliet, keerde ik met een tal van aanteekeningen uit het genoemde werk huiswaarts, en had het voornemen deze te vergelijken met wat door andere mannen, met Indische toestanden bekend, over het opium geschreven was. Met eenige moeite had ik weldra eenige boeken en tijdschriften en dagbladen onder mijn bereik, die mij daarbij belangrijke diensten zouden bewijzen, terwijl ik van dien tijd af gretig alle verschijnende periodieken en dagbladen doorzocht of zij ook iets bevatten wat mij tot gids op het veld van onderzoek zou kunnen strekken, en mijne kennis verrijken. En tot mijn niet geringe voldoening bespeurde ik, hoe sedert de verschijning van Perelaer's roman, het onderwerp: Opium en opiumpacht, in steeds toenemende mate in behandeling kwam. Wie weet of ook dat werk daartoe niet een krachtigen stoot heeft gegeven?

Het boek is van verschillende zijden duchtig gekritiseerd. Het is onbarmhartig gevonnisd 1° om de onjuistheden, waarvan het gezegd wordt te wemelen, het gemis van kennis des schrijvers, zelfs der eerste beginselen van taal-, land- en volkenkunde, van godsdienstige wetten en gebruiken en staatsinstellingen; 2° om den gewrongen stijl en de onnatuurlijkheid der gesprekken, die er in worden medegedeeld. Men heeft het zelfs een reuzenarbeid genoemd om al de fouten, die het aankleven, te willen bloot leggen. Maar het boek is 3° vooral veroordeeld om de te sterk realistische scènes, die het teekent, en de onzedelijke strekking, die men er aan heeft willen toeschrijven. Meer dan een is begonnen het boek te lezen, maar heeft het als „te vies" weggeworpen. Nog is het bij velen 4° niet in goede aarde gevallen om den bitteren toon, die het kenmerkt, en de zware, ergernis wekkende beschuldigingen, die er in voorkomen jegens de Regeering, de O. I. bestuurs- en rechterlijke ambtenaren enz. — In één woord het is als een onbeduidend, hartstochtelijk en voor de zeden gevaarlijk boek door menigeen met mond en pen der lezing onwaardig gekeurd.

Het ligt niet op onzen weg den schrijver te verdedigen. De aanmerkingen gemaakt op het gebrek aan kennis van land en volk en taal en op den toon van het geschrift, laat ik dan ook geheel onbesproken. En wat de beschuldiging betreft, dat Perelaer bij voorkeur het vuile en walgelijke heeft beschreven, en daarmede zijn boek tot een gevaarlijk onzedelijk product heeft gestempeld, — er is genoeg geschreven om de onbillijkheid dezer kritiek in het licht te stellen. Wat mij betreft, ik had gewenscht, dat „het ridderlijk hart van den militair" zich niet had laten vervoeren om de beschrijvingen van vreeselijke toestanden tot de uiterste grenzen te drijven. Men moest, dunkt mij, een weinig meer respect hebben voor zijne lezers. Doch dat Perelaer één letter op het papier zou hebben gezet met het doel het kwade aanlokkelijk te maken, — geheel het boek bewijst het tegendeel. Zijn doel is: verbetering. Het zou niet zwaar vallen om tegenover de afkeurende kritiek, hier tal van getuigenissen op te nemen, die het boek de vrucht noemen van een eerlijken en edelen arbeid, die waardeering verdient in woord en daad.

Dit neemt echter niet weg, dat ik mij informeerde naar het oordeel van ernstige mannen in Indië, die de inlandsche maatschappij kennen, en de mate van demoralisatie door het opium in die maatschappij aangericht, hebben bestudeerd, door zich onder het volk te bewegen. Dit oordeel luidde ongeveer aldus: „Perelaer heeft ontegenzeggelijk hier en daar misgetast, in sommige opzichten wat overdreven, maar in hoofdzaak zijn de toestanden, zooals hij ze schetst. Doch al trekt men tot zelfs 50% er van af, dan blijft er genoeg over om ons als Nederlanders van schaamte te doen blozen en met den schrijver uit te roepen: „Onverbiddelijk den oorlog aan de opiumpacht!"

Er zou hieraan nog veel kunnen toegevoegd worden. Doch — nog eens — ik schrijf geene apologie op het werk van Perelaer, dat, wijl het door sommige dingen wordt ontsierd, minder algemeen gelezen is en daardoor ook zijn doel waarschijnlijk bij velen volkomen heeft gemist. De niet geheel van grond ontblootе afbrekende kritiek heeft ongetwijfeld menigeen van het lezen teruggehouden. Wat mij echter in die kritiek herhaaldelijk getroffen heeft, is, dat men om de bijzonderheden de hoofdzaak uit het oog verloor, en wat men ook tegen de détails had in te brengen, den grondslag van het geheele betoog onaangeroerd moest laten, ten minste dien onaangeroerd liet.

Het bovenstaande gelieve men echter alleen op te vatten als geschreven om verklaring te geven van den indruk, dien deze „roman" op den schrijver dezer regelen heeft gemaakt, en ter rechtvaardiging voor hen, die het misschien bevreemdend vinden, dat iemand aan „zulk een boek" zooveel aandacht heeft kunnen schenken.

Het pijnlijk gevoel van verkeerde toestanden, die in onze Oost bestaan, door de lectuur van Perelaer's roman nog meer gewekt, werd versterkt door treurige ervaringen in eigen werkkring en door het onderzoek van vele geschriften en dagblad- en tijdschriftartikelen aan het

opium en de opiumpacht gewijd. Tegen den tijd, waarop de vijfde Zendingconferentie te Batavia zou gehouden worden, meende ik hierover voor mij zelven een vaste overtuiging te hebben verkregen niet alleen, maar ook die voor de Conferentie te mogen uitspreken en ontwikkelen. Daartoe prikkelde mij mede de toenemende belangstelling, die in Zendingskringen en daarbuiten werd getoond voor de rol, die het opium in de inlandsche maatschappij, vooral op Java vervult. Aanmoediging vond ik bovendien in het schrijven van een ambtgenoot: „Naar het mij voorkomt, is er op heden geen onderwerp, dat meer onze aandacht vraagt dan de Opiumhandel. Wij zijn wel reeds wakker geschud, maar de oogen zijn nog niet helder open. Sedert het eerste wekken zijn vele dingen gebeurd; er werden ook boeken geschreven en dwaasheden verkondigd; in Nederland komt het onderwerp aan de orde. Spreek gerust. Mij dunkt, onze zendingbond mag niet zwijgen."

In Nederland komt het onderwerp aan de orde!

Reeds was vandaar de uitnoodiging tot mij gekomen om mede te werken tot het in het leven roepen van eene nationale beweging ten gunste van het gewichtig volksbelang: de afschaffing der opiumpacht, en wel door het schrijven van een klein geschrift, dat men onder het volk gratis wilde verspreiden.

Ik had redenen om aan het doeltreffende van die poging te twijfelen, en gaf dus aan de uitnoodiging geen gehoor. Maar wel versterkte zij mij in het voornemen om met een voorstel ter zending-conferentie te komen, dat, naar ik meende, meer in overeenstemming was met de tegenwoordige behoefte aan kennis der kwestie.

Tegen het in het leven roepen der bedoelde *algemeene* beweging was, oordeelde ik, gebrekkige kennis van zaken een wezenlijk bezwaar. In dat gebrek voorziet een kort geschrift niet. Ik stelde ter Conferentie voor, dat de Bond door de samenstelling en uitgave van een *boek* zou medewerken om van dit punt ons volk behoorlijk op de hoogte te stellen.

Ziedaar de aanleiding tot het werk, dat thans voor rekening van den Zendingbond in Ned. O. Indië verschijnt.

Bovenstaande uiteenzetting heeft reeds licht verspreid over de vraag naar de

§ 2. Strekking van het geschrift.

Ofschoon het in Nederland en Indië niet aan mannen ontbreekt, die zich met energie op de bestudeering dezer hoogst gewichtige kwestie hebben toegelegd, en onze litteratuur verrijkten met de vruchten van hun degelijk onderzoek, toch ontbreekt tot zelfs in de meest ontwikkelde kringen hierover eene gevestigde overtuiging.

Dit gemis aan overtuiging kan slechts bewijzen, dat er, ondanks het vele dat door bekwame handen geschreven werd, voldoende kennis dezer stof nog altijd wordt gemist.

Men heeft hier te lande dikwijls gesmaald op de onverschilligheid van ons volk voor dit koloniaal belang.

Ons dunkt, dat hierbij de eischen der billijkheid niet genoeg zijn betracht.

Die onloochenbare onverschilligheid toch zou niet mogelijk zijn, als er niet zoo'n schromelijke onwetendheid van dit Indisch vraagstuk bestond. Niets kon ik ontdekken, dat de klacht over die onwetendheid van grond beroofde. Zeker, het stemt tot blijdschap, dat mannen, met kennis van zaken toegerust en van de beteekenis van dit vraagstuk doordrongen, als betrouwbare leidslieden in den strijd ter oplossing der brandende kwestie mogen erkend en gewaardeerd worden. Doch het is te betreuren, dat het aantal dergenen, die deze mannen, met volle bewustheid van hetgeen zij doen en dus met geestdrift, in den strijd kunnen volgen, nog slechts een gering deel van ons volk uitmaakt. De geschriften over het opium zijn alleen in zeer beperkten kring verspreid. Het belang der zaak eischt, dat de belangstelling wordt vermeerderd. Vóórdat de natie iets van beteekenis tegen het opium en de opiumpacht kan doen, moet de publieke opinie worden voorgelicht. Wil men dat velen het hoog belang van die zaak zullen inzien en zich van harte zullen opgewekt gevoelen tot deelneming aan dien strijd, dan is voor het oogenblik allereerst noodig de kennis van het vraagstuk uit te breiden en te verhelderen. Schrijvers over de opiumpacht spreken het doodvonnis er over uit, en willen dit ook van het volk in Nederland. Dat kan noch mag men verlangen, zoolang de kennis ontbreekt der gronden, waarop de opiumpacht moet ten doode gedoemd worden. Men wil, dat de natie zich zal uitspreken, en bij de Regeering er op zal aandringen, met het stelsel van verpachting van het debiet van opium te breken. Zulk een aandrang nochtans, — gesteld de natie ware op de tegenwoordige hoogte of laagte harer kennis, er toe te bewegen —, kan onmogelijk de zedelijke waarde van een volksuiting hebben, en zij zal dit karakter ook niet verkrijgen, zoolang de omvang van het kwaad niet gekend wordt en men derhalve ook niet bevoegd is er over te oordeelen. Toch mag ons volk de zaak niet laten voor wat ze is, en er met eenige banale phrases overheen glijden. Nederland is *verplicht* tot bestrijding van het opiumkwaad. Daarom dient gearbeid te worden, dat er eene krachtige volksovertuiging ontsta, eene overtuiging gegrond op kennis van den feitelijken toestand en getoetst aan de beginselen onzer zedelijke roeping, jegens de ons onderworpen volken; eene overtuiging, die te verdedigen is en die men in staat is te verdedigen ook tegenover hen, die van eene tegenovergestelde meening mochten zijn.

Gemis aan kennis is de oorzaak, dat het in Indië zoover is gekomen, dat de heer Perelaer er de stof kon vinden voor een opium-roman als de zijne is ; oorzaak ook, dat de Volksvertegenwoordiging jaar op jaar in de opium-politiek heeft berust, de Indische Begrooting op dat punt jaarlijks goedkeurde, en het volk met deze handeling zijner vertegenwoordigers kalmweg genoegen nam

Er kan geen sprake zijn van eenige hervorming en verbetering van

beteekenis, zoolang de natie zelve niet meer aandacht wijdt aan de zaak, en zich ook door hare vertegenwoordigers in het Parlement niet uitspreekt.

Ik stelde dan ook ter Conferentie op den voorgrond, dat het Nederlandsche volk eene gewichtige roeping jegens zijne bezittingen over zee te vervullen heeft, en heel onze natie in zedelijken zin verantwoordelijk moet geacht worden voor alles wat daar in naam van Nederland geschiedt. Ik wekte den Bond op, om naar vermogen mede te werken tot voorlichting van ons volk, aangaande eene zaak, waarbij de vitale belangen der inlandsche bevolking zoo nauw betrokken zijn, en deed het voorstel: „De Zendingbond in Ned. O. I. ga over tot het doen samenstellen en uitgeven van een boekwerk, waarin de opium-kwestie van alle kanten beschouwd en in al hare détails onder verschillende hoofden behandeld wordt."

Met dit voorstel bewoog ik mij langs de lijn door anderen aangegeven, terwijl naar het mij voorkwam, alles pleitte voor de

§ 3. Opportuniteit van zulk een geschrift.

Zooals wij reeds hoorden, was de vraag: „Wat kan de *Zending* doen om den verderfelijken opiumhandel in onze O. Indische Bezittingen tegen te gaan?" destijds aan de orde in Zendings-kringen, o. a. ook op den jaardag der Ned. Zend.-Vereeniging, waar, als antwoord op die vraag, „een uitnemend referaat" is geleverd. Men kwam daar tot de overtuiging, dat het plicht is voor de verschillende Zendings-corporaties zich op dit punt met elkander te verstaan. Daartoe zoude men stappen doen.

De wereld-zendingsconferentie te Londen stond op het punt van gehouden te worden. Ook daar zou van de bestrijding van den opiumhandel sprake zijn.

Verder lieten zich in verschillende Zendings-geschriften stemmen van landgenooten hooren, en van meer dan eene zijde werd uitgesproken, dat de bestrijding aanvankelijk moest geschieden door wetenschappelijke en populaire geschriften, alsmede door eenparige maatregelen der zendelingen.

Wat was echter de indruk der besprekingen op die gehouden vergaderingen? Dat men nergens rijp was voor de beantwoording der vraag, wat de zending tegen het opium kon doen. Iemand schreef terecht: „Zoolang wij in het wilde er op inslaan tegen dit duizendhoofdig monster, kunnen wij niets uitwerken, dan dat wij ons zelven in minachting brengen bij de Regeering. Wat wij doen en wat wij zeggen, moet uitmunten zoowel door waarheid als door uitvoerbaarheid."

De wensch naar de oprichting van een anti-opiumbond was reeds jaren geleden door een zendeling uitgesproken en destijds in Nederland aanbevolen, echter — wat te begrijpen is — zonder veel resultaat. Het denkbeeld kwam er op eene algemeene Zending-conferentie wederom

te berde. Edoch, toen werd betoogd, dat een anti-opium-verbond, om te kunnen slagen, *geen Zendingbond* mocht zijn. De bestrijding van het opium *moest* niet van een Zendings-corporatie alleen en als zoodanig uitgaan. Wel ligt het op den weg der zending gegevens omtrent den toestand, zooals die door het opium is geworden, te verzamelen, en die den volke onder de oogen te brengen. Dan allicht zullen de oogen opengaan.

Een voordeel was het inderdaad, dat men zich ook buiten de Zendings-kringen gaandeweg ernstiger met de vraag naar het al of niet gerechtvaardigde van het opium-bedrijf en het opium-gebruik met al zijne gevolgen bezighield. Daar werd eveneens ingezien, dat de opium-kwestie tot de gewichtigste vraagstukken van den tegenwoordigen tijd behoort, mede wegens haar nauw verband met tal van andere belangen.

Er behoefde dus geen vrees te zijn, dat de uitgave van een boekwerk als de voorsteller ter Conferentie aanbeval, zou lijden aan gemis van actualiteit. En zoo ergens de behoefte aan voorlichting in andere dan algemeene bewoordingen bleek, het was op die vergadering zelve, wier leden voor het grootste deel zendelingen waren.

De gang der beraadslagingen versterkte derhalve den voorsteller slechts te meer in zijne meening over de noodzakelijkheid der uitgave van een geschrift, waarin alles zou worden uiteengezet en verklaard wat met de opium-kwestie betrekking heeft. Want als een kring van zendelingen, van mannen, die dagelijks verkeeren met de inlandsche bevolking, moet toegeven, dat hunne kennis nog uiterst gebrekkig is, wat zou deze dan wel zijn bij hen, die meer buiten het terrein staan?

Dit werd door de vergadering diep gevoeld. Nadat het voorstel omstandig was besproken, noodigde zij den voorsteller uit om zich met de samenstelling van een boekwerk als door hem bedoeld, te belasten. Tevens besloot zij, dat zijn manuscript door eene commissie uit haar midden, waartoe de heeren A. A. M. N. Keuchenius en C. Albers benoemd werden, zou worden onderzocht, om het, na goedkeuring, voor rekening van den Zendingbond uit te geven. Tot dit besluit kwam zij echter niet, voordat zij door den voorsteller duidelijk was ingelicht aangaande het

§ 4. Karakter van het geschrift.

De inhoud ervan zou moeten zijn eene gedetailleerde beschrijving van het opium, zijne herkomst, bereiding en wijze van gebruik, met eene zoo volledig mogelijke uiteenzetting van de physische, oeconomische en moreele gevolgen van dit gebruik, met het oog op de individuen, de maatschappij en den Staat.

Vervolgens moest uitvoerig worden aangetoond, hoe Nederland zich in Indië ten aanzien van opiuminvoer, — verbruik, en — handel heeft gedragen. Daartoe zou de geschiedenis van dien handel medegedeeld worden van af de dagen der O. I. Compagnie tot op heden. De ver-

schillende stelsels, die aangenomen zijn, en de gedurige wijzigingen daarin gebracht, zouden uiteengezet worden, benevens de aanleiding tot die wisseling van politiek, de uitkomsten van de toepassing der verschillende stelsels, de klachten van onderscheidene zijden daarover, en de bezwaren er tegen en hoe die door de Regeering beantwoord zijn.

Eindelijk zou de vraag in aanmerking komen, welke houding de Nederlandsche natie verder tegenover de opium-kwestie heeft aan te nemen, en uit het oogpunt van uitvoerbaarheid aannemen kan.

De voorsteller sprak echter uit, dat hij na alles, wat vroeger en later in betrekking tot de oude kwestie reeds is geschreven, wel geen „nieuw licht" over de zaak zou kunnen doen opgaan, en dat hij zich dan ook niet anders voorstelde dan eene behandeling der opium-kwestie volgens de daarover bestaande geschriften. Eene reproductie alzoo van hetgeen door bekwame mannen is medegedeeld en geoordeeld op verschillende tijden, in verschillende geschriften en verschillenden vorm, maar geordend en tot een geheel verwerkt hetgeen, voor velen onbekend, hier en daar verspreid ligt. Een gelijksoortige werkzaamheid misschien als door Dr. Delaunois, zij het dan ook op veel beknopter wijze, is geleverd ten aanzien van alcoholische dranken in zijn brochure: „De ziekten en kwalen van een drinker". Een recensent in de *Leeswijzer* erkent dan ook de „hoogst nuttige strekking" van dien arbeid, „al is die ook weinig anders dan een bijeengaren van wat in verschillende opstellen is verstrooid."

Voor *eenigen* zou het geschrift dus niets dan oud nieuws kunnen bevatten. Voor *velen* echter zou de inhoud zoo goed als geheel nieuw zijn, eenvoudig wijl zij de bronnen, waaruit geput zou worden, nooit onder de oogen gehad hebben.

Mijne jongste ervaring in Nederland had mij dienaangaande iets geleerd. Buiten de mannen, die van het onderwerp bepaald studie hebben gemaakt, zijn er slechts eenigen, die weten hoe de opiumpacht is ingericht en hoe de daarop betrekking hebbende bepalingen worden uitgevoerd. Zij lezen min of meer trouw de jaarlijks verschijnende Koloniale Verslagen en de Handelingen der Staten-Generaal. Hierdoor zijn zij bekend met de van Regeeringswege verstrekte mededeelingen aangaande de hoegrootheid der sommen, die de pacht en den verkoop van opium aan de pachters voor de staatskas opleveren en de werking van het pachtstelsel. Tevens lezen zij ook eenige der over het opium en de opiumpacht handelende brochures en artikelen in tijdschriften en dagbladen, als hun die ter hand komen.

Maar veel grooter is het aantal van hen, die volstrekt niets weten van de regeling der pacht, van de wijze waarop de jaarlijksche pachtsommen enz. worden verkregen, die geen antwoord hebben te geven op de vraag naar de wijze, waarop het opium gebruikt wordt en welke uitwerking dat gebruik heeft, zoodat mij meermalen door anders wel ontwikkelde en beschaafde mannen en vrouwen de vraag is gedaan: Wat is toch eigenlijk opium?

Dezen nu behoort de toegang geopend te worden tot onze reeds betrekkelijk rijke opium-litteratuur. En wij meenden, dat er voor hen behoefte bestaat aan een geschrift, waarin zij gemakkelijk alles kunnen vinden wat zij van het opium begeeren en behooren te weten.

De oudere daarover geschreven stukken zijn niet onder hun bereik. De tijdschriften, waarin thans de zaak behandeld wordt, en de Indische bladen komen niet of slechts zeldzaam in hun handen. Tel eens op wie in Nederland, buiten de oud-Indiërs lezers zijn van *de Indische Gids, het Tijdschrift voor Ned. Indië* en Indische couranten! Het aantal kan niet groot zijn.

Dit heeft waarschijnlijk eene geldige reden. Gaan wij na hoe zelfs een groot deel van het in Indië aanwezig Europeesch publiek tegenover genoemde of andere geschriften van meer wetenschappelijken aard staat, dan is het niet te verwonderen, dat in Nederland door hen, die Indië niet door persoonlijke aanschouwing leerden kennen, aan die overigens vaak uitnemende pennevruchten weinig aandacht wordt geschonken. De inhoud is over het geheel te zwaar, te technisch voor het Nederlandsch publiek en onderstelt kennis van Indische toestanden in eene mate, welke men bij een lezer, die Indië niet kent, niet verwachten kan. De Hollandsche couranten geven af en toe uittreksels uit Indische bladen, doch deze zijn over het geheel voor den Nederlandschen lezer onbegrijpelijk, althans slechts met groote inspanning te volgen, en men heeft in Nederland zoovele andere en naderbij liggende belangen, dan dat men zich — zeer begrijpelijk — nu juist voor Koloniale kwestiën het meest zou interesseeren.

Dit bezwaar is ook uitgesproken tegen den inhoud van de kort geleden verschenen *Indische Tolk.* Het *Nieuws van den Dag* handelt zeker met eene goede bedoeling, als het tot verbetering van de kennis van Indië bij zijn dagelijksche editie een weekblad uitgeeft, dat uitsluitend Indisch nieuws bevat en Indische belangen bespreken zal. Oppervlakkig schijnt het, dat dit blad met zijn 36000 abonné's op die wijze veel nut zal kunnen doen. Maar terecht is gezegd, dat dan het weekblad anders zal moeten ingericht worden dan de uitgevers zich voorstelden. Zij namen zich toch voor de openbare meening in Nederland omtrent Indië voor te lichten, door den inhoud van artikelen uit Indische bladen eenvoudig over te drukken. Doch die bladen worden geschreven voor lezers, die in Indië verblijf houden. De gewone vorm der Indische journalistiek deugt echter niet voor de Nederlandsche lezers, bij wie de mate van bekendheid, die ondersteld wordt, niet aanwezig is. Die vorm „pakt" niet in patria.

Daarmede heb ik derhalve van meet af bij de vervaardiging van dit werk gerekend en mij wel gewacht van bloot over te schrijven. Ik bedoelde een „bewerking" waarbij vooral naar eenvoudigheid en verstaanbaarheid van uitdrukking zou worden gestreefd.

Die arbeid — ik was er mij wel bewust van — zou tijd kosten en eigenaardige moeilijkheden opleveren. Allereerst moesten de bronnen

worden opgespoord, die maar niet zoo dadelijk onder mijn bereik zouden zijn. Indië, met name de binnenlanden, levert daartegen groote bezwaren op. Vervolgens moest veel gelezen, herlezen, aangeteekend, geordend, zeker nog eens op andere wijze gerangschikt worden. In één woord: de samenstelling zou, wilde zij overeenstemmen met mijn wensch en bedoelen, groote zorg eischen. Daarbij komt, dat de beschouwingen der verschillende schrijvers soms in de hoofdzaak, en zoo al niet in deze, dan toch in de détails, niet onbelangrijk uiteenloopen. Die verschillende denkbeelden moesten vergeleken, getoetst, verdedigd of wederlegd worden, ten einde onze lezers volledig met den stand der kwestie bekend te maken.

Verschil in politieke richting, nam ik mij voor, zou bij mij niet in aanmerking komen. Ik zou de geschriften van liberale en van niet-liberale schrijvers raadplegen; wat aan de eene zijde gezegd is geworden even goed tot zijn recht laten komen als wat aan de andere zijde is geoordeeld; sympathie zou worden uitgesproken met wat bij den eene zoowel als bij den andere mijne instemming had, doch ook evenzeer bestrijding, als het dit verdiende, zonder daarbij iemand persoonlijk te willen grieven. Ik meen toch, dat iedere op bezadigde wijze uitgesproken zienswijze recht heeft om gehoord en overwogen te worden, en dat zij des noods zoo dient bestreden te worden, dat men in waardeering voor de verdiensten der schrijvers geenszins te kort schiet. Ik hoopte slechts, dat niemand aanleiding zou vinden mij te beschuldigen van onbescheidenheid en aanmatiging.

Het zij mij tevens vergund om hier mijn dank te bieden aan allen, die mij met bezorging der door mij gebruikte bronnen, voor zoover ik die niet onder mijn onmiddellijk bereik had, wilden behulpzaam zijn.

De geschriften, die ik bijna alle door eigen lectuur, zelden door het gebruik, dat anderen er van maakten, leerde kennen, zijn o. a.: 1. Eene studie van wijlen Dr. W. R. Baron van Hoëvell, een destijds invloedrijk predikant te Batavia, die later in het *Vaderland* een beduidenden invloed op de staatkundige richting van Nederland ten aanzien der Koloniën, heeft uitgeoefend. Die studie is bewaard in het *Tijdschrift van Ned.-Indië*, jaargang 1851 en 1852, onder den titel: *De opium in den Indischen Archipel.*

Volgens den heer De Waal, aanstonds weder te noemen, is Van Hoëvell's artikel voor een groot deel eene nieuwe editie van een opstel, geplaatst in het *Indisch Magazijn* van 1844. Het verhoogt mijns inziens de waarde van Van Hoëvells arbeid, daar hij door den heer De Waal toegang had tot officieele bescheiden, die anders gewoonlijk aan het publiek vreemd blijven.

2. Eene „kolossale" verhandeling van J. C. Baud, gewezen Minister van Koloniën, weleer waarnemend Gouverneur-Generaal in Ned.-Indië, met den titel: *Proeve van eene geschiedenis van den handel en het verbruik van opium in Ned.-Indië*, eerst afzonderlijk uitgegeven, later geplaatst in het *Tijdschrift van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van N. I.*, Eerste deel 1853.

3. *De officieele litteratuur over de opium op Java*, door Mr. W. K. Baron van Dedem, voorkomende in de *Indische Gids* van 1881.

Ook de heer Van Dedem was in de gelegenheid vroeger onbekende bescheiden te raadplegen en onderling te vergelijken. Hij heeft zich de moeite getroost stapels stukken door te worstelen, en zich een weg gebaand door den doolhof van registers en bundels. Maar hem is het dan ook gegeven geweest ons in te wijden in de geheimen van de geschiedenis der opium-pacht gedurende de jaren 1855—1880, en de daarbij begane misslagen aan te toonen.

4. *De opium in Nederlandsch- en Britsch-Indië*, oeconomisch, critisch, historisch, door wijlen den heer J. A. B. Wiselius, Hoofd-ambtenaar bij het Binnenlandsch Bestuur op Java en Madoera, na een werkzaam leven op 7 Juni 1888 te Batavia overleden. Wiselius was een man van studie, en, leest men het artikel van den Hoogleeraar Van der Lith in *De Gids* van October 1888, dan ziet men, dat aan het woord van Wiselius blijkbaar groot gezag wordt toegekend. Niet ieder oordeelt even gunstig over 's mans werken. Het oordeel van den heer Van Kesteren althans kan indertijd heel weinig vleiend voor den schrijver geweest zijn (Indische Gids, April 1887, blz. 491, 492 de noot). Het genoemde werk is zeker een der meest besprokene van den laatsten tijd. Ik heb gepoogd er een kritisch gebruik van te maken, en het zal blijken, dat tegen de opvattingen van Wiselius, heel wat valt aan te voeren. Piëtiet jegens een doode behoefde niet terug te houden van de kritiek op de in zijn werk ontwikkelde denkbeelden, die in Nederland wel ingang schijnen te vinden.

5. *Een open Brief aan Z. M. den Koning der Nederlanden*, met diepen eerbied aangeboden door Bé Ik Sam, Mandarijn der 4de klasse, oud-Kapitein der Chineezen in de residentie Bagelen, oud-opium-pachter in verschillende residentiën, grondeigenaar en koopman te Semarang, — een geschriftje voor twee jaren verschenen onder den titel: *Vijftien millioen vermeerdering van staatsinkomsten zonder belasting-verhooging.*

Van dit werkje behoorde kennis genomen te worden, doch niemand mag den indruk krijgen, dat ik dit vlugschrift raadplegende en aanwendende, zoude meenen daarin een „onfeilbaar woord" te bezitten. De door den Chinees medegedeelde feiten en cijfers hebben echter voor eene juiste kennis der opium-pacht groote waarde.

6. *Memorie over den toestand in Indië*, door Mr. P. Brooshooft, redacteur van *de Locomotief*, een hoogst verdienstelijke arbeid, die veel licht over de werking der opium-pacht, vooral in de laatste jaren, geworpen heeft; een werk, dat reeds aan meerdere schrijvers en debaters over opium-aangelegenheden tot leiddraad strekte en waarvan het slechts te betreuren is, dat het alleen voor de abonné's op *de Locomotief* werd verkrijgbaar gesteld, en daarom in te weinig handen is gekomen.

7. *De opium-pacht op Java*, van den heer E. de Waal, vroeger Re-

ferendaris bij de Algemeene Secretarie te Batavia, later Directeur der Middelen en Domeinen in Ned.-Indië, nog later Minister van Koloniën. Het korte geschrift, een deel van diens „Aanteekeningen over Koloniale onderwerpen," is van het jaar 1864, doch heeft nog niets van zijne beteekenis verloren, blijkens tal van aanhalingen in bijna iedere verhandeling, die aan het opium gewijd wordt.

8. Uit den allerlaatsten tijd is het degelijk, zaakrijk geschrift van den heer N. J. Struick, laatst Inspecteur van Financiën in Ned.-Indië: *Opiumpacht of Opium-regie?*

9. En nog korter geleden verscheen *Opium-regie met normaaltjandoe*, van de hand des heeren J. Haak, Apotheker te Semarang.

Beide laatstgenoemde werkjes verschenen nog tijdig genoeg om er enkele aanhalingen uit in mijn manuscript in te lasschen.

10. Van het reeds vroeger genoemde werk des heeren M. T. H. Perelaer, oud-Hoofdofficier van het Ned. Indische leger, *Baboe Dalima*. meende ik slechts een „spaarzamelijk" gebruik te mogen maken. Zonder beteekenis voor den arbeid was het niet, daar het eene menigte aanhalingen bevat van wettelijke bepalingen en voor een groot deel steunt op fragmenten uit Kamer-verhandelingen, rapporten, adviezen en uitspraken van Indische autoriteiten, van Ministers van Koloniën of gezaghebbende Volksvertegenwoordigers, die in krasse taal verpletterende beschuldigingen tegen Nederland's opium-politiek hebben aangevoerd. Liever echter dan 's Schrijvers „fictief verhaal," zou ik in mijn bezit gehad hebben zijne lezing in de Indologische Vereeniging te Delft gehouden, waarvan *Baboe Dalima* eene romantische omwerking is. Ik kon haar echter niet machtig worden.

11. Verder bewezen mij veel dienst kortere maar leerrijke opstellen in tijdschriften, met name in het uitstekend geredigeerd maandschrift: *de Indische Gids*, en daaronder vooral die van de hand der heeren C. E. van Kesteren, P. H. van der Kemp, thans Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid in Indië, en van Dr. J. Groneman, geneesheer te Jogjakarta, en in *de Gids*, de uitnemende artikelen van den heer E. B. Kielstra, gepensionneerd Majoor der Genie in Ned. Indië.

De lezer zal hunne titels in de „Aanteekeningen" vinden, gelijk ook die van de andere geschriften, koloniale Verslagen, brochures en dagblad-artikelen, die ik nu en dan met vrucht mocht naslaan.

Het zal licht de aandacht trekken, dat er een overvloedig gebruik gemaakt is van wat de *dagbladpers* in verband tot het onderwerp en hetgeen daarmede samenhangt, te lezen gaf. Enkele artikelen uit Hollandsche couranten, niet het minst uit *de Standaard*, maar vele uit Indische bladen, vooral uit de beide te Semarang verschijnen de bladen: *De Locomotief* en *De Telefoon*, bladen, die mij dagelijks onder de oogen komen, zijn mij met het oog op feiten en cijfers van groot nut geweest.

Het is bekend, dat de Indische pers onder het vooroordeel ligt van overdrijving, om geen ander woord te gebruiken. Doch, al moge de

toon der Indische bladen soms wat hartstochtelijk zijn, opmerkelijk is toch de overeenstemming hunner beschouwingen met die van nuchtere, kalme onderzoekers. Uit den aard der zaak bevatten couranten geen volledige beschouwingen, maar het is alleen door haar, dat tal van wenken en opmerkingen, degelijk en behartigenswaard, en vooral vele feiten, te mijner kennis kwamen. Het is voor een zeer groot deel onder den invloed der dagbladpers, dat zich de openbare meening vormt en nog grooter zou het aantal zijn dergenen, die *niets* van het opium weten, indien wij geen couranten hadden. De dagblad-artikelen en korte beschouwingen brengen thans menigeen aan het nadenken over de zaak, en winnen hen langzamerhand voor de denkbeelden, door de pers voorgestaan. Vooral aan de redactie en medewerkers van *De Locomotief* is het te danken, dat de zaak van het opium ook in Indië iets meer algemeen en openlijk in behandeling komt. Aan de verdiensten van den Redacteur van het *Batav. Nieuwsblad* zou echter te kort gedaan worden, wanneer hij hier niet als een volhardend bondgenoot in den strijd tegen de pacht met eere vermeld werd. En is bij het gebruik van dagbladen het gevaar voor eenzijdigheid niet te ontkennen, niet minder dan dat voor een oppervlakkig napraten en miskennen van tegenovergestelde beginselen en denkbeelden, — ik heb getracht die klip te ontzeilen, en steeds het: *Hoor en wederhoor!* in toepassing te brengen.

De lezer weet nu, vanwaar de materialen voor den bouw van het werk zijn gehaald. Zeer talrijk zijn de vermelde bronnen niet. En toch getuige de omvang van het boek, er kan eer van te veel dan van te weinig stof sprake zijn.

Ik bepaalde mij tot schrijvers over het opium in onze moedertaal. Van buitenlandsche auteurs verneemt de lezer alleen iets, wanneer van hunne beschouwingen en meeningen door Hollandsche schrijvers is gebruik gemaakt. Ongetwijfeld zou het geschrift nog menige belangrijke bijzonderheid bevatten, zoo ik mijne eigen kennis had kunnen verrijken met wat vroeger en later b. v. in Engeland, over het ook daar te lande zoo veel besproken vraagstuk van het opium is geboekstaafd.

Eene poging ter verkrijging der aflevering van de destijds bestaande *Revue coloniale internationale* (Sept.—Oct. 1887), waarin Dr. Emil Metzger, onder den titel: *Das opium in Indonesien*, de argumenten in het bovengenoemde werk van Wiselius weerlegt, moest mij tot mijn leedwezen mislukken.

Van de optimistische beschouwing van een Engelsch geneesheer over het opiumgebruik, die ik uit een Indisch dagblad leerde kennen, meende ik gebruik te moeten maken, daar zij in het kort de meening van velen, gelukkig *niet van vele geneeskundigen*, vertolkt.

Door de beschouwingen van de genoemde, en nog niet genoemde Hollandsche schrijvers samen te brengen en te vergelijken, is het mij gebleken, dat er bij de meeste en verdienstelijke auteurs eene merkwaardige overeenstemming in overtuiging bestaat ten aanzien van de

werking der opium*pacht*, minder ten aanzien van het opium*gebruik*. Onze „compilatie" kan slechts dienen om die overeenstemming in het licht te stellen, en daardoor de groote waarde der afzonderlijke beschouwingen en verklaringen te helpen verhoogen. Eene monographie der vaderlandsche opiumlitteratuur, als ik de vrijheid mag nemen mijn arbeid aldus te betitelen, heeft daarin voor een groot deel hare beteekenis. Ik stel er prijs op nog eenmaal te doen uitkomen, dat ons geschrift geen hoogere aanspraak maakt dan te zijn eene bewerking van wat vroeger en later over het onderhavige onderwerp is geschreven, en ik hoop, dat mijne lezers geen anderen maatstaf aan mijn arbeid zullen aanleggen.

De inhoud van dit geschrift moet dus voor het grootste deel gesteld worden op rekening van andere pennen dan de mijne. Tot het leveren van iets bepaalds oorspronkelijks is zelfs geene poging gewaagd.

Ik heb hierbij gemeend te mogen verwachten, dat niemand mij van indiscretie beschuldigen. De geachte schrijvers en uitgevers zullen zeker de motieven goedkeuren, die ons tot de opvatting en voortzetting van onzen arbeid hebben gedrongen: den ernstigen wil om iets goeds te verrichten; het hoog belang van iedere, ook de zwakste, poging tot versterking der overtuiging, die er ten aanzien van het opium behoort te bestaan.

Letterlijk geciteerd heb ik niet altijd. Ik deed dit alleen, zoodra mij dit bepaald noodig voorkwam òf tot een krachtiger staven van eenig feit òf om de aandacht te vestigen op een treffend woord, òf ook waar ik oordeelde bijzonder te moeten wijzen op het geschrift of artikel, waarin een of ander breedvoeriger is ontwikkeld, dat ik slechts kon aanroeren. Ik meende, dat voortdurend letterlijk aanhalen te veel vermoeien en de aandacht afleiden kon. Om dezelfde redenen liet ik een telkens verwijzen naar de gebruikte bronnen achterwege en stelde mij tot regel de gebruikte geschriften slechts door een cijfer aan te duiden, dat in de „Aanteekeningen" achter elk deel geplaatst, desverkiezende kan worden nageslagen.

Overigens, al valt het niet te ontkennen, dat menig artikel over het opium niet vrij is van hartstochtelijkheid, ik heb de bewustheid van mij op eene kalme behandeling te hebben toegelegd. Het is immers niet onmogelijk de dingen, die met opium-gebruik en opium-pacht in verband staan naar waarheid te beschrijven, zonder iets te verbloemen, en zich toch vrij te houden van al te onstuimige gemoedsbewegingen, die op de keuze der bewoordingen een minder gewenschten invloed oefenen. Ware een man als de heer Perelaer wat geraffineerder geweest in de wijze, waarop hij de belangen der arme, inlandsche bevolking voor de rechtbank der publieke opinie heeft bepleit, zeker zou meer algemeen dan nu het geval is, zijn toegestemd, wat een zijner recensenten van zijn roman schrijft, dat deze is een „frissche proeve" van de wijze, „waarop ongekunstelde waarheidsliefde zich behoort te uiten, en hoe zelfs het scabreuse kan gezegd worden zonder aanstoot te geven."

Nu was ik meermalen in de gelegenheid op te merken, dat men zich „tot walgens toe" afkeerde van een boek, dat bedoelde de toestanden te doen kennen, en niet van de toestanden zelf, waarmede men nu onbekend blijft. Andere schrijvers hebben bewezen, dat men getuigen, afkeuren, ja veroordeelen kan in ronde Hollandsche taal, en toch blijven binnen de grenzen der welvoegelijkheid voor de ooren van beschaafde lezers.

Ik arbeidde dan ook steeds met den wensch in het hart, dat ieder den indruk mocht ontvangen, dat het boek door den Zendingbond uit te geven, zonder eenige boosaardigheid geschreven is, zonder de bedoeling iemand iets kwaads toe te dichten. Het heeft geen andere strekking dan de aandacht te vestigen op toestanden in onze Bezittingen, zooals die nu, helaas! eenmaal geworden zijn. Mijne hoop was en is, dat ook dit werk bijdrage om voor die toestanden de oogen te openen en de mannen van het gezag te prikkelen er zoo spoedig en zooveel mogelijk een einde te maken.

Wanneer wij die toestanden blootleggen, blijven wij op de lijn der ons toevertrouwde heilige roeping: „de behartiging van de wezenlijke belangen der inlandsche bevolking."

Voor ons staat de overtuiging vast, dat het stelsel van opium-verpachting moet verdwijnen als volkomen contrair er mee.

En zou er nu iemand kunnen zijn, die het ons euvel zou mogen duiden dat wij de hand op eene hoogst ernstige wondeplek der Indische maatschappij leggen, wanneer het doel is: genezing?

Der Indische maatschappij!

Deze uitdrukking gelieve men, waar zij in ons werk mocht voorkomen, steeds in betrekkelijken zin te nemen. Op het voetspoor der straks genoemde voorgangers behandel ik het opium op *Java*, en niet in geheel Indië. Wat voor Java geldt, is niet in elk geval toepasselijk op wat men de *Buitenbezittingen* noemt, op het geheel van den Ned. Indischen Archipel buiten Java en Madoera. Die Buitenbezittingen beslaan wel een veel grootere oppervlakte, maar zij zijn schaarscher aan bevolking dan Java. Over het opium aldaar is nog weinig geschreven. Derhalve zou het mij onmogelijk zijn over de toestanden ginds eenig oordeel uit te spreken. Het is echter een feit, dat het amfioengebruik er belangrijk veel minder is dan op Java. In het algemeen schijnen de bevolkingen buiten Java niet zoo licht tot het gebruik verleidbaar als de inlanders, die Java bevolken, en ook zijn de gebrekkige middelen van gemeenschap voor eene uitbreiding van den smokkelhandel veel minder geschikt.

De schrijver verzekert gestreefd te hebben naar een *objectieve* behandeling zijner stof. Echter niet in dezen zin, dat hij de opvatting en beschouwingen van anderen werktuigelijk zou hebben willen afschrijven. Hij heeft getracht die te verstaan en voor zichzelven eene overtuiging te vormen omtrent de waarde of onwaarde er van. Beets zei zoo juist:

„Gansch objectief te zijn is de eisch, is wenschelijk,"
„Maar zou het mooglijk zijn?"

Evenwel, men noemt soms de bestrijders van het opium bevooroordeeld. Onlangs werd echter zeer snedig opgemerkt: „Niet ieder vóóroordeel is een vooróórdeel. Toen Columbus *te voren* oordeelde, dat hij, zoo hij slechts ver genoeg den Oceaan kon oversteken, eindelijk „land" ontdekken zou, was dat wel een vóóroordeel, dat hem tot zijn tocht moed en bezieling gaf, maar het was geen vooróórdeel."

Zoo ging ook de auteur dezer regelen aan het bestudeeren van zijn onderwerp met een vóóroordeel. Zonder eenige overtuiging aangaande de opium-ellende had hem stellig de prikkel tot dien arbeid ontbroken. Als zulk een vóóroordeel in strijd komt met de nauwkeurig geconstateerde waarheid, en niet losgelaten wordt, eerst dan kan er sprake wezen van vooróórdeel, en dit laatste verdient afkeuring.

Indien men echter wars is van ieder vooróórdeel, kan men de verschillende meeningen aan het woord laten komen. Zoo deed schrijver, en indien men meenen mocht, dat hij medehielp om de toestanden te donker te kleuren, hij dringt ten overvloede aan op het instellen eener enquête, die over den toestand het volle licht der waarheid kan doen opgaan.

Hij heeft zich geplaatst op den bodem der feiten, voor zoover die tot zijne kennis kwamen. De kritiek op de anti-opium-gezinden gaat vaak uit van de stelling: „Het is zoo erg niet ; de opium-bestrijders overdrijven." Het zou verkeerd zijn aan die meening recht van bestaan te ontzeggen, zoolang de zaak niet vollediger en nauwkeuriger dan tot heden is onderzocht. Aan niemand mag reden gegeven worden om te meenen, dat de auteur het alleen wilde weten. Dit wil echter niet zeggen, dat hij voor zich zelven omtrent de zaak in twijfel verkeerde. Voor hem spreken de bekende feiten wel zoo duidelijk en overtuigend, dat het hem volstrekt geen vraag meer is aan welke zijde de waarheid, aan welke de dwaling wordt aangetroffen. Heel het geschrift geeft daarvan trouwens het bewijs, en dit mag als een zaak van beteekenis vermeld worden, dat gaandeweg grooter aantal feiten is en wordt gepubliceerd, die boven allen twijfel stellen het verderfelijke van het opium-gebruik en de demoralisatie door de opium-pacht.

Nu mogen sommigen nog altijd meenen geldige redenen te bezitten om die donkere tafereelen voor overdreven te verklaren, — voor velen staat het vast, dat mannen van goede reputatie zich aan geene vervalsching der feiten schuldig maken door eene vergroote, en dus onware, voorstelling er van.

§ 5. De lezers van het geschrift.

Omtrent het aantal zijner lezers heeft de schrijver geene groote verwachting gekoesterd. En hij heeft zich daardoor gelukkig eene anders waarschijnlijke teleurstelling bespaard. Nog niet lang was hij met zijne studie bezig, toen een zijner vrienden hem in zulk een geest schreef over het gewone debiet van soortgelijke werken in Holland, dat hij er

zeker geene aanmoediging in kon vinden om met een arbeid, die zooveel van zijn kostbaren tijd zou vragen, voort te gaan, indien hij zich niet van den beginne vertrouwd had gemaakt met de gedachte, dat hij schreef voor een zeer beperkten kring van lezers.

Reeds ter Conferentie werd de vrees uitgesproken, dat het werk, 'twelk — gelijk men begreep — eene vrij belangrijke uitgebreidheid zou krijgen, weinig doel zou treffen. Ware mij de gave van een Beecher Stowe geschonken en kon ik de opiumellende teekenen op zulk eene wijze als deze auteur de ellende der slavernij heeft beschreven, men zou geen vrees gekoesterd hebben voor het debiet. Nu niemand dit talent bij mij onderstelde, was de hoop op den aftrek, dien mijn arbeid vinden zou, uiterst gering. Alleen kleine geschriften, eenvoudige brochures, korte mededeelingen van feiten, welke den jammer door het opium aangebracht, in het licht stellen, hebben kans van gelezen te worden, oordeelden sommigen; voor een boek van eenigen omvang over dit eentonig onderwerp achtten zij die kans zoo goed als afwezig.

Er gingen echter ook andere stemmen op. Deze lieten zich ongeveer aldus hooren: De opium-kwestie komt gaandeweg meer aan de orde; voor vele meer of min ontwikkelden en in de zaak belangstellenden is meer licht noodig, dan een enkel vel druks of eene bloote mededeeling van enkele feiten hun kan verschaffen.

De voorsteller zette uiteen, welke lezers hem *voornamelijk* voor den geest stonden, mannen namelijk, die het zich tot taak willen en kunnen stellen het opium meer dan oppervlakkig te leeren kennen, om in staat te zijn in min of meer uitgebreide kringen een zuiver beeld van den werkelijken toestand te teekenen; die begeeren mede te werken om de publieke opinie voor te lichten. Zijn doel was een boek te leveren voor meer ontwikkelden, die de misstanden in de Indische maatschappij tengevolge van opiumgebruik en — handel goed onder de oogen willen zien, opdat zij zich gedrongen gevoelen tot verbetering er van hunne krachten te gaan inspannen. Ofschoon hij echter deze lezers in het bijzonder op het oog had, hij meende te mogen hopen, dat ook zij, die zich nu juist niet geroepen zouden achten om onder de leidslieden en voorgangers in den strijd een plaats in te nemen, maar in wie toch de begeerte was ontwaakt om aangaande een zoo gewichtig vraagstuk voor zichzelven tot helderheid te komen, het boek niet geheel van waarde ontbloot zouden achten. In geen geval heeft hij gemeend, dat iemand het werk voor ontspanning of tot genoegen zou ter hand nemen.

Aldus hoopt hij op een beperkten doch belangstellenden kring van lezers, die grondige kennis en gemotiveerd oordeel van het vraagstuk begeeren, het tot in zijne eerste beginselen en ver strekkende gevolgen willen nasporen ten einde als wel overtuigde strijders tegen het opium te kunnen optreden of volgen.

Hieruit verklaart zich dan ook de

§ 6. Uitvoerigheid van het geschrift.

Dat vele schrijvers, over het opium schrijvende, hetgeen zij hadden mede te deelen in een tijdschrift-artikel of eene brochure samenvatten, is begrijpelijk, omdat zij slechts een of ander deel, niet het geheel der kwestie, behandelden. Het is de beantwoording eener opgekomen vraag of de weerlegging van een gerezen bezwaar. Een boek, dat de kwestie in alle détails behandelt, werd nog door niemand gegeven. De voorsteller nu bedoelde zulk eene volledige behandeling der zaak en van hetgeen er mee in nauw verband staat. Daarbij zouden noodwendig tal van argumenten beoordeeld, gestaafd of wederlegd moeten worden, en dat vorderde van zelf vele vellen druks.

Had echter het boek niet van geringer omvang kunnen zijn, en toch aan het voorgestelde doel beantwoorden?

De auteur betwist de mogelijkheid niet, dat hij te weinig bezit van de kostelijke en benijdenswaardige gave der „Beschränkung," waaraan naar Goethe de meester gekend wordt. Hij geeft evenwel de verzekering van naar de meest mogelijke beknoptheid te hebben gestreefd, doch dat bij zijn wensch, om zoo volledig mogelijk te zijn, de stof zich voortdurend uitbreidde. Wellicht voegt het hem, den lezers zijne verontschuldiging aan te bieden, omdat hij wel wat te veel van hun tijd en geduld vergt. Hij weet, hoe druk de meesten het hebben en hoe het woelige leven steeds minder vrijen tijd laat om met ingespannen aandacht met een onderwerp als het zijne bezig te zijn. Hij kent den tijd, waarin hij leeft, en weet dat, om algemeen gehoor te vinden, een eerste voorwaarde is, dat men spreke en schrijve in den meest beknopten vorm. De tijd der folianten ligt reeds lang achter ons. Het zij hem echter vergund er op te wijzen, dat zijne taak om te onderzoeken en te schrijven niet lichter is geweest dan die van hen, welke aan zijn pennevrucht aandacht zullen wijden, en dat de tijd daartoe niet gevonden kon worden dan door opoffering van bijna alle ontspanning, gedurende vele maanden.

Het belang der zaak evenwel spoorde hem aan. Hij rekent op lezers, die van dat belang eveneens zullen zijn doordrongen, of zich zullen willen laten doordringen, terwijl hij meent te mogen onderstellen, dat deskundigen zullen begrijpen, wat er tot een zorgvuldige en grondige behandeling van het onderwerp geëischt wordt. Als hij iets heeft te vreezen, is het zelfs dit voornamelijk, dat ondanks al de behandelde bijzonderheden, nog veel aan een grondige en afdoende behandeling van het geheel ontbreekt.

Ten einde echter tegemoet te komen aan belangstellenden, die over weinig vrijen tijd hebben te beschikken, heeft hij getracht zijn boek zóó in te richten, dat de lezer de lectuur er van niet onafgebroken behoeft voort te zetten, maar telkens gelegenheid vindt tot temporiseeren. Daarom heeft hij ook, ten einde het geheugen te hulp te komen, hier en daar het reeds behandelde gerésumeerd.

Ten slotte heeft hij zich getroost met de wetenschap, dat er ook nog wel andere dikke boeken geschreven en — *gelezen* worden.

Dr. Vos schreef eene „Geschiedenis der Vaderlandsche Kerk van 630—1842," een boek van niet minder dan 446 bladzijden, meerendeels met kleine letter zeer compres gedrukt. Zijn werk beleefde ten vorigen jare eene *tweede* uitgave.

Wat gaf aan dit boek dien opgang?

De kerkelijke kwestie, die thans algemeen besproken wordt.

En van welken aard is dit werk?

Het is eene bijeenvoeging van dingen, die heinde en ver verstrooid waren.

Of ieder de kerkelijke inzichten van den schrijver deelt?

Zeker zullen er vele lezers zijn, die zich althans met het oordeel van Dr. Vos over de feiten niet kunnen vereenigen. Doch, zeide een recensent, de lezer gevoelt zich tot eigen onderzoek aangespoord.

Juist hetgeen wij ook aan onze lezers toewenschen.

Ook het onze zal gelezen worden, als het waar is, dat de opiumkwestie aan de orde is.

En hiermede geef ik met een gevoel van dankbaarheid voor de voltooiing, doch niet geheel zonder schroom, de vrucht van een ruim driejarigen arbeid over aan de welwillendheid van allen, die het geschrift hunne aandacht zullen waardig achten.

Vertoont het werk hier en daar leemten, van welke de schrijver zich bewust is, en zijn er mogelijk nog veel meer, die hij niet opmerkte, men wijte het voor een deel aan den weinigen tijd, die hem voor een onderzoek, dat veel inspanning vordert, restte van allerlei dagelijks terugkeerende werkzaamheden, die uit zijne eigenlijke levenstaak voortvloeien en van andere, die er wel niet direct toe behooren, maar toch niet altijd zijn af te wijzen. Bovendien koesterde hij den wensch naar den meest mogelijken spoed. Dien meende hij te moeten betrachten bij de tegenwoordige omstandigheden.

Bedoelt men recht te doen wedervaren aan zijn streven, dan zal hij dankbaar kennis nemen van de beoordeelingen, die eene welwillende kritiek over zijn werk moge uitbrengen.

Het zou eene bespottelijke aanmatiging zijn te meenen, dat hij zijn taak geheel naar eisch heeft vervuld en zijn ideaal volkomen heeft bereikt. De overtuiging der moeilijkheid van den arbeid voor een weinig geoefende pen zal zeker tot toegevendheid jegens den schrijver leiden, en niemand zal het geheele werk verwerpen, omdat hij hier of daar op een paar uitdrukkingen stuit, die b. v. een of ander begrip niet correct weergeven, of waarbij een term niet geheel juist geformuleerd wordt. Hoofdzaak was te schrijven op eene wijze, die ingewijden niet geheel onbevredigd laat en oningewijden niet onverstaanbaar is. De auteur hoopt op zoodanige aanmerkingen, waaruit hij zelf iets kan leeren, en die strekken om zijne overtuiging te verhelderen, op hechtere gronden te vestigen, of, waar het moet, te wijzigen.

Slechts nog op eene zaak worde gelet.

Ter Conferentie meermalen genoemd, werd de vraag gedaan of de auteur de opium-kwestie behandelende, zich niet te veel op politiek terrein zou begeven, en of hij zoowel als de Zendingsbond niet beschuldigd zouden worden van zich met staatkundige vraagstukken in te laten en — tegen de Regeering te strijden.

De vrees daarvoor werd ter vergadering geheel ontzenuwd.

Doch rijst misschien dezelfde overweging als een bezwaar op bij dezen of genen der lezers, dan zij het den schrijver vergund terstond te antwoorden, dat het zeer verre van hem is, te willen meedoen aan wat onlangs genoemd werd „een onrijp liefhebberen op politiek gebied". Hij weet genoeg, welke gevaren daarin steken. Ongaarne zou hij verdacht worden van te lijden aan wat veroordeeld wordt als een „groot Indisch zwak", het, naar men beweert alom in Indië heerschende verschijnsel van „alweterij," gevolg van gebrek aan een wetenschappelijke kritiek (*Locomotief*, 19 Jan. 1887). De Hollandsche bladen zeggen, dat men dikwerf de handen van verbazing ineenslaat, wanneer men ziet, hoe ieder in Indië als deskundige optreedt, en welke adviezen al zoo uitgebracht worden door personen, die niet het minste verstand van de te onderzoeken vraagstukken hebben. Ook een Indisch blad sprak van „leekenbetweterij," die belachelijk en voor de Regeeringszaken zeer nadeelig is.

Mag ik mijne meening uitspreken, dan is het deze: Wij moeten niet al te zeer voor het politiek terrein terugschrikken. Beginselen van rechtvaardigheid en waarheid mogen ten allen tijde geuit en hunne toepassing bij de behandeling van koloniale vraagstukken verlangd worden. Wij, zendelingen, mogen even goed uitspreken, wat wij in een opium-politiek afkeuren, als weleer door zendelingen tegen de slavernij is gestreden, toen zij die op hunnen weg ontmoetten. Waarom zou de zending een recht missen, waarvan de journalistiek zulk een vlijtig gebruik maakt? Waarom zou zij geen gebruik mogen maken van de pers, „de tolk tusschen natie en overheid", tot beoordeeling van handelingen, die, naar haar oordeel, niet overeenstemmen met de zedelijke roeping van den Staat? Kan zulk eene beoordeeling wel uitblijven, als de zending hare taak ernstig opvat? Als ieder burger het recht bezit om zich over bestuursdaden een oordeel te vormen, als „de volks-conscientie er is om regeeringsmaatregelen te controleeren", als het de taak des volks in hare vertegenwoordigers is om kritiek te oefenen op bestaande toestanden, en te trachten die langs geoorloofde wegen te verbeteren, — waarom zou dan de zendeling tot zwijgen gedoemd zijn? Kan de Zending dan niet wijzen op mannen van genoegzame opvoeding en ontwikkeling om door ijver en studie en door omgang met de bevolking op de hoogte te komen van wat de belangen der laatste wezenlijk vereischen?

Wij kunnen ons zelfs niet voorstellen, dat de Regeering ons dit recht zou willen betwisten, allerminst in een tijd, dat noch in Neder-

land, noch in Indië wordt aangetroffen van wat wel eens „politieke tevredenheid" is genoemd.

Wijlen de heer A. J. W. van Delden zeide in zijn 14 of 15 jaren geleden verschenen „*Blik op het Indisch Staatsbestuur*": „Het is de plicht van ieder staatsburger, die het goed meent met het vaderland en het land zijner inwoning, den toestand (van Indië) voor zijne medeburgers open te leggen." Deze schrijver was van deze zijne verplichting zeer diep doordrongen, en meende daarom ook recht te hebben op gehoor, wijl hij Java kende, niet alleen door eigen aanschouwing, maar ook door veel studie.

Geldt dit woord niet ook voor de mannen der Zending?

Onze volksvertegenwoordigers, liberaal of anti-liberaal, indien zij oprechte vrienden van Indië en zijne bevolking zijn, zullen ons in dat recht niet willen bekorten. Veeleer waar wij tegen het opium en de opiumpacht opkomen, mogen wij op hun bijval rekenen, en dat stellig in de eerste plaats op de sympathie van de elf mannen, leden der Eerste en Tweede Kamer, die tot de oprichters van den anti-opiumbond behooren.

Dat wij slechts zorgen van er niet wild op in te slaan, doch waar wij ons oordeel over de opium-politiek uitspreken, dit te doen in bezadigden vorm, bewijzen gevende van de kwestie te kennen en ons vrijhoudende van te strijden tegen de Regeering, wier recht het is ook van ons, gelijk van ieder harer onderdanen, gehoorzaamheid te eischen!

Ieder nu, die ons boek ter hand neemt, zal, hopen wij, onbeneveld genoeg in zijn oordeel zijn om te zien en te erkennen, dat wij niet tegen de Regeering te velde trekken, maar alleen opkomen voor hetgeen o. i. van haar mag worden gevraagd op grond der zedelijke beginselen, naar welke zij regeeren wil, en der zedelijke opvoeding van den inlander, waartoe Nederland als voogd der Koloniën is verplicht.

Als liefde voor den inlander eene zuivere bron mag geacht worden, dan geven wij, desnoodig, de verzekering, dat onze bespreking alleen daaruit is voortgevloeid.

Bovendien, wij willen niet in het minst der Regeering voorschrijven wat zij doen moet. Wij geven háár slechts met velen in ernstige overweging te breken met een tot hiertoe gevolgd stelsel van verpachting, dat zij zelve niet meer verdedigt, en wij doen dat met blootlegging van gronden, wier geldigheid zij zelve niet ontkent.

Doch verder, de schrijver is voor zich overtuigd, dat de opium-kwestie geen uitsluitend politieke zaak is. Waar het zaken betreft van een zuiver politieken aard, doet de zending zeker wijs zich van alle inmenging te onthouden. Doch dit vraagstuk heeft een gemengd karakter. Het is nauw verbonden met de groote beginselen van humaniteit en Christenplicht. Het behoort daarom als een voorwerp van algemeen onderzoek der openbare discussie ook op het gebied van den Evangelieprediker. De zending is verplicht tegen het opiumgebruik en den opiumhandel op te komen, zoodra zij ziet, dat de genoemde beginselen er door aangetast en gekwetst worden ten nadeele eener bevolking,

wier hoogste en heiligste belangen zij behartigen wil. Dit aan te toonen s dan ook mede het doel van dit geschrift, en het is niet aan te nemen, dat onze staatslieden schrijver of Zendingsbond zullen betichten van de grenzen hunner rechten en vrijheden te hebben overschreden. Veeleer zullen zij op de beschouwingen ook van deze zijde acht slaan, gelijk van iedere Regeering te verwachten is, die zich niet plaatst op het standpunt der oude Engelsche O. I. Compagnie: „Liever eene bende duivels, dan een bende Christen-zendelingen."

De Duitschers hebben in hunne koloniën de brandewijn-kwestie, gelijk wij in de onze die over het opium. Van het Bazelsche en Noord-Duitsche *Zendings*-genootschap gingen verzoekschriften uit aan den Rijks-Kanselier om de inlanders in de Duitsche Koloniën zooveel mogelijk tegen den invoer van sterke dranken te beschutten.

In de maand October 1886 had eene algemeene Conferentie van afgevaardigden van Duitsche zendinggenootschappen plaats en de Rijks-Kanselier deed zich er door een afgevaardigde vertegenwoordigen, ten einde de wenschen der vergadering te vernemen. De afgevaardigde verklaarde zijne aanwezigheid als een blijk van sympathie der Regeering met de samenkomst, en bracht uit haar naam den wensch over, dat beider wegen, hoe onderscheiden die ook zijn, toch altijd parallel mochten loopen.

Deze vergadering van *zendingsmannen* nam toen de twee volgende besluiten:

1e. eene verklaring te richten tot het Duitsche volk, en die zoo mogelijk in alle toegankelijke Duitsche bladen te plaatsen, ten einde het volksgeweten op het punt der brandewijn-kwestie te doen ontwaken, en de natie op te roepen tot den krijg tegen een vijand, die onder natuurvolken als een moordenaar werkt; en

2e. een verzoek aan de Regeering over te brengen om een reeks harer besluiten te herzien, ten behoeve der beperking van den handel in sterke dranken in de Duitsche Koloniën.

Zoo plaatste zich in Duitschland de zending tegenover den brandewijn in de Koloniën.

Waarom zou de Nederlandsche zending zich niet op soortgelijke wijze tegenover het opium in Indië mogen stellen?

Al willen ook wij geen anti-opium-bond alleen uit zendingsmannen bestaande, wij meenen gewichtige redenen te hebben om mede te doen, als het aankomt op het wakker schudden van conscientiën, en het vergaderen van alle mogelijke krachten tot den strijd tegen een vijand, als het opium is voor de onderdanen van Nederland in onze Bezittingen.

Zoo verschijnt dan ook dit geschrift, vrijmoedig uitgegeven door den Zendingsbond, onder de oogen van het Nederlandsche publiek.

Wat zal het geven?

Ook deze onvolkomen arbeid kan vruchtbaar zijn tot bereiking van een goed, van een heilig doel.

Mocht onze verwachting van het debiet door de uitkomst verre overtroffen en de vrucht van een belangstellend onderzoek weldra in daden openbaar worden!

Niet bemoedigend, voorwaar, is de herlezing van wat Dr. Wijnmalen eens schreef: „Zòodra de opium-kwestie aan de orde wordt gesteld, schijnen velen het gebrek te hebben van Oost-Indisch doof te zijn. Men acht haar een te afgezaagd onderwerp, om, na de reeds rijke litteratuur, die daarvan bestaat, nog meer er over te moeten lezen."

Inderdaad, ongelijk heeft deze waardige man met zijne groote belangstelling voor het heil van Indië niet. Het vraagstuk is reeds zoo dikwijls en van verschillende kanten beschouwd, zoowel door verdedigers als bestrijders van het opiumgebruik, dat men, door er opnieuw eenige bladzijden over te vullen, de menschen al spoedig verveelt, misschien zelfs hen wars maakt van de kwestie zelve.

Thans is de opium-litteratuur nog heel wat rijker, dan toen in 1884 aan Dr. Wijnmalen bovenstaande regelen uit de pen vloeiden!

Maar de toestand heeft in die vijf jaren toch reeds eenige verandering op het punt van Nederland's belangstelling ondergaan.

Dr. Wijnmalen voegde aan de geciteerde regelen de opmerking toe: „Is men in Engeland reeds voorgegaan in de oprichting van een genootschap tot onderdrukking van den opiumhandel...., *allerminst* denkt men er in ons land aan.... een anti-opium-bond op te richten."

Maar in 1889 dacht men daar in ons land wèl aan. En Dr. W. zelf heeft het voorrecht tot de oprichters er van te behooren.

Er zijn van Nederland's edelste burgers, die het belang der kwestie, voor Indië en voor Nederland beide, gaandeweg meer inzien.

Wij gaan niet zonder hoop de toekomst tegemoet.

't Is ook niet te gelooven, dat de Nederlandsche natie op den duur Oost-Indisch doof zal kunnen blijven voor de stemmen, die roepen om ontferming voor de arme inlandsche bevolking.

Welke uitwerking ons geschrift zal hebben, is niet te voorspellen. Doch het zal in ieder geval medehelpen om aan Nederland te zeggen, hoe in Ned. O. Indië het volk door het opium verdorven wordt.

Als daarvoor meerdere oogen opengaan, is een belangrijk resultaat bereikt.

Nederland behoort het woord te logenstraffen, dat ik ergens aan wijlen Johann Scherr zag toegeschreven: „Onze tijd is een tijd zonder hart, zonder eer, zonder geweten."

De publieke meening is bezig zich te vormen. De Regeering is overtuigd, dat het met de opium-kwestie een anderen weg op moet. Hare inzichten strijden niet langer met die der mannen, die in en buiten de Volksvertegenwoordiging op beëindiging er van aandringen.

Moge de ervaring bewijzen, dat bij het schrijven van dit boek

niet menige pen door een geheel onbekwame hand is versleten!

Dat Gods onmisbare zegen dan ruste op deze poging van den Ned. Indischen Zendingsbond om voor onzen Archipel het goede te zoeken, en dat ook langs dezen weg iets worde verricht, tot beschaming van het rijk der duisternis en tot bevordering van het Koninkrijk Gods!

Indramajoe, 13 December 1889.

EERSTE DEEL.

HET OPIUM EN HET OPIUMGEBRUIK MET ZIJNE GEVOLGEN.

HOOFDSTUK I.

HERKOMST, BEREIDING, VOORKOMENDE VERVALSCHING EN WIJZE VAN GEBRUIK VAN HET OPIUM.

Het Opium [1]), waarvan in dit boek sprake is, is het verdikte, kleverige en voor het gebruik tot een brandbare zelfstandigheid verwerkte sap der zaaddoozen (*capsulae*) van *Papaver somniferum*, of slaapbol.

De cultuur dezer plant wordt in Ned. O. Indië niet toegestaan. De invoer van het opium op Java en elders in den Ned. Ind. Archipel, anders dan ten behoeve en voor rekening van het Gouvernement, is verboden. [2])

Het Ned. Indisch Gouvernement voorziet zich op een buitenlandsche markt van de hoeveelheid noodig voor het gebruik op zijn grondgebied, en verstrekt die, tegen verhoogden prijs, thans tegen de som van *f* 30 per kati, tot een bepaald maximum jaarlijks aan hen, die het recht tot verkoop in het klein in bepaalde gewesten en streken, tegen een hooge som gelds, *pachtschat* genoemd, hebben verkregen.

De plant, waaruit het opium wordt gewonnen, is, zooals reeds uit haar pasgenoemden naam bleek, eene zekere papaversoort, d. i. zij behoort tot de orde der *Papaveraceën*, tot planten of heesters, welke alle een vocht met bedwelmende eigenschappen bezitten. De *Papaver somniferum* staat aan het hoofd ervan, en is een der vroegst bekende en beschreven planten.

De Heer J. A. B. Wiselius verrijkte zijne beschrijving der papavercultuur in Ned.- en Britsch-Indië met eene duidelijke afbeelding van den slaapbol.

De naam *Papaver*, zoo heeft men gezegd, staat in verband met het Latijnsche *papas* (opvoeder) en zal dus moeten aanduiden, dat het *sap* der plant, om zijn slaapverwekkend vermogen, vroeger werd gebruikt om jonge kinderen in slaap te maken (kinderbrei).

Dat men in het Hollandsch aan de zaaddoozen of capsulen der plant, waaruit het opium verkregen wordt, den naam van *slaapbol* heeft gegeven, is duidelijk om de verdoovende uitwerking van het sap. De plant draagt bij ons ook den naam van *Maankop* of *Mankop*. Omtrent die benaming bestaan verschillende afleidingen. Er zijn eenigen, die haar afleiden van het Latijnsche *magnus* = groot, en dan denken aan den langen stengel

van het gewas. Volgens anderen komt het woord af van *megmi* = ik slaap, en zou het dus op de slaapverwekkende eigenschap van het sap doelen. Waarschijnlijker echter is het te beschouwen als eene verbastering van het Grieksche *mèkoon,* zooals, lang vóór Christus, de plant genoemd werd. Het sap, dat men later uit de bollen en bladen perste en in de geneeskunde gebruikte, werd *mekonium* geheeten. Bekend doch weinig gebruikelijk is in het Hollandsch, als naam der plant, ook het woord *heul* of *zwarte heul.*

Als benaming van het sap, uit de plant verkregen, hebben wij het Latijnsche *opium,* dat ontstaan is uit het Grieksche *opion,* eene verkleining van *opos* = sap, plantensap. »In het Oosten nam dit een anderen vorm aan: de Perzen maakten er *afjoen* van, de Arabieren *afioen,* de Maleiers en Javanen, die de *f* niet kunnen uitspreken, *apioen* of *apjoen*". *Amfioen,* de in Oost-Indië gebruikelijke benaming van het *ruwe* opium, »is ontleend aan den Arabischen vorm, met de — in 't Oosten gewone — inlassching van *n* of *m*; en werd door de volkeren, die op Indië voeren, overgenomen." (Wrdnb. der Ned. Taal.) De Chineezen zeggen er tegen *a-fu-yung.* In Hollandsche geschriften ontmoet men zoowel „opium" als „amfioen". Soms wordt het afgewisseld door „heulsap", en dit woord beteekent: het sap van de plant, die *heul* heet, niet, gelijk men wel eens meent: het sap, dat heul (hulp, troost) aanbrengt.

Waar de plant het eerst verbouwd werd, is een vraag, die de geleerde onderzoekers nog steeds niet konden beantwoorden. Volgens VAN KESTEREN [3]) houdt de een West-Azië, de ander Zuid-Europa, een derde West-Azië en Zuid-Europa beide, voor het vaderland ervan. Belangrijker echter dan de poging om hieromtrent zekerheid te krijgen, is de kennis der uitbreiding harer cultuur over drie werelddeelen: Afrika (Egypte); Azië (voornamelijk Perzië, China en Vóór-Indië) en Europa (Turkije). Tegenwoordig treft men haar ook in Australië aan. Ook tot ons vaderland is zij doorgedrongen. Zestig jaren geleden vonden duizenden in Gelderland, Overijsel en andere provinciën van Nederland daarin hun bestaan, omdat zij toen vooral werd aangeplant om de olie, die door persing uit het *zaad* verkregen (maan- of papaver-olie), en door de ververs gebruikt werd. Als cultuur-gewas is zij echter, met uitzondering van Turkije, uit Europa verdwenen (waarom ?), zoodat men de plant slechts als sierplant aantreft.

Het belangrijkst is thans de cultuur in Vóór-Indië. Zij dagteekent daar reeds van vóór drie eeuwen, doch nam er eerst een vrij ondergeschikte plaats in. Sedert het midden der zeventiende eeuw kwam zij echter tot grooter afmetingen, omdat men toen begon uit Vóór-Indië opium naar China te zenden. Onder Engelschen invloed breidde zij zich sedert 1765 verbazend uit. Belust op de groote winsten, die voor haar uit den opiumhandel te behalen waren, wijdde de Britsch-Oost-Indische Compagnie er groote zorg aan; en deze werd door het later daar opgetreden Britsche Gouvernement, dat eveneens naar de groote

financieele voordeelen begeerig was, voortgezet. Zonder zich, evenmin als de Handels-Compagnie, veel met moreele overwegingen in te laten, heeft het Gouvernement zich alleen door de geldelijke uitkomsten voor den Staat laten dringen de papaver-cultuur nog meer op te drijven. Zou het, gelijk het wilde, veel opium op de markt hebben, dan was de uitbreiding van aanplant noodzakelijk. Het heeft dezen dan ook sedert lang aan zich getrokken, zoodat dit aan ieder, anders dan voor Gouvernements-rekening, verboden is. Nu heet het echter, dat de Staat daarbij op niemand eenigen dwang uitoefent. Van Kesteren, die wel toestemt, dat er misbruiken plaats hebben, is voor zich overtuigd, dat die *niet* door de ambtenaren en beslist tegen den wil van het Gouvernement, begaan wordt door tusschenpersonen, met wie de Regeering niets uitstaande heeft. Doch, zegt Wiselius, het hangt er maar van af, welke uitlegging men aan het woord *dwang* geeft. Het Gouvernement bepaalt jaarlijks hoeveel papaver zal aangeplant worden en reikt licenties uit aan de landbouwers, die zich tot verbouwing ervan aanmelden. Zij verbinden zich tevens hun product na de noodige bereiding tegen een vastgestelden prijs, — dien Wiselius zeer gering vindt, doch welken Van Kesteren, in aanmerking genomen de leefwijze der bevolking en de dagloonen bij de particuliere industrie, niet te laag acht, — aan de Gouvernements-pakhuizen af te leveren. Dan heeft het Gouvernement zijne agenten en onder-agenten, wien het gelden toevertrouwt om die als voorschotten uit te keeren. Deze lieden hebben voor de naleving van het aangegaan contract te zorgen, en hun ijver wordt geprikkeld door de toekenning van cultuur-procenten. De uitkeering van het eerste voorschot nu heeft juist plaats in een tijd, dat de inlander geld moet hebben en meestal geen geld heeft. Wiselius zegt: „Het voorschrift luidt: geen dwang uitoefenen," doch hij oordeelt dat er tusschen theorie en praktijk wel zooveel verschil bestaat, dat er van *vrijwilligen* aanplant niet veel overblijft. Zonder een zedelijken dwang, zooals die nu wordt geoefend, zou, naar hij meent, niet één Indische landbouwer voor Gouvernements-rekening papaver willen planten, daar andere cultures voor eigen rekening, als: suikerriet, tarwe en maïs hun zeker het dubbele der geldswaarde zouden opbrengen van den prijs, welken zij voor hun opium ontvangen. Van Kesteren, die de rendementen van andere cultures met de opbrengst in geldswaarde voor den verbouw der papaver vergeleken heeft, weerspreekt dit echter ten eenenmale, en bekrachtigt zijne uiteenzetting o. a. door een uitspraak van Dr. Christlieb, dat de verbouwer bij de papavercultuur twee- à vijfmaal meer verdient dan de teelt van rijst of tarwe hem opbrengen kan.

Intusschen, zij deze bouw dan meer of minder vrijwillig en loongevend, de Gouvernementspapaver-cultuur in Voor-Indië beslaat thans een oppervlakte van 550.000 *acres* of 310.000 *bahoe's*, d. i. 310.000 × 500 □ Rijnlandsche roeden = 2225 millioen vierkante meters. Zeker is deze uitgestrektheid niet groot, vergeleken bij den geheelen bebouwbaren grond van Britsch-Indië, die niet minder dan 190 millioen acres be-

draagt. Toch zou, naar WISELIUS, bij volstrekt vrijen aanplant, het Gouvernement die betrekkelijk geringe uitgestrektheid gronds niet met papaver bezet krijgen, en niet als nu, jaarlijks ± 60.000 kisten, elk van een pikoel of ruim 61 Kilo, te verhandelen hebben.

Dit opium, op Gouvernements-terrein gewonnen, is het z. g. *Bengaalsch* opium, dat voor uitvoer naar het buitenland bestemd is, en te Calcutta door het Britsche Gouvernement op publieke vendutie verkocht wordt. Vandaar wordt het voor een groot deel naar China vervoerd, waar de Britten het recht tot opium-invoer hebben bevochten. Bovendien komt uit Voor-Indië het z. g. *Malwa*-opium, d. i. opium uit de onafhankelijke, niet aan Groot-Brittanië onderworpen landen, want Malwa is de algemeene naam voor een groep van onafhankelijke staten in Midden-Hindostan. Het opium, daar gewonnen, wordt door de Ned. I. Regeering, voornamelijk voor de binnenlandsche consumtie, opgekocht. Het *Bombay*-opium verschilt in den grond der zaak niet van het Malwa-opium. Men verstaat er onder: opium der Malwa-staten, dat niet aan het Gouvernement verkocht is, maar door particulieren over de grenzen van het Gouvernementsgebied vervoerd en van uit de eenig daartoe toegestane kustplaats, Bombay, geëxpedieerd wordt. Het Gouvernement laat daartoe voor zooveel het op niet-Britsch gebied gewonnen opium betreft, aan ieder de vrijheid, onder conditie, dat men voor iederen pikoel op Gouvernements-grondgebied gebracht, *f* 650 à *f* 700 bruto, en bij transport over zee via Bombay, nog eens *f* 50 aan uitgaand recht betaalt. De uitvoer door particulieren bedraagt jaarlijks ± 4500 pikoel, zoodat het Gouvernement daarvan trekt een zuivere winst van *f* 600 per pikoel. In de belangrijkheid dezer bate, die in de laatste *tien* jaar bijna 26 millioen pond sterling netto of meer dan 310 millioen gulden per jaar bedroeg, zoekt WISELIUS de oorzaak, dat het Gouvernement zijn eigen cultuur niet meer uitbreidt. Wel trekt het uit het Bengaalsch opium een netto winst van ± *f* 800 per pikoel, doch een winst van *f* 600 per pikoel, zonder eenige risico verkregen, acht het misschien nog wel zoo verkieselijk.

Het blijkt dus, dat het artikel opium der Britsch-Indische schatkist een hoogst aanzienlijk voordeel oplevert. In de laatste jaren bracht het aan verkoop op vendutie, door in- en uitvoerrechten en opbrengst van den verkoop voor binnenlandsch verbruik, den fiscus gemiddeld 84 tot 86 millioen gulden per jaar op, d. i. niet minder dan een zevende gedeelte der Staats-inkomsten.

Wij stonden bij een en ander eenigszins uitvoerig stil, omdat het opium, dat in onzen Oost-Indischen Archipel geconsumeerd wordt, voor een groot deel van de markt te Calcutta afkomstig, het Bengaalsch opium is. Overigens verstrekt ons Gouvernement aan zijne pachters ook het *Levantsch* of *Turksch* opium. Het is den pachters overgelaten om, staande de verpachting, te bepalen in welke verhouding tot de geheele hun toegestane hoeveelheden, zij van het Levantsch opium wenschen te ontvangen. In het algemeen too-

nen zij geen voorkeur in een der beide soorten. Soms, zooals b. v. in 1874, [4]) wordt meer Levantsch dan Bengaalsch opium aangevraagd, zonder dat men hiervoor een bepaalde reden kan opgeven. Eenigen zeggen, dat de kwaliteit van de eene beter is dan die van de andere soort. Doch anderen houden de superioriteit van het Bengaalsche staande wegens de groote zorg, die, onder Gouvernements-opzicht, aan de cultuur en bereiding wordt besteed. Alles zal hier wel afhangen van den bijzonderen smaak of de gewoonte der verbruikers.

De plant, die bij hare cultiveering de grootste zorg vereischt om hare buitengewone gevoeligheid, staat in haar groei aan vele gevaren bloot, en is voor haar welslagen afhankelijk van den tijd, waarin de uitzaaiing heeft plaats gehad, van de mestsoort, die gebruikt werd, van de hoeveelheid vocht, waarmede de bodem nat gehouden is, en vooral van de weersgesteldheid. [5]) De plant is eene éénjarige (d. i. slechts éen jaar durende) struik van twee tot zes voet hoog. In een enkel werk, b. v. het Handboek voor Drogisten van Campagne [6]), vindt men wel de bewering, dat de stengel zich in Oostersche landen tot veertig voet kan verheffen, doch de waarheid schijnt te zijn, dat de hoogte de bovengenoemde niet overtreft.

De struik heeft groote, ovale bladeren. Zij draagt enkelvoudige bloemen, wit, rood, rose, purper of eenigszins paars van kleur. De gladde, langwerpig ronde zaaddoozen (*capsulae Papaveris*), bevatten een groot aantal fijne eetbare zaden, die er wit, grijs of purperachtig uitzien. Die capsulen zelve, groen van kleur, verschillen in grootte van een hoenderei tot een vuist. Elke plant heeft van twee tot vijf dier zaaddoozen.

Het opium wordt verkregen uit de *wanden* der capsulen, wanneer deze nog niet rijp zijn, doch op het punt staan van rijp te worden. Dit is hieraan kenbaar, dat zich dan over den groenen wand een doorschijnend wit vliesje vertoont.

Men verkrijgt het sap op de volgende wijze.

Gedurende eenige (d. i. van 7—10) dagen, nadat de bloem is afgevallen, worden in de zaaddoozen, die niet harder zijn dan eenigszins stevig papier, van zes tot acht horizontale insnijdingen gemaakt. Het sap, dat in de wanden der capsulen besloten is, wil men naar buiten laten komen. Hierom moet zorg gedragen worden, dat men die niet te diep insnijde, daar bij algeheele doorsnijding een deel van het sap naar binnen in de holte der doos zou dringen en teloor gaan.

Tot die operatie gebruikt men in Britsch-Indië [7]) een soort van kleine vork met twee tot vier scherpe tanden, de *nasthar*. Eigenlijk bestaat dit werktuig uit twee tot vier stevig saamgebonden ijzeren blaadjes, elk zes duim lang, ter breedte van $^3/_4$ duim aan het eene einde en van $^1/_4$ duim aan het andere, dat tevens voor handvatsel dient. Op zijde van het breede einde zijn de blaadjes diep ingekeept en aan de kanten scherp geslepen. Zij liggen plat op elkander, doch de breede

einden bedekken elkander niet volkomen, en zijn door een katoenen draadje onderling een weinig gescheiden. In plaats van dit snijwerktuig wordt soms een eenvoudige schelp met scherpe punten gebezigd, en ook maakt men wel eens gebruik van een drietal naalden, in een stukje hout goed vastgehecht. De *nasthar* wordt echter het meest gebruikt.

Door die insnijdingen, waarbij men den bol in de linkerhand neemt en met de rechterhand het mes hanteert, vloeit er onmiddellijk doch langzaam eenig melkachtig wit vocht uit in dikke droppels of „tranen". Iedere aangebrachte opening laat slechts één droppel uit, die in de lucht snel verdikt. De verdamping is daardoor slechts gedeeltelijk. Het binnendeel van den droppel bevat zelfs den volgenden dag nog 50% water. Onder den invloed der lucht gaat het melkachtig vocht in een bruin- of zwartachtige substantie over, die aan de randen der openingen blijft vastzitten. Men laat het daar omstreeks 24 uren verblijven, omdat men den bol de gelegenheid wil geven zooveel mogelijk uit te zweeten, waartoe men den dauw van den nacht noodig keurt.

Den volgenden dag nu wordt de verdikte massa afgeschrapt met de *seetoah* of *setwah*, een groot stomp mes, in vorm niet ongelijk aan de spatels of strijkmessen onzer apothekers. Door met duim en vinger over de openingen te gaan, maakt men deze dicht, om na drie dagen weer insnijdingen te maken. Men herhaalt dit tot 4 à 5 malen toe, ten einde van het aanwezige sap hoe meer des te liever te verzamelen. Bij het afschrappen heeft men aan een band om het middel de *chattee* hangen, een aarden pot, waarin men de verkregen hoeveelheid bewaart.

Dit opgedroogde sap nu is het opium. De hoeveelheid ervan bedraagt voor elke capsule een gewicht van 130—200 milligram.

Het is dan echter nog niet in den toestand, waarin het kan worden afgeleverd. Eene belangrijke zuivering moet er aan voorafgaan, en deze is niet het eenvoudigste deel van den arbeid.

Nadat men de *chattee* met den inhoud eenige uren onaangeroerd heeft laten staan, vertoont zich een donker, koffiekleurig bezinksel, dat *pasewa* of *pussewah* (zuivering) heet. Dit moet vóór alles verwijderd worden. Derhalve wordt het sap voorzichtig in een platten metalen of aarden schotel overgegoten zóó dat het bezinksel overblijft, dat men nu in een dichten pot of goed gesloten kruik bewaart. Het overgieten moet gedurende eenige dagen nu en dan herhaald worden. Steeds toch is er door de inwerking van dauw of vocht op het sap neiging tot vorming der *pussewah*. Geschiedt de afscheiding van het sap niet tijdig, dan doet de *pussewah* schade aan kleur en geur van het opium, en zoo ook aan zijne kwaliteit.

Is het opium van alle *pussewah* ontdaan, dan moet het een maand lang dagelijks in de buitenlucht of in een vertrek, waar vrije doorstrooming van lucht en geen rook aanwezig is, gebracht worden. Wordt het in de lucht geplaatst, dan moet men het volstrekt buiten de zon houden, daar die anders aan het sap de zuurstof zou onttrekken en zoo doende ontkleuring veroorzaken. Om den anderen dag wordt alles gelijkelijk

omgeroerd, ten einde de massa evenredig te doen drogen. Nadat het opium aldus 30 dagen is behandeld, is het vocht er wel zoover uit verdampt, dat het de standaardconsistentie heeft verkregen, nl. die van 70% opium en van 30% water.

Nu kneedt men het door middel van speeksel in kleine, aarden potjes of kruikjes, wikkelt het in droge bladeren en brengt de geleiachtige massa naar de door de Regeering bepaalde plaatsen van ontvangst.

Het is er echter soms zeer ver van af, dat het opium altijd de vereischte zuiverheid zou bezitten. Wij zullen straks zien, dat de scheikunde er een belangrijk deel onzuivere bestanddeelen in ontdekt, voornamelijk afschrapsel der capsulen, dat men zeker niet altijd onopzettelijk van den bast der zaaddoozen medegenomen heeft.

Deze vermenging zou spoedig in het oog springen, zoo het sap bij het indrogen zijn witte kleur niet verloor. Door de donkere kleur is de vervalsching niet meer zoo gemakkelijk te ontdekken. Daarvan wordt dan ook profijt getrokken om het sap te vermengen met koemest, zand, fijngestampte steenkool, fijngemaakte bladeren, met sap uit de bloembladeren geperst, tabaksbladeren, meel, eene of andere olie, en dergelijke middelen, die medehelpen om het gewicht te verzwaren.

De Gouvernements-ambtenaren aan de pakhuizen zien zoo nauwkeurig mogelijk toe, of het ingeleverde opium de bepaalde kenmerken van zuiverheid heeft. Daartoe wordt het vóór de ontvangst zelfs aan een vluchtig scheikundig onderzoek onderworpen, waarna zij de betaling regelen naar de hoedanigheid van het product. Toch schijnt de verkooper genoegzaam hulpmiddelen beschikbaar te hebben om den ambtenaar te verschalken, waarvan de bestaande strafbepalingen hem niet afschrikken. Men meent echter, dat het Bengaalsch opium het in graad van zuiverheid verre van het Levantsch opium wint.

Geheel zuiver wordt het opium in Br.-Indië niet verlangd. Het mag bijv., zij het dan ook slechts een gering, bedrag aan pussewah bevatten. Opium, geheel zuiver, wordt bij verbranding geheel vernietigd, zonder iets achter te laten. Het Britsch-Indisch Gouvernement ontvangt en brengt ter markt zulk opium, dat na verbranding een weinig asch achterlaat. De hoofdzaak bij een keuring is de aroma. Alleen al te duidelijk vervalscht opium wordt afgekeurd, geconfisqueerd en — vernietigd.

Het Eng. Bestuur doet op alles streng toezicht houden, want het stelt er prijs op om zijne reputatie als opium-leverancier niet te verliezen. Voor den opkoop van Malwa-opium gelden dezelfde bepalingen.

Ofschoon de cultuur voornamelijk om het sap der zaaddoozen plaats heeft, zoo wordt toch ook een deel van het overige der plant benuttigd, zij het ook dat dit veel minder waarde heeft dan de capsules. Wanneer de oogst door ongunstige weersgesteldheid tegenvalt, worden, ten einde de opbrengst te vermeerderen, vaak de bollen, ja wordt

soms de geheele plant uitgeperst, het verkregen vocht ingedampt en dan met het opium vermengd. Deze handelwijze doet echter het gehalte van het opium afnemen, want het sap uit de plant zelve is nagenoeg geheel onwerkzaam.

Ook de bladeren vertegenwoordigen eenige waarde. Laat men ze zitten, dan vallen ze van zelf af. Men plukt ze echter, evenwel niet vóór het sap uit de bollen is geoogst, want de verbouwer meent dat er overvloediger sap komt uit een bol, welks plant hare bladeren nog heeft dan omgekeerd. Is de pluk der bladeren afgeloopen, dan wordt een ronde aarden plaat boven een zacht vuur geplaatst, deze voldoende verwarmd, en daarop worden, na ze bevochtigd te hebben, eenige bladeren gelegd. Weldra komt er een kleverig vocht uit, en dat is dan het oogenblik, waarin men er andere bladeren oplegt. Zoo gaat men voort, totdat men rekenen kan, dat de verschillende stapeltjes of koekjes, nadat ze een weinig samengeperst zijn — en dit geschiedt door ze met een vochtigen wollen lap te drukken —, te zamen ongeveer de dikte van een dubbeltje hebben. Ze worden daarna in de zon gedroogd, en in pakjes van twee pond elk, aan de opium-handelkantoren gebracht en verkocht. Daar worden ze gebruikt tot verpakking van het opium in de kisten, waarin het ter markt gebracht of geëxporteerd wordt. Jaarlijks worden niet minder dan ± 9600 pikoel of 600.000 kilo van die bladeren-koeken in ontvangst genomen, waartoe, volgens berekening, wel vijf duizend millioen bladeren noodig zijn.

Ook de zaden, welke binnen de capsulen liggen, worden gebruikt. Natuurlijk dienen zij in de eerste plaats tot uitzaaiing in een volgend jaar. Doch daartoe behoeft niet de geheele voorraad bewaard te worden. Wat men over heeft wordt in den handel gebracht. Men bereidt er, gelijk wij zagen dat vroeger in Nederland geschiedde, een soort van olie uit.

Ook de *pussewah*, het bezinksel in het opiumsap is nog eenig geld waard, doordien het een weinig morphine inhoudt. Het wordt met *f* 2.50 à *f* 3 per $1^1/_2$ kati (± 9 hectogram) betaald.

Hoofdzaak echter is en blijft het sap der capsules, waarvoor het Britsche Gouvernement *f* 330 per pikoel biedt, en dat het tegen ± *f* 1200 per pikoel debiteert. Tegen laatstgenoemden prijs slaat ook het Ned. Indisch Gouvernement het in om het tegen *f* 30 per kati (*f* 3000 per pikoel), af te leveren aan hen, die het recht tot verkoop van opium in het klein [3]) hebben gepacht.

Het onzuivere (ruwe) opium van den handel is niet dadelijk geschikt voor het gebruik. Het *apjoen*, dat de pachters ontvangen, moet vóór het gedebiteerd kan worden, een zekere bereiding ondergaan, welke de pachters zelve verrichten. Vroeger mocht ook *ruw* opium worden gedebiteerd. Bij ordonnantie van 25 Sept. 1874 is echter den pachters verboden anders dan *bereid* opium (tjandoe) te verkoopen. De bereiding geschiedt meest op de hoofdplaats van het pachtperceel, doch aan de Resi-

denten is overgelaten te bepalen, of zij op meer dan ééne plaats kan worden vergund.

Die zuivering geschiedt op eenvoudige wijze, n.l. door koking. Dr. LILTLE heeft deze beschreven [9]), naar hetgeen hij te Singapore gezien heeft.

Eenige ballen opium worden elk in gelijke helften verdeeld en het inwendige, dat min of meer zacht is, wordt met de vingers uitgehold, en op een aarden schotel gelegd. Gedurende deze bewerking wascht men telkens de handen in een aarden pot, waarvan het water zorgvuldig wordt bewaard. Het buitenste van den bol, dat harder is, wordt daarna gebroken, verdeeld en gescheurd en in den pot gedaan, die het genoemde water bevat. Alleen het allerbuitenste omkleedsel wordt daarmede niet vermengd. De hardere deelen worden met een voldoende hoeveelheid van het water overgestort in een diepen ijzeren pot, en daarin gekookt, zoolang als noodig is om de harde schillen geheel te kunnen breken en het opium op te lossen. Dit kooksel wordt gefiltreerd, en Chineesch papier, dat op een toestel van mandwerk gelegd en waarover een doek gespreid is, doet hierbij goede diensten. Nu wordt de gezeefde vloeistof vermengd met het zachtere, uitgeholde opium, en alles te zamen giet men uit in een grooteren ijzeren pot, waarin men het tot de vastheid van dikke stroop laat verkoken. Wat bij het voorafgegane doorzijgen op het papier is achtergebleven, wordt afzonderlijk opnieuw gekookt, nogmaals gefiltreerd, en het daardoor verkregen vocht bij den voorraad gevoegd, die aan het koken is.

Wat dan nog op het papier is achtergebleven, is zoo goed als waardeloos. Koopers ervoor zijn echter altijd te vinden, die het stampen en het voor eigen gebruik met goed opium vermengen.

Heeft het kooksel de verlangde vastheid verkregen, dan laat men het zieden over een kolenvuur, dat sterk en aanhoudend gestookt, doch niet al te gloeiend is. Deze arbeid eischt groote oplettendheid, want terwijl het water verdampt, moet men tegen aanbranden waken, daar dit een belangrijke geldelijke schade zou teweegbrengen.

Hierna wordt de massa in eenige deelen verdeeld en ieder deel als een pleister op een bijna platte ijzeren pan uitgespreid. De eene pan na de andere wordt op het vuur geplaatst, snel rondgedraaid en daarna omgekeerd, opdat het opium zelf even ten volle aan de hitte van het vuur worde blootgesteld. Dit herhaalt men tot drie malen, maar ook met de grootste behendigheid, want bij een weinig te lange voortzetting of te veel of te weinig hitte, zou de bewerking op geldelijk verlies uitloopen.

Is ook dit naar wensch volbracht, dan wordt alles opnieuw opgelost in eene groote hoeveelheid water en in koperen vaten verkookt tot de vastheid van het extract, dat men *tjandoe* heet. De graad der vastheid is de maatstaf der voltooiing van den arbeid, en de vastheid wordt beoordeeld door het opium met bamboe-stokjes uit te halen.

Door deze langdurige bewerking heet het opium gezuiverd, van alle

bijmengselen ontdaan, maar is ook een gedeelte der in het opium aanwezige harst en olie, benevens een weinig narcotine, er uit verdwenen.

In dezen staat wordt het opium-extract, met fijngesneden bladeren vermengd, in grootere en kleinere balletjes (*glindingan* en *glintiran*) gerold, gedroogd en onder den naam van *tjandoe* of *madat* verkocht. Op Midden-Java noemt men het bereide opium *tiké* [10]).

De vermenging met het poeder van bladeren is noodig voor het gebruik in de pijp. Het opium-extract is voor verbranding te week.

De hoeveelheid tjandoe, die uit het ruwe opium wordt verkregen, hangt natuurlijk geheel af van den graad der zuiverheid van het laatste. Als gemiddeld verlies heeft men echter 40 % aangenomen, zoodat van 1 pikoel [11]) of 100 kati's ruw opium 60 kati's tjandoe, of van circa 62 kilo ± 37 kilo verkregen wordt. Het gebeurt wel eens, dat men uit een pikòel 70 kati's verkrijgt, doch soms brengt men het ook slechts tot 50. Terecht wees de heer VAN DEDEM op de kleinheid van de dosis, vereischt om het gewenschte genot aan den schuiver te verschaffen, een hoeveelheid zoo klein, „dat zij den naijver der homoëopathen zou kunnen wekken." Wat de heer TE MECHELEN het gemiddeld maximum voor sterke schuivers noemt, bedraagt 20 mata tjandoe per dag, d. i. een gewicht van 772 gram, dus nog geen 7 ons in de drie maanden. (Brief Indol. Vereen. 5 Nov. '89, bl. 189).

BE IK SAM, de oud-opiumpachter, geeft als het gemiddelde aan, dat uit één kati of 16 thail ruwe opium 10 thail tjandoe gestookt wordt. Dit zou dus een verlies geven van 6 thail per kati of van 600 thail per pikoel = 40 %, en deze becijfering komt dus met de algemeen aangenomen raming overeen.

WISELIUS echter zegt: „Regel is, dat van 16 thail opium 8 thail tjandoe komt, zoodat 50 % verloren gaat. En die tjandoe is dan nog maar van redelijke kwaliteit. *Goed* zou zij, volgens hem, eerst dàn zijn, als men van 40 thail of $2^1/_2$ kati niet meer dan 16 thail of 1 kati tjandoe maakte en alzoo 60 % liet verloren gaan."

Ook Dr. GRONEMAN zegt ergens, dat de tjandoe (madat) slecht is, als men uit ééne kati amfioen meer dan 8 thail tjandoe maakt.

Het ligt echter zeer voor de hand, zegt WISELIUS, dat de pachter, de bereider en tegelijk de debitant van tjandoe, uit een bal van 40 thail opium liever 20 à 22 dan 16 thail tjandoe haalt. Hij deelt ook mee, dat de opiumpachters op Java *met behulp van stoomwerktuigen* [12]) de kunst verstaan om uit een bal van 40 thail wel 30 thail tjandoe te koken, die natuurlijk voor zuivere tjandoe wordt verkocht, doch het op lange na niet is. Doch ook zonder aanwending van stoom geeft het winstbejag den pachters wel de middelen aan de hand om de te slijten hoeveelheid belangrijk te vermeerderen.

Dan moet echter noodwendig de toevlucht worden genomen tot het bijvoegen van surrogaten, en de Regeering weet dat deze praktijk bestaat. Althans het *Koloniaal Verslag* van 1887 vermeldt de bijmenging van tabak en gambir.

De voor bijmenging gebruikte stoffen schijnen echter niet altijd van zoo onschuldigen aard te zijn. De gebruiker zou die bijvoeging al te spoedig bemerken aan de minder krachtige uitwerking. Daarom moet hij misleid worden door toevoeging van sterker werkende stoffen, die echter zeer schadelijk zijn.

Mogen wij gelooven wat daaromtrent verhaald wordt en gedrukt staat, dan geschiedt de vervalsching van het opium soms op hoogst schandelijke wijze, waardoor het gebruik, ook bij de meeste zuiverheid van het middel reeds zoo schadelijk voor de gezondheid, nog heel wat verderfelijker wordt.

In het *Tijdschrift voor Ned. Indië* (1856 II. blz. 471) lezen wij van een bijzonder eenvoudige vervalsching. De pachter vermengt n. l. de tjandoe met een verdikt afkooksel van de *lèngkèng* (een zekere gedroogde Chineesche vrucht), of wel van de *Cassia fistula* (pijp-kassie), die in kleur en voorkomen aan tjandoe gelijk is.

Het Tijdschrift spreekt echter terstond daarop ook van het zaad der Datura-soorten, vooral der *Datura ferox* (doornappel, op Java als de gevaarlijke en gevreesde *katjoeboeng* bekend), als waarmede de vermenging zou plaats hebben. Die zeer vergiftige plant is in onze geneeskunde wel bekend, doch zij wordt onder de in sommige gevallen en bij eenigszins verkeerde aanwending, buitengewoon nadeelige stoffen gerekend, die bij eenige gestellen zelfs geheel vermeden moeten worden. Volgens Dr. D. J. Coster *a*) wordt het zaad *b*) der plant nagenoeg niet meer toegediend, en wordt nog wel eens van de bladeren *c*), die als veel minder werkzaam beschouwd worden, gebruik gemaakt. *d*)

De inlanders op Java schijnen van het zaad een ruime toepassing te maken, wanneer zij een of ander boosaardig plan in het schild voeren. Die zaden hebben een hoogst bedwelmende kracht. In *kleine* giften reeds brengen ze eene geheele onderdrukking van alle zielskrachten teweeg, en maken hem, die ze gebruikt, totaal werkeloos. Heeft nu, zoo zegt men, een inlander het plan een aanslag op de vrouwelijke eerbaarheid te begaan, doch ducht hij daarbij tegenstand, dan is de katjoeboeng hem het welkome middel om *zonder* tegenstand zijn voornemen te kunnen volvoeren.

Volgens het algemeene oordeel kan men hem, die onder den invloed van katjoeboeng is, van alles wat hij bezit, zelfs van het laatste kleedingstuk, dat hij aan heeft, berooven. Het slachtoffer ziet wat men doet, weet alles wat er rondom hem plaats heeft, doch is geheel buiten machte om zich eenigszins te verzetten of te verdedigen. Zóó moet een diefstal altijd gelukken, tenzij die n. l. door personen van buiten af komende verhinderd wordt.

---

a) „Bijzondere Geneesmiddelenleer," het art. Stramonium.

b) Semen Stramonii.

c) Folia Stramonii.

d) De in den handel voorkomende asthma-cigarettes bevatten, zegt men, een zeker deel datura.

Volgens anderen slaapt het slachtoffer onder den invloed van katjoeboeng zóo zwaar, dat hij van een diefstal in zijne onmiddellijke omgeving niets bemerkt.

Over de wijze, waarop men zich van de katjoeboeng bedient, bestaat verschil. Meestal wordt gezegd en geloofd, dat de dieven hen, die zij willen berooven, bedwelmen door den rook van het verbrande zaad met een roer in hun slaapvertrek te blazen. Een rechterlijk ambtenaar, Mr. Piepers, verklaart echter, [13]) dat in de meer dan tienduizend processen, die hij gelezen heeft, hem zulk een feit nooit is voorgekomen.

Het is dus wel zeer waarschijnlijk, dat dit slechts een fabel is. [14])

Maar geen fabel is het dan toch, — Mr. Piepers zegt, dat hij het geval herhaaldelijk ontmoet heeft — dat men in het avondeten van zijn slachtoffer katjoeboeng mengt of door medeplichtigen doet mengen, dat dan, wanneer het mikpunt van den voorgenomen diefstal of moord zich ter ruste heeft begeven, zijne werking doet en het misdrijf gemakkelijk maakt [15]).

Al is het nu aan te nemen, dat de vermenging van tjandoe met deze gevaarlijke stof lang niet algemeen is, en dat, waar zij plaats heeft, de verdeeling zoo zorgvuldig geschiedt, dat iedere gift tjandoe slechts een uiterst geringe hoeveelheid katjoeboeng bevat, toch zal ieder inzien, dat een voortdurend gebruik van dit mengsel hoogst schadelijk moet werken, zelfs al is de dagelijks gebruikte hoeveelheid niet eens groot. Doch wat moet dan de uitwerking allerverderfelijkst zijn op hen, die een overvloedig gebruik van opium maken.

Eene andere vervalsching van de tjandoe is de vermenging met *daöen gendjé,* of *gandja* (Maleisch), eene hennepsoort (*Cannabis Indica*), waarvan de bladeren ongeveer dezelfde bedwelmende uitwerking hebben als van het katjoeboengzaad. In Britsch-Indië worden deze daöen (bladeren) gerookt door hen, die het dure opium niet kunnen betalen. Daardoor heeft de cultuur van hennep in die landen eene zekere uitbreiding gekregen. Als *rookmiddel* voor aamborstigen hebben de bladeren, met tabak vermengd, eene zekere beroemdheid erlangd. Niemand zal echter gelooven, dat een telkens herhaalde bedwelming door dat middel onschadelijk is.

Uit deze plant wordt de *hashisch* (extr. cann. ind.) bereid, waarvan het gebruik in groote giften eene bijzondere vroolijkheid en opwekking der phantasie te voorschijn roept, zoodat alle droefheid wijkt en een gevoel van gelukzaligheid zich over den geheelen mensch verspreidt. In kleinere giften heeft het alleen een aangenamen slaap ten gevolge. De bewijzen schijnen echter te bestaan, dat een geringe hoeveelheid reeds een *delirium* kan veroorzaken, en dat een voortgezet gebruik altijd storend werkt op het gewaarwordingsvermogen, het geheugen en het verstand, indien het zelfs niet op den duur tot waanzinnigheid leidt.

Nog moet er — althans Perelaer zegt het [16]) — een andere vervalsching van opium bestaan, n.l. die van tjandoe met het verdikte sap

van de *Sĕdĕp malem* (Polyanthes tuberosa), eene welriekende (sĕdĕp) bloem, die zich alleen bij nacht (malĕm) opent, een soort van witte lelie. Volgens den taalgeleerde Dr. H. N. VAN DER TUUK wordt zij in het Maleisch ook *soendel malem* geheeten. Soendel n.l. = onzedig, onkuisch, en: een vrouwspersoon, die zich onkuisch gedraagt, zij gaat bij nacht uit; de bloem gaat bij nacht open, dan verspreidt zij haar aangenaam genoemden geur. Aan het sap dier bloem wordt bovendien een de zinnelijkheid, den wellust prikkelende uitwerking toegeschreven, gelijk ook het opium die heeft. De bijvoeging van dit sap zal dus wel bedoelen om de slechte hoedanigheid en dus het minder werkzame der tjandoe niet te doen bespeuren.

Deze en andere vervalschingen zijn natuurlijk ongeoorloofd. De Regeering eischt van het opium, dat zij *in*koopt, zekere kenteekenen van zuiverheid, en accepteert geen enkele soort, die deze kenmerken niet draagt.

Tegen vervalsching door de afnemers heeft zij boete bedreigd. Het is, zoo luidt Art. 13 van het opium-reglement, aan de pachters enz. verboden, het opium, op welke wijze ook, te vervalschen, of met vreemde bestanddeelen te vermengen, op verbeurte eener boete van *een honderd tot een duizend gulden* en op verbeurdverklaring van het opium, dat bevonden wordt vervalscht te zijn, en vernietigd wordt.

De Heer WISELIUS zegt echter, dat hij zich niet kon herinneren ooit te hebben gelezen, dat die straf is toegepast.

Toch bleek ons reeds uit het Koloniaal Verslag, dat de Regeering zeer goed weet, dat het opium vervalscht wordt.

Het zou dan ook wel vreemd zijn, dat zij niet zou weten wat algemeen bekend is, en wat door publieke geschriften verspreid wordt. Het is, zoo lazen wij onlangs, een publiek geheim, dat de pachters de vervalsching in zulk eene mate drijven, dat b. v. te Boyolalie de opium-gebruikers klaagden ziek te worden van het opium, dat zij zich in de verkoopplaatsen des pachters aanschaften. Volgens *De Locomotief* [17]) klaagde men ook te Magelang over de slechte hoedanigheid van het heulsap en vertelde men daar, dat de pachter er niet minder dan drie soorten van tjandoe op nahoudt, de beste voor de Chineezen, de middelmatige voor de vaste klanten, en de slechtste voor andere koopers. En hetzelfde blad mede zegt [18]), dat geklaagd wordt over het opium, dat men in de kitten te Semarang verkoopt, vooral bij inkoop der hoeveelheden van ééne mata. Dan moet het minder goed zijn dan wanneer men er hoeveelheden van twee mata's neemt. Dat er vervalsching bestaat, beweert ook de *N. Rott. Courant* zeer sterk. Het blad schreef toch in April 1889: „Wat de pachters tegenwoordig als opium aan den man brengen, is eigenlijk geen opium; het is een praeparaat, waarvoor zij niet meer dan enkele deelen opium gebruiken". Zoo *algemeen* echter kan dit kwaad niet bestaan *a*), want terecht zegt de *Indische*

---

a) De heer HAAK, militair apotheker, die dezer dagen eene brochure in het licht zond tot strekking hebbende aan te toonen, dat door de pachters op groote schaal met de bereiding van

Gids van Mei 1889: „Wie eenigermate op de hoogte is, weet, dat de meeste schuivers van zulk een inferieure waar niet gediend zijn en zich daarmede ook niet behoeven tevreden te stellen, want er zijn slechts weinig desa's, waar geen gesmokkeld opium te krijgen is en gesmokkeld opium wordt op verre na niet zóó vervalscht."

Wij zullen later zien, wat beschouwd wordt als de drijfveer dezer onverantwoordelijke knoeierij, en wat, naar geoordeeld wordt, Regeering en ambtenaren noopt naar die praktijken, die in flagranten strijd zijn met de letter der wet, niet al te nauwkeurig onderzoek te doen.

Wij laten die praktijken nu nog geheel voor wat ze zijn, en onderstellen met zuiver bereid opium te doen te hebben, om in enkele regelen de wijze uit een te zetten, waarop het opium in Ned. Indië gebruikt wordt.

Sommige volken eten, d. i. *kauwen* het opium, b. v. de Turken.

Elders wordt het *gedronken*, d. i. met water vermengd gebruikt, ongeveer op dezelfde wijze als onder ons het opiumpoeder, door een geneesheer voorgeschreven, wordt ingenomen.

In Ned. Indië wordt het echter *gerookt*, hetzij in de eigen woning of bij goede kennissen aan huis, waartoe men het uit de opium-verkoopplaats gehaald of van smokkelaars ingekocht heeft; hetzij in de verkoopplaatsen, die voor het gebruik de gelegenheid aanbieden; hetzij in de bordeelen, die zich in de nabijheid er van bevinden. Men doet het door middel van een pijp, *bedoedan* (van *oedoed* rooken). Wij heeten het opium*schuiven*. Vroeger werd het meer „suijgen" genoemd [19]). De inlander noemt het *njerèt* — opslurpen. Al deze uitdrukkingen dienen tot aanduiding der eigenaardige *wijze*, waarop de opiumgebruiker het middel tot zich neemt.

Op Java, althans in het Westen, hoort men den inlander niet altijd van *njerèt* spreken, evenmin als hij altijd het onderscheid tusschen *apjoen* en *madat* of *tjandoe* in acht neemt. Hij spreekt dikwijls van apjoen als hij de tjandoe bedoelt en omgekeerd, evenals wij in het dagelijksch leven ook geen onderscheid maken tusschen ruw en bereid opium. In plaats van *njerèt*, spreekt men ook van *nginoem madat* of *minoem madat* (ngimoen, minoem = drinken) of *ngisep* madat (ngisep = zuigen) en eveneens van nginoem-, minoem- en ngisep *tjandoe* en nginoem-, minoem- en ngisep *apjoen*. Ook gebruikt men de expressie — *mangan* of *makan* madat en — tjandoe (mangan = eten), en *ngoedoed* tjandoe of ngoedoed apjoen, dikwijls eenvoudig: *ngoedoed* = rooken, bij welke uitdrukkingen de inlander de aanduiding der eigenaardige wijze, waarop het middel genoten wordt, laat verloren gaan.

De opiumpijp bestaat uit een steel of roer (*oeroeng*) van metaal of bamboe, die de dikte van iets meer dan een vinger heeft, dus nog al

---

het opium geknoeid wordt, gewaagt wel van toevoeging van tabak, gambir enz., doch van bedwelmende bestanddeelen, zooals gandja of katjoeboeng, heeft hij bij al de chemische onderzoekingen, waartoe hij in de gelegenheid is geweest, niets gevonden.

vrij dik is. Die steel is ongeveer een voet lang en aan ééne zijde gesloten. Op een geringen afstand van het gesloten einde is eene kleine opening, waarin een breede, holle bol of kop (*tjoepak*) van hout, hoorn, soms slechts van aardewerk, doch ook wel van ivoor, zilver of ander metaal, door middel van een tuitvormig mondstuk wordt vastgezet. De bovenopening van den kop is klein en tepelvormig en dient tot opneming van het balletje (*glintiran*) opium of tiké. De rooker gaat meestal liggen of ligt reeds, terwijl een ander voor hem het balletje in de tjoepak stopt. Een brandend lampje (*dian*, *palita*) staat in zijne nabijheid. In die liggende houding brengt hij den pijpekop in de vlam van het lampje, en houdt hem daarin zoolang het rooken duurt, d. i. tot het balletje in de pijp verteerd is. Nauwelijks is het opium met de vlam in aanraking gekomen, of men hoort een zuigend of sissend geluid. Met al de kracht der longen haalt de schuiver den rook langzaam naar binnen. Enkele halen zijn voldoende om het opium te verteren. De rooker houdt de ademhaling op en den rook in de longen, totdat de natuur hem dwingt dien te ontlasten. Hij laat hem dan door den neus ontsnappen, doch zeer langzaam, want hij wil zooveel en zoolang mogelijk van de kracht van het middel profiteeren, en hoe langer hij den rook inhoudt, des te zekerder zal de uitwerking zijn.

Door het langdurig gebruik bevindt zich in de pijp een afzetsel, résidu, dat men *tahi madat* (tahi = droesem, afval, neerslag, bezinksel) noemt. Dit wordt soms uitgeschraapt, en met andere stoffen of sappen zóódanig vermengd, dat het ongeveer dezelfde kracht als het opium verkrijgt. Het wordt tegen eenigszins minderen prijs dan de tjandoe aan minvermogenden verkocht. Tot die vermenging wordt nu o. a. het sap van de sedep malem gebruikt.

Ook bemerkten wij, dat het gebruikt werd met brandewijn, waarvan men een teug nuttigde op het uur, dat anders de opiumpijp voor den dag kwam. Het moest dan dienen om zooveel mogelijk, doch, zonder te schuiven, aan den trek naar het middel te voldoen, of wel werd het toegepast als eene poging om zich aan het opiumgebruik te ontwennen. Wij zagen in het laatste geval van dit palliatief de verlangde uitwerking nog niet.

Indien er ooit voor iemand reden heeft bestaan om tot dezen of genen persoon te zeggen: „Ik wou dat ik u nooit gekend had," dan heeft de inlandsche bevolking van Java zeker reden om zoo te spreken tot het *opium*.

Eens kende de Javaan het opium niet of nauwelijks.

Men heeft hem het sap van den slaapbol leeren kennen.

Maar het eigenbelang van hen, die het verschaften om des voordeels wil, is gebleken niet het belang te dienen dergenen, die men met zijne gaven overstortte.

Het opium heeft zich een verraderlijken, nooit bevredigden vijand getoond.

HOOFDSTUK II.

BESTANDDEELEN VAN HET OPIUM.

Het vorige hoofdstuk zal den lezer, naar wij meenen, voldoende hebben bekend gemaakt met de herkomst, de bereiding en het gebruik van het opium. Wij willen nu trachten hem behulpzaam te zijn bij een onderzoek naar de bestanddeelen van het heulsap.

Wij durven niet beweren, dat onze opgaven in alles overeenstemmen met de laatste scheikundige ontdekkingen. Evenwel een geneesheer, aan wiens oordeel wij dit hoofdstuk onderwierpen, schreef ons: „De door u aangehaalde analysen zijn juist en dus afdoende." De scheikunde, die ontleedster van alles en allerlei, welke met taai geduld en volharding de geheimen der natuur navorscht, heeft ons ook de zeer vertrouwbare uitkomsten van *haar* onderzoekingen aangaande het opium medegedeeld, zeer vertrouwbaar, omdat er wellicht weinig zelfstandigheden zijn, die zoo herhaaldelijk en zoo nauwkeurig chemisch onderzocht zijn geworden.

Zij heeft ons geleerd, dat het opium een zeer samengestelde zelfstandigheid is.

In zijne *Handleiding tot de leer der Geneesmiddelen* noemt Dr. PEREIRA als bestanddeelen van het (ruw) opium: *morphine*, *narcotine*, *codëine*, *meconine*, *thebaïne* of *paramorphine*, *pseudo-morphine*, *acidum meconicum*, *bruine zure extractiefstof a)*, *zwavelzuur*, *harst*, *vette olie*, *gomachtige stof*, *planteneiwit*, *caoutchouc*, *riekend beginsel* (vluchtige olie) en *lignine*.

De verhouding dier bestanddeelen is niet in alle opiumsoorten dezelfde, soms zelfs is zij zeer verschillend.

In het algemeen wordt aangenomen, dat 100 deelen opium 45 in water oplosbare deelen bevatten. De onoplosbare zijn afkomstig van de papavervruchten, de omhullende bladeren, de bijmengselen als zand enz.. Zeer zelden bedragen de oplosbare minder dan 40, somtijds echter bedragen zij 52 deelen. De in water *on*oplosbare bedragen gemiddeld 32°/₀ en het water 23°/₀. Het Bengaalsch opium mag, gelijk wij reeds zagen, tot $^{30}/_{100}$ water bevatten.

In het tweede deel van zijn: *De Ned. Indische Strafvordering* deelt [20]) Mr. LION mede dat hij van den Heer F. HEKMEYER, lid der commissie van keuring bij het koloniaal etablissement te Amsterdam, gepensioneerd Apotheker 1e klasse van het O. I. leger, het volgende vernomen heeft: „Opium, het ingedikte sap van de onrijpe zaaddoozen van Papaver Somniferum, bevat behalve 20 à 25 procent water en onzuiverheden, b.v. het schraapsel der zaaddoozen, tot 40 procent

---

a) Extractiefstoffen zijn plantaardige bestanddeelen, oplosbaar, doch zonder bepaalde werking.

gom, slijmsuiker enz., nog een paar zuren en een tiental plantaardige bases, waarvan de *morphine* van 8—12 proc. de voornaamste is. *Narcotine* komt in opium van 3—5 proc. voor."

Volgens Prof. Dragendorff bevat opium aan *morphine* van 3—13, *narcotine* van $^1/_2$—11, *codeïne* en *thebaïne* van $^3/_{10}$—$^6/_{10}$, *papaverine* en *narceïne* niet veel meer dan $^1/_{10}$ procent.

Volgens alle door Mr. Lion geraadpleegde scheikundigen is *morphine* een *constitutief* bestanddeel van het opium. Boven alle andere bestanddeelen, komt *morphine* het meest zeker in het opium voor.

Het gehalte morphine, dat de capsulen bevatten, is zeer onbestendig, een der redenen waarom zij door de geneeskunde weinig geschikt geacht worden voor inwendig gebruik. Daar nu hoofdzakelijk het morphine-gehalte de waarde van het opium bepaalt, kan die waarde niet dan zeer verschillend zijn.

In een aantal onderzochte soorten trof men, volgens den Heer J. C. van Noorden (1850), de morphine in 21 verschillende verhoudingen aan, verschillende van $^9/_{10}$—$9^2/_{10}$ in 100 deelen opium. Geen enkele soort echter heeft men aangetroffen, waarin zij geheel ontbrak.

Lion gaf verschillende citaten uit wetenschappelijke werken, welke dit bevestigen, en besloot ze met eene verklaring van wijlen den beroemden scheikundige Aubergier, die kort voor zijn dood van zijne studiën over het opium een résumé gaf, dat door Dr. Bouchardat namens de familie van den overledene aan de *Académie de Médicine* is aangeboden. Het moet een zeer belangrijk geschrift zijn en is *in extenso* opgenomen in den *Annuaire de Thérapeutique* van 1885. Aan de verklaring van zulk een geleerd onderzoeker vooral mag gezag worden toegekend. Dertig jaren lang heeft hij zich met het analyseeren van een aantal opiumsoorten beziggehouden, en ook hij verklaart de morphine voor een nooit in het opium ontbrekend bestanddeel.

Hierop wilden wij gaarne de aandacht gevestigd hebben,

1°. om de physiologische werking van dit alcoloïde;

2°. daar wij ergens lazen, dat de bovenbeschreven bereiding (koking) van het ruwe opium tot tjandoe tot uitkomst heeft, dat elke plantenbasis in grootere hoeveelheid in de tjandoe aanwezig is, dan waarin zij oorspronkelijk in het ruwe opium voorkwam, en de tjandoe, b. v. bereid van opium, dat 10 proc. morphine bevat, $16^6/_{10}$ van die basis zal bevatten; en

3°. omdat de uitwerking van het „schuiven" = *smeulen* van de tjandoe, *hoofdzakelijk* is toe te schrijven aan de uit de *morphine* ontwikkelde en door den schuiver ingeademde dampen.

Wij leggen den nadruk op het woord *hoofdzakelijk*. Zeker — het volgt a priori uit het bovenstaande —, het morphinum vervult bij het opiumgebruik een zeer belangrijke rol. Dat doet het evenwel in het opium niet op zich zelf en niet alleen.

Welke rol *ieder* der talrijk werkzame bestanddeelen van het opium *in het bijzonder* vervult, schijnt vooralsnog niet bepaald te kunnen

worden. Uit tal van waarnemingen heeft men het besluit getrokken, dat het zijne uitwerking niet dankt aan een of ander dier bestanddeelen op zich zelf, maar veeleer aan de vereeniging der alcoloïden te zamen en aan de geheel eigenaardige wijze, waarop deze in het opium met elkander verbonden zijn. Ze zijn ieder afzonderlijk bestudeerd. Toch is het resultaat van die onderzoekingen ten opzichte van sommige hunner nog te onzeker, dan dat de wetenschap er eene onbetwistbare conclusie uit zou mogen trekken. De uitwerking van enkele op zich zelf, b. v. van morphine, narceïne en codeïne, kent men echter zeer goed. Deze drie werken als slaapverwekkend middel, zij het ook dat het eene spoediger doet slapen dan het andere, en het eene daartoe in grooter hoeveelheid moet worden genomen dan het andere. Codeïne heeft bovendien vóor en na den slaap zeer onaangename bijwerkingen, waarvan bij morphine en narceïne niets bespeurd wordt.

Nu brengt het gebruik van opium ook in slaap, doch aan den slaap gaat eene zekere opgewektheid vooraf, die na het gebruik van morphine veel minder groot is, en geheel niet waargenomen wordt na het gebruik van narceïne en codeïne. Waaraan dit is toe te schrijven, was men nog niet in staat om te ontdekken.

Wat nu het morphinum betreft, in navolging van den beroemden Berlijnschen Hoogleeraar Hufeland (gest. 1836) is beweerd, dat het *alleen* zeer *weinig* uitwerkt; zelfs dat het geheel onwerkzaam is, zonder met een *zuur* verbonden te zijn. Een vijftigtal jaren geleden was het in de geneeskundige praktijk dan ook bijna niet onverbonden in gebruik.

Er zijn echter ook geneesheeren van naam, die meenden grond te hebben voor de verzekering, dat het morphinum onverbonden *sterker* werkt dan met zijne zouten *a*).

Anderen weer leerden, dat de uitwerking der morphine-zouten met die van het onverbonden morphinum overeenkomt, doch dat de eerste zekerder en standvastiger zou zijn.

Nu heeft ook de meening hare voorstanders gehad, dat de uitwerking van het morphinum, verbonden en onverbonden, en die van het opium, geen verschil oplevert.

Vergissen wij ons niet al te zeer, dan neemt de tegenwoordige geneeskunde wel een verschil tusschen morphine en opium aan, zoodat zij in sommige gevallen morphine voorschrijft, terwijl zij in andere gevallen aan opium de voorkeur geeft.

Het is ons hier echter niet te doen om dienaangaande zekerheid te erlangen, maar wel om te laten uitkomen, dat de wetenschap het morphinum voor een werkzame stof houdt. Zien wij dan verder in de handleidingen tot de leer der geneesmiddelen, dan ontdekken wij reeds spoedig welke groote *gevaren* verbonden zijn aan het gebruik van

---

a) *Acetas morphine* = morphine van azijnzuur bereid; *Hydrochloras* of *Murias morphine* = morphine met zoutzuur.

dit alcoloïde, vooral wanneer het in eenigszins groote giften wordt genomen en men, door met het gebruik gedurende geruimen tijd voort te gaan, zich er aan gewent.

Nadat men begonnen is het morphinum onderhuids in te spuiten, wordt met dit middel op lichtvaardige wijze omgesprongen. De treurige gevolgen daarvan kunnen niet uitblijven, zegt Dr. Coster. Hij gewaagt van geneesheeren, die zich verbonden hebben hunne patiënten drie malen per dag een onderhuidsche injectie van morphine toe te dienen, en dat „vooreerst" drie maanden achtereen voort te zetten. Het morphine verdooft, bedwelmt, maakt ongevoelig. Wordt nu de geneesheer geroepen om onuitstaanbare pijnen te verzachten en anders ondraaglijke kwellingen te verdrijven, Dr. Coster zou zich tegen die inspuitingen niet verzetten, ze „misschien" kunnen verdedigen. Maar ernstig komt hij op tegen de praktijk, die morphine-inspuitingen toedient, alleen omdat deze en gene er nu eenmaal behagen in heeft gekregen om meermalen daags in een toestand van *narcose* te verkeeren, derhalve alleen uit gewoonte, schier geheel vergelijkbaar met de gewoonte van den drinkebroer, die zich aan het gebruik van een zeker aantal borrels 's daags gewend en verslaafd heeft.

De gevaren zijn niet denkbeeldig, en ieder geneesheer weet, dat morphine, *voortdurend* in het lichaam gebracht, *morphinisme* veroorzaakt, morphinezucht. En deze heeft eene algemeene vermagering en verslapping en verwoesting van het zenuwleven ten gevolge.

Aan het gebruik van morphine verslaafde en daardoor lijdende personen, zijn er thans veel meer, dan menigeen weet of vermoedt. Men noemt hen *morphinomanen* en treft ze veelvuldig aan in de groote steden van Europa, vooral in Parijs, grootendeels onder de vrouwen. [21]) Doordien de man tabak gebruikt, doorgaans meer bezigheden heeft en sterker wilskracht bezit, zijn mannelijke morphinomanen zeldzamer. Vrouwen schijnen in den morphine te zoeken wat de man in de tabak vindt, evenwel tot grooter nadeel voor gezondheid en leven. „Morphine", zoo lazen wij ergens, „ontspant de zenuwen, doet droefheid en naargeestigheid wijken en wiegelen in droomen van rijkdom en geluk. [22]) Heeft de vrouw eenmaal in morphine lust gekregen, dan doet zij niet de minste moeite meer om hare neiging er toe te bedwingen. Zoodra de lust ontwaakt, staat zij op, soms midden onder den maaltijd, om dien lust te bevredigen, en na enkele oogenblikken vindt men haar half uitgestrekt op eene rustbank, met den mond half open en met starende oogen, buiten staat iets te antwoorden dan: „Laat mij, 't is goddelijk!"

„Doch die vrouw, die haar genot zoo goddelijk vindt, wordt mager en bleek, verliest den eetlust, spreekt niet meer, de haren en tanden vallen uit, de gelaatstrekken verharden zich, de oogen vallen in en geven, dof en levenloos als zij zijn, aan dat masker een dom, dierlijk, gansch eigenaardig voorkomen; de handen beginnen te beven en — behoort zij tot de zwakken van haar geslacht — dan sterft zij een ellen-

digen dood. Vijf jaren zijn lang genoeg — veel hangt hier van het sujet en van de dosis af — om van de gezondste en lieftalligste vrouw een ontaard wezen te maken, dat slaapt en droomt, terwijl zij wakker heet, en slechts leeft als zij zich in den buitengewonen toestand van droomerijen bevindt."

In hoever de afloop van het voortdurend morphinegebruik beantwoordt aan deze beschrijving, weten wij niet. Doch boven elken twijfel verheven is het feit, dat zij, die zich eens aan morphine-inspuitingen hebben verwend, zich verlagen tot versufte, hulpbehoevende wezens die tot bijna geen enkele beweging in staat zijn anders dan wanneer zij onder den invloed van het gift verkeeren. Wat zij nog zijn, dat zijn ze door de morphine.

Dit middel nu, dat zulke gevolgen na zich sleept, is in het opium, vooral in de tjandoe, in grooter hoeveelheid dan eenig ander der *werkzame* bestanddeelen, voorhanden, terwijl deze ook verre van onschuldig zijn.

Al is nu de graad der werkzaamheid van het morphinum met andere alcoloïden vereenigd, niet juist te bepalen, het ligt voor de hand, dat het ook dan een belangrijken invloed op het menschelijk organisme moet uitoefenen. De onderstelling is gemaakt, dat het voornamelijk door de morphine is, dat het opium zijne kracht, gelijk Hufeland het uitdrukte, tot in het binnenste des menschen, tot in de bron des levens doet doordringen.

Door de vervalschingen van het opium, zooals wij die boven leerden kennen, is het morphine-gehalte waarschijnlijk belangrijk minder aanwezig in de tjandoe of tiké, die hier en daar wordt gedebiteerd. *a*) De gewichts-hoeveelheid zuiver opium, en dus ook het bedrag van morphine, is natuurlijk geringer in een glintiran of balletje tjandoe, waarin zich aan het opium vreemde bestanddeelen bevinden, dan in een balletje van hetzelfde gewicht, doch van geheel onvervalschte tjandoe. Of daarom over het algemeen, den aard der bijmengselen in aanmerking genomen, het opium minder schadelijk is geworden, weinigen zullen het beweren.

Men noemt het opium kortweg een *vergift*. De Regeering van Indië houdt het ook voor een gevaarlijke stof. Daarom bepaalt een ordonnantie van 8 Oct. 1872 (Staatsblad N°. 170), dat de Apothekers in Ned. Indië geen opium in hun apotheek buiten de van een doodshoofd voorziene *vergiftkas* mogen hebben, en bedreigt eene boete tegen hen, die dit voorschrift overtreden. De apothekers, geëxamineerde personen, mogen het opium of een zijner bereidingen, alleen op voorschrift van bevoegde deskundigen verstrekken.

---

a) In de brochure van den heer HAAK „Opiumregie met normaal tjandoe," lezen wij, dat in goede *tjandoe* 14—16 pct. morphine moet aanwezig zijn. In de vervalschte tjandoe der pachters vond hij gemiddeld slechts 7½ %.

Deze maatregel mag niet anders dan toegejuicht worden. Een onvoorzichtig gebruik kan de schromelijkste gevolgen na zich sleepen.

Doch in datzelfde Indië is dit gevaarlijke middel in handen van geheel onbevoegden als de pachters en hun personeel zijn, en is het in openbare, door de Regeering aangewezen, verkoopplaatsen steeds voor ieder te bekomen, om niet te zeggen, dat het door deze op hun materieel belang bedachte personen, den menschen aanbevolen en — gelijk PERELAER zegt — *opgedrongen* wordt.

Hoe is deze laatste vrijgevigheid ooit met het eerste voorschrift te vereenigen?

Doch een geneesheer, de Engelsche Dr. MOORE, heeft opgemerkt dat men er rekening mede moet houden, dat het opium in Indië niet in poedervorm of opgelost gebruikt, maar dat het *gerookt* wordt. Daarom, zoo leeraart hij, kan men niet in het algemeen vragen wat de uitwerking van het opium is, maar moet worden nagegaan wat het inademen van de *tjandoe* uitwerkt. Volgens hem ondergaat bij de bereiding het opium eene gewichtige, chemische verandering, door welke, wel verre dat het gevaarlijke van het gebruik vergroot zou worden, juist de schadelijke bestanddeelen minder worden, terwijl verder het *rooken* (de verbranding in de pijp) *alle schadelijke invloeden wegneemt* en de ingeademde dampen een *heilzamen invloed* op de longen uitoefenen.

Dat in de opiumpijp eene gedeeltelijke verbranding van het opium plaats heeft, is te begrijpen. Ook de heer HAAK zegt, dat daarbij morphine verloren gaat. Er is zelfs beweerd, dat door de temperatuur in de pijp alle morphine moet worden ontleed. Dit schijnt echter volstrekt niet bewezen, en de heer HAAK is van oordeel, dat in den damp, die wordt ingezogen, wel degelijk morphine wordt meegevoerd. Maar al moge op deze wijze kunnen aangetoond worden, dat het eten van opium nadeeliger is dan het schuiven, omdat bij het eerste alle aanwezige opium in het lichaam komt en werkt, dit is dan toch nog wat anders dan dat de ingezogen damp heilzaam zou werken.

Wij achten het een voorrecht, dat een *Hollandsch* deskundige niet getracht heeft eene dergelijke beschouwing over het opiumgebruik te populariseeren. Wel hebben wij Hollandsche dokters ontmoet, die zich op de verschoonendste wijze over het opiumgenot uitlieten, even goed als wij er aantroffen, voor wie het gebruik van alcoholische dranken bijna het onschuldigste was dat er bestaat. Wij ontvingen dan echter altijd den indruk, dat niet een diepe overtuiging, gegrond op een wetenschappelijk onderzoek der feiten, aan het woord kwam. Mannen, die een wetenschappelijke opleiding genoten, zijn daarom nog niet in al hunne uitspraken mannen der wetenschap. Sommigen brengen soms meer wanbegrippen onder de menschen of stijven bestaande vooroordeelen, dan men verwachten zou. Een vroegere tijd bezat op medisch en chirurgisch gebied tal van dingen, die nu als monstruositeiten gebrandmerkt zijn. Is het aan te nemen, dat alle medici van den tegenwoordigen tijd aan alle wanbegrippen vreemd zijn?

Het is voor ons echter van groote waarde, dat wij tegenover Dr. MOORE's misschien — in een courant-artikel — al te los daarheen geworpen bewering, te plaatsen hebben het oordeel van vele andere geneesheeren over den invloed, dien het opium*gebruik* in het algemeen heeft op het menschelijk organisme, en de waarnemingen door geneeskundigen en niet-geneeskundigen beiden gedaan, omtrent de gevolgen van het opium-*rooken*.

Wij zouden ons, als verkondigers eener blijde boodschap, gelukkig achten, indien wij aan onze lezers konden zeggen: Uit alles blijkt, dat Dr. MOORE gelijk heeft: het opium-*schuiven* is heilzaam. Doch, helaas! zijne optimistische bewering moet als volkomen onbetrouwbaar worden afgewezen, Zij laat zich toch niet vereenigen met tal van door bekwame geneesheeren waargenomen feiten, de vrucht van nauwlettend toezicht en herhaald onderzoek.

Hiervoor geven wij onze, naar wij meenen, niet verwerpelijke gronden aan in de eerstvolgende hoofdstukken.

HOOFDSTUK III.

Het opium als geneesmiddel.

Reeds een- en andermaal noemden wij het opium in verband met de geneeskunde. Wij spraken dan over het voorschrijven en toedienen van het opium door een geneesheer, en beschouwden het als *geneesmiddel*. Het is trouwens aan ieder bekend, dat het opium in verschillenden vorm eene gewichtige plaats onder de *Materia medica* inneemt.

De vraag zou hier kunnen oprijzen: Indien aan het gebruik van opium en morphine werkelijk zoo groote gevaren verbonden zijn, hoe is dan te verklaren, dat van deze middelen in de geneeskunde zulk een ruim gebruik wordt gemaakt?

Deze vraag zal niet spoedig gedaan worden door iemand, die weet — en wie weet het niet? — van welk een aantal andere even gevaarlijke, zoo niet nog gevaarlijker stoffen, onze medici zich in hunne praktijk bedienen. Schier ieder jaar brengt tegen oude kwalen nieuwe geneesmiddelen, die van zulk een aard zijn, dat de geneesheer bij het toedienen er van, met de uiterste behoedzaamheid handelt en nauwlettend de uitwerking gadeslaat.

De kwestie van het uit zedelijk oogpunt al of niet geoorloofde der toepassing van zulke middelen, die in het dagelijksch leven kortweg „vergiften" heeten, laten wij buiten bespreking. Liever trachten wij ons helder voor den geest te plaatsen wat, in wetenschappelijken zin, een „vergift" is, en wat een geneesmiddel.

Tusschen geneesmiddel en vergift, zegt de wetenschap, bestaat een kwantitatief, geen kwalitatief verschil.

Alles kan geneesmiddel zijn, maar ook vergift worden. Het ligt aan de dosis, welk effect men verkrijgt. De aanwezigheid en intensiteit der specifieke werking is hieraan gebonden.

Geneesmiddel noemt men alles wat de krank geworden, d. i. onregelmatig functioneerende organen tot eene gezonde werkzaamheid herstelt.

Vergift is wat de levenswerkingen, langzamer of sneller, vernietigt en dus den dood veroorzaakt.

Sommige middelen noemt men onschadelijk. Ze zouden dan ook al in verbazend groote hoeveelheden moeten gebruikt worden om eenig belangrijk nadeel op het leven uit te oefenen. Andere echter hebben zulk een het leven vernietigende kracht, dat zij zelfs in zeer geringe hoeveelheden genomen, binnen een kort tijdsverloop den dood ten gevolge hebben.

Onder de laatste is het opium niet te plaatsen, maar ook evenmin onder de eersten. Nochtans is het wel zóó gevaarlijk, dat het, moet het als geneesmiddel gehandhaafd blijven, slechts behoort in de hand van een conscientieus geneesheer, die den aard zijner physiologische werking kent, en in staat is te bepalen in welke gevallen, aan welke lijders en in welke doses hij het mag uitreiken.

Bij de overweging der vraag naar het al of niet schadelijke van het opium moet men dus wel zeer stellig onderscheiden tusschen de beteekenis, die het als geneesmiddel hebben kan, en de waarde, die men acht, dat het bezit als middel tot verhooging van het levensgenot.

Als artsenij is reeds in oude tijden aan het opium groote waarde toegekend. HIPPOCRATES, de beroemde arts der oudheid (460—377 vóór Chr.) bediende er zich van, en het droeg bij hem den naam van *mèkonion*. Deze geleerde verstrekte het echter in zulk eene ruime mate, dat een zijner tijdgenooten, de Grieksche philosoof DIAGORAS, er tegen waarschuwde.

Sedert DIOSCORIDES, een Grieksch arts uit de eerste eeuw na Christus, kwam het als geneesmiddel algemeen in gebruik en verkreeg het een plaats in de *Materia medica* van alle volgende geneeskundige schrijvers. De beroemde HUFELAND, boven reeds genoemd, zegt in zijn *Enchiridion medicum* (Handboek voor de geneeskundige praktijk): „*De geschiedenis van het opium is de geschiedenis der geneeskunde* a)." Het heeft de geneeskunde bij al hare menigvuldige lotgevallen onafscheidelijk vergezeld, nu eens tot den hemel verheven en als het ware heerschend, dan weer gevreesd en verbannen, maar altijd weer als *onontbeerlijk* opgezocht. Dit bewijst wel dat zij, die bevoegd zijn om over zijne uitwerking te oordeelen, het middel niet voor onschuldig hielden. De grootste meesters der kunst... „vereerden het en *wilden zonder hetzelve geen geneesheeren zijn*". En hoe lang is het nog geleden, dat men meende elke ziekte met opium te kunnen genezen, en dat bijna ieder geneesheer

---

a) Wij cursiveerden èn dit èn het volgend citaat.

het opiumfleschje in den zak droeg? Had het niet bijna alle andere geneesmiddelen uit het veld geslagen en alleen het strijdperk behouden? Kunnen wij ontkennen, dat toen het opium werkelijk de geneeskunde beheerschte?"

Zoo schreef HUFELAND in 1836.

Het was destijds echter reeds anders geworden. Het te veelvuldig gebruik werkte blijkbaar verkeerd.

„Maar," zóó gaat HUFELAND voort, „evenals het in het algemeen het lot der menschheid is van het eene uiterste in het andere te vallen, ging het ook hier. De te groote liefde voor dit middel en zijn misbruik, dat nog voor eenige jaren zooveel onheil stichtte, en bij velen ook onkunde van zijne wezenlijke waarde, hebben nu eene te groote vrees voor dit middel bij de geneesheeren verwekt, en daardoor de geneeskunde van *een hare heerlijkste middelen* en vele lijders van de *daardoor alleen mogelijke hulp* beroofd."

Deze lof op het opium is zeker niet gering.

Hoe denkt men er thans over?

Op de tegenwoordige hoogte der wetenschap zijn verreweg de meeste geneesheeren van oordeel, dat het opium onmogelijk uit de rij der geneesmiddelen kan geweerd, ja als een der gewichtigste medicamenten moet geacht worden.

Er is ongetwijfeld reden voor, dat Dr. COSTER juist met het opium zijn *Handboek der geneesmiddelenleer* opent, en dat uitvoeriger dan iets anders behandelt.

Dr. FOCK noemt in zijne „Handleiding" het opium het belangrijkste en voortreffelijkste middel der geheele Materia medica. „Andere geneesmiddelen," zegt hij, „kan men door een of meer soortgelijke laten vervangen, doch voor opium bestaat zoodanig middel niet, althans niet in de meeste gevallen, waarin zijn eigendommelijke heilzame invloed verlangd wordt".

Die invloed is groot, en wij spreken zoo op gezag van deskundigen. Opium toch beperkt de werkzaamheid der bewegingszenuwen: het weert krampen. Opium belemmert de werking der hersenen: het bevordert den slaap. Opium doet huiduitwaseming (ontspanning) ontstaan en stuit overmatige afscheidingen bij hoest en diarrhoeën. „En dit is," zegt HUFELAND, „het groote van het middel, dat het niet slechts in verschillend opzicht een heilzame werking op het lichaam uitoefent, maar ook tegelijkertijd aan de ziel eene geheel eigenaardige kracht, opwekking en bevrediging verschaft."

Genezen doet het opium niet altijd; naar het oordeel van sommige artsen nagenoeg nooit. Maar het heeft toch immer eene *palliatieve* werking. Het lijden blijft, maar het *gevoelen* van het lijden wordt verdoofd, want het brengt verlichting aan en dus hulp voor het oogenblik; het verzacht de smarten en doet de symptomen der ziekte in hevigheid sterk afnemen.

Waarlijk dit is zeker reeds iets groots. Menig lezer zal in zijn eigen

kring en omgeving in de gelegenheid zijn geweest de buitengewoon gunstige en vlugge werking van dat „geheimvolle" middel te bewonderen. HUFELAND wijst op den troosteloozen toestand van den langzamerhand onder benauwdheden en gebrek aan lucht wegkwijnenden ongeneeslijken lijder aan longtering; op de gruwzame, hem nacht en dag kwellende pijnen van den onredbaren kankerlijder; op den langen doodsangst van den lijder aan borstziekten of waterzucht — en hoevele anderen had hij nog kunnen noemen! —, en roept dan uit: „Wie zou daar zonder opium geneesheer willen zijn! Geen middel uit alle, dat in zulk een graad en zoo snel pijn en angst stillen, ja voor een tijd geheel wegtooveren kan, als het opium." Zelfs de geneesheeren, die van meening zijn, dat de tijdelijke verdooving dikwijls verergering of verlenging van de ziekte ten gevolge heeft, achten toch in sommige gevallen, als b. v. dreigende abortus, alle rust belettende hoest, ondragelijke pijnen en ongeneeselijke ziekten, het opium onmisbaar en de toediening verantwoord.

Onze bedoeling is dan ook om duidelijk te doen uitkomen, dat er van het opium als *geneesmiddel* heel wat goeds te zeggen valt. HUFELAND heet het een *held*, dewijl het de heilzaamste uitwerkingen *zeker* en *spoedig* te voorschijn brengt. Met hem durven wij het een der grootste weldaden voor de menschheid, „een der grootste gaven Gods voor dit leven" te noemen.

Doch wij willen niet minder duidelijk de meening in het licht plaatsen, dat het opium ook in dezen zin een held is, dat het even zeker verderf kan aanrichten en oorzaak zijn des doods. De meergenoemde Hoogleeraar heeft ook dit gezegd, en wij zagen hem nog nooit door een deskundige weersproken. Zelfs zegt hij, dat het moeielijk zou zijn uit te maken of het opium niet evenveel schade als nut in de wereld heeft aangericht.

Dit geeft echter, dunkt ook ons, geen grond, om het als geneesmiddel in het algemeen te veroordeelen. Ook buskruit, messen, lucifers, olie, vuur veroorzaken bij verkeerd gebruik wezenlijk nadeel. Maar wie zou nu daarom die dingen willen ontberen? Hoe grooter de kracht om te schaden, hoe grooter vaak ook de kracht om wel te doen.

Het opium is ontegenzeggelijk eene onwaardeerbare gave van Gods zorg en goedheid jegens den armen aardbewoner, die aan zoo veel en velerlei en zoo zwaar lijden blootstaat. Dat wij hiervoor niet blind zijn, is uit het bovenstaande gebleken. Doch dit geeft ons te meer vrijmoedigheid om het kwaad, dat het opium *kan* stichten, te kenschetsen. Een rechtvaardig oordeel is alleen dan mogelijk als beide, goed en kwaad, worden overwogen.

Daarom moeten wij nu beginnen om de ongunstige invloeden van het opium aan te toonen.

Reeds dit zal ieder terstond inzien: Het middel past alleen in de handen van hen, die èn de werking er van kennen èn den toestand des lijders kunnen beoordeelen. Tal van proeven hebben bewezen, dat voor

dit geneesmiddel zeer veel afhangt van den toestand, waarin de patiënt, verkeert, van den graad van zuiverheid der toegediende giften en van het tijdsverloop, dat men het gebruik voortzette. Hiervan hangt soms leven of dood af.

Derhalve meenen wij te mogen besluiten, dat alle toepassing van het opium, anders dan door een nauwgezet medicus voorgeschreven en door een geëxamineerd apotheker verstrekt, onvoorwaardelijke afkeuring verdient.

Op dezen grond kan ons oordeel over den geheel vrijen verkoop van het opium in de kitten van onbevoegde en weinig conscientieuse pachters, gelijk dit in Indië het geval is, niet anders dan hoogst onverantwoordelijk luiden [23]).

Hoe meer de pachter debiteert, d. i. hoe grooter hoeveelheden hij omzet, des te aangenamer is hem dit, wijl een groot debiet hem een grooter materieele winst verschaft. Met het oog hierop is hij zelfs niet afkeerig van zulke middelen, welke niet-schuivers aan het schuiven kunnen brengen. Hij mag immers het opium verkoopen! Daartoe verstrekt het Gouvernement hem het artikel. Daartoe ook betaalt hij een pachtsom, die niet onbelangrijk de Staats-kas helpt vullen. De gevolgen — zijn niet voor *zijne* rekening. Die aan de gevolgen denkt en daarvoor terugschrikt, kan geen opiumpachter zijn.

Op grond van een en ander zal het den lezer reeds *a priori* duidelijk zijn, dat het opiumgebruik, het gebruik der stof, die zoo vele bestanddeelen bevat, welke de gezondheid kunnen schaden, in Ned. Indië veel kwaad stichten *moet*, daar het opium er bovenal gebruikt wordt als *genot*-middel. Het moge als *genees*middel uitnemende waarde hebben, niet ieder goed medicijn is daarom geschikt voor dagelijksch gebruik. Chinine is ook een even bekend als uitstekend geneesmiddel, maar niemand zal haar toch voor „levensbehoefte” aanbevelen!

HOOFDSTUK IV.

Het opium als genotmiddel.

Hebben wij ons door deskundigen laten inlichten omtrent de heilzame uitwerking, die het gebruik van het opium als *genees*middel hebben kan, wij vernamen tevens van dezelfde bevoegde beoordeelaars, dat een lichtvaardige, irrationeele aanwending ervan wezenlijke gevaren met zich brengt en zeer groote physiologische schade kan aanrichten, m. a. w., dat het opium zoowel vergift als medicijn kan zijn. Maar dit gold het gebruik van opium in den vorm van poeder en in oplossing in het lichaam gebracht.

Er is evenwel, hoorden wij reeds van Dr. Moore, een groot verschil tusschen de wijze van gebruik, welke de geneeskunde toepast, en het *rooken* van opium, zooals dit in Indië geschiedt, waar het in zwang is.

Het laatste noemde hij om de verbranding niet alleen geheel onschadelijk, maar zelfs heilzaam, in 't bijzonder voor de longen.

Het kan nu slechts de vraag zijn of inderdaad die gunstige uitwerking op het physiek bij de schuivers wordt waargenomen, dan wel of de uitwerking overeenkomt met de schadelijke gevolgen, die de mannen van het vak toekennen aan een verkeerd gebruik van het opium in opgelosten toestand.

Daarom is thans aan de orde, dat wij nagaan wat de Pharmacologie (leer der geneesmiddelen) ons omtrent het gebruik op laatstgenoemde wijze meedeelt, om dit te vergelijken met wat talrijke waarnemingen omtrent de gevolgen van het opiumschuiven hebben aan het licht gebracht.

Vooraf zij ons een opmerking veroorloofd.

Het doel, dat wij ons met de behandeling van het opium-vraagstuk voorstellen, kan natuurlijk niet zijn *uitsluitend* de gevolgen van het opiumschuiven uit physiologisch oogpunt te beschouwen. Zal het ons blijken, dat die gevolgen van uiterst treurigen aard zijn, zoodat reeds alleen uit dat oogpunt beschouwd, het opiumgebruik in Indië ernstige bestrijding verdient, ieder, die ooit iets van het opiumschuiven hoorde, weet bovendien, dat die afkeurenswaardige gewoonte nog andere nooden te voorschijn roept, waarbij zoowel het individueel belang van den schuiver en zijn gezin, als het algemeen belang, dat van de maatschappij en den Staat, op het nauwst betrokken zijn.

Stellen wij ons dan voor, om nu de verwoestingen aan te wijzen, die het schuiven op physisch gebied, in casu in het menschelijk organisme, aanricht, zoo is het niet minder ons doel om later even omstandig en duidelijk onzen lezers de rampen te teekenen, welke het schuiven op materieel en zedelijk terrein èn voor de individuen èn voor de huisgezinnen èn voor de maatschappij èn voor het geheel van den Staat, tot zijne heillooze en onvermijdelijke gevolgen heeft.

Beschrijven wij dus eerst de uitwerking van het opium-gebruik op den lichamelijken toestand des gebruikers en daarna de oeconomische en moreele gevolgen, het geschiedt geenszins, omdat deze dingen in onze schatting het minst belangrijk zijn en daarom het laatst in aanmerking behooren te komen. Verre van dien. Het zal, naar wij hopen, wel blijken, dat wij tegen het opium-gebruik de pen voerende, niet alleen de zedelijke redding en verheffing van de arme bevolking van Ned.-Indië op het oog hadden, maar dat wij evenzeer door den physieken nood der arme schuivers en de diepe ellende van tal van gezinnen ons er toe lieten bewegen. Zelfs erkennen wij, dat een verheffing in zedelijk opzicht met die van verbetering van lichaamskracht en stoffelijk welzijn hand aan hand gaat. Wij zouden dus niet gaarne *scheiden*, wat zoo vast vereenigd is en voortdurend op elkander ingrijpt. Toch willen wij niet verbergen dat, ter *onderscheiding*, zedelijke belangen bij ons hooger gaan dan physische en oeconomische.

Dat wij dan toch met de physische gevolgen van het opiumgebruik

aanvangen, ligt hierin, dat wij zoodoende in eene logische volgorde blijven, nu wij eenmaal begonnen zijn onze aandacht te wijden aan den invloed, dien het als geneesmiddel op het organisme uitoefent.

De oeconomische zijde der zaak staat ons tot de moreele in ondergeschikte verhouding, en daarom doen wij hare bespreking aan de behandeling der laatste voorafgaan, aldus van het mindere tot het meerdere opklimmende.

HOOFDSTUK V.

Het opium uit physisch oogpunt, bij niet geregeld gebruik.

Welke zijn, naar de uitspraken der wetenschap, de gevolgen van het opiumgebruik voor den mensch in het algemeen ?

Zij beantwoordt die vraag door de uitwerking van het opium na te gaan bij hen, *die niet aan dat gebruik verwend* zijn. Is het lichaam nl. aan de inwerking van dit middel gewoon geraakt, dan is er een geheel nieuwe betrekking ontstaan tusschen het middel en een door overmaat ziekelijk aangegrepen en voor den prikkel verstompt lichaam.

De Pharmacologie zegt ons het volgende : In kleine giften veroorzaakt het opium bij hen, die niet aan het gebruik gewoon zijn, eenige droogte in den mond en de keel, vermeerderde dorst, eenige warmte in den streek der maag en eene zekere opgewektheid, ongeveer zooals die ook na het gebruik van alcoholische dranken wordt ondervonden. De gemoedsstemming is verlevendigd, een gevoel van welbehagen treedt in, de kwelling van smart en zorgen wijkt, men heeft het naar den zin en aan de toekomst denkt men niet. Ook acht men zich tot meerdere lichaamsinspanning in staat. Was men voor het gebruik moe, lusteloos, krachteloos, daarna is elk gevoel van moeheid en afmatting geweken.

Deze opgewektheid en ondervinding van krachtstoename, door sommigen als bewijzen voor het heilzame van het gebruik van een weinig opium geroemd, zijn echter niet anders dan verlammings-verschijnselen.

Zooals de droogte in de keel gevolg is van eene wel voorbijgaande, maar op het oogenblik toch aanwezige verlamming van dit orgaan, zoo is de ingetreden opgewektheid een gevolg van de verlamming der werkzaamheid der hersenen. Dat de druk van moeite en smart wijkt en de zorg voor de toekomst verdwijnt, is slechts te verklaren uit het verminderd vermogen om met helderheid en zekerheid te oordeelen, en het vindt zijne verklaring in het zooeven gezegde. Na die z.g. opgewektheid wordt dan ook spoedig verslapping van kracht waargenomen. Dan is de spierkracht blijkbaar verminderd, de geest werkt trager, en hieraan paart zich een hol gevoel in het hoofd, met neiging tot slapen, — alles gevolg van den verlammenden invloed van ook maar eene enkele en niet groote gift opium op de hersenen. En dat de kracht en de gevoeligheid afnemen en pijnen of krampen, waar die bestaan,

ophouden, is alleen toe te schrijven aan verzwakking van de werkzaamheid der zenuwen.

De algemeene opgewektheid, die het eerst wordt bemerkt, spreekt deze, na met de uiterste zorg door velen genomen proeven vastgestelde, verklaring niet tegen. Men hield ze vroeger voor eene onregelmatige en verhoogde terugwerking (reactie) van het menschelijk organisme. Het in het lichaam gebrachte, sterk werkende middel, het opium, zeide men, is een geweldig, het organisme onmiddellijk aantastende *agens*. Het organisme verzet zich daartegen, biedt weerstand, doch houdt het niet lang vol. Het middel werkt krachtafnemend en ten gevolge daarvan heeft al spoedig het organisme zijn weerstandsvermogen verloren. De kracht van het opium wint het nu van die van het organisme, dat zich moet overgeven aan de overmacht van het eerste.

Deze meening heeft men sinds lang laten varen. Erkend is, dat de werking van alle narcotica (bedwelmende, verdoovende middelen) in het algemeen is: het zenuwstelsel vergiftigend en eene verlamming der levenswerkingen na zich slepend. De narcose, de toestand waarin de mensch zich na het gebruik van verdoovende middelen bevindt, is een ziektetoestand, eene verlamming der normale functiën. Die z. g. opgewektheid is geene verhoogde werkzaamheid, maar integendeel een teeken van reeds terstond na het gebruik van het middel geringer geworden levenswerking. Indien zij inderdaad uit een strijd van het organisme tegen het opium, als een het eerste aangrijpend middel moest verklaard worden, wij zouden deze terugwerking, ook na het gebruik van alle andere het organisme sterk aantastende middelen moeten waarnemen. Doch na het gebruik van codeïne b. v., dat toch ook een narcoticum is, volgt die opgewektheid niet.

Men verklaart voorts die opgewektheid na het gebruik van opium uit de uitzetting des bloeds (turgor), die dan steeds wordt waargenomen in de verwijding der bloedvaten, slagaders en aderen. Die verwijding wordt aldus verklaard: In de wanden der bloedvaten bevinden zich kleine ringvormige spiertjes, die zich aanhoudend samentrekken en weer uitzetten. De prikkel hiertoe gaat uit van bepaalde zenuwen, die de ringspiertjes raken, en hun middelpunt hebben in de hersenen. Het opium werkt verlammend op dit centrum; de zenuwprikkel verliest zijn kracht, de ringspiertjes verslappen, de bloedvaten, niet meer samengetrokken, zetten zich uit. Die uitzetting des bloeds is reeds van vroeger als eene zekere werking van het heulsap erkend. In de oudheid noemde men haar de grondwerking van het opium, en HUFELAND leerde, dat op haar vooral moest gelet worden. Meerdere volheid van den pols, gezwollen aderen en bloedophoopingen (congestiën) naar het hoofd, de longen of een ander daartoe geneigd orgaan, komen standvastig voor na gebruik er van, zelfs bij zeer zwakke en bloedarme personen. Die vermeerderde toevloed nu van bloed, ook naar de hersenen, werkt op deze als een sterke prikkel en schijnt daardoor hare werkzaamheid te vermeerderen. Die opgewektheid is minder geworden, naarmate men

het opium reeds langer gebruikt, eenvoudig volgens de wet, dat de gevoeligheid voor een prikkel afneemt, naarmate deze veelvuldiger wordt aangewend, m. a. w. het organisme aan de inwerking van dien prikkel gewend raakt. De werking van het opium nu vermindert zeer sterk de gevoeligheid, waaruit te verklaren is, dat de habitueele gebruiker, om een opgewekt gevoel uit dat middel te blijven ontvangen, al spoedig de gift moet vermeerderen en daarmede telkens voortgaan.

Die verwijding der bloedvaten is verre van onschuldig, en geneesheeren, die tegen de toediening van het opium zijn anders dan in den grootsten nood, zeggen, dat ziekten, vooral in vaatrijke organen, er slepend en minder geneeslijk door worden. De meerdere omvang der vaten wordt door water — niet door voedingsstoffen — aangevuld. Het bloed wordt op die wijze abnormaal en is niet meer zoo voedend voor de stofwisseling.

Hoe verlammend het opium werkt, blijkt duidelijker, wanneer op eenmaal groote giften worden gebruikt, of kleine giften zoo snel na elkander worden genomen, dat de eene nog niet is uitgewerkt als men de andere in het lichaam brengt. Dan toch vertoont zich heel spoedig en zeer duidelijk een vorm van dronkenschap, duizeligheid, zwaarte in het hoofd, zwakte der spieren, een droge, heete, soms zweetende huid, en de pols wordt nu traag en klein, hetwelk een bewijs is, dat de toestand des lijders die van afgematheid is. De gebruiker ontvangt zeer onduidelijke indrukken van buiten, de gang wordt moeilijk, de spraak eveneens, en er is een sterke drang naar slaap aanwezig. In dien staat van verdooving ontstaan vaak opschrikkende droomen, en gelukt het niet in een diepen slaap te vallen, dan lijdt de gebruiker aan ijlhoofdigheid en stuiptrekkingen.

Worden nog grooter giften gebruikt, dan klimmen de laatstgenoemde verschijnselen, soms reeds gedurende den korten duur der opgewektheid, tot aanvallen van waanzin en vrij hevige stuipen. De slaap kan dan uren achtereen duren. De ademhaling is daarbij langzaam en snorkend, de pols klein en onregelmatig. Na het ontwaken blijft er in hooge mate een gevoel van zwakte, vooral in de beenen, dat soms verscheidene dagen aanhoudt, terwijl men aan hoofdpijn lijdt en over gebrek aan eetlust en darmverstopping klaagt. De prikkeling van het middel, die zoo hevig was, heeft het organisme werkeloos gemaakt, en de verschillende organen in die mate verlamd, dat iemand geruimen tijd noodig heeft om de normaliteit der functiën te herstellen.

Zijn de giften nog grooter, dan is er van opgewektheid geen sprake meer. Zeer spoedig treedt de meest volkomen slaapzucht (coma) in, terwijl het niet mogelijk is den patient wakker te krijgen. Gedurende den slaap is het gelaat bleek, ingevallen, doch vrij rustig. De onderkaak hangt slap neer. De oogen staan star en onbewegelijk. De huid is bleek, koel, soms met zweet bedekt. De pols is soms versneld, soms vertraagd, gewoonlijk zeer onregelmatig en klein. De ademhaling geschiedt rochelend. De dood treedt meestal in binnen 15—30 uren.

In die doses werkt het opium als een snel vergift. Door die groote hoeveelheid is het bloed in een al te verdunden toestand gekomen en zijn de vliezen en vaten daarmede overvuld.

Bij lijkopeningen, na opium-vergiftiging, heeft men steeds de hersenen, meestal ook de longen, het hart en de groote aderstammen, soms ook lever, milt en nieren, overvol van bloed gevonden.

Hoe groot de gift moet zijn om deze doodelijke uitwerking te hebben, laat zich niet bepalen. Zij was niet in alle gevallen even groot. Hoogst aanzienlijke hoeveelheden zijn wel eens gebruikt zonder dat de dood er op volgde. Soms echter is de dood het gevolg geweest van het gebruik van betrekkelijk kleine giften. Wij lazen, dat een man, ongeveer 30 jaren oud, dus in de kracht van zijn leven, zeer spoedig na het gebruik van 400 milligram bezweek, doch ook, dat een ruim 50 jarig persoon, 1 gram opium in den vorm van Laudanum [a]) gebruikte, zonder eenige andere stoornis dan wat duizeligheid, dubbelzien enz. Na 18 jaren leefde hij nog en was gezond. In een pharmacologisch werk wordt verhaald van een geval, dat na het gebruik van 16 gram opium in den vorm van Laudanum, nog genezing volgde.

Bekend is het werk van De Quincey, getiteld: „Confessions of an opiumeater.” [24]) De schrijver bekent, dat hij, tot aanhoudend gebruik verleid, reeds 170 droppels Laudanum per dag consumeerde, d. i. ± 2 gram opium. Dit was voor hem nog wel niet levensgevaarlijk, doch de gevolgen waren van zoo treurigen aard, dat hij het koene besluit nam om met zijne heillooze gewoonte te breken. Langzaam en zonder veel inspanning daalde hij in drie dagen tot 130, en den vierden dag tot 80 droppels. „De ellende, die ik nu doorstond,” schrijft hij, „ontmoedigde mij om nog meer door te tasten, en ongeveer een maand lang bleef ik op deze hoogte. Doch toen daalde ik op 60 droppels en den volgenden dag nam ik niets. Ik had overwonnen, maar denk niet, dat mijn lijden geëindigd was. Zelfs vier maanden later was ik nog zenuwachtig, bevend, rillend, ontsteld, verbrijzeld...” [25]). Ik meen ergens gelezen te hebben, dat hij het geheel zonder opium niet heeft kunnen volhouden. Zijn geheele verder leven heeft hij het, zij het dan ook in geringe hoeveelheid, gebruikt, en, op grond van eigen ervaring geeft hij allen, die ongelukkig er eenmaal aan verslaafd zijn, den raad de dosis per dag zoo klein mogelijk te maken, maar daarbij dan ook te blijven. Of die raadgeving boven die van onvoorwaardelijk nalaten ervan opvolging verdient, zullen wij later uitvoeriger bespreken.

Volkomen genezing na lang voortgezet gebruik, moge men in het algemeen zeldzaam achten, zij wordt o. i. geheel onmogelijk, indien het gebruik niet geheel wordt gestaakt.

Vooral uit dat oogpunt zijn De Quincey's ervaringen leerzaam.

---

a) *Laudanum liquidum Sydenhami*, of: *Vinum opii aromaticum*, in het dagelijksch leven eenvoudig *Laudanum* genoemd, bevat op 6 deelen de oplosbare bestanddeelen van 1 deel opium (Pharmacopaea Neerlandica),

Men bedenke echter, dat wij in dien schrijver een habitueel opium-consument hebben, die niet *op eenmaal* van zulke groote hoeveelheden gebruik maakte, doch door lang voortgezet gebruik van gaandeweg grooter giften het lichaam zulke quanta heeft leeren verdragen.

Zijn geval vormt ons dan ook den overgang tot de beschouwing van den habitueelen gebruiker.

Bleek ons niet onduidelijk, dat het opium ook zonder dat men het voortdurend gebruikt een hoogst ernstige physische desorganisatie *kan* teweegbrengen, uit wat nu volgt zal openbaar worden, dat het *voortdurend* gebruik die veroorzaken *moet.*

Het gewicht der zaak eischt een vollediger kennis dan het weinige, dat wij van De Quincey konden mededeelen. De aard der werking toch van het opium als dagelijksch genotmiddel, dat is : van een tot gewoonte geworden gebruik op de samenstellende deelen van het menschelijk organisme, is in den regel niet minder dan eene verwoesting der geheele constitutie.

HOOFDSTUK VI.

Het opium uit physisch oogpunt bij dagelijksch gebruik.

Het habitueel opiumgebruik is voor gezondheid en leven hoogst schadelijk. Het veroorzaakt voor den gebruiker van het middel eene reeks van langdurige, smartelijke ziekten en een vroegtijdigen ouderdom en dood.

Hierin is geen overdrijving. Deze uitspraak rust op onomstootelijke feiten, en op getuigenissen van bekwame geneeskundigen ; zij is het resultaat van ernstige wetenschappelijke nasporingen en eene veeljarige ondervinding.

Ten einde zoo duidelijk en volledig als ons mogelijk is aan te toonen, dat het tot gewoonte geworden opiumgebruik, in den regel, de geheele constitutie ondermijnt, geven wij het woord aan een paar doctoren en een zendeling. Wat hier volgt, is bewerkt naar een citaat uit het *Handboek der Pathologie en Therapie* van Dr. C. A. Wunderlich (D. II blz 391 v. v. der Hollandsche vertaling) [26]), eene uiteenzetting der gevolgen van het opiumgebruik door den Singapoorschen geneesheer Dr. Little, [27]) en eenige mededeelingen van den zendeling P. Jansz, na ruim dertigjarige ervaring in den omgang met schuivers. Eene vergelijking van hunne uitspraken kan moeilijk dienen om de reeds genoemde bewering van Dr. Moore te helpen staven, dat de verbranding in de pijp alle schadelijke invloeden aan het opium ontneemt.

Eene geringe hoeveelheid opium een enkele maal genomen, — wij zagen het in een vorig hoofdstuk — brengt in een toestand van rust en aangenaamheid, die aanvankelijk dan ook gezocht wordt : rust van vermoeidheid, rust van pijn, rust van verdriet. Die geringe hoeveelheid

echter, dagelijks genomen, verliest spoedig de gewenschte uitwerking, zoodat de gift moet worden verdubbeld, later weer vermeerderd, totdat — het is een geneesheer, die het zegt, na het nauwkeurig te hebben onderzocht — de gift soms het honderdvoudige der oorspronkelijke bedraagt.

De eerste nadeelen, die uit het geregeld gebruik van opium voortvloeien, en zich al vrij spoedig vertoonen, zijn: een onrustige, niet verkwikkende slaap, slapeloosheid, duizeligheid, hoofdpijn.

Er behoeft nu niet veel tijd te verloopen, voordat de patiënt een pijnlijke spanning gevoelt in de borst, die soms heel snel tot den graad eener onbeschrijfelijke beklemming stijgt, zoo zelfs, dat men telkens reden heeft om voor stikking te vreezen.

Intusschen zijn ook de functiën van andere organen dan de longen en het hart, die binnen de borstkas huizen, verstoord geraakt. Die, welke zich in het onderlijf bevinden, zooals maag en darmen, ondergaan eveneens een verwoestenden invloed. De eetlust wordt veranderlijk, de spijsvertering gaat trager, en er ontstaat constipatie. Door verstoring van de kracht der zenuwen vermindert het maagsap, het bederft, en het peesachtig bekleedsel der maag, dat zijne gewone bijdrage van zenuwkracht niet ontvangt, blijft in gebreke zijne karnachtige werking te verrichten. Hierdoor moet de vertering der spijs noodwendig lijden. Zij blijft langer dan gewoonlijk in de maag, wordt vaak uitgebraakt of gaat half of geheel onverteerd in het darmkanaal over, om zoo te worden uitgeworpen, wat, bij dagelijksch gebruik van opium, slechts eenmaal in de 5 of 6 dagen, soms slechts om de 10 of 15 dagen plaats heeft.

Ook de urine-organen worden in hunne werking belemmerd. Het urineeren geschiedt niet zoo gemakkelijk meer, en gaat gepaard met de uitvloeiing van een zeer slijmachtig vocht.

De voortteelings-organen geven er niet minder blijk van, dat zij hunne kracht voor een groot deel hebben verloren. Door het opium worden vooral zij in den beginne zeer geprikkeld, en vaak is de bedoeling, waarmee men begint te schuiven, alleen: opwekking der sexueele driften [28]). De lichaamsverdraaiingen, die men, volgens bezoekers van een opiumkit, in die holen kan waarnemen, zijn klaarblijkelijk uitingen van de grofst denkbare sensualiteit. Doch al spoedig blijkt het, dat de voortteelende kracht zeer verminderd is [29]). Het voldoenings-vermogen is gering en werkt met lange tusschenpoozen. Bij de mannen doen zich pollutiones (onwillekeurige, nachtelijke bevlekkingen) voor; bij de vrouwen die schuiven, vindt men, indien zij nog baren, eene gebrekkige afscheiding van zog.

Ook het gezichtsvermogen neemt intusschen af, de oogen vallen in, staan dof, zijn — vooral in den vroegen morgen — vochtig en geven een slijmachtig vocht af, evenals de neus.

Al deze verschijnselen nu, waarop wijzen zij anders dan op verslapping van de verschillende vaten, en waarvan is die verslapping anders

het gevolg dan van eene verstoring van de zenuwen dier vaten, en waaraan is dit weer alleen toe te schrijven dan aan aanhoudende overprikkeling? Op eene bovenmatige prikkeling volgt altijd verslapping of verlamming.

Wordt nu met het opiumgebruik opgehouden, dan is er nog kans, dat de verschillende organen, door de rust hun gegund, tot hunne normale werking terugkeeren, zoodat de opgenoemde verschijnselen langzamerhand geheel verdwijnen. Doch gaat men met het gebruik van opium, de oorzaak van al die abnormaleiten, voort, dàn moet noodwendig het zenuwstelsel tot de diepte van algeheele verwoesting dalen. In het hoofd nemen de onaangename gewaarwordingen toe, en worden steeds hinderlijker; vooral de hoofdpijn wordt ondragelijk vervelend. In de borst verergert het gevoel van benauwdheid, de spanning, de hoest. In het beenderengestel ontstaat eene doffe, knagende pijnlijkheid. De gang wordt slepend, waggelend, bevend. De pezen verliezen hare vastheid, ze worden slap en hangende. Ook het uiterlijk aanzien ondergaat een in het oog loopende verandering. Het vaste vet wordt vervangen door een olieachtige afscheiding, die op hare beurt weer verdreven wordt, en waardoor het aangezicht iets perkamentachtigs krijgt. Alle glans verdwijnt uit de oogen, alle flikkering gaat verloren. Zij schijnen in hunne holten geheel te zijn weggezonken, terwijl de wenkbrauwen kwijnende worden en een vaal geel het gansche gelaat bedekt.

Aan al deze zoo treurige verschijnselen herkent ieder terstond den schuiver. En zijn deze er eenmaal, dan nemen zij, onder het voortgezet gebruik van opium, dikwijls zeer snel in hevigheid toe. Het slapen gaat nu niet anders meer dan bij rukken, en van verkwikt ontwaken is geene sprake meer. De eetlust wijkt geheel. Het gebruikte voedsel, hoe weinig ook, wordt door de maag niet meer verdragen; zelfs is het ten laatste bijna onmogelijk eenig vocht binnen te houden. De spijsvertering is geheel belet of vernietigd, en de patiënt klaagt steeds over brandende droogte in de keel en knagende pijn in de maag. In meerdere of mindere mate lijdt hij nu ook aan diarrhée, die dikwijls het voorkomen heeft van dysenterie en werkelijk in dysenterie overgaat.

Wat kan zich bovendien al niet voordoen!

Een catarrh van de blaas, waardoor het urineeren al bezwaarlijker gaat of *enuresis* plaats heeft. Het water is bedorven, troebel, slijmachtig. En daar de afscheiding der vaten in hoogst ongeregelden staat verkeert, is de grond aanwezig voor ziekten in de lendestreek. De nieren vertoonen spoedig eene ontsteking, die de aanleidende oorzaak wordt van waterzucht, opgezwollen, met water doortrokken voeten, beenen en buik. De zoogenoemde Brightsche ziekte komt voor den dag, waterzucht met afscheiding van eiwit in de urine, die, wanneer zij in groote mate plaats heeft, den lijder zeer verzwakt. Klaagde hij reeds lang over spanning op de borst en kortademigheid, nu wordt hem het ademhalen bijna onmogelijk, zoodat hij ieder oogenblik dreigt te stikken, gevolg van waterzucht der longen of van een slijmgezwel in dit orgaan of van wegvloeiing

der vochten in de *pleura* (het ribbenvlies). En dit bederf der vochten roept groote puisten, vuile, boosaardige zweren, kliergezwellen en knobbels te voorschijn, zoo niet bij alle, dan toch stellig bij $^{2}/_{3}$ der habitueele opiumgebruikers.

Intusschen is het lichaam in evenredigheid afgenomen, vreeselijk vermagerd. Het vleesch is allengs verteerd, het vel hangt als een zak om het gebeente. Het aangezicht wordt lijkkleurig en zwart, de beenen raken ontbloot als houten blokken.

Ziedaar de kwalen, waarmede de liefhebber van het opium eene schandelijke neiging bekoopt. [30])

Onnoodig bijna is het nog te zeggen, dat, waar zulke verwoestingen in verschillende organen zijn aangericht, ook en vooral de werkzaamheid der hersenen is ontaard, zoodat het verstand beneveld, de denkkracht vernietigd, het geheugen verdwenen is. Trouwens, het uitzicht wijst reeds terstond op versuftheid, stompheid, gedachteloosheid, in een woord: op al de ziekelijke verschijnselen van verzwakte hersenen.

Men vraagt wellicht: maar moeten dan die ontaarding en die verzwakking, moeten dan al die ziekten en kwalen ongehinderd haar sloopingswerk voortzetten; valt daartegen dan niets te doen? Het antwoord hierop is: Ja, er bestaat daartegen één, doch ook slechts één afdoend middel, zoo n. l. de aangerichte verwoesting nog niet haar uitersten grens heeft bereikt.

Geen middel echter, gelijk aan het oude *Theriaca*, waarover geheele boekdeelen zijn volgeschreven, dat uit meer dan zestig bestanddeelen bestond, tot welks bereiding men ongeveer zes maanden noodig had, doch dat dan ook als onfeilbaar middel tegen alle mogelijke kwalen gold.

Géén middel uit de vele, die heden ten dage, als onfeilbaar tegen bijna alle ziekten en kwalen met groote luidruchtigheid worden geadverteerd.

Geen enkel werkelijk *genees*middel.

Het door opium aangetaste lichaam toch is merkwaardig ongevoelig geworden voor alle medicijnen. Ook niet de raad van De Quincey om het gebruik tot een kleine hoeveelheid te verminderen en daarbij te blijven.

Het eenige redmiddel is: eensklaps en geheel op te houden met het vergift in het lichaam te brengen; eindigen met zich aan zijn rampzaligen hartstocht over te geven; eindigen met te doen wat het lichaam ellendig gemaakt heeft.

Helaas! voor den opiumslaaf, die met zijn verstand ook zijn wilskracht ingeboet heeft, is deze radicale maatregel bij zijn zoo goed als onbetembaren lust, meestal een te zware proef. Veel liever maakt hij gebruik van het middel, dat dan nog rest, doch dat dan een middel wordt veel erger dan de kwalen, die het reeds veroorzaakte, daar deze er in werkelijkheid slechts door verergeren: telkens eene nieuwe, grootere gift opium. Het geeft echter een *tijdelijke* verpoozing en stilling der benauwdheden en pijnen. En inderdaad, de hulp, die het

biedt, is in zoo verre bijzonder spoedig. De lijder brengt de heul-aanbrengende opiumpijp aan den mond, en — na de eerste trekken reeds komt er leven in het doffe oog, ontwaart hij een aangenaam gevoel van bevrediging. De borst wordt ruimer, het oog is niet meer druipend, de vermoeidheid in de leden en de pijnen worden niet langer gevoeld. Is hij zoo gelukkig, dat hij nog eens de pijp kan laten stoppen, dan krijgt hij gewaarwordingen van bepaalde vergenoegdheid. Het hoofd wordt lichter, een huivering van genot doortrilt zijn leden; de blik wordt wijder, het gehoor scherper, het gevoel van inwendige spankracht neemt toe, frissche levenskracht schijnt de plaats der afgematheid te hebben ingenomen.

Helaas! het is al te duidelijk, dat die gunstige wending slechts schijn is. Zij duurt alleen zoolang als het opium nog niet heeft uitgewerkt. De gedurige herhaling van een het geheele gestel zoo beheerschend middel voert het ongelukkige slachtoffer eindelijk zeker ten doode. 't Kan jaren duren, jaren, waarin hij een vreeselijk lijden lijdt, zoo dikwijls hij het zonder opium moet stellen; maar ten laatste bezwijkt hij dan toch, òf aan karbonkels òf doordat het in zijne werking gaandeweg meer gestoorde hart zijne werking geheel nalaat. Zoo sterft de beklagenswaardige opiumslaaf weg, wanneer zijn proces een gewoon verloop heeft.

Nu schijnt het een feit, dat al deze kwalen, of sommige ervan, lang kunnen uitblijven, wanneer de opiumgebruiker zich van den aanvang af tot regel stelt om zich goed en krachtig te voeden. Men heeft zelfs beweerd, dat daardoor menigeen er zijn geheele leven van bevrijd blijft, althans van de hoogste graden der genoemde ziekten. Zij, bij wie zich b. v. boosaardige zweren vertoonen, zijn meestal armen, die het weinige, dat zij bezitten of verdienen, aan opium verkwistende, weinig of nagenoeg in het geheel geen voedsel tot zich nemen.

Wat onze inlanders op Java betreft, zij gebruiken in het algemeen zeer weinig voedsel, dat wezenlijke spierkracht zou kunnen bijzetten. En dit geldt niet alleen van de armen. Dit is eveneens het geval met de enkele meergegoeden, die voor degelijk en krachtig voedsel de middelen bezitten. De inlander, hij zij arm of rijk, is in zijn eten zeer sober en eenvoudig. Daardoor reeds mag aan de meening geen voet gegeven worden, dat velen hunner, door dagelijks versterkend voedsel te gebruiken, de gevolgen van het opium voorkomen. Doch bovendien — wij zagen het reeds — wordt door het opium de trek naar voedsel al spoedig minder en maakt de gestoorde spijsvertering het tot zich nemen van voldoende voedingsmiddelen langzamerhand zoo goed als onmogelijk. Geen physioloog nu zal ontkennen, dat er nauw verband bestaat tusschen een gestoorde spijsvertering en de genoemde ziekteverschijnselen. Door te weinig voedsel worden de verbruikte bestanddeelen, wordt de gebruikte kracht niet genoeg aangevuld, en dit heeft het noodwendig gevolg, dat het geheele organisme verslapt en achteruit gaat [31]).

Evenwel — het valt niet tegen te spreken — blijft, ook zonder goede en voldoende voeding, een *aanzienlijk deel* der opiumgebruikers, zelfs onder de armen, van de beschreven erbarmelijke ziekteverschijnselen en onlijdelijke smarten verschoond. Toch is bij hen de grond ondermijnd, en bederf van bloed en vochten aanwezig. Breekt nu eene epidemie uit, zooals koorts, of cholera, en worden zij aangetast, — zij zijn dan de zekere slachtoffers. De geneesmiddelen hebben geen vat op die gestellen. Of indien bij hen een anders licht verloopend geval, b. v. eene eenvoudige verwonding, een bloedvin of iets dergelijks, zich voordoet, het verschijnsel, dat bij den niet schuivenden inlander als van zelf, meest zonder medische hulp geneest — wij bewonderden de geneeskracht des inlanders ook bij hoogst ernstige verwondingen —, het neemt bij den schuiver bijna zonder uitzondering een hoogst gevaarlijken vorm aan. En zeldzaam zijn de gevallen, waarin zulk een incident niet eindigt met den dood van den schijnbaar gezonden mensch.

Ziedaar wat door bekwame en ernstige mannen over het physiologisch nadeel van het habitueel opiumgebruik is geschreven. Wij mogen nu wel vragen, niet: welke ziekten ontstaan door het opiumgebruik, maar: welke ziekten ontstaan of verergeren er niet door?

Toch zijn er personen van positie, naam en roem, die een geheel tegenovergestelde meening zijn toegedaan. Rust de hier boven gegeven uiteenzetting op het getuigenis van mannen van kennis en ervaring, anderen trokken uit wat zij zeggen waargenomen te hebben, een gansch ander besluit, en sommigen hunner zijn geneigd om, zoo al niet volstrekt, dan toch bijna, het opiumgebruik als een weldaad voor het menschdom af te schilderen.

Wij zijn *verplicht* naar deze getuigen *à décharge* van het door velen verderfelijk geachte opium te luisteren. Wij *willen* dat evenzeer, daar het belang der zaak het eischt. Wij zijn ons wel bewust, dat ook in deze hoogst ernstige aangelegenheid de waarheid niet door een eenzijdige voorstelling van zaken gediend wordt. Ons schrijven zou zoo hoogstens eene kortstondige uitwerking hebben. Hij, die onze bovenstaande beschrijving leest, zou dan misschien een wijle mederoepen: „Opium is een vergift, een pest!", maar wat zal hij zeggen, als hij straks langs anderen weg precies het tegendeel hoort verkondigen? En wat waarde zou eene uitspraak als: „Opium is een vergift!" — hoe apodictisch ook uitgesproken en anderen opgedrongen — bezitten, indien werkelijk de feiten ons zouden noodzaken haar als onwaar, minstens als zeer overdreven, te verwerpen?

Wij willen daarom de onbewimpelde verklaringen van hen, die ten gunste van het opium hunne stem verhieven, met kalmte aanhooren en overwegen, en zien op welke gronden zij zeggen en volhouden, dat de beschouwing der „anti-opium-gezinden" geen vertrouwen verdient. Maar niemand zal van ons vorderen, dat wij dit doen zonder ons tegelijk verplicht te rekenen tegenover die gunstige beschouwingen aan te

voeren, wat er, naar wij meenen met recht, tegen aangevoerd kan en mag worden.

Maar alzoo verkrijgt ons werk van nu af meer een polemisch karakter.

Wij willen aan het hoofd van eenige volgende hoofdstukken kortelijk de gevoelens samenvatten van hen, die de roeping hebben gevoeld door hunne, naar wij meenen, bedenkelijke beweringen, het opiumgebruik publiek in bescherming te nemen.

HOOFDSTUK VIII.

Getuigen à décharge gehoord.

Er wordt in twijfel gesteld *of de aan het opiumgebruik toegeschreven ziektegevallen wezenlijk aan dit gebruik moeten toegeschreven worden.*

Er wordt ontkend, dat *de in het opiumgebruik hun oorzaak hebbende ziektegevallen veelvuldig voorkomen.*

Het *opiumgebruik wordt veeleer heilzaam dan schadelijk* geacht.

Hoe kan men weten, zoo vragen velen met grond en recht, dat al de ziektegevallen, die de opiumbestrijders als getuigen tegen het gebruik aanvoeren, hiervan het gevolg zijn en dus hierin hun oorsprong hebben? Ze kunnen immers eveneens door geheel andere oorzaken ontstaan, zooals hieruit overtuigend blijkt, dat dergelijke krankheden ook, en soms in hevigen graad, voorkomen bij lieden, die nooit een korrel opium gebruikt, misschien nooit van opium gehoord hebben.

Wij beginnen al dadelijk met deze uitspraak over te nemen. Ook niet-schuivers lijden aan verzwakking, borstaandoeningen, buikziekten enz., en zij lijden dikwijls veel en zwaar, vooral ook door het gebrek, dat in de inlandsche maatschappij bestaat aan de noodige geneeskundige hulp en verpleging.

In vele gevallen zijn deze ziekteverschijnselen het gevolg van eene slechte onvoldoende voeding, maar misschien niet minder dikwijls van sexueele uitspattingen, op Java, ach! zoo vreeselijk algemeen. Ontstekingen, zweren, oogaandoeningen, slijmafscheidingen, uitslagen, zwellingen, beenkrampen, verlammingen, diarrhée, constipatie, allerlei ontaardingen, kwaadsappigheid, uittering, waterzucht en meer andere slepende aandoeningen kunnen de kenteekenen zijn van de vreeselijke *syphilis*, „die het geheele organisme vergiftigt" en die — wordt zij niet

bij haar te voorschijn treden terstond degelijk geneeskundig behandeld, „het karakter eener slepende vergiftiging draagt," eene ziekte, die „alles vernietigt, wat een menschelijk lijden wederwaardig en pijnigend kan maken." Men komt op Java nergens, of men ontmoet tal van inlanders, wier walglijke wonden terstond in het oog springen. Bij onderzoek blijkt ras, dat deze door *syphilis* zijn ontstaan en door verwaarloozing, een gevolg van de indolentie, traagheid en aangeboren onreinheid des inlanders, en van hem ontbrekende geneeskundige behandeling, zoo walgingwekkend zijn ontwikkeld.

Is het al waar, dat niet weinige bezoekers van het bordeel tegelijk trouwe klanten der opiumkit zijn, het is evenzeer waar, dat velen wel in het eerste goede, oude bekenden zijn, doch bij den opium-debitant nagenoeg vreemdelingen. Met hun lijden heeft het opium dus niets uit te staan.

Dit neemt echter de beteekenis van het feit niet weg, dat de boven door ons genoemde ziekten *het meest* en in de *hevigste graden* en *gecombineerd*, zoo duchtig de geheele constitutie aantastend, en steeds met dezelfde verschijnselen en denzelfden heilloozen afloop, juist bij schuivers worden aangetroffen.

Zeker, bovengenoemd feit bezit geen genoegzame kracht van *bewijs*. Toch geeft het veel te denken, en de waarschijnlijkheid, dat het opium de aanleidende oorzaak is van zoo veelvuldig, zwaar en gecompliceerd lijden bij hen, die slaven van het opiumgebruik zijn, is grooter dan de onderstelling, dat het er geheel onschuldig aan zou zijn. Dikwijls komt het voor, dat men ter bestrijding van eene of andere plaatselijke ongesteldheid tot de snelle, zij het dan ook ras voorbijgaande hulp van het opium de toevlucht neemt. De ziekte is er niet door verdreven; zij openbaart zich, nadat het middel heeft uitgewerkt, opnieuw, en weer wordt de hulp van het opium er tegen te baat genomen. De ziekte verergert, terwijl men haar schijnbaar met vrucht bestrijdt; zij roept weer andere aandoeningen te voorschijn, waartegen als eene zekere hulp andermaal het opium wordt aangewend, dat intusschen in het verborgen en onder den schijn van te genezen voortwerkt aan de verdere verzwakking en ondermijning des lichaams. En wat misschien nog meer zegt: in vele van die gevallen nemen de verschijnselen in hevigheid af, naarmate men het gebruik van opium vermindert. In dit opzicht zijn ook de „Bekentenissen" van De Quincey zeker zeer merkwaardig.

Het zij zoo, doch — zoo werpt men ons tegen — die ziekten komen niet *zoo* menigvuldig voor, als de opiumbestrijders dit willen doen gelooven. Volgens de apologeten van het opiumgebruik geldt eene zoo treurige uitwerking van het opium hoogstens van enkele, geheel op zich zelve staande, en dan nog veel te breed uitgemeten gevallen. Die schrille voorstellingen moeten dienst doen tot bereiking van het doel dier ijveraars, die nu eenmaal den dood aan dezen gewaanden vijand hebben gezworen. Hun ijver leidt hen om de zaak op zulk eene overdreven wijze voor te stellen, dat het gezond verstand en

de dagelijksche ondervinding genoodzaakt worden er alle waarde aan te ontzeggen. Let maar op, zoo gaat men voort te spreken, de mannen, die zoo de ellende van het opiumgebruik weten af te schilderen, zijn allen verklaarde *vijanden* van het opium, dus zeer bevooroordeeld. Zie slechts zelf, of gij niet dagelijks vele inlanders ontmoet, die geregeld hun pijp rooken en dat reeds jaren lang deden, terwijl zij toch aan geen enkele van al die ziekten laboreeren. Zie dat groote aantal corpulente Chineezen, die nog heel wat meer dan de inlanders aan hun zucht naar opium offeren, en toch volstrekt niets van hun goed uiterlijk en dikte verloren. Integendeel, dat rooken is niet alleen in de meeste gevallen onschuldig (Bé Ik Sam), maar het is zelfs voor velèn een levensbehoefte (Wiselius). Het opium wekt de lichaamskrachten op en schijnt zelfs een schier noodzakelijke stimulus (prikkel, opwekkingsmiddel) te zijn in klimaten, waar slapheid en lusteloosheid den boventoon voeren (Ex-minister De Waal). En leen mede het oor aan wat Dr. Moore, ook een geneesheer en Chef van den geneeskundigen Dienst te Bombay, nog niet lang geleden in de *Times of India* schreef: „Opium stelt in staat tot groote inspanning; de vroegere ijlboden der vorsten, de loopers bij de kameel-karavanen in de woeste streken van West-Rajpoetana, zouden zonder opium hunne onbegrijpelijke krachtsinspanning niet hebben volgehouden. Voor arme lieden is het opium een weldaad, in tijden van hongersnood vooral een niet genoeg te waardeeren hulpmiddel. Opium toch stelt den mensch in staat een tijdlang zonder voedsel te leven. Een van de physiologische werkingen van het opium is het vertragen der vertering van de in het lichaam aanwezige weefsels, waarop de mensch bestaat als hij te weinig eet." Voorts herinneren wij ons, dat dezelfde geleerde er den nadruk op legt, dat het in Indië *gerookt* wordt, terwijl het z. i. bij de bereiding tot *tjandoe* zulk eene chemische verandering ondergaat, dat de schadelijke bestanddeelen ervan minder worden, en door de verbranding in de pijp alle nadeelige invloeden worden weggenomen. Hier hebt gij dus precies het tegenovergestelde van de bewering der opiumbestrijders, dat de branderige dampen van het brandende opium veel nadeeliger met name op de hersenen, werken en de noodlottige gevolgen zich sneller en heviger openbaren na het rooken, dan wanneer het in den vorm van pillen of als drank gebruikt wordt. Het opiumrooken is eer heilzaam dan nadeelig, zegt genoemde geneesheer, als men maar niet tot misbruik van het middel overslaat. Maar excessen zijn altijd nadeelig. Als men *te veel* gebraden eendvogel eet, wordt men ook ziek. De *gewoonte* echter om tjandoe in *matige hoeveelheid* te *rooken*, mag in de *meeste gevallen* voor *weldadig* gehouden worden.

Dat is eene lange en, naar veler oordeel, zeker gewichtige tegenwerping. „Wat dunkt u, gij opiumbestrijders!" zal men ons kunnen vragen: „komt de verklaring van een oud-pachter (Bé Ik Sam) u misschien verdacht voor; heeft de uitspraak van een gouvernementsambtenaar (Wiselius), zelfs van een Minister (De Waal) voor u geen

afdoend gezag, hier hebt gij dan toch het oordeel van een deskundige, van een geneesheer, die tot oordeelen bekwaam en bevoegd is."

Ons antwoord.

Als op deugdelijke gronden rust, wat deze geneesheer goeds van het rooken zegt, dan is er ook voor Bé Ik Sam en Wiselius alle reden om tegen de scheeve voorstellingen der „anti-opium-gezinden" te strijden, en luisteren wij even willig naar hen, al zijn zij geen geneesheeren. Dan bestond er ook voor den Heer D. Castens, destijds Directeur der Middelen en Domeinen, alle recht om in een officiëel advies aan de Regeering in Ned. Indie te verklaren, dat het gebruik van opium in het algemeen te ongunstig beoordeeld is op grond van enkele feiten; dat het oordeel over *mis*bruik ten onrechte neergekomen is op het *ge*bruik. Nog slechts een 8 tal jaren geleden legde ook een Minister van Koloniën dezelfde verklaring af [32]). Tot de Regeering in Nederland nl. was de vraag gericht: „Welke zijn de gevolgen van het opiumgebruik voor de bevolking van Indië?" Toen antwoordde deze: „Het *misbruik* a) heeft zeker voor den aan het schuiven verslaafde een *hoogst nadeeligen invloed*, daar het de krachten ontzenuwt, alle energie uitdooft, geest en lichaam te gronde richt. Het *schijnt* [33]) echter, dat velen zich tot een *matig* gebruik weten te beperken, en dan *geen bepaald nadeeligen invloed* ondervinden." Nog korter, slechts een paar jaren geleden waarschuwde de heer Pynacker Hordijk [34]), landhuurder in Jogjakarta, iemand die het weten kan, tegen overdrijving, daar *hem* van al die nadeelen niets was gebleken. Hij deed dit tegenover den oud-Resident R. Wijnen, die volhield, dat ook steeds uit het gewoon of matig opiumgebruik nadeel voortvloeit Ook een zendeling, de heer W. Hoezoo, die — gelijk hij zegt — „redenen genoeg" bezit, om „zelfs tegen het minste gebruik te waarschuwen," heeft verklaard, dat zij, die zich met eene bepaalde, niet al te groote hoeveelheid daags tevreden kunnen stellen, niets van dat akelige voorkomen hebben, waaraan de meer hartstochtelijke schuiver te herkennen is en in kracht, gezondheid en hoogen leeftijd bij niet-schuivers niet merkbaar ten achter staan [35]). De laatste dergelijke verklaring, die ons onder de oogen kwam, is van den Heer Fransen v. d. Putte. Hij toch sprak in de Eerste Kamer als zijne meening uit, dat de nadeelige narcotische invloeden van het opiumgebruik door de groote massa niet bemerkt en niet gevoeld worden. Nog kort geleden had hij personen, die pas van Java terugkwamen, gevraagd: „Hebt gij op uwe fabrieken of ondernemingen ook van die schuivers gezien, zooals die op prenten vertoond worden?" En het antwoord luidde: „Neen."

De vraag is nu maar of aan die kalmeerende getuigenissen de kracht van een onomstootelijk bewijs mag worden toegekend.

Zij, die het wagen om zich in officieele rapporten, in vergaderingen en in publieke geschriften op deze wijze uit te laten, moeten de zaak wel ernstig overwogen hebben en aangaande haar eene vaste overtuiging be-

a) Wij cursiveeren.

zitten. Het is dan ook verre van ons, om de sprekers en schrijvers ten gunste van het opiumgebruik [36]), ook slechts een weinig te verdenken, dat zij zulke geruststellende beschouwingen der Regeering en den volke zouden verkondigen òf uit lust tot tegenspraak òf uit zeker parti-pris tegen hen, die het opium aanvallen, òf tegen beter weten in.

Toch legt het, dunkt ons, heel wat gewicht in de schaal, dat de waarneming en de uitgebreide ervaring van anderen tot geheel tegenovergestelde resultaten en oordeelvellingen hebben geleid. En vergissen wij ons niet, dan staan aan den kant der laatsten heel wat meer personen van onverdachte kennis en beproefde ervaring, dan aan de zijde der eersten.

Deelen b. v. sommige Engelsche geneesheeren de meening van Dr. Moore over het heilzame van matig gebruik, — hiertegenover staat, dat *bijna de geheele medische faculteit* alle opiumgebruik, anders dan als geneesmiddel, veroordeelt [37]).

Hoorden wij het getuigenis van een Departements-chef in Indië en van een Minister in Nederland, en weten wij ook uit particuliere gesprekken, dat andere even hoog staande, of minder hooggeplaatste mannen van het gezag in de koloniën, het matig opiumgebruik min of meer in bescherming nemen, — daartegenover staan dan toch rapporten en antwoorden van niet minder gewichtige autoriteiten, als:

van den Minister Rochussen, die „het opiumgebruik op Java in sommige gewesten eene *verpesting* der bevolking" [38]) noemt;

van den Minister Loudon, die het in 's Lands vergaderzaal [39]) als eene *vergiftiging* brandmerkte, en — om van den tegenwoordigen Minister van Koloniën, wiens denkbeelden over het opiumgebruik niemand onbekend zijn, niet te spreken — van den Minister Sprenger van Eijk, die verklaarde, dat zoowel de toenmalige als de aan haar voorafgegane Regeering steeds volkomen doordrongen is geweest van het besef, dat het *gebruik* van opium in Indië zeer nadeelig werkt, ja, eene *groote ramp* is [40]).

Vernamen wij eene waarschuwing tegen overdrijving door een landhuurder in Jogjakarta, die van geen nadeelen uit het matig opiumgebruik voortvloeiende ooit iets had bespeurd, — hiertegenover staan de vele en ernstige waarschuwingen van den geneesheer Dr. Groneman in dezelfde residentie, die den indruk geven dat deze meer met de slachtoffers van het opium in aanraking is geweest dan de landhuurder.

En hoorden wij een zendeling verklaren, dat matige schuivers in voorkomen en gezondheid bij anderen niet achterstaan, — hiertegenover staat, dat eene *vergadering* van zendelingen [41]) eenstemmig oordeelde, dat alle opiumgebruik, anders dan op voorschrift van een geneesheer, *verderfelijk* moet geacht worden. En daarbij zie men niet voorbij, dat het Hoezoo volstrekt niet te doen is geweest om het matig gebruik van opium ook maar even te verdedigen.

Welk eene waarde bekomen al die uitspraken en welk een alles afdoende reden bestaat er voor de medische faculteit om alle opiumgebruik als *genot*middel te veroordeelen, indien ten overvloede op wetenschappelijke

gronden kan aangetoond worden, dat het opium *geen* levensbehoefte is, ook niet in het Indisch klimaat, dat het niet is en nooit kan zijn hetgeen waarvoor, gelijk wij zagen, sommigen het houden en velen, „die in de Oost geweest zijn," het uitgeven : een min of meer noodzakelijk *stimulans !*

Daar deze laatste bewering zoo algemeen is en door het gezag van enkele deskundigen gesteund wordt, behooren wij haar in zeer ernstige overweging te nemen.

Wij meenen echter, dat er voldoende gegevens aanwezig zijn, gegevens die reeds liggen in onze uiteenzetting van de physiologische werking van het opium, om te mogen besluiten tot de volgende stelling: „Het opium is *geen* stimulans, en dewijl het dit niet is, mag het ook door niemand als ware het wèl een stimulans, in bescherming worden genomen."

HOOFDSTUK VIII.

Het opium geen stimulans.

Bewering: In een Indisch klimaat is eenig stimulans noodig;

Het opium heeft de waarde van een stimulans;

Indien de bevolking het opium niet had, zou het tot een ander middel met stimuleerende werking de toevlucht nemen.

Het opium geen stimulans! zoo zeggen wij met anderen; het opium wèl een stimulans, en noodzakelijk ook voor het lichaam onder de neerdrukkende invloeden van het Indisch klimaat, zoo o. a. de heeren De Waal en Wiselius.

Aan het woord van deze kundige mannen, aan wie wij over koloniale aangelegenheden menig zeer verdienstelijk geschrift, de vrucht van grondige studie, te danken hebben, en die ook wij deswege gaarne eene welverdiende hulde brengen, wordt groot gezag toegekend.

Daarom kunnen wij niet volstaan met te zeggen, dat wij met hen in zienswijze verschillen, maar behooren wij, liefst op wetenschappelijke wijze, de redenen te ontvouwen, die ons nopen een van hun inzicht zoo geheel afwijkende meening aan te kleven.

Wij zeggen met opzet: *meening.* Beslister spreken mogen *wij* niet, die de wetenschap van anderen behoeven om onze stelling te motiveeren.

Opnieuw zetten wij dan ook hier voorop, dat wij het tegenwoordig terrein, dat het onze niet is, slechts aan de hand van een bekwamen en vertrouwbaren gids willen betreden.

Die gids is de schrijver van een artikel in de *Nineteenth Century,* dat vertaald is opgenomen in de *Wetenschappelijke* — zegge wetenschappelijke — *Bladen* van April 1886, en het opschrift draagt: *Opwekkende en bedwelmende middelen.*

Uit dit opschrift blijkt al dadelijk, dat de auteur de bedwelmende van de opwekkende middelen *onderscheidt.*

Wat verstaat hij onder *opwekkende* middelen, kortheidshalve: *Stimulantia?*

Zulke middelen, die eene *gezonde werkzaamheid* der functiën bevorderen, het levensproces *ondersteunen*, wanneer wij gezond zijn, en het *herstellen*, als wij ziek zijn.

Zij werken voornamelijk door hun vermogen om neerdrukkende invloeden, als van pijn, vermoeidheid of eene ziekelijke overgevoeligheid, tegen te gaan of te verwijderen. Zulk een vermogen bezit b. v. thee.

De opwekking, die door een of ander stimulans teweeggebracht wordt, is dus op zich zelve gezond.

Daar nu ook het opium pijnen verdrijft, het gevoel van vermoeidheid en menig ander *neerdrukkend* gevoel tempert en wegneemt, schijnt de invloed van dit middel *opwekkend* te zijn, dus als van een stimulans.

Naast de stimulantia staan echter de *Narcotica* of *bedwelmende* middelen.

Onder dezen naam verstaat men die stoffen, welke het zenuwstelsel *vergiftigen*, en eene langzame maar zekere *verlamming* der levenswerkingen na zich sleepen. Zij doen het verstand, den wil, de rede, het bewustzijn, eindelijk het leven *te gronde gaan.*

Narcose, bedwelming, verdooving, in één woord de toestand, waarin men komt na het gebruik van een narcoticum, is dus niet gezond, is een ziektetoestand, eene verbanning der natuurlijke levensverrichtingen.

Het opium nu bedwelmt, verdooft, vernietigt het zenuwstelsel; verlamt — gelijk wij boven zagen — langzamerhand alle natuurlijke functiën.

Tal van aangevoerde feiten en daarop gebaseerde verklaringen van bevoegde en vertrouwbare waarnemers strekken daarvoor ten bewijze.

Wat is nu het opium: een stimulans of een narcoticum?

Indien het een *stimulans* ware, zou dit middel voor den gebruiker de gezondheid der organen moeten bevorderen, en het levensproces ondersteunen.

Nu het de gezondheid verwoest, de oorzaak blijkt te zijn van verschillende stoornissen der levensverrichtingen en een vroegtijdigen dood bevordert, — heeft het geenszins aanspraak op den naam van stimulans.

Oefent het dan geen opwekkenden invloed uit?

Nog eens weer: het doet dat alleen in *schijn.* De meerdere kracht, waarover de mensch, zooals Dr. Moore terecht opmerkt, na eene geringe gift opium kan beschikken, kan, uit den aard der zaak, niets anders of niets meer dan schijnkracht zijn. *Wezenlijke* kracht ontvangt het lichaam alleen uit wat het lichaam *voedt.* Het opium veroorzaakt slechts eene *prikkeling*, die het lichaam aanspoort en in staat stelt zich boven zijne op het oogenblik aanwezige kracht in te spannen.

Een bewijs, dat het opium geen wezenlijke kracht mededeelt, ligt in de afmatting, die intreedt, zoodra de eerste uitwerking van het middel voorbij is. Op het gebruik van voedsel volgt *geen* afmatting.

De inspanning, waartoe de mensch na het gebruik van opium in staat is, is de door de prikkeling teweeggebrachte werking van zenuwen en spieren, die gelijkstaat met het *dwingen* van het lichaam tot langduriger en zwaarder arbeid, dan waartoe het feitelijk in staat is; het is het aan het lichaam ontstelen van de rust, die het noodig heeft.

Hoe kan dit nu ooit voordeelig zijn? Hoe *moet* het veeleer op den duur het lichaam zeer benadeelen!

Meermalen is deze uitwerking ervan vergeleken bij den zweepslag, die het zwakke en moede paard wordt toegediend. Na een paar striemen spant het dier zich weer in en schijnt meer te kunnen doen dan men eerst zou denken. Doch hoe kort duurt dit krachtsvertoon! De zweepslag moet telkens herhaald worden om het in waarheid krachtelooze dier vooruit te krijgen. Het beest *overwerkt* zich op die wijze, en het blijkt alras, dat het, steeds gedwongen te veel van zijn lichaam te vergen, het niet lang uithoudt.

De opwekking des lichaams door het opium heeft op te ingrijpende wijze plaats, en werkt daardoor verslappend, *krachtvernietigend.*

De bergbeklimmers en boodschaploopers, van wie Dr. Moore spreekt hoe lang houden zij hunne, de gewone menschelijke krachten te boven gaande, inspanning vol? Hoe lang is het lichaam tegen de inwerking van dien al te geweldadigen prikkel bestand?

Doch — zoo zegt men — zij zouden zonder opium in het geheel niet in staat zijn om hunne lange tochten af te leggen.

Laat ons hier alleen mogen vragen, of dit een reden is om er hen op een onnatuurlijke wijze toe in staat te stellen?

Boven hebben wij gezien, dat de uitwerking van het opium op den gebruiker verschilt in graad en afhankelijk is van diens min of meer gezonden aanleg. Tevens erkenden wij het verschil in snelheid en hevigheid van effect tusschen eene grootere en een kleinere dosis, en ook, dat de aard en de mate van het voedsel, dat de schuiver van den aanvang af tot zich neemt, er op van beteekenenden invloed is.

Met den heer Wiselius nemen wij voorts gaarne in aanmerking den invloed van het ras, waartoe de schuiver behoort en het klimaat, waaronder hij gewoon was en is te leven.

Wel mogelijk dus, dat mede door het klimaat, waarin die bergbeklimmers en ijlboden van Dr. Moore leven, in verband met het gestel dier menschen, het weerstandsvermogen van het organisme tegen de macht van het opium lang achtereen niet merkbaar geschaad wordt.

Maar voor de hand ligt het inzicht, dat, hoe langzaam en verschillend van graad de uitwerking ook moge zijn, de voortdurende invloed van een middel, dat naar zijn aard zenuwvergiftigend en verlammend is, niet anders vermag dan het lichaam benadeelen.

En wat betreft het klimaat van Java en het gestel der inboorlingen — het is met het oog op hen, dat wij het opium-vraagstuk bespreken — er mogen op Java lieden zijn, die schuivend gezond blijven en een hoogen ouderdom bereiken, *in den regel* zullen *zij* het zijn, die slechts

„nu en dan" eens schuiven. Slechts bij *uitzondering* zullen het personen zijn, die er dagelijks gebruik van maken, zij het dan ook in kleine giften. Bovendien moeten zij nog het voorrecht hebben verschoond te blijven van ziekten, als koortsen en cholera, van verwondingen enz. Anders komt het uit, hoe weinig het gezond geacht, maar inderdaad verzwakt organisme verdragen kan. JANSZ verhaalt [42]), dat te Japara gedurende de koortsepidemie, die er van 1868 tot 1872 heerschte, doch zich niet zoo kwaadaardig vertoonde, *bijna* allen, die aan de koortsen *bezweken*, schuivers waren.

Wat nu het lichaam schaadt, *kan* voor een mensch, van welk ras ook, geene levensbehoefte zijn, derhalve ook het opium niet.

Trouwens, de bewering in het algemeen, dat de gezonde mensch aan een of ander opwekkingsmiddel, buiten de voedingstoffen, *behoefte* zou hebben, berust — de bovengenoemde schrijver in het wetenschappelijk tijdschrift is onze zegsman — op de vroeger gehuldigde, nu verlaten leer, dat het leven geheel op stimulantia berust.

In ons lichaam, zoo leeraarde men toen, is het vermogen om opgewekt, geprikkeld te worden, en het lichaam eischt die prikkeling om gezond te zijn. Alle levenswerkingen zijn de gevolgen van den invloed der van buiten in het lichaam gebrachte prikkels. Neem nu een zeker gemiddeld bedrag van *prikkelbaarheid* en breng daarbij een zeker gemiddeld bedrag aan prikkels, en gij verkrijgt als *juste milieu* den gezonden toestand. Zijn die prikkels te weinig, dan ontstaat neerslachtigheid, zwakheid; het lichaam vraagt een grootere hoeveelheid. Het tekort moet door stimulantia in voldoende mate worden aangevuld. Gezorgd moet hierbij worden, dat het bedrag aan prikkels niet *grooter* zij, dan het lichaam vraagt, opdat er niet *over*prikkeling ontsta, die acute ziekten veroorzaakt.

Volgens deze beschouwing was het rationeel, dat men, waar men de prikkeling te groot achtte, de levensfunctiën door aderlating en andere middelen poogde te verminderen. In het tegenovergestelde geval hield men de toediening van *stimulantia* voor aangewezen.

Neergedrukt moest worden, wie *te* opgewekt was; opgewekt, wie neergedrukt was.

Als een, ten minste gedeeltelijke dwaalleer — zegt onze bron — is deze theorie thans opgegeven. Men heeft ingezien, dat, wat men oudtijds voor *overmatige* levenswerking hield, daarop in waarheid niets gelijkt. Teekenen van *opgewondenheid* zijn — volgens de hedendaagsche physiologie — eerder teekenen van te geringe dan van te groote levenswerking. In eene acute ziekte, bij dronkenschap enz. zijn de woestheid, het ijlen, het raaskallen (delirium) enz. uiting eener prikkelbare *zwakheid*, geen teekenen van overvloedige levenskracht. En ook in minder ernstige gevallen zal men het verstandigst doen de z. g. opgewektheid voor een uitwendig en zichtbaar bewijs van een verzwakt organisme te houden.

In die gevallen dan zijn opwekkende middelen (geen aderlating enz) op hun plaats. Maar dit zijn dan ook *ziekelijke* toestanden.

In normalen toestand heeft de mensch genoeg aan de middelen, welke men onder den naam van voedingsstoffen samenvat. Deze onderhouden en bevorderen de gezonde levens-processen. De auteur van gen. art. toont dan ook aan, dat de werking van gewoon voedsel opwekkend is en hij noemt de voedingsstoffen de stimulantia bij uitnemendheid. In het lichaam gebracht, herstellen en verhoogen zij de levensfunctiën. Daarom moet iemand b. v. bij koorts krachtig gevoed worden. De ouderen hielden eene goede voeding tegen, omdat zij in de koorts eene overmatige levenswerkzaamheid zagen, die moest verminderd worden. De nieuweren zien in haar eene verminderde levenskracht, die aanvulling eischt, en de ondervinding leert hoe menschen, uitgeput door ijlende koorts, onder de werking van goed, vooral licht verteerbaar voedsel, merkwaardig snel kunnen bijkomen.

Een middel dus, zal het den naam van opwekkend verdienen, moet eene versterkende werking uitoefenen.

Dat het opium zulk een middel is, betwijfelden wij reeds meermalen, maar wij komen er telkens op terug, omdat sommigen zoo nadrukkelijk volhouden: Zeker, het opium zet kracht bij, als het *matig* wordt gebruikt, d. i. eene bepaalde hoeveelheid niet overschrijdt.

Plaatsen wij ons voor een oogenblik op hun standpunt, en lezen wij dan verder.

Elk stimulans, zoo luidt het in meergenoemd artikel, wekt het gestel tot eene gezonde werkzaamheid op, doch wij moeten steeds in het oog houden, dat een organisme, dat van eene bepaalde hoeveelheid van een middel eene zekere werking ondervindt, eene geheel andere werking kan ondervinden van eene grootere hoeveelheid. Zelfs is het mogelijk, dat die werkingen volstrekt niet op elkander gelijken; zij kunnen geheel verschillend zijn.

Gewoon keukenzout b.v., is in de gewone kwaliteit, waarin wij het gebruiken, een wezenlijk bestanddeel van ons voedsel, noodig voor de gewone levensverrichtingen. In grootere hoeveelheden echter werkt het als een prikkelend zout en drukt het zenuwgestel neder. In zeer overmatige giften is het een hevig vergift.

Dit is ook het geval met tal van andere stoffen, die men stimulantia noemt. Beneden eene bepaalde hoeveelheid in het lichaam gebracht, bevorderen zij de gezondheid; in te groote hoeveelheden werken zij voor de gezondheid schadelijk. Zij veranderen dan geheel van karakter en worden tot narcotica, verlammende vergiften.

Deze beschouwing nu schijnt geheel de meening te begunstigen: Opium *matig* gebruikt, is voor het lichaam een stimulans.

Eer zij echter kan worden toegelaten, moet het *bewijs* geleverd zijn, dat het opium tot eene bepaalde hoeveelheid genomen, het organisme inderdaad tot gezonde werkzaamheid opwekt en tot onze voeding bijdraagt.

Dit bewijs nu ontbreekt. Wel zijn — we zullen het later zien — de bewijzen voor het tegendeel geleverd. Alles wat wij als gevolg van

de werking van kleine giften opium moeten constateeren, noodzaakt ons om dit middel tot de rubriek narcotica te brengen. Het verloochent den aard zijner bestanddeelen nooit (zie hoofdst. II). Het werkt steeds schadelijk, langzamer natuurlijk bij kleine doses, sneller bij grootere hoeveelheden. Nog nimmer is het gebleken, dat het kon voeden, versterken, het lichaam krachten mededeelen.

Men heeft meermalen de werking van kleine giften opium vergeleken met de uitwerking van arsenicum, het z. g. rattenkruit. Ieder houdt dit voor een zwaar vergift. Toch wordt er nog wat anders van gezegd. Men betoogt nl. dat, als men jonge katten of honden daarvan een weinig bij hun voedsel geeft, deze veel flinker groeien dan andere, die het niet krijgen.

Het is bekend, dat de bewoners van Neder-Oostenrijk, Stiermarken en Tyrol het gebruiken en beweren daardoor een frisscher voorkomen te verkrijgen niet alleen, maar ook gemakkelijker zwaar, ingespannen werk en moeielijke bergtochten te kunnen verrichten. Zij beginnen met tusschenpoozen van enkele dagen kleine hoeveelheden (3—6 milligr.) te nemen, en klimmen van lieverlede tot grootere giften (300 milligr. en meer) op. Zijn zij gezonde personen — zoo verzekert men —, dan bereiken zij een hoogen ouderdom, want het gebruik, dat de gezondheid in het minst niet schaadt, doet zelfs een verbeterden voedingstoestand ontstaan, ook zonder dat men bepaald meer voedsel tot zich neemt. De eetlust van den arsenic-gebruiker is steeds voortreffelijk, terwijl bij staking van het gebruik spoedig eene verzwakking van lichaams- en geestvermogens ontstaat, die noodzaakt dit te hervatten.

Indien dit alles zoo is — en wij vonden nergens het tegendeel beweerd — dan zouden wij mogen aannemen, dat het arsenicum zeer zeker als voedingsmiddel werkt. Alleen wanneer men er te veel van gebruikt, volgt vergiftiging.

Kan diezelfde gunstige uitwerking ook aan het gebruik van kleine giften opium worden toegekend? Heeft het als voedingsmiddel eenige waarde?

Bij den eersten oogopslag schijnt de invloed van het opium op zijn gebruiker inderdaad even gunstig als die van het arsenicum. Echter — enkele uitzonderingen daargelaten — werken ook kleine giften opium op den duur verzwakkend en verlammend.

Dr. Moore drukt zich op deze wijze uit: Het opium maakt, dat men het langer zonder voedsel kan uithouden.

Boven wezen wij reeds aan, dat het mogelijk is voor het lichaam lang achtereen op het tot zich genomen opium te teren.

Maar hoe, als dit feitelijk ten koste van den levensduur geschiedt?

Arsenicum bevordert den eetlust, roept zelfs een *verbeterden* voedingstoestand in het leven, hoorden wij zoo even.

Dat is althans één voordeel van het middel, al is het nu ook misschien niet in alle opzichten onschuldig.

Doch dit ééne, groote voordeel kan aan het opiumgebruik *niet* wor-

den toegekend. Wij zagen, dat voortdurend opiumgebruik den eetlust doet *verloren* gaan; de vertering der gebruikte spijzen wordt er door *vertraagd.* Een goede voeding is noodig om de gevolgen van het schuiven zoo lang mogelijk tegen te houden, doch het opium doet den trek naar gezond voedsel verdwijnen.

Dit laatste is dan de z. g. *mindere behoefte* aan voedsel, het is een wezenlijk ziekelijke toestand der verteringsorganen, die belet zooveel aan voedingsstoffen tot zich te nemen, als het lichaam tot zijne instandhouding behoeft, een oorzaak van voortgaande verzwakking dus.

Opium *vervangt* het voedsel *niet.* Opium is derhalve *geen voedingsstof.*

Doch kan dan ooit zulk een middel voor het organisme een *wezenlijke* behoefte zijn, en de trek er naar *natuurlijk* wezen?

Onmogelijk. Die trek is er niet, tenzij men zich eerst het gebruik tot een behoefte *gemaakt* hebbe. Die trek is iets abnormaals, is een ziekte.

De stelling: Het opium is een stimulans, wijzen wij om dat alles beslist en met gerustheid als — onwetenschappelijk af.

De heer Wiselius zegt verder, dat de bevolking tot een ander opwekkingsmiddel de toevlucht zou nemen, indien zij het opium niet had.

Wij meenen, dat ook deze stellige verzekering nog een stellig bewijs behoeft.

Doch gesteld, een afdoend bewijs ware te leveren, dan nog zouden wij vragen: Geeft dit een voldoende reden om te zeggen: laat de bevolking dan het opium maar behouden? Heeft het niet veel meer voor om te zeggen: Als de inlander werkelijk behoefte heeft aan eenig opwekkend middel, wat, zijne gewone voeding in aanmerking genomen, licht valt aan te wijzen, geef hem dan een middel, dat een inderdaad stimuleerende werking uitoefent, maar niet het opium, dat hem verzwakt in plaats van te versterken?

Een opmerkelijk verschijnsel is het zeker, dat elk volk zijn lievelingsmiddel heeft, en dat het gebruik van vele dier middelen gaandeweg een haast ongelooflijke uitbreiding verkregen heeft.

Daar is b. v. de *tabak.* Zij is bijna onder alle volken bekend, en wordt gerookt, gesnoven en gekauwd.

De *hashisch* (Indische hennep) wordt door 300 millioen menschen gegeten, gedronken of gerookt.

De *betelnoot* wordt door 50 millioen menschen gekauwd.

In het artikel, dat nog altijd voor ons openligt, vinden wij bovendien vermeld den doornappel, de hop, de koffie, de thee, de cacao, de guarnana, de koumiss, de cola-noot, de rhododendron, enz.

De verscheidenheid is groot, de algemeenheid zeker merkwaardig.

Toch bewijst dit laatste nog niets voor de noodzakelijkheid. Neiging tot een prikkel, waaraan men zich eerst *gewend* heeft, is nog wat anders dan de *behoefte* er aan, en ook de bevrediging eener behoefte kan slechts schijnbaar noodzakelijk zijn. Het kan evenwel ons doel niet zijn

bij het schadelijke of onschadelijke of bij het meer of minder schadelijke van al deze stoffen stil te staan.

De auteur van het bovengenoemd artikel oordeelt, dat een grondig onderzoek naar de waarde van zulke middelen, die onder verschillende volken voor opwekkend doorgaan, leidt tot het besluit, dat voldoende grond ontbreekt om dit gebruik te veroordeelen. Onmatigheid, zegt hij, is verkeerd; het gevaar van tot onmatigheid te vervallen is aanwezig; evenwel, dit daargelaten, is de werking zoowel van het eene als van het andere middel — en hij bespreekt verscheidene ervan — in het algemeen niet van dien aard, dat het gepast gebruik zou moeten worden tegengegaan. Het misbruik, hoe afkeurenswaard, den mensch onwaardig en levensgevaarlijk ook, is toch *per se* geen argument tegen een gepast gebruik. Alle stoffen, die hij bespreekt, en daaronder is ook het opium, noemt hij voor den mensch *nuttig*. Vooral het zoo uitgebreide plantenrijk levert in elk land en in elke zijner soorten en familiën producten, die bijdragen tot het onderhoud van den mensch. Zooals het land hem voedsel verschaft, kleederen en bouwstoffen geeft, zóó biedt het hem ook wat hij behoeft om zich te sterken tegen de ongunstige invloeden van het klimaat en de vermoeienissen des levens, om hem in ziekte de gezondheid terug te geven, en onder smart en lijden op te beuren.

Wij hebben over deze kalme beschouwing ernstig nagedacht, beducht als we zijn om overdreven en onhoudbare stellingen te verkondigen. Wij mogen echter niet anders dan aan ieder de vraag voorhouden, of de gevaren, die zoo heel spoedig uit het z. g. gepast gebruik van een middel als het opium kunnen voortvloeien, en in zeer vele gevallen er ook werkelijk uit voortvloeien, geen voldoenden grond opleveren om tegen dit „gepast gebruik" ernstig te waarschuwen? Of inderdaad die invloeden zoodanig zijn, dat zij geacht kunnen worden, anders dan in bijzondere gevallen, d. i. wanneer het opium als *genees*middel wordt aangewend, bij te dragen tot het „onderhoud" van den mensch? Of de gewoonte van het gebruik van opium — Schr. zegt door 400 millioen personen — hoe begrijpelijk ook, *gerechtvaardigd* mag heeten door den trek der menschen er naar? Of niet veeleer van practisch standpunt het opium als een narcoticum moet beschouwd worden, dat, ook maar in kleine hoeveelheden, op den duur, voor gezondheid en leven schadelijk is, en dus met de wezenlijke behoeften des levens in lijnrechten strijd?

Onze lezers kennen reeds ons antwoord.

Het opium in het algemeen een verderf te noemen, mag — het bleek ons duidelijk — niet worden toegelaten. In de erkenning zijner groote waarde als *genees*middel willen wij voor niemand onderdoen.

Maar als *genot*middel? Als *opwekkings*middel onder ieders bereik? Het opiumgebruik als eene „liefhebberij", volgens den heer WISELIUS?

Het is ons gebleken hoeveel kan afhangen van den duur van het gebruik ook in kleine doses en van het gestel van den individu, die het tot zich neemt.

Geen ernstig geneesheer, die luchthartig zal oordeelen over de doseering of den duur van het gebruik. En als er geneeskundigen zijn, die niet anders dan in hooge noodzakelijkheid, gedurende eenige *weken* denzelfden persoon morphine toedienen, dan vindt Dr. COSTER daarin zelfs aanleiding om van eene „lichtvaardige" handelwijze te spreken.

Gewent men zich eenmaal aan het heulsap, in welken vorm het dan ook zij, men zet den voet op een hellend vlak. Staakt men het niet nog bij tijds en geheel, dan wordt het aldoor moeilijker, eindelijk schier onmogelijk, om zich tegen te houden in zijn vaart naar beneden. En wie betreurt niet den toestand van den habitueelen opium-schuiver, zooals wij hem leerden kennen, die door zijn volgehouden gewoonte eindelijk zoover gekomen, gezonken, ingezonken is, dat hij zich tot niet de minste inspanning meer in staat gevoelt, zoo hij niet eerst het noodige quantum verdampt heeft?

Kan het nu ooit een *opwekkend* middel zijn, wat het geheele organisme zóó diep doet *zinken?*

Kan het verdediging vinden, dat iemand schrijft: „Het volk wil nu eenmaal opium, daarom moet het van opium voorzien worden; zijn smaak valt er nu eenmaal op?"

Het opium is *vergift.*

Wij gunnen den inlander de opiumpijp niet, omdat zij hem ellendig maakt en verderft.

Wij doen dit met te grooter vrijmoedigheid, omdat de inlander — wat men ook zegge van de behoefte des volks aan opium — die behoefte niet kent, zoolang men die niet kunstmatig heeft te voorschijn geroepen.

Acht de Javaan voor zich een opwekkend middel noodig, hij zal wijs doen althans niet hiertoe zijn toevlucht te nemen.

Onder de middelen, die op Java als stimulantia te boek staan, is het gevaar voor physiologische nadeelen bij het eene zeker in grooter mate aanwezig dan bij het andere. Indien men niet zoo verstandig is om tot geheele onthouding van die middelen, die narcotisch *kunnen* werken, te besluiten, zal het toch wel aanbeveling verdienen zich zulk een middel te kiezen, welks aanwending de minste kans voor groote gevaren oplevert.

Wij meenen althans gerechtigd te zijn tot dit besluit: De mensch, die meent eenig opwekkend middel noodig te hebben, late zijn keuze vallen op eene zoodanige stof, die men — van practisch standpunt uit — geheel als stimulans kan beschouwen, dat is, gelijk wij boven zeiden, op een dier middelen, die al in bijzonder groote hoeveelheden zouden moeten genomen worden om eenige vergiftigende werking uit te oefenen.

Zoo b. v. koffie en thee.

Doch hoe heeft men ooit kunnen zeggen, dat juist het *opium* een behoefte is voor den *Javaan?*

Duizenden bij duizenden inlanders gebruikten noch gebruiken het.

De meerderheid der bevolking schuift niet, verzekert de heer WISELIUS zelf.

Deze kennen dan althans de „*levensbehoefte*" van het opium niet.

Toch „leven" zij. En zijn zij, wat hunne gezondheid in den regel aangaat, er beter of slechter aan toe dan de schuivers?

Het antwoord is niet twijfelachtig.

Kan men het nu een voor de *bevolking* noodzakelijk middel noemen, wat de groote meerderheid ontbeert, niet tot schade, maar blijkbaar tot haar wezenlijk voordeel?

Maar misschien hebben dan die niet-schuivers een middel, dat in intensiteit van werking het opium evenaart?

In de Preanger-Regentschappen en in enkele andere streken van Java gebruikt de bevolking althans veel minder opium dan elders. Wie weet een middel op te noemen, even sterk of bijna even sterk als het opium, dat door de menschen aldaar zou worden gebruikt?

Het is er niet.

Doch ook die personen zijn de sprekende bewijzen, dat zij, die zich van geen opium bedienen, doorgaans het gezondst en het best tegen schadelijke, klimatologische inwerkingen bestand zijn.

De bevolking daar en overal maakt gebruik van stoffen, die wezenlijk stimulantia zijn, of die niet in dezelfde mate narcotisch werken als het opium.

Zij gebruikt koffie en thee, bovendien tabak en betel. En het blijkt, dat zij, niet door het aankweeken van vermeende behoeften verwend, daaraan genoeg heeft.

Koffie en thee zijn ontwijfelbaar *voedzame* stoffen. Doordien zij voeden, maken zij de behoefte aan ander voedsel *wezenlijk* minder. Aan ieder is hun opwekkende invloed op het gestel bekend.

Wat de tabak betreft, de wijze, waarop de inlander haar gebruikt en de geringe hoeveelheid, die hij verrookt, doet evenmin nadeel duchten. Hij pruimt haar wel tusschen de lippen, doch rookt meestal zijn in een of ander blad gewikkelde cigarette (*rokok*), die slechts weinig tabak bevat. Het onderscheid springt dadelijk in het oog, zoo wij een inlander, die niet aan het rooken van Hollandsche of Manilla-sigaren gewoon is, met zulk een *seroetoe* (de naam voor elke sigaar met een dekblad van tabak) gewapend zien. Hij kan die eenvoudig niet verdragen, blijkens de sterke prikkeling der speekselklieren, de afscheiding der maag, duizeligheid enz.. De tabaksprikkel zijner cigarette is zoo gering, dat nog jonge kinderen, die beginnen te rooken, daarvan geene onaangename gewaarwordingen ondervinden. En als nu zelfs onder ons betrekkelijk weinigen lijden tengevolge van onze veel zwaardere sigaren, en de oude van dagen nog met denzelfden smaak en hetzelfde genot zijn pijp opsteekt, gelijk hij het zonder nadeel als het ware zijn leven lang heeft gedaan, hoe schuldeloos moet dan de lichte cigarette voor den inlander zijn?

En de betel? Twee of drie verschgeplukte bladeren van de sirihplant,

een slingerplant, roodsappig, bitter, welriekend, worden aan het buitenste van het bovenoppervlak met een weinig natte schelpkalk bestreken, daarop wordt wat *gambir* gelegd, *a*) en een stukje *pinang.* *b*) Dit alles wordt dichtgevouwen en met een beetje tabak gekauwd door mannen en vrouwen, of wel in geval van tandeloosheid, eerst fijn gestampt en dan verder tusschen het tandvleesch vermalen. Dit is het op Java algemeen gebruikelijke betel- of sirihkauwen. Het geeft eene overvloedige, bloedroode speekselafscheiding, waardoor ook de lippen hoogrood gekleurd worden. De werking is samentrekkend en aangenaam, en niet alleen onschadelijk voor de gezondheid, maar zelfs mag men het er voor houden, dat dit gebruik juist met het oog op het voedsel der inlanders zeer bevorderlijk is voor de gezondheid. Men schrijft er ook een koortswerend resultaat aan toe, en hoe gunstig het werkt bij buikaandoeningen, spruw en dysenterie, is bekend. Onder de materia medica komt een middel voor, dat den naam draagt van catechu of cachou, een zeer samentrekkend extract, uit de betel bereid. Het geeft eene zeer heilzame uitkomst bij sommige ziekten, die endemisch zijn in het klimaat, waar de betel gekauwd wordt, en men meent, dat het sirihkauwen die niet onbelangrijk tegenhoudt. De inlanders zijn op het laatste zoo belust dat zij eerder hun eten zullen laten staan dan hun sirihpruim. Van Linschoten noemde het reeds „het daghelijcx broodt van Indiën."

Aan die onschadelijke, wezenlijk opwekkende middelen heeft de inlander inderdaad genoeg. Het tabakrooken en sirihkauwen geeft hem *altijd* genot. Hij vraagt naar geen opium, indien hij zich maar niet eenmaal aan het onzalig gebruik er van gewend heeft. Het schuiven is hem op den duur geen genot meer, hij lijdt er te veel door, doch hij *moet* alsdan schuiven.

Alles bijeen genomen, het opium is geen stimulans; de bevolking op Java heeft het niet noodig; de inlander zou er wel bij varen als hij het niet kende.

Inderdaad, het schuiven is voor Java een van „de andere *ondeugden* dan die in eigen boezem zijn opgewassen," waarvan het niet misschien, zooals Wiselius zegt, maar zeker te prijzen zou geweest zijn, indien een „patriarchaal bestuur" de gansche bevolking „om goede redenen" verhinderd had er mede kennis te maken.

Ook aan Bé Ik Sam is de waarheid te sterk, als hij dit „volmaakt onschuldig genot" zijns ondanks een „*euvel*" noemt.

---

a) Dit is een soort van cachou of catechu, het door uitkoken verkregen en ingedikte sap van de *Uncaria-gambir*, een struikgewas.

b) De noot of pit van de Areca alba of ook van de Areca catechu, (de betelpalm).

HOOFDSTUK IX.

Het goed recht der opiumbestrijders.

Bewering: Zij, die het opium bestrijden op grond zijner nadeelige gevolgen, zijn *vijanden* van het opium, en maken zich aan overdrijving schuldig.

Er is gezegd, dat allen, die zoo breed de onheilen van het opium*gebruik* uitmeten, de verklaarde *vijanden* ervan zijn (volgens Brereton „anti-opium-fanatics"), en daarom schromelijk *overdrijven*. Moet dit beteekenen: Al het geroep over de ellende van het opiumgebruik is slechts boos marktgeschreeuw?

Doch hoe zouden zij, die het verdedigen, over ons oordeelen, indien wij het waagden vol te houden: Zij, die zeggen, dat het matig opiumgebruik voor gezondheid en leven niet nadeelig is, zijn *vrienden* van het opium, en kunnen er daarom geen kwaad van zien of hooren?

Vrienden van het opium!...

Maar neen, dien naam zouden de meesten hunner, indien niet allen, verre van zich werpen. Wel raadt b. v. Wiselius tot eene pacificatie met het opium, als apologeet van het gebruik wil hij echter niet bekend staan (Voorr. VIII). En zoo iets ons tegenstaat, het is de neiging om de door ons genoemde, achtenswaardige mannen zoo iets onmogelijks ook maar even te willen aanwrijven.

Wat echter de als *vijanden* van het opium gesignaleerde personen betreft, in het bijzonder geneesheeren en zendelingen, zij schrikken er geen oogenblik voor terug zich als verklaarde tegenstanders van het gebruik als genotmiddel uit te geven. Zij zijn het nochtans niet in dien zin, dat zij voor elke redeneering van de andere zijde doof en voor overtuiging onvatbaar, nooit, volstrekt nooit in overweging zouden willen nemen wat tegen hunne beschouwing en argumentatie wordt aangevoerd. Zij zijn en blijven vijanden van het opium, omdat zij met Dr. Groneman vragen: „Moet niet ieder eerlijk man, die de *werking van het opium heeft leeren kennen,* zijn vijand *zijn* of *worden?*"

Het lijkt er dan ook niet naar, dat allen, die zich in den meest ongunstigen zin er over uitlieten, dit deden, omdat zij nu eenmaal ervan geengoed konden of wilden hooren. Als verscheidene hooge Staatsdienaren: Ministers van Koloniën in Nederland en Hoofden van Bestuur in Indië, ervan spreken als van eene „verpesting" en „volksvergiftiging", dan is het toch wel wat al te gewaagd te beweren, dat zulke stemmen alleen opgaan, dewijl men nu eenmaal tegen opium *wil* zijn. Waarschijnlijker althans komt ons de onderstelling voor, dat de Vertegenwoordigers eener Regeering, die groote baten voor 's Lands schatkist uit het debiet trekt, en ze steeds met geen of weinig bezwaar heeft ontvangen, als de opbrengst eener belasting, die het prijzens-

waardig doel heeft door hooge pachtsommen en dus hooge debietprijzen het misbruik te voorkomen, — eerder tegen de oppositie een pleidooi voor het onschadelijke van het opiumgebruik zouden leveren en daaraan alle kracht van redenen bijzetten. Maar hunne conscientie, maar de liefde tot eerlijkheid en waarheid maakten het hun onmogelijk om in officieele rapporten en in het midden der volle vertegenwoordiging der natie, dat is ten aanhoore van het gansche volk, anders dan in de ongunstigste bewoordingen den staf over dit gebruik te breken. Tel daarentegen eens de namen van hen, die in de Eerste en Tweede Kamer, het onderstonden iets ten gunste van het opiumgebruik in het midden te brengen!

Maar zouden zij, die een matig opiumgebruik niet nadeelig noemen, dan in zulk eene mate aan gezichtsverbijstering lijden, dat zij van de door anderen, vooral door zendelingen en geneesheeren, waargenomen ellendige gevolgen ook van het matig opiumschuiven, volstrekt niets bemerken?

Zie, als Dr. GRONEMAN zegt, dat ieder eerlijk man, *die de werking van het opium heeft leeren kennen*, vijand van het opiumgebruik moet zijn of worden, — dan doet zijn woord onderstellen, dat ook hij volstrekt niet twijfelt aan de eerlijkheid van hen, die meer als beschermers dan als bestrijders optreden, doch wel dat hij hunne *kennis* van de uitwerking van het opium in twijfel trekt.

De verderfelijke werking ervan zou meer in het oog springen als het, evenals wijn en sterke dranken, luidruchtige dronkenschap veroorzaakte.

Dit doet het evenwel niet.

Iemand schreef onlangs: „Ik woon in een district, waar opium, veel opium wordt verkocht; kom in tal van kampoengs, rijd ook nog al eens door de hoofdplaats. Maar opvallend is het, hoe weinig van het opiumgebruik wordt gemerkt, en hoe schreeuwend daarentegen het drankgebruik in het oog valt en tot welke bestialiteiten dat voert."

Zoo is het. Openbaarde zich de werking van het opium op gelijke wijze als die van de jenever, zij zou objectief voor zoo velen niet onbekend blijven. Nu echter is het best mogelijk, dat men met er aan verslaafde personen, met aamborstigen en vermagerden in aanraking komt, zonder nog aan opium te denken. Ieder herkent den drinkebroer terstond aan zijn uiterlijk, doch om te weten, of men met een schuiver al of niet te doen heeft, moet men gewoon zijn met de inlanders om te gaan. En die omgang moet van nauweren aard zijn, dan die welke tusschen de bevolking en de Europeesche ambtenaren bestaat. Deze komen ook, 't is waar, van tijd tot tijd in de desa's. Doch komen zij, in den regel, op hun meestal haastig bezoek wel veel verder dan de *balé-desa* (het dorps- of gemeentehuis), tot afdoening van zaken, tot vaststelling der landrente en bedrijfsbelasting, tot onderzoek van klachten, of verkiezing van een desa-hoofd? Komen daar de zieken wel? Of worden deze in hunne woningen opgezocht? En gaan ambte-

naren de koffietuinen in, ook daar treffen zij hen niet aan, die reeds in eenigszins gevorderden graad door het opium lijdende zijn.

De werkkring der ambtenaren is te veel omvattend, hunne bureauwerkzaamheden zijn te talrijk, dan dat zij meermalen de desa's zouden kunnen bezoeken dan volstrekt noodig is, en aan die bezoeken meer tijd wijden, dan de direct noodzakelijke werkzaamheden aldaar vereischen.

Maar daarom kon Dr. GRONEMAN ook vrijmoedig schrijven, dat hij als geneesheer, licht wel iets meer van den werkelijken toestand in de desa kent dan H.H. ambtenaren.

Op grond van intiemer verkeer met de inlandsche bevolking mogen ook de zendelingen, die dagelijks onder haar verkeeren, hare kinderen onderwijzen, hare kranken bezoeken en helpen, en haar in al haar doen en laten gadeslaan, zich verstouten om te beweren, dat hunne kennis der toestanden in de inlandsche maatschappij in den regel wel wat dieper gaat dan die der gouvernements-ambtenaren, en dat zij deswege tot medespreken niet zoo geheel onbevoegd zijn.

Hiermede is echter niets gezegd ten nadeele der ambtenaren, alleen iets ten gunste van geneesheeren en zendelingen, zoo die ook nu en dan over het opium het woord voeren *a*).

Dr. DELAUNOIS verhaalt in zijn reeds vermeld werkje van het *Alcoholisme b*), dat dit eene ziekte is, waarvan eerst in de laatste twintig jaar studie is gemaakt. Vroeger bestond deze ziekte natuurlijk even goed. De alcoholische dranken hebben toen evenzeer alle organen aangetast als thans. Alleen het verband tusschen de vereeniging van al die ziekelijke aandoeningen bij één zelfden persoon en het gebruik van sterke dranken was niet ontdekt.

Als zulk een verband zelfs voor de medici zoolang is kunnen verborgen blijven, dan behoeft het geen verbazing te wekken, dat op Java niet ieder oog heeft voor het bestaand verband tusschen het lijden van menigen inlander en zijn gebruik van het opium.

Of het dan volstrekt onwaar is, dat *velen*, die dagelijks een niet groot quantum opium rooken, na dat jaren achtereen gedaan te hebben, nog even gezond en sterk zijn als toen zij daarmede aanvingen, ja, dat dit zelfs met de *meesten* hunner het geval is?

---

a) In 1884 verscheen te Londen eene prijs-verhandeling, getiteld: The Indo-Chinese opium-trade, considered in relation to its history, morality, and expediency and its influence on Christian missions. De schrijver, de Heer J. SPENCER HILL, M. A. en Scholar of St. John's college te Cambridge begon zijne studie met een sterk vooroordeel tegen de „anti-opium agitators" en gevoelde zich na onderzoek gedrongen hun medestander te worden. Het is jammer, dat dit geschriftje „aan den invloed van den handel op de Christelijke zending" maar een weinig aandacht wijdt, hoezeer de schrijver erkent dat de zaak van het Evangelie wellicht nog een gewichtiger zijde van de kwestie is, dan die welke in betrekking staat tot de moreele en materieele belangen van het Engelsche volk (pag. 86—91). Opmerkelijk mag het heeten, dat de opium apolegeet BREBETON, die het opium onschuldiger acht dan de tabak, ergens zegt dat nooit eene klacht tegen den opiumhandel hem ter kennisse kwam van een missionaris der Roomsche of der Gr. Kerk (Truth about opium, pag. 46).

b) Dit is, men herinnert het zich, het geheel van ziekelijke aandoeningen in alle door den alcohol gelijktijdig door drankgebruik aangedane deelen van het lichaam.

Tal van getuigenissen zijn er ter wederlegging dergenen, die deze vraag bevestigend beantwoorden. Wij willen ze in het volgend hoofdstuk afzonderlijk en uitvoerig ter sprake brengen.

HOOFDSTUK X.

Het schadelijke ook van een matig opiumgebruik, door vele getuigen gestaafd.

Bewering: Het matig gebruik van opium oefent geen schadelijken invloed op de gezondheid uit.

Reeds *a priori* zouden wij meenen te mogen rekenen op de toestemming van iederen nadenkende, als wij in navolging van de beoefenaren der physiologie beweren, dat een stof, die van zoo werkzamen aard is dat zij geheel ons organisme rechtstreeks prikkelt, het haar gebruiker onmogelijk maakt om op den duur eene goede gezondheid te behouden, indien zij dag op dag in het lichaam wordt gebracht en dus aanhoudend deze kunstmatige opwekking teweeg brengt.

Het is evenwel gebleken, dat ontwikkelde personen en zelfs medici staande houden, dat een dagelijksch matig gebruik het lichaam eer voor- dan nadeelig is. Wie heeft gelijk?

Hoewel wij niet in staat zijn *theoretisch* tusschen beide afwijkende inzichten te beslissen, willen wij den lezer toch bekend maken met de getuigenissen, die in grooten getale zijn afgelegd door mannen van verschillenden rang en stand en uiteenloopende werkzaamheid in landen, waar het gebruik inheemsch is.

De heer Mr. W. K. Baron VAN DEDEM, van wien ieder, die de artikelen van zijne hand in de *Indische Gids* heeft gelezen, zal moeten getuigen, dat hij de zaak van alle kanten en onbevoordeeld heeft bezien, kwam tot dit resultaat:

„*Onbewezen* is het, dat er een onschadelijk genot van opium anders dan bij uitzondering zou voorkomen."

Doordrongen van de groote verantwoordelijkheid, die de opiumkwestie op Groot-Brittanje legt, daar het China noodzaakte het heulsap binnen zijne grenzen toe te laten, heeft zich in Engeland eene Vereeniging gevormd (The Anglo-Oriental Society for the Suppressiòn of the Opium-Trade), welke tal van bekende mannen onder hare leden telt. In een tijdschrift (The friend of China) tracht zij het belangrijke vraagstuk toe te lichten. Zooveel als haar slechts eenigszins mogelijk is, verzamelt zij gegevens om tot de kennis van de eigenschappen van het opium en zijne uitwerking te komen. Al dadelijk heeft zij het grootste gewicht

toegekend aan de vraag, in hoever een matig en niet bepaald schadelijk gebruik er van voorkomt. Tal van getuigenissen heeft zij daaromtrent saamgelezen. En de groote meerderheid dier getuigenissen stemt hierin overeen, dat het opium eene groote, betooverende en verdervende kracht bezit, en dat hij, die eenmaal den eersten stap heeft gedaan, zich op een hellend vlak bevindt, waarop zich iemand maar zelden vermag tegen te houden.

Ten bewijze hiervan deelt de heer VAN DEDEM drie merkwaardige verklaringen mede.

De eerste is van Sir THOMAS WADE, jarenlang Gezant van Engeland in China's hoofdstad. Hij verklaart het gebruik van opium voor eene *hoogst verderfelijke* gewoonte. In *ieder* geval, dat dien regeerings-gezant ter oore kwam, zonk de schuiver al dieper en dieper.

De tweede verklaring is van Dr. OSGOOD, een Engelsch geneesheer, die geruimen tijd aan het hoofd stond van een ziekenhuis te Frochaw, waarin speciaal opium-lijders werden verpleegd. Hij stemt toe, dat er gevallen zijn, waarin het opium aanhoudend, zelfs gedurende 20 of 30 jaren, met *betrekkelijk weinig nadeel* — dat is evenwel nog wat anders dan „onschuldig" en verre verwijderd van „heilzaam" — wordt gebruikt, doch zegt hij: *„Deze gevallen zijn de uitzondering, niet de regel."*

Het derde getuigenis is van een Chinees, te Londen woonachtig, die, zich beroepende op zijne ervaring in den kring zijner familie en naaste omgeving, ontkent, dat door iemand eene matige hoeveelheid daags zou kunnen geschoven worden, zonder schade voor de gezondheid.

In Burmah was onder de regeering der inlandsche vorsten het gebruik van opium verboden. Engeland annexeerde het, en liet het gebruik vrij. Achtenswaardige inlanders hieven weldra klachten aan en smeekten het Gouvernement den verkoop te verbieden. Een onderzoek werd ingesteld naar de gegrondheid dier klachten, en na afloop ervan ging er namens den *High Commissioner* (d.d. 30 April 1880) een Staatsstuk uit, waarin onder meer wordt verklaard, dat het gebruik van opium onder Burmah's bevolking de *physieke* (en moreele) *werkkracht vernietigt, de zenuwen verwoest, het lichaam uitteert en het vatbaar maakt voor allerlei ziekten,* terwijl het de gevangenissen overvult met *verslapte gestellen, voorbeschikt tot dysenterie en cholera, de vermeerdering der bevolking stuit en de constitutie van opvolgende generaties verzwakt.*

Zouden al die opium-consumenten van Burmah *onmatige* schuivers zijn geweest?

Dit laat zich toch niet denken.

Ook de zendeling P. JANSZ stemt toe, dat er zich *bij exceptie* gunstige gevallen voordoen. En Dr. LITTLE verhaalt als eene *uitzondering* van eene hem bekende vrouw, die maandelijks voor 10 Spaansche matten aan opium consumeerde — dus alles behalve eene matige hoeveelheid —, vier kinderen gehad had, er dik en welvarend uitzag,

nooit de moedermelk verloor en steeds eene goeden eetlust behield. — Maar alleraandoenlijkst blijven de voorbeelden, die zij aanbrengen van wat *in den regel* het opium uitwerkt.

Enkele dier voorbeelden mogen hier volgen. Zij vooral kunnen iedereen het bewijs leveren, dat de vijandschap tegen het opium op wat anders dan op losse beweringen rust.

Het eerste hangt deze zoo vreeselijke schilderij op: „Hoor wat akelig benauwd gehuil! Treed binnen en zie! Een man ligt geknield op zijn slaapbank en hangt met de omhoog gestrekte armen aan een dwarslat, om alzoo zijn bijna stokkenden adem een weinig ruimte te geven. Ook zoo dreigt hij nog te stikken en stoot hij bij tusschenpoozen dat naar gehuil uit. Zoo hangt hij bijna onophoudelijk dag en nacht, twee of drie etmalen aaneen, zoolang de aanval duurt, die zich elke twee of drie weken herhaalt. Had hij nu maar opium! Die zou hem verlichting schenken. Ach, alles is reeds verteerd aan opium. Voor vrouw en kinderen is er bijna niets te eten. Hij zelf kan geen spijs binnenkrijgen, zoolang zijn adem weigert. De vrouw heeft echter nog wat uitgespaard en koopt opium. Hij trekt één, twee malen. Zijn adem is verruimd. Hij kan wat slapen. Het opium schijnt zijn heul, is werkelijk zijn beul. Toen hij voor vele jaren aan aamborstigheid begon te lijden, nam hij daartegen het opiumrooken te baat, doch de *gewoonte* van dat zoo vreeselijk paliatief heeft zijne *ademhalingsorganen tot op zulk een graad verzwakt en verwoest.* Zijne twee jongste kinderen lijden ook reeds aan aamborstigheid, als treurige erfenis van hun vader."

Een ander tafereel.

„Zie dien uitgemergelden grijsaard daar waggelen voor zijn erf. Op een stok leunend, scharrelt hij eenige schreden voort, al schreiende van onlijdelijke pijnen. Daar stort hij neer met een naren schreeuw. Hij lijdt aan eene uitputtende *dysenterie, alleen veroorzaakt door het opium en gebrek aan voeding.* Wat eetlust is, weet hij niet meer. Opiumrook en koffie is bijna het eenige wat hij binnen krijgt. Zoolang het opium hem genoegzaam ten deel valt, is hij van zijn afkeerwekkende kwaal bevrijd. Maar er is geen geld meer om opium te koopen. En als nu de ondragelijke pijnen hem even rust geven, weet hij niet anders te doen dan vrouw en kinderen uit te schelden voor luiaards, die om hun man en vader niets geven en maar wenschen dat hij dood ware. En hij vaart met razen en schelden voort, totdat een nieuwe aanval der pijnen zijne woorden in gekreun en geschrei doet overgaan.

Wij noemden hem een *grijsaard*, en ja, grijs is hij terdege. Zijne houding en trekken zijn als van een man van 70 jaar. Toch is hij *pas 40 jaren* oud."

Een derde, afschuwwekkend voorbeeld.

„Elders ligt eene *vrouw*, met dooreengewarde haren en een zuigeling aan de *uitgedroogde borst* te schuiven. *Opium droogt het lichaam uit en ontneemt ook den zuigeling het natuurlijkste voedsel.* Het vermagerde wichtje houdt niet op met schreien van den honger. Opstaan en

wat voedsel voor het kind gereed maken, zou moederplicht zijn. Ja, als er iets in huis ware! Neen, ze weet beter raad: een deel van den bedwelmenden rook wordt het arme schaapje in de keel geblazen. Het stikt er bijna in. Doch eindelijk is het rustig, en de harteloaze moeder heeft rust om verder zich en haar kind te vermoorden."

Ten slotte dit staaltje.

„Zie die wandelende of eigenlijk waggelende mummie. Zijn glazige oogen, zijn wezenloos gelaat zonder de minste uitdrukking, zijn uitgemergeld lichaam, zijn gekromde rug, zijn knikkende knieën toonen U den kennelijksten *marasmus* (uittering, wegkwijning) *op den leeftijd van 25 jaar*. Een idioot is hij er bij. Het is het opium, dat hem reeds nu zoo ver gebracht heeft."

Tot zoover de heer JANSZ.

Hoe schril en onaangenaam deze verhalen ook luiden, niemand mag den geachten, ernstigen, ouden Evangeliedienaar verdenken van iets anders dan de zuivere waarheid mede te deelen! [43])

Luisteren wij nu naar Dr. LITTLE, die *opiumschuivers* — zelf hunne gewaarwordingen en hunne ellende laat uitspreken. En wie zou die ongekunstelder dan zij zelven kunnen verhalen? [44])

Deze geneesheer trof eens in eene kit eene vrouw van circa 30 jaren aan, die *sedert 3 jaren* de gewoonte had van 3 pijpjes per dag te rooken, en dus van het opium, wat men noemt, *geen misbruik* maakte. Zij verklaarde: „Vóór ik aan het schuiven begon, had ik kinderen. Sedert ik met de opiumpijp kennis maakte, ben ik onvruchtbaar geworden, en dat laatste schrijf ik bepaald aan het opium toe." Zij beweerde, dat niemand, die gedurende geruimen tijd opium gerookt heeft, kinderen kan krijgen, en al de andere in de kit aanwezige schuifsters bevestigden dit. Die allen zagen er, zegt onze berichtgever, als ellendige, ziekelijke voorwerpen uit.

Twee vrouwen, van wie de eene sedert 10 maanden, de andere sedert 10 jaren, opium gerookt had, klaagden beiden over de verderfelijke uitwerkingen, welke het schuiven bij haar veroorzaakt had. De tweede vrouw had vier kinderen gehad. Toen ze jong was, had zé overvloed van zog, maar voor de twee laatst geborenen had ze niets, zoodat deze ziekelijk geworden en gestorven waren. „Als ik 's morgens opsta," zeide zij, „gevoel ik mij als dood. Ik kan niets verrichten vóór ik een pijpje heb gerookt. Mijne oogleden zijn zwaar, zoodat ik ze niet kan openen. Mijn neus ontlast zich in grooten overvloed. Ik gevoel eene beklemdheid in mijne borst, alsof ik zal stikken. Mijne beenen zijn pijnlijk. Het hoofd doet mij zeer en duizelt, en ik walg bij het zien van spijzen."

Drie mannen sedert 10 jaar, één sedert 15, vier sedert 6, één sedert 5 en anderen tusschen 8 en 10 jaren aan het schuiven gewend, verklaarden allen, dat als iemand gedurende 7 of 8 jaren gewoon is opium te rooken en het dan één dag nalaat, hij door eene diarrhee wordt overvallen, dikwijls van 20 à 30 stoelgangen in een etmaal. [45]) Gedurende

den tijd, dat hij rookt, is hij geconstipeerd, soms 8 à 10 dagen achtereen. Verder: „Mannen, langen tijd aan opium verslaafd, kunnen geene kinderen verwekken; vrouwen verliezen de ontvankelijkheid. Eerst wekt het opium de geslachtsdrift op; spoedig echter neemt die af en houdt eindelijk geheel op."

Nog een andere schuiver zeide, dat hij, als hij zijne gewone hoeveelheid gerookt had, geen verlangen naar slaap gevoelde dan tegen 12 of 2 uur in den morgen; dan viel hij in afgebroken en rustelooze sluimeringen tot 8 of 9 uur. Bij het ontwaken was zijn hoofd duizelig, verward, pijnlijk en zijn mond zeer droog. Ofschoon hij gewoonlijk ergen dorst had, kon hij toch niet drinken zonder te vomeeren. De oogleden zaten op elkander gedrukt, de neus ontlastte zich in groote hoeveelheid, de eetlust was geheel afwezig. Hij kon noch lezen noch schrijven noch eenig ander werk doen, voelde pijn in al zijn leden, hijgde naar adem, verlangde wel te baden, doch kon den schok van het water niet verdragen, en deze toestand duurde voort tot hij zijn pijpje opium genomen had; dan kon hij weer een weinig eten en drinken en zoo wat aan den arbeid gaan.

Tot zoover Dr. Little, die niet geschreven heeft, dan nadat hij ongeveer 300 opiumrookers had geraadpleegd, wier getuigenissen vrij wel eenstemmig zijn.

Hoe geheel eensluidend nu is het eenparig getuigenis, zooals deze grondige onderzoeker het ons heeft medegedeeld, met de beschrijving der physiologische werking van het opium, die wij boven uit de medische handboeken leerden kennen.

Is deze eenstemmigheid niet de afdoende wederlegging van Dr. Moore's beweren, dat de verbranding van het opium alle schadelijke bestanddeelen wegneemt, en dat er, uit het oogpunt van nadeel voor de gezondheid, groot verschil bestaat tusschen het opium, dat „ingenomen" en de *tjandoe*, die gerookt wordt?

En wat is er nu te ontdekken van den *heilzamen* invloed, dien het opium*rooken*, altijd volgens Dr. Moore, oefent?

Dit is dan nu het resultaat van het „opwekken van lichamelijke krachten" door het opium: Eenmaal aan het rooken verslaafd geraakt, is men tot niets meer in staat, zoolang men niet eerst de noodige hoeveelheid verschoven heeft.

Dit is dan nu de weldaad van de „mindere behoefte des schuivers aan voedsel." In de door het opium verzwakte maag kan hij noch eten noch drinken houden, en ook na de noodzakelijk geworden voorafgaande prikkeling kan hij toch slechts enkele greepjes rijst verorberen. Terwijl hij vroeger minstens tien maal zooveel eten verdroeg en met smaak gebruikte, zoolang hij gezond was, walgt hij nu van de spijze en gevoelt zich ellendig.

Zoo spreken de *feiten* de bewering tegen, dat opium*rooken* onschuldig is.

Nog eens: de door Dr. Little medegedeelde getuigenissen zijn *niet* afkomstig van *onmatige* schuivers. Nu eens wordt de door de vermelde

slachtoffers per dag gebruikte hoeveelheid opgenoemd, dan weer maakt de duidelijke armoede van de meesten hunner het, ook zonder opgave in cijfers, zeker, dat zij slechts in matige óf geringe hoeveelheid van het heulsap konden gebruik maken.

Daarom is hun lijden het voor hen ja rampzalig, maar voor ons onweersprekelijk bewijs, dat het schuiven *hoogst nadeelig* is, *ook* indien men dagelijks maar zoo weinig opium gebruikt, dat men gerust van *matig* mag spreken.

Dit is het dan ook dóor Dr. GRONEMAN onwederlegbaar aangetoond in zijn: *„Zou de opium wel zooveel kwaad doen?"* [46])

„Er zijn — zegt deze man van veel ondervinding — er zijn matige schuivers, die dagelijks niet meer tjandoe gebruiken, dan de gewichtshoeveelheid van een halven duit (die nog minder weegt dan eene halve cent), dat is ter waarde van ± 50 cents. Er zijn er, die het met nog minder doen en niet meer dan voor 10 duiten of 8 cent per dag gebruiken."

De meesten echter van hen, die zijne hulp als geneesheer inriepen, behoorden tot die *matige* schuivers, en het waren Chineezen, geen inlanders.

Daarom echter is het feit niet minder sprekend.

Wat het opium uitwerkt op het physiek van den Chinees, werkt het ook uit op dat van den Javaan, ja nog in verhoogde mate, daar de Chinees in den regel zich beter *voedt* dan de inlander.

Wat bewoog nu die menschen om te willen ophouden met schuiven?

„Niet om het geld," zegt Dr. G.. De meesten konden wel het tiendubbele betalen en hadden ook graag wat voor hun genot over. Maar het schuiven was hun geen lust meer, doch een *„last."* Het deed hen *lijden*, het verzwakte hun gestel, verminderde hun trek naar eten, het verdoofde hun levenslust, maakte hen ziek, ellendig ziek naar lichaam en geest.

Hoe het opium den mensch tot zijn willoozen slaaf vernedert, blijkt uit een sterk sprekend feit, dat Dr. G. elders geeft [47]).

Een niet onbemiddeld persoon, een *niet onmatig* schuiver [48]), was sedert langen tijd ziek ten gevolge van zijn opiumgebruik. Hij wilde er afzijn, omdat hij wenschte te herstellen. De geneesheer ried terstond geheele onthouding aan. Dit was den man niet mogelijk. Nu eischte de dokter, dat hij dagelijks een halve mata minder zou gebruiken, zoodat de kuur in eene halve maand zou ten einde zijn. De lijder beproefde het enkele dagen lang, doch ook dat bleek hem te zwaar, zoodat hij toen van verdere pogingen maar afzag. Hij zeide aan Dr. G. liever lijdend en zwak te willen blijven, dan het nog zwaardere lijden te trotseeren, dat de beperking van het opiumgebruik hem oplegde.

Wie kan nu nog gelooven, dat opium, matig gebruikt, onschuldig; dat opium, *gerookt*, niet verderfelijk is?

Het bovenverhaalde een op zich zelf staand geval misschien?

Het is één voorbeeld uit *vele*, zegt Dr. GRONEMAN.

De zendeling Jansz heeft ruim dertig jaren schuivers gadegeslagen. Hij ontkent niet — gelijk wij reeds zagen — dat *sommigen*, sterk van gestel, het opium in vrij groote hoeveelheid verdragen, en zulks gedurende geruimen tijd, zonder *in het oogvallend* nadeel. Doch hij verzekert, dat *zeer velen*, die op den duur niet meer dan eene kleine hoeveelheid daags rooken, op een leeftijd van 40 jaren en daar beneden reeds in erge mate aan allerlei kwalen, het meest aan dysenterie, lijden. Schier geen enkele der boven door ons genoemde ziekteverschijnselen, die hij niet bij vele der schuivers, met wie hij in aanraking kwam, heeft opgemerkt, en „*geen enkele, die niet met een of meer dier kwalen behept was.*"

De zendeling N. D. Schuurmans zegt dat hij de getuigenissen van zijn collega Jansz uit waarnemingen zijnerzijds kan bevestigen. Het ligt voor de hand, dat ook het volk, met de dagelijksche voorbeelden van opiumlijden voor oogen, zich een overtuiging gevormd heeft aangaande het oorzakelijk verband tusschen het opium en dat lijden. Deze volksovertuiging drukt zich uit in de geschriften der Javanen.

De heer W. Hoezoo citeert [49]) uit de *Sônô Soenoe*, een zedekundig geschrift, het volgende: „Schuif geen opium; opium is niet goed. Wat voor goeds heeft het, dat iemand rook eet, waarvan hij bedwelmd wordt? Is hij er eenmaal aan verslaafd, 't is dan niet meer de mensch, die de amfioen, maar de amfioen, die den mensch verteert. En wordt hij er eindelijk ziek van (woordelijk: raakt hij er van aan de diarrhée), het kost hem den dood. Geen schuiver heeft een lang leven. Hij behoort tot degenen, die zich zelven mishandelen.... Het zou te lang worden, zoo ik u de schande van het amfioenschuiven wilde blootleggen. En die is immers ook zichtbaar in *voorbeelden?*"

En verder uit een ander geschrift van zedekundige strekking, de *Woelang Reh*: „Zeer lui is de aard van den amfioenschuiver.... Hij vindt er slechts behagen in dag en nacht bij zijn lampje op de balé (rustbank van bamboe) te zitten, met het eene been omhoog, terwijl hij de amfioenpijp al strijkende in de hand houdt.... Met der tijd wordt hij langs zoo magerder; zijn gelaat onzuiver. Van het water schuw, vervuilt hij, zijne lippen zijn blauw.... zijne ademhaling is steeds piepend en blazend. Hij rochelt van het hoesten met de slijm op de borst. Onvermijdelijk moet hem het lijf (de anus) uitgaan. Sterft de schuiver, het is aan diarrhée." *a*)

Eene zeer plastische en weinig uitlokkende voorstelling, doch die in haar vorm des te duidelijker maakt, dat ook de inlander, ontbloot van alle physiologische kennis en slechts aanziende wat voor oogen is, het nauw verband heeft opgemerkt tusschen veler zwaar lijden en vroegen dood en het genot van de opiumpijp.

Een aandachtig lezer merkte bij deze citaten reeds op, dat niet gezegd

a) Een uitvoeriger citaat uit dit geschrift is te vinden in het *Nederl. Zendingstijdschrift*, 1889. 1e jaargang, 4e aflevering.

wordt, dat ook slechts het matig gebruik van opium de waargenomen treurige uitkomsten heeft; dat zij veeleer doen vermoeden, dat alleen van onmatige schuivers sprake is. Immers, iemand, die „dag en nacht bij zijn lampje op de balé zit," de opiumpijp al strijkende in de hand houdende, kan toch moeilijk onder de matige rookers gerangschikt worden.

Het is zoo. Toch bevatten de aangehaalde regels eene nuttige waarschuwing ook tegen het matig gebruik in deze eenvoudige woorden: „Schuif geen opium; opium is niet goed." En deze woorden uit den mond des volks grijpen wij gaarne aan om er mede te komen tot datgene, wat wij over en tegen het matig opiumgebruik te zeggen hebben.

Indien het al mogelijk ware te bewijzen, dat het opium matig genomen, geene lichamelijke nadeelen veroorzaakt, ook dan nog zou de strijd tegen dit gebruik volkomen te rechtvaardigen zijn.

En nu zegt Dr. GRONEMAN, en velen — gelijk wij thans gaan aantoonen — zeggen het met hem: „Bijna alle schuivers *worden* onmatige schuivers en sterven als onmatigen." Zou dit op zich zelf al niet voldoende zijn om het matig gebruik te veroordeelen?

Bewezen is het, dat het habitueel gebruik er van leidt tot eene luidsprekende *behoefte* aan opium, die zich niet tot zwijgen laat brengen, alvorens zij door opium bevredigd is. Geen middel, dat het daarin kan vervangen.

In dezen uiterst treurigen zin, maar ook in dien alleen, zou men WISELIUS kunnen toegeven, dat opium voor velen eene „levensbehoefte" is, en met den oud-Minister DE WAAL van „een schier noodzakelijke stimulus" kunnen spreken.

De borstlijder b. v., dien JANSZ ons zoo aandoenlijk heeft geschilderd, nam eerst het opium zoo vaak hij zich beklemd op de borst gevoelde en werd er op die wijze aan verslaafd. Toen het eenmaal zoover was gekomen, toen *moest* hij opium hebben, al kon hij zelf geen cent verdienen om het te koopen, en zijne vrouw werd gedwongen om met slaven en sloven hem zijne moordende verlichting te verschaffen, terwijl intusschen zijne arme kinderen door gebrek ook aan het allernoodigste voedsel er als geraamten uitzagen, en een vijftal reeds van ontbering gestorven was. De man *kon* zonder opium *niet* meer leven, doch alleen, omdat hij het zich tot een levensbehoefte had *gemaakt.*

En zoo gaat het ieder, van wien het waarheid is, dat opium hem een levensbehoefte werd.

Al ware tot bevrediging dier behoefte dagelijks slechts een gering quantum voldoende, ook dan zou dit reeds straf genoeg zijn voor een zoo schuldige hebbelijkheid. Die straf wordt echter zooveel te grooter, nu, gelijk de ervaring leert, het opium in telkens grootere hoeveelheden moet gebruikt worden, zal het de verlangde uitwerking blijven behouden.

Zoo schrijft b. v. Dr. GRONEMAN: [50]) „'t Gebruik leidt op den duur tot het gebruiken van *meer*."

„'t Weinige, dat heden bevredigt, is morgen niet meer genoeg."

Dit is geheel in overeenstemming met de leer der physiologen, die zeggen, dat de gevoeligheid voor een prikkel afneemt, naarmate het lichaam daaraan meer gewoon raakt, zoodat deze telkens moet worden versterkt. Er is echter ook eene andere beschouwing, die leert, dat krachtens de onophoudelijke verandering der weefsels, die de wet van ons leven is, iedere versche prikkel telkens op versche weefsels wordt aangewend, welke dien prikkel nog niet ondergingen. De deelen, zegt men, die vandaag geprikkeld worden, zijn niet de deelen, die gisteren geprikkeld waren. Wat gisteren leefde is nu dood en vervangen. De nieuwe prikkel van heden werkt op nieuwe deelen. En gelijk nog steeds bij het villen van een aal deze zich in elkander draait op dezelfde wijze en met dezelfde kracht als een aal, die gisteren, en als een, die vóór jaren werd gevild, en men dus niet zeggen kan, dat „de" aal aan het villen gewoon raakt, omdat het telkens andere alen zijn, — zoo ook zal altijd, als een versche prikkel in het lichaam komt, deze dezelfde eigenaardige werking uitoefenen, want hij doet zijne werking telkens op een ander weefsel. [51])

Wij kunnen noch willen hier een oordeel uitspreken. Slechts veroorloven wij ons de vrijheid te vragen, hoe deze zienswijze ooit kan overeenstemmen met de grondstelling der leer van het Alcoholisme: *dat hij, die van tijd tot tijd sterken drank drinkt, zelfs bij eene matige hoeveelheid, zich zelven langzamerhand vergiftigt?*

Indien toch de heden door sterken drank aangedane deelen morgen door nieuwe vervangen zijn, die alsdan worden aangetast, doch om den volgenden dag weer voor nieuwe te hebben plaats gemaakt, die deze aandoening nog niet ondergingen, dan kan er wel van een snelle, doch geen langzame vergiftiging sprake zijn, en kan er ook geen onderscheid bestaan tusschen een pas beginnenden gebruiker van sterke dranken en hem, die het reeds jaren achtereen was. Toch zegt Dr. Delaunois, dat het elken dag opnieuw herhalen van kleine doses alcohol, *na verloop van zekeren tijd* de gezondheid blijkbaar heeft verstoord en de organen heeft veranderd, waarvan de waarheid door onloochenbare feiten wordt bevestigd. En waarom anders wordt door onze geneeskundigen, die b. v. morphine als slaapmiddel voorschrijven, de gift van tijd tot tijd vermeerderd, dan omdat het lichaam aan het gebruik gewend raakt? Maar zijn het telkens andere deelen op welke de morphine werkt, hoe is er dan van gewennen sprake?

Kwesties als deze te beantwoorden blijve echter aan de priesters der wetenschap overgelaten. Wij raadplegen slechts met de ervaring en vragen: Wat zegt de waarneming van hen, die van nabij met opiumschuivers bekend zijn?

Dezen nu verklaren bijna eenparig, dat zij, die aanvangen met één gift opium per dag te verschuiven, spoedig twee giften zullen noodig hebben om dien staat van rust en aangenaamheid te verkrijgen, welken zij voor hun genot verlangen. Merkwaardig is, ook in dit opzicht, de

verklaring van den in een vorig hoofdstuk reeds genoemden Chinees te Londen, die in zijn familie en naaste omgeving zooveel kennis van de verderfelijke werking van het opium opdeed. Hij zeide, dat het opium ook in slechts matige hoeveelheid genomen, schadelijk en gevaarlijk moet genoemd worden, dewijl het den zoogenaamd matigen schuiver tot het gebruiken van steeds toenemende hoeveelheden brengt. Volgens hem kan hij, die begint met schuiven, met ééne pijp daags volstaan, doch na een paar weken verlangt hij er twee, en na eene maand of zes weken zal hij niet zonder eene dagelijksche gift van misschien vijf pijpen kunnen leven.

Wat ons betreft, wij zijn zoo vrij zulk eene *snelle* vermeerdering der giften in twijfel te trekken, althans voor zoover de schuivers op Java betreft. Of in China die vermeerdering binnen zoo kort tijdsverloop algemeen is, weten wij niet. Wij zouden meenen dat, om financieele redenen, eene hoeveelheid van vijf en meer pijpen daags voor verreweg het grootste deel der opiumslaven in China, een onbereikbaar iets is. En wat moeten die armere klassen dan beginnen, als inderdaad de behoefte aan het opium in zes weken tijds vervijfvoudigt en aldoor toeneemt! Hoeveel pijpen moet de Chinees dan dagelijks wel verslinden na een jaar opiumrooker te zijn geweest! Hoe lang zou het lichaam het bij eene zoo buitensporige hoeveelheid wel volhouden? Immers niet lang? Is de weg tot een volslagen misbruik zoo heel kort, dan laat het zich nauwelijks denken, dat China schuivers van 10 jaar en langer telt.

Doch, wat ook in China plaats hebbe, op Java gaat *in den regel* de weg van matig tot onmatig over eenige jaren en het consumeeren van heel groote hoeveelheden is, onder de inlanders althans, iets buitengewoons.

Maar dit neemt niet weg, dat wij genoemden Chinees terstond bijvallen, als hij zegt: „Het is moeilijk voor een schuiver om zich aan eene vaste hoeveelheid te binden. Onmogelijk is het niet, maar de wil is doorgaands te zwak om het voornemen daartoe uit te voeren."

De matigheid smeert de scharnieren der deur, die tot onmatigheid leidt, en zelfs die physiologen, die geen *noodzakelijk* verband erkennen tusschen matigheid en onmatigheid, betwijfelen toch niet het *gevaar* van door matigheid tot onmatigheid te komen. Ook een Be Ik Sam, die het matig gebruik voor »iets volmaakt onschuldigs" houdt, erkent, dat dit gevaar den matigen schuiver boven het hoofd hangt. Jammer, zoo is gezegd, dat hij maar niet in eens heeft uitgesproken, dat dit gevaar *in den regel werkelijkheid* wordt.

Zoo schreef meergenoemde Chinees in een Londensch dagblad: „Wijs mij één geval, waarin iemand zich heeft gehouden aan eene vaste hoeveelheid, waarmede hij tien jaren geleden begon, en ik zal u honderd gevallen toonen, waarin men met eene matige hoeveelheid aanving, doch binnen tien jaren het gebruik zoo toenam, dat het den schuiver geheel ten gronde richtte."

't Is zoo weinig mogelijk: één op de honderd opiumrookers, die matig blijft.

De heer Dr. Sir WELLS WILLIAMS, die veertig jaren lang in China woonde en langen tijd secretaris bij de legatie der Vereenigde Staten was, verklaarde aan die uitspraak zijn zegel te hechten.

Wij meenen op instemming te mogen rekenen, zoo wij de verhouding van matigen tot onmatigen op Java voor gunstiger verklaren.

Wat de *mogelijkheid* voor den schuiver betreft om zich tot eene vaste hoeveelheid te blijven bepalen, wij erkennen haar volmondig, doch met deze restrictie, dat die hoeveelheid nog niet meer dan één of twee pijpen daags bedrage. Wij weten hoe velen onveranderlijk dag aan dag tot zulk een quantum hun trek naar opium gehoor geven, en dat reeds jaren lang deden, doch die hoeveelheid dan ook moeten hebben of zij gevoelen zich diep ongelukkig.

Of nu de uitwerking daarvan op hen minder is, dan die zij er vroeger van ondervonden?

Waarschijnlijk wel, edoch zij kunnen er zich mede tevreden stellen.

Het bovenstaande te ontkennen, zou niet verschillen van de tastbare waarheid in het aangezicht te willen slaan.

Of er daarom geen verlangen is naar meer?

Minder, als men reeds tijden achtereen zich aan dien vasten regel — zulke menschen schuiven ook op vaste uren van den dag — gebonden heeft. Doch sterk spreekt dat verlangen, vóór men, door genoemden regelmaat streng vol te houden, in staat is geweest den wensch naar meer tot zwijgen te brengen. Ook verdient het opmerking, dat deze regelmatige gebruikers van een vast quantum daags voornamelijk, zoo niet bijna uitsluitend, worden aangetroffen onder hen, die de middelen missen om zich eene grootere hoeveelheid aan te schaffen. Geen vrijwillig besluit, geen wilskracht, slechts de drang der omstandigheden is hier in het spel. Waarlijk gelukkig dus voor deze lieden, dat zij tot de minvermogenden behooren!

Zoo zij ten minste altijd van gering vermogen zijn geweest. Zij zullen dan ook altijd *het minst* de lichamelijke nadeelen van het rooken hebben leeren kennen, ofschoon die altijd, vooral bij eene niet sterke constitutie, nog erg genoeg zijn. Zij zijn de „fatsoenlijke" schuivers, die, zijn ze met een sterker gestel gezegend, in voorkomen, gezondheid en krachten niets of weinig doen bespeuren van het akelige, dat de aanblik van den opiumslaaf oplevert. Doch wee dien matigen schuivers, als zij het vroeger beter hebben gehad en toen in de gelegenheid zijn geweest aan hun trek geheel den vrijen teugel te laten. Die trek heeft zich in hen tot een waren hartstocht ontwikkeld, die hen verleidde om alles wat zij bezaten er aan ten offer te brengen. Toen zij welgesteld waren, hadden zij 't lichaam aan een vrij en ruim gebruik van het heulsap overgegeven. Nu hunne bezittingen in den opiumdamp verteerd zijn, zijn ze tot verminderd gebruik gedwongen, terwijl met de verkwisting hunner goederen ook de ontzenuwing en verwoesting van

hun lichaam gelijken tred hield. Zij lijden veel, onbegrijpelijk zwaar, zoodra zij het zelfs vaak zonder opium moeten stellen. De ongelukkige dysenterie-lijder b. v., van wien JANSZ verhaalt, was weleer rijk. Al zijne bezittingen echter, even als zijne gezondheid, zijn verdwenen. Hij schoof sinds 20 jaren, dat is gedurende zijn halven leeftijd. Hij heeft jaren gehad, dat hij er bijna *f* 1000 voor uitgaf. Ach, hoe dubbel ellendig is hij nu! 't Zou misschien nog niet te laat zijn om te herstellen, kon hij zich nu maar goed voeden en — het opium opgeven. Doch aan het eerste is bij de diepe armoede, waarin hij verkeert, geen denken, en tot het tweede bezit hij geen kracht meer. Is er weer een weinig geld, het gaat terstond naar den pachter, want — opium, oordeelt hij, is het eenige, dat hem helpt om zich eenigszins wel te vinden.

Onze indruk is, dat de trek naar *meer* opium zich bij bijna iederen schuiver ontwikkelt, dat velen alleen daarom dien trek geen bevrediging verschaffen, wijl zij daartoe niet genoeg geldelijke middelen bezitten; dat het daardoor sommigen gelukt dit verlangen te onderdrukken en te dooden; dat de meesten in zich den onbevredigden lust luide hooren roepen, en steeds gretig uitzien naar gelegenheden om zich eens „te goed" te doen, die gretig aangrijpen en het geld, dat hun soms in handen komt, alleen aan opium verkwisten. In een woord: de genegenheid is er, de gelegenheid wordt gezocht.

Ieder, die in contact leeft met de inlandsche bevolking op Java, kan ongetwijfeld tal van personen aanwijzen, die gewoonlijk van het heulsap een betrekkelijk gering gebruik maken, omdat tot ruimer de financieele krachten te kort schieten, doch die, nauwelijks in het bezit van een weinig meer geld gekomen, onmiddellijk en zoolang tot het geld weer verslonden is, aan hun verlangen naar dezen prikkel den vrijen teugel gunnen.

De heer WISELIUS heeft willen betoogen, dat de inlander voor *niet meer* verschuift *dan hij betalen kan.*

In het licht van het bovenstaande krijgen deze woorden een minder onschuldig karakter, dan ze bij W. dragen. Veilig mag de stelling worden aanvaard: de meeste schuivers zijn matig uit nood.

Overigens is het zeer moeilijk om aan te wijzen wat de juiste maatstaf der „matigheid" is.

Een Consul te Shanghai zeide, dat iemand wel 500 dollars (*f* 1250) 's jaars zou moeten verschuiven, eer hij onmatig kan genoemd worden, wat op Java, in aanmerking genomen de veel hoogere debietprijzen, allicht eenige duizenden guldens 's jaars zou bedragen. Nu, als zulk eene som de maatstaf moet zijn, dan zijn de onmatige schuivers op Java gemakkelijk te tellen!

Dr. GRONEMAN verhaalt in zijn „Een ketjoegeschiedenis" van een Chineeschen ambtenaar, die dagelijks voor *f* 80 verrookte, wat de exorbitante som van *f* 29.200 per jaar bedraagt. PERELAER zegt, dat verscheidene Javaansche hoofden hem bekend hebben, dat er schuivers

zijn, die voor vijf gulden *in één keer* gebruiken, dat is, de debietprijs ± *f* 15 per thail gerekend, 33 à 35 mata's.

Wat was dan de Chinees LIM KENG HO matig, die, vóórdat hij Christen werd, naar zijne berekening, in 20 jaren tijds dan „slechts" *f* 20.000 aan het opium had besteed. Toch is het bekend, dat hij het zich aan geen heulsap liet ontbreken.

Evenwel, vóórdat men naar de geldelijke uitgaven de verbruikte hoeveelheden berekent, behoort men zich wel te overtuigen, of de laatste wel alleen langs den geoorloofden weg tot den consument zijn gekomen.

Een ons bekend persoon b. v. verschoof vroeger 30 mata per dag. Had hij die van den opiumpachter gehad, dan zou deze hoeveelheid hem op ± 30 maal 20 cents of *f* 6 daags, dat is *f* 2190 per jaar zijn te staan gekomen.

Een ander gebruikte, toen hij ongeveer 27 jaar oud was, 50 mata per dag. ter waarde van ± *f* 10.

Beiden verklaarden echter, dat zij bijna alleen smokkel-opium consumeerden, en dat dit hun slechts *f* 3.50 per thail kostte, het vijfde deel van den prijs in de wettige opium-verkoopplaatsen.

Een nog levend, doch uitgeteerd wezen, vol van de akeligste zweren, gebruikt 1 thail of 100 mata per dag. Bij den pachter kost het thail thans *f* 15. Wettige opium zou van dezen schuiver een uitgave van *f* 9125 's jaars vorderen. De smokkelaar eischt voor eene zelfde hoeveelheid per jaar slechts *f* 1277.

Daarom zegt het natuurlijk weinig, of wij al weten hoe groot iemands jaarlijksche uitgaven aan het heulsap zijn. Hoe onmatiger hij schuift, des te grooter is voor hem de noodzakelijkheid om zich van clandestiene waar te voorzien.

Tegenover zulk eene onmatigheid — en volgens BE IK SAM is dit nog niet eens de uiterste grens, daar er zijn, die tot 2 thail per dag verdampen — is eene hoeveelheid van 2 pijpjes of 2 mata per dag schier meer dan matig. Eene hoeveelheid van 2 tot 5 mata = van $^3/_4$ tot 2 gram, is dan ook zoo gering, dat zij, volgens meergenoemden Chinees, noch op de gezondheid noch op de geestkracht van den gebruiker eenigen nadeeligen invloed uitoefent.

Doch dit laatste wordt door Dr. GRONEMAN beslist weersproken. En een geneesheer ziet meer dan een opiumpachter zien wil. Het spreekt wel van zelf, dat het bij die tot matigheid gedwongen schuivers niet komt tot den hoogsten graad van ellende, zooals bij de onmatigen, bij wie de ellende, in schier elken vorm, haar toppunt bereikt. Toch is, ons dunkt terecht, gevraagd: Omdat een uitgebroken brand niet altijd eene geheele stad omkeert, zult gij daarom meenen, dat het vuur niet moet worden te keer gegaan, dewijl het maar weinige woningen aantast? Of, dewijl eene of andere heerschende ziekte voor de minsten met doodelijken afloop eindigt, moet zij daarom niet zooveel mogelijk voorkomen en tegengegaan worden?

Reeds dit, dat het opium zulk een verderf *kan* aanrichten, belet

terstond om het matigste gebruik in bescherming te nemen. Zeer terecht is gezegd: „Ook al bleef het opiumgebruik altijd matig en al kon voor die matigheid de juiste maatstaf gevonden worden, de werking er van zou op den duur toch verderfelijk zijn.

„Zij is ook dan eenigszins te vergelijken met de werking van het Indisch klimaat op den Europeaan. Aanvankelijk gevoelt deze zich in den Archipel niet afgemat, hij geniet van de frissche zee- en landwinden, die op de warmte volgen of haar temperen, van de betrekkelijk lange nachten en van zijne lichte kleeding en luchtige woning. Maar op den duur werkt de aanhoudende hitte van Indië ontzenuwend op hem.

„Zoo ook het opium op zijn gebruiker. Zelfs holt wel een aanhoudende drup den harden steen uit. En zou dan het opium op den duur niet schaden? Meer of minder snel ja, maar altijd en zeker verteert het de kracht des menschen."

Het opium bij matig gebruik niet schadelijk!

Maar er zijn dan toch onmatige schuivers. Zijn deze niet met een matig gebruik begonnen?

Het opium bij matig gebruik niet schadelijk!

Maar weet men dan niet, dat de inlander onkundig, met een overheerschenden trek naar het zinnelijke, uiterst spoedig te verleiden is? En wie zal dan, gelijk Jansz vraagt, bij den Javaan, die met een matig gebruik aanvangt, de wacht houden, om hem tegen onmatigheid te bewaren? Gij kunt even goed, zeide hij, die den inlander door en door kent, en het zoo goed met zijne belangen meent, doch ook alle diens ellende door het opium onder de oogen heeft gehad —, gij kunt even goed een vat buskruit in handen van onervaren kinderen laten en zeggen: het kan geen kwaad, als zij er maar voorzichtig mee omgaan!

Summa Summarum: Geducht is de heillooze macht van het heulsap, werkende in vereeniging én met de onkunde én met de alles overheerschende zinnelijkheid des inlanders, en daarom is het gebruik, alle gebruik, in elke mate, zeer bedenkelijk.

Dr. Groneman noemt het opiumgebruik eene „wel langzame, maar daarom niet minder zekere *volksvergiftiging.*"

Een buitenlandsch schrijver, Bouinais, verklaart: „Jamais pays ne connut un fléau plus terrible qui celui-la. L'alcohol et le cholera ne peuvent lui être comparés."

Men denke aan de uitdrukking in de *Sônô Soenoe* van den schuiver gebruikt: Eerst at hij opium, nu eet het opium hem."

En dan zal men nog van een onschuldig genotmiddel durven spreken!

Het opium is „eene slavernij, eene tergende marteling."

Twijfel is, dunkt ons, onmogelijk. Het opiumgebruik IS een VLOEK.

Een vloek hierom nog des te meer, dat het niet alleen den schuiver zelven vernietigt, maar, ach, ook zijne nakomelingschap. Zijne kinderen worden geboren met eene geringere levenskracht, bloedbederf, voorbeschiktheid tot allerlei akelige ziekten, en een zeer zwak verstand. Het is wel om medelijden te hebben met die ziekelijke wezens, kinderen

van ontaarde ouders, gebrekkig en ellendig, mager, natuurlijk slecht gevoed en hongerig, zonder kleeren, bedekt met puisten en zweren, die nooit behandeld worden, bestemd om heel hun leven, hoe lang of kort het dure, te lijden in menig opzicht.

Ach, dat hun ziekelijk gestel hun voortdurend zal moeten herinneren aan eene lichamelijke ontaarding, van *vader* geërfd!

HOOFDSTUK XI.

Het opium en het huisgezin.

Bewering: De inlander verteert niet meer aan opium, dan hij betalen kan.

Daartegen de overtuiging: Het opiumgebruik is een zeer voorname factor tot vernietiging van de huiselijke welvaart.

Wij stonden uitvoerig stil bij de rampzalige gevolgen, die voor het lichaam van den schuiver uit zijn opiumgebruik voortvloeien, eene kwestie voor ons onderwerp van zeer groot gewicht. Eene daaraan in beteekenis geëvenredigde vraag is die naar de gevolgen ervan voor het gezin, waarvan de schuiver het hoofd is.

Terecht heeft de schrijver van het artikel in de *Nineteenth Century*, dat ons reeds zooveel dienst bewees, opgemerkt, dat bij de studie van de uitwerking der stimulantia en narcotica wel ter dege vragen van zedelijken aard te pas komen; zoodat men niet alleen moet onderzoeken naar de uitwerking dier middelen op het physiek des gebruikers, maar ook dient na te gaan of het gebruik met het oog op beschaving en zedelijkheid en op de belangen der maatschappij mag worden toegelaten.

Welnu, het zou *niet alleen* voor de gezondheid der individuen, die het gebruiken, wenschelijk zijn, dat zij het heulsap nooit hadden leeren kennen. Immers, dat niet slechts de persoon des schuivers door de noodlottige gevolgen van zijn opiumgebruik getroffen wordt, maar ook dat de zijnen door die heillooze gewoonte lijden, is eene zaak, die van zelve spreekt. Toch kan het pogen niet onbelangrijk geacht worden, onzen lezers in feiten en cijfers aan te toonen de materieele verliezen, die de huisgezinnen lijden; aan te toonen, dat het opiumgebruik de overvloedige bron van armoede en ellende is, een verstorend element van de toch zoo hoogst noodige zuinigheid.

Ze zijn op Java *legio*, zegt JANSZ, de huisgezinnen, waar de verdiensten van den man geheel aan opium opgaan, en waar dus de *vrouw* moet trachten *voor allen* den kost te winnen; of waar de man noch lust

noch kracht meer bezit tot eenigen arbeid, en de vrouw derhalve niet alleen heeft te zorgen voor het noodigste levensonderhoud van zich en de haren, maar ook, dat er geld is voor het onontbeerlijk geworden genotmiddel haars mans.

Hoe de vrouw zich jegens zulk een alles doorbrengenden of door eigen schuld tot nietsdoen gedoemden echtgenoot gestemd gevoelt; welke tooneelen van huiselijke tweedracht daaruit geboren worden, behoeft geene aanwijzing. De inlander moge phlegmatisch zijn tot in den zooveelsten graad, de inlandsche *vrouw* is dat in den regel niet in die mate als de man. En tegenover een door eigen onwaardig gedrag verzwakten, tot niets in staat zijnden of door en door zelfzuchtigen echtgenoot geraakt het bloed wel eens aan het koken.

Eer mag het verwondering wekken, dat de meeste vrouwen zich dag op dag afsloven en zich aan haar niet benijdenswaardig lot blijven onderwerpen, zij het dan ook meestal met bitterheid in de ziel, — liever dan dat zij den onwaardigen echtgenoot aan zijn lot overlaten en voor zich en haar kroost een goed heenkomen zoeken.

Want diep treurig is het bestaan van zulk eene vrouw. Niet maar dat zij maar moet zien, hoe zij zich en hare kinderen in het leven houdt, zij heeft bovendien nog de uitbarstingen van den onbillijken toorn haars mans te verduren, wanneer zij hem niet van het noodige opium voorziet. Natuurlijk gaat het daarbij niet altijd lijdzaam toe aan de zijde van zulk eene verongelijkte, die meer slavin dan echtgenoote is. Gelijk de man zijne vrouw vaak op de grofste en ruwste wijze bejegent, zoo blijft deze niet achter in het uitslaan van de laagste taal tegen zulk een, voor wien zij eenige achting niet meer kan gevoelen.

Die man is, zooals de overgroote meerderheid der Javanen, landbouwer. Hij bezat een eigen huis en eigen erf met vruchtboomen beplant, eenige kippen en eenden, een groentetuintje en ook een grooter of kleiner sawah (rijstveld). Misschien had hij ook een paar buffels, een ploeg en eene egge. Wellicht oefende hij nog een nevenbedrijf uit: vischvangst, verzamelen van boschproducten, bereiden van suiker, het vlechten van matten, het knoopen van netten, het bakken van potten, het maken van touw, het vervaardigen van allerlei bamboe- of ratan-werken. Aanvankelijk had hij het, voor een inlander althans, niet kwaad. Iemand, die in het bezit van een en ander is, wordt op Java reeds „welvarend" genoemd.

Te kwader ure echter kreeg hij de opiumpijp lief, en geraakte hij spoedig geheel onder de macht van het vergift. Het duurde niet lang of de lust om tuin en veld te bearbeiden verdween. Het erf werd verwaarloosd en de sawah verpand, want hij werkte niet meer en moest toch geld voor opium hebben. De buffels werden eerst aan anderen verhuurd, daarna verkocht en de landbouwgereedschappen goedkoop van de hand gedaan op oogenblikken, dat er geld voor opium ontbrak. Aan het koopen van ander ploegvee was natuurlijk geen denken meer, van gereedschappen evenmin, en die waren weldra ook geheel onnoodig geworden,

nu sawah en erf in andere handen overgingen. De opbrengst van pand en verkoop was spoedig verteerd, en, daar ook de lust tot het uitoefenen van een der genoemde nevenbedrijven ontbrak, iedere bron van inkomsten afgesneden.

Wat nu te doen? Voor loon bij anderen gaan arbeiden? Hij heeft het nooit gedaan en gevoelt er thans allerminst opgewektheid toe. Trouwens, wellicht is hij reeds in die mate slachtoffer van het opium, dat hij tot werken de noodige kracht niet meer bezit. Beproeft hij het echter, en gelukt het hem al hier dan daar wat te verdienen, wat hebben vrouw en kinderen er aan? Wat hij verdient, besteedt hij aan opium, indien het al toereikend is om zich een niet al te geringe hoeveelheid aan te schaffen.

Niet altijd en overal is er eenig werk buitenshuis te vinden; spoedig zoekt hij er ook niet ernstig meer naar. Lichamelijk wordt hij er niet sterker op. Telkens is hij ongesteld; nooit gevoelt hij zich meer recht gezond. Wordt hij ziek, hij blijft ziek, en — hij moet opium hebben om zich althans tijdelijk eenigszins beter te gevoelen. Opium is nog het eenige, dat hem zoowat helpt.

Doch opium is duur. Welnu, de vrouw moet maar zorgen, dat het er kome. Vruchten en groenten om naar de pasar te brengen, zijn er niet meer; kippen en eenden evenmin. Misschien gelukt het de vrouw door eene kleine nering te drijven daags eenige centen te verdienen. Maar om de nering te beginnen, moet wat nog van eenige waarde is overgebleven uit beter dagen, verkocht of naar het pandhuis gebracht worden. Of wel, bijaldien de vrouw reeds van kleeding en sieraden beroofd is, moet het geld voor den kleinhandel worden bijeengegaard door van een ook niet veel bezittend familielid zooveel, en van een evenmin veelvermogenden goeden bekende zooveel te leenen, onder de schoonste beloften van spoedige teruggave, beloften, die men — gelijk te voorzien is — niet kan nakomen; hetgeen de arme vrouw noodwendig weer moet boeten met menige hoogst onaangename bejegening van hen, die het weinige, dat zij haar leenden, eigenlijk niet konden missen. En wee die ongelukkige tobster, als de nering niet vlotten wil of de verdiensten te gering zijn, om den man aan het noodige heulsap te helpen. En dubbel ongelukkig zij, als zij ten gevolge harer ontberingen straks zelve ziek wordt, of hare half uitgehongerde kinderen krank geworden, haar de handen binden. Waarlijk dan is de huiselijke ellende niet te overzien. En toch — van al die rampzaligheid draagt één slechts de schuld, één, die de natuurlijke verzorger van het gezin is: de man en vader, die opiumslaaf werd en daardoor zelf lijdt en de zijnen doet lijden.

En nog teekenden wij alleen den inlander, die voor hij tot schuiven verviel, in zijn soort welvarend mocht heeten; die dus nog gedurende eenigen tijd in staat was om zijn gezin, al ging het, sedert hij er mee begon, achteruit, zonder werken te onderhouden. Doch de meerderheid van dit „zeker soort van wellustelingen" (Bé Ik Sam) behoort tot die

personen, die nooit iets te missen hebben, eerder altijd te kort komen. Bovendien is het aantal van betrekkelijk welvarende inlanders in de laatste jaren sterk verminderd. „Negentiende der bevolking zijn proletariërs," schreef een dagblad.

Hoogst belangrijk is ook hier het resultaat der studie door den heer Mr. P. Brooshooft gemaakt over den staat van het vermogen des inlanders, en neergelegd in zijne *Memorie over den toestand in Indië.*

Tal van gegevens, publieke geschriften over toestanden in de koloniën en particuliere mededeelingen van verschillende autoriteiten, die geacht mogen worden Indische toestanden te kennen, stonden dezen van ijver voor de maatschappelijke belangen van Indië blakenden auteur ten dienste. Zijne studiën hebben hem de vaste overtuiging geschonken, dat het gros der inlanders aan hetgeen de sawah's opbrengen, de erven aan vruchten opleveren en tal van grootere en kleinere nevenbedrijven afwerpen, gemiddeld geen *f* 100 's jaars kan verdienen. Daaruit volgt als van zelf, dat de massa der Javanen reeds in gewone omstandigheden te arm is om zich en hun gezin voldoende te onderhouden. Niet minder zijn wij voor onze kennis van den financieelen toestand der bevolking op Java verschuldigd aan het uitvoerige, belangrijke uittreksel van een hoogst verdienstelijk werk van Dr. J. H. F. Sollewijn Gelpke, zooals de *Indische Gids* (jaarg. 1880) ons dit leerde kennen, eene schets, die van het lot van den inlandschen landbouwer een diep treurigen indruk geeft.

Is dit alles reeds het geval zonder dat nog van opium sprake is, terwijl de landbouwer zijn rijstveld en erf verzorgt, en in de gelegenheid en niet te traag is om een of meer andere werkzaamheden te verrichten, zooals de boven reeds genoemde bedrijven, b. v., altijd waar daartoe gelegenheid bestaat. Dit is bij lange niet overal op Java mogelijk en meest slechts bij Europeesche planters of fabrikanten in den tijd, dat de landbouw zijn krachten niet vraagt. Zeker, men mag het geraamde gemiddeld inkomen des inlanders niet beoordeelen naar de in Europa bestaande behoeften. De levenswijze des inlanders is zeer eenvoudig en klimaat en gewoonte maken, dat hij met veel geringere middelen dan wij in zijn nooddruft kan voorzien. Voor voeding heeft hij betrekkelijk geringe uitgaven; zijne eenvoudige woning kost hem nauwelijks twintig gulden, in streken waar de bamboe overvloedig is; ploegvee en landbouwgereedschappen betaalt hij niet duur; brandstof kost hem weinig; anderen heeft hij zelden in dienst; zijne kinderen weiden reeds vroeg de buffels. Heeft hij rijst in voorraad, dan heeft hij alleen contanten noodig om olie, tabak, kleeren enz. te koopen. Dr. Sollewijn Gelpke heeft ons die uitgaven zeer gedetailleerd in zijn reeds genoemd werk medegedeeld. Doch hoe weinig geld er voor dagelijksche behoeften ook noodig zij, een inkomen van misschien nog geen *f* 100 is dan ook uiterst gering. En welk een verschil er ook besta tusschen de uitgaven in Europa voor het levensonderhoud en die welke op Java gevorderd worden, alle deskundigen verzekeren, dat toch de inlander zijn gezin niet dan met groote

zorg het noodige kan verschaffen. Hij is in het algemeen in een toestand van armoede.

't Is dus geen vraag meer, of het opium den armoedigen toestand der bevolking ook *verergert.*

Hoe kon toch WISELIUS schrijven: „De Javaan verschuift voor niet meer dan hij betalen kan"?!

Hoe is iemand er ooit, anders dan uit onbekendheid met de werkelijke toestanden, toe kunnen komen, de bate door den Staat uit de opiumpacht en den opiumverkoop getrokken, een „*voor de volkswelvaart onschadelijk* belastingmiddel" te noemen?!

Het opiumgebruik zou veel erger zijn, als de Staat geen zware belasting op dat genotmiddel legde, is gezegd. De zware belasting maakt het opium duur, zeer duur. Die duurte houdt het gebruik tegen. *Daarom* belast de Staat het opium zoo zwaar, en bevordert daardoor de volkswelvaart. Ziedaar de gewone redeneering.

Het is hier de plaats nog niet het al of niet houdbare van dit motief te onderzoeken. Maar wel biedt zich hier de gelegenheid aan om duidelijk te maken, dat slechts onkunde leiden kan tot het beweren, dat het verbruik van het door de belasting zoo duur geworden opium de volkswelvaart *niet* zou *schaden.*

Toch wordt dit, hebben wij goed gelezen, gezegd door de Redactie van het *Tijdschrift van Ned.-Indië*, die uit „eene Vereeniging van Staatslieden en Geletterden" bestaat, in een artikel, waarin zij de brochure van BÉ IK SAM bespreekt en diens betoog hoogelijk roemt.

Zoo oordeelden althans de landheeren in Soerakarta niet, toen zij een waren noodkreet aanhieven, omdat (in 1871) de Regeering er aan dacht het aantal opium-verkoopplaatsen in die residentie uit te breiden.

Zij noemden toen het opium den kwaden genius van den Javaan, die hem verlokt om voor een oogenblikkelijk genot alles op te offeren, en om zich door den prijs van het middel niet te laten terughouden, als eenmaal de lust of de behoefte bestaat. Het pandjeshuis wordt op Java, evengoed als het opiumhuis aangetroffen; het kan niet gemist worden op een plaats, waar opium wordt gedebiteerd. Beide, pandhuis en opium-kit, staan op de meeste plaatsen zeer dicht bij elkander [52]). Naar het pandhuis verhuizen de bezittingen van den armen inlander, die zoolang hij nog wat heeft, dat willig aan het opiumgenot offert. Natuurlijk, dat het niet lang duurt of de arme man heeft niets meer te verpanden. Zoolang de schuiver nog geld en goed bezit, laat de opiumtrek hem geen rust, totdat ook het allerlaatste spoor van wat hij vroeger bezat is uitgewischt.

En dit is geen uitzondering, het is de regel.

Is het opiumgenot dan niet nadeelig voor de welvaart?

Zoolang de schuiver nog werken kan, verkwist hij bijna of geheel wat hij verdient, indien niet meer, aan het opium; de vrucht van zijn arbeid verdwijnt in den geldbuidel van den pachter. Hij zelf lijdt gebrek als straks de physieke kracht en de lust tot arbeiden zullen ver-

dwenen zijn. De zijnen missen het noodigste, of hij werkt of niet.

En neem dan eens een streek, waar *velen* aan het opiumgebruik zijn geketend. Spreekt het niet van zelf, dat de bevolking er arm is en arm blijft en steeds meer achteruitgaat?

De residentie Kedirie is als voorbeeld aangehaald. Als allen daar schoven en dus de som, die er, naar men berekent, aan het opium wordt besteed, over allen gelijkelijk kon worden verdeeld, dan zou daar ruim $3^1/_2$ gulden jaarlijks per hoofd verschoven worden, of per gezin, op man, vrouw en drie kinderen gerekend, ruim *f* 17,50.

Voor eene andere residentie Jogjakarta vonden wij, naar denzelfden maatstaf berekend, deze cijfers opgegeven: *f* 2,50 per hoofd, *f* 12,50 per gezin 's jaars.

Van de leden des gezins nu schuift meestal alleen de man, van sommige gezinnen echter man en vrouw. En natuurlijk zijn er ook in het geheel niet-schuivenden, naar wij hopen ook daar de meerderheid.

Wat moet dan wel door de schuivers betaald worden voor het opiumgenot, en hoe moet het er in hunne gezinnen uitzien!

Hoeveel beter zou men zichzelven en vrouw en kinderen kunnen voeden en kleeden voor de sommen, die men aan het opium verkwist.

Nog zwegen wij van den druk der belastingen aan het Gouvernement, waaronder de inlander zucht — wij zullen deze spoedig leeren kennen —; van de godsdienstige belastingen, die hij als Mohammedaan heeft op te brengen; van de kosten, die hij voor tal van feest- en offermaaltijden moet maken, en deze feesten (sĕlamĕtan's) mogen niet veronachtzaamd worden: afwezigheid van zegen zou er het gevolg van zijn. Gedurende het laatste tiental dagen der vastemaand moet ieder désaman op zijn beurt een selametan geven, waarvan ieder mannelijk ingezetene mede eet. Om die aan te richten, vereenigen zich telkens, in de groote desa's tien, in kleinere vijf hoofden van huisgezinnen om een avond voor het eten der desagenooten te zorgen. En om nu verder niet te spreken van de sĕlamĕtan's in de maanden Soera, Roewah, Moeloed, van de feesten bij den aanvang van het planten en wanneer dit is afgeloopen, en van het groote oogstfeest, vermelden wij nog die bij de besnijdenis, bij het trouwen der kinderen, bij de begrafenissen en zooveel dagen na het overlijden van betrekkingen, terwijl er nog tal van plechtigheden zijn, waaraan geen inlander zich mag onttrekken. Al komen sommigen daarvan hem op niet meer dan telkens op minstens *f* 0,50, soms *f* 1, hoogstens *f* 2 te staan, alles bij elkaar genomen, zijn ze den armen Javanen eene ruïne. Waar moet toch al dat geld van daan komen?

Wij zullen bovendien later het verfoeielijke voorschotten-stelsel leeren kennen, zooals het bij voorkeur door de Chineezen wordt geëxploiteerd.

Het behoeft geen bevreemding te wekken, dat het op Java bloeit, als het maar ergens zou kunnen bloeien.

En ondanks dat alles sloeg Wiselius, toen hij zijn boek schreef, volstrekt geen geloof aan de klachten over toenemende armoede, die hem van verschillende zijden waren ter ooren gekomen!...

Zoo schrijft ook een zekere X. (*Locomotief*, 14 Juni 1889), dat het beweren, dat de *koopkracht* der inlandsche bevolking is achteruitgegaan, meer op theorie dan op feitelijke waarneming berust. Volgens hem is van verarming der bevolking „*nergens een spoor*" op te merken. Zij is wat de groote massa van het volk betreft, een *fictie*. En Wiselius zegt nog: „Misschien behelzen die klachten waarheid voor eene afzonderlijke, kleine streek, maar de statistiek voor het maken van *algemeene* conclusiën ontbreekt. Ook 50 en 100 jaren geleden klaagde men reeds over toenemende verarming. Wat moet er dan, roept hij uit, heel vroeger een weelde geweest zijn, dat de bevolking zoolang al door „schrikbarend" verarmen kon! Een of twee eeuwen terug moet dan de rijkdom wel haast onuitputtelijk zijn geweest, als eene geheele bevolking zoolang achtereen financieel steeds meer kan achteruitgaan. Volgens hem leeren èn de geschiedenis èn de statistiek, dat juist het omgekeerde heeft plaats gehad, dat vroeger de armoede veel grooter was dan thans. Bovendien zou er toch geen cent méér onder de bevolking zijn, al kende zij het opium niet. Wat de inlander van zijn loon overhoudt, belegt hij immers niet, maar besteedt hij op eene andere voor hem aangename wijze."

Aangenomen voor een oogenblik, dat er op de inkomsten van overhouden *a*) sprake kan zijn, dan toch, dunkt ons, moet bij ieder de bedenking oprijzen, dat het voor den oeconomischen toestand eener bevolking niet hetzelfde kan zijn op welke wijze zij haar geld verteert. Er laten zich voor den inlander genoeg „aangename" wijzen van verbruik bedenken, waarbij de huisgezinnen geen schade lijden, het geld onder het volk blijft, en niet, gelijk dit met het opiumgeld het geval is, in den zak van den Chineeschen pachter en anderen verdwijnt. Mogelijk zou de heer W. anders geoordeeld hebben, hadde hij Brooshooft's „Memorie" kunnen lezen [53]), en zijn boek geschreven, nadat zelfs de Regeering in het Koloniaal Verslag voor 1887 achteruitgang der welvaart schier overal op Java geconstateerd had, wel niet in zulk een graad als de klachten van andere zijden doen veronderstellen, maar toch wel zoo erg, dat het der bevolking aan middelen ontbreekt om zich iets anders dan het allernoodzakelijkste aan te schaffen. Ook bij de Regeering is er dus van „overhouden" door den inlander wel allerminst sprake meer. Wij ontkennen niet, dat men in *sommige streken* van Java eene betrekkelijke gegoedheid onder de bevolking aantreft. Waar b. v. koffie-ondernemingen en suikerfabrieken in de buurt zijn, of waar de grond bijzonder vruchtbaar is, of waar bijzondere verdiensten zijn te maken met eenigen handel of bedrijf, zal meer welvaart gevonden worden dan in oorden, waar geen ondernemingen zijn of de grond schraal is enz. In de eerste gunstige omstandigheden zal de inlander nog in de gelegenheid zijn om een voor hem tamelijk bestaan

---

a) De heer W. gaat nu eenmaal uit van de meening dat geen inlander meer aan opium besteedt dan hij missen kan, en spreekt daarom ook hier van het *overblijvende* van zijn inkomen. Overschot op een jaarlijksch inkomen van nog geen honderd gulden! Waarvan leeft dan wel de inlander met zijn gezin?

te vinden. Doch wat particuliere ondernemingen aangaat, de loonen zijn er ten gevolge van den achteruitgang der cultuur en suikerprijzen, in de laatste jaren met 30, 40, 50% gedaald, zoodat de inlander voor 20, 15 en 12 cent per dag moet werken. Aan handen is geen gebrek. En daar eenmaal de loonen zoo laag zijn, en men menschen genoeg kan krijgen, wordt er aan verhoogen niet gedacht, ook al zijn af en toe de suikerprijzen weer stijgende. Hoe kan toch bij zulke toestanden iemand ontkennen, dat er minder geld onder de bevolking moet zijn en de welvaart moet *achteruitgaan!*

De Indische Regeering spreekt dan ook [54]) van een „aanmerkelijken", achteruitgang van de welvaart der inlandsche bevolking in vele streken van Java, gedurende de laatste jaren, waarbij de Indische Gids [55]) aanteekent, dat de term „laatste jaren" zeer ruim moet genomen worden. Tegenover des heeren WISELIUS' bewering, dat de bevolking het financieel beter heeft dan een tal van jaren geleden, staat nog de meening van tal van oordeelkundige mannen, gelijk de heer P. H. VAN DER KEMP die uitsprak, dat de volkswelvaart in de oude tijden aanzienlijker was dan zij nu is, en de bevolking aldoor in armoede toeneemt. Daar wij er prijs op stellen om niet te worden misverstaan, zij nog eens herhaald, dat wij geenszins van dien achteruitgang alle schuld alleen op het opium werpen. Het tegendeel is waar. Doch dat het opium in groote mate tot dien achteruitgang heeft *moeten* medewerken, is, dunkt ons, klaar als de dag, omdat het leidt tot vernietiging van arbeidskracht, dus tot vermindering van nationaal vermogen.

Wij noemden reeds den heer VAN DER KEMP. Pertinent spreekt hij tegen, dat de bevolking van Java financieel zou vooruitgaan. Zij gaat in dat opzicht aldoor achteruit. Bij een normalen staat van zaken moet er, naar een bepaalden maatstaf, zegt hij, vooruitgang zijn. Gaat de bevolking niet voor- maar achteruit, dan zijn er factoren, die storend op hare ontwikkeling inwerken. Een dier factoren is het opiumgebruik.

En toch een man, aan wiens kennis van indische toestanden niemand twijfelt, plaatst zich geheel aan de zijde van den heer WISELIUS. Niettegenstaande hij weet, dat er op Java opium is, verklaarde de heer FRANSEN VAN DE PUTTE, een paar jaren geleden in eene redevoering in de Eerste Kamer der Staten-Generaal, dat de bevolking *hoe langer hoe meer in welvaart toeneemt.* Sedert in 1854 het liberaal Regeeringsreglement tot stand kwam, zouden de goede tijden voor de bevolking zijn aangebroken. Heerendiensten [56]) zijn verminderd; gedwongen arbeid is door vrijen vervangen; scholen zijn voor de bevolking opgericht; voor de te leveren koffie worden betere prijzen betaald [57]). De heer VAN DE PUTTE is van dien vooruitgang zoo zeker, dat hij zelfs niet kon onderstellen, dat iemand die sedert 1854 bestaande en in den loop van dertig jaren „in groote mate" toegenomen welvaart zal tegenspreken, een welvaart, die in betere kleeding, in verbeterde woningen en in de toename van den veestapel zichtbaar is.

Wij vermelden hier tegenover alleen dat een oud-Hoofdambtenaar [58]) verklaart, dat er veertig jaren geleden *veel meer* welvaart onder de desabewoners was dan nu; dat de heer Mr. L. C. NEDERBURGH, oud-Lid in den Raad van Indië [59]), tal van oorzaken weet op te noemen, die de armoede der inlandsche bevolking hebben bevorderd; en dat door enkele Regenten [60]) rapporten zijn ingediend om op den droevigen toestand van armoede in de binnenlanden de aandacht der Regeering te vestigen [61]). De Redactie van het Semarangsche dagblad *De Locomotief* heeft een dier rapporten ingezien, en vermeldt, dat daarin wordt gezegd, dat de weinige welvarende lieden, vroeger in de desa's woonachtig, meer en meer uitzondering worden; dat sieraden in de huizen niet meer te vinden, maar verkocht of verpand zijn, dat de gamelans verhuisd zijn naar de Chineezen, die ze nu verhuren; dat om de belasting te kunnen betalen, verkoop van vee en gereedschappen, verhuur der sawah's aan anderen, afstand ter bewerking wegens gebrek aan vee of werktuigen tegen de helft van de opbrengst veel menigvuldiger voorkomen dan vroeger. Als een sprekend bewijs voor de verarming der bevolking, is bovendien in den laatsten tijd meer dan eenmaal aangevoerd, de belangrijke goudverkoop aan Java rond trekkende opkoopers, die het goud grootendeels versmelten en uitvoeren [62]), en het terugvloeien van buitengewoon veel zilver naar de kassen der Javasche bank op de hoofdplaatsen, waaronder veel geschonden geld is, dat als sieraad heeft dienst gedaan. *a*)

Een ander bewijs voor materieelen achteruitgang is zeker het totaal der ontvangen invoerrechten in de laatste jaren. Zij brachten voor Java en Madoera in 1883 de som op van *f* 6.550.919; in 1887 echter *f* 5.779.559. Wel is in 1886 eene nieuwe wet voor in- en uitvoerrechten uitgevaardigd, maar deze kan op dat cijfer geen invloed gehad hebben, daar toch de meeste der door de inlanders gebruikte artikelen, zooals manufacturen, op 6% aan inkomend recht bepaald bleven. De heer BROOSHOOFT publiceerde dan ook nog niet lang geleden een marktbericht der Semarangsche Handelsvereeniging. Daarin stond voor verscheidene invoerartikelen, zooals madapollams, calicots enz. aangeteekend: „zonder vraag" of: „weinig vraag." Dat nu de vraag naar artikelen, die tot de eerste behoeften der inlanders behooren, zoo gering is, kan moeilijk pleiten voor een niet verminderde koopkracht. En, zegt BR. elders, vraag iederen importhandelaar,. en hij zal u zeggen, dat niet slechts de kwantiteit, maar ook de *kwaliteit* van hetgeen men aan de Javanen kan verkoopen, bijzonder is afgenomen; goederen, katoentjes vooral, van de eerste kwaliteit, die vroeger grif van de hand gingen, zijn schier niet meer te verhandelen.

De heer C. E. VAN KESTEREN heeft eene opgave verstrekt van den in- en uitvoer op Java van goederen en ongemunt goud en zilver ge-

---

a) De inlanders dragen kleine geldstukken als sieraad, die daartoe doorboord worden. Als de nood nijpt, worden de gaatjes weer gevuld en tracht men die muntstukken in de wandeling te brengen.

durende de jaren 1880—1883, doch vooral gewezen op den veestapel, die voor een landbouwende bevolking zeker een goede maatstaf is ter beoordeeling van hare meerdere of mindere welvaart. Welnu, in 1883 werd *officieel* verklaard, dat de toestand van den veestapel op Java niet kon worden geroemd. Sedert het begin van 1879 heerschte in de westelijkste gedeelten van Java de veetyphus, ten gevolge waarvan duizenden beesten zijn gestorven of afgemaakt. De officieele verklaring aangaande den toestand des veestapels in het algemeen werd echter afgelegd, *ongerekend* de groote verliezen door de veeziekte teweeggebracht. Het Koloniaal Verslag over 1886 gewaagt alweer van vermindering. De Indische veestapel moet dus nog een anderen vijand hebben dan de pest. Deze is sedert eenige jaren bedwongen, maar de veestapel bleef nochtans afnemen. Die vijand is toenemende armoede. Met de feiten en cijfers voor zich, zegt de heer VAN KESTEREN, dat hij zich aan eene drieste onbeschaamdheid zou schuldig maken, indien hij durfde beweren, dat de welvaart toeneemt, of ook zelfs als hij de meening uitsprak, dat er over het geheel op Java welvaart bestaat.

De heer POENSEN, die als zendeling het desaleven kent, schreef kort geleden: [63]) „Men zal ons wel willen gelooven, als wij verzekeren, dat menig desaman zijn buikband maar wat vaster aanhaalt, om den honger minder te gevoelen." En verder: „Zij, die slechts de oppervlakte van het desaleven kunnen waarnemen, en ten eenenmale onbekend zijn met „the struggle for life," die ook in de desa door zoo menigen ellendige moet gestreden, schijnen het minste vermoeden te hebben van de zorgen en moeiten, die daar gedragen moeten worden." En wederom: „De geschiedenis van het desagezin is eene geschiedenis der armoede."

Maar is het dan niet waar, dat sedert de Javaan volgens het Regeerings-reglement van 1854 bestuurd wordt, heerendiensten verminderd zijn; gedwongen arbeid door vrijen vervangen is, scholen zijn verrezen en de koffie beter wordt betaald? En zoo ja, hoe laat zich dan daarmede achteruitgang in welvaart rijmen?

Zeker, de heerendiensten zijn dragelijker geworden. Vroeger waren deze en niet minder de dorps-(desa)diensten en die in het belang der inlandsche hoofden in waarheid onbeperkt en geheel afhankelijk van de grilligheid der ambtenaren. Daarin is veel verbeterd. Ook met de grenzenlooze prestatiën en leverantiën ten dienste van inlandsche hoofden is het voor een groot deel uit. Hiervoor is echter een hoofdelijke omslag van een gulden per jaar in de plaats gekomen. Maar toch werd nog onlangs in een Memorie van de Soekaboemische Landbouw-vereeniging gezegd, dat, als men met z.g. dagkoelies moet werken, de ondernemer er telkens aan blootstaat, dat die arbeiders door hun dorpshoofd worden weggehaald, omdat hij goedvindt hen elders aan het werk te stellen, en dat, is er een tournée van een ambtenaar of inlandsch hoofd op til, honderden geschikte mannen worden opge-

roepen, ten einde noodig of onnoodig te werken aan den weg, waar de tournée langs leidt. In dezelfde Memorie wordt nog meegedeeld, dat, wat sommige streken in de Preanger-Regentschappen betreft, de werkelijke toestand nog te gunstig wordt voorgesteld door aan te nemen, dat voor de dorpelingen 200 van de 365 dagen weggaan aan de verschillende door hen te praesteeren diensten. De gedwongen koffie-cultuur bleef voorts tot op heden gehandhaafd. Een gewezen controleur bij het Binnenlandsch bestuur getuigde daarvan onlangs, [64]) dat in de streek, waar hij van 1877 tot 1881 diende, van den tijd des inlanders zeker niet minder dan 120 dagen 's jaars door die gedwongen cultuur werden in beslag genomen. Die cultuur is zonder twijfel voor den Javaan een exorbitant zware belasting. De heer Ottolander heeft berekend [65]), dat zij van 1874—1882, d. i. in 9 jaren tijds voor het Gouvernement de kolossale winst van 257 millioen gulden heeft afgeworpen, terwijl slechts 103 millioen gulden aan de bevolking ten goede kwam. Voor ieder huisgezin komt die cultuur te staan op gemiddeld *f* 44 aan belasting in den vorm van verplichten arbeid, nog afgezien van het feit, dat eigen aanplant niet zelden moest verlaten worden om diensten in de Gouvernements-tuinen te verrichten. Bijna *f* 44 voor een arm Javaansch gezin, alleen voor de koffie! Is het denkbaar, dat zulk een gezin welvaart zou genieten? De verbetering, welke daarin voorloopig is gebracht, door de verhooging van den prijs met *f* 1 voor elk pikoel koffie, die wordt ingeleverd, zal dan ook niet groot zijn. [66])

Het zou ons te ver voeren zoo wij uitvoerig stil stonden bij de *landrente*, eene onereuse belasting, waarbij de brutowaarde der rijstvelden wordt vastgesteld, door de gemiddelde bruto-opbrengst over een drietal jaren te vermenigvuldigen met den gemiddelden rijstprijs over denzelfden tijd, en door dan van het aldus verkregen waarde-cijfer een zeker percentage als landrente te heffen. Zij bracht in 1872 ± 14 millioen gulden op, en men oordeelt, dat de landbouwende bevolking deze som zoo ongeveer *kon* opbrengen. Maar dan ook niet meer, zoodat door alle bevoegde autoriteiten het in dat jaar geheven cijfer verklaard werd voor het uiterste, dat met billijkheid van de bevolking mocht worden genomen. Doch deze belasting werd aldoor hooger opgevoerd. In 1886 bedroeg zij niet minder dan *f* 20.754.000, wat voor de bevolking meer dan zwaar schijnt te zijn, vooral nu de rijstprijzen in de laatste jaren zoo belangrijk daalden. Gelukkig is zij nu met eenige millioenen verminderd. [67]) Het werd tijd, want, schreef de heer Ottolander [68]), menigeen verkoopt zijn sawahs of geeft ze weg, omdat hij niet weet hoe aan het geld te komen om zijne landrente te betalen". En de heer Mr. Brooshooft schreef [69]): „De landrente is de bange droom in de binnenlanden. De kleine man leeft met een klemschroef aan de keel. Hij weet niet waar hij zijn belasting zal vinden. De opbrengst van zijn rijst, ook van zijn tweede gewassen, is gedaald tot een zeer laag peil.... En steeds rijdt het desahoofd hem na om zijn landrente. Tegen den vervaltijd moet hij karbouwen, huisraad, ja zelfs het voedsel verkoopen om het geld te vinden."

In een artikel »*Een landrente-idee*" [70]) wordt „een bekende zaak" genoemd „de groote belastingdruk, waaronder de Javaansche landbouwer gebukt gaat; de onmeedoogende wijze van inning, de ongerechtigheden, die er mede gepaard zijn. De inlander wordt gedwongen zijn rijst te verkoopen, bij Europeesche ondernemers te gaan werken voor veel te laag loon; soms wordt hij er heen gezonden door zijn hoofden om een behoorlijke afbetaling der landrente te verzekeren. [71])

De *Standaard* (30 April 1888) citeerde uit het *Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw* te Batavia, afl. Maart 1888, deze woorden van een deskundige: „Wanneer ik zie, dat de desahoofden op vrij onzachte wijze moeten aangespoord worden om voor hunne landrente te zorgen; dat zij den kleinen man op alle mogelijke wijze moeten zoeken en knijpen om hem het laatste dubbeltje af te nemen; wanneer ik zie, dat zij dikwijls hun weinig huisraad moeten verkoopen om de belasting te betalen; wanneer ik zie, dat de kleine man dikwijls een groot deel van zijn sawah aan zijn desahoofd afstaat, ter vergoeding der landrente; wanneer ik zie, dat de zieken geen deken hebben om zich te dekken en de menschen, zelfs bij voldoend gewas, aan het hoogstnoodige gebrek hebben — dan vraag ik mij: wat kan van zooveel achteruitgang de oorzaak zijn?" Want vroeger was dit, ook volgens dezen schrijver, anders. „Ik heb," gaat hij voort, „in mijn desaleven een tijd gekend, toen er in elke desa (vergun mij s. v. p. het woord te gebruiken) een zekere „luxe" heerschte. Ieder inlander was in het bezit van eenige vorken, lepels, kopjes en schoteltjes, had lakensche, fluweelen of zijden baadjes, oorknoppen en ringen van goud of zilver, en streefde er naar zijn huis en erf zoo netjes mogelijk te maken." Thans echter is het daarmee schreiend treurig gesteld."

Genoeg hierover. Wij eindigen thans onze aanteekeningen, daar wij slechts een indruk wenschen te geven, dat de materieele toestand des inlanders, in verband met de groote fiscaliteit, hoogst zorgelijk is, en wij geen bepaald overzicht willen leveren van al de belastingen, directe en indirecte, die op den Javaan drukken. Ze zijn zoo zwaar, dat *De Tijd* onlangs durfde gissen, dat de inlander gemiddeld minstens de helft van zijn inkomen aan belasting in allerlei vorm moet betalen, de heerendiensten nog niet medegerekend. Laat dat nu niet zijn 50⁰/₀, maar 17—21⁰/₀, gelijk door Mr. P. Brooshooft becijferd is, bijna ¼ der inkomsten voor belasting op een budget, dat voor nagenoeg de geheele bevolking gemiddeld hoogstens *f* 100 per jaar bedraagt, ieder zal toestemmen, dat deze som voor haar al te zwaar is. Om den druk van die percentage te doen gevoelen, heeft Mr. Brooshooft aangehaald, wat Prof. Cort v. d. Linden in zijn uitstekend *Leerboek der financiën* zegt: „Het is een onloochenbaar feit, dat het offer van dezelfde percentage geringer wordt, naarmate het inkomen zelf grooter is. Van een inkomen van *f* 1000 *f* 100 te moeten missen weegt veel zwaarder, dan *f* 1000 te moeten afstaan van een inkomen van *f* 10.000." En dan *f* 20 à *f* 21 van een inkomen van *f* 100? Daaraan heeft de Hoogleeraar niet eens ge-

dacht, want zonder twijfel meende hij, dat zulk een inkomen nergens belast was.

En dit geldt eene bevolking, van welke de zendeling POENSEN schreef: „De desabevolking, in haar geheel genomen, is arm..., het meerder worden der belastingen en het niet in evenredigheid daarvan toenemen der middelen van bestaan maken de armoede hoe langer hoe algemeener". En: „Van draagkracht voor belastingen zou men beter doen niet te spreken. Die klasse der bevolking, welke millioenen leden telt, bezit eenvoudig geen draagkracht."

De scholen, waarmede sedert 1854 de bevolking is begiftigd en die de heer V. D. PUTTE als een weldaad vermeldt, verbeteren aan den toestand niets.

„Eet er maar eens van," zei de uitgehongerde Londensche jongen, die op een zondagsschool had leeren spellen en voor een restauratie staande, het woord „beefsteak" ontcijferde.

Meer dan welkom is ongetwijfeld het voornemen der Regeering, om niet door uitbreiding van dag- en kweekscholen, maar door verlaging van belastingen en zoo noodig door andere maatregelen, de bevolking tegemoet te komen.

De hoofden van Gewestelijk Bestuur zijn op het punt van den huidigen toestand der bevolking gehoord. Hunne antwoorden [72]) zijn als kenschetsing van dien toestand waarlijk belangwekkend. Bijna algemeen gewagen zij van behoeften, die in het belang der bevolking een spoedige voorziening vorderen.

Waarlijk, de *Standaard* heeft gelijk: „De inlander is een paria in zijn eigen land. Voor wie Java, ondanks de laatste slechte tijden, nog een voordeelig land moge zijn en wie er vooruitkome, de Javaan zelf blijft arm. Hij moge geleerd zijn of dom, werkzaam of lui, het is al om het even. Tot welvaart geraken kan hij niet. Hij is een *paria* in zijn eigen land."

En, zoo kunnen wij er nu gerust aan toevoegen, want daartoe leidt ons van zelf alles wat wij boven vernamen —, *voor opium kan er dus bij de groote meerderheid der bevolking geen cent worden gemist.*

Een en ander vereischte eenige uitvoerigheid, ten einde voor ieder klaar te doen uitkomen, dat wij verre zijn van de bewering, dat eene geheele klasse van proletariërs *alleen* door het opium in hun toestand van armoede is gekomen, doch even verre van toe te stemmen, dat de algemeene armoede door het opium niet in de hand gewerkt wordt. „Bij den werkelijk al te zwaren druk der belastingen op den geringen inlander; bij de uitzuigingen, die hij (bovendien) moet lijden van zijne desahoofden, en zooveel meer, dat zijn nood vermeerdert, komt nu ook nog de verarming, de uitmergeling, de ontzenuwing, de verdierlijking, die de hartstocht naar opium hem aanbrengt." [73])

Wij kunnen begrijpen, dat iemand dit alles lezende, uitroept: „Wat wordt er dan toch van den Javaan! Veel *te zwaar gedrukt* door be-

lasting; *uitgezogen* door zijne dorpshoofden en nog zooveel meer!" Eveneens verstaan wij het, als iemand ons zou toeroepen: „Reist over Java; beziet dien Javaan en zijn dorp, en alles heeft nog levensvatbaarheid voor, ja, wie weet voor nog hoeveel eeuwen!"

Doch wordt dit ook gezegd door velen, die Java en het dagelijksch leven des inlanders iets meer dan oppervlakkig kennen?

Zeer natuurlijk en voor de hand liggend echter is de vraag:

Indien allen zoo door en door arm zijn, wie schuiven er dan toch, en waar komt het geld van daan, dat, zooals boven gezegd werd, b. v. voor Kedirie op *f* 17.50, voor Jogjakarta op *f* 12.50 per gezin en per jaar wordt geschat?

Op deze vraag wenschen wij een vollediger antwoord te geven, zoodra wij meer opzettelijk bij den omvang van het opiumgebruik stilstaan.

Thans alleen dit weinige.

Deze cijfers hebben slechts eene betrekkelijke waarde. Omdat de uitgaven per hoofd en gezin op zoo- en zooveel geschat worden, kan men nog niet zeggen, dat ieder nu juist voor zooveel verschuift.

Bovendien zijn onder de schuivers in eene residentie niet weinige Chineezen, onder wie mogelijk naar verhouding meer *onmatige* schuivers worden aangetroffen dan onder de inlanders, en die dus een zeer belangrijk aandeel dragen in de som, die jaarlijks voor het opium wordt opgebracht.

Verder: tal van inlanders zijn zoo ver, dat zij geen landrente meer behoeven te betalen, evenmin als heerendiensten te praesteeren, om de eenvoudige reden, dat zij geen sawahs meer bezitten, die, hetzij ter betaling van geleende gelden, hetzij als pand in andere handen zijn overgegaan. Zij werken op landbouw-ondernemingen, oefenen een handwerk of nering uit, hebben vaak noch huis noch erf, wonen bij anderen in of zwerven van dorp tot dorp.

Eindelijk — het zal ons dra blijken — het opiumgebruik leidt tot tal van misdaden, grootere en kleinere diefstallen. Al willen wij ons wachten om den indruk te geven, dat Java slechts door dieven en struikroovers bewoond wordt, waarvoor de bewijzen volstrekt afwezig zijn, toch is het een feit, dat in streken, waar veel geschoven wordt, de veiligheid heel wat te wenschen overlaat.

Genoeg echter voorshands. Het gros der bevolking is zeer arm. Dat schijnt een onwedersprekelijk feit. Desniettegenstaande worden uit diezelfde bevolking jaarlijks sommen aan opium verkwist. Ook dit is een niet te loochenen waarheid, even goed waargenomen en even goed geconstateerd. Schijnen die beide feiten elkander tegen te spreken, dan is dit slechts, omdat men er onjuiste gevolgtrekkingen uit afleidt.

Zegt de een: het schuiven *kan* niet in die mate bestaan als men ons wil doen gelooven, want het volk is daartoe te arm, dan weerspreekt hij het door tal van der zake kundigen geconstateerde feit, van het algemeen over Java verbreid en sterk toegenomen opiumverbruik.

Beweert de ander: de armoede kan niet die afmetingen hebben, daartoe wordt te veel geld aan opium uitgegeven, dan weerspreekt ook hij wat door tal van getuigenissen van met den inlander en het desa-leven vertrouwde en geloofwaardige personen wordt verzekerd.

Op een der rapporten door Regenten ingediend, om de aandacht der Regeering op den financieelen achteruitgang in de desa te vestigen, heeft dan ook een assistent-resident geantwoord: „dat de toestand in de bedoelde afdeeling niet zoo *slecht* kan zijn, daar de bevolking er nog zóó en zóóveel per jaar aan opium kan besteden."

Doch Mr. Brooshooft roept daarbij uit: [74]) „Welk een argument! Alsof niet bewezen was, dat het gebruik van opium toeneemt met de ellende der bevolking, om de zeer natuurlijke reden, dat vele ongelukkigen onder de dagelijks terugkeerende worsteling met de nooddruft moedeloos wordende, hun toevlucht zoeken in kortstondige vergetelheid door het opium."

En dit laatste is even begrijpelijk als het duidelijk is, dat de opiumpijp zijne ellende slechts vergrooten kan. Hoe de inlander leeft en nog opium schuiven kan, is zeker velen een raadsel. Doch het is er dan ook een leven naar. [75]) Stellen wij ons den schuiver voor, een „fatsoenlijken" schuiver, die nog een eigen woning bezit en nog werken kan. Zijn huis is klein, van bamboevlechtwerk, zooals de huizen der inlanders bijna alle zijn, doch door ouderdom reeds meer dan half vergaan, en met atap (gedroogd gras) gedekt. Huisraad vindt men er niet in. Een vuile mat, uitgespreid op een bank van bamboe, en een klein kussen met kapok gevuld, in den regel smerig en versleten, dienen om op te slapen. Water, rijst, aardvruchten worden gekookt op den grond in grove, zwartgebrande aarden potten en pannen, gegeten wordt uit pisangbladeren, gedronken uit een aarden kruik, die men voor eenige centen koopt. De kleederen worden zelden of nooit gewasschen, en gedragen tot ze als lompen van het lijf vallen. De kinderen loopen naakt en groeien met de buffels in de modder op. In den regel zitten zij vol uitslag en puisten. 's Morgens om 5 uur staat de man op en gaat naar het werk om tegen 6 uur present te zijn, hetzij in de rijstvelden, hetzij in de koffietuinen of om in *heerendienst* aan de wegen te arbeiden. De vrije dagen worden of thuis op het eigen erf of ook niets doende doorgebracht, of hij gebruikt ze om bij anderen in dienst te werken, tegen een loon van 50, 40, 30 cts voor tien uren arbeids. 's Avonds thuis gekomen, wordt er wat gegeten, en voor minstens 25 cts aan opium verbruikt. Om 8 uur is alles in diepe rust. De verlichting tot dat uur bestaat uit een aarden schoteltje, op een standaard van bamboe geplaatst, waarin wat stinkende olie en een katoenen pitje, dat meestal niet wil branden.

Zoo is het tafereel van het dagelijksch leven van den inlander, die *matig* schuift. Voor 25 cent opium is uiterst, uiterst matig, en de man is daarom geen door het opium ontzenuwd sujet. Doch ieder kan wel nagaan, hoe het er moet uitzien in het gezin van zulk een man en

vader, dat leven moet van hetgeen van diens inkomsten overschiet na aftrek van de dagen, dat hij niets verdient, en van het geld (25 cents per dag of *f* 91 per jaar), dat aan opium weggaat. Wij willen nu nog aannemen, dat de man in het bezit is van een zeker deel rijstveld. In het gunstigste geval is er dan althans voor enkele maanden rijst in huis. Is dit echter niet zoo, wijl de oogst ter betaling van geleende gelden geheel moest worden afgestaan, dan is de toestand nog heel wat treuriger. Om niet eens te gewagen van hetgeen er noodig is voor uitgaven aan zout, een weinig groente, olie enz., voor voeding moet er door elkander op een katti rijst per hoofd en per dag gerekend worden. Als nu het gezin uit man, vrouw en drie kinderen bestaat en het pikoel (100 kati's) rijst *f* 4,50 kost, wat goedkoop is, dan is er dagelijks alleen voor rijst voor vijf personen 22½ cent noodig. Deze uitgave is natuurlijk onmogelijk te bestrijden. Men helpt zich dan ook met slechts eenmaal per dag te eten, of eet „nasidjagoeng" (half rijst, half maïs), of wat wortels uit de bosschen gezocht.

En vanwaar moet het geld voor de feesten komen? En het geld voor de belastingen? En de landrente voor het stukje grond? Zijn de moeiten der desahoofden niet verklaarbaar om de belastingen te innen? Ligt het niet voor de hand, dat het stukje grond verkocht of het eenvoudig bedrijf, dat misschien werd gedreven, gestaakt wordt? Doch daarmede is dan ook het bestaan zooveel te hopeloozer geworden en blijft den armen man slechts over om, onder ontbering en gebrek, over zijn treurig lot te jammeren, en heeft hij eens een paar centen, onder de werking van het opium, de ellende en eentonigheid van dat bestaan voor eenige oogenblikken niet te gevoelen. Is het zoo vreemd, dat ook vrouwen, door de huiselijke ellende geheel verlamd, tot dit rampzalig middel van verdooving de toevlucht nemen?

Zeker het is af te keuren. Toch valt het licht te begrijpen. „De ellende doet naar het opium verlangen, en het opium vermeerdert de ellende."

Hoe het daar gesteld is, waar grooter quantum noodig werd, en de schuiver reeds ziek is door het opium, behoeven wij hier niet te herhalen. Wij hebben er dit hoofdstuk, dat ons zulk een treurigen blik deed slaan op zooveel huiselijk leed, mede aangevangen.

Met het oog op zulke omstandigheden moest zelfs een Bé Ik Sam, die anders het matig schuiven voor een onschuldig genot verklaarde, dat gebruik eene „niet prijzenswaardige gewoonte" noemen, en „laakbaar" omdat de minvermogende inlander zoo spoedig een te groot deel van (of geheel) zijn inkomen aan opium besteedt.

De zendeling A. Kruijt zegt derhalve te recht, dat er in de geschriften over het opium nog te weinig nadruk gelegd is op de omstandigheid, dat een gewoon Javaan, die *matig* schuift, toch te veel van zijn inkomen aan dit genot offert, hetgeen ook de redactie van de *Indische Gids* zeer juist vond. En dan spreekt Kruijt nog maar van een verbruik aan opium van 5 cent per dag, eene hoeveelheid, die wij

niet eens noemden, omdat wij moeielijk kunnen aannemen dat de behoefte aan opium, bestaat die eenmaal, door de hoeveelheid, die men voor 5 cent van dit dure middel verkrijgt, bevredigd wordt. Nu KRUIJT ze genoemd heeft, willen ook wij er niet geheel van zwijgen. Men kan inderdaad opium tegen dien prijs bekomen, d. w. z. het blad van een klimplant, pantja-sona geheeten, wordt gewasschen en gekorven (gesneden) als tabak, en daarmede een weinig tjandoe vermengd en dan balletjesgewijze (gèlèng) verkocht tegen den prijs van een stuiver. Men kan nagaan hoe gering het gehalte opium van zulk een balletje is. Toch zegt KRUIJT terecht, dat zelfs die geringe uitgave te veel is op een inkomen van 30 cent daags. En zoo vraagt hij, welke desa-Javaan verdient dit gemiddeld? En wie vergenoegt zich met één gèlèng per dag?

Wij voor ons hopen nadruk genoeg gelegd te hebben op hetgeen, waarop deze volgens KRUIJT moet vallen.

HOOFDSTUK XII.

Een zwak tegenbewijs.

Bewering: *In streken, waar geen of zeer weinig opium gebruikt wordt, is de welvaart niet grooter dan waar wèl geschoven wordt.*

Na alles wat wij zeiden omtrent den financieelen en huiselijken toestand der bevolking op Java, en dat aan niemand, die er in het publiek over schrijft, onbekend mocht zijn, zouden wij mogen onderstellen, dat ieder terstond erkennen zou, dat het niet anders kan of het opium oefent een hoogst nadeeligen invloed uit op den oeconomischen toestand. Toch zegt een bekwaam Indisch ambtenaar als WISELIUS, er bestaan geheel andere oeconomische redenen voor, dat de welvaart op Java geen grooter proportiën aanneemt. En het bewijs? Het luidt aldus: In streken, waar geen opium mag worden gebruikt [76]), is de welvaart der bevolking niet meer of minder dan in aangrenzende gewesten, waar wèl van het heulsap gebruik gemaakt wordt.

Zoo b. v. de residentie Preanger-Regentschappen. Bij publicatie van 3 Dec. 1824 heeft de Regeering daar invoer en gebruik van opium verboden.

De toenmalige Resident van dit gewest, R. Baron VAN DER CAPELLEN, deed daartoe het voorstel aan zijn broeder, den G.-Generaal G. A. G. PH. Baron VAN DER CAPELLEN, overtuigd, dat hij daarmede aan zijne residentie „een weldaad" bewees, en het voorstel van zulk eene algemeene verbodsbepaling werd door de Regenten, die reeds meermalen hadden uitgesproken, dat het opium voor hun volk verderfelijk is, luide toegejuicht.

Wat dreef den heer VAN DER CAPELLEN dat voorstel te doen?

„De bevolking was daar zóó arm, dat noch Regenten [77]) noch Chineesche pachters [78]) op het debiet van opium in verband met de daarvoor noodige uitgaven, winst konden maken."

Zoo was het toen, dat is ruim 60 jaren geleden. De bevolking is echter niet welvarender geworden, al heeft zij in al die jaren van het opium geen gebruik gemaakt. Zij was niet armer toen zij nog wel opium gebruikte.

Zoo oordeelt WISELIUS. Gaat deze redeneering van juiste gegevens uit? En kan de Preanger en de materieele toestand aldaar als voorbeeld voor geheel Java gelden?

Wat de Preanger betreft, velen die dit gewest kennen en er jaren achtereen woonden, verklaren dat er, uit het oogpunt van welvaart der bevolking, veel verschil valt op te merken tusschen vóór en na het jaar 1870, toen een belangrijke verandering in het bestuur der residentie in het leven werd geroepen en eene regeling van agrarische aangelegenheden werd uitgevaardigd, volgens welke op aanvrage woeste gronden in erfpacht kunnen worden afgestaan. Tengevolge der bestuurs-reorganisatie is het aantal Europeesche en inlandsche ambtenaren er belangrijk vermeerderd, en tengevolge der agrarische bepalingen is het cijfer der Europeanen, die er veel gronden in erfpacht bezitten, grooter geworden. Vóór 1870 waren er misschien niet meer dan 4 à 6 ondernemingen. Hoevele zijn er nu wel? De vroegere ondernemers waren meester van het terrein en betaalden een laag loon. Sedert hun aantal vermeerderde zijn de loonen gestegen. Tal van Soendaneezen vinden nu hun débouché op die erfpachtgronden, en hiermede hangt samen meer handel en vertier en ontwikkeling van inlandsche nijverheid.

Verder: De residentie Preanger verkeerde vroeger in zeer slechte omstandigheden wat communicatie met andere residentiën betreft, een zeer ongunstige conditie voorzeker om tot welvaart te geraken. Hoe moeilijk was de Preanger te bereiken! Hoe kostbaar om er te komen! Wie ging er heen, die er niet volstrekt zijn moest! Van handel en vertier bestond schijn noch schaduw, gelijk ook nu nog op tal van plaatsen binnen dit gewest van eenigen handel geen sprake is noch zijn kan. Voor vele plaatsen is daarin echter eene in het oog vallende verandering gekomen, nadat spoorwegen zijn aangelegd, die de residentie voor een goed deel doorsnijden, en thans vooral de inlanders zeer goedkoop vervoeren. Schatten zijn door den spoorweg onder de bevolking gebracht, bijzonder gedurende den aanleg, waarmede men nog altijd bezig is. Door de aanwezigheid van den spoorweg en het daardoor vergemakkelijkte reizen wordt de Preanger thans door meer honderdtallen vreemdelingen bezocht dan vroeger tientallen, en deze allen dragen natuurlijk hun aandeel bij tot ontwikkeling der volkswelvaart.

En de producten? Zij vinden door het grooter aantal Europeesche bewoners meer aftrek en door de spoorwegen een gemakkelijker afvoer.

Het aantal pasars is in de laatste jaren dan ook belangrijk vermeerderd.

De materieele toestand is thans van zulk een aard, dat wij reeds meermalen van eene „betrekkelijke welvaart" der bevolking hoorden gewagen, o. a. door Mr. L. W. C. KEUCHENIUS in eene redevoering in de Tweede Kamer; door den heer G. W. EEKHOUT, in leven planter in de Preanger in dagbladen en door de Soekaboemische Landbouwvereeniging.

Eene vergelijking van den materieelen toestand der Preanger-bewoners vóór en na 1870 valt dus zeer in het voordeel van de laatste jaren uit, en niemand mocht er meer aan denken de bevolking nog even arm als in 1824 te noemen, toen er aan „verdienen" volstrekt niet te denken viel.

Kenners zeggen ook, dat er een groot onderscheid valt waar te nemen tusschen vóór en na 1870 in de kleeding, de woonhuizen, de contanten en — last not least — in het thans zooveel grooter aantal bedevaartgangers naar Mekka.

Van zulk een vooruitgang is zeker niet in *alle* „verboden kringen" sprake, doch men bedenke, dat die voor het opium gesloten kringen steeds getrokken zijn om min of meer afgelegen streken, al is de gemeenschap nu juist niet met alle even bezwaarlijk als dit eertijds met de Preanger-Regentschappen het geval was.

Doch om ons te bepalen tot de residentie, door WISELIUS aangevoerd als bewijs, dat eene bevolking, die geen opium gebruikt, het niet beter heeft dan eene, die wel van het heulsap gebruik maakt, geheel anders dan de heer WISELIUS, die geen verband ziet tusschen het opiumgebruik en de welvaart eener bevolking, oordeelt de tegenwoordige Resident der Preanger, de heer J. HEIJTING, die, gelijk hij zelf verklaarde, gedurende een dertigjarigen diensttijd in *vele gewesten* van Midden- en Oost-Java, de *heillooze gevolgen* van het heulsap op de bevolking dikwerf gezien heeft. Als hoofd van deze groote residentie en van de „goede bevolking" aldaar opgetreden, drukte hij in een schrijven aan zijne assistent-residenten (4 Aug. 1887) zijn ernstig voornemen uit om met al de hem gegeven krachten en middelen te pogen dat schoone gewest tegen de opium-ramp te bewaren. Aanleiding tot dit schrijven vond de Resident in de *talrijke* aanzoeken van *Chineezen* om vergunning tot tijdelijk verblijf buiten de hun aangewezen wijken, en zulks reeds gedurende de enkele weken, waarin hij toen nog het bestuur aldaar voerde. Die toestemming kan het hoofd van Gewestelijk Bestuur verleenen, volgens Art. 3 van het regeerings-besluit van 6 Juni 1886 (Staatsblad No. 157). In de laatste jaren was daarvan in steeds toenemende mate gebruik gemaakt. De nieuwe Resident zag echter voor de bevolking groot gevaar in de uitbreiding van het Chineesche element, vooral met het oog op het opiumgebruik. Want, zoo luidt het in zijne circulaire, met iederen Chinees, die zich in het binnenland vestigt, neemt het gevaar toe voor invoer en gebruik van

opium dáar, waar de bevolking er van nog vrijbleef. „Hoe meer Chineezen in het binnenland, des te eerder zal de inlander gaan schuiven" [79]). Dat de heer HEIJTING onder de heillooze gevolgen van het opiumgebruik ook toenemende armoede opneemt, kan blijken uit de missive van de Soekaboemische Landbouw-vereeniging, die een weerslag is op den goeden maatregel van den Resident. Daarin spreekt deze corporatie het uit, dat ook zij allen smokkelhandel in opium met alle macht gaarne tegengaat, ook *„om reden het met de heerschende betrekkelijke welvaart gedaan zal zijn, zoo het opium tot de bevolking doordringt."*

Op grond derzelfde overwegingen verklaarde de Minister SPRENGER VAN EIJK in een der zittingen der Eerste Kamer van het jaar 1886 op de vragen deswege door den heer Jhr. Mr. J. P. ELOUT VAN SOETERWOUDE tot Z. Exc. gericht, dat hij den opiuminvoer in de Preanger ernstig wilde tegenhouden.

„Opium is in de Preanger verboden, maar daaruit volgt niet, dat er geen opium zou zijn en gebruikt wordt," schreef de Resident HEIJTING.

„De smokkelhandel heeft zich uitgebreid, de verkoop heeft op de meest brutale wijze plaats," schreef de heer EEKHOUT aan *Het Vaderland.*

Beiden zijn overtuigd, dat nog nooit de welvaart van eenig gewest is toegenomen bij uitbreiding van dezen handel.

Nu willen wij gaarne den heer WISELIUS bijvallen als hij zegt, dat het niet onmogelijk is, dat de Regenten, die in 1824 hun afkeer van het opiumgebruik zoo duidelijk te kennen gaven en zoo luide het opiumverbod toejuichten, beheerscht werden door de vrees, dat naar gelang er meer geld aan opium werd besteed, het voordeel zou afnemen, dat *zij* van de bevolking konden trekken, even goed als de Regeering hare vrees verried, dat bij toename van het opiumgebruik de inlanders de koffie, die zij aan het Gouvernement moesten afleveren, tot belangrijk nadeel van den Staat zouden verkoopen om aan hunne neiging tot het opium te kunnen voldoen. Doch ook dan nog leveren die Regenten het bewijs, dat zij inzagen de eenvoudige waarheid: „Om opium te schuiven moet er geld zijn; die zijn geld aan opium uitgeeft is het kwijt; opiumgebruik kan dus slechts de armoede in toenemende mate in de hand werken; de onvermogende inlander, die opium schuift, moet met zijn gezin tot de uiterste grens van armoede zinken."

Nu make men zich van de „welvaart" der nietschuivende Preangereezen geen illusoire voorstellingen. Men versta de uitdrukking slechts vergelijkender wijze. Welvaart in de volle beteekenis des woords bestaat daar evenmin als ergens op Java. Tal van oorzaken, die haar elders tegenhouden, werken ook daar. Dit neemt echter niet weg, dat de toestand daar niet zou zijn wat hij nu is, indien ook de Preanger voor den invoer en verkoop van opium officieel was opengesteld.

geweest. Daar dit gelukkig niet het geval was, kan er ten opzichte van andere gewesten nog van een *betrekkelijke* welvaart gesproken worden.

Zonder twijfel laat zich echter ook in dit gewest de druk der tegenwoordige omstandigheden gevoelen. Het is er met de welvaart achteruitgegaan, getuige het antwoord van den Resident Heijting op de reeds genoemde Regeerings-aanschrijving, waarbij den resp hoofden van Gewestelijk Bestuur inlichtingen gevraagd werden omtrent den toestand in hun ressort. [80]). Ook hij gewaagt van geringere koffieoogsten, van bij vroeger vergeleken lage waarde van producten voor de inlandsche markt en vermindering van arbeidsloonen op de Europeesche landbouwondernemingen. Daardoor is er gebrek aan geld in de desa en moet de bevolking zich bekrimpen. Er komen minder feestvieringen voor en sieraden en lijnwaden vinden geringer debiet. Doordien er te weinig geld kan verdiend worden, is de koopkracht der bevolking afgenomen, en moet zij zich bepalen tot het hoogst noodige voedsel.

Maar dit alles is gevolg van bijzondere wederwaardigheden, die over geheel Java haar invloed doen gelden, doch die elders, waar opium wordt geschoven, zooveel meer worden gevoeld. De Resident van de Preanger kon althans berichten, dat ondanks de ongunstige tijden van den gedwongen verkoop van huisraad of ploegvee of het verpanden van sieraden niet *meer* sprake was dan vroeger, terwijl andere Residenten mededeelden, dat in de pandhuizen in hun gewest meer beleeningen voorkwamen, opdat de bevolking hare belastingen zou kunnen betalen.

Het lijdt geen twijfel, bij ongunstige omstandigheden is een opiumbevolking steeds in te slechter conditiën gekomen.

Was het opium elders zoo verre van de bevolking gehouden als van de Preangereezen, licht ware ook in andere gewesten de oeconomische toestand niet zoo diep treurig als nu het geval is. Dat echter, zelfs in de tegenwoordige omstandigheden, een Javaan, die niet schuift, ook buiten de Preanger of eenigen verboden kring, het beter heeft dan lieden, die het wel doen, bewijst ook de ondervinding van den zendeling A. Kruijt, die o. a. verhaalt, dat Pak Darimin uit de desa Poelé, de slechte gewoonte had als de meeste lieden uit die streek, om dagelijks te schuiven. Hij deed het matig; een of twee gèlèng per dag, d. i. voor een waarde van 5 of 10 cent. Toen hij driester werd, vond hij evenwel de kracht om die gewoonte te laten varen, en sedert nam hij „in welvaart toe." „Toen ik, zegt Kruijt, hem de eerste maal in 1883 bezocht, bewoonde hij een onaanzienlijk huisje. Met het jaar werd dit beter. Nu eens had hij een vervallen gedeelte vernieuwd, dan weer een stuk bijgebouwd. De laatste maal — het bericht is van Maart 1889 — vond ik een fonkelnieuw, goed doortimmerd voorhuis en daarin een net vertrek voor mij afgeschoten. Nu wordt Pak Darimin gerekend de rijkste zijner desa te zijn, en *toch namen zijne inkomsten niet toe.*"

Wie zal zeggen: „De welvaart van Pak Darimin is niet grooter dan

vroeger? Wat hij vroeger aan opium uitgaf, heeft hij nu aan de verbouwing van zijn huis besteed?"

En indien nu al de opiumschuivende lieden in die streek deden als PAK DARIMIN, zou de welvaart der „bevolking" aldaar niet grooter zijn dan thans?

HOOFDSTUK XIII.

Het opium in strijd met het Staatsbelang.

Bewering: Het is in het belang van den Staat het opiumgebruik tot een ruim vloeiende bron van inkomsten te maken.

Niet alleen dat het opiumgebruik materieel in strijd komt met de persoonlijke belangen van den gebruiker en de behoeften van zijn gezin, het is ook in strijd met het Staatsbelang.

Onze lezers hebben misschien juist altijd het tegenovergestelde gehoord, n. l. dat de Staat enorme *winsten* uit het debiet van opium trekt.

In wat opzicht kan het opiumverbruik dan in strijd geraken met de belangen van den Staat? Zonder eene opzettelijke aanwijzing kan ieder, die de toestanden kent, begrijpen, dat de verspilling van een groot deel van het nationaal vermogen, dat in den buidel van den vreemden Oosterling, den Chinees, terechtkomt, niet op voordeel van den Nederlandschen Staat kan uitloopen. Blijft ook al een deel der enorme kapitalen door Chineezen uit het opium verworven, op Java rouleeren, een bekend feit is het ook, dat een ander deel, sommigen meenen het leeuwendeel, dier winsten naar China vloeit, en dus voor Java verloren gaat.

En verder: De inlander is landbouwer. De landbouw is de hartader van den Staat. Op zijne ontwikkeling moet het streven gericht zijn van allen, die het wel meenen met volks- en Staatsbelangen.

Ned.-Indië wordt gehouden voor een der schoonste koloniën ter wereld, met den vruchtbaarsten grond, en tevens met een schat van minerale rijkdommen. Men berekent, dat nog $^{19}/_{20}$ van dat rijke en schoone land braak ligt. Ook op Java zijn het groote uitgestrektheden, die woest en onbebouwd zijn. Het deel, dat in exploitatie is, verkeert niet in bloeienden toestand. De inlanders zijn slechte landbouwers. Hunne werktuigen en wijze van grondbearbeiding zijn over het algemeen zeer primitief, en, naar deskundigen zeggen, zeer onvoldoende.

De gemiddelde productie aan rijst, die nu verkregen wordt, beantwoordt niet aan de behoefte. Reizigers over Java mogen den indruk krijgen, dat de bevolking voldoende van rijst voorzien is, en zelfs anderen, die langer op Java verblijf hielden, beweren, dat ook bij een matige productie de inlander genoeg heeft om zich met vrouw en

kinderen van den eenen oogst tot den anderen te kunnen voeden, — zij die dieper de zaak hebben onderzocht, toonen aan, dat de geheele oogst, zelfs al had volstrekt geen uitvoer plaats, niet voldoende is. Dit heeft o. a. de heer Broeshooft becijferd. Men weerspreekt dit door te wijzen op de daling der rijstprijzen in de laatste jaren, die slechts, naar men meent, gevolg van overproductie kan zijn.

Doch men lette op het volgende:

Een volwassen persoon heeft, matig geschat, één kati rijst per dag noodig. Voor een man en eene vrouw zijn dus 2 kati's per dag van noode. Voor drie aankomende kinderen kan nog 1 kati gerekend worden. Een Javaansch gezin van 5 personen behoeft dus 3 kati's per dag, d. i. bijna 11 pikoel per jaar. Stel slechts 10 pikoel.

Nu hebben Java en Madoera, de Vorstenlanden, Soerakarta en Jogjakarta niet medegerekend, te zamen 19.650.000 inwoners. Voor de particuliere landerijen *a*) gaan daarvan nog bijna 1 millioen zielen af, zoodat blijft 18.700.000 inwoners of 3.740.000 huisgezinnen van 5 personen. Deze hebben te zamen per jaar $37^{1}/_{2}$ millioen pikoel rijst noodig, wat gelijk staat met 75 millioen pikoel padi *b*). De Europeanen, ten getale van ± 270.000 personen, benevens de vreemde Oosterlingen, Chineezen, Arabieren enz., zullen met elkaar 1 millioen pikoel padi gebruiken.

Vereischt wordt dus eene productie van 76 millioen pikoel padi jaarlijks.

Hoe staat het nu met de productie?

Volgens de Koloniale Verslagen

werd	in	het jaar	1881	verkregen	62	millioen	pikoel	padi.	
„	„	„	1882	—	60	„	„	„	
„	„	„	1883	—	57	„	„	„	
„	„	„	1884	—	69	„	„	„	
„	„	„	1885	—	72	„	„	„	ruim.
„	„	„	1886	—	70	„	„	„	„

Evenwel in 1887 werd er minder geoogst dan in 1886, daar dijkbreuken, watervloeden en andere rampen op menige plaats den te veld staanden oogst geheel of gedeeltelijk vernietigd hadden.

Nemen wij nu het hoogste der genoemde getallen, dan hebben wij toch nog een cijfer, dat aanmerkelijk lager is dan hetgeen voor het verbruik noodig is.

Namen wij het gemiddelde van al die jaren, dan zou, ook het lagere bevolkingscijfer van vroeger in aanmerking genomen, het verschil nog grooter zijn.

Hiermede stemt overeen het feit, dat de invoeren van rijst op Java de uitvoeren van Java-rijst sedert jaren aanmerkelijk overtreffen.

---

a) Landen, vroeger onder het Britsche tusschenbestuur (1811—1816), door het Gouvernement aan particulieren verkocht.

b) Padi = rijst in de aar.

Over	1875—1877	was de invoer	1.430.000	en de uitvoer	180.000 pikoel.
„	1878—1880	„ „ „	1.064.000	„ „ „	162.000 „
„	1881—1883	„ „ „	2.075.000	„ „ „	95.000 „
„	1884—1886	„ „ „	342.000	„ „ „	655.000 „

Over de jaren 1875—1883 was dus de invoer aanzienlijk veel meer dan de uitvoer. Alleen over 1884—1886 had het omgekeerde plaats, doch een uitvoer, die slechts 300 pikoel meer dan de invoer bedraagt, is tegenover eene productie van ruim 70 millioen pikoel vrij onbeteekenend, en kan allerminst als bewijs voor overproductie gelden. Mr. Br. althans houdt het veel meer voor een teeken, dat vele inlanders uit armoede niet in staat waren om zich de noodige rijst te verschaffen, zoodat het resteerende tegen spotprijs ter beschikking kwam van de opkoopers voor uitvoer.

Invoer is noodig, dat blijkt. Dit echter beteekent nog niets. Dat is de handel. Maar wel beteekent het veel, dat de invoer *grooter* moet zijn dan de uitvoer is.

Nu is een der voorname redenen van verkoop der padi door de bevolking niet alleen gelegen in de omstandigheid, dat de producenten geld moeten hebben voor de gebruikelijke feesten bij besnijdenissen en huwelijken of contanten voor den veldarbeid, maar ook tot betaling hunner belastingen, die in geld moeten worden opgebracht: het hoofdgeld en de hooge landrente. *a*) Hoe lager de rijstprijzen zijn, des te meer padi moet van de hand gezet worden om het bedrag der landrente bijeen te krijgen.

Wij zagen boven reeds, hoezeer die belasting den landbouwer drukt en velen niet alleen de middelen, maar ook, als een der gevolgen daarvan, den lust ontneemt om velden en tuinen met de noodige zorg te bearbeiden.

Hierdoor moet de landbouwer schade lijden. En hierbij voegt zich nu het verlies van heel wat physieke kracht en middelen, die door het opium verslonden worden. Daarom, aan twee voorname voorwaarden moet voldaan worden, zal ooit de toestand verbeteren: 1°. behoort er een billijker regeling van belasting te komen op den bebouwden grond; 2°. behoort het opiumverbruik te worden tegengegaan.

De eerste vermelden wij hier slechts ten einde ook in dit verband te doen uitkomen, dat wij *niet alleen* aan het opium de schuld geven van een te geringe en slechte exploitatie van den grond. Op de tweede leggen wij den nadruk in navolging van allen, die overtuigd zijn, dat het opiumgebruik met al zijne voor de werkkracht en de stoffelijke middelen van den consument nadeelige gevolgen een betere en ruimere exploitatie van den bodem in den weg staat.

Hierdoor nu moet de Staat noodzakelijk belangrijke schade beloopen. De Staats-inkomsten uit den bodem voortvloeiende zouden door eene betere en meer algemeene bebouwing van den grond zeer belangrijk

a) Zie Hoofdstuk XI.

vermeerderen, terwijl de bevolking gemakkelijk zooveel zou produceeren als eene voldoende voeding voor allen vereischt, en tevens zou zij dan tot eenige welvaart geraken. Zoo is ook de zienswijze van den vorigen Minister van Koloniën. In de Eerste Kamer [81]) sprak de heer SPRENGER VAN EIJK het als zijne vaste overtuiging uit, dat „als het opiumgebruik op Java ophield en de Staat de voordeelen uit de opiumpacht getrokken, zou moeten missen, de welvaart der bevolking zoozeer zou toenemen, dat dit het verlies zeker zou compenseeren." „Laat Java," schreef eens een dagblad, [82]) „gerust tien millioen jaarlijks minder geven aan opiumpachtschat; die tien millioen zal het dan licht meer aan landrente, bedrijfsbelasting, inkomende rechten en dergelijken kunnen opbrengen, zij het al niet dadelijk, dan toch over enkele jaren."

Het is ook duidelijk. Al die personen, die nu krank worden, al die sommen, die jaar uit jaar in verkwist worden, al die lichamelijke en financieele krachten te zamen, die nu door het opium verteerd worden, zouden aan den landbouw kunnen worden besteed. Met de ontwikkeling van den landbouw en de meerdere welvaart van den landbouwer zou handel en vertier zich evenredig uitbreiden. En dan zou het eens te bezien staan, of de schatkist daardoor niet spoedig nog meer zou ontvangen dan de opiumpacht haar nu opbrengt of ooit opbrengen kan, ook met de „Vijftien millioen meer," die BÉ IK SAM der Regeering voorspiegelt. Bovendien — het zouden inkomsten zijn, „waar geen tranen aan kleven en geen vloek op rust!"

Dit in antwoord aan hen, die zeggen, dat de Staat de inkomsten uit het opiumdebiet voortvloeiende onmogelijk kan missen, een inzicht, waartegen op zich zelve weinigen, die den tegenwoordigen toestand der schatkist kennen, zullen opkomen.

In 1851 citeerde het *Tijdschrift van Ned. Indië* met instemming het woord van den Staatsman GROEN VAN PRINSTERER *a*): „Gods trouw zal wel *op andere wijze* in het gemis van schandelijke voordeelen voorzien," en verklaarde ook niet te gelooven, dat het Gouvernement zooveel verliezen zou, indien door haar het gebruik van opium tegengegaan en vernietigd werd. „Het verlies" — zoo drukte het tijdschrift zich uit — „zou worden vergoed door de toenemende welvaart eener bevolking, wier arbeid zal vermeerderen, naarmate hare lichaamskrachten niet meer worden verlamd door het gebruik van een lichaam- en geestbedervend vergif; zij zal de schatten, thans aan het opium besteed, gebruiken voor den aankoop van andere behoeften, welker vermeerderde consumtie de inkomsten van het Gouvernement op eene andere wijze zal vermeerderen."

Het is waar, in 1851 had het Gouvernement nog niet zooveel directe voordeelen bij vermindering van het opiumgebruik te verliezen als thans. De pacht bracht destijds nog maar even 5 millioen op. Doch het zielental was toen ook eenige millioenen lager dan thans, de handen voor landbouw en handel daardoor minder, en bijgevolg ook kleiner

a) Uit het destijds bestaande blad van Mr. Gr. v. Pr. „*De Nederlander.*"

het aantal afnemers van die „andere behoeften," die indirect der schatkist voordeelig zijn.

Tien jaren later, toen de pacht ruim 5 millioen meer opbracht dan in 1851, aarzelde de Minister LOUDON niet met de verklaring [83]), dat tegengang van het opiumgebruik zou strekken „tot vermeerdering der welvaart onder de bevolking en daardoor indirecte voordeelen voor het Gouvernement in het leven roepen."

En weer acht jaren later verwachtte de heer O. VAN REES, destijds Resident van Soerabaija, van de vermindering van opiumgebruik een „bate voor de duurzame belangen van Java en het moederland" beide. Landbouw, nijverheid, handel en waarachtige beschaving *a*) zijn de bronnen der welvaart van een volk en de welvaart des volks is de bloei van den Staat. „Laat deze bronnen van volkswelvaart werken en het Gouvernement zal in beter middelen van inkomsten ruime vergoeding vinden voor het tegenwoordige door het zedelijk gevoel veroordeelde middel op het heulsap!"

Deze bronnen kunnen alleen vloeien onder een gezond en krachtig volk. Lust en kracht tot arbeiden is slechts bij gezonde en sterke personen. Niets maakt ongeschikter dan een ziekelijk lichaam, welks functiën verminderen en waarvan elke inspanning met lijden gepaard gaat. Eene eerste voorwaarde tot volkswelvaart toch is gezondheid en veerkracht der individuen. Een der eerste plichten is daarom de zorg voor de ontwikkeling van lichamelijke kracht, het behoud der gezondheid. Al wat daarop inbreuk maakt, de lichamelijke gezondheid en kracht tegenhoudt en vernietigt, is eene schuldige verwaarloozing van dien plicht. Gezondheid en kracht, de natuur, de maatschappij, de Staat eischen haar. Daar het opium die beide vereischten vernietigt, is het in het belang van den Staat, dat die practische miskenning eener eerste voorwaarde tot volkswelvaart ophoude.

Daarom, nog niet eens philantropie, maar welbegrepen eigenbelang moet den Staat doen trachten om in zijne koloniën eene gezonde bevolking te verkrijgen.

B. A. E. plaatste onlangs in het *Batav. Handelsblad* (1887) drie artikelen, die later afzonderlijk uitgegeven zijn, onder den titel: *Java, overbevolking en emigratie.* Daarin lezen wij, dat op 't laatst van 1885 Java en Madoera 21,190.626 zielen telden *b*), tegen 20,665.510 een jaar te voren. Naar dien maatstaf zou de bevolking in 39 jaren verdubbelen, en naar de overtuiging van dien schrijver zal de percentsgewijze vermeerdering eer toe- dan afnemen, „zoodra de geneeskundige dienst zulk eene uitbreiding zal verkregen hebben, dat elke desa haar dokter

---

a) Deze laatste zou dan ook meer aan haren schoonen naam beantwoorden dan die, welke een deel der jongeren medebrengt van de Gouvernements-scholen, wier stichting de heer FRANSEN VAN DE PUTTE als eene weldadige vrucht van het liberaal régime verheerlijkt, doch wier resultaat tot hiertoe niet veel meer was dan het kweeken van een geslacht, dat zich te voornaam acht om de hand aan den *ploeg* te slaan.

b) Hieronder zijn ook de Vorstenlanden begrepen.

djawa, elk district zijn Europeeschen geneeskundige bezit, met eenvoudige doch doelmatige hospitalen om de lijders te verplegen." In die beschouwing is zeer veel waars, zegt de *Indische Gids* [84]). Er wordt wel eens beweerd, dat de toeneming van de bevolking zoo belangrijk niet is, omdat hetgeen een vermeerdering schijnt, grootendeels slechts eene verbetering van de volkstelling is, maar B. A. E. zegt, dat hij bijna overal, waar hij met de bevolking in directe aanraking kwam, huisgezinnen met 6, 7 en meer kinderen aantrof, en dat ieder, die iets van de inlandsche huishouding weet, moet opgemerkt hebben, dat, welke geboden daarin ook veronachtzaamd worden, het gebod om zich te vermenigvuldigen in eere blijft, ofschoon „de welvaart van het land eer teruggaat dan grooter wordt."

Mocht de bedenking gemaakt worden, dat volkstoename moeilijk aan te nemen is in een land van opiumschuivers, daar toch het opium, habitueel gebruikt, eene lichamelijke verzwakking veroorzaakt, hier onnoodig nog eenmaal bij haar waren naam te noemen, wij antwoorden, dat, hoevelen op Java ook schuiven, een veel grooter deel van het volk *niet* schuift; de meesten, die wèl schuiven, het in die mate doen, dat de nadeelige uitwerking er van op de lichaamskracht zich eerst langzamerhand, misschien na verloop van eenige jaren, openbaart, en bovendien niet weinigen zich eerst aan het gebruik van opium gewennen, als zij de eerste jaren van den krachtigen mannelijken leeftijd reeds achter zich hebben. Bovendien zouden wij Schrijver kunnen vragen, of hij die huisgezinnen met 6, 7 en meer kinderen aangetroffen heeft in streken, waar het schuiven algemeen is dan wel elders. Trouwens de volkstoename schijnt een feit te zijn.

Bij eene evenredige ontwikkeling van landbouw, handel en industrie zou het groote Java allicht genoeg opleveren om allen te voeden, zeiden wij. Maar die ontwikkeling is daartoe dan ook noodzakelijk. En mocht Java al eens niet genoeg produceeren voor een zoo toenemende bevolking, dan zou die bevolking in staat zijn als het ware de pépinière te worden, waaruit op den duur de grootere, doch slecht bevolkte eilanden van den Indischen Archipel van werkkrachten voorzien worden, die zich daar eene goede toekomst kunnen verzekeren.

Nu lezen wij echter in een artikel [85]): „*De geneeskundige dienst*," dat de Regeering zich aan de gezondheid der bevolking weinig laat gelegen liggen. Dat is verkeerd, zoo luidt het, want eene zieke en krachtelooze bevolking is den Staat tot geen nut, zoodat het eisch voor den Staat is om voor flinke, geneeskundige hulp zorg te dragen [86]). Natuurlijk stemmen wij daarmede geheel in, al achten wij het schier eene onmogelijkheid aan den geneeskundigen dienst voor Java zulk eene uitbreiding te geven, dat voor de geheele inlandsche bevolking goede hulp onder het bereik kome. Er kon zeker meer gedaan worden dan er tot heden gedaan is, en ook de Zendingbond in Ned.-Indië heeft de behoefte daaraan voor de arme inlandsche bevolking gevoeld, waarom hij die in een Bezwaarschrift aan Z. Exc. den

Gouverneur-Generaal uitgesproken heeft, terwijl hij onlangs bij de verschillende Vaderlandsche zendingcorporatiën op de uitzending van *zendelinggeneesheeren* aandrong [87]).

Het komt ons hierbij voor, dat het niet alleen tot de verplichtingen van den Staat behoort om zooveel mogelijk den kranken geneeskundige hulp te verschaffen, maar ook om zooveel doenlijk het ziek worden te voorkomen en de uitbreiding van ziekten te beteugelen [88]). Mr. VAN H. schreef dienaangaande [89]): „De zorg voor de volksgezondheid schijnt waarlijk aan een eenvoudig menschenoog wel een van de eerste, die op de Staatsregeering rusten en een van de aantrekkelijkste tegelijk. Het is een zorg, waarbij ieder ingezetene gebaat is...., een zorg, die, wanneer zij goed vervuld wordt, leven, welzijn, vreugde om zich heen verspreidt. Het zou de eerzucht van een Staatsminister en van alle gezagvoerenden moeten prikkelen, om boven alles den gezondheidstoestand der bevolking op een hoog peil te houden. De volksgezondheid is de eerste bron der volkswelvaart."

„Kortzichtig" is genoemd elk, die in de zóó en zóó veel millioen, die de Javaansche maatschappij jaarlijks aan het opium offert, een bewijs van welvaart dier bevolking ziet.

Doch even bekrompen is de blik van elk, die niet doorziet, dat een jaarlijksch offer van al diè millioenen de belangen van het groote geheel, dat wij Staat noemen, in toenemende mate benadeelt.

De beschuldiging is meermalen uitgesproken, dat het verpachten van het opiumdebiet, en het langs dien weg stijven der Staatskas met een zeer hoogen pachtschat wel van fiscaal inzicht getuigt, doch niet voor de hoogere, zedelijke opvatting der Regeeringstaak pleit.

Anderen hebben opgemerkt, dat het voor het minst zeer twijfelachtig is of de tot hiertoe gevolgde opiumpolitiek wel voor een rechten blik op 's lands financieele belangen getuigt.

Ook de heer VAN DEDEM heeft er op gewezen, dat, wat de belangen der schatkist betreft, slechts *a priori* is aangenomen datgene, waarvan het tegenovergestelde, de schade der schatkist, even goed waar kan zijn. „Indien het toch juist is, wat wij door de Ministers LOUDON, HASSELMAN en door tal van anderen over den invloed van het opium op Java's oeconomischen toestand hoorden verklaren, dan is het de vraag of niet het voortgaan op den tegenwoordigen weg ook op den ondergang der schatkist moet uitloopen."

Exploitatie van den grond door eene gezonde en krachtige bevolking is de eenige redelijke weg tot blijvende vermeerdering van de inkomsten der koloniën.

Eens kwamen bij GLADSTONE, destijds Engeland's Eersten Minister, afgevaardigden van den handel in sterke dranken, „uit puur belang voor de schatkist," naar zij voorwendden.

De Staatsman gaf hun dit antwoord: „Matigt, mijne Heeren, toch uwe belangstelling in de inkomsten der schatkist. Verschaft mij dertig millioen inwoners, die van uw handel niets willen weten, en ik maak

mij sterk niet alleen alle Staatsuitgaven te dekken, maar zelfs nog een belangrijk overschot te hebben."

Zoover ging de Minister SPRENGER VAN EIJK in Nederland niet. Maar toch heeft hij verklaard, dat de Regeering *met vreugde* de millioenen, die het opium opbrengt, zou willen missen, dewijl de welvaart van Java zonder opium haar voor dit verlies spoedig schadeloos zou stellen. Doch hierbij heeft hij tevens iets anders gezegd dat ontzaglijk is, indien het waar mocht zijn: „De Regeering zou dit alles willen missen, „indien zij eenige kans zag" om het opiumgebruik tegenstand te bieden."

HOOFDSTUK XIV.

Het opiumgebruik uit zedelijk oogpunt.

Bewering: Het gebruik van opium demoraliseert niet.

Het hoofdstuk, waarin wij ons voornemen de gevolgen van moreelen aard te schetsen, die het opiumverbruik op Java na zich sleept, zal ons niet het minst stof bieden van geklag over de uitbreiding van een zoogenaamd genotmiddel, dat reeds de ernstigste bestrijding verdiende, al ware het dat het alleen de physieke krachten en de huiselijke welwelvaart van zijn gebruiker vernietigde, en den bloei van den Staat tegenhield.

Erger evenwel wordt in onze schatting zijn verwoestend vermogen, zoodra wij bekend worden met de wrange vruchten, die het schuiven in zedelijk opzicht afwerpt.

Hoe het mogelijk is een uitvoerig werk over het opium te schrijven en de zedelijke zijde van het opiumgebruik geheel of bijna geheel onbesproken te laten — zooals de heer WISELIUS deed —, gaat, eerlijk gezegd, ons verstand te boven, tenzij dan dat men zoo „practisch" geworden is, d. i. in dit geval zich gewend heeft zoo strak en zoo uitsluitend op de schatkist te staren, dat kwesties van moreelen aard de aandacht niet meer kunnen trekken. Zoo practisch b.v. als een zeker schrijver, zich BRINIO teekenende, die het een gelukkige daad noemt, wanneer in tijden, dat het land geld noodig heeft, het financieel belang des lands boven alle gescherm met zedelijke beginselen gesteld wordt [90]).

Gelukkig dat wij tegenover zulk eene opvatting van Staatsplicht in staat waren aan te toonen, dat het financieel belang des lands door het opiumverbruik op Java geschaad wordt.

Op het standpunt van BRINIO staat de heer WISELIUS niet. Van hem is aan te nemen, dat hij de zedelijke zijde van het vraagstuk

ernstiger in het oog zou gevat hebben, hadde hij ingezien welke wezenlijk betreurenswaardige gevolgen, uit moreel oogpunt, het opiumgebruik na zich sleept. Hij zegt toch met zoovele woorden: „Het opium demoraliseert niet; het opiumgebruik is eene onschuldige liefhebberij.”

Het opium demoraliseert niet!....

Maar is eenmaal aangenomen, dat het verbruik van opium voor gezondheid en leven vernietigend werkt, dat, om het genot er van de inlander de belangen van zijn gezin schromelijk verwaarloost, dan doet het eerste reeds bevroeden, dat ook het zedelijk besef van den schuiver onder zijne heillooze gewoonte zal moeten achteruitgaan, en dan is het onrecht, dat hij pleegt jegens zijne huisgenooten, wier belangen hij als eenen natuurlijken plicht heeft te behartigen, reeds eene handeling, die van de demoraliseerende gevolgen van het schuiven het bewijs levert.

Wij willen dan hooren wat door mannen, van nabij met de bevolking en de schuivers onder haar bekend, aangaande de gevolgen van het opiumgebruik uit zedelijk oogpunt verklaard is.

Wij geven het eerst het woord aan den zendeling P. Jansz.

Buiten de lichamelijke nadeelen heeft het opium de treurigste uitwerking *op den geest* en het gemoed. Traagheid en onverschilligheid, vergeetachtigheid, veronachtzaming van alle bezigheden vertoonen zich als de meest in het oog vallende verschijnselen. Volkomen verlies van zedelijke kracht, van wilskracht en karakter en een met onnoozelheid overeenkomende toestand zijn de noodwendige gevolgen *a*). De voortreffelijkste eigenschappen des gemoeds gaan er door verloren. De sterkst geteekende zelfzucht openbaart zich al spoedig en neemt in zoo ontzettende mate toe, dat de meest letale onverschilligheid, de meest denkbare ongevoeligheid voor de behoeften en het leed van anderen, voor zijne geheele, zelfs voor zijne naaste omgeving, tot zelfs voor de nooden en het leed van eigen vrouw en kinderen toe, den opiumschuiver kenmerken. De natuurlijke liefde wordt door het opium zóó totaal vernietigd, dat er zelfs van een oogenblik van beter besef nauw sprake meer is. Indolent in de hoogste mate, zonder eenige zorg voor of bekommernis over wie of wat ook buiten hem, denkt hij dag en nacht aan niets anders dan aan de voldoening van eigen zinnelijke lusten, en daaraan moet alles en ieder rondom hem ten dienste staan. De opiumslaaf vraagt naar niets anders dan naar opium.

Het opium bevordert grootelijks de zinnelijkheid, zagen wij; het kweekt de neiging tot vuilen wellust. In het opium schuilt erotische

---

a) Dr. Groneman zegt: „Het laatste restantje wilskracht en karakter, waarvan de inlander van nature toch reeds zoo bitter weinig bezit, verdwijnt met den opiumwalm geheel.” — De Chinees bezit meer geestkracht dan de inlander, doch hoe het opium die ook bij hem vernietigt, toont deze geneesheer aan in voorbeelden van hen, die geneeskundige hulp inriepen, toen zij met schuiven wilden ophouden. Zij bleken geheel te zijn onder de heerschappij van, geketend door het opium, dat zij wel *wilden*, maar zonder hulp niet *konden* laten. Die hulp verwachtten zij alleen door een of ander van buiten af machtig werkend geneesmiddel, dat de behoefte aan opium zou wegnemen en de kwellende gevolgen der onthouding voorkomen.

kracht, en al wat de zinnelijkheid prikkelt heeft steeds grooten invloed op den inlander, die anders door weinig uit zijne gewone dofheid is te wekken. Verhalen van liefdes-avonturen houden zijne aandacht, en sterk ook, gespannen.

Het is hier de plaats nog niet om eene beschrijving te geven van de opiumkit, die niet zelden, gelijk gezegd wordt, tegelijk een bordeel is en anders toch vaak een „publiek huis" in hare nabijheid heeft. Met eene pen, die misschien te zeer van realisme overvloeide, heeft PERELAER beschreven wat van den zinnelijken inlander wordt, die zich onder den invloed van het opium bevindt en daarbij handelingen medegedeeld, „die zoo afschuwelijk zijn, dat men huivert bij de gedachte, dat hij wellicht waarheid schreef." En ERNST zegt [91]), dat er plaatsen zijn, waar het inderdaad zoo toegaat of ten naaste bij zoo.

Natuurlijk, voor dit genot (?) is er niet altijd geld; is er meestal geen geld. De volleerde schuiver echter *moet* geld hebben. En ziedaar eene krachtige en onmiddellijke aanleiding om van den schuiver een publiek misdadiger te maken.

Dr. LITTLE voorts heeft gewezen op een correctiehuis te Singapore, en gezegd, dat allen, die daarin opgenomen waren, alles wat zij verdienden aan opium verkwistten, behalve hetgeen bovendien gebedeld, geleend of gestolen was. Een hunner had maandelijks zes daalders aan opium uitgegeven, terwijl hij er slechts drie verdiende. De dokter vroeg: Hoe is dat mogelijk? Zijn antwoord was duidelijk: „Waarom ben ik dan in de gevangenis?"

Dr. SELLEGER, die gedurende een twintigtal jaren de geneeskundige praktijk te Batavia uitoefende, wien niemand, die hem kent — gelijk Baron VAN HOËVELL schreef — van overdrijving zal beschuldigen, verklaarde eens: „Ik aarzel niet hier neêr te schrijven, dat ruim de helft der sterfte in de .... gevangenissen van Java *direct* op rekening van het opium moet gebracht worden, en ik ben er zeker van niet te overdrijven als ik ook de helft der crimineele delicten aan het opium toeschrijf."

In Britsch-Burmah waren van de gevangenen op het einde van 1881 niet minder dan 23 % schuivers [92]).

JANSZ schreef: „Zien wij de processen-verbaal in van de inlandsche rechtbanken, zoo ontwaren wij daaruit, en waar deze er van zwijgen door navraag aan de getuigen, dat de meeste diefstallen en moorden zijn gepleegd wegens de begeerte naar opium of onder den invloed er van. Voor een weinig opium slaat menig Javaan zijn medemensch dood, en in de opiumkitten wordt de moed ingezogen tot het bedrijven van een groot aantal moorden, zoowel als tot de rooftochten met moord en brand, die zoo menige streek van Java bitter onveilig maken, veel meer dan tijgers kunnen doen. Indien de inlandsche rechtbanken ijverig wilden uitvorschen, welk deel het opium heeft in al de gepleegde misdaden, wat eene vreeselijke statistiek zouden zij aan het licht kunnen brengen!"

Als een eenvoudig en deugdelijk middel om op de hoogte te komen, beveelt Mr. BROOSHOOFT in zijne „Memorie" aan, dat de Volksvertegenwoordiging zich doe overleggen afschriften van alle op opium betrekking hebbende vonnissen van landraden *a*), en raden van justitie in Indië, en van vonnissen, waarin het een nevenrol speelt, als aanmoediging tot diefstal, mishandeling, moord, enz. Hij verzekert haar daardoor belangrijke en vertrouwbare uitkomsten voor hare kennis van den feitelijken toestand.

Dr. GRONEMAN echter schreef hieromtrent reeds vroeger: „Dewijl het meestal de beslissing geldt of de beklaagde schuldig is aan het misdrijf, waarvoor hij terecht staat en niet de vraag hoe hij daartoe gekomen is, is de ondervinding van politierechters en voorzitters van landraden niet voldoende om de vraag te beantwoorden hoeveel procent van hen, die met politie en justitie in aanraking komen, schuivers zijn. In de *gevangenissen* echter, daar kan men veel leeren, door veel te vragen, uit te hooren of af te luisteren."

Toch komen de rechters genoeg te weten.

Daarvan was de heer G. W. EEKHOUT zoo overtuigd, dat hij in zijn brief aan *Het Vaderland* [93]) schreef: „Men vrage aan elken rechtsgeleerde, die omgaand rechter is geweest in de door het heulsap geteisterde streken van Java, welke zijne ervaring was op het gebied van de uitwerking van het opiumgebruik, en hij zal ten antwoord geven, dat in schier elke crimineele zaak het opiummisbruik een rol speelt. Men vrage het den assistent-residenten, tevens politierechters, in Midden- en Oost-Java, welken invloed het *gebruik* of *misbruik* van opium heeft op het aantal en den aard der gepleegde misdrijven, en het bescheid zal wezen, dat de meeste diefstallen voortspruiten uit de zucht, om door den verkoop van het gestolene aan opium te kunnen komen."

Voegen wij nu hierbij, dat, naar gezegd wordt, ook sommige lagere en hoogere Hoofden, niettegenstaande het gebruik van opium hun volstrekt verboden is, wel van een pijpje houden, en dat, zooals JANSZ schijnt te weten, in de desa's velen door hun Hoofd worden gekneveld en uitgezogen, opdat deze aan zijnen dorst naar opium zou kunnen voldoen, en dat inlanders worden opgeofferd in het belang der vriendschap van het desahoofd met den pachter, opdat de eerste van den laatste goedkoop het opium verkrijge.

Zoodra BÉ IK SAM aan dit punt toekomt, wordt de getuige *à décharge*, zeker zijns ondanks, een getuige *à charge*, daar hij wil, dat elke ambtenaar ontslagen zal worden, die zich aan het *euvel* van geregeld opium-*gebruik* schuldig maakt [94]).

De Minister HASSELMAN, die verblijf gehouden heeft in drie of vier residentiën op Java, waar vrij algemeen verslaafdheid aan opium bestaat, getuigde eens: „Bij de behandeling van honderden politiezaken

---

a) De landraden zijn de gewone dagelijksche rechtbanken voor *inlanders* en met dezen gelijkgestelden, die óf door een rechtskundig ambtenaar óf door het hoofd van gewestelijk of plaatselijk Bestuur worden gepresideerd.

had ik de ellendige uitwerking van het opium gestadig voor oogen."

De heer J. C. BAUD schreef in zijne „Proeve van eene geschiedenis van den handel en het verbruik van opium," dat het een spreekwoord is op Java: *De opiumschuiver verdient geen vertrouwen.*

Een bewijs, dat men weet wat van een schuiver zij te wachten.

In ditzelfde werk wordt medegedeeld, dat voorheen de Javaansche vorsten *a*) in de acten van aanstelling, die zij aan districts-hoofden en ambtenaren van lageren rang uitreikten, het opiumrooken verboden en het op *éène lijn* stelden met dobbelen en wedden, met het plegen van valschheid, het beschermen van kwaad volk en al wat zij saamvatten onder den naam van slecht bedrijf.

Dat de ordentelijke inlander meent, dat men zich voor *alle* opiumgebruik behoort te schamen, — de heer BAUD verzekert, dat men daaraan uit alle deelen van Java in de officieele literatuur getuigenis ziet geven.

De heer O. VAN REES, toen Resident van Soerabaya, schreef in 1863: „Gelukkig is, behoudens enkele uitzonderingen, het kwaad nog niet zóó ver doorgedrongen, dat een gegoed desabewoner zich openlijk als een amfioen-schuiver doet kennen."

De opiumschuiver geniet geen vertrouwen!

Er is oorzaak te over voor zulk een wantrouwen!

Zagen wij, dat er onder de opiumgebruikers zijn nog niet zoo verslaafd, dat zij het heulsap niet meer kunnen missen, menschen, die door de beperktheid hunner middelen van meet af slechts nu en dan een pijpje nemen, en daarom, als het moet, de pijp zonder veel bezwaar laten rusten, — er zijn er misschien in grooter aantal, die niet meer in staat zijn buiten het heulsap te leven.

Wij zagen vroeger reeds tot welken stand verreweg de meerderheid dier lieden behoort, en hoe gering hunne verdiensten zijn.

Het is bijna niet te denken, dat zulke menschen, die allicht per dag meer aan opium uitgeven dan zij verdienen, eerlijk zouden zijn. Het geld moet toch ergens vandaan komen. Laten zij — gesteld zij vinden geregeld werk buiten den tijd namelijk, dat zij voor heeren-, cultuur- of desadiensten moeten uitkomen, en den tijd, dat zij op hunne sawah moeten zijn, zoo zij die nog bezitten, — laten zij dagelijks 25 of 30 cent, op de hoofdplaatsen misschien 50 cent verdienen, en zij verbruiken per dag 2 mata's opium tegen 20 à 25 cent per mata, laat het slechts het allerminste: één mata zijn, dan kan ieder de rekening van zulke lieden wel opmaken, en begrijpen, dat het haast niet anders kan of zij *moeten*, om te blijven schuiven, tot ongeoorloofde handelingen overgaan. En dan de dagen, waarop zij niets verdienen? En als zij ziek worden en de werkkracht hun misschien reeds spoedig begeeft? En als de vrouw, de huiselijke ellende moede geworden, ook aan het schuiven is geraakt?

Aandoenlijk is de volgende teekening: „Gij treft allerwege een aantal

a) Voor de overheersching der Europeanen zelfstandig regeerende.

bedelaars aan, ellendig, vaak met wonden overdekt, mager en uitgeteerd, met lompen gedekt, mannen en vrouwen. Ge geeft ze uit medelijden een dubbeltje. Ze loopen er regelrecht mede naar de pacht *a*). Ook vrouwen, die haar laatste stuk goed voor een zesde van de waarde hebben verpand — van weer inlossen is natuurlijk nooit sprake — en met de enkele duiten naar den pachter sukkelende, haar ontkleed kind achter zich aanslepende, om opium te koopen en voor enkele oogenblikken haar leed te vergeten."

Men heeft gezegd, dat misdrijven evenzeer voorkomen in streken, waar niet, als in die waar wèl opium gebruikt wordt.

Velen zijn het er echter geheel over eens, dat aantal en aard der misdrijven in bepaalde streken afhangen van het al of niet en van het meer of minder gebruik, dat men van het opium maakt.

Ook de heer P. H. van der Kemp getuigt, dat, wat zijne ondervinding aangaat, de bevolking op Java nergens zoo rustig en goedaardig is en dat nergens zoo zeldzaam misdrijven plaats hebben, als waar niet of zoo goed als niet geschoven wordt.

Daarentegen zijn er velen, die getuigen zullen, dat in eene omgeving waar veel gestolen wordt, het werkvolk onbetrouwbaar is en de bedienden buitengewoon oneerlijk zijn, de oorzaak hierin ligt, dat de menschen door den opiumduivel bezeten zijn.

Nemen wij weer de Preanger-Regentschappen als bewijs. Ieder weet hoe gering, in vergelijking met andere gewesten, het aantal strafzaken er is, terwijl de overtredingen die er begaan worden, nog voor een groot deel moeten worden toegeschreven aan van elders gekomen Javanen en vreemde Oosterlingen.

Onlangs maakten wij voor een rechterlijk ambtenaar de opmerking, dat de Preanger aan politie en justitie zeer weinig te doen geeft.

Het antwoord luidde: „Zoo is het ten minste geweest; zoo is het nu niet meer; *het opium is er!*"

Het opium is er!

Dat ééne woord zegt genoeg.

Arme Preanger, als het opiumkwaad ook daar eens grootere afmetingen ging aannemen!

In het algemeen zijn de opiumonheilen tot hiertoe nog minder groot op West-, dan op Midden- en op Oost-Java.

Hoe het daar gesteld is, kan eenigszins blijken uit wat Jansz schreef [95]). „Vandaar ook de in menigvuldigheid en driestheid steeds toenemende diefstallen. Overal in desa's en kampongs wordt thans bijna elken nacht ingebroken en gestolen *b*)! Den arme wordt vaak zijn eenig kleedingstuk van het lijf gescheurd, en menigeen vindt des ochtends bij het ontwaken zijn armoedjen weggedragen. En dat alles om opium machtig te kunnen worden!"

---

a) Voor een dubbeltje toch verkrijgt men 2 gèlèngs. Zie het slot van Hoofdstuk XI.

b) Schr. heeft ons later mondeling de waarheid bevestigd der regelen, door hem geschreven tijdens bij ergens in het binnenland vertoefde.

Bekend zijn de *ketjoepartijen* in de Vorstenlanden [96]). Men verstaat er onder min of meer goed *georganiseerde* en *gewapende* benden van roovers. Niet altijd echter vormen zij een geheimen bond of zijn zij zoo goed georganiseerd, als men dit soms gelooft [97]). Meestal is de bende een samengeraapt hoopje schooiers, landloopers, op pasars en in opiumkitten bijeengezocht, door hem die eenig boos plan beraamd heeft, bij voorkeur onder de bekenden, maar anders onder de eersten, die hij ergens ontmoet en die toonen lust te hebben in „werk". De aanlegger weet soms niet eens met wie hij te doen heeft, en onderling kennen deelnemers elkander weinig of niet. Van een plan weten zij niet af; zij volgen den belhamel slechts. Na de volvoering spat de bende ook weer uiteen, even vlug als zij vóór het plegen der misdaad bijeen gekomen is, om als het ware spoorloos te verdwijnen.

En de bewapening?

Meestal voorziet ieder zich slechts van een knuppel, gesneden van den eersten boom den besten. Vroeger maakten de roovers zich meermalen onkenbaar door de loshangende, lange haren over het aangezicht te halen of het gelaat met houtskoolpoeder en olie te besmeren. Tegenwoordig achten zij dit blijkbaar minder noodig.

Als de troep gereed is, gaan zij op het huis van het door den aanvoerder uitgekozen mikpunt af, onder het geroep van: *asoe tjèlèng!* [98]), een schrikwekkend geluid, op het hooren waarvan ieder zich zoo spoedig en goed mogelijk uit de voeten maakt. Zij grijpen alles wat van hunne gading is. Dooden doen zij meestal niet anders, dan wanneer zij er zich uit noodweer en tegen een overmacht toe verplicht rekenen; een enkele maal ook uit persoonlijke wraakzucht.

Tot het mededoen aan zulke roofpartijen is moed noodig. De inlander bezit weinig moed. Hij schuift zich dien in door het opium.

Het is volstrekt geen geheim, lazen wij [99]), dat ketjoe's allen tot het schuivers-gilde behooren, en zoo er een enkele uitzondering mag zijn, is dit juist een bewijs voor den regel. Die districten in de Vorstenlanden, waar het meest geschoven wordt, zijn ook die, welke de meeste ketjoe's voortbrengen.

Onder *amoek* (ngamock) verstaat men op Java razend en als dol rondloopen, een aanvallen dergenen, die men ontmoet, een vermoorden van hem, op wien men het om de eene of de andere reden gemunt heeft.

Iemand heeft een persoon, die hem, meestal om liefdesredenen, in den weg staat. Hij wil hem uit den weg ruimen. Hij zal hem overhoop steken, en — hij schuift opium. Onder den invloed van het heulsap grijpt hij zijn kris, vliegt zijn huis of de kit uit, roepende en schreeuwende: amoek! amoek! ijlt naar de plaats waar hij weet, dat het voorwerp van zijn wraak zich bevindt, en valt intusschen aan op iedereen, dien hij op zijnen weg ontmoet, omdat deze hem mogelijk anders in de volvoering van zijn voornemen zou belemmeren. Zoodra dan ook de uitroep: amoek! gehoord wordt, verschuilen zich de jongeren en zwakken, terwijl de sterksten grijpen naar ieder onder hun bereik

zijnd verdedigingsmiddel, en het tooneel eindigt meestal met den dood van eenige slachtoffers, aan wie de woesteling een doodelijken steek toebracht, niet zelden ook met den dood van den amoekmaker zelven, die ten laatste door velen aangevallen en neergehouwen wordt.

Ook hierbij heeft dus het opium zijn rol gespeeld.

De heer PERELAER zeide zoo juist: „Ik vrees geen logenstraffing, wanneer ik beweer, dat voornamelijk op Java weinige der veelvuldige misdaden, als : diefstallen, gewapenderhande rooftochten, inbraken, woeste *amoek*-partijen bedreven worden, waar, bij onderzoek, het opium niet als grondoorzaak, als aanleiding kan aangemerkt worden. En is dit eene enkele maal niet het geval, dan heeft het opium toch nog zijn rol vervuld, en is het gebruikt geworden als opwekkingsmiddel om den noodigen moed tot het plegen der euveldaad te verwerven."

Niet, dat een gift opium iemand dol en razend maakt. Het opium wekt wel op, maar *windt* niet *op*, en voert niet tot dolle woede. In dit opzicht is het verschil groot tusschen de uitwerking van opium en sterken drank. De drinker, onder den invloed van den drank opgewonden, vergrijpt zich misschien aan een persoon, doch zonder het te bedoelen, en zonder te weten wat hij doet. Anders evenwel is de schuiver. Bij hem is het voornemen, het opzet aanwezig om een misdrijf te plegen. Maar dewijl hij misschien reeds door het opium in die mate verzwakt is, dat hij er zich lichamelijk niet toe in staat gevoelt, en bovenal, dewijl hij beseft, dat hij den moed er toe mist, neemt hij de opiumpijp te baat. Hij weet dus wel wat hij doet.

Daar is bijvoorbeeld een arme, die geen cent bezit om zich opium te verschaffen. Toch kan hij het niet meer missen. Hij besluit zich door diefstal van het noodige geld te voorzien. Het is de trek naar opium, die hem drijft, niets anders. Gemakkelijk is hij daarom ook door anderen te verleiden om hun bij het plegen van eene misdaad behulpzaam te zijn. Eene kleinigheid voor opium vooraf weet hij dan wel te vinden, of zijn verleider bezorgt het hem. En eenmaal in een lichte roes gebracht, durft de inlander alles ondernemen, gevoelt hij zich tot alles in staat.

In dezen zin moet men het dus verstaan, wanneer gezegd wordt, dat het opium menschen tot dieven, roovers en moordenaars maakt.

„Zij, die eenmaal aan het opium verslaafd zijn, verkiezen diefstal en roof boven eerlijken arbeid."

De heer I. P. DE BORDES zeide : „Bij de Javanen heb ik opgemerkt, dat de schuivers de slechtste arbeiders waren. 's Avonds speelden zij, en die gewonnen hadden, gingen schuiven, terwijl zij, die verloren hadden, den volgenden dag geen geld hadden om eten te koopen. Onze beste arbeiders waren geene schuivers."

In zijn reeds meermalen aangehaald artikel in *De Locomotief* [100]) schrijft ERNST: „Met de grootste moeite gelukt het (op Midden-Java) *a*)

a) Misschien bedoelt Schr. in sommige of vele streken. Toch niet *overal* op Midden- of Oost-Java ?

niet bedienden te krijgen, die niet gedeeltelijk verschoven zijn. Elke kleinigheid op het erf, die verkocht kan worden, wordt gestolen; het geld voor keuken-benoodigdheden medegegeven, wordt maar half besteed; de olie, de rijst, de suiker, de kippen, het brandhout, alles wordt zooveel mogelijk in opium omgezet.

„Op bepaalde uren van den dag kunt gij uw bedienden bij elkaar vinden in een der bedienden-kamers; daar rooken zij dan hun pijpje. Uw baboe (kindermeid) moet eerst geschoven hebben, anders is zij slap, flauw en lusteloos, en loopt gij gevaar, dat zij uw kind laat vallen, uw keukenmeid, gewoonlijk vel over been en totaal uitgedroogd, moet nog extra-opiumduiten hebben, anders krijgt ge uw eten niet op tijd. Het is mij gebeurd, dat mijn keukenmeid al haar geld en goed verspeeld en verschoven had, en ik 's morgens geen geld voor de dagelijksche inkoopen gaf, omdat ik dien dag uit moest en niet thuis kwam eten. Om drie uur kwam ik echter terug en toen was mijn erf in opschudding; want de meid had, toen zij haar pijpje niet tijdig kon rooken, een soort van hysterisch toeval gekregen, en ik was wel verplicht om haar weer bij te brengen .... met opium."

Een bewoner van West-Java en die nooit verder op Java kwam. haalt, dit lezende, de schouders op.

Twijfelt hij dan aan de waarheid der mededeeling?

Het gevaar voor generaliseeren is althans zeer groot.

Dat echter Ernst ervaringen heeft opgedaan, die den grondslag legden voor zijne mededeeling, kan niet in twijfel getrokken worden, wanneer een achtenswaardig man als de heer Cremer, de hoofd-administrateur der Deli-Maatschappij, de verklaring aflegt: „Door opium en spel zijn *bijna alle* emigranten van Java ontzenuwd."

En ook op zedelijk gebied, evenals wij het aanschouwden op physiek terrein, dragen de *kinderen* den stempel der zedelijke ontaarding van ouders, die zich aan het in elk opzicht heilloos schuiven overgeven. De neiging tot het opium plant zich op de kinderen over, en deze wordt gevoed en ontwikkeld door wat de kinderen van jongs af in het ouderlijk huis zien. Nog jong zijnde wordt het kind, jongen of meisje, gewend voor vader het noodlottige heulsap te gaan koopen, en te gaan bedelen om eenige centen bij elkander te krijgen, ten einde vader, die zonder opium ziek is, aan het middel te helpen, dat hem alleen baten kan. Het kind krijgt reeds spoedig den indruk, dat het opium vóór alles gaat, want opium moet er zijn, al heeft moeder en hij en zijn broertjes en zusjes haast niet te eten. En al is de vader nog geen verdierlijkt wezen, al werkt hij nog voor zijn brood, het kind ziet niettemin, dat van het verdiende eerst het noodige voor het heulsap af moet. Zóó geraakt hij met het gebruik vertrouwd, zóó leert hij het opium als eene „behoefte" kennen, die moet voldaan worden, het ga dan zooals het gaat.

Dit reeds is eene slechte leerschool, waarin het kind ras vorderingen maakt. Want misschien al spoedig krijgt dit kind ook den smaak

van het opium beet. Is het ziek, heeft het pijn, vader laat het even een trekje doen aan zijn pijp, en spoedig verdwijnt iedere onaangename gewaarwording. Van vader heeft het afgezien hoe het doen moet; toen het nog heel klein was, kreeg het een gebroken opiumpijp tot speeltuig. En zooals de Hollandsche jongen verlangt naar den tijd, dat hij zal mogen „rooken", zooals hem door vader of moeder van tijd tot tijd eens wordt toegestaan om een enkel trekje te doen, en zooals hij op het rooken derwijze zijne gedachten vestigt, dat hij ook zonder pijp of sigaar te bezitten, de bewegingen van den rooker nabootst, zoo ook de Javaansche jongen, als hij met den ouden *bedoedan* of zonder dezen „schuiver" *speelt*. Arme kinderen, die, aldus opgevoed, reeds op den leeftijd van acht en tien jaar de pijp van vader uitkrabben om toch iets van het vergif machtig te worden. De neiging tot het opium is dan reeds ontwikkeld tot een gevoel van behoefte.

Lees nu wat *De Locomotief* [101]) eens mededeelde van een kind op dien leeftijd. Het stond in 1873 voor den Landraad, overtuigd van diefstal. Om zijn jeugd werd het vrij gelaten (het was 7 of 8 jaar oud) en aan de bloedverwanten teruggegeven, doch voerde nu weer allerlei diefstallen uit, zoodat het toen op kosten van den Staat bij een inlandschen onderwijzer werd besteed. De ouders waren overleden, doch zij hadden bij hun leven het toen nog een paar jaren jonger zijnde kind in het schuiven geoefend, en de eenige erfenis, hun telg nagelaten, was de kunst en de gewoonte om opium te rooken. De eerste diefstal, waarvoor het kind in handen der politie kwam, had het gepleegd, omdat het in twee dagen geen opium had kunnen bekomen.

Zoo luidde voor den rechter de naïve bekentenis van het jeugdige slachtoffer.

Zijn er tegenover het beweren: „het opium demoraliseert niet," nog meer bewijzen noodig, dat het opiumgebruik voor de zeden verderfelijk is?

Wat wonder, dat ook de *Christelijke zending* het opium bestrijdt als een hinderpaal op haar weg tot verheffing des volks, als een machtigen vijand van haar pogen!

Er is niet veel doorzicht noodig om te begrijpen, dat den lichamelijk vernietigden, verstandelijk verstompten en van alle zedelijke besef beroofden schuiver, wiens gedachten steeds gaan over wat zijn verderf is, den ongevoeligen, zelfzuchtigen slaaf van wat hij zijn genot noemt, de vermogens ontbreken om acht te geven op een woord van waarschuwing en vermaning, op eene goede raadgeving en eene vriendelijke noodiging naar beteren weg. Er is geen oog voor, geen erkenning van eeuwige dingen. Hij kent geen hoogere voldoening dan die het opium schenkt, geen grooter geluk dan wanneer hij zich onder den invloed van het narcoticum bevindt. Onverschilligheid voor alle waarlijk geestelijke zaken is toch reeds een karaktertrek van het volk op Java. Waarlijk, het opium is niet het middel om er ooren en harten voor te ontsluiten. Het is, ook in dit opzicht, een wezenlijke, een groote ramp.

De zending vraagt voor zich van den Staat wegneming van alle

beletselen, die den vrijen loop van het Evangelie in den weg staan. Het opium is een machtige belemmering op dien weg. Het houdt mede de volle ontwikkeling van het koninkrijk Gods tegen. Zoolang het een ongezonden *stoffelijken* grondslag voor het volksleven vormt en bewaart, en de *zeden* bederft en verwoest, zoolang kan de Christelijke missie hare gezegende invloeden niet naar eisch ontwikkelen.

Waar de zending den strijd tegen het opium mede helpt voeren, daar doet zij dat, gelijk het ons voorkomt, minder in de hoop van geroutineerde schuivers te zullen „bekeeren". Onmogelijk, Gode zij dank, is dat niet. Het kost anders heel wat tijd en tranen en toezicht om iemand van de opiumpijp te doen scheiden. Toch, er zijn levende bewijzen, dat ook de sterkste schuivers, tegelijk roovers en moordenaars, door de werking van het Evangelie in stille desabewoners, nijvere landbouwers, vertrouwbare personen veranderen, die naar de pijp niet meer omzien. Zeer talrijk zijn echter die hartgrondige bekeeringen niet. En al laat de zending ook den ellendigsten opiumslaaf niet aan zijn lot over, — het oog is toch meer op het komend geslacht gevestigd. De grondoorzaak van al de gruwelen door Javanen gepleegd, is, zeide Ds. Brumund, de afwezigheid van alle zedelijke en godsdienstige ontwikkeling, en hij vindt in de prediking van het Evangelie het *voornaamste* middel om het toenemend opiumgebruik tegen te gaan. [102])

Maar wij stippen dit punt slechts even aan. Al neemt gaandeweg het aantal toe van hen, die in de uitbreiding van het Christendom een weldaad voor de Indische bevolking erkennen, zij het niet altijd uit godsdienstige overwegingen, dan toch uit het oogpunt der beschaving, die door het Christendom gekweekt en bevorderd, der zuinigheid, die onder de Christenen betracht wordt; van den lust tot arbeiden, die bij hen ontstaat; der vredelievende gezindheid, waarvan zij doen blijken; in één woord om de maatschappelijke en Christelijke *deugden*, die het in het leven roept, dewijl het eene maatschappij vormt, waarbinnen ontucht, veelwijverij, opium, spel en dansmeiden contrabanden zijn [103]), — er zijn ook velen, die al deze hervormingen voor het volk wenschelijk keuren, doch het Christendom niet noodzakelijk achten om ze te bewerken. En daar wij thans geen boek schrijven ter verdediging van het goed recht of ter aanprijzing der zending, willen wij ook in elk opzicht den schijn vermijden, dat wij, het opiumgebruik bestrijdende, *alleen* door de gedachte zouden gedreven worden, dat het eene belemmering zou zijn voor den bloei der missie, een beletsel om de Javanen te brengen tot de belijdenis van den Christus der Schriften.

Liever dan daarbij uitvoerig stil te staan, sluiten wij dit hoofdstuk met de vermelding van een feit, dat buiten allen twijfel stelt of ook de Regeering van de demoraliseerende werking van het opiumgebruik, zelfs in matige hoeveelheid, ten volle overtuigd is.

Als stelregel volgt zij: haren inlandschen ambtenaren en beambten en den hoofden van vreemde Oosterlingen (Arabieren, Chineezen enz.) het gebruik van opium geheel te verbieden.

In 1855 reeds — het gebruik was toen, volgens den heer De Waal [104]) onder de hoofden vrij algemeen — vestigde de Indische Regeering bijzonder de aandacht van de hoofden van het Gewestelijk Bestuur op Java op de *wenschelijkheid*, om voor de vervulling van alle inlandsche ambten en bedieningen steeds bij voorkeur personen te kiezen, die geen opium gebruiken.

Art. 77 der Instructie voor den Gouv.-Generaal, goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van Juni 1855, bevat den last om het gebruik van opium bij de inlandsche hoofden met nadruk tegen te gaan.

Vooral bij voordrachten tot benoeming en bevordering van hoofden, dan wel tot verplaatsing, moesten, volgens eene secretaris-missive van 1 Oct. 1887, de Residenten er op letten of zij, die overigens voor eenige vacature in aanmerking komen, al of niet van opium gebruik maken, en zoo ja, in welke mate.

Dezelfde bepaling maakte de Gouv.-Generaal later voor de voordracht van personen tot hoofden van vreemde Oosterlingen.

Na eenigen tijd werden deze bepalingen den Residenten in herinnering gebracht, doch verscherpt door het voorschrift, dat inlandsche hoofden, die van het opium gebruik maken, *zonder consideratie* behooren te worden ontslagen, de laagste hoofden zelfs niet uitgezonderd.

Met eenig recht mag zeker gevraagd worden, waartoe die bepalingen en voorschriften, indien de Regeering niet overtuigd ware, dat het gebruik van opium, in welke mate ook, nadeelig werkt op het zedelijk gehalte der gebruikers, en zij denzulken, die zich onder dien nadeeligen invloed hebben geplaatst, niet het vertrouwen kan schenken, dat haren ambtenaren behoort geschonken te worden.

Demoraliseert het opium waarlijk niet, zou dan de Regeering haren dienaren het gebruik er van niet even goed toestaan, als zij ieder hunner in het gebruik van betel en tabak vrijlaat, ja zelfs het gebruik van alcoholische dranken nergens verbiedt? *a*)

Van Regeeringswege is in Nederland meermalen gezegd, dat de noodige gegevens ontbreken om iets *zekers* aangaande de gevolgen van het opiumgebruik vast te stellen.

Dan maar een enquête, een ernstig en nauwkeurig onderzoek gelast, heeft men geantwoord.

De vraag kwam echter bij dezen en genen op: „Zou zulk een bepaald onderzoek waarlijk nog noodig kunnen zijn?'' En Dr. Groneman vraagt:

---

a) Zoo wordt in eene circulaire van 10 Oct. '63 (B. 1492) aan regenten de uitnoodiging gedaan, om door „priesters'' — beter gezegd ware door de Mohammedaansche geestelijken, omdat de Islam geen priesterschap kent in den zin, dien het woord priester bij ons heeft (Coolsma, West-Java bl. 93) — het volk te doen wijzen op het schadelijke van het opiumgebruik en er tegen te waarschuwen (De Koning, Opiumreglementen bl. 147). Maar hierbij mag herinnerd worden, wat Poensen schreef: „Dat schuiven is een maatschappelijk kwaad en daarentegen heeft de Islam geen geneesmiddel. Want al moge het in den geest van den Islam zijn zich daartegen te verzetten, er kan niet tegen geprotesteerd worden op grond van Koran en Sonna (overlevering). En vandaar dat men onder de hadji's (bedevaartgangers) en santri's (studenten op de pasantren, de Moh. kweekscholen) velen aantreft, die schuiven (Brieven over den Islam, bl. 120 en 121).

„Zou dan de Regeering waarlijk niet weten, dat de schuiver zijn huis verkoopt en zijne wapens, zijne kleederen, en die van vrouw en kind, zijn huisraad, zijne gereedschappen naar het pandhuis brengt, om ze voor nooit betaalde spotprijzen te verliezen en weer opium te kunnen machtig worden om zich te troosten over dat verlies?

„Zou de Regeering het niet weten, dat de schuiver zijne vrouw en kinderen verpandt, en zijne dochters, vóór ze nog huwbaar zijn, aan ieder, die er geld voor over heeft, verkoopt, zelfs aan den tandak-baas, die er publieke danseressen van maakt en ze, zonder de huwbaarheid af te wachten, prostitueert, en dat slechts om de koopsom in opiumrook te verzwelgen en te vergeten, dat hij zich zelf en zijn gezin, zijne vrouw en zijne kinderen, ellendig maakt *a*)?

„Zou de Regeering het niet weten, dat de schuiver, die niets meer te verpanden heeft en geene vrouw en dochters meer te verkoopen, en *toch schuiven moet*, onbekwaam en onwillig om veel te arbeiden voor weinig geld, tot roof en moord gedreven wordt en in gevangenis, kettingkwartier of hospitaal te gronde gaat aan zoo menige ziekte, die het gevolg is van of verergerd wordt door het opium?

„Opium is erger dan de ergste slavernij."

„Slaven kunnen het nog goed hebben, gezond zijn, sterk blijven, oud worden; opiumslaven *niet*, omdat het opium *altijd* verderfelijk is."

HOOFDSTUK XV.

Het doodvonnis.

Wij beschouwden van verschillende zijden het opiumgebruik als genotmiddel, doch konden met geen mogelijkheid ook maar iets ontdekken, dat eenigen grond zou bieden tot verdediging er van. De physiologie, de oeconomie, eene gezonde staatkunde, de moraal zijn eenstemmig in de veroordeeling. En die alle hebben van haar verschillend standpunt, en krachtens het licht dat zij elk voor zich op het gebruik doen vallen, volle recht om gehoord te worden. Hebben wij daarbij volmondig erkend, dat menschelijk lijden en ellende in verschillenden vorm niet zelden de naaste oorzaak zijn, die tot het schuiven vervoert, dewijl het opium *schijnbaar* het lijden tempert en het gevoel van ellende wegneemt, — bij de grootste sympathie, die wij gevoelen voor elk eerlijk middel, dat het geluk onzer arme en lijdende medemenschen ook maar een weinig bevorderen kan, — alles noopt ons om het opiumgebruik als hoogst

---

a) In de Macedoniër, 6 afl. 1888, blz. 231, lezen wij van een Javaan in Kediri, die zijne *vrouw* aan een Chinees voor amfioen verkocht en haar zelf in zijne handen kwam overgeven; en van *moeders*, die zelve hare dochters komen aanbieden, om voor het vreeselijk schandeloon zich in de opiumkit te gaan bedwelmen.

afkeurenswaardig te veroordeelen, nu wetenschap en ervaring staven, dat het z.g. heulsap de menschelijke ellende inderdaad duizendvoudig vermeerdert.

Aan geneesheeren en zendelingen wordt *ten laste* gelegd, dat zij hunne grieven tegen het opiumgebruik publiceeren „met een bepaald doel," en hunne getuigenissen worden eenvoudig voor eenzijdig en overdreven verklaard.

Wij vragen echter, of het niet de eenzijdigheid zelve is om iedere beschouwing over het opium uit een ander oogpunt dan dat van het financieel voordeel voor den Staat, ter zijde te laten, en alleen uit dat „bepaald" oogpunt te redeneeren? Het mocht voor den heer Wiselius de *praktische* zijde der zaak zijn, het te beschouwen als het streven en den *plicht* van den Staat om uit het opium *zooveel mogelijk voordeel voor de schatkist* te trekken —, wij meenen, dat deze zijde niet de eenige is; dat zorg voor het welzijn der bevolking ook wel terdege van praktischen aard getuigt en Staatsplicht is; ja, dat zelfs de vraag niet mag geïgnoreerd worden, of de Staat voordeel trekken *mag* uit den handel in een artikel, dat zulk eene verderfelijke uitwerking heeft, — eene vraag, van welke men zich maar niet kan afmaken met de herinnering, dat wij niet in eene ideale wereld leven; en waarvan men ook niet af is door het beweren, dat men de menschen moet nemen zooals zij *zijn*, niet zooals zij volgens goddelijke of zedelijke wetten zouden moeten wezen.

Steeds hebben wij gemeend, dat ieder wetenschappelijk onderzoeker het in het belang eener vertrouwbare uitkomst noodig acht de zaak, welke hij wil leeren kennen, van *alle* zijden nauwkeurig te bezien.

Zou de oorzaak van het nog altijd bestaand verschil van meeningen, ten aanzien van het opium-vraagstuk, niet voornamelijk hierin moeten gevonden worden, dat niet de *verschillende* zijden der kwestie in het oog gevat werden?

Zeer zeker biedt het opiumgebruik den *Staatsman* een belangrijk veld van onderzoek. Doch waaraan zou hij het recht kunnen ontleenen om tot den physioloog en den philanthroop, zoo hij hen op dit terrein tegenkomt, te zeggen: „Gij hebt hier niets te maken," of: „Gij komt hier met een bepaald doel?" Is dat terrein dan bestemd om alleen door Staatslieden te worden betreden? En is het in het belang eener gezonde Staatkunde het oor te sluiten voor de uitspraken der physiologen en aan de philanthropie allen invloed te ontzeggen? Mag de Staatsman *alleen* oog hebben voor de ruimte, die een gapende schatkist te zien geeft?

De Regeering althans heeft het onverdedigbare dier eenzijdige bevordering van de inkomsten der schatkist wel gevoeld en hare opiumpolitiek steeds verdedigd met een beroep op het doel, dat zij zegt na te streven: door het steeds duurder maken van het middel het verbruik te verminderen.

Wij hebben het als een hoogst belangrijk voordeel bij ons onderzoek beschouwd, dat ons zoovele getuigenissen van philanthropen en ware vrienden van den inlander, die de zaak ook uit moreel en oeconomisch oogpunt hebben bezien, ten dienste stonden, en niet minder, dat vele geneesheeren het opiumgebruik grondig bestudeerd hebben met het oog op zijne gevolgen in het menschelijk organisme. Wij maakten van hunne verklaringen een dankbaar gebruik, en kwamen, door die alle voorgelicht, tot voor het opium zoo ongunstige resultaten, dat wij tegenover Wiselius en ieder, die het opium eene „bepaalde behoefte" noemt, vrijmoedig uitspreken: „Het lichaam kan niet vragen naar wat het verderft; de mensch kan niet noodig hebben wat hem zelven en velen met hem in een poel van jammeren stort."

In die overtuiging worden wij versterkt door het reeds geciteerde woord eens Ministers: „Het opium is verderfelijk," en de reeds meermalen vermelde bedoeling der Regeering om naar beperking van het opiumgebruik te streven. Ware de Regeering van meening, dat de bevolking van Ned.-Indië het opium *noodig* heeft, en daarbij overtuigd, dat het gebruik van opium niet tot het lichamelijk en zedelijk verderf harer onderdanen voert, zij zou het gebruik eerder moeten aanmoedigen dan tegengaan.

Zeker, het klinkt heel vriendelijk te zeggen: „De mensch heeft een prikkel, eene opwekking noodig, ook de Javaan; laten wij hem toch de opiumpijp niet misgunnen."

Doch hoe gretig dit argument door velen wordt aangegrepen en nagesproken, heeft de heer Perelaer dan ongelijk als hij zegt, dat deze redeneering onkunde van wel bewezen feiten en onbekendheid met de koloniale literatuur in zake opium verraadt?

Volge hier eene korte maar welsprekende samenvatting van wat het opiumgebruik uitwerkt, wat het, in flagranten strijd met de eischen van den welstand en de welvaart van de individuen en het volk, met de belangen van het huisgezin, de maatschappij en den Staat, aan geluk en bloei vernietigt.

Wij ontleenen haar aan *De Standaard:*

„Het opium maakt zijne slachtoffers tot slaven, mergelt hunne lichaamskracht uit, stompt hun geestelijk bewustzijn af, en maakt uit den frisschen, levenslustigen mensch eene gluiperige schim, eene voortstommelende mummie, eene onmenschelijke verschijning, die uw afschuw wekt."

En wederom: „Opium is een gif, dat den mensch bedwelmt, ontzenuwt, hem het levensmerg in zijn gebeente doet opdrogen, en allengs, onder het afschuwelijkste lijden, metamorphoseert in eene spookachtige schim."

„Opium is de dood voor alle zedelijk en verstandelijk leven, dat het eerst, ja, in valsche schittering verheldert, maar om het straks geheel uit te dooven in den donkeren nacht van — melancholie.

„Opium is de ondergang van alle maatschappelijk welzijn, wijl het de

banden des bloeds vernietigt, de natuurlijke liefde in het bloed en in het hart versmoort, en den willoozen slaaf in een egoïstisch nietsdoen *zedelijk* laat sterven.

„Opium is de oorzaak van allen denkbaren gruwel, die uit den menschelijken hartstocht, waar die valsch geprikkeld wordt, kan voortkomen.

„Opium is tegenvoeter van het Evangelie van Christus, en maakt elke ziel en elks geweten voor de stem der Eeuwige Ontferming doof."

Kan het juister worden gezegd?

PERELAER heeft aan alle voor het opiumgebruik doodelijke uitspraken van vroeger en later, kracht bijgezet door zijne, voor ieder die op den naam van „mensch" aanspraak maakt, zoo diep ontroerende schildering van wat in de desa *Kali-gaweh* plaats had.

Deze desa was eens bloeiend, welvarend met eene gezonde, werkzame bevolking, doch en nog wel zonder dat een der desa-lieden behoefte gevoelde aan of eenig verlangen had naar opium, zonder dat iemand er dus naar vroeg, daar werd een opiumkit opgericht en door slim overlegde middelen werd de bevolking aan het schuiven gebracht, met dit ijselijk gevolg, dat binnen een half jaar het grootste deel dier welvarende bevolking in schuivers veranderd was. Maar toen ook was er de stoffelijke welvaart vernietigd, de lust tot arbeiden verstoord, de hygiënische verhouding geheel veranderd en waren er alle teekenen van den opiumhartstocht aanwezig.

Wie ook het opiumgebruik eene „liefhebberij", eene „versnapering," een „onschuldig genotmiddel" noeme, wij meenen dat alles er voor is, ons te plaatsen aan de zijde van hen die het verfoeien, als:

een vergift, dat de lichamelijke en zedelijke kracht van het volk ondermijnt en vernietigt;

de oorzaak van verwoesting van alle maatschappelijk geluk en van verlies van hoogere vooruitzichten des menschen;

eene pest, welke jaarlijks tallooze offers wegsleept naar lichaam en ziel;

een verderfelijk kwaad, dat ellende en jammeren over het volk uitstort, grooter dan eenige volksramp in staat is het te brengen; in één woord, als

eene zedelijke corruptie;

de overvloedige bron van misdaden en gruwelen;

de Loreley, welke elk, die haar stem gehoor geeft, naar den afgrond sleept;

een euvel, dat krachtig moet bestreden worden.

Wij houden het met de rondborstige verklaring van den ex-Minister SPRENGER VAN EIJK: „Het gebruik van opium is een ramp, is verderfelijk."

Geen oogenblik kan er gedacht worden aan den wenk van WISELIUS, om *vrede te sluiten* met „den tijdgeest, die — volgens hem — uitbreiding van dit consumtie-artikel in al *de vijf werelddeelen* voorstaat."

HOOFDSTUK XVI.

Een betwist pleidooi.

Bewering: Opium en Jenever staan op dezelfde lijn. Het gebruik van beide is onschuldig.

Een andere bewering: De gevolgen van het jenevergebruik zijn noodlottiger dan die van het opiumgebruik.

Tot hiertoe onthielden wij ons opzettelijk van eene vergelijking te maken tusschen het op Java geliefd genotmiddel, het opium, en de over Europa verspreide en ook in ons Vaderland veelvuldig gebruikte sterke dranken. Niet dan slechts een enkele maal noemden wij het woord *alcohol* of alcoholische dranken.

Toch mogen wij ons, hoe gaarne wij het ook zouden doen, aan het maken eener vergelijking niet onttrekken.

Die taak brengt echter gevaren mede. Zij is van teederen aard. Toch zou door haar na te laten, het onderhavige werk eene leemte krijgen, die het niet bezitten mag.

Immers, Perelaer zegt ergens terecht, dat velen, die „in de Oost geweest" zijn, in Nederland verkondigen: „Och, het opium is zoo'n kwaad niet. Opium en jenever staan op dezelfde lijn. Wij drinken ons bittertje, de inlander rookt zijn opium. Het laatste is al even onschadelijk als het eerste."

Deze opvatting gaat uit van twee gewichtige stellingen, die als bewezen gelden, zonder bewezen te zijn. Ten eerste: Het drinken van alcohol is onschadelijk. Ten andere: Het gebruik van opium staat met het gebruik van alcohol op dezelfde lijn.

Zoo wordt de zaak behandeld door velen, die *in de Oost geweest zijn!*

Wat het laatste betreft, wij hebben vroeger reeds aanleiding gehad op te merken, hoe weinig het geval, dat iemand in Indië geweest is tot oordeelen over het opiumgebruik bevoegd maakt.

Het is een feit, dat velen tal van jaren in Indië hebben doorgebracht en desniettemin zullen moeten toestemmen, dat zij van het opiumgebruik eigenlijk niets afweten, en nooit een opiumkit, nooit iets van het schuiven, zelfs nimmer opium gezien hebben. Zoo los is de aanraking van tal van Europeanen met de inlandsche maatschappij!

Dit neemt de mogelijkheid niet weg, dat sommigen hunner, eenmaal in het Vaderland teruggekeerd, minder eerlijk doch ongenegen zijnde om van wezenlijke onbekendheid met een zooveel besproken zaak blijk te geven, liever den schijn aannemen van als deskundigen op de hoogte en tot medespreken volkomen bevoegd te zijn.

Doch dit gebrek aan kennis is dan ook de oorzaak, dat uit Neder-

land meermalen naar Indië geschreven werd: „Men kan in Holland geen twee personen uit Indië ontmoeten, die het met elkaar eens zijn." Trouwens, men behoeft hierbij niet alleen aan onze *gerepatrieerde* volksgenooten te denken, en wij hebben aan de verzekering van PERELAER aangaande velen hunner geen behoefte. Ook in Indië, wanneer het onderwerp ter sprake komt — hetgeen minder geschiedt dan men in patria wellicht meent —, zijn velen dra met hun uitspraken gereed, die in verreweg de meeste gevallen overeenstemmen met het advies, dat, naar PERELAER, door oud-Indiërs over het gebruik van opium en alcohol wordt uitgebracht.

Doch dit kan slechts bewijzen, dat de kwestie van het opium en den alcohol naast elkander, en beide uit het oogpunt van het al of niet nadeelige van het gebruik, beschouwd, niet van belang ontbloot is.

Niet dat *alle* oud-Indiërs het opiumgebruik voor *onschuldig* verklaren. Dit is ons reeds anders gebleken. Maar wel zijn er *velen*, die, ofschoon zij het gebruik door den inlander betreuren, toch meenen, dat de noodlottige gevolgen, die de jenever in Europa na zich sleept, nog heel wat grooter zijn, dan die van het opium op Java.

Wij hebben hier dus met twee verschillende beschouwingen te doen. De eerste verklaart het jenevergebruik, natuurlijk met mate, het „bittertje voor den eten," voor *onschuldig.* De andere oordeelt, dat de gewoonte van het jenevergebruik *noodlottiger* werkt dan het schuiven van opium.

Of allen, die een dezer meeningen voorstaan, *overtuigd* zijn, 1°. dat zij een ware voorstelling der zaak bezitten en, 2°. dat zij, zoo vaak zij haar uitspreken en verbreiden, alzoo Indië's bevolking niet soms tegen hun wil schaden?

Zoo ja, hebben zij zich dan die overtuiging verworven na een ernstig onderzoek of eene onbevooroordeelde vergelijking? Dit toch mag geëischt worden van hen, die zich op zulk eene besliste wijze over de zaak in kwestie uitlaten.

Wat de meening betreft, dat het gebruik van de alcoholische dranken, met name de jenever, onschadelijk is, — een eerlijk onderzoeker als de heer VAN DEDEM acht het door de dagelijksche ondervinding bewezen, dat er een *onschadelijk* genot van sterken drank *bestaat;* dat alleen het *mis*bruik van sterken drank schadelijk werkt. Ook JANSZ bezigt in zijne geschriften steeds de uitdrukking: *mis*bruik van sterken drank.

Onder degenen, die in ons Vaderland zich mede opmaakten om de drinkgewoonten te bestrijden, en zich zelven daarom geheel van het gebruik van alcoholische dranken onthouden, zijn er, die het laatste doen, òf omdat zij inzien alleen langs dien weg het welzijn van anderen te kunnen bevorderen, die door misbruik van sterken drank zich zelven en de hunnen ongelukkig maken of maakten, òf omdat zij bij niet volstrekte onthouding voor zich zelven het gevaar duchten van tot een onmatig gebruik te zullen vervallen; echter niet, omdat zij een matig

gebruik op zich zelf·afkeuren of het schadelijke er van betwisten voor allen, wien het niet aan de noodige zelfbeheersching ontbreekt om zich steeds binnen de nauwe grens der matigheid te houden. Zij zullen toestemmen, dat de dagelijksche ondervinding leert, dat er menschen zijn, die sedert jaren iederen dag eene geringe hoeveelheid alcohol gebruiken, zonder die ooit te vermeerderen, met denzelfden regelmaat, als waarmede anderen dagelijks eene zekere hoeveelheid koffie en thee gebruiken, waarvan zij evenmin eenig nadeelig gevolg ondervinden.

Tegen deze opvatting is echter voor en na heel wat gezegd en geschreven, niet het minst in den laatsten tijd. Sedert een twintigtal jaren ongeveer houden geneeskundigen zich bezig met het onderzoek naar de gevolgen van het drankgebruik voor het menschelijk organisme, en zij beschrijven deze onder den naam van „het alcoholisme," als eene kwaal of eene complicatie van kwalen, die zich niet alleen bij volslagen dronkaards, maar ook bij matige drinkers openbaren, al zijn deze zelven zich ook niet in het minst bewust, dat tal van ziekelijke aandoeningen, waarmede zij soms te worstelen hebben, hare oorzaak alleen vinden in de geringe hoeveelheid alcohol, die zij dagelijks tot zich nemen.

Wij hebben getracht ons zelven zooveel mogelijk eene duidelijke voorstelling te vormen van de physiologische werking van den alcohol, evenals wij dit ten opzichte van het opium hebben gedaan.

Op grond van het betrekkelijk vele, dat wij daarover lazen, meenen wij te mogen stellen, dat de uitwerking van beide middelen op het organisme in hoofdzaak niet verschilt.

Hieruit volgt dan geleidelijk, dat wij, die oorzaak hadden een matig opiumgebruik te bestrijden, onmogelijk kunnen medegaan met hen, die aan een geheel onschadelijk gebruik van sterken drank gelooven.

Eene uitvoerige uiteenzetting daarvan wordt niet gevorderd door aard of doel van ons geschrift. Zij is bovendien geheel overbodig, nu onder ieders bereik is de reeds vroeger genoemde beteekenisvolle brochure van Dr. Delaunois, bepaaldelijk geschreven met het doel om aan te wijzen, dat alcohol de verwoester der gezondheid is, en onder den titel: „De ziekten en kwalen van een drinker" [105]), in populairen vorm omstandig al de ziekten beschrijft, welke de alcohol, ook bij matig gebruik, in het menschelijk organisme teweeg brengt. Niet minder leerrijk is de belangrijke voordracht van Prof. G. Bunge te Basel: „De Alcoholkwestie in het licht der wetenschap" [106]), die mede zeer overtuigend aantoont, dat duizenden alleen door den sterken drank het ellendigst bestaan hebben, zich een levenslang lijden en vroegtijdigen dood op den hals halen. Immers, „men kan gealcoholiseerd worden, zonder ooit bepaald dronken te zijn geweest", het moge met ernst gehoord worden door allen, bij wie de meening zoo vast is geworteld, dat matig jenevergebruik onschadelijk is!

Bepaaldelijk voor hen, die „in de Oost geweest" zijn of nog zijn, zij het volgende geschreven na een overzicht van het werkje van Dr. Delaunois. [107]) Van Nederland is het gebruik van „bitteren" overge-

bracht naar Indië, niet alleen door soldaten en lieden, die den zoom vormen der Europeesche samenleving, maar ook door personen, wier verstandelijke ontwikkeling hen zich verheven moest doen achten boven eene nationale hebbelijkheid, die zoo licht tot eene noodlottige ondeugd overslaat. Gebruik leidt zoo spoedig tot misbruik van sterken drank, en na kennisneming van het betoog van Dr. Delaunois zal men moeielijk in den waan blijven, dat voortdurend zoogenaamd matig gebruik onschadelijk is. Van Indische oudgasten is ons meer dan één geval bekend van alcoholisme met doodelijken en vroegtijdigen afloop. Zij waren nooit dronken, maar volgden in Europa de gewoonte, uit Indië meegebracht, om 's morgens en 's avonds eenigen alcoholischen drank te drinken. Al onze Indische vrienden, van wie wij hoorden, dat zij in Europa jaren lang krachtig en gezond bleven, en er oud werden, waren personen die in Indië steeds matig geleefd hebben, onthouders waren van sterke dranken, en die dezelfde matige levenswijze in koeler klimaat bleven volhouden. Van Nederlanders, die reeds in Indië misbruik van sterke dranken maken, zal men niet gemakkelijk in Nederland veel meer bespeuren. Het ziekteproces van het alcoholisme verloopt nog veel sneller in de tropen: menig Europeaan is er den eeuwigen slaap ingetreden, die, bij onthouding van sterken drank, eene gelukkige loopbaan gehad, en zijne bloedverwanten met zijne terugkomst zou verheugd hebben.

Ons dunkt, dat er grond bestaat om de verdediging van het opiumgebruik, als op ééne lijn staande met onschadelijk jenevergebruik als misleiding of zelfbedrog af te wijzen, om de reden, dat er geen onschadelijk gebruik van sterken drank bestaat.

Evenals de Javaan zegt van het opium: „Eerst eet de man opium, daarna eet het opium den man," — zoo zegt eene Japansche spreekwijze van den alcohol: „Eerst neemt de man een borrel, dan neemt de borrel een borrel, en dan neemt de borrel den man."

Nemen wij thans verder in aanmerking de groote sommen gelds, die jaarlijks aan jenever worden besteed *a*), waardoor tal van huisgezinnen tot den bedelstaf gebracht, de openbare liefdadigheid op onverantwoordelijke wijze bezwaard en bedelaarsgestichten, hospitalen en gevangenissen bevolkt worden, dan treedt het schadelijk karakter der drinkgewoonten in des te helderder licht.

„Vermindering van kapitaal-omzet, bron van misdaad, verwoesting van zedelijkheid, ondermijning van den godsdienst, verderving der lichamelijke gezondheid, diefstal van ongehoord groote sommen gelds...., dat alles is de uitkomst, die drankvervaardiging, drankverkoop en drankgebruik geven."

Tal van statistieke opgaven zijn voorhanden om den invloed aan te toonen van het drankgebruik op het zedelijk leven. Zij laten geen twijfel

---

a) In Nederland alleen van 1867—1878 niet minder dan *driehonderd millioen gulden*.

over, of het algemeen geworden gebruik is de verwoester der volkswelvaart en de oorzaak van eene ver om zich heen grijpende demoralisatie.

Het behoeft dus niemand te ontbreken aan een vaste overtuiging aangaande de gevolgen van een gebruik, dat volgens wetenschappelijke en ernstige onderzoekers voor den mensch absoluut noodeloos en nutteloos, integendeel altijd schadelijk is, en — zooals PERELAER zegt — „voortvloeit uit zucht naar verdooving en genot en uit zwakheid van wil, die het bevredigen dier zucht, zij het dan ook ten koste van welvaart, huiselijk geluk en gezondheid, in de hand werkt" en — wij voegen er bij, — verdedigt.

Met vrijmoedigheid zetten wij derhalve de gewraakte stelling om, en zeggen: „Het opium is een groot kwaad. Opium en jenever staan op dezelfde lijn. Het laatste is evenzeer schadelijk als het eerste." —

De andere door ons medegedeelde beschouwing noodzaakt nu tot een antwoord op de vraag of de nadeelen, die het opium aanricht, wel even groot zijn als die, welke uit het gebruik van sterken drank voortvloeien.

Het is te begrijpen, dat niet weinigen, die jaren lang in Indië vertoefden en in het Vaderland geene vreemdelingen zijn, uit datgene wat *zij* in Indië niet opmerkten van het opium en wat zij in Nederland wel zagen van den drank, er toe komen die vraag ontkennend te beantwoorden. Evenwel, de kennis dezer dingen ligt niet aan de oppervlakte.

Toch moeten wij met hunne meening rekening houden, daar zij tot in de hoogste kringen is doorgedrongen. In de vergaderingen van de Vertegenwoordigers onzes volks, die mede geroepen zijn te beslissen wat al of niet voor Indië wenschelijk en noodzakelijk is, werd ook reeds herhaaldelijk uitgesproken, dat het opiumverbruik in Indië *niet* die treurige gevolgen na zich sleept als het drankgebruik in Nederland en in Europa.

Een Minister van Koloniën beriep zich in een der kamerzittingen van het jaar 1881 op tal van autoriteiten, onder wie in de eerste plaats op den heer J. C. BAUD, die verklaard hebben, dat de sterke drank *niet minder* schadelijk is dan het opium *a*). En had de Minister toen den tijd gehad, hij zou extracten hebben medegedeeld uit talrijke adviezen van hooggeplaatste personen, zelfs van leden in den Raad van Indië, die Z.Exc. grond gaven tot het besluit, dat het opiumgebruik zelfs *minder schadelijk* is dan dat van jenever.

Doch niettegenstaande die verzekering van Ministerieele zijde vraagt de heer VAN DEDEM niet zonder reden, of zij op *grondig* onderzoek berust, en of de Minister bij dat onderzoek ook rekening gehouden heeft

a) De heer W. K. VAN DEDEM heeft hierbij aangeteekend: „Een dergelijke verklaring van BAUD is het ons niet gelukt te vinden; wèl deze, dat *nader onderzoek* noodig is om den invloed van het opium te leeren kennen."

met de indirecte gevolgen van het opiumgebruik, o. a. met wat door gedemoraliseerde personen gedaan wordt om den dorst naar het opium op te wekken, en, is hij eenmaal gewekt, dien te lesschen. Klaagt dan de Indische pers, zoo zegt de heer Van Dedem, zonder oorzaak herhaaldelijk over den treurigen invloed van het opium, en zijn de klachten van verschillende zijden over verlies van werkkracht en gemis aan werklust, bij hen, die nog arbeiden, over armoede, oneerlijkheid, onveiligheid, diefstal en roof, alles tengevolge van het schuiven, uit de lucht gegrepen?

Zoo al die klachten *niet* zijn verzonnen, maar op feiten gegrond, dan zal het, naar anderen meenen te mogen stellen, uiterst bezwaarlijk gaan in gelijke mate dezelfde heillooze gevolgen van het drankgebruik aan te wijzen.

De opmerking heeft, naar het ons voorkomt, hier beteekenis, dat, zoo vaak deze zaak in de vergadering der Staten-Generaal ter sprake kwam, zij steeds, naar het schijnt, alleen beschouwd werd uit het oogpunt der verstoring van maatschappelijke orde en rust, *niet* uit dat der krenking van gezondheid en levenskracht. Het schijnt traditioneel dit als het criterium van het schadelijke van het jenever- boven dat van het opiumgebruik te houden, dat de schuiver geen ruzie maakt en niet langs den weg ligt of slingert, zooals de jeneverdrinker, die vloekende en tierende langs de openbare straten waggelt. Dat men hierop voornamelijk let, is alleen hieruit verklaarbaar, dat men van het leven des inlanders over het geheel niet veel meer weet, dan wat ervan „langs den weg" openbaar wordt.

Wijlen de Gouverneur-Generaal Mr. P. Mijer, het gezag aan zijn opvolger overdragende, zeide zelfs, dat, waar geen opium wordt gebruikt, sterke drank werd gedronken, en dat hij toenemende dronkenschap voor veel nadeeliger dan het opiumgenot hield. „*Weinige misdaden*", zoo sprak toen de hoogste waardigheidsbekleeder in Ned. Indië, „zijn aan het gebruik van het opium te wijten; *vele* aan het gebruik van verhittende dranken." Onderzoekingen in zake de opiumpacht hadden hem dat bewezen.

Die voorstelling vond niet veel geloof, zegt de heer Van Dedem. Geen wonder! Zij is dan ook niet met de werkelijkheid in overeenstemming.

Ook de oud-Directeur Bool heeft nog niet lang geleden beweerd, dat het *gebleken* is, dat op plaatsen, waar niet geschoven wordt, veel meer *jenever* en *arak* wordt gedronken.

Wij wezen reeds een- en andermaal op de Preanger. Daar is het opiumgebruik verboden. Doch het is een feit, dat men nergens minder sterken drank drinkt dan juist daar. En — wij merkten het in ander verband reeds op — de veiligheid van personen en goederen is heel wat grooter binnen de streken, waar geen opium mag worden ingevoerd, dan in die, waar het gebruik is vrijgelaten. Dit zou toch niet het geval zijn, als in de „verboden kringen" een ruim gebruik van sterken

drank werd gemaakt, wat, volgens den heer MIJER, de oorzaak van *vele misdaden* is.

Het is mogelijk, dat de bewering opgaat voor Chineezen, die niet schuiven, maar in den regel van een glas arak bij den maaltijd niet afkeerig zijn. Ook dat de inlandsche hoofden, hoogere en lagere, meer gebruik maken van alcoholische dranken dan zij zouden doen, wanneer het schuiven hun vrijstond. Dit verklaart dan echter wel, dat er meer sterke drank wordt omgezet, doch nog niet dat meerdere „misdaden" daarvan het gevolg zijn dan bij opiumschuiven.

Wat echter de bevolking betreft, zij schijnt van het gebruik van sterke dranken even goed in „verboden kringen" vrij te zijn als elders.

Doch gesteld, het ware anders, zou dan daarmede bewezen zijn, dat drinken nadeeliger is dan schuiven?

Dikwijls is eene vergelijking gemaakt tusschen het opium- en het jenevergebruik uit *physiologisch* oogpunt. En er zijn sommigen, voor wie het buiten twijfel staat, dat de nadeelige invloed van den sterken drank op het lichaam veel grooter is dan die van het opium.

De meergenoemde Dr. MOORE zegt, dat de jeneverkroegen in Europa daar „oneindig" meer kwaad doen dan de opiumkitten in Azië. De physiologische werking van alcohol acht hij veel nadeeliger voor het menschelijk organisme. Opium, zegt hij, windt althans de hersenen niet op gelijk de alcohol, en verwoest de lever niet. Opium veroorzaakt niet wat het *delirium tremens* (den zuiperswaanzin) gelijk komt, en ofschoon er eene ziekte bestaat ten gevolge van *onmatig* opiumgebruik, zoo lijdt een veel kleiner getal daaraan in verhouding tot de vele schuivers, dan het aantal drinkers, die het slachtoffer worden van de inwerking van den alcohol. En deze Doctor is „vast overtuigd," dat eene bevolking, die den alcohol ter zijde zette en in plaats daarvan tjandoe rookte, gezonder zou zijn dan eene, die den omgekeerden weg insloeg.

Nog onlangs verklaarde Dr. W. S. KRAMER, die 35 jaren lang geneesheer in Indië was en vooral inlanders heeft behandeld, dat het opium verreweg minder schadelijk is dan de alcohol.

Het onderzoek echter door anderen, ook deskundigen, ingesteld, leidde tot een gansch andere slotsom.

Wij onthouden ons van in deze teedere zaak een uitspraak te doen, en vermelden slechts de getuigenissen van hen, die zich over dit punt niet onduidelijk hebben uitgesproken, er op aandringende, dat onze lezers ze in ernstige overweging nemen.

De zaak is daartoe belangrijk genoeg. Niet zoo zeer, dat een weinig meer aan deze en een weinig minder aan gene zijde van zoo bijzonder veel gewicht is, dat men er zich over warm heeft te maken. Ons althans schijnt dit laatste niet van het hoogste belang. Doch wel verdient het aanbeveling, om zich ook ten aanzien van dit verschilpunt, indien mogelijk, eene vaste overtuiging te vormen ten einde den bestrijder te kunnen ontmoeten. Hij toch zal ter handhaving van zijne

meening, dat het opium nog *zoo* kwaad niet is, gaarne de grootste nadeelen aan het drankgebruik toeschrijven.

PERELAER zegt, dat niemand op de hoogte van bewezen daadzaken of van de koloniale literatuur in zake opium is, die uit het oogpunt van nadeel het opiumverbruik met dat van jenever op ééne lijn plaatst, en dit wil bij hem zeggen: de nadeelen van het opiumgebruik zijn *grooter*.

Of PERELAER nu eerst na een *grondig* onderzoek tot deze overtuiging is gekomen, weet hij zelf het best. Wij vertrouwen het gaarne.

Meer dan één persoon, die over het opium schreef, heeft ook deze kwestie aangeroerd en staat met PERELAER aan dezelfde zijde. Zij zeggen, dat bij geopend oog voor de verderfelijke gevolgen der drinkgewoonten, het toch niet te ontkennen valt, dat èn physiologisch èn moreel grootere nadeelen door het opiumgebruik worden aangericht.

Zij verklaren zich onomwonden tegen de uitspraak van een Minister van Koloniën [108]), dat de gevolgen van het schuiven *voor den gebruiker en voor de maatschappij* minder schadelijk zijn dan die, welke uit het drinken van sterken drank voortvloeien, eene meening, die b. v. door den zendeling P. JANSZ herhaaldelijk als „een grove dwaling" bestreden is. Dat die overtuiging door zeer velen wordt gedeeld en verbreid, schijnt vooral hierin zijn oorzaak te hebben, dat de wezenlijke gevolgen van het opiumgebruik *niet* zoo *voor ieder merkbaar* zijn als die van het drinken. Daardoor *schijnen* de laatsten grooter.

Het opium windt niet op zooals de alcoholische dranken, vooral de jenever, het doen. Zijne uitwerking openbaart zich niet in luidruchtigheid. JANSZ vindt echter vrijmoedigheid om te schrijven: „Stelt men nu daar tegenover degenen onder ons, die één, twee of drie bittertjes daags drinken, dan valt het ten duidelijkste in het oog *hoeveel verderfelijker* het opium werkt dan de sterke drank."

Kan de heer VAN DEDEM nog aan een onschadelijk gebruik van sterken drank gelooven *a*), — een onschadelijk genot van opium, hoe matig ook, kan hij niet aannemen. En de heeren JANSZ, Dr. GRONEMAN en anderen bestrijden, op grond van talrijke waarnemingen, het onschuldige van eenig gebruik van opium, wanneer dat n.l. dagelijks geschiedt. Deze mannen weten voorts, wat zij zeggen, en zij hebben ook de gronden blootgelegd, waarop zij onwrikbaar staan in de overtuiging, dat de nadeelen van het opium grooter zijn dan die van de sterke dranken.

1°. Wij noemden het reeds met een enkel woord: de gevolgen van het schuiven zijn *meer bedekt* en vallen niet terstond in het oog.

Schijnbaar valt er zelfs uit physiologisch oogpunt voor het opiumgebruik veel te zeggen.

---

a) Of de geachte Schr. dit nog doet, na de geschriften van DELAUNOIS en anderen over het *chronisch alcoholisme* te hebben gelezen?

De inlander gevoelt zich moe, onwel, krachteloos, kan niet slapen, heeft pijn. Hij volgt den raad een weinig djamoe kĕsĕl (middel tegen vermoeienis) te schuiven, en — waarlijk, de onaangename gewaarwordingen verdwijnen, en de man gelooft, dat het opium hem geholpen heeft. Openbaren zich nu dezelfde gewaarwordingen weer, of is er iets, dat hem kwelt en hindert, hij neemt al spoedig opnieuw de toevlucht tot een middel, dat haast onmiddellijk zulke gewenschte uitkomsten geeft.

In verreweg de meeste gevallen blijft toch de ziekelijke oorzaak bestaan, al wordt het gevoel er van tijdelijk weggenomen; in sommige gevallen wordt de abnormale toestand er door verergerd. De onkundige inlander bespeurt dat niet, of let er niet genoeg op; hij neemt maar telkens weer zijn „heilzaam" middel te baat, om eindelijk te ondervinden, hoe hij gaande weg ellendiger is geworden, terwijl hij aan genezing geloofde.

Dat is dus een *wezenlijk* nadeelig gevolg van een gebruik, waartoe in de inlandsche maatschappij maar al te ras wordt overgegaan.

Aan *genezing* van ziekten door sterken drank gelooft men onder ons, anders dan bij uitzondering wellicht, niet, en geen kranke althans, die niet aan het gebruik van alcohol gewend is, zal uit zichzelven er toe overgaan. De tijd zal wel voorbij zijn, waarin men zeide, dat alcohol „zoo goed voor de stuipen" was. Raadt de *geneesheer* een patiënt b.v. het gebruik van cognac aan, dan is het wat anders. Naar dit voorschrift zal men zich gedragen. Doch uit *eigen beweging* in eenig, veel minder in *elk* ziektegeval een of ander alcohol bevattend middel aan te wenden, niet velen zullen er zijn, die er aan denken.

2°. De nadeelen van het opiumgebruik moeten grooter zijn, daar dit naar verhouding in Indië *veel algemeener* is, dan dat van den sterken drank ergens in de wereld.

Deze bewering zouden wij vooralsnog niet gaarne voor onze rekening nemen.

Wij lazen ergens, dat het drankdrinkende deel der bevolking in Nederland ongeveer 25 %, doch misschien niet meer dan 20 % bedraagt.

Staat de verhouding gelijk, dan moest het van opium gebruik makende deel der bevolking van Java, het aantal inwoners op 20 millioen geschat, 4 à 5 millioen bedragen.

Of hun aantal grooter is, zal later bij de bespreking van den omvang van het opiumgebruik moeten blijken.

3°. Het opium heeft *grootere verleidelijkheid* dan de sterke drank.

De eerste maal, dat iemand het glas aan den mond heeft gezet, is de uitwerking van het vocht voor hem niet aangenaam. Valsche schaamte, zucht naar „manhaftigheid", of zwakheid van karakter tegenover de verleiding mogen hem bewegen tot meêdoen, naar eene herhaling *verlangt* hij niet. Het is hem daartoe de eerste maal te slecht bekomen.

De uitwerking van het schuiven daarentegen is, gelijk men verzekert, ook de eerste maal, dat men de pijp aan den mond heeft gebracht, onbeschrijfelijk genotvol, en wekt dus als van zelf de begeerte naar meer.

4°. Het opium *ketent vaster* dan de drank.

De gewoonte van het dagelijksch gebruik van het bittertje bindt lang niet in die mate als de gewoonte van het dagelijks regelmatig schuiven. Zij, die gewoon zijn per dag een of twee bittertjes te drinken — van verdierlijkte „zuipers" spreken wij nu niet — zijn in staat dit vrij gemakkelijk na te laten, en zij zullen het ook doen, wanneer omstandigheden het verhinderen, terwijl zij toch even krachtig en opgewekt hun werk voortzetten.

De habitueele schuiver daarentegen, ook de matigste, die zich eenmaal aan een zeker ration opium gewend heeft, gevoelt zich zonder het genot er van ongelukkig, bevindt zich tot zijn werk niet, althans niet goed geschikt, en, verricht hij het al, hij doet het onopgewekt en lusteloos.

De drinker van het bittertje zal, indien de tijd er is, wellicht er aan denken, maar moet hij het missen, hij is straks reeds vergeten, dat hij het dien dag moest ontberen. De schuiver zal, zoodra hij geld in handen heeft, het terstond naar den pachter brengen; zijn trek moet bevredigd worden.

5°. De sterke drank *vernietigt de wilskracht niet* zoozeer als het opium.

De drinker van het bittertje kan het drinken laten op bevel, b. v. van den geneesheer. Hij zal dit zonder veel bezwaar opvolgen, indien hij op het woord van den dokter gelooft, dat zijne gezondheid zulks eischt. Hij heeft er de macht toe, en zal zeggen: „Is het niet goed voor mij, dan zal ik het laten."

De habitueele schuiver, om het even wie ook hem aanraadt om de pijp te laten rusten, al weet hij dat het het opium is, dat hem ziek maakt, al geeft hem het schuiven het rechte genot niet meer, al verzekert hem de geneesheer, dat onthouding zijne redding zal zijn, liever zal hij blijven lijden en zijn lijden verergeren, dan naar den welgemeenden raad luisteren en doen.

6°. Het matig gebruik van alcohol *leidt niet* als het opium tot steeds *toenemende dierlijke begeerten*. Het kweekt geen vleeschelijken wellust.

Zeker, niet ieder opiumschuiver is een zedeloos sujet, een wellusteling. Gelijk velen, die dagelijks matig van alcohol gebruik maken — over wat bij dronkenschap plaats heeft, bewaren wij hier het stilzwijgen — onbesproken van levensgedrag zijn en blijven, zoo onderscheidt zich ook niet iedere schuiver door een onzedelijken wandel. Toch schijnt de ervaring te leeren, dat geringe giften opium vaak voldoende zijn om te verleiden tot uitspattingen, waartoe men zonder dat niet zou gekomen zijn. Dit doet één bittertje niet.

7°. Alcohol kweekt *evenmin* die mate van *cynische zelfzucht*, die den *verslaafden* schuiver allen en alles laat opofferen, om slechts het bedwelmend middel machtig te worden, en die bij hem de natuurlijke liefde tot vrouw en kinderen doet versterven.

Neem zelfs den *dronkaard.* Zijne door den drank geprikkelde zenuwen geven buiten kijf aanleiding tot ongenoegen, boosheid en huiselijken twist, en men vindt zulken, die door den drank verhit, hunne verwanten onmenschelijk wreed kunnen behandelen. Herhalen die tooneelen zich gedurig, natuurlijk dat dan langzamerhand het besef van den band, die hem aan zijn gezin hecht, steeds losser en losser wordt. Toch zal de dronkaard meestal alleen *in den roes* ruw en hard tegen vrouw en kinderen zijn. En ook de meest gepatenteerde drinker heeft tijden, waarin hij met zijne, door hem diep ongelukkig geworden huisgenooten, innig medelijden gevoelt.

Het is een uitzondering, dat men nog iets van medelijden met verarmde en hongerige vrouw en kinderen bij den volleerden schuiver aantreft. In den regel deert niets hem meer dan het gemis van zijn brandende pijp.

8°. De *dronkaard* is *niet onvatbaar voor redeneering* en een vriendelijk woord van vermaning en waarschuwing. Zoo hij voor het oogenblik maar niet onder den invloed van den drank is, kan hij boetvaardig zijn en tranen storten over zijne verkeerdheid en slechte gewoonte. Het is waar, die tranen beteekenen gewoonlijk niet veel, en het geeft van weinig ervaring blijk om er groote verwachting van te koesteren. Maar toch, die tranen bewijzen, dat het gevoel niet geheel is uitgedoofd en dat niet alle beter besef is vermoord.

Bij den opium*slaaf* valt *van gevoel* en *geweten niets* te bespeuren. Breng hem al de gevolgen zijner verkeerdheid onder het oog, en tracht met al de middelen, waarover gij beschikken kunt, op zijn gemoed te werken, hij zal doodkalm u aanhooren en onverschillig u in alles gelijk geven.

Het glijdt over zijn hart heen als regen over de steenen. Hij schreit niet dan over zijn eigen lichaamspijnen in tijden, dat hij geen opium heeft, en scheldt en raast juist buiten den roes om op vrouw en kinderen, zoolang zij hem het onmisbare gif niet halen, ook al weet hij, dat er niets meer in huis is, dat daartoe te gelde kan worden gemaakt.

9°. Nog *dit* heeft *de drinker* op den schuiver *voor*, dat hij *niet* met *zulk een reeks van bezwaren* te kampen heeft, zoodra hij het besluit heeft genomen, of door oorzaken buiten hem gedwongen wordt, om van zijn hartstocht afstand te doen. Hij, die plotseling, op eenmaal en geheel het drinken nalaat, moge in de eerste dagen een zekere onbehagelijkheid gevoelen, zij verdwijnt spoedig, terwijl de gezondheidstoestand ook zonder eenige geneeskundige hulp met den dag verbetert.

Over dit punt verspreidt het geschrift van Delaunois eveneens veel

licht. Het vooroordeel bestaat, dat het levensgevaarlijk is voor iemand, die aan sterken drank is verslaafd, om zich eensklaps aan den alcohol te onttrekken. In eenige voorbeelden, o. a. van waarnemingen, op gevangenen en in verplegingsgestichten genomen, toont de geneesheer het tegendeel van dat ongerijmde beweren aan.

De schuiver echter, wiens organisme aan den opiumprikkel is gewend, loopt wèl gevaar om ziek te worden, als het dien op eens mist. De gevolgen der onthouding zijn meestal onuitstaanbaar. En laat de kans van aan die gevolgen te bezwijken geringer zijn dan men doorgaans onderstelt [109]) er is toch in de meeste gevallen wel degelijk geneeskundige ondersteuning noodig om die te bekampen en te matigen.

10°. Vestigen wij het oog op de maatschappij, bijzonder in betrekking tot de misdaden door het gebruik van sterken drank teweeggebracht, ook dan — al huiveren wij soms bij wat de nieuwsbladen ons daarvan melden — is er toch nog een groot onderscheid met de gruwelen, die het opiumgebruik veroorzaakt.

Lord Wolseley verzekert, dat $^9/_{10}$ der misdaden in Engeland niet zouden voorkomen, indien geen sterke drank werd gebruikt. De vraag mag hier gedaan worden: welke soort van misdrijven grijpen daar plaats en komen zij in aard en omvang wel in vergelijking met die, waartoe opiumschrijvers niet zelden overslaan? Telt Engeland ook dronkaards bij duizenden, en vereenigen zij zich tot georganiseerde roofbenden, gelijk in Indië de opiumschuivers? Niet het gebruik, alleen het *mis*bruik van geestrijke vochten brengt het geprikkeld en opgewonden gestel soms tot aanranding van personen, verwonding en doodslag. Het *ge*bruik van opium, en niet alleen het misbruik, voert tot vergrijpen jegens het *eigendom*, waartoe men, zoo noodig, den eigenaar eenvoudig uit den weg ruimt. De slaaf van den alcohol zal eene misdaad begaan „in kennelijken staat", en dan hebben verstand en gevoel de heerschappij verloren. De schuiver heeft juist onder den invloed van het opium, ten minste zoo hij niet het opzet had om eene booze daad te volbrengen, vrede met het menschdom, en hij droomt van niets dan van zijn eigen geluk. Doch is hij niet onder dien bedwelmenden invloed, dan beraamt hij de plannen tot diefstal en moord. Hij weet, dat hij een misdadiger zal worden, doch dit weerhoudt hem niet. Immers alleen door roof en manslag heeft hij weer eenige kans om zijn trek naar opium te bevredigen, terwijl hij zich met de verwachting vleit, dat zijn misdrijf zal verborgen blijven.

Letten wij voorts op hetgeen wij door den heer Van Dedem de indirecte gevolgen van het opiumgebruik hoorden noemen, en de talrijke misdaden, waarover vooral in Midden-Java geklaagd wordt, dan zeker pleit veel voor de meening, dat de nadeelen van het opiumgebruik grooter zijn dan die van den sterken drank. De laatste behoeft niemand te verbloemen of te verkleinen. Het is verschrikkelijk, indien het waar mocht zijn, dat Nederland alleen een staand leger van 30.000 „dronkaards"

heeft. Wij betreuren het ten zeerste, dat in het Vaderland alleen ongeveer 40 millioen gulden aan sterken drank wordt verkwist tot onberekenbare schade van veler huiselijke welvaart, en tot nadeel van handel, nijverheid en landbouw. Wij denken met deernis aan zoovelen, die met allerlei ziekten en kwalen zijn bevangen, slechts aan hun drankgebruik te wijten. Wij ijzen bij de gedachte aan degenen, die, in de kracht van hun leven, in de gevangenissen hun wangedrag boeten. En daarom gevoelen wij eerbied, grooten eerbied voor de opoffering en toewijding van allen, die met woord en daad tegen het drankgebruik strijden.

Evenwel, wat er ook met recht tegen het gebruik van alcoholische dranken zij te zeggen, en met kracht van redenen er tegen aangevoerd is, dit sluit de mogelijkheid niet uit, dat het opium nog noodlottiger werkt dan de alcohol. Wij doen daarin geen uitspraak. Doch het eene kwaad zij dan in een enkel opzicht misschien eenigszins geringer dan het andere, hetzij dan dat de nadeelen van het jenevergebrnik naar sommiger meening grooter zijn dan die van het opium, hetzij dan dat zij gelijk hebben, die het tegenovergesteld gevoelen zijn toegedaan, — zooveel is zeker: Het eene werkt schadelijk en het andere doet het ook. Derhalve behooren beide „kwaden" te worden bestreden.

„Och, het opiumgebruik is *zoo* kwaad niet," zeggen velen, die „in de Oost geweest" zijn.

Die geleerd hebben verder te zien, verafschuwen het opiumgebruik èn uit het oogpunt van lichamelijken welstand èn uit dat van het zedelijk leven. Het is, een hoogst schadelijke en verderfelijke macht in Indië, onder wier tyrannie duizenden omkomen en vergaan.

„Hoe het zij" — schreef de heer A. I. W. van Delden — „de opiumrooker is *even* ellendig als de jeneverdrinker; beiden zijn diep gezonken."

HOOFDSTUK XVII.

De plaatsen des onheils.

Bewering: De opiumkitten zijn verkoopplaatsen van opium zonder meer.

Dat wij aan het slot van het vorig hoofdstuk niets te veel hebben gezegd zal nog blijken, zoodra wij een blik geslagen hebben in de holen der ellende, die *kitten* heeten, in de plaatsen, die, volgens Perelaer, de zuigers zijn, waardoor de Nederlandsche schatkist heet gevuld te worden, en die voor hem en voor velen een oorzaak van ernstige verontwaardiging zijn.

De heer De Waal stelde er reeds prijs op, dat hij in het licht had gesteld, wat de kitten zijn en hij komt op [110]) tegen den indruk door

den een of anderen „gloeienden" schrijver of redenaar over koloniale „gruwelen" medegedeeld, die elke opiumkit op Java voor een huis van ontucht, voor een „hol van verdierlijking" doet aanzien. De prozaïsche werkelijkheid is niet alzoo, zegt hij.

De benaming *opiumkitten* duidt de plaatsen aan, waar de pachter het opium *en détail verkoopt*, en rechtens alleen verkoopen *mag*. Het Gouvernement bepaalt het aantal er van voor elk pachtperceel, terwijl de hoofden van Gewestelijk Bestuur de plaatsen in hun ressort aanwijzen, waar die gebouwen mogen gevestigd zijn. Maar ze zijn dan ook voor de wet alleen *verkoop*lokalen, niet de *verbruik*plaatsen van opium. De wet kent maar alleen plaatsen, waar de pachters opium mogen slijten. En verreweg de meeste kitten zijn ook niet anders, verzekert de heer De Waal. Wel stemt hij toe, dat in volkrijke steden en op sommige pasars *speculanten* ze in verband hebben gebracht met bamboezen hokjes voor opium*gebruik* en prostitutie, maar deze bestaan z. i. alleen *bij* uitzondering. Ook ontmoet men langs voorname handelswegen kitten als waroengs ingericht, waar opium verkocht wordt aan reizende kooplieden en koelies, die er een poosje uitrusten om zich door eenige halen aan de amfioenpijp te restaureeren, om daarna den vermoeienden tocht opgewekt te hervatten; kitten dus, zonder een zweem der afzichtelijke tooneelen, door de berichtgevers geschilderd, die zulke plaatsen voor „verblijven des verderfs" uitmaken.

Die meedeeling van den heer De Waal, vóór 25 jaren afgelegd, heeft niet verhinderd, dat men is voortgegaan met het geven van zulke beschrijvingen van de gruwelen der opiumkitten, dat men moet vragen: Stond het in de dagen des heeren De Waal nog zooveel gunstiger met de opiumverkoopplaatsen, en is sedert Java inderdaad met die „holen van verdierlijking" als bezaaid geworden? Of bestaan zij ook nu nog slechts in de verbeelding? Of, indien niet, zijn zij dan zoo met goedkeuring van het Bestuur? Zijn zij er, ook zonder den invloed der pacht? En die „bamboezen hokjes," van welke de heer De Waal zegt, dat zij voor prostitutie dienen, en die waroengs langs de groote wegen, waar opium gedetailleerd wordt, zijn ze zoo onschuldig als deze meent?

Perelaer en anderen geven ons eene afwijkende voorstelling. En — we willen hopen, dat de heer De Waal op zijne reis over Java *goed* heeft gezien, en dat ook nu nog op Java de kitten niets anders zijn dan datgene, waarvoor hij ze hield —, maar bevreemden doet het ons toch, dat in dit opzicht Java zich zoo gunstig van andere landen, waar opium geschoven wordt, zou onderscheiden. Of zijn de berichtgevers van elders, zelfs zij, die zich als ooggetuigen aandienen, ook allen lieden, die zich wat verbeelden?

Het ligt allerminst in ons plan een uitvoerige plastische beschrijving te geven van *alles*, wat. naar verhaald wordt, in de kitten plaats heeft. Perelaer heeft het gedaan [111]); wij willen het hem op die wijze niet nadoen.

Ook al is men nimmer in Indië geweest, en zonder voornemen er ooit

te komen, men is toch in de gelegenheid met eigen oogen te zien of het waar is, wat, naar gezegd wordt, achter de wanden eener opiumkit voorvalt, want, helaas! ook veel dichter bij ons Vaderland schuilen zulke verblijven. In de schandwijken van de millioenenstad aan de Theems b. v. bestaan ook opiumkitten, en wel als in de buitenste duisternis verborgen, maar er niettemin te vinden [112]).

Een schrijver in *Das Ausland* [113]) althans verhaalt van opiumkitten in *London*, door hem bezocht. Hij bracht dit bezoek, begeleid en voorgegaan door den heer George Piercy, een zendeling, die eerst tal van jaren in China en destijds onder de Chineezen in Engeland's hoofdstad werkzaam was [114]). Deze bracht zijn belangstellenden onderzoeker in de beruchte Limehouse-Camewey, en wees hem daar op een armoedig huis met laag dak, als het eerste der holen, waarin zij zouden binnengaan. Boven de deur stond een bord of schild, waarop in het Chineesch was te lezen: „*Rechtschapenheid en eenheid.*"

Een fraai opschrift, voorwaar! voor een opiumhol! [115]). Doch een volk, dat boven een kolenpakhuis schrijft: „Schoonheidsbron," en boven een oliewinkel: „Nabij de hoogste schoonheid," heeft geen bezwaar om boven een opiumkit te schrijven: „De driewerf rechtvaardige" of, zooals hierboven: „Rechtschapenheid." Een even mooie vlag om een leelijke lading te dekken als de namen: *De rijzende zon; De vriendschap; De vergenoeging*, enz. boven Nederlandsche drink- en speellokalen.

Doch treden wij met bovenbedoelden bezoeker het opiumhol binnen. Aan de linkerzijde ziet men terstond een klein vertrek. En uit de openstaande deur van het kamertje stroomt de akelig zoetachtige geur, die verbrand opium verspreidt. 't Is moeilijk bij het binnengaan van zulk eene plaats zich te weerhouden van dadelijk terug te keeren, zoo bijster onaangenaam is de weeachtige lucht, die u tegen komt. Het kamertje was zóó laag, dat men bijna den hoed moest afnemen om recht op te kunnen staan. En dat vertrek doet dienst als winkel, rooksalon en gaarkeuken. Langs den muur waren planken aangebracht, terwijl zich van den eenen tot den anderen kant een soort van toonbank uitstrekte. Op planken en toonbank lag een uiterst heterogene verzameling van allerlei artikelen voor dagelijksch gebruik: hemden en beschuit, gekleurde houtsneden en zeep. Dat was de winkel.

In den uitersten hoek stond een haard, en de aanwezigheid van allerlei potten en pannen getuigde, dat daar de maaltijd bereid werd. Verder bevonden zich verschillende tonnetjes en enkele stoelen in de beperkte ruimte. Links, dicht onder een venstertje, stond een tafel. Tusschen die tafel en den muur, daar tegenover, lag, ongeveer een voet boven den grond, een korte matras, en daarop waren twee mannen uitgestrekt, beiden Chineesche opiumrookers. Een hunner maakte juist de pijp klaar. Tusschen deze mannen in, op de matras, stond een — natuurlijk heel vies — lampje. De rooker dompelde een kort stalen staafje in het opiumfleschje, en wat aan dat staafje bleef hangen, hield hij boven de vlam, tot de vloeibaarheid door de verdamping

zoo verminderd was, dat er een weeke, maar toch soliede massa overbleef. Deze dompelde hij opnieuw in het fleschje en wat daaraan weer bleef hangen, liet hij dezelfde behandeling ondergaan. Zoo voortgaande, kreeg hij langzamerhand de gewenschte hoeveelheid van een deegachtige stof, stopte die in den kop van de pijp, stak dan met een draadnagel een gat midden door het opium in de pijp, hield den kop der pijp boven de vlam van de lamp, bracht het roer aan den mond, en verslond met enkele trekken en in weinige oogenblikken den geheelen voorraad.

Ongeveer gelijkluidend is eene beschrijving van een opiumhol in Amerika, in New-York, en van de toebereiding van het geliefkoosde middel. Alleen, daar bevond zich de voorraad niet in een fleschje, maar werd deze op een oesterschelp aangeboden. Het vertrek was er ongeveer 6 Meter lang en $4^1/_2$ Meter breed, dus zeker wel grooter dan dat in Londen. Langs een muur in de lengte was, 50 cM. boven den grond, een bank zoo breed, dat een flink gebouwde man er uitgestrekt op liggen kon, en een Meter daarboven een dergelijke tweede bank. De afstand tusschen die laatste en het dak was slechts $^1/_2$ Meter. Het vertrek kon dus ook niet hoog genoemd worden. Een soortgelijke stellage was ook geplaatst tegen den eenen muur in de breedte.

De opiumholen, zooals zij hier worden geteekend, zien er dus heel wat minder grotesk en aanlokkelijk uit dan de drinkpaleizen in Europa, en ook minder dan de groote, hooge zaal te Shanghai, waarvan eene beschrijving te vinden is in *De Huisvriend* (4^e aflevering v. d. tienden jaargang, 1889).

Doch erger dan het uitwendig aanzien en de beperktheid der ruimte is wat binnen die enge benauwde verblijven geschiedt.

De bezoeker in het hol te Londen knoopte een gesprek aan met den Chinees, die op de matras lag uitgestrekt, doch wiens pijp naast hem rustte.

„Rookt gij uit die pijp?"

Het antwoord was practisch. Hij grijpt naar het onmisbare voorwerp en tracht het gebruik door een bij het rooken gewoon gebaar te verklaren.

„Waar houdt ge meer van, van opium of tabak?"

— „O, van het eerste."

„Hoe lang rookt ge al opium?"

— „Zeven jaar."

„Maakt het rooken u niet ziek?"

Die vraag schijnt den Chinees te treffen. Plotseling begint hij in zijne moedertaal — het Engelsch is hij te weinig machtig — rad te spreken en hij verklaart, dat hij aanvankelijk het opiumschuiven haatte en er dikwijls en erg ziek van geworden is, maar nu ziek zou worden, als hij er mede ophield.

„Waar en hoe hebt ge dan het eerst leeren rooken?"

— „In Londen," is het overweldigende antwoord. In Londen, de

hoofdstad van het Christelijke Engeland, in die vloekwaardige holen, die bijna het eenig toevluchtsoord zijn voor den armen vreemden Oosterling, die den Engelschen bodem betreedt! Daar was de persoon gevonden, die bereid en in staat was hem het opiumrooken te leeren [116]).

„Wat zullen ze zeggen in China, als ge daar weer terug komt?"

— „Zij houden er niet van," antwoordde hij.

„Tracht ge ook anderen aan het schuiven te krijgen?"

— „Neen. — Opium maakt mager, geen vleesch hier," herneemt hij, terwijl hij zijne mouwen opstroopt en zijne vermagerde armen toont.

De man, hoe zeer van het verderfelijke van het rooken overtuigd, dacht toch blijkbaar reeds over een nieuwen aankoop van opium.

Gaat het nu in Londen en New-York als wat men van de Ned.-Indische opiumkitten verhaalt, dan heeft binnen die holen ook nog heel wat anders plaats.

In Indië is de opiumkit vaak tegelijk een bordeel.

Dit schijnt, wat de heer De Waal ook in 1864 van de kitten hebbe opgemerkt, nu althans een feit te zijn. Of mogen wij dit niet aannemen, terwijl de heer Keuchenius, reeds kort na zijn optreden als Minister, den Gouv.-Generaal van Indië hierop gewezen heeft, en hem verzocht om te willen medewerken, dat de kitten niet langer bordeelen zouden *blijven?*

Wij zijn overtuigd, dat tal van kitten niets anders en niets slechter zijn dan *verkoopplaatsen* van opium.

Doch is de kit niet tevens een „publiek" huis, er zijn dan in hare *nabijheid* holen der ontucht evengoed als het pandhuis. Wat in het opiumhuis gekocht wordt, wordt zeker door verreweg de meeste klanten te huis verorberd, doch door sommigen ook in het bordeel. En eenmaal er binnen, blaakt bij den aanblik en de bewegingen der veile vrouwen, en onder de erotische werking van het heulsap in den ongelukkige de hartstocht van den wellust met fellen gloed op. Hoe moeilijk het valle den inlander uit zijne gewone dofheid en droomerigheid te wekken, voor alles, wat de zinnelijkheid prikkelt, is hij bijzonder vatbaar. Ziet een groepje inlanders, kijkende naar de bewegingen der dansende veile en geile ronggengs. Hoe schitteren vaak de anders doffe oogen! Ziet, hoe aandachtig en gespannen zij luisteren naar den wajang-vertooner en zijne verhalen van liefdesavonturen. Breng zulke menschen onder den invloed van het opium en zorg, dat er vrouwspersonen in de nabijheid zijn, en men heeft niets meer te vragen.

Nu verhalen evenwel sommigen, dat er inderdaad bordeelen zijn, waar tegelijk opium gedebiteerd wordt; misschien geen officieel bekende verkoopplaatsen, maar dan toch gelegenheden, waar de pachter zijn tjandoe verkrijgbaar heeft gesteld; bordeelen, waar steeds opium voorradig is; en wel degelijk opium van de pacht afkomstig, wijl anders de pachter er aan den verkoop wel spoedig een eind zou weten te

maken. Maar wat verhindert ons dan zulke plaatsen *kitten* te noemen, al kent de wet ze als zoodanig niet?

Zij zijn zeker weinig in getal, de niet-Inlanders en niet-Chineezen in onze Oost, die den moed hebben gegrepen om zulk een opiumhol en zijne bezoekers in oogenschouw te nemen. Van een dier weinigen is de beschrijving, welke PERELAER ons biedt [117]). Om van te rillen is hetgeen hij ons te lezen geeft van dit verblijf der rampzaligheid. Een armzalig, vuil, smerig gebouwtje van bamboe, een keet of schuur gelijk. De omwanding bij den grond gedeeltelijk verrot. De lucht, eigenaardig muf van in verderf verkeerende bamboe. Zeer laag van verdieping, het atappen dak onder den last der jaren zoodanig doorgebogen, dat het ieder oogenblik op het hoofd der bezoekers dreigt neêr te komen. Een vochtige atmospheer in de uiterst bedompte ruimte, geheel doortrokken met die akelig weezoete lucht. De naakte bodem, niet eens als in gewone inlandsche huizen aangestampt. Integendeel, hobbelig is die vloer, hier en daar met zwart glimmende bulten bezaaid, onder den voet der bezoekers akelig glanzend gepolijst. Soms ergens een vochtige plek, soms een kuiltje, gevuld met groenachtig bruin vocht van zeer verdachte afkomst.

Wie kan anders verwachten dan dat de gezichts- en reukorganen hier tot walgens toe worden aangedaan?"

De lage deur binnengetreden, ziet men een smalle vierkante ruimte, begrensd door een wand, waarin twee deuren en een loketopening zijn op te merken. De eene deur geeft toegang tot een vertrekje, waarin gewoonlijk een der kithouders zetelt, en door die loketopening roode papiertjes met Chineesche karakters tegen contant geld aan de koopers uitreikt, waarop zij zich elders in het gebouw van eene zekere hoeveelheid tjandoe kunnen voorzien, afhankelijk van het gestorte bedrag.

Door de andere deur komt men in een gang, waarin het ook over dag volkomen donker zou zijn, wanneer zij niet door de zwakke, ellendige olielampjes verlicht werd, wier schijnsel komt door de overal doorzichtige bamboewanden, die de gang begrenzen. Hier is de atmospheer nog bedompter, de akelige geur nog weeër en de vloer hier zoo hobbelig en glibberig, dat alle behoedzaamheid noodig is om niet in de zeeperige modder terecht te komen. Die gang is het middengedeelte van het gebouw, en strekt zich uit langs twee rijen vierkante hokjes, hier ieder twaalf in getal, waarin de binnenruimte van de keet afgedeeld is. De onderlinge scheidswanden zijn slechts $1^1/_2$ M. hoog, zoodat men van uit het eene hok kan zien wat in het andere gebeurt. Door middel van bamboedeuren hebben die hokjes gemeenschap met den gang. Men behoeft die echter niet te openen om te weten wat binnen geschiedt. De reten der deuren en van de omwanding laten wel toe het innerlijke gade te slaan.

En dat innerlijke is van zulk een aard, dat de man, die zich aan de beschrijving er van waagde, onder dit schrijven door zulk een gevoel van walging werd aangegrepen, dat hij de pen moest nederleggen.

Het moet en kan zijn lezers niet anders gaan. En dit gevoel willen wij *onzen* lezers sparen, en verder zwijgen van dingen, „die zoo afschuwelijk zijn, dat men huivert alleen bij de gedachte, dat PERELAER „wellicht waarheid schreef." Wat hij verhaalt, is beestachtig; het overtreft al wat liederlijk is. En ERNST zegt ervan: „Er *zijn* plaatsen, waarin het inderdaad zoo toe gaat of ten naaste bij zoo."

Al konden wij nu ook de verzekering geven, dat het in vele opiumverkoopplaatsen, misschien in alle officieele kitten, *niet* zóó gaat, en al zegt PERELAER zelf een opiumkit te teekenen „in een der rampzaligste desa's, die een der meest waarneembare slachtoffers van het opiummonopolie zijn," — het is al erg genoeg, dat een beoordeelaar van PERELAER's roman moest schrijven: „*Zoo zijn er!*"

Gelukkig nog maar, indien die tooneelen van verdierlijkten hartstocht binnen de wanden van het meer dan half donker opiumhol verborgen blijven, en niemand dan de gewone bezoekers der kit er, anders dan bij groote uitzondering, iets van te zien krijgt.

En gesteld zelfs, dat de romanschrijver 50% overdreven heeft, dan is nog de toestand meer dan huiveringwekkend voor wie niet van alle menschelijk en zedelijk besef is ontbloot.

Toch zijn het ook menschen, die zoo diep zonken, dat zij naar zulke holen hunne schreden richten, om er ieder restantje van schaamte uit te schudden.

Maar erger is wat ERNST verhaalt, dat er n. l. *streken* zijn op Java, waar in het publiek iedereen, die zich maar een weinig moeite geeft, kan nagaan hoe jonge en oude menschen, mannen en vrouwen, door elkander op een bank neërliggen, elk met een pijp aan den mond, naast het eeuwig brandende lampje, in allerlei houdingen; sommigen, die pas beginnen, nog gehurkt; anderen, die reeds voldoende genoten, zich wentelende in de afschuwelijkste bochten, grijpende naar het beeld hunner dierlijke droomen. En daartusschenin eene of meer jonge vrouwen, tot in het diepst verdorven, half gekleed, aansporende en opwekkende tot immer meer hartstocht en immer meer opium.

ERNST zegt zelf het *gezien* te hebben in een *waroeng*, op een druk bezochten pasar, langs den drukstbeganen weg — had hij nu ook den naam van dien pasar en de ligging van die waroeng maar aangeduid! — en dat jong en oud er doorheenwoelde, zoodat een blik naar binnen hem het bloed in de aderen deed stollen; dat hij er menig man, na zich even op de voorbank neergezet en heimelijk zijn balletje ontvangen te hebben, stil naar achteren zag sluipen achter een afscheiding van gevlochten bamboes, die ruimschoots gelegenheid gaf om te zien wat daar gebeurde.

Zijn dat misschien de waroengs langs de wegen, waar, volgens den heer DE WAAL, kooplieden en koelies zich *restaureeren?*

Ongetwijfeld heeft ERNST hier het oog op een of andere geheime, niet door een Regeeringsambtenaar aangewezen en misschien bij het Bestuur geheel onbekende, dus onwettige, verkoopplaats van opium.

Maar wat te zeggen, indien het eens waar mocht blijken, dat zulke beestachtigheden evenzeer plaats grijpen in bij het Bestuur niet onbekende verkoopplaatsen?

Is het niet meer dan verschrikkelijk, dat dit „clandestiene" zoo openlijk kan geschieden?

Worden de volkszeden op die wijze niet tot in den grond bedorven?

Opium! Opium! wat schrikkelijke beelden rijzen op voor onzen geest, zoodra wij uwen naam uitspreken!

HOOFDSTUK XVIII.

Omvang van het kwaad.

Bewering: Het aantal opium-slachtoffers is te gering om aan hen eenige aandacht te wijden.

Wij mogen het herhalen: Het schuiven, van welke zijde ook bezien, doet weinig anders dan kwaad en ellende aanschouwen.

Maar er zijn altijd menschen geweest, die dit volmondig toestemden, doch die van meening waren, dat het aantal der aan het opium verslaafden te gering is, om er zoo groot een misbaar van te maken, als de „anti-opiumgezinden" plegen te doen.

Of die meening door de feiten gesteund wordt?

Ook dit ligt op het pad van ons onderzoek, hoewel het groote, eigenlijk onoverkomelijke bezwaren oplevert.

De omvang van het opiumgebruik toch kan eenvoudig niet bepaald worden, dewijl daartoe de noodzakelijke, *vaste* grondslag ontbreekt. Wat alleen zeker bekend is, is de hoeveelheid opium, die *wettig* verbruikt, d. i. die jaarlijks door het Gouvernement aan de pachters in het groot verstrekt en door dezen in het klein gedebiteerd wordt.

Toch is reeds die kennis voor ons doel niet zonder waarde. Zij heeft zelfs betrekkelijk groote beteekenis in verband met de algemeen aangenomen, ook door Bé Ik Sam, den oud-opiumpachter, gedeelde meening, dat door den smokkelhandel de *dubbele* hoeveelheid van het wettig geconsumeerd opium op Java gebracht en gesleten wordt.

De heer Van Dedem heeft aan Baud's *Proeve* eene taxatie ontleend van het opiumgebruik op verschillende tijdstippen, van het jaar 1600 af. Volgens deze schatting zou het gebruik het grootst geweest zijn omstreeks het jaar 1755, toen het $^1/_{34}$ pond per hoofd bedroeg [a]. Den omzet berekende men op 175.510 oude ponden, de bevolking op ± 6 millioen zielen. Sinds dien tijd en tot op het tijdstip, dat Baud schreef (1853), was het gebruik, naar het schijnt, allengs afgenomen.

---

[a] Bedoeld is hier het Amsterdamsche pond, dat een gewicht heeft van 0.5 KG., 136 katti = 170 O.P.

Na 1834 [118] nam Baud tot maatstaf de Gouvernements-verstrekking aan de pachters. Deze was in 1836 per hoofd $^{1}/_{142}$; in 1846 $^{1}/_{174}$; in 1850 $^{1}/_{182}$ ℔. De heer Van Dedem maakte op denzelfden grondslag eene berekening voor het jaar 1878, en kreeg tot uitkomst voor dat jaar eene hoeveelheid van $^{1}/_{94}$ ℔ per hoofd, zoodat binnen een tijdsverloop van nog geen volle dertig jaren alleen het wettig debiet, per hoofd berekend, nagenoeg verdubbeld zou zijn.

Is nu het onwettig debiet gelijk aan 2 maal het wettig, en dus het totaal verbruik gelijk aan het wettig debiet, driemaal vergroot, dan moet het cijfer van de geheele consumtie op Java op $^{3}/_{94} = ^{1}/_{31}$ ℔ per hoofd worden gesteld.

Dit cijfer is grooter dan dat, hetwelk Baud voor 1775 verkregen heeft, waarin nog ongeveer een eeuw later het verbruik het aanzienlijkst werd geacht.

Hoewel wij volkomen overtuigd zijn, dat deze becijfering allerminst op onbetwijfelbare gegevens rust, toch maakt de vergelijking den indruk, dat er eene belangrijke vermeerdering van consumtie is.

Trouwens niemand betwijfelt, of het verbruik in de laatste jaren aanmerkelijk toenam. De heer Wiselius legt er wel den nadruk op, dat het zielental der bevolking op Java belangrijk vermeerderde [119], doch desniettegenstaande erkent ook hij, dat het opiumdebiet in alle residentiën van Java aldoor stijgende is, zij het ook dat hij zulks niet als *bewijs* kan aannemen, dat er thans meer van het heulsap gebruikt wordt dan b.v. een vijftigtal jaren te voren.

Wel neemt ook hij aan, dat het bedrag van smokkelopium thans het dubbele van de hoeveelheid wettig verstrekte bedraagt.

Gaan wij nu uit van de wetenschap, dat in 1878 alleen aan wettig verkregen tjandoe $^{1}/_{94}$ ℔ per hoofd werd gebruikt tegen $^{1}/_{142}$ ℔ in 1836, en stellen wij maar eens, dat de tegenwoordige consumtie niet verschilt van die in 1878, dus dat zij zich thans nog tot $^{1}/_{94}$ ℔ bepaalt, dan geeft het tegenwoordig debiet met eene halve eeuw geleden eene *vermeerdering* te zien van wettig verstrekt opium van $^{1}/_{159}$ ℔ per hoofd, eene vermeerdering dus, die weinig minder bedraagt dan het geheele wettig verbruik vóór 50 jaren, terwijl de smokkelhandel, gelijk men algemeen aanneemt, thans heel wat belangrijker afmetingen heeft verkregen, dan hij toenmaals had.

Uit het aantal bestaande officieele verkoopplaatsen kan geene gevolgtrekking worden gemaakt omtrent het gebruik van het heulsap. Het getal dier verkoopplaatsen is thans minder dan een 30 en 40 jaren geleden. In 1851 bedroeg haar aantal 2664, thans slechts 855. Maar er zijn eene menigte *geheime* kitten. Volgens mededeeling in de circulaire van den Anti-Opium-Bond zou nog niet lang geleden door een Hoofdambtenaar aan de Regeering gerapporteerd zijn, „dat er in ééne residentie *duizend bekende* verboden verkoopplaatsen zijn," en Mr. P. Brooshooft durft op de meest stellige wijze verzekeren, dat op Java *minstens* 10.000 gelegenheden zijn, waar opium verkocht wordt.

Groote beteekenis voor den omvang van het gebruik heeft men steeds toegekend aan de *prijzen*, waarvoor het opium door de pachters gedebiteerd wordt. Is er veel smokkelopium, dan daalt de prijs in de pacht. Daar het nu aan te wijzen is, dat de debietprijzen, sedert 1870 vooral, aanmerkelijk gedaald zijn, is hiermede het doorslaande bewijs geleverd, dat er veel clandestiene waar te koop geboden en geconsumeerd wordt.

Laten ons al vaste grondslagen ontbreken tot bepaling van de hoeveelheden, die jaarlijks verschoven worden, alles maakt het toch vrij zeker, dat de toename van consumtie *hoogst belangrijk* is.

Het gebruik schijnt dan ook over een groot deel van Java vrij algemeen te zijn, en voor die algemeenheid haalt men [120]) als bewijs aan, dat er in de desa's eene fiktieve munt bestaat van 6 cents, *gèlenga* geheeten naar den prijs der kleinste hoeveelheid opium, die te bekomen is, waardoor het ellende kweekend heulsap onder het bereik ook van het armste deel der bevolking wordt gebracht.

Ieder ziet echter in, dat eene berekening per hoofd geene reëele waarde bezit. Tot het bevolkingscijfer behooren ook de kinderen, de bewoners der „verboden kringen", en het groot aantal inlanders, die ofschoon van opium omringd, daarvan toch niet, of slechts bij uitzondering, gebruik maken.

De vraag moet dus niet zijn, hoeveel, met het tegenwoordig debiet, per hoofd zou *kunnen* verschoven worden, wanneer allen van den oudste tot den allerjongste, en dan ieder in dezelfde mate, van het heulsap gebruik maakten, de zuigelingen dus even veel als de mannen en vrouwen en grijsaards, — maar de vraag is : hoe groot het deel der bevolking is, dat het opium, wettig en clandestien te zamen, consumeert.

Hoe vinden wij op die vraag een eenigszins vertrouwbaar antwoord?

De Regeering kan het niet geven. Hare ambtenaren zijn niet in staat haar de daartoe noodige inlichtingen te verschaffen. Door hen weet de Regeering den uitslag der verpachtingen en de opbrengst der koopsommen van het door de pachters ontvangen opium. Doch eene juiste opgave te doen van het aantal personen, dat opium gebruikt, en van de gemiddelde hoeveelheid, gaat buiten hun bereik.

Wie daarvan op de hoogte zijn, zijn de pachters, die voortdurend het oog op de schuivers hebben. Zij zouden kunnen zeggen, hoeveel de ergste schuivers hoogstens, en de matige minstens gebruiken, doch — zij hebben hunne redenen om dit stil te houden.

Eén oud-pachter echter, een man van veeljarige ondervinding, heeft in een „Open Brief" ons den omvang van het opiumgebruik in alle détails willen doen kennen. Bé Ik Sam heeft ons op de hoogte (?) gebracht. Nu weten (?) wij hoevele personen op Java schuiven, hoevele matig en hoevele onmatig.

Wij willen Bé Ik Sam's gedétailleerde opgave, benevens een paar andere berekeningen, aandachtig beschouwen.

Voor hen, die zouden meenen, dat de Chinees-openbriefschrijver eene vol-

komen betrouwbare opgave verstrekt heeft, is het uitgemaakt, dat het opiumkwaad bij lange na zulke schrikwekkende proportiën niet heeft aangenomen, als velen zeggen dat het geval is.

't Zal echter goed zijn in gedachten te houden, wat de heer PERELAER ons ergens toeroept: „Och laten we ons om geen getallen bekreunen, die vooral bij zoo'n berekening niet anders bewijzen dan de behendigheid van de vervaardigers der statistische tabellen in *l'art de grouper les chiffres.*"

Doch, wij willen de berekening van den Chinees onder de oogen nemen.

Java en Madoera — zoo rekent hij ons voor — hebben te zamen eene bevolking van 20 millioen zielen. Dubbel zooveel opium wordt ter sluik ingevoerd, als door het Gouvernement wordt verstrekt. De Gouvernements-verstrekking bedraagt ± 170.000 kati's, de smokkelaars debiteeren het dubbele of 340.000, alzoo te zamen ruim 500.000 kati's per jaar. Dit is echter ruw of onbereid opium. Daar nu uit één kati ruw opium gemiddeld 10 thail tjandoe verkregen wordt, is het aannemelijk, dat er 5 millioen thail tjandoe per jaar verschoven wordt, d. i. (1 thail = 100 mata's) 500 millioen mata's, of per dag 1 millioen 370 duizend mata's.

De gemiddelde verkoopprijs is *f* 10.— per thail. De pachters debiteeren de tjandoe voor *f* 10 à *f* 15, de smokkelaars leveren ze voor *f* 4 à *f* 6.—. Er moet dus jaarlijks minstens (het meeste opium wordt per mata verkocht, en dan is de prijs naar evenredigheid hooger) *f* 10 × 5.000.000 = 50 millioen gulden, of per dag *f* 137.000 aan opium worden besteed.

Nu zou men zeggen: dat is toch een eerbiedwaardig cijfer. Honderd zeven en dertig duizend gulden per dag door eene *arme bevolking*, alleen voor een genotmiddel uitgegeven!

Doch dat deze berekening slechts betrekkelijke waarde bezit, blijkt hieruit, dat andere rekenaars een geheel ander eindcijfer krijgen.

Zoo b. v. de heer BROOSHOOFT, die aldus rekent: In 1885 zijn verstrekt 130.000 kati's. Aangenomen dat de smokkelaars tweemaal zooveel als het Gouvernement leveren, zou het geheele gebruik 390.000 kati's bedragen. Om niet te veel te noemen, brengt BROOSHOOFT het op 300.000 kati's terug.

Smokkeltjandoe wordt gemiddeld verkocht tegen *f* 5.— per thail, de wettige tegen *f* 10.—; of respect. tegen *f* 80.— en *f* 160.— per kati. De 130.000 kati's wettig, ruw opium = ± 81000 tjandoe, brachten dus op *f* 12.960.000; de 170.000 onwettige = 106.000 kati's tjandoe, *f* 8.480.000, te zamen ruim 21 millioen gulden. Bij verkoop *en détail* (bij mata's of balletjes) is de verkoopprijs duurder. Dit in rekening brengende, komt men dicht bij de waarheid, door hetgeen de bevolking jaarlijks aan opium uitgeeft, te stellen op 25 millioen gulden, d. i. ± *f* 68.500 per dag, of de helft van BÉ IK SAM's taxatie.

En weer anders JANSZ in het *Naschrift* op zijn „Noodkreet."

In het jaar 1872 zijn alleen in de residentie Semarang *dagelijks* verkocht 125 K. G. opium, en in de residentie Japara van 23 Maart tot 5 April 1873 een hoeveelheid van 2062.5 K. G., d. i. van bijna 148 K. G. daags. En dat is slechts het wettig opium. Berekent men nu een thail of 0.04 K. G. dooreen op *f* 8, dan werd in die beide residentiën alleen aan wettig opium dagelijks een som van *f* 56.000 uitgegeven. Trekt men daar de helft af voor uitvoer naar elders, en slaat men dit over geheel Java (berekend op 20 residentiën, na aftrek van de verboden kringen), dan verkrijgt men voor één jaar een bedrag van ongeveer 39 millioen, en dat voor het opium, dat het Gouvernement verschaft.

Had Jansz nu, evenals Bé Ik Sam, den gemiddelden debietprijs op *f* 10 per thail gesteld, dan had hij het totaalcijfer van ongeveer 49 millioen verkregen, en daarbij de opbrengst van tweemaal zooveel smokkelopium à *f* 5 per thail, ook op 49 mill. gerekend, hij zou tot het exorbitant hooge cijfer van 98 millioen, of van bijna het dubbele van het door Bé Ik Sam onderstelde bedrag zijn geklommen.

Het staat ons echter niet vrij de uitgaven over geheel Java aan opium te berekenen naar die in Semarang. Niet overal is de consumtie zoo groot als in die residentie, waar het gebruik zeer algemeen moet zijn.

Gesteld echter, dat de raming van Bé Ik Sam ons het dichtst bij de waarheid brengt, dan is het cijfer van *f* 137.000 's daags reeds hoog genoeg.

Mocht deze som nu over de gansche bevolking worden verdeeld, dan zou zij stellig veel van haar schrikwekkend karakter verliezen. Zij zou dan toch niet meer bedragen dan de waarde van iets meer dan een halven cent per hoofd, de bevolking geschat op 20.000.000 zielen. Die halve cent bewijst echter reeds, dat, gelijk trouwens genoeg bekend is, velen niet schuiven.

Bé Ik Sam heeft ons ook gezegd hoevelen wèl, hoevelen niet schuiven; hoevelen matig, hoevelen middelmatig, hoevelen onmatig.

Volgens hem schuift slechts een zeer klein deel der bevolking en zijn er weinig onmatige schuivers.

Immers

100	personen	gebruiken	2	thail	daags	d. i. 20.000	mata	= *f* 2000
1000	„	„	1	„	„	„ 100.000	„	= „ 10.000
5000	„	„	$^1/_2$	„	„	„ 250.000	„	= „ 25.000
10.000	„	„	10	mata	„	„ 100.000	„	= „ 10.000
20.000	„	„	5	„	„	„ 100.000	„	= „ 10.000
100.000	„	„	3	„	„	„ 300.000	„	= „ 30.000
150.000	„	„	2	„	„	„ 300.000	„	= „ 30.000
200.000	„	„	1	„	„	„ 200.000	„	= „ 20.000
486.000	personen	gebruiken	daags			1.470.000	mata	= *f* 137.000

Dat komt juist uit! Konden wij aan deze getallen onvoorwaardelijk vertrouwen schenken, wij zouden dan misschien ook zeggen: „Laat ons

toch om het opiumgebruik geen alarm maken." Op eene bevolking van 20 millioen zielen zouden er dus niet meer dan 486.000 personen zijn, die schuiven, zoodat er 19 millioen 514 duizend heeten te zijn, die geen opium gebruiken. Dit staat gelijk met één schuiver op de 43 zielen.

Vindt iemand dit toch nog veel? Bé Ik Sam herinnert hun, dat de meesten dier lieden *matig* zijn in hun gebruik. Voor onmatigen moeten alleen gehouden worden degenen, die meer dan 3 mata per dag gebruiken. Doch dit geschiedt slechts door 36.000 personen, d. i. door één op de 580 zielen, en deze zijn bijna allen Chineezen, geen inlanders. M. a. w. onder de inlanders is bijna geen enkele onmatige schuiver. In de Eerste Kamer heeft ook de heer Fransen v. d. Putte gezegd, dat uit het lijvig rapport van den Hoofdinspecteur Te Mechelen, bij benadering, maar toch door cijfers, die op goede gronden schijnen te rusten, blijkt, dat het misbruik van opium zich bepaalt tot een betrekkelijk gering aantal personen, van wie het grootste aantal onder de Chineezen voorkomt.

Zij nu, die met een oppervlakkigen indruk te rade gaan, zouden er haast toe komen om te zeggen, dat het wel niet anders *kan* zijn, of de schrijver Bé Ik Sam en de rapporteur Te Mechelen hebben gelijk, m. a. w. om te zeggen, dat alle anderen, die zich in geheel tegenovergestelden zin lieten hooren, ongelijk hebben.

En men zou het waarlijk *haast* moeten aannemen. Wáar toch zijn anders dan bij uitzondering onder de *inlanders* personen, die 5 of 10 mata's per dag kunnen bekostigen, d. i. 50 cents, *f* 1 en meer aan opium besteden?

De smokkelhandel levert hun echter het artikel goedkooper. En daarom is het zeker jammer, dat Bé Ik Sam niet weet te zeggen, hoe groot het aantal inlanders is, dat zich dat goedkoopere opium steeds verschaft en hoeveel zij daarvan per dag gebruiken.

De man uit Groneman's Ketjoe-geschiedenis, die 95 gulden per maand aan opium uitgaf, [121]) was echter geen Chinees.

Die iets van Java weet, vertrouwt, bij een blik op de tabel van Bé Ik Sam, zijn eigen oogen niet. Op de 20 millioen zielen ruim $19\frac{1}{2}$ millioen, die van het opium geen gebruik maken, en van het half millioen, dat wèl schuift, bijna geen enkele inlander, die onmatig kan worden genoemd! Waarlijk, het behoeft Bé Ik Sam niet te verwonderen, dat velen twijfelen.

De heer Wiselius is ook geen alarmist, nochtans is zijne conclusie bij lange na zoo geruststellend niet.

Volgens hem wordt er door 16 pct. der bevolking van Java en Madoera opium gebruikt, d. i. door 3 millioen 200 duizend menschen, zoodat er één schuiver is op de 6 personen. Deze verschuiven, naar hij meent te mogen stellen, per jaar 768 millioen mata's en den prijs per mata, die, zooals wij reeds hoorden en ook spoedig begrijpen, afhankelijk is van de meer of minder groote hoeveelheid gesmokkeld opium, die in omloop is, schat hij gemiddeld op 8 ct. 768.000.000

mata's geeft eene som van 61 millioen 440 duizend gulden, en levert een verschil van 11 millioen 500 duizend gulden per jaar, of van *f* 31.000 per dag met Bé Ik Sam, een cijfer, dat verre van gering is.

Het is inderdaad vreemd, dat Wiselius het opiumgebruik eene „liefhebberij," eene „versnapering" heeft kunnen noemen, in plaats van het *minstens* als eene ontzaglijke verkwisting te doemen.

Te erg maakte, meenen wij, *het Indische Vaderland* [122]) het, toen het zich aldus uitliet: „Vroeger schatten wij het aantal schuivers op meer dan 50% van de bevolking (d. i. meer dan 10 millioen) en het aantal *onmatigen* op de helft daarvan. Wij zouden thans niet meer, gelijk voor een paar jaar, van 50% durven spreken, want het opiumgebruik is zóó toegenomen, dat met geene mogelijkheid een percentsgewijze berekening kan worden gemaakt."

Perelaer heeft wel met instemming deze regelen overgenomen, doch of hij daartoe inderdaad voldoenden grond bezat, wij moeten het betwijfelen.

Laatstgenoemd blad verscheen in Midden-Java, waar het opiumgebruik vrij algemeen schijnt te zijn. Zoo is het echter niet, gelijk wij reeds een- en andermaal opmerkten, op geheel Java. Wij vreezen, dat de schrijver der aangehaalde regelen, van wat hij in zijne onmiddellijke nabijheid opmerkte of hoorde, besloten heeft tot den toestand over geheel het groote eiland. Op *West*-Java is het verbruik ontegenzeglijk minder. Mocht men van *West*-Java uit voor geheel Java besluiten, wij zouden Bé Ik Sam kunnen gelooven, als hij zegt, dat er slechts ½ millioen schuivers over het uitgestrekte eiland verspreid zijn. Maar voor generaliseeren behoort ieder zich te wachten!

De raad van Perelaer om aan dergelijke berekeningen geen groote waarde te hechten, zal thans, na al de vermelde gissingen aangaande het aantal opiumschuivende lieden, nauwelijks voor iemand meer noodig zijn.

Een statistiek dienaangaande te leveren mag gerust voor onmogelijk worden verklaard, eenvoudig wijl elke vaste grondslag ontbreekt.

De verschillende ramingen, behalve die van Bé Ik Sam, geven ons wel den indruk, dat het aantal schuivers vrij aanzienlijk moet zijn; en al bedraagt het dan ook geen 10 millioen en meer, dat het 6 à 7 maal grooter is dan de cijfers van den Chineeschen Mandarijn aanwijzen, is geen al te gewaagde onderstelling.

Een aantal nu van 3 à 4 millioen menschen is zeker groot genoeg om er ons druk over te maken. En, hoewel deze niet allen onmatige schuivers zijn, elk, die ook het matig gebruik voor tal van personen en gezinnen verderfelijk houdt, is er minder aan gelegen of het aantal onmatigen iets grooter of kleiner is.

Naar onbetwistbare cijfers, die toch niemand geven kan, angstvallig te zoeken, is geheel onnoodig. Een totaal-indruk is gegeven, die zeker voldoende is om er onze conclusiën op te kunnen bouwen. Wij moeten

ons wel met approximatieve cijfers tevreden stellen, maar het licht, over de misstanden geworpen, komt ons zelfs dan helder genoeg voor.

Nemen wij b. v. de winst, die het Gouvernement in het jaar 1885 van zijn opiumpacht en opiumverstrekking verwierf, in verband met wat WISELIUS schreef: [123]) „Na het jaar 1873 verkregen de opium-*smokkelaars* een jaarlijksche w i n s t, *die minstens het dubbele bedraagt van hetgeen de Staat uit het opiumdebiet ontvangt.*"

De fiscus trok in dat jaar uit het opiumdebiet eene zuivere winst van *f* 18.793.000. Stellen wij deze met ronde cijfers op 18 $^1/_2$ millioen, dan moeten, volgens de taxatie van WISELIUS, de zuivere verdiensten der smokkelaars *f* 37 millioen hebben bedragen. Toen moet dus door de bevolking van Ned. Indië zijn opgebracht voor opium de som van 55 $^1/_2$ millioen, plus de uitgaven der smokkelaars voor inkoop, vervoer, traktementen en belooningen voor hunne handlangers, die natuurlijk eerst moeten terugontvangen zijn vóór er van *winst* gesproken kan worden. Berekenen wij dus het geheel der door de bevolking voor wettig en onwettig opium uitgegeven gelden op 58 millioen.

De bevolking van geheel Ned. Indië bedraagt, met een rond cijfer, 26 millioen. Vorderden wij nu iets met een berekening: „Zooveel in het geheel per jaar, dat geeft zooveel per hoofd," — dan zouden wij voor ieder ingezetene van den Ned. Ind. Archipel eene uitgave verkrijgen van ± 2 $^1/_2$ cent per dag, of per gezin van 5 personen van 12 $^1/_2$ cent. Maar wat baat ons zulk eene becijfering, indien niet allen schuiven, en het een uitzondering blijft, indien kinderen beneden de 12 of 13 jaar reeds aan het opium gewoon zijn?

Verder merkten wij reeds op, dat er een belangrijk verschil bestaat tusschen de consumtie in West-, en die in Midden- en Oost-Java.

Doch nog grooter is het verschil tusschen de hoeveelheid, die op Java, en die, welke buiten Java, in de Buitenbezittingen, gesleten wordt. Op de laatsten komt het verbruik zelfs nauwelijks in vergelijking met dat op Java. En wat Midden- en Oost-Java betreft, ook dáar is — gelijk vanzelf spreekt — het schuiven in de eene residentie algemeener dan in een andere. Dan, houden wij in herinnering, dat er „verboden kringen" zijn, waarbinnen wel clandestiene invoer plaats heeft, doch die door toezicht steeds bemoeilijkt wordt, en waar het heulsap, bij gebreke aan *openbare* verkoopplaatsen, toch niet zoo dadelijk en gemakkelijk voor ieder te bekomen is. En tot die verboden kringen behoort, gelijk den lezer bekend is, b. v. geheel de residentie Preanger-Regentschappen, die eene bevolking heeft van ± 1 $^1/_2$ millioen zielen, en een groot deel van de aangrenzende residentie Cheribon, waar nog meer inwoners zijn dan in de Preanger.

Hieruit blijkt duidelijk, dat het gebruik voor Java en voor de Buiten-bezittingen ieder afzonderlijk moet berekend worden. Het verschil is al te groot. Zoo vindt men op Java en Madoera alleen 854 officieel erkende openbare verkoopplaatsen van opium op eene bevolking van ruim 20 millioen zielen; in de Buiten-bezittingen niet meer dan

70 op eene bevolking van ruim 6 millioen. Stellen wij nu globaal het aantal schuivers op Java op $3^1/_2$ millioen, dat der Buitenbezittingen op $^1/_2$ millioen, dan hebben de eersten tot de eerbiedwaardige som van 58 millioen niet minder dan ruim 50 millioen bijgedragen, wat in doorslag ieder hunner op *f* $12^1/_2$'s jaars of op $3^1/_2$ cent daags komt te staan.

Deze uitkomst is schijnbaar gunstiger dan die van BÉ IK SAM, die door 486.000 personen *f* 137.000 daags laat opbrengen, hetgeen per hoofd op 28 ct. neerkomt.

In werkelijkheid echter is ons resultaat ongunstiger, daar wij nu $3^1/_2$ millioen menschen allen in mindere of meerdere mate slachtoffers van het opium zien, terwijl hij er nog geen half millioen wil aanschouwen. Op 20 millioen menschen $3^1/_2$ millioen schuivers, dat is, het huisgezin op 5 personen berekend, 5 schuivers op 6 gezinnen.

Het is haast ongeloofelijk!

Immers, er zijn vele gezinnen, waarin gansch niet geschoven wordt?

Zeer zeker, maar daartegenover staat dat er gezinnen zijn, waar man en vrouw beiden schuiven, en soms een of twee der kinderen mededoen.

En dit juist maakt de zaak bedenkelijk.

Ware er inderdaad slechts een getal van nog geen half millioen schuivers tegenover ruim $19^1/_2$ millioen menschen, die niet schuiven; al ging dan ook de helft van dat $^1/_2$ millioen zich op de liederlijkste wijze te buiten, hetgeen BÉ IK SAM nog niet eens het geval noemt, het ware dan nog minder erg voor het geheel, dan dat nu een $3^1/_2$ millioen personen aan dat slechte gebruik mededoen, die bovendien nog maar een zeker, zij het dan ook het grootste, deel van Java bevolken.

Welk eene ellende dit moet teweegbrengen, laat zich begrijpen, als wij naar het oordeel luisteren, niet van opiumpachters of een aan dezen geparenteerden oud opiumdebitant als BÉ IK SAM, maar naar dat van den Minister HASSELMAN, die in de gelegenheid is geweest 3 à 4 residentiën te leeren kennen, en verklaren moest, dat er op Java gewesten zijn, waar de *meerderheid der bevolking* opium gebruikt.

Denken wij b. v. aan de residentiën Japara, Rembang, Soerabaya, Madioen.

Veertien jaren geleden [124]) reeds schreef *De Standaard:* „Met name in die gewesten neemt dit zedelijk euvel verontrustende proportiën aan. Men zwelgt er den opiumdamp niet alleen zelf in, maar reikt van het giftige heulsap ook aan de kinderen."

Lezen wij wat ERNST schreef [125]), dat aan kinderen als eerste speeltuig, een opiumpijp in handen wordt gegeven; dat er streken zijn, waar schuiver te zijn, hoegenaamd geen schande is; waar *in het publiek*, jonge en oude menschen, mannen en vrouwen, door elkaâr op één bank liggen, elk met de opiumpijp aan den mond.

Toen er, een paar jaren geleden, eene klacht opging, dat bijna elke *Europeesche* erfpachter in het Oostelijk deel van Java, opiumdebitant

is voor de opgezeten inlanders, heeft het Bestuur der Soekaboemische Landbouwvereeniging geantwoord, dat hunne vakgenooten aldaar den toestand betreuren, maar meerendeels *verplicht* zijn de aan het opium verslaafde bevolking met het heulsap te gemoet te komen, daar zij anders op hunne ondernemingen, op grooten afstand van de opiumkitten gelegen, eenvoudig geen werkvolk kunnen krijgen, aangezien het schuiven zoo *algemeen* is, juist onder de volksklasse, waaruit zij hun arbeiders moeten hebben.

In de residentie Semarang (Midden-Java) is het debiet van opium verbazend groot. De pachter durfde bij de voorlaatste verpachting *f* 155.000 's maands bieden, alleen voor het recht van opiumverkoop in het klein in die residentie, welke een bevolking van 1.300.000 zielen heeft.

Maandelijks *f* 155.000, d. i. per jaar *één millioen achthonderd zestig duizend gulden!* Hij moest wel kans zien goede zaken te maken, dat hij de verplichting tot het betalen van een zoo enorm hoog cijfer aan het Gouvernement op zich durfde nemen. Het wordt begrijpelijker, als wij lezen, [126]) dat de pachter, alleen de pachter, de smokkelaars dus niet eens medegerekend, alleen in de *hoofdplaats* dagelijks voor *f* 2000 aan opium omzette, een bedrag, dat een jaar te voren nog hooger was. En dezelfde man, of liever zijne kongsi werd tevens pachter voor nog vier andere residentiën (Soerakarta, Jogjakarta, Kedoe en Madioen) te zamen tegen een jaarlijkschen pachtschat (Semarang incluis) van 4 millioen 704 duizend 480 gulden! Hierbij komt de prijs voor het opium, dat 't Gouvernement hem levert, en die totaal ongeveer *f* 1.129.000 beloopt, zoodat pachtschat en inkoopprijs te zamen bijna 6 millioen bedragen. Rekent men nu nog een millioen voor bereiding van het opium en andere onvermijdelijke uitgaven, dan moet de pachter in de 5 genoemde residentiën 7 millioen innen, voordat zijne kongsi nog een cent winst heeft gemaakt.

De residentie Jogjakarta, ook Midden-Java, is een der kleinste residentiën van Java. Zij heeft slechts 455.000 inwoners. De pachter heeft echter voor den termijn 1887—89 voor het recht van verkoop *f* 41,500 's maands durven bieden, 't welk een jaarlijkschen pachtschat van bijna $^1/_2$ millioen vertegenwoordigt. Dat half millioen moet vermeerderd worden met de inkoopsom van het opium en al de onkosten voor bereiding en verkoop van het artikel, benevens met de hoogst belangrijke winsten voor zich en zijne mede-geïnteresseerden, zoodat de arme bevolking, nog ongerekend, wat zij aan smokkelopium ten offer brengt, niet veel minder dan 10 ton gouds bij den pachter besteedt.

De residentie Kedirie op Oost-Java heeft eene bevolking van 700.000 zielen. De pachter betaalde er de laatste maal voor zijn debietrecht 1 millioen 800 duizend gulden 's jaars. Weet men daarbij, dat ook hij „goede zaken" maakte, dan kan men — zoo lazen wij ergens — vrijelijk aannemen, dat die bevolking jaarlijks een bedrag van 25 ton gouds aan opium verkwist, wederom nog niet in rekening gebracht het rendement van het onwettig opium.

Vergelijken wij de opbrengsten der tegenwoordige verpachtingen met die in vroegere jaren, dan zien wij, dat bijna overal op Java eene schrikbarende verhooging *a*) van pachtschat is.

Dit ware toch ondenkbaar, tenzij het opiumverbruik naar evenredigheid belangrijk vermeerderde. En ook al nemen wij in aanmerking, dat de sterkte der bevolking eveneens overal toegenomen is, dan nog zou men met de feiten het tegendeel moeten bewijzen, eer wij zouden kunnen gelooven, dat het opiumverbruik niet in heel wat grooter mate aangroeide dan het bevolkingscijfer.

De juiste omvang van den smokkelhandel is daarbij onbekend, en bij de bestaande toestanden zal men wel nooit meer zekerheid aangaande de sluikerij verkrijgen, dan dat zij op groote schaal gedreven wordt en zich allerwegen uitbreidt.

Doch wat het wettig verkregen opium betreft, de officieele cijfers bewijzen, dat dit in de laatste 20 jaren het dubbele is gaan bedragen van wat het vroeger was.

Het *Algemeen Handelsblad* [127]) bevatte onlangs een artikel, geschreven door eene blijkbaar bekwame hand, dat aldus aanvangt: „Dat het gebruik van opium met *elk jaar* toeneemt, is een feit, dat niet te loochenen is."

Het constateerde [128]) reeds negen jaar geleden het volgende:

Aan wettig opium werd voor Java toegestaan:

in		1862	—	87.528	kati's.
„		1873	—	117.360	„
„		1874	—	135.960	„
in 1875	—	1877	jaarlijks	161.160	„
„ 1878	—	1880	„	163.620	„
„ 1881	—	1883	„	176.580	„

Het blad voorziet, dat, op die wijze voortgaande, tegen het einde der eeuw het wettig verbruik tot 250.000 à 300.000 kati's zal zijn gebracht, terwijl men omstreeks 1860 nog voor eene hoeveelheid van minder dan 100.000 kati's terugschrikte.

In 1862 nog slechts 87.528 kati's; in 1881 reeds 176.580. Is dat niet het dubbele in 20 jaren tijds?

Op bovenstaand staatje hebben wij evenwel aan te merken, dat de hoeveelheid, die door 't Gouvernement wordt toegestaan, niet altijd door de pachters wordt genomen, of, is ze genomen, dat het „overschietende" aan het einde des jaars aan het Land kan worden terugverkocht.

Nu is in de laatste jaren steeds minder uitgereikt dan toegestaan, zoodat met elk jaar de verstrekkingen uit de landspakhuizen zijn ver-

---

a) Dit werd in het begin van 1889 geschreven. De sedert gehouden verpachtingen voor den nieuwen termijn hadden geen schitterenden uitslag. De cijfers zijn allerwegen belangrijk minder, waarvan de oorzaak vermoedelijk is, dat de pacht slechts voor één jaar wordt toegestaan en de Regeering pertinent heeft verklaard, dat het debiet buiten de kitten, onder welken naam of welk voorwendsel ook, verboden is, terwijl zij wil, dat die bepaling met onverbiddelijke strengheid zal gehandhaafd worden.

minderd. B. v. in de in het staatje laatstgenoemde jaren, 1881 — 1883, zijn verstrekt:

in	1881	—	165.650 kati's
„	1882	—	150.938 „
„	1883	—	130.163 „

terwijl de mindere verstrekking is doorgegaan, en in 1886 slechts 104.420 kati's bedroeg. Hiermede rekening houdende, heeft de Regeering voor de jaren 1887 — 1889 aan de gezamenlijke pachters dan ook maar 175.380 kati's 's jaars toegestaan. Niemand voere dit echter aan als bewijs voor afnemend gebruik. Wie gelooft daaraan op Java?

Mr. P. Brooshooft o. a. heeft duidelijk aangetoond, dat de pachters slechts *welstaanshalve* opium van het Gouvernement nemen, doch overigens hunne kracht bezitten in het binnensmokkelen en debiteeren van de smokkelwaar.

Van ministerieele zijde werd beweerd, dat het opiumverbruik in de laatste jaren belangrijk *minder* is geworden [129]).

De steeds hooger geworden pachtsommen pleiten daar echter ten sterkste tegen. Minder debiet en hooger pachtschat stemmen niet samen.

De heer Van Gennep heeft dan ook, en stellig niet zonder grond, vermindering van opiumgebruik rondweg ontkend. [130])

Zeiden wij dan boven, dat eene juiste berekening van de hoeveelheid opium, dat verbruikt wordt en het juiste aantal personen, die het gebruiken, niet kan gegeven worden, aan het einde van dit hoofdstuk gekomen, bewere men echter niet, dat wij dan ook niets kunnen vaststellen omtrent den omvang van het opiumgebruik.

Wij weten genoeg om te verklaren, dat de opiumkanker, die aan het leven en het welzijn der inlandsche bevolking knaagt, naar alle zijden al verder om zich heengrijpt.

Het ernstig karakter van het opiumgebruik schuilt voor een goed deel in zijne algemeene verbreiding over een groot deel van Java.

HOOFDSTUK XIX.

Eene enquête.

Nadat wij zoo uitvoerig de, naar veler meening, namelooze ellende hebben geschetst, door het opium over Java's arme bevolking gebracht, voorzien wij toch ook wel, dat ons van meer dan ééne zijde de beschuldiging van opsiering, overdrijving en eenzijdigheid zal toegeworpen worden. Mogelijk misschien ook dat ons geschrift in die mate de aandacht trekken zal, dat het hier en daar ergernis en verontwaardiging zal opwekken.

Wij zijn er op voorbereid. Men kan eenvoudig niet gelooven, dat het

opium zulke heillooze gevolgen na zich sleept en zulke treurige toestanden in het leven roept, als hier zijn beschreven. Welnu, onomwonden spraken wij uit, dat wij niet alles met eigen oogen hebben gezien, maar eenvoudig gebruik hebben gemaakt van de geschriften van mannen, die wél veel hebben gezien en ons vertrouwen verdienen, mannen, wien het naar onze innige overtuiging om waarheid te doen is, en van wie wij niet mogen onderstellen, dat zij, hunne ervaring aan het papier toevertrouwende, „den tooverstaf der phantasie over de feiten hebben laten gaan."

Dit neemt echter de mogelijkheid niet weg, dat velen, die ook ervaring hebben op dit terrein, of — die meenen te hebben, zullen volhouden, dat wij in deze kwestie veel te eenzijdig zijn, en het kwaad veel grooter voorstellen dan het is.

En wie maakt bij dit verschil dan uit, aan welke zijde de waarheid is?

Zelfs de Regeering is niet voldoende op de hoogte van de zooveel omvattende kwestie; zij bezit de kennis van den omvang en van de hulpbronnen van het opiumgebruik niet eens.

Maar dan wordt het meer dan tijd, dat eindelijk eens de volle waarheid aan den dag kome.

Zegt men misschien, dat onze berichtgevers — en het waren meestal mannen, die duidelijk studie van de zaak hebben gemaakt — slechts op vage indrukken afgaande, hun doodvonnis over het opiumgebruik uitspreken, — dit worde dan zooveel mogelijk met *feiten* aangetoond. Alleen door feiten zullen zij van dwaling kunnen worden overtuigd. Onze bestrijders zijn dit aan zich zelve verplicht, daar thans bij velen de indruk bestaat, dat de waarheid aan *onze* zijde is, doch dat onze tegenstanders redenen hebben om dit niet toe te stemmen.

En hoe zal de volle waarheid aan het licht treden, anders dan door eindelijk gehoor te geven aan den raad, het verzoek, het voorstel, dat van Regeeringswege een enquête, een onpartijdig en openbaar onderzoek worde ingesteld, liefst niet door ambtenaren, maar door geheel onafhankelijke personen geleid; een deugdelijke enquête, waarbij op historische gronden de ontwikkeling van het kwaad wordt nagespoord en men de gevolgen, die uit het schuiven voorkomen, zeer nauwlettend en conscientieus nagaat.

Het laatste achten wij het belangrijkst van het geheele onderzoek. Daarom moet overal dit punt ernstig in het oog worden gevat, en met groote toewijding vóór al het andere in het oog worden *gehouden*, meer dan b. v. de vraag, hoeveel opium er gebruikt wordt.

Want zijn de gevolgen van het schuiven inderdaad zóó noodlottig als wij ze beschreven, en blijkt het dan, dat een steeds aangroeiend aantal inlanders vrienden zijn en worden van de opiumpijp, dan zou het resultaat van dit onderzoek geen ander kunnen zijn, dan een overtuiging der noodzakelijkheid, dat er ten spoedigste behoorlijke maatregelen worden genomen om de verdere voortwerking van de physieke en moreele vergifti-

ging des volks tegen te gaan. En — aangenomen, dat er niet *per se* eene wijde klove behoeft te gapen tusschen overtuigingen en daden — dan zullen die maatregelen eindelijk ook getroffen worden!

De mannen, die Indië mede helpen regeeren, doch zonder voor een groot deel, Indië te kennen, zelfs zonder Indië ooit gezien te hebben — wij bedoelen een deel onzer Volksvertegenwoordigers —, zullen niet ontkennen, dat zij aan zulk eene voorlichting behoefte hebben. Anders toch blijft het gevaar bestaan, dat zij, hoewel met de beste bedoelingen bezield, maatregelen helpen in het leven roepen, die met de hoogste belangen der inlandsche bevolking strijden, of maatregelen tegenhouden, waarvan de toepassing meer dan ooit door de bestaande toestanden gevorderd wordt.

Onder al de verdiensten van Mr. W. K. van Dedem behoort ook deze: bij herhaling het schadelijke te hebben aangetoond van afwisselende, onvaste meeningen bij de mannen, wier oordeel van invloed is geweest op de houding en besluiten der Regeering ten opzichte van het opiumdebiet. Vandaar achtte hij voorhands niets zoo noodig dan eene *grondige* bekendheid met den feitelijken toestand. Naar die kennis wilde hij, dat men vóór alles zou streven, opdat de opiumpolitiek eindelijk eens zou gaan steunen op wat degelijker grondslag dan veranderlijke en zeer subjectieve meeningen en gissingen. De eenige rationeele basis voor een wijs Regeeringsbeleid achtte hij de kennis der werkelijkheid.

Wat de invloed is van het opiumgebruik op Java's inlandsche maatschappij, wat de omvang van het kwaad, dat het sticht en waarmede het de toekomst bedreigt, dit zijn de vragen, waarop het, ook volgens Mr. van D., bovenal aankomt. Deze twee hoogstgewichtige punten moeten in het bijzonder tot klaarheid worden gebracht. Het antwoord er op beheerscht uit den aard der zaak de beraadslagingen over de maatregelen, al of niet tegen het opiumverbruik noodig. Daarom wees reeds in 1876 de heer van D. de leden van het Indisch Genootschap er op, dat een „dergelijk onderzoek" gevorderd werd om „naar de oplossing van de opiumquaestie te streven." Hij noemde dit een plicht, „waarvan verder verzuim de noodlottigste gevolgen na zich kan sleepen." In zijn geschrift van 1881: „Eene bijdrage tot de studie der opiumquaestie op Java," drukte hij den wensch uit, dat de ontzenuwing van Java de koloniale Regeering eindelijk zou nopen om „de opiumquaestie eens ernstig onder de oogen te zien en haar tot klaarheid te brengen." En in hetzelfde jaar stelde hij als Kamerlid voor, dat van Regeeringswege een onderzoek zou worden gelast naar de nadeelige gevolgen van het gebruik voor Java's bevolking, en naar hetgeen daartegen kan dienen. Het voorstel werd door de Kamer aangenomen, en de Regeering liet eene verzameling van vragen stellen, die de Hoofden van Gewestelijk Bestuur op Java, de Inspecteurs van Financiën en de Chef van den Geneeskundigen Dienst zouden beantwoorden. De laatste zou voornamelijk hebben te onderzoeken naar de werking van het opium op de lichamelijke, intellectueele en zedelijke vermogens der schuivers.

Een onderzoek dus geheel op ambtelijke leest geschoeid.

Het zou loopen over de volgende vragen:

A. Hoeveel procent ongeveer van de bevolking zijn matige —, hoeveel onmatige opiumschuivers?

Onder welke klassen der bevolking (hoofden, landbouwers, handelaren, ambachtslieden, koelies enz.) worden de schuivers gevonden, en onder welke klasse is het schuiven het meest in zwang?

Schaamt zich een fatsoenlijk inlander, een gegoed desabewoner, om zich openlijk als een opiumschuiver te doen kennen? En zoo ja, waarop rust dit gevoel van schaamte?

In hoever wordt ook door vrouwen en kinderen geschoven?

Wat doen de pachters om lieden aan het schuiven te krijgen?

Is in het laatste tiental jaren het verbruik van opium onder de inlandsche bevolking toegenomen?

Zoo ja, moet dat worden toegeschreven aan vermeerderde behoeften der aan het schuiven verslaafde individuen, of aan uitbreiding der schuivende menigte buiten verband met den aanwas der bevolking?

Treffen de verbodsbepalingen in de verboden kringen doel? Zoo neen, waarom niet?

Wordt in de verboden kringen meer sterkedrank gebruikt dan elders?

B. Welken invloed heeft het opiumgebruik op de gezondheid en het arbeidsvermogen?

Is het waar, dat velen zich tot een matig gebruik beperken en dan geen nadeeligen invloed van het opium ondervinden?

Moet zoodanige matiging doorgaans als de vrucht van zelfbeheersching beschouwd, of aan de beperktheid van middelen of gebrek aan gelegenheid toegeschreven worden?

Hoeveel procent van degenen, die met politie en justitie in aanraking komen, zijn schuivers?

Wat is in het algemeen de invloed van het opiumgebruik op de openbare veiligheid?

Ziet men velen tengevolge van het opiumgebruik verarmen en tot vagebonden vervallen?

Waar wordt meer gebruik van de pandhuizen gemaakt, dáár, waar veel, of daar, waar weinig geschoven wordt?

Wat is in het algemeen de invloed van het opium op de stoffelijke welvaart?

Het ontbreekt er geenszins aan, dat de vragen niet met zorg zouden zijn gesteld, en niet in het algemeen alle punten bevatten, waarop een volledig onderzoek naar den aard en de gevolgen van het opiumgebruik het antwoord behoort te vinden.

Wij loopen eenigszins vooruit, als wij hier reeds ook de nog volgende vragen opnemen, den Ambtenaar ter beantwoording voorgelegd. Wij vermelden ze echter ter wille van het verband en ten einde den lezer terstond een geheel overzicht te geven van den omvang van het in te stellen onderzoek.

C. Kan het gebied der verboden kringen met vrucht worden uitgebreid?

Zijn de straffen op de opium-overtredingen zwaar genoeg?

Kan het gebruik van opium buiten de kitten worden verboden?

Liggen de kitten, ook ten opzichte van pandhuizen, en plaatsen van vermaak voor de inlandsche bevolking zoodanig, dat de trek naar opium en de verleiding tot gebruik niet meer dan onvermijdelijk worden in de hand gewerkt door de gelegenheid?

Kan in het algemeen niet meer worden gedaan om het opiumgebruik te keeren, althans om het niet te doen toenemen?

De beteekenis dezer vragen zal ons later slechts te duidelijker worden. Ware nu slechts de beantwoording er van in overeenstemming geweest met den ernst van het onderwerp! .....

Doch dadelijk rees hier en daar twijfel aan den gewenschten uitslag, toen het onderzoek geheel en alleen in handen van Ambtenaren werd gesteld, die, om redenen reeds boven genoemd, de personen niet zijn, van wie geëischt kan worden om zich in alle deelen op de hoogte te stellen van een zaak, zóó omvangrijk, en waarvan in menig opzicht de juiste kennis zóó uiterst moeilijk te verkrijgen is. Dr. GRONEMAN althans vond er aanleiding in tot het schrijven van een artikel [131]), waaruit wij reeds meermalen citeerden, waar hij verklaart, dat hij als *geneesheer* van de gevolgen van het opiumgebruik allicht iets meer weet dan HH. Ambtenaren, en de overtuiging uit, dat de Regeering op zijn oordeel zal prijs stellen, als zij n. l. een ernstig antwoord op die vragen *wil*. Dit laatste echter is hier en daar in twijfel getrokken, en wordt zelfs door Mr. BROOSHOOFT stellig ontkend, [132]), èn met het oog op de personen, aan wie de beantwoording dezer gansche reeks van vragen werd voorgelegd, èn op de buitengewone snelheid, waarmede deze met hun antwoord gereed waren. Immers, reeds vóór de Indische Begrooting opnieuw ter sprake kwam, (d. i. binnen het jaar, nadat de enquète door de Tweede Kamer was bevolen, stond in het Koloniaal Verslag (1883) te lezen, dat het bedoelde onderzoek was *afgeloopen*. Het rapport van den Chef van den Geneeskundigen Dienst was toen zelfs reeds in handen van den Minister. De andere stukken waren nog niet ontvangen, zoodat de mededeeling van hun inhoud eerst een paar jaar daarna zou geschieden.

Maar — wij citeeren hier BROOSHOOFT — het Koloniaal Verslag van 1884 meldde op blz. 142: „De uitkomsten van het in de vorige verslagen besproken onderzoek naar de werking der opiumpacht en de gevolgen van het opiumgebruik *zijn in Indië nog in overweging*."

Nogmaals geduld! Maar daar schrijft het Verslag van 1885 op bladz. 148: „De in 1882 bevolen onderzoekingen naar den omvang en de gevolgen van het opiumgebruik en naar de middelen om het te beteugelen, hebben geen uitkomst van eenig belang opgeleverd (!) en de Gouverneur-Generaal heeft het *wenschelijk* geacht (!!) een nader onderzoek op te dragen aan den Hoofd-ambtenaar H. L.

Ch. Te Mechelen, reeds sedert eenigen tijd belast met de leiding der maatregelen ter zee tot bestrijding van den opiumsluikhandel."

Ziedaar alles, wat van de door de Tweede Kamer bevolen „enquête" is overgebleven: een opdracht aan den heer Te Mechelen! En in de schatting van Brooshooft is dit niet meer dan eene fatsoenlijke teraardebestelling der enquête. Kan een onderzoek van zulk een omvang met eenig vertrouwbaar resultaat plaats hebben door één persoon? De heer Te Mechelen schijnt echter voor zijn onderzoek meer tijd noodig gehad te hebben dan de Residenten, want pas in de tweede helft van het jaar 1888 (de opdracht dagteekent van 9 Juli 1885) is diens rapport door de Regeering in Nederland ontvangen.

Tot heden — medio 1889 — is aan dit opium-rapport nog geen publiciteit gegeven. Het eenige, dat wij er uit vernamen is, dat de pachters niet smokkelen, en dat het misbruik van opium zich tot een niet groot aantal inlanders bepaalt.

Zouden wij hieruit mogen afleiden, dat het in zijn geheel vrijwel geruststellend luidt?

Uit het weinige, dat uit de Kamerverslagen van dit rapport is openbaar geworden, heeft iemand te Batavia den indruk gekregen, dat het niet vrij van eenzijdigheid is, en dien indruk in een schrijven aan het *Amsterdamsch Handelsblad* medegedeeld. Daarin beklaagt hij zich, dat er een zekere geheimzinnigheid over het rapport blijft zweven, en meent hij, dat, als de Regeering er prijs op stelde goed ingelicht te worden, zij zich zou haasten met de publiceering er van. Er zijn personen genoeg, die met de opiumkwestie vertrouwd zijn. Dezen zouden zich dan in dagbladen en tijdschriften uitspreken en zeker menigen nuttigen wenk kunnen geven voor een verstandige oplossing van het moeilijk probleem. Nu moeten de dagbladen maar afgaan op halve mededeelingen, die niet altijd te vertrouwen zijn. In een zaak, die met het Staatsbelang in zoo nauw verband staat, is openbaarheid eene eerste voorwaarde tot eene juiste beoordeeling der overwegingen, die de Regeering bij haar opium-politiek leiden.

Zoo dan, wordt nu de heer Te Mechelen weer verdacht van eenzijdigheid, anderen verdenken er de opiumbestrijders van.

A qui la faute?

Doch hoe de inhoud van het rapport des heeren Te Mechelen ook zij, het oordeel van één persoon kan geene bevrediging schenken aan hen, die met den heer Van Dedem willen, dat de opiumkwestie ernstig onder de oogen zal worden gezien. De Regeering is het aan zich zelve en de natie verplicht te trachten op andere wijze een einde te maken aan de bestaande zoo zeer verschillende meeningen, en het volle licht der waarheid te doen schijnen op wat voor velen in het diepste duister schijnt te liggen.

Zij, die steeds gewagen van de *namelooze ellende,* welke het opiumgebruik voor Java's arme bevolking na zich sleept, ergeren zich, dat van Regeeringswege niet krachtig en beslist genoeg de strijd daartegen

wordt aangebonden. En zij, die niet genoeg doordrongen zijn van de nadeelen, er uit voortvloeiende, om een even vaste overtuiging aangaande het bedenkelijke der werkelijkheid te bezitten; en nog veel meer zij, die zeggen dat van al die ijselijke tafereelen weinig of niets te bespeuren valt, toonen zich ieder op hun beurt verontwaardigd over „de groote woorden" hunner tegenpartij.

Groote woorden! Zij worden niet door groote woorden overwonnen. Slechts feiten kunnen hunne meening wijzigen!

De feiten moeten in het licht gesteld; de waarheid door blootlegging der feiten openbaar worden.

Een enquête, door de Regeering ernstig bevolen en door een *Commissie* van ernstige en bekwame mannen — niet door één persoon — met volle toewijding en groot geduld volbracht, is de weg, die leiden kan en leiden zal tot dit voor alle dingen noodig resultaat.

Maar zal zulk een enquête doel treffen — het zal nu licht worden ingezien —, dan zal het noodig zijn dat de Regeering eene commissie benoeme uit mannen, wier activiteit en accuratesse, wier onbevangenheid en integriteit waarborgen opleveren, dat zij de dingen zoo nauwgezet en degelijk mogelijk zullen nagaan, en geen feiten zullen constateeren, dan nadat zij daarvan voor zichzelve eene vaste overtuiging hebben bekomen. En niet dit alleen, maar mannen, die geheel hun tijd, door geene andere werkzaamheden in beslag genomen, aan dat onderzoek zullen kunnen wijden. Zij zullen dan ook niet alleen hooren de personen, die op een of andere wijze bij het opium of de pacht betrokken zijn, maar behalve dat zij veel met eigen oogen zullen zien, zullen zij ook andere categorieën van personen hooren als: ondernemers van inrichtingen van landbouw en nijverheid en nog liever, hunne ondergeschikten, en geneesheeren, redacteurs van indische bladen, die ook zooveel hooren en zien, en zwijgen. Zij zullen aan die allen den indruk geven, dat zij en de Regeering er eerlijk op uit zijn de volle waarheid te weten te komen, niets dan de waarheid te *willen*.

Zulk een onderzoek kwam een man als wijlen G. W. Eekhout als een zaak van zoo groot belang voor de Koloniën voor, dat hij eenmaal schreef: „Al moest zulk een Commissie uit Nederland gezonden worden en tonnen gouds kosten, Java's bevrijding van den kanker, die thans aan zijn welvaart knaagt, zou daarmede niet te duur zijn gekocht."

Van verschillende zijden gaan stemmen op tegen het commissioriaal stelsel van den tegenwoordigen Minister Keuchenius. Het komt ons echter voor, dat tegen een opium-enquête, zooals zij hier boven beschreven werd, weinigen iets zullen hebben in te brengen.

Dit reeds zou eene wezenlijke vrucht van haar zijn, dat de aandacht meer algemeen zich op de kwestie zou gaan vestigen.

En wat de Regeering zal voortgaan te doen of *anders* zal doen tegenover het opiumgebruik, moet rusten op valabelen grondslag.

Dit mag met billijkheid gevorderd worden, dat de historische waar-

heid voor aller oog openbaar worde; geen plooizucht, geen spel met licht en schaduw, vergoelijke wat de geschiedenis vonnist.

De noodlottige opiumkwestie mag dan toch wel eens uitraken!

Want als het onomstootelijk kon worden vastgesteld, dat het opium eene „volksvergiftiging," eene „verpesting" is, — dan zou toch, dunkt ons, de tijd zijn gekomen, dat de opiumpolitiek op een anderen grondslag zou worden opgetrokken, dan waarop zij tot hiertoe gerust heeft.

AANTEEKENINGEN.

---

1) Het is op gezag van De Vries en Te Winkel, dat wij voor „opium" het *onzijdig* lidwoord plaatsen. Sommigen gaan nog voort om het, zooals vroeger bijna algemeen was, als „vrouwelijk" te gebruiken. Een enkele maal zagen wij het in den laatsten tijd weer „mannelijk" gebruikt, zooals oudtijds regel schijnt te zijn geweest, blijkens een citaat uit een boekwerk, in 1743 uitgegeven en door den Heer J. C. Neurdenburg (Mededeelingen v. h. Ned. Zend. Gen. 1884 3de stuk blz. 243) medegedeeld. De Heer Neurdenburg gebruikt het woord onzijdig, maar „met zekeren weerzin." — „Een onzijdig woord voor een hatelijken tiran!" schreef iemand.

2) Alleen particuliere apothekers, in het bezit eener acte van toelating tot uitoefening van de artsenijmengkundige praktijk, mogen jaarlijks, onder de noodige waarborgen, eene hoeveelheid van 25 KG. ruw of $^2/_3$ dier hoeveelheid aan gezuiverd opium, doch deze uitsluitend als geneesmiddel, op voorschrift van bevoegde deskundigen, verkoopen. (Ordonn. van 8 Oct. 1872, Stbl. No. 170).

3) De Indische Gids, 1887.

4) Zie het Koloniaal Verslag over dat jaar.

5) Zie Wiselius „De opium" Hoofdst. II, en Van Kesteren, Indische Gids, 1887, blz. 698 v. v.

6) Eigen Haard 1888, No. 19.

7) Wij schrijven dit op het gezag der heeren Wiselius en Van Kesteren.

8) Volgens het Koloniaal Verslag van 1883 bedroegen de inkoopsprijzen van het Bengaalsch opium vermeerderd met de transport-kosten: in 1880 *f* 1495; in 1881 *f* 1575,74, en in 1882 *f* 1460,89 per kist of per pikoel. Het Levantsch opium kwam in 1880 te staan op *f* 1576,50; in 1881 op *f* 1845,39; in 1882 op *f* 1316,49.

9) Tijdschrift van Ned. Indië, 1851.

10) De onderscheiding, welke Perelaer in zijn „Baboe Dalima," aant. 16, maakt tusschen madat en tjandoe, komt mij onjuist voor. Navraag heeft mij bevestigd in de meening, dat men die onderscheiding niet maakt. Volgens dien schrijver zou *tjandoe* zuiver opium-extract zijn, *madat* opium met tabak vermengd. Volgens de woordenboeken is (in het Javaansch) *tjandoe* in het algemeen de naam voor ieder extract, *madat* speciaal de naam voor toebereid opium. Zuiver Javaansch is *tiké* de naam van opium-extract met fijngesneden *toejangan*- of *awar-awar*-bladeren gemengd en tot brandbare balletjes gekneed. Doch algemeen wordt het onderscheid van benaming weinig in het oog gehouden, en in sommige streken wordt het woord „tiké" in het geheel niet gebruikt.

11) Het opiumgewicht is als volgt:

1 pikoel (± 62 kilo)	=	100 kati.
1 kati	=	16 thail.
1 thail	=	10 tji.
1 tji	=	10 hoen.
1 hoen	=	10 li.

of

1 thail	=	100 mata.

12) Dat tot dit doel stoomwerktuigen gebruikt worden, is den Heer P. H. v. d. Kemp, die anders wel op de hoogte is, geheel onbekend.

13) Weekblad v. h. Recht, No. 1289.

14) Het is zeer waarschijnlijk, dat die katjoeboeng-inblazingen tot het rijk der sprookjes behooren, verzonnen door eene weelderige tropische phantasie. Chloroform, aether en dergelijke bedwelmende stoffen werken veel krachtiger dan katjoeboeng, doch moeten dicht bij mond of neus gebracht worden om die werking uit te oefenen. Zelfs als chloroformdamp in groote hoeveelheid door het raam geblazen werd, zou nog in een Indisch vertrek, waarin gewoonlijk eene flinke ventilatie bestaat, bedwelming onmogelijk zijn. Het zal met katjoeboengrook wel niet anders zijn. Onze Indische landgenooten behoeven zich dus niet angstig te maken voor een gevaar, dat alleen in de verbeelding bestaat.

15) Uit den jongsten tijd zijn twee gevallen, waarin de katjoeboeng een belangrijke rol heeft gespeeld: een zeer bekend geworden moordzaak in het solo'sche, en eenige maanden vroeger eene poging tot vergiftiging met katjoeboeng, waarvan vier Roomsch-Katholieke geestelijken het slachtoffer zouden zijn geworden, indien niet spoedig ingeroepen geneeskundige hulp de ernstige gevolgen voorkomen had. De verschijnselen, die zich na het gebruik van soep met dat gift gemengd, vertoonden, waren hevige bedwelming, verlies van alle bewustzijn en kracht.

16) Baboe Dalima I aant. 41.

17) 26 Oct. 1887.

18) No. v. 3 Jan. 89.

19) De *Locomotief,* 21 Nov. 87, in eene aanhaling uit De Jonge's „opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië." Deel VI, blz. 210.

20) Volgens de Indische Gids, Mei 1885.

21) Men zegt, dat ook in het Vaderland de aanwending van morphine, op onrustbarende wijze, vooral in de hoogere kringen, toeneemt. Te Parijs schijnt men tegenwoordig een spuitje te hebben, *Seringue de Pravaz* geheeten, dat met een oplossing van opium gevuld en in een etui verborgen wordt. Met dit werktuigje kan men zich in een oogwenk in den arm of het been prikken, zonder dat iemand het bemerkt.

22) Dit laatste blijve voor rekening van den schrijver. Er zijn personen, die morphine-inspuitingen kennen, en ons verzekeren, dat zij van dat „droomen en wiegelen" niets ondervonden, terwijl het middel overigens toch wel zijn werking deed. Anderen echter bevestigen bovenstaande beschrijving uit eigen ervaring.

23) In Indië zijn ook nog wel andere vergiften op de pasars te koop, zooals *arsenicum, vitriool* enz. De gevolgen zijn te voorzien.

Naar aanleiding van een vergiftiging te Soerabaya in de maand Juni 1889, waarschijnlijk met arsenicum, door een inlandsch bediende in het avondeten gemengd, waarbij 5 à 6 Europeanen het leven lieten, schreef het *Weekblad voor N. I.* het volgende:

„Elk blad dient dit geval echter wel te gebruiken, om daarmee tot suggestie nog eens terug te komen voor de zooveelste maal op het verkoopen van vergiften op de markten.

Onze bekwame apothekers, die zware examina moeten afleggen en mogen worden beschouwd als moreel hoog staande mannen, moeten onder eeden verklaren, dat zij geen vergif zullen verkoopen, behalve receptisch door een geneesheer voorgeschreven. Zij staan onder ernstige, gestrenge controle. Zware straffen zouden hen treffen, gingen zij die bepalingen te buiten.

Stel tegenover hen nu eens de Chineesche apothekers.

Ik laat daar al de ongerijmde zaken in zulk een inrichting voorhanden, maar de zwaarste vergiften worden er zonder toezicht, zonder voorschrift, zonder boekhouding, zonder vaststelling van de identiteit der koopers afgeleverd in elke hoeveelheid, die er is en gevraagd wordt.

Nog erger is het op de markten en bij de verkoopers van inlandsche obat.

Argeloos en in elk geval straffeloos verkoopen zij arsenicum (rottekruid — warangan) of vitriool (troesi) om slechts een paar van de hevigst werkende vergiften, die er bestaan, te noemen.

Deze door de wet vastgestelde anomalie tusschen moreele, beschaafde, wetenschappelijke mannen en gewetenlooze, onontwikkelde, volkomen ononderwezen menschen is zoo schreeuwend groot, dat zij onbegrijpelijk zou wezen, had zij niet plaats in een land, waarin twee natiën leven, die elk, op eigen manier, worden bestuurd in de meeste opzichten.

Loopen echter de bevoegdheden ineen, zooals in dit geval en ziet men desniettegenstaande een gestrenge wet voor het beste en wetteloosheid voor het andere volk, dan zou men meenen, dat het tijd zou worden, om die wet algemeen te maken.

De chineesche apotheken zouden niets anders mogen verkoopen dan hun dwaasheden van schuldeloozen aard en voorts alles, wat in een europeesche apotheek buiten het vergifkastje valt.

Het verkoopen op de markten van vergiften zou finaal verboden en bij overtreding op de hardste wijze gestraft moeten worden."

24) De laatste uitgave is van 1886.

25) *Wetenschappelijke bladen*, April 1886, blz. 65. De heer Mr. W. K. Baron VAN DEDEM zegt ergens van DE QUINCEY's boek: „Wie in dat werk zijne kennis van de uitwerking van het opium zoekt, krijgt wellicht voor een deel in plaats van werkelijkheid, de vrucht eener rijke phantasie." Stellig schijnt de geachte schrijver dit niet te durven verzekeren. Men lette toch op zijn „wellicht."

Citaten uit DE QUINCEY's werk kan men o. a. vinden in „Eigen Haard" No. 19, 1888, het artikel Opium, blz. 233 v. v. Wij weten echter niet wat van de daar genoemde cijfers te moeten denken. Er staat, dat hij „den wijzen raad van Dr. BUCHAN volgende," dagelijks *niet meer* dan 25 ons Laudanum gebruikte, en dat gebruik wordt „matig" genoemd. Welke onsen zijn dat? Medicinale onsen worden waarschijnlijk bedoeld. Doch 25 med. onsen staat gelijk aan 12000 grein of droppels laudanum, eene hoeveelheid van niet minder dan 50 eetlepels. Al bevatte nu het laudanum, dat DE QUINCEY gebruikte, niet meer dan 65 milligr. of 1 grein opium op de 25 droppels, dan zou dit nog het exorbitante cijfer van 480 grein of 1 drachme = 4 gram *opium* bevatten. Trouwens wij lezen in hetzelfde artikel DE QUINCEY's eigen woorden: „Nu begon ik de dosis laudanum, die ik per dag gebruikte, plotseling te verlagen van 8000 droppels (= ruim 20 gram opium) tot 1000 droppels." Inderdaad, wij vinden hier alle reden om met den heer VAN DEDEM aan phantasie, eerder dan aan werkelijkheid, te denken. De in den tekst genoemde, aan de *Wetenschappelijke Bladen* ontleende cijfers, komen ons althans geloofwaardiger voor.

26) De *Telefoon* van 31 Juli 1886, en JANSZ in zijn „Noodkreet," *Stemmen voor Waarheid en Vrede*, Maart 1888.

27) Tijdschrift voor Ned. Indië, 1851.

28) Reeds ten tijde der Grieken en Romeinen werd, tot dergelijke doeleinden het opium veelvuldig gebruikt. Het kwam voor in tal van *minnedranken*, die dienden òf om de liefde op te wekken, òf om den een of anderen gevaarlijken medeminnaar naar de andere wereld te helpen. (Eigen Haard, 1888, No. 19).

In het *Tijdschrift van Ned. Indië* (Mei 1889) komt een artikel voor van den heer LAPEYROUSE over de Chineezen te San-Francisco. Ook hij gewaagt van de sensueele werking van het opium. De trekken van den schuiver vertoonen eene buitengewone onbeweeglijkheid, totdat zij door voort te schuiven onder den invloed van het machtige bedwelmingsmiddel geraken, en dan verkrijgt het gelaat eene onuitsprekelijke uitdrukking, de oogen zetten zich uit alsof zij getroffen waren door een ontzettend schouwspel en geheel het lichaam trilt onder de werking van een geheimen stroom.

29) Wij hebben een opiumschuiver gekend, die door het opium zoo goed als geheel impotens geworden, zijne vrouw tot opiumgebruik verleidde, opdat hare

behoefte, die hij niet in staat was te bevredigen, minder krachtig zou werken!

30) Om een duidelijke voorstelling te bezitten van de ligging, en werkzaamheid der verschillende organen in het menschelijk lichaam in het onderlijf, de borst en het hoofd, en den invloed, dien zij op elkander uitoefenen, verzoeken wij den lezer, die minder thuis mocht zijn in de anatomie, kennis te maken, zoo hij het niet reeds vroeger deed, met het populair geschreven, zeer belangrijk en leerzaam werk van Dr. G. Delaunois, in het Hollandsch getiteld: „De ziekten en kwalen van éen drinker," waarin de verrichtingen der verschillende organen bij den gezonden mensch op voor ieder begrijpelijke wijze worden uiteengezet, en tevens de verwoestingen beschreven, die *de alcoholische* dranken in ieder dier organen uitoefenen. Het is inderdaad treffend, welk een overeenkomst er bestaat tusschen de tallooze kwalen, die daar als het gevolg van het gebruik van alcohol worden opgesomd en verklaard, en de kwalen, die het gevolg zijn van het gebruik van opium. De grondoorzaak is bij beide „vergiften" dezelfde. Beide tasten zij het zenuwstelsel aan en laten geen deel van het lichaam ongedeerd. Gaarne zouden wij Dr. Delaunois op den voet gevolgd zijn en zouden dan meestal letterlijk hebben kunnen naschrijven, alleen met verandering van het woord *alcohol* in *opium*, had de vrees van al te uitvoerig te worden ons daarvan niet terug gehouden. Genoemde geleerde oordeelt, dat de alcohol de vreeselijkste van alle rampen is. Het opium is dat stellig in niet mindere mate, gelijk ieder blijken zal, die zich de moeite wil getroosten de bovenstaande uiteenzetting met den inhoud van het genoemde werkje te vergelijken. Wij noodigen tot dit laatste den belangstellenden lezer dringend uit. Het boekje kost slechts 45 cts.

31) Het is bekend, dat in de laatste jaren sommige personen proeven genomen hebben met vele dagen achtereen te vasten, zich van alle spijzen te onthouden. Een dier personen, misschien de meest bekend geworden vaster, is Succi. Nu bevatte de *Haagsche Courant* (overgenomen door *De Telefoon* van 8 Febr. 1888) het bericht, dat van de zeven geneeskundigen, die de commissie van toezicht vormden op het vasten van dien man, zich vijf hebben teruggetrokken, o. a. omdat Succi vooraf een drank had ingenomen, die morphine bevatte. De schrijver in genoemd dagblad, die zegt proefondervindelijk te weten, dat men op morphine kan vasten, voelde zich na het lezen van dat bericht over Succis aangespoord publiciteit te geven aan wat hem bij het gebruik van een morphinedrank is wedervaren. Hij zegt in *74 dagen* hoegenaamd geen voedsel te hebben genuttigd, nadat zijn geneesheer tijdens zijne krankheid hem een morphinedrank had voorgeschreven, waarvan hij er drie gebruikte. De waarde van die mededeeling mogen deskundigen beoordeelen.

32) Memorie van Beantwoording der Indische Begrooting voor 1881.

33) De Minister erkent met dit „schijnt" toch niet zoo zeker van de zaak te zijn, dat hij aan zijne verklaring een positief karakter durft te geven. Het woord sluit allerminst twijfel en onzekerheid aan de zijde des Ministers uit, en laat ons dus de gelegenheid om te veronderstellen, dat het ook wel anders kan zijn, dan Z. Exc. meent dat het is.

34) In een vergadering van het Indisch Genootschap.

35) Mededeelingen v. h. Ned. Zend.-Gen., 1868, blz. 320.

36 Aangaande den opiumpachter, die als schrijver optreedt, maken wij voor ons om nader te melden en voor de hand liggende redenen, eenige restrictie.

37) Java-bode, 18 Mei 1886.

38) Zitting Tweede Kamer, 25 Febr. 1859.

39) Tweede Kamer, 2 Dec. 1861.

40) Eerste Kamer, 21 Jan. 1886.

41) Zie overzicht der derde Zendings-Conferentie te Batavia in 1883.

42) De Telefoon, 31 Juli 1886.

43) Jansz schreef in 1873. Hij deed het herdrukken in 1888 in de *Stemmen voor Waarheid en Vrede*, No. 3, onder den titel: *Een Noodkreet andermaal aangeheven.*

44) De heer PERELAER heeft in zijn „Baboe Dalima" getracht de gewaarwordingen van een opiumschuiver te doen kennen, gebruik makende van een hem afgestaan handschrift eener proefneming en mededeelingen van geloofwaardige mannen. Een weetgierig jongeling heeft zich, onder toezicht van een dokter, aan zulk een proefneming met de opiumpijp onderworpen. De beschrijving van het daarbij voorgevallene is zoodanig, dat zeker ieder den indruk moet bekomen, dat hier de romanschrijver zijn phantasie wat heel sterk heeft laten werken. Wij wagen het althans niet er hier voor ons doel gebruik van te maken. Bovendien geeft PERELAER ons te kennen, wat iemand ondervindt, die voor de eerste maal en in groote hoeveelheid (92 gram in een paar uren tijds) schuift, niet wat de habitueele schuiver van dagelijks kleinere hoeveelheden weervaart.

Een dergelijke beschrijving eener proefneming, door den reiziger MICCLUCHO MACCLAY te Hongkong ondergaan, welke aan PERELAER tot basis heeft gediend, is te vinden in het *Natuurkundig Tijdschrift voor Ned. Indië*, 35ste deel.

45) Dit is echter geen geldige reden om met schuiven voort te gaan. Plotselinge geheele onthouding, al heeft dat voor den schuiver hoogst onaangename gevolgen, leidt niet tot den dood. De onaangename gewaarwordingen zijn slechts van tijdelijken aard.

46) Indische Gids, October 1882.

47) Indische Gids, Maart 1887.

48) Hij gebruikte 8 mata's opium, dat is iets meer dan wat BÉ IK SAM, de oudopiumpachter, voor matig houdt. Matig en *volmaakt onschuldig* is, volgens hem, eene hoeveelheid van 2—5 mata of ³/₄—2 gram per dag.

49) Mededeelingen Ned. Zend.-Gen. 1868, blz. 322 v. v.

50) Ketjoegeschiedenis, blz. 32. Dordrecht, J. P. REVERS.

51) Zie „Ons Leven," Handleiding tot de kennis van het menschelijk lichaam, door G. H. LEWES, uit het Engelsch bewerkt door Dr. H. VAN CAPELLE. 3de uitgave blz. 99.

52) In 1880 werd de bepaling gemaakt, „dat, zonder noodzaak, geen pandhuis gevestigd zou worden in de nabijheid van eene opiumverkoopplaats." Aan deze voorwaarde bij de verpachting der pandhuizen schijnt echter de hand niet te zijn gehouden. In het Koloniaal Verslag van 1881 wordt wel vermeld, dat in den regel de pandhuizen op voldoenden afstand van de kitten gevestigd waren, maar ook, dat, „wegens ondoelmatige ligging" voor zeven pandhuizen vergunning tot verplaatsing (nabij opiumkitten) werd verleend, en opvallend is, dat in de verslagen, na 1882 ingediend, niet meer vermeld wordt in hoever de pandhuizen van de opium-kitten verwijderd gebleven zijn (Zie KIELSTRA — De kleine verpachte middelen op Java — De Gids, Aug. 1889).

53) Belangrijk is ook de lectuur van de statistieke beschouwing over Ned. Indië, die de heer Dr. EMIL METZGER geeft in drie afleveringen van „The Scottish Geographical Magazine," van welke leerzame studie een overzicht voorkomt in het *Tijdschrift voor Ned. Indië*, Mei 1889.

54) In eene circulaire, door de Indische Regeering in Mei 1888 aan de beheerders van suikerfabrieken op Java gezonden.

55) Augustus 1888.

56) Verplichte onbetaalde diensten der bevolking voor het Gouvernement. De inlander kan niet genoeg in geld opbrengen, daarom werkt hij voor zijne belasting. Dit is ook een bezwaar tegen de geheele afschaffing dier diensten. Er is onder de inlanders veel te weinig geld in omloop. „De massa der bevolking heeft feitelijk geen ander middel om aan geld te komen dan in de plantages of bij de openbare werken te gaan arbeiden (en in slechte jaren vermindert de som, die in haar handen komt, aanzienlijk), en voor het overige, indien de omstandigheden het noodig maken, dat zij geld behoeft, blijft haar niets anders over dan een deel harer bezittingen te verkoopen, speciaal een gedeelte van haren oogst." (EMIL METZGER).

57) In sommige streken moet de bevolking een haar voorgeschreven aantal

koffieboomen planten, voor de koffietuinen zorgen, de boonen tegen een vasten prijs aan het Gouvernement afleveren, met streng verbod, die elders met grooter winst voor haar van de hand te zetten.

58) Brochure: „*Toestand in O. I. van* 1848—1888."

59) Zie zijn zeer lezenswaard werkje, vol van behartigenswaardige wenken: „*Tjilegon-Bantam-Java.*"

60) Hoofden van het inlandsch bestuur.

61) Men leze ook het artikel van Mr. W. Een verzoek tot het instellen eener enquête in Indië, Indische Gids, Mei 1889.

62) De dagbladen deelden een vorig jaar als een teeken van achteruitgang onder de inlandsche bevolking op Java mede, dat te Batavia gouden staafjes, afkomstig van versmolten inlandsche sieraden, ontvangen zijn, die een marktwaarde van *een millioen gulden* vertegenwoordigen.

63) Mededeelingen Ned. Zend.-Gen. 1887, art. „Iets over het Javaansche gezin."

64) Zie hoofdartikel van *De Locomotief*, van 18 April 1888.

65) De *Standaard*, 30, 31 Dec. 1887.

66) Toch begroeten wij het jongste Regeeringsbesluit daartoe als een eersten stap op den weg naar eene betere betaling der plantende bevolking, die nu haar koffie moet afgeven tegen 1/4 der waarde. Het desideratum is *afschaffing* der gedwongen cultuur. Hierop bestaat echter nog weinig uitzicht. De Minister KEUCHENIUS althans heeft verklaard, dat door hem aan het koffiestelsel niet de sloopende hand zal worden geslagen. „Wat de Minister echter wél wil is: *behoud met verbetering.* Met zoovele woorden verklaarde hij: Wat kan worden gedaan om de koffiecultuur tot voordeel te doen strekken van de inlandsche bevolking, zonder dat zij ophoudt een bron te zijn van inkomsten voor de Indische schatkist, zal door mij niet worden nagelaten." Opheffen zal hij alleen dáár. waar de koffiecultuur voor de bevolking te drukkend schijnt te zijn, zonder eenig voordeel voor de schatkist op te leveren, zooals b.v. in de residentiën Bantam en Japara. Elders is de Minister eerder op uitbreiding dan op afschaffing bedacht, doch altijd zoo, dat de aan het stelsel klevende bezwaren worden weggenomen, en niet alleen het Gouvernement, maar ook de bevolking deelt in de voordeelen der cultuur.

67) De vroegere Regeering is reeds gezwicht voor de steeds luider wordende stemmen tegen deze veel te zwaar drukkende belasting, een der voornaamste oorzaken van de sedert jaren toenemende verarming. Zij stond een vermindering met 4 ton toe. Meer afdoende echter is de vermindering door den tegenwoordigen Minister met 2 1/2 millioen jaarlijks.

68) *De Standaard* v. 11 Nov. 1887.

69) De *Locomotief*, 22 October 1887

70) De Indische Gids, Febr. 1889, blz. 169.

71) Men moet de hoofden daarom niet te hard vallen; ook zij worden door hoogere autoriteiten „nagereden." Nauwelijks is de oogst afgeloopen of zij ontvangen van hooger hand de noodige wenken. Ofschoon de landrente pas in December moet „binnen" zijn, begint men maar terstond na den oogst, d. i. in Juli of Augustus, aan het innen. Nu is er althans padi. Hoe anders later er aan te komen! Maar doordat nu allen gelijk moeten betalen, moeten allen ook tegelijk aan het verkoopen van padi, en daardoor worden natuurlijk de prijzen laag. De hoofden kennen nu van zelf ook geen barmhartigheid. Herhaaldelijk worden zij opgeroepen om bij de Europeesche ambtenaren rapport uit te brengen van de reeds ontvangen gelden. Dikwijls wonen zij op palen afstands van de laatsten, zoodat zij een dag en langer met die oproeping kwijt zijn. Met de noodige aanmaningen kunnen zij dan weer naar huis gaan.

De toegestane vermindering zal goed doen. En al zal zij niet op eenmaal Java's welvaart herstellen — dit ligt trouwens buiten de macht der Regeering — zij zal toch bijdragen tot stuiting der verarming en daardoor een betere stemming des volks bevorderen.

72) Medegedeeld in Bijlage B. van het Koloniaal Verslag over 1888.

73) P. Jansz. (*Telefoon*, 7 April 1887).

74) *De Locomotief*, 14 Jan. 1888.

75) Men leze het hoogst belangrijk opstel van Poensen: „Over het Javaansche gezin" (Mededeelingen Ned. Zend.-Gen. 1887, 2e en 3e stukje) en de beschrijving van het dagelijksch leven des inlanders in Perelaer's „Opiumroman."

76) Er bestaan op Java z. g. „verboden kringen," zekere streken, waarbinnen de invoer en het gebruik van opium volstrekt verboden is, en waar tegen het bezit zware straffen bedreigd worden.

77) Aan de Regenten leverde het Gouvernement jaarlijks eenige kisten opium, om daarvan die schuivers te voorzien, die aan het opium gewend, het niet konden ontberen.

78) De pacht, gelijk die elders op Java bestond en geheel in handen der Chineezen is, is in de Preanger nooit ingevoerd.

79) In de agrarische wet bestaan geen termen om een Chinees uit te sluiten van het verkrijgen van erfpachtsrechten. Wel bestaan er bepalingen op het wonen van Chineezen in de Preanger. Deze bepalingen geven den resident de macht in handen om de Chineezen zooveel mogelijk uit de binnenlanden te weren. De Chineesche erfpachters mogen natuurlijk op hun gronden wonen, maar daaruit vloeit nog niet voort, dat zij ook Chineesche ondergeschikten op die gronden mogen hebben. De Wetgever heeft waarschijnlijk alleen Europeesche aanvragers voor den geest gehad. Had hij aan Chineezen *gedacht*, hij zou zeer zeker een of ander artikel ten opzichte van hen in de bepalingen hebben opgenomen.

80) Zie aanteekening 72.

81) Zitting van 25 Aug. 1886.

82) Soerabaya Courant, 28 Juni 1889.

83) In een rapport aan den Koning, d. d. 19 April 1861.

84) Maart 1888.

85) Bat. Handelsbl. 28 Oct. 1887.

86) Volgens het laatste Regeeringsverslag telde Java met eene bevolking van ruim 20 millioen zielen, 42 burgerlijke geneesheeren, die uit 's Lands kas bezoldigd worden of eene toelage genieten, 16 militaire geneesheeren, die met den civielen dienst belast zijn, en 68 dokters djawa. Al stelt men nu de laatsten — wat het geval niet is — met Europeesche geneesheeren gelijk, dan vindt men in het geheel niet meer dan 126 personen, die tot de uitoefening der geneeskunst bevoegd zijn, d. i. één op de 159000 inwoners.

Zoodanige geneeskundige verzorging mag inderdaad dien naam niet dragen. En waren die uit 's land kas bezoldigde Europeesche en inlandsche dokters nu nog maar aangesteld met het oog op den zieken inlander, maar dit is niet eens het geval. Hun taak is toezicht te houden op de prostituées, de vaccinatie, en zieke ambtenaren, die minder dan *f* 150 traktement 's maands hebben, te behandelen. Overigens kunnen zij zich voor hun praktijk laten betalen, zoodat de inlander, die niet betalen kan, aan hen feitelijk niets heeft, en men gerust zeggen kan, dat, behoudens enkele uitzonderingen, de kranken onder de bevolking òf zonder geneeskundige hulp zijn òf overgeleverd worden aan personen, die niets of te weinig van geneeskunde weten.

87) Overzicht der Tweede Zendingsconferentie, 1881, dat in een referaat van den zendeling C. Albers den feitelijken toestand beschrijft, waarin de kranke inlanders verkeeren.

88) Het laatste doet het Gouvernement door bij epidemieën, koorts, cholera enz. geneesmiddelen te verstrekken, die in handen van de desahoofden worden gesteld om ze aan de lijders uit te reiken.

Vooral tegen de uitbreiding van venerische ziekten, op Java — gelijk wij boven reeds zagen — zeer veelvuldig voorkomende, nam de Regeering maatregelen door verordeningen op de prostitutie. De prostituées zijn niet alleen aan

politietoezicht onderworpen, maar ook aan geneeskundig onderzoek. Zij worden ingeschreven, van tijd tot tijd onderzocht, en wanneer zij bevonden worden met syphilis of venerische ziekten te zijn besmet, in een hospitaal opgenomen.

Van zekere zijde wordt op dergelijke in Nederland bestaande verordeningen aanmerking gemaakt. Men oordeelt, dat de Staat geen maatregelen nemen mag tegen ziekten, die door omgang met ontuchtige vrouwen veroorzaakt worden, wijl daardoor de ontucht gewettigd en aantrekkelijker gemaakt wordt door tegen hare heillooze gevolgen te waken. Gevraagd is echter of de Staat zich dan ook onttrekken moet aan het bestrijden van de verderfelijke gevolgen van het misbruik van sterken drank, ook een ondeugd. Voor die haar begaan, zorgt zij door het verbod van vervalsching der dranken; voor derden, door misdrijven in dronkenschap begaan, te straffen. Wij lazen niet dat daartegen bezwaren worden ingebracht.

Maar het kwaad, dat de lijder of lijderes aan venerische ziekten anderen berokkenen kan, is stellig niet minder groot dan dat, hetwelk dronkaards aan de maatschappij berokkenen. Waarom mag de Staat dan tegen dit kwaad geen maatregelen nemen? Iemand schreef onlangs: „Als men het gif, waarvan hier sprake is, zijn vrijen loop laat, dan zou in 3 of 4 geslachten het gros der bevolking, dat de middelen mist om deze geneeskundigen en medicijnen te betalen, tot op het gebeente zijn aangetast, en met ieder geslacht zou de schrikkelijke verwoesting verder om zich heen grijpen."

89) *Locomotief*, 5 Juli 1888.

90) *Locomotief*, 18 Maart 1887.

91) *Locomotief*, 16 Juni 1887.

92) Indische Gids, Sept. 1882.

93) Overgenomen in de Java-Bode, 5 Nov. 1887.

94) Zijn Open brief aan den Koning der Nederlanden: „*Vijftien millioen vermeerdering der staatsinkomsten*, blz. 30.

95) De Telefoon, 7 April 1887.

96) Men leze: „Vorstenlandsche toestanden" II, Een ketjoegeschiedenis, door Dr. J. Groneman, Dordrecht J. P. Revers.

97) De heer V. d. Bor, gewezen assistent-Resident van Klaten en Bojolalie, heeft ons daaromtrent in de *Indische Gids* ingelicht.

98) Asoe = hond; tjèlèng = wildzwijn, beide onreine dieren. De uitdrukking moet misschien worden opgevat als een uiting van haat of minachting voor de aangevallenen. Anderen meenen, dat zij te kennen geeft dat de roovers, evenals deze dieren, op alles los en door alles heengaan.

99) Een artikel in *De Locomotief*, 4 Mei 1887

100) 16 Juni 1887.

101) Onze bron is het maandschrift *Stemmen voor Waarheid en Vrede*, 25ste aargang, Maart, waarin op blz. 264 Jansz het treurige feit, dat geen toepassing behoeft, heeft doen overnemen.

102) De Macedoniër, 1888 blz. 231.

103) Men leze b. v. „De zending op Oost-Java," door den zendeling J. Kreemer.

104) De opiumpacht op Java, blz. 57.

105) Amsterdam, A. Van Klaveren.

106) Amsterdam, D. B. Centen.

107) Tijdschrift van Ned. Indië. Sept. 1887.

108) Voorloopig verslag der Indische Begrooting voor 1881.

109) In de gevangenissen van Britsch-Burmah bestond de gewoonte om aan schuivers opium te verstrekken, uit vrees dat finale onthouding gevaarlijk mocht zijn. Met die gewoonte is echter gebroken, niettegenstaande blijkens de statistiek, bij 20% van de 23% gevangenen het opium blijkbaar een ongunstigen invloed op de gezondheid had uitgeoefend. De ondervinding heeft het ongegronde der vrees bewezen. En wie der gevangenen in Ned. Indië bezwijkt,

al wordt ook daar in de gevangenissen geen opium verstrekt? Het eenig afdoend middel om opuimschuivers te behouden, acht Dr. GRONEMAN dan ook, hen op te sluiten en streng te bewaken, en wat er ook gebeure, hun geen opium te verstrekken.

110) De opiumpacht op Java, blz. 29.

111) In zijn „Baboe Dalima."

112) Hoe gevaarlijk het is dergelijke buurten in Londen zonder behoorlijk politiegeleide binnen te gaan, is meermalen beschreven o. a. door OTTO FUNCKE „Beelden en schetsen uit Engeland," Amsterdam, HÖVEKER en Zoon.

113) 30 Maart 1885.

114) Men zegt, dat het gebruik van opium in Londen en elders in de groote steden van Engeland zich lang niet meer tot de Chineezen bepaalt, maar ook in de gewone huizen hoe langer hoe meer liefhebbers vindt. Zoo zegt b. v. Eigen Haard (1888 No. 19), dat in Engeland het opiumeten niet alleen in de beschaafde standen, maar ook bij het werkvolk voorkomt. Dikwijls kan men bij de drogisten op Zaterdagavond een massa opiumpillen in voorraad zien liggen, die aan het werkvolk worden verkocht. En WISELIUS zegt („De opium" blz. 151), dat in een paar zeeprovinciën jaarlijks ongeveer 300000 pd. opium wordt ingevoerd, hetgeen meer dan 2000 pikoel bedraagt. En niet alleen in Engeland, ook in Duitschland sluipt die pest in het donker rond, en in Amerika vooral staat het daarmede reeds zeer erg. En in Nederland? Bij de manie, die er thans voor het gebruik van allerlei verdoovende middelen bestaat, zooals laudanum, morphine, chloral-hydraat en dergelijke, geraken velen zoodanig aan het gebruik gewend, dat ze er niet meer buiten kunnen. Een ware ramp voor de Westersche Volken!

115) De Chineezen hebben de gewoonte de meest prozaïsche en alledaagsche zaken met zulk een uithangbord op te sieren. Boven de winkels te Peking prijken opschriften, als: *De winkel van het hemelsche geluk; Winkel der hemelsche beginselen; De negen zaligheden bij voortduring; Vleeschhouwerij van de morgenschemering; De tien deugden compleet*, enz. Een zaak in houtskool heeft het opschrift: *Schoonheidsbron*, en een kolenpakhuis heet *Hemelsch borduurwerk.*

116) Niet onvermeld mag blijven, dat de „reddende handen" der Christelijke liefde zich ook naar die vreemdelingen uitstrekken en Londen thans een „Strangers Home for the natives of India, Arabia, Africa, China, etc. „heeft, door vrome Engelschen gebouwd in vereeniging met een Indischen vorst, die in de groote wereldstad vernam, hoe zijne landgenooten daar bedrogen, bezwendeld en tot allerlei slechtheden verleid werden. In dat huis vinden nu allerlei natiën een vertrouwd thuis, een reddingshaven, waar zij voor een zeer matigen prijs goed gehuisvest zijn, hun spaarpenningen beleggen, vele goede geschriften vinden en gezellig verkeeren, terwijl aan de wanden heerlijke Bijbelwoorden heidenen en Mohammedanen op God en den Heiland wijzen, FUNCKE „Beelden en schetsen uit Engeland," blz. 106).

117) Baboe Dalima. I Deel, blz. 246 v. v.

118) Tot aan dat jaar was de invoer van opium vrijgelaten, alleen het debiet in het klein was verpacht. In 1834 begon het Gouvernement zelf het opium aan de pachters te leveren, en deze werden verplicht zich alleen bij 't Gouvernement van het door hun te debiteeren artikel te voorzien.

119) Dat de bevolking aldaar is toegenomen, zal wel aan geen twijfel onderhevig zijn. Evenwel zijn bevolkingscijfers vrij onvertrouwbaar, wanneer zij loopen over landen, waar geen geregelde en ambtelijke volkstelling plaats heeft. Van gewicht is hier echter de opmerking, die wij onlangs ergens lazen, dat de snelheid, waarmede de volken zich vermenigvuldigen, bij de lagere rassen veel sneller is dan bij de hoogere. Negers, Chineezen, Hindoes, Japanners, zoo luidt het daar, zijn bijzonder vruchtbaar. Waarschijnlijk blijft men beneden de waarheid, als men de jaarlijksche toename van de bevolking der heidensche en Mahomedaansche wereld op 12 per 1000 schat, want deze schatting is lager dan

de aanwas b. v. in Bengalen. Volgens deze berekening is het dus niet onmogelijk, dat de bevolking op Java, die, volgens BAUD, in 1755 op 6 millioen zielen geschat werd, een eeuw en meer later tot 20 millioen zou zijn gestegen.

120) Volgens Dr. SOLLEWIJN GELPKE.

121) Dr. GRONEMAN, Een Ketjoegeschiedenis.

122) In het no. van 27 Sept. 1884.

123) WISELIUS, De opium, blz. 18.

124) 4 Oct. 1875.

125) *Locomotief*, 16 Juni 1887.

126) *Locomotief*, 29 Maart 1887.

127) 17 Oct. 1889.

128) 18 en 23 Dec. 1880

129) Behandeling der Indische Begrooting voor 1887 in de 2e Kamer.

130) Tweede Kamer, 12 Nov. 1886.

131) Indische Gids, October 1882.

132) Zie zijne „Memorie" blz. 145 v. v.

TWEEDE DEEL

DE LEVERING EN DE VERKOOP VAN HET OPIUM, EN DE UITKOMSTEN ERVAN.

TOT RECHT BEGRIP.

Naarmate iemand meer aandacht heeft gewijd aan het opiumkwaad, zal bij hem de wensch aanwezig zijn om meer te vernemen over de ontwikkeling ervan tot den omvang, dien het thans heeft verkregen.

In het eerste deel is het euvel geteekend, in het tweede worden de oorzaken ervan opgespoord.

De volgende bladzijden leveren een bijdrage tot een duidelijk begrip van den opiumhandel. Het kan niet anders of daarbij moet de houding in het licht gesteld worden, die de Regeering tegenover het opiumgebruik vroeger en later heeft aangenomen, en de daarover bestaande meeningen behooren duidelijk te worden uitgedrukt.

Gegeven is eene zoo volledig mogelijke beschrijving van de werking der pacht, met de redenen, waarop het afkeurend oordeel erover gegrond is.

Het geschiedde niet uit onwelwillendheid jegens de Regeering, wat kwalijk zou rijmen met het standpunt, dat ten aanzien der gestelde machten past.

Meent men wellicht, dat het beter geweest ware om sommige dingen beleefdheidshalve te verzwijgen, het doel van het geschrift en het belang der zaak vergunden ons dit niet.

Het oogmerk is verbetering, en dit eischt blootlegging van het kwaad, waar en zooals het zich vertoont.

De opiumpacht heeft reeds heel wat monden en pennen in beweging gebracht.

„Wij zouden," schreef iemand, „wel tienmaal van Batavia naar Menado kunnen stoomen en waren dan (daarover) nog niet uitgepraat, al hadden we ook geen ander onderwerp van discours van zessen tot zessen."

Och, dat er eindelijk eens over de ellende, die zij veroorzaakt, kon worden gezwegen, omdat zij haar tijd had gehad!

HOOFDSTUK I.

Het „beginsel der smarten."

Het opiumdebiet tot het jaar 1816.

Wij kunnen dit hoofdstuk nauwelijks aanvangen, zonder te herinneren dat de Nederlandsche natie steeds in staat van beschuldiging is gesteld uit oorzaak van hare bemoeiingen met den verkoop van opium in de onderworpen landen in Oost-Indië, met name wegens het daar ingevoerde en sedert de invoering gehandhaafde stelsel der verpachting van het recht tot verkoop van het heulsap.

Zij wordt zelfs beschuldigd, dat zij aan de bevolking aldaar de ondeugd van het opiumgebruik heeft gebracht.

Zoo b. v. zegt PERELAER, dat Nederland het opium heeft ingevoerd en den inlander aan het vergif geholpen.

Bij deze aanklacht sluit zich aan de niet slechts als een vermoeden, maar met de meeste zekerheid en als eene vaste overtuiging uitgesproken oordeelvelling van zeer velen, die zich laat samenvatten in de enkele woorden, waarmede de heer CREMER zijn oordeel over de invoering der opiumpacht in Deli te kennen gaf: „Deze invoering geschiedde niet om te voorzien in eene bestaande behoefte, maar om die behoefte te scheppen ten voordeele van de gouvernements-kas."

Is het nu waar, dat zulk een uitspraak op geldige gronden steunt, niet alleen wat Deli maar ook wat Java betreft, dan komen al de kwade gevolgen van het opiumgebruik en — debiet geheel voor rekening van Nederland, van de beschaafde natie, die op deze wijze van hare macht over een onkundig en niet-beschaafd volk, dat zij geroepen is *op te voeden*, heeft misbruik gemaakt. Hiermede staat dan ook in verband de beschuldiging, dat de overheerschende natie door het „arm in arm gaan met wat de indische bevolking vergiftigt, uitmergelt en op het hart trapt" (bedoeld zijn de pachters, kithouders enz.), „als steunpilaren van de schatkist door het Gouvernement geëerd wordt [1]); in één woord dat ons volk door de liefde tot het geld zijne zedelijke verplichtingen jegens de overheerschte bevolkingen verzuimt, en daardoor „zijn naam schandvlekt, zijne waardigheid, zijn prestige belangrijk schaadt, de eer van Gouvernement en volk bezoedelt, en zich medeplichtig stelt aan den zedelijken zelfmoord van een groot deel der bevolking."

Kan Nederland zich, op aannemelijke gronden van die beschuldigingen vrijpleiten?

Van de zijde zijner Regeering is sedert tal van jaren verklaard, dat hare bemoeiingen met den opiumverkoop altijd ten doel gehad hebben den trek naar het opium bij den inlander zooveel mogelijk te beteugelen en het gebruik te beperken.

Wij willen deze en elke andere verklaring aan geene beoordeeling onderwerpen, zoolang wij niet getracht hebben de werking van het opiumstelsel onzen lezers te doen kennen. Vandaar een zoo volledig mogelijk overzicht van de geschiedenis van den opiumverkoop in Ned.-Indië, vooral op Java.

Wij stellen ons voor dit overzicht zóó in te richten, dat wij tusschen de mededeelingen der historische bijzonderheden in, de gelegenheid hebben de opmerkingen te maken, die ons noodig voorkomen ter beoordeeling van de toestanden, die wij in verschillende tijdperken en onder verschillende stelsels zullen leeren kennen.

Reeds dadelijk meenen wij te mogen vaststellen, dat *niet Nederland* het opium in Indië *gebracht* heeft.

Wij hebben gezien, dat het heulsap reeds in de vroegste tijden als geneesmiddel bekend was. Nauwkeurig te bepalen is het wel niet, wanneer het als artikel van weelde, als genotmiddel, voor het eerst is gebruikt geworden. Verre van onwaarschijnlijk is echter de meening, dat dit al heel spoedig plaats had, nadat men de deugdelijkheid van het opium als geneesmiddel had leeren kennen.

Als „volksondeugd" in Indië is het opiumgebruik, naar men wil, eerst na de invoering van den Islam begonnen. Mohammed had zijnen volgelingen verboden wijn en bedwelmende dranken te gebruiken, en voor deze traden nu tabak en koffie en ook opium in de plaats.

[illegible] laatste werd, na sommiger meening, door de Mohammedanen van [illegible] veroveringstochten in Hindoestan gebracht. Uit [illegible] archipel is het bekend, dat reeds in de 14de eeuw [illegible]lingen daar aanlandden, en men houdt het voor zeer wel mogelijk, [illegible] deze zeevaarders opium meevoerden en er de bevolking van lieverlede mede bekend maakten.

Er zijn ook anderen, die dit moeilijk kunnen aannemen. Zijn deze zeelieden toch zendelingen van den Islam geweest, dan behoorden zij ongetwijfeld tot de *strenge* Mohammedanen, die het gebruik van *alle* bedwelmende stoffen voor *haram*, d. i. voor godsdienstig ongeoorloofd, houden.

Wij weten niet of dit argument wel heel zwaar weegt. *Gandja*, een stof, die *ook* bedwelmende kracht heeft [a]), wordt in Britsch-Indië het meest door Mohammedanen gebruikt. Wat het opium aangaat, tot aan

---

a) Zie Deel I, hoofdstuk I.

het jaar 1757 hadden de Mohammedaansche vorsten aldaar het monopolie van opiumbereiding. En de heer WISELIUS houdt het voor vrij zeker, dat de veroveringstochten der Mohammedanen in het tegenwoordig Engelsch-Indië, reeds in de 10de eeuw, de papaver òf aldaar bekend hebben gemaakt, òf althans het gebruik van opium er hebben doen toenemen.

Dat allen, die aan die tochten deelnamen, „strenge" Islamieten waren, is niet waarschijnlijk.

Evenwel, volgens de meening van anderen, hebben niet zij, maar de Chineezen het grootste aandeel aan de invoering van het opium gehad. In China was, vooral in het zuidelijk gedeelte des lands, de papaver reeds eeuwen bekend. Op hunne strooptochten in de 14de en 15de eeuw kunnen zij zeer wel het opium in Indië hebben gebracht, zelfs misschien reeds vroeger. Volgens Dr. S. M. DE GROOT hadden de Chineezen reeds vóór 12 eeuwen op Java bloeiende nederzettingen, en de heer BEYERMAN zegt, dat hunne komst in den Indischen archipel reeds van de 5e eeuw onzer jaartelling dagteekent, en dat in die eeuw reeds handelsbetrekkingen tusschen China en Java bestonden [2]).

Men beschouwt het ook hierom waarschijnlijk dat men op Java het opium door de Chineezen heeft leeren kennen, omdat de wijze van gebruik in Indië overeenkomt met die, waarop in China van het heulsap wordt genoten. In het Westen, Turkije, wordt tot op den huidigen dag, het opium in den vorm van pillen genomen, evenals in Perzië, terwijl men het in China steeds heeft gerookt. Was men in Indië door de Mohammedanen uit het Westen met het opium in aanraking gekomen, dan is het waarschijnlijk, dat dit zich ook wel in den vorm van gebruik zou openbaren.

De meening, dat het opiumgebruik op Java reeds 5 eeuwen en langer zou bekend zijn, is voor onaannemelijk verklaard op grond, dat de Tjandi Bårå-Boedoer, een tempelbouwval in de Residentie Kedoe, ondanks zijne vele afbeeldingen in steen uit den Hindoe-tijd afkomstig, niets heeft, wat ook maar eenigszins er aan doet denken.

Hoe het zij, het is wel aan te nemen dat, toen de Nederlanders in Indië kwamen, hier en daar, ook op Java, de gewoonte van opium te rooken, reeds bestond. Ook de heer BAUD deelt deze meening, op grond dat ook andere Oostersche volken: Turken, Perzen, Arabieren en Hindoe's sedert vele eeuwen, naar vrij zeker mag worden genoemd, aan het schuiven gewoon waren, en het dus niet denkbaar is, dat de bevolkingen van Indië met deze volken in aanraking zouden zijn geweest, zonder dat zij van dat gebruik hier en daar iets hadden overgenomen. Allerminst echter is bewijsbaar, dat in den loop der 16de eeuw, bij de komst der Nederlanders in Indië, dat gebruik daar reeds *verbreid* was. BAUD helt zelfs tot de meening over, dat destijds het opiumgebruik nog maar alleen in de Molukken eenige uitbreiding had gekregen, en dat voor het overige gedeelte van den Indischen Archipel moet aangenomen worden, dat het verbruik zich bepaalde tot eene *zeer geringe hoeveelheid* ten dienste der vreemde Oosterlingen, die zich in sommige

havenplaatsen hadden neergezet, en enkele rijken en voornamen onder de inheemsche bevolking.

Het ware misschien „voor de eer onzer natie" niet onverschillig, zoo eene algemeener verbreiding van het opiumgebruik destijds kon geconstateerd worden. Alles wat wij omtrent dit punt konden lezen, stemt hierin overeen, dat het ook in de 17e eeuw in Indië nog niet zeer beduidend was.

In de Javaansche en Maleische woordenlijsten uit dien tijd komt het woord „apjoen" niet voor, noch eenig woord, dat er aan doet denken, en ook in reisbeschrijvingen uit die dagen is van opiumgebruik geen sprake. Het laatste vooral is veelzeggend. Kan men thans haast geen boek over Indië in handen nemen of het opiumverbruik wordt er min of meer uitvoerig in besproken, toenmaals werd er gansch geen gewag van gemaakt. Uit DE JONGE's Opkomst van het Nederlandsche gezag in O.-Indië Deel VI blz. 210 nemen wij ten bewijze dat het schuiven niet veel genade vond en allerminst aangemoedigd werd, een citaat over uit een rapport van een der Bataviasche ambtenaren aan de Hooge Regeering, anno 1671, aldus luidende:

„KEI ARIA, vertrouwd raadsman van den vorst van Bantam is twee dagen verleden van Pontangh weder thuis gearriveert en heeft ons, d' Engelse en Fransen, tot den Sabandoer, in 't bijwezen van de boomwagters ontbooden en uit Conincx ordre aangeseit, dat voortaan geen *amfioen* ofte *toeback*, die daarmede gemengt zijn, vermogen ingevoert te worden, en ook op de reede, aan de oosterse Javaenen ofte aan de andere natiën door niemant te mogen vercoopen, op verbeurte van 't vaartuigh en goet. 25 Chineezen, die mede amphioen zuigen, zijn gister naar den Coningh op Pontangh vervoert, om met d'andere amphioenzuigers tot graven en lant ploegen, aldaar mede te gebruijcken; deze vorst wil, naar het schijnt, alle de amphioen-zuigers 't eenemale uit zijn lant uitroeien. Vier dagen verleeden heeft de voorname vorst een Javaen, die van het eijgenste cruijt de waardije van 4 stuivers vercoft heeft, beijden de handen laten afcappen en zoodanich naar Lampon verbannen." Het is inderdaad jammer, dat diezelfde vorst of zijn opvolger, slechts enkele jaren later, een contract met een handelslichaam wilde of moest sluiten, waarbij aan het laatste de invoer van opium in Bantam vergund werd.

Dat lichaam is de *Ned. O. Indische Compagnie,* in het jaar 1602 opgericht.

In den beginne schijnt zij van den handel in opium niets te hebben willen weten, ja zelfs den invoer verboden te hebben in al die streken, waarover zij zich al spoedig macht verworven had, en met zware straffen bedreigde zij allen, die tegen het verbod van invoer durfden handelen.

Zij heeft bij die gedachte wel eenigen tijd volhard. Immers uit het dagregister van Batavia [4]) blijkt, dat nog in 1631 geen opium langs wettigen weg werd ingevoerd. Die bedreigingen beletten evenwel niet,

dat de sluikhandel zich ontwikkelde en tot eenigen bloei kwam. Zelfs de dienaren der Compagnie waren er op uit dien te drijven en „over het gebergte, waartegen weinig remedie is te schaffen, het heulsap binnen te dringen." De profijten, daarmede te behalen, wekten de begeerlijkheid der Compagnie. Zij begon het opium als een voordeelig handelsartikel, ja, „de principaalste soort van profijtgevende koopmanschap" te beschouwen en, nog vóor 1640, voerde zij zelve het in. Nu zou dus het opium wel ingevoerd en verkocht mogen worden, maar zij wilde zich zelve daartoe uitsluitend het recht verzekeren. Al dadelijk was het de wensch der Compagnie om zich van den opiumhandel een monopolie te maken. De pogingen daartoe gelukten haar in 1675 voor het rijk van Mataram (Midden-Java), in 1678 voor de staten van den Sultan van Cheribon, en een weinig later voor Bantam. Maar nu zou zij er dan ook zooveel mogelijk winst van halen! Op de kust van Malabar in het tegenwoordig Britsch-Indië, had zij de ondervinding opgedaan, dat er voordeel stak in deze negotie. Wat Engelschen thans in hunne koloniën doen, deden onze vaderen in die dagen, daar zij groote voordeelen trokken uit de cultuur van papaver en uit den handel in opium. De meening is uitgesproken — en misschien niet ten onrechte, — dat zij het opium nooit anders dan uit het oogpunt van de winsten, die het afwierp, hebben beschouwd. Mogelijk kan het tot hunne verontschuldiging strekken, dat zij toen stellig niet zoo bekend waren met al de ellende, die uit het opiumgebruik voortvloeit, als wij dat nu zijn.

Doch de „vuijle sluikhandel" zat der Compagnie geducht in den weg. Juist om de groote winsten, die er mede te behalen waren, bloeide hij bij toename, en dreigde de Compagnie „de beenen onder het lijf weg te slaan," waarover deze zich ernstig bezorgd toonde. De strengste strafbepalingen: lijfsdwang, verbanning, doodstraf, brachten hierin geen verbetering. Dat de „morsers" niet weinig opium onder het volk brachten, blijkt ongetwijfeld uit de veelvuldige klachten van de Bewindhebbers der Compagnie over de „enorme vuijligheden" der „lorredraaijers", en uit het feit, dat in 1725 te Batavia een „morswinkel" ontdekt werd, gehouden door Neeltje Coech en Helena Kadelaar, waarin niet minder dan 75 kisten opium werden aangehaald [5]). In 1742 werd de *prohibitie* (het verbod van invoer) opgeheven voor het Bengaleesche opium, en alleen tot dat uit Europa afkomstig beperkt. De Compagnie meende, dat zij, door aan het Bengaalsch opium den vrijen loop te laten, een beteren uitweg zou openen voor hare eigene papaver-productie. De bewindhebbers besloten d.d. 2 April 1742, dat voor iedere kist te Bengalen 50 rijksdaalders aan *uitgaand* recht en te Batavia nog eens hetzelfde bedrag aan *inkomend* recht zou worden betaald. Niettegenstaande die zware cijnzen, verwachtten zij, dat de vrije invoer den sluikhandel zou breidelen, en de exploitatie van haar opium niet langer beheerschen.

Toch leverde zij toen op Java, trots den smokkelhandel, reeds meer opium af dan eene eeuw te voren.

Had de Compagnie in 1640 voor haar omzet niet meer noodig dan 187 Amst. ponden of $1^1/_2$ kist van een pikoel, reeds in 1678, na het sluiten der contracten met de vorsten van Mataram en Cheribon, steeg haar invoer tot 67.444 pond of $539^1/_2$ kist. In de tien daarop volgende jaren was het gemiddeld jaarlijksch vertier 55.620 pond of 445 pikoel. In 1742 berekende zij den omzet op 2000 kisten per jaar.

Uit deze toename mag met recht worden afgeleid, dat ook het aantal inlanders, dat zich aan het schuiven overgaf, belangrijk vermeerderde. Eene nauwkeurige opgave van de hoeveelheden, die gebruikt werden, kon men ook toen, evenmin als thans, verkrijgen. Men wist niet hoeveel de sluikers van de hand zetten. Doch naarmate de winsten der Compagnie toenamen en het dus bleek, welke sommen met den opiumhandel te verdienen waren, hield zij des te scherper het oog op de smokkelarij, die vanwege de hooge rechten op den invoer gesteld, natuurlijk in stand bleef.

Sedert 1745 werd op voorstel van den Gouverneur-Generaal IMHOFF het monopolie der Compagnie geexploiteerd door eene toen opgerichte „*Societeit voor den opiumhandel*," een naamlooze vennootschap, wier deelhebbers grootendeels ambtenaren waren, en die het recht van verkoop in het klein bezat. Het octrooi dier Societeit werd in 1753 voor 10 jaren verlengd. Daarbij werd haar tevens voorgeschreven te zorgen, dat in de stad Batavia en in den onmiddellijken omtrek ervan, geen opium verkocht werd, ook niet aan lijfeigenen.

In 1755 bedroeg de omzet op Java en Madoera 175.510 pond of 1440 kisten of pikoels. In 1640 was het slechts $1^1/_2$ kist. Eene belangrijke uitbreiding dus in ruim éóne eeuw.

Toen in 1763 het octrooi geëindigd was, werd het niet weder verlengd. In plaats van de „Societeit" kwam eene „*Directie in het beheer der amfioen-zaken*." Deze werd belast met het beheer van het monopolie voor rekening en ten voordeele der Compagnie. De Directie stelde hier en daar afzonderlijke *pachters* aan, die uitsluitend het opium mochten debiteeren, doch alleen dat, hetwelk tegen een vastgestelden hoogen prijs van de Compagnie gekocht was. Die prijs werd aanvankelijk bepaald op 1500, later op 1700 piasters *a*) per kist. Het voordeel, dat de Compagnie hiervan trok, was 700—900 piasters of 1800—2340 gulden per kist. In 1785 schatte men de bevolking van Java op 7 millioen zielen en bedroeg de omzet der Compagnie 143.394 pond of ruim 1147 kisten.

De Compagnie achtte echter het debiet te gering, en zij zou zeker veel grooter winst gemaakt hebben, ware slechts de smokkelhandel er niet geweest. De sluikerij te bedwingen viel haar des te moeilijker nu zij, naar men algemeen geloofde, gesteund werd door vele ambtenaren, die bij dezen handel niet weinig baat vonden. Ook schijnt de orde en de nauwgezetheid der Amfioen-directie wel een en ander te wenschen

a) Een piaster = *f* 2 60; 1500 p. = *f* 3900; 1700 p. = *f* 4420.

te hebben overgelaten. Er gingen dan ook allerlei klachten op over het veel te geringe debiet. Nog in 1794 werd aan de autoriteiten in Indië op het hart gedrukt te trachten den handel in opium zooveel mogelijk uit te breiden. Men wilde eene *bepaalde* winst. Deze *moest* behaald worden. Doch dan was het noodzakelijk den verkoopprijs lager te stellen. De hooge prijs bevorderde den smokkelhandel. En nu oordeelde men, dat het beter was die bate te verkrijgen uit eene grootere hoeveelheid, tegen een goedkooperen prijs afgeleverd, dan uit eene kleinere, die duur verkocht, de sluikerij in de hand werkte.

Nog slechts een paar jaren geleden heeft een Minister van Koloniën [6]) van sommige pachters getuigd, dat zij meer in verhooging van debietprijzen dan in uitbreiding van het debiet hun voordeel zoeken. Alsof deze geslepen lieden niet begrijpen, wat de O. I. Compagnie reeds vóór eene eeuw inzag, dat, als het opium duur is, de smokkelaars het middel goedkooper verschaffen en het dure niet verkocht wordt! De Compagnie althans oordeelde, dat, als zij begon het opium tegen lagen prijs te verkoopen, dit de „lorredraaiers" daardoor zou afschrikken, dewijl dan de winsten te gering wierden om de risico te loopen van ontdekt en zwaar gestraft te worden.

In de jaren 1792—1800, de laatste jaren der Compagnie, bedroeg een omzet in jaarlijkschen doorslag 156.148 pond of 1250 kisten, dat is eene vermeerdering van ruim 100.000 pond of 800 kisten bij het debiet van eene eeuw te voren. De aansporing van 1794 schijnt dus wel eenig resultaat te hebben gehad.

In 1800 werd de Ned. O. I. Compagnie opgeheven en de *Bataafsche Republiek* nam hare bezittingen in den archipel over.

Eene Staats-Commissie, aan welke het algemeen bestuur der Indische zaken was opgedragen, ontwierp voor de Bezittingen een nieuw charter.

Eere zij de nagedachtenis dier Commissie! Zij koos zich terstond ten opzichte van het opium een ander standpunt, dan dat waarop de Compagnie zich had geplaatst. Zij begon met den opium-handel — niet uit financieel, maar — uit zedelijk oogpunt te beoordeelen, dat tot veroordeelen ervan aanleiding gaf. Zij stelde dientengevolge voor den invoer van opium buiten Java geheel te verbieden, en voor Java dien wel toe te staan, doch alleen na uitdrukkelijk ontvangen vergunning der Regeering. Tevens wenschte zij, dat aan de Regeering in Indië de last zou worden gegeven van alle maatregelen in het werk te stellen, welke de plaatselijke omstandigheden zouden toelaten om *het opiumgebruik op Java te doen verminderen, zoo mogelijk geheel te doen ophouden.* Zij wilde zelfs, dat de Indische Regeering daarvoor verantwoordelijk zou worden gesteld.

Of dit voorstel in ernstige overweging genomen is, weten wij niet. Althans tot vaststelling en uitvoering van een daarmede overeenstemmend Regeeringsbesluit heeft men het nooit gebracht.

In 1808 kwam de bekende Maarschalk Mr. HERMAN WILLEM DAENDELS als Gouverneur-Generaal naar Indië, die ten opzichte van de bestaande verordeningen betreffende den opium-verkoop vrij doortastende maatre-

gelen nam. In zijne oogen was het opiumgebruik, een euvel, dat bestreden moest worden, en al spoedig was hij er op uit om het te beperken.

Was dan aan den wenk van de Bewindhebbers der Compagnie tot verlaging der verkoopprijzen geen gevolg gegeven, of zag men er niet het gewenschte gevolg van, zoodat de prijzen weer in de hoogte gedreven werden?

Wij weten het niet. Doch hoe dit ook zij, bij het optreden van DAENDELS kostte het opium van 3—7 duizend rijksdaalders (f 7500—f 17500) per kist, d. i. het vierdubbele van den prijs, dien men eerst als *te hoog* en daardoor bevorderlijk voor den smokkelhandel, had genoemd. De smokkelaars leverden daartegenover het opium voor 1000 Spaansche matten *a*) en minder.

DAENDELS zag wel in, dat door dit enorme verschil in prijs de verzoeking voor de winzucht te groot moest blijven om te mogen verwachten, dat de sluikhandel zou ophouden, indien daartegen geen klemmende maatregelen werden genomen.

Daar de Amfioen-directie, die nog altijd het bestuur der opiumzaken had, weinig of niets tegen de sluikers scheen te willen of te kunnen doen, begon DAENDELS met haar op te heffen. Hij wilde de leiding van den opiumverkoop geven in handen van de *Residenten*, en vaardigde bepalingen uit, waaraan de verkoop zou gebonden zijn. Bovendien, om den sluikhandel zeker te vernietigen, moesten de smokkelaars voor hun waar geen debiet meer kunnen vinden. Daartoe kwam het den Gouverneur-Generaal het doeltreffendst voor het opium, berekend naar het vertier, onder de Residenten te verdeelen en dit door hen tegen eene niet onbeteekenende vergoeding, te doen debiteeren. Zoo toch zou het eigenbelang der Residenten onmiddellijk samenvallen met het belang van het Gouvernement. Om het doel geheel te bereiken, achtte de Landvoogd het eveneens noodig, het opium tegen goedkoopen prijs te verstrekken, zóó dat de winst op den smokkelhandel slechts gering kon zijn, en noch ambtenaren noch anderen zich zouden willen blootstellen aan het gevaar van gestraft te worden door een Gouvernement, dat in de dagen van DAENDELS met strafbepalingen ernst maakte. Natuurlijk, dat dan het Gouvernement geen grove winsten op den opiumverkoop zou genieten; toch zouden die voordeelen z. i. nog grooter blijken, dan die, welke voorheen door het stijgend debiet waren behaald.

Toen hij den 14den Januari 1808 de Regeering had aanvaard, vaardigde DAENDELS reeds op den 25sten Mei de order uit, dat „aan de opperhoofden aan de hoven en aan de residenten der overige kantoren op Java" zou worden afgestaan om binnen zes maanden te debiteeren, eene zekere hoeveelheid opium, berekend naar het calculatief vertier op Java. Dat opium moest worden geleverd aan hen, die *het recht tot het houden van kitten, of den verkoop in het klein zouden pachten.* Daar toen nog niet met genoegzame zekerheid de noodige hoeveelheid

a) Een Spaansche mat = 64 stuivers zilver of f 3.20; 1000 Sp. m. = f 3200.

te bepalen was, werd zij voor ditmaal slechts *mediocre,* d. i. op 195 kisten gesteld, eene hoeveelheid belangrijk minder dan die, welke in de laatste jaren der voorgaande eeuw werd omgezet, en — gelijk wij zagen — gemiddeld 1250 kisten bedroeg. Het schijnt echter, dat door den oorlog tusschen de Republiek en Engeland en in den Franschen tijd, de handel groote moeielijkheden ondervond en blokkades den aanvoer zeer belemmerden, waardoor het verbruik veel minder werd. Bovendien DAENDELS wilde dit gebruik *bestrijden.*

Die 195 kisten nu zouden aan de Residenten worden afgeleverd tegen 1500 zilveren Spaansche matten (f 4800) per kist, aan het Gouvernement te voldoen, de eene helft van den prijs zes, de andere negen maanden na de ontvangst van het artikel. Op iedere kist mochten zij een profijt nemen van 100 zilveren Sp. matten (f 320) voor het omzetten, zoodat de kist opium op f 5120 kwam te staan. Dit was een belangrijke prijsverlaging, maar ten einde overdreven winzucht te voorkomen en geen nieuwe bron van vexatiën te doen ontstaan, werd den Residenten streng verboden meerdere voordeelen te nemen. Zij ontvingen tevens den last tot het inzenden eener opgave van het ware debiet, voor hetwelk hunne bureaux zouden blijken vatbaar te zijn. Bij nalatigheid of kwade trouw werden zij met „deportement en cassatie" bedreigd.

Dit besluit trad in werking op den 1sten September 1808. De invoer van Batavia of van elders was verboden, zelfs al was het opium van den Lande ingekocht. Het Gouvernement zou voor het transport naar de respectieve residentiën zorgen, terwijl geen vervoer van de eene naar de andere residentie mocht plaats hebben, evenmin als eenigsdebiet van opium, dat niet bij de Residenten was ingekocht. Bij *uitzondering* werd het den pachters toegestaan opium in te voeren, doch alleen tegen betaling van een zwaar inkomend recht, zoodat de inkoop bij het Bestuur regel bleef. Alleen voor Batavia gold het nieuwe besluit niet. Daar werd het recht tot invoer en verkoop van opium en tot het houden van kitten afzonderlijk verpacht.

Dewijl de aanvoer van opium nog altijd gering en daarom de inkoopsprijs stijgende was, werd bij besluit van 13 Aug. d. a. v. de verkoopsprijs verhoogd tot 1700 Sp. matten (f 5540) per pikoel. Of deze maatregelen nu in overeenstemming waren met de opvatting van DAENDELS, dat het opiumgebruik een euvel is, dat bestreden moest worden?

Er wordt verschillend over gedacht.

Hij zelf verklaarde in een door hem gegeven geschiedenis van zijn bestuur over Java, dat zijne maatregelen bedoelden: beperking van het verbruik. Sommigen echter hebben in de door hem genomen maatregelen niet anders kunnen zien, dan een streven om het financieel voordeel voor den Staat te verzekeren. Of het te verkoopen product een vergift is, „de oorzaak eener Ilias van jammer en ellende, eene rijke bron van misdaden en gruwelen," daarvan is in het besluit geen sprake. Evenmin schijnt er gevraagd te zijn, of het uit zedelijk oogpunt

te verdedigen is aan de Hooge Ambtenaren van het Gouvernement en voor rekening van den Staat het debiet op te dragen met de vrijheid daarmede hun eigen voordeel te bevorderen, wel binnen gestelde grenzen en met strafbepalingen tegen overschrijding er van, maar toch zonder dat de noodige contrôle bestond of mogelijk was.

Men ziet slechts één doel: ***het opium tegen matigen prijs en daardoor voor ieder verkrijgbaar te stellen.*** Nergens werd een maximum bepaald, tot hetwelk het opium door het Gouvernement zou worden verstrekt. DAENDELS gaf slechts zijn wil te kennen om het debiet te weten, voor hetwelk de verschillende residentiën zouden *vatbaar* blijken.

Uit het oogpunt van Staatsvoordeelen bleek het besluit van DAENDELS dan ook uitstekende gevolgen te hebben. De opbrengst van het monopolie, in het jaar 1809 groot *f* 250.000, bedroeg weldra het dubbele.

Was de sluikhandel nu even spoedig gefnuikt?

Verre van dien. Men mag er zelfs aan twijfelen of deze eenige vermindering onderging, en het is zeer waarschijnlijk, dat het goedkooper opium, nu ook het Gouvernements-opium, het gebruik van het heulsap belangrijk heeft doen toenemen. Niettegenstaande deze uit zedelijk oogpunt treurige uitkomsten, meenen anderen toch redenen te hebben om te onderstellen, dat bij DAENDELS geen bevoordeeling, geen winzucht, maar slechts regeling van den opiumhandel heeft op den voorgrond gestaan. Hoe het zij, niemand kan, ook bij de gunstigste opvatting van diens beweegredenen, ontkennen, dat de weg niet bijzonder goed gekozen was om tot beperking van het verbruik te komen, want naar de resultaten beoordeeld, kan de gepastheid van het middel onmogelijk worden geroemd.

Doelmatiger althans is de weg, dien de Engelschman Sir THOMAS STAMFORD RAFFLES insloeg. Deze trad als Luitenant-Generaal aan het hoofd der Indische Regeering, nadat in 1811 eene Engelsche vloot voor Batavia verscheen en op 18 Sept. de stad ingenomen en de kolonie bij capitulatie overgegeven was. Met hem begint het z. g. Britsche tusschenbestuur, dat tot 19 Aug. 1816 duurde.

Hoe deze drager van het gezag over de zaak dacht, blijkt duidelijk uit de volgende regelen, ontleend aan RAFFLES' „History of Java". „Het moet erkend en betreurd worden, dat het gebruik van opium diep geworteld is in de gewoonten en zijn schadelijken invloed oefent op de zeden van het volk, en het zet waarschijnlijk zijne werking voort in de verlaging van het karakter en in de verzwakking van zijn geestkracht, zoolang het Europeesch Gouvernement (elke overweging van beschaving en humaniteit achterwege latende) zijne financiën met een armzalig toevoegsel vermeerdert, dat alle uitzicht op het werkelijk geluk en de welvaart van het volk wegneemt." Hij begon met het stelsel van zijn voorganger: het debiet in het groot in de handen der Residenten, het debiet in het klein verpacht, voort te zetten. In 1815 echter, d.d. 1 Sept., verordende hij, dat de verkoop in het klein zou beperkt

worden tot de drie hoofdplaatsen Batavia, Semarang en Soerabaya, benevens de Vorstenlanden. Hij verbood dien in andere streken, en bedreigde zware boeten tegen de overtreders met verbeurdverklaring van alle opium, dat buiten de gestelde grenzen ontdekt zou worden. Overigens liet hij den handel er in geheel vrij, onder voorwaarde echter, dat zich geene hoeveelheden van minder dan éène kist van 125 pond in de vaartuigen mochten bevinden, en dat deze zich niet binnen een bepaalden afstand van de kust mochten vertoonen, anders dan wanneer het opium den pachter toebehoorde, en dat men voor den invoer een inkomend recht van 220 gulden koper zou betalen. Van de laatste bepaling werd het Bengaalsch opium voor een jaar vrijgesteld. Overigens had Raffles geen ander doel dan om door de heffing van een hoog inkomend recht den invoer en daardoor het gebruik te beperken.

Helaas, dat heroïek besluit — gelijk Prof. Veth het noemt — vond geen genade in de oogen van het Britsche Opperbestuur, dat te Bengalen zetelde. Vermindering van consumtie op Java streed geheel tegen de materiëele belangen van de Engelsche O. I. Compagnie, welk handelslichaam in zijne opiumveilingen een niet onbelangrijke bron van inkomsten bezat. Aan Raffles werd eenvoudig gelast zijne publicatie in te trekken en alles op den ouden voet terug te brengen. Hij voldeed daaraan bij publicatie van 25 Jan. 1816. Slechts enkele maanden later legde hij reeds het gezag neder, daar in Aug. van dat jaar de Nederlandsche vlag weer in den archipel geheschen werd en Engeland de O. I. bezittingen aan ons terug gaf. Het gezag werd overgenomen door de heeren Elout, Baron Van der Capellen en Buijskes, als Commissarissen-Generaal, de tweede tevens als Gouverneur-Generaal.

Hiermede kunnen wij het eerste tijdvak der geschiedenis van den opimhandel als geëindigd beschouwen. Onder wisseling van Regeeringspersonen en mislukte pogingen van sommigen hunner tot beperking van het opiumgebruik, dat, vooral door den sluikhandel gekweekt, zich voortdurend uitbreidde, was de demoraliseerende, ontzenuwende werking van het geliefkoosde vergift ook gaandeweg meer aan het licht getreden en de toestand des volks daardoor in meer dan één opzicht in ongunstiger conditiën geraakt. Toch zal het ons blijken, hoe de toenmalige ellende, waarover reeds de Staats-commissie en de Engelschman Raffles klaagden, en die Dirk van Hogendorp aanleiding gaf den handel in opium „eene der nadeeligste en schadelijkste zaken" te noemen, „die het toenmalig bestuur van Oost-Indië onteerde" nog slechts „het beginsel der smarten was".

HOOFDSTUK II.

De begeerlijkheid opgewekt. Financiëele consideratiën.

1816—1832.

Toen het bewind over de O. I. Bezittingen uit Engelsche in Nederlandsche handen was overgegaan, werden aanvankelijk de verordeningen betreffende den opiumhandel slechts aan geringe wijzigingen onderworpen. Het recht tot verkoop in het klein bleef verpacht. De vrijdom van inkomende rechten voor Bengaalsch opium werd echter in 1817 opgeheven, en alle opium met een gelijk invoerrecht van 220 gulden per kist bezwaard. In het jaar 1818 werd de belasting op den invoer verhoogd, toen bij een nieuw reglement op de in- en uitgaande rechten (Staatsbl. 1818 No. 56) op den import van amfioen die rechten werden toegepast, die voor goederen in het algemeen bepaald waren, n.l. 6, 9 of 12 % van de factuurswaarde.

Nemen wij nu aan, dat de waarde van het opium toen gelijk was met die van twee jaren later, n.l. Patna-opium f 3514.—, Benares-opium f 3346.— en Turksch dito f 2679.— per kist, dan moest men voor den invoer respectievelijk f 421.—, f 414.— en f 321.— aan invoerrechten betalen. De bepaling werd er aan toegevoegd, dat van schepen onder Nederlandsche vlag varende, steeds *het laagste recht* zou geëischt worden voor elk der drie soorten, met welke bepaling men bevordering van den vaderlandschen handel op het oog had.

Van die vrijgevigheid wisten Engelsche schepen behendig gebruik te maken, zoodat het „vaderlandslievend" doel geheel verijdeld werd. Zij voerden het opium onder Hollandsche vlag aan, en moesten dan slechts 6 % betalen, terwijl de Amerikanen, die voornamelijk Turksch opium, dat de minste waarde bezat, aanvoerden, daarvoor *het hoogste recht* moesten dragen. Hierdoor werd het goedkooper Turksch opium door dat onzer Engelsche naburen geheel verdrongen. En de aanvoeren uit Britsch-Indië namen zóó toe, dat in 1821 een merkbare daling in den prijs ontstond, die den Amerikaanschen handel in dit artikel met den doodslag bedreigde. De Regeering, die van deze zijde hoogere voordeelen trok dan van gene, besloot, opdat het evenwicht niet geheel verloren zou 'gaan, tot eene tegemoetkoming. Bij publicatie van 7 Sept. 1821 werd een vast cijfer bepaald: n.l. f 350.— per kist Bengaalsch en f 220.— per kist Turksch opium, om het even of de waar met Nederlandsche of met vreemde schepen was aangebracht. Het uitgaand recht bleef op 2 % bepaald, het entrepôtrecht werd op $^1/_4$ der inkomende rechten vastgesteld met het voorschrift, dat men geene hoeveelheden, minder dan twee kisten bedragende, in entrepôt mocht opslaan.

In hetzelfde jaar werden andere pachtvoorwaarden gemaakt. In hoofd-

zaak handhaafde de Regeering het bestaande stelsel. Ieder mocht, mits met weten van het plaatselijk Bestuur, opium in het groot aanbrengen, verkoopen en koopen, doch de pachters alleen behielden het recht van debiet in het klein. Het nieuwe was, dat de Regeering hare bemoeienissen met den verkoop in het klein uitbreidde. Zij zou voortaan den pachters aanwijzen de plaatsen en het aantal kitten, waar de lieden het mochten koopen en schuiven.

Aan slaven en gewapende lieden *a*) werd de toegang verboden, en de sluiting der kitten eerst op negen, later op elf uur des avonds gezet.

Voor de beide volgende jaren werd de pacht op dezelfde leest geschoeid. „De ondervinding leerde evenwel, dat kleine pachters groote bezwaren ondervonden in de uitoefening en bewaking hunner rechten, daardoor verliezen leden en geen waarborg aanboden voor de betaling der sommen, waarvoor zij zich bij de verpachting verbonden hadden.”

Dit gaf aanleiding, dat de Regeering besloot in het vervolg de pacht *in groote perceelen* en voor den tijd van *drie jaren* af te staan. Met dezen maatregel bereikte zij dit voordeel, dat alleen vermogende lieden als pachters konden optreden, die meer zekerheid gaven voor betaling van den pachtschat.

De nieuwe pacht werd nu voor drie jaren opgeveild. De voorwaarden waren ongeveer dezelfde, doch de straffen tegen het overtreden der conditiën : geldboeten, confinatie, kettingslag, werden verscherpt. Doch dit schrikte de mannen van het kapitaal niet af. En de maatregel bleek voordeelig voor de schatkist. De pachtsom klom tot het dubbele van die des voorafgeganen jaars.

Uit deze omstandigheid mag veilig worden afgeleid, dat ook de pachters baat vonden bij hunne speculatie, en het opiumgebruik in plaats van af te nemen, voortdurend bleef stijgen.

In	1817	bedroeg	de	opbrengst	der	pacht	626.684	Gld.
„	1818	„	„	„	„	„	688.950	„
„	1819	„	„	„	„	„	1141.632	„
„	1820	„	„	„	„	„	1208.916	„
„	1821	„	„	„	„	„	1522.938	„
„	1822	„	„	„	„	„	1516.080	„
„	1823	„	„	„	„	„	1244.928	„

Nu de pacht voor langeren tijd werd toegewezen, steeg de opbrengst tot 2.588.644 Gld. per jaar.

Tot hiertoe waren de pachters steeds Chineezen, die, goede rekenaars als zij zijn, terstond begrepen, dat de langere duur der pacht zeer bevorderlijk moest zijn aan het verkrijgen van grootere winsten. Zij konden thans beter hun debiet uitbreiden. Daardoor werd de kans op meerdere voordeelen gunstig, en zoo durfden zij ook de risico van hoogere pachtsommen aan.

---

a) Reeds toen bestonden er blijkbaar redenen om den opiumschuiver niet te vertrouwen.

Al weer een maatregel, waarbij de Staatskas slechts wel kon varen, doch het gebruik stellig moest toenemen. Immers ligt het voordehand, dat de pachters niet zouden nalaten van den langeren duur van den pachttermijn partij te trekken om meer opium te slijten.

Als de toenmalige Regeering inderdaad de bedoeling heeft gehad om door de nieuwe regeling tot beperking van het opiumgebruik mede te werken, dan hebben wij hier weer een nieuw bewijs van faling in de keuze van het middel.

Of zouden ditmaal de slimme pachters te *groote* verwachtingen hebben gehad?

Wij mogen het haast onderstellen, want de volgende verpachting had voor de schatkist ongunstiger resultaat. Het hoogste bod, *f* 2.588.466, bleef beneden den pachtschat der drie vorige jaren.

Er was echter een element, dat zich door dien minder gunstigen en niet verwachten afloop der veiling niet liet afschrikken. Voor de Ned. Handelmaatschappij, in 1824 opgericht, hadden de opium-winsten al terstond veel aanlokkelijks gehad. Hare Factorij te Batavia verklaarde de pacht te willen aanvaarden, en deze werd haar ondershands voor 3 jaren afgestaan. Zij nam de verplichting op zich, dat zij het hoogste bod, bij de opveiling gedaan, zou betalen en $^2/_7$ van de zuivere winst, die zij zou maken, aan de Regeering uitkeeren. Bij de berekening daarvan zouden de kosten van beheer niet medetellen. Deze moest de Factorij geheel alleen dragen.

De Regeering was er wel mede ingenomen, dat zij nu van de Chineezen af was, en bovendien de belangen van 's Lands kas nog meer werden gebaat. Tevens zou zij beter op de hoogte komen van het werkelijk debiet.

Zij was dan ook tegenover deze Nederlandsche handelsvereeniging zoo vrijgevig, dat zij haar afslag toezeide van pachtpenningen bij een eventueel verlies ten gevolge der onlusten, die destijds door den opstand van ARIA DIPO NEGÂRÂ op Java waren losgebarsten, zoo zij n.l. na gestreng onderzoek met ontwijfelbare bewijzen kon staven, dat het verlies werkelijk aan die ongunstige omstandigheden moest worden toegeschreven.

Belangrijk was de verandering in de pachtvoorwaarden gebracht: de *opheffing der vrijheid van handel in het groot van het opium.* Van nu voortaan mocht niemand anders opium in zijn bezit hebben, dus ook niet verkoopen, in welke hoeveelheid ook, dan de Factorij en de door haar gemachtigden: de onderpachters en hun personeel.

Door deze nieuwe regeling kreeg de Factorij het geheel in hare macht den prijs van het artikel te bepalen. Zij stelde dien vast op *f* 4500.— per kist Bengaalsch en *f* 4000.— per kist Turksch opium, terwijl zij hare onderpachters verplichtte tegen dien prijs eene vaste hoeveelheid van haar te koopen en haar eene vastgestelde maandelijksche pachtsom te voldoen.

De Factorij had dus nu dezen handel geheel in haar macht. Zij

alleen voerde opium in en door; zij bepaalde het minimum der hoeveelheid door de pachters te debiteeren; zij stelde den inkoopsprijs vast. Hadde zij nu ook de smokkelaars maar in hare macht gehad! Zoo ver kon zij het echter niet brengen. Integendeel, door hare regeling had de sluikerij alle aanleiding om zich druk te weren.

Dit verhinderde evenwel niet, dat de Handelmaatschappij zich aanzienlijke voordeelen verschafte, en de oorlog, die het voornaamste gedeelte van Java onveilig maakte, begunstigde haren handel eerder dan dat hij dien in den weg stond. Juist op het oorlogsterrein nam het verbruik buitensporig toe. Daar stroomden menigten van inlandsche troepen samen, en onder hen was het schuiven algemeen. En de bevolking, ofschoon tegen de Nederlandsche Regeering in opstand, eerbiedigde nochtans de individueele rechten genoegzaam, om den opium-debitant zijne waar behoorlijk te voldoen.

Het kostte der Factorij dan ook geene moeite jaarlijks den bedongen pachtschat aan het Gouvernement af te dragen, terwijl zij aan het einde van het eerste jaar nog 127.883 Gld. kon uitkeeren, als het $^{2}/_{7}$ harer winst. Gemiddeld verkocht zij 575 kisten 's jaars, en behaalde in drie jaren een voordeel van ongeveer één millioen gulden. Daarvan kon zij dus ruim *f* 700.000 als winst boeken op de exploitatie van het ééne artikel: opium. Deze uitkomst achtte zij voordeelig genoeg om de zaak te continueeren. Zij had nu eenmaal geoordeeld, zegt Baron Van Hoëvell, dat de zedelijkheid haar niet verbood het verbruik van opium onder de Javanen zooveel mogelijk te bevorderen, ten einde daardoor handelswinsten te behalen. Rekende zij het hare roeping om nieuwe kanalen voor den handel, nieuwe uitwegen voor de productie der Nederlandsche nijverheid te openen, zij begreep daaronder ook het opium. De Regeering meende intusschen, dat zij zich nog wel eenig grooter geldelijk voordeel kon verzekeren.

Zij verpachtte opnieuw voor drie jaren den alleen-handel aan de Handelmaatschappij, en verklaarde de toenmalige pachtvoorwaarden als nog provisioneel verbindend, voor onbepaalden tijd geldig. Doch al spoedig werd eene verandering gepubliceerd in de betrekking, waarin het Gouvernement voortaan tot den pachter zou staan. Niet de N. H. M. waarborgde het Gouvernement den pachtschat en een aandeel in de winst, maar het Gouvernement verzekerde een winst aan de Factorij, die het op *f* 300.000 's jaars stelde. Hierdoor hield de Maatschappij feitelijk op pachter te zijn. Zij werd beheerscheres der pacht vanwege en voor rekening van het Gouvernement tegen eene vastgestelde belooning voor hare bemoeiingen, in zekeren zin dus een duplicaat van de vroegere *Amfioen-Directie.* De onderpachters waren feitelijk de pachters onder haar toezicht.

Daar hare winst gegarandeerd was, had zij er toen volstrekt geen belang bij of de zaken goed of slecht gingen. Zij bemoeide zich dan ook met den loop der zaken niet veel meer, dan dat zij zorgde, dat er pachters waren, dat men het noodige opium aanvoerde, en dat de gelden

geïnd werden. Of die pachters soliede personen waren en de pachtpenningen gereedelijk voldaan werden, had voor haar geen belang. Wel streefde zij er naar zooveel mogelijk opium te leveren. Zij kocht in het groot in en zij had den verkoopprijs aan de pachters bepaald, zoodat zij meer winst genoot, naarmate zij grooter aantal kisten afleverde.

Ook deze nieuwe regeling moest dus weer het verbruik in de hand werken.

In die drie jaren werden gemiddeld 600 kisten per jaar gesleten, d. i. 25 kisten meer dan gedurende den vorigen pachttermijn. In 1830 en 1831 bedroeg de levering boven de 600 kisten; in 1832 bleef zij beneden dit cijfer.

De oorzaak van dit laatste verschijnsel was tweeledig. Vooreerst klaagden de pachters over groote verliezen tengevolge van den sluikhandel, die met toenemenden ijver gedreven werd en voornamelijk aan de kusten van Rembang en Japara zijne beste schuilhoeken vond. Doch ten andere gingen er van alle kanten klachten op over de slechte kwaliteit van het opium, dat de Handelmaatschappij verstrekte. Opium van inferieure kwaliteit wierp natuurlijk voor deze grooter winsten af dan de betere en duurdere soorten, en op Java behaalde die denzelfden prijs als de meest superieure soort, daar die toch eenmaal vast was en de pachters bij haar *moesten* inkoopen.

Duidelijk is het, dat de laatsten daardoor zeer gedupeerd werden. Zij moesten uit het ontvangen ruw opium *tjandoe* bereiden en, rekenende op een goede soort, hadden zij de tjandoe geschat op 9 à 10 thail per kati, terwijl zij nu niet meer dan soms slechts 5 thail verkregen.

Toen dan ook met het einde van 1832 het contract ten einde liep, was de overtuiging bij de Regeering gevestigd, dat het niet behoorde verlengd te worden. Al wilde men ook aannemen, dat de Factorij zich met de haar toegevoegde belooning tevreden stelde en de belangen van 's Lands schatkist niet verwaarloosde; al hield men het er soms voor, dat de klachten der pachters overdreven waren, — toch was men van de feilen in het stelsel zóó overtuigd geworden, dat men volkomen begreep, dat het tijd werd het prijs te geven.

Toch gingen er stemmen op ten gunste van de N. H. M. als pachter. Daar men het debiet alleen uit het oogpunt van het financieel resultaat beschouwde, kwam dit dan ook alleen in overweging. Alle voordeelen, directe en indirecte, zoo redeneerde men, worden nu in den boezem der Nederlandsche natie gestort. Van de geheele hoeveelheid opium, die gesleten werd, was zeker $^4/_5$ Levantsch, door een *Hollandsch handelshuis* te Smyrna gekocht, en met *Hollandsche schepen* naar Java vervoerd. Vracht en assurantie werden dus door Hollanders verdiend, en de winst der pacht op Java kwam eveneens ten voordeele van 1700 Hollandsche deelhebbers der Maatschappij. Dit zou alles anders worden als de exploitatie der pacht in andere handen mocht overgaan. Eene eerste poging zal dan zijn zoo weinig mogelijk Turksch opium te leveren, om er Bengaalsch en Bombaysch voor in de plaats te stellen. Het

volstrekt noodige Turksch opium zal men dan niet te Smyrna, maar te Londen koopen, om het met Engelsche schepen naar Java te transporteeren. Ook de retour-producten uit Indië zullen met Engelsche schepen vervoerd, en zoo zij al op de Hollandsche markten komen, toch aan vreemde in Holland gevestigde handelshuizen geconsigneerd worden. En de directe voordeelen op Java zullen voor een groot deel in handen van vreemdelingen vallen. Zóó was het vóórdat de Factorij het monopolie exploiteerde, zóó zou het nu weder worden. En toch, Java was eene Hollandsche bezitting, en de Hollandsche natie had de voordeelen wel noodig, die Java kon opleveren. Tot dankbaarheid jegens andere natiën bestond wel allerminst reden. Wie begunstigde ons? Waarom zouden wij vreemdelingen begunstigen?

De Regeering liet zich niet van haar inzicht terugbrengen, dat zij de tusschenkomst der Handelmaatschappij niet noodig had. Haar voornemen was, in het belang van 's Lands financiën, den ganschen handel aan zich te trekken. Zij rekende nu ook met andere dan financiëele uitkomsten. Zij ging beter begrijpen, dat zij aan de aldoor toenemende uitbreiding van het verbruik paal en perk moest stellen, en dat dit onmogelijk was, zoolang de Handelmaatschappij de pacht in handen hield. Volgens VAN HOËVELL, die, toen hij schreef, nog betrekkelijk dicht bij den tijd stond, waarin de Factorij de pacht administreerde, en die dus met de toenmalige overwegingen der Regeering wel bekend zal geweest zijn, — volgens hem, meende de Regeering een ander stelsel te moeten gaan volgen om de volgende reden: De Factorij had er belang bij veel opium aan de pachters te leveren wegens de aanzienlijke winst, die zij trok uit het verschil tusschen den prijs, waarvoor zij het opium inkocht en dien, voor welken zij het aan de onderpachters verkocht.

Haar streven was dus eene zoo groot mogelijke hoeveelheid te slijten. Toch was de prijs, voor welken zij het opium afleverde, niet eens zoo hoog. De onderpachters debiteerden de tjandoe in het klein voor het dubbele van den inkoopsprijs, soms voor meer, nimmer echter voor hooger dan f 10.000.— per kist, gesteld altijd, dat zij uit de hoeveelheid van een kist opium kregen 50 kati's tjandoe, tegen ± 12 ct. per mata. Zij moesten de verkoopprijzen wel degelijk tot die hoogte voeren, wilden zij den pachtschat opbrengen, en nog betaling voor hunne moeite en eene goede winst genieten. Hooge prijzen bevorderden echter den sluikhandel, en de laatste dwong hen vaak den debietprijs te verlagen. Doch dan konden zij de verlangde winst alleen verkrijgen uit een grooteren omzet. Van hunne zijde had dus bevordering van het gebruik plaats, en dit had dan ook in de laatste jaren een hooge vlucht genomen en op sommige plaatsen zelfs ongeregeldheden veroorzaakt. De zaak had zulk een aanzien gekregen, dat de Regeering doordrongen was van de overtuiging, dat het opium-schuiven een wezenlijk kwaad was, waartegen het haar plicht was den strijd aan te binden.

Helaas! dat zij zich ook ditmaal opnieuw te zeer door financiëele

consideratiën liet binden. Het was een tijd, waarin niet dan met groote moeite in de stijgende behoeften van den Staat kon worden voorzien. Derhalve is het zeer wel te begrijpen, dat de Regeering op een middel zon, dat geen aanleiding gaf tot vermeerdering van het opiumgebruik en toch de voordeelen voor 's Lands kas onaangetast liet, ja, zoo mogelijk, deed klimmen. Ware de toestand der schatkist niet zoo benard geweest, wie weet of er toen niet op meer afdoende wijze tegen het opiumgebruik ware opgetreden! Het is zeker zeer te bejammeren, dat de behoeften der tijdsomstandigheden zoo weinig overeenstemden met het uitgesproken doel, waarvan de bereiking algemeen als noodzakelijk erkend werd: een kwaad, dat de bevolking verarmde en ontzenuwde, te breidelen.

Nu wilde men — en wij twijfelen volstrekt niet aan de goede trouw der Gezagdragers — wel alles doen tot beperking, doch 's Lands inkomsten opofferen, daartoe kon men niet besluiten. Al had reeds de Staatscommissie in 1803 den wenk gegeven alle maatregelen in het werk te stellen om het opiumgebruik op Java zoo mogelijk, geheel te vernietigen; al had Daendels dat gebruik een groot euvel genoemd; al luidde Raffles' oordeel nog beslister; al had ook de Regeering na het herstel van Nederland's gezag er in afkeurenden zin over gesproken; al was ook het toenmalig Bestuur eenstemmig in de overtuiging dat het niet langer onbestreden mocht blijven; trots dat alles, weerhielden de Staatsfinanciën den tegengang van het kwaad met alle macht. Maar nu was het ook zoo goed als van te voren te berekenen, dat het streven naar verbruiksvermindering een ijdel streven zou blijken.

De geschiedenis heeft trouwens geleerd, dat alles, wat toen en later door de Regeering op dien dubbelzinnigen grondslag is overlegd en gedaan, steeds op verbruikstoename is uitgeloopen. Eerst de Residenten, vervolgens de Chineesche pachters, eindelijk de Ned. Handelmaatschappij, allen hadden er belang bij, dat er zooveel mogelijk gesleten werd. Beperking van het verbruik toch is alleen denkbaar bij eene regeling, „waarbij niemand *persoonlijk* belang heeft bij den verkoop van opium."

Intusschen was de Regeering er aan gewoon geworden een steeds klimmende winst uit het debiet te trekken, die zij, toen het verbruik eenmaal zóó toegenomen was, dat zij zelve het als een wezenlijk kwaad moest veroordeelen, niet meer missen kon. In het laatste driejarig tijdvak, dat de Factorij het monopolie exploiteerde, trok de Staat er jaarlijks 3 millioen gulden bate uit.

En met den invoer van het nieuwe stelsel zou het voordeel voor den Staat inderdaad, gelijk bedoeld werd, nog toenemen, maar — zou ook tevens het opiumgebruik zich al meer uitbreiden.

HOOFDSTUK III.

Vermeend succes. Gedwongen terugkeer.

1832—1842.

Zoo was dan in 1832 besloten de pacht voor den Staat meer lucratief te maken en tegelijk het vertier van heulsap tot geringer afmetingen terug te brengen, een stelsel, dat telkens in zijne onderdeelen wijziging moest ondergaan, omdat het goede doel, dat men er door wilde nastreven, steeds niet bereikt werd.

De heer Robert Scott, vroeger bij de Handelmaatschappij werkzaam, later in dienst van het Gouvernement, had het beginsel aanbevolen *den verkoopprijs van het opium zoo hoog mogelijk op te voeren* om daardoor, zonder derving der inkomsten, de consumtie te beteugelen. Der Regeering lachte dit toe, en zij droeg hem in 1832 op, de pacht voor het volgende jaar in iedere residentie te gaan opveilen en daarvoor, ten overstaan van de Residenten, onderhandsche contracten te sluiten op de volgende voorwaarden:

1°. de pachter verplicht zich, zich van opium te voorzien alleen uit 's lands voorraad;

2°. voor de hoeveelheid te nemen opium wordt met onderling goedvinden een *minimum* vastgesteld, waarvoor de pachter aanneemt te betalen *f* 120.— koper per kati;

3°. van die som zal een *gedeelte* worden beschouwd als *pachtschat*, terwijl omtrent den prijs van het meer benoodigde dan het bepaalde minimum, *siram* of toegift geheeten, dat echter nooit een zeker maximum mag overschrijden, zal worden overeengekomen;

4°. de verpachting geschiedt telkens voor één jaar.

Het nieuwe in het stelsel is, dat de Regeering een zeker minimum voor het te leveren opium vaststelt, en dat een afzonderlijk te betalen pachtschat vervalt, terwijl de pachters het opium rechtstreeks uit 's Lands magazijnen ontvangen zonder tusschenkomst van derden.

In de dagen der Compagnie was, gelijk wij vernamen, de invoer van opium in het groot vrij, mits bezwaard met een hoog inkomend recht, en was het debiet in het klein eveneens vrijgelaten. Later was het laatste aan eene Societeit vergund, en weer later aan eene Directie, die begon met afzonderlijke pachters aan te stellen.

In de dagen van Daendels geschiedde de levering er van door intermediair der Residenten aan de door dezen aangestelde pachters van het recht tot verkoop in het klein.

Raffles maakten den handel in het groot voor enkele streken van Java weer vrij, doch liet de verpachting van het debiet in het klein bestaan.

Het later opgetreden Nederlandsch Bestuur handhaafde aanvankelijk dit stelsel, doch toen de N. H. M. pachter werd, werd deze de eenige wettige leverancier, die zich van opium voorzag, waar zij wilde. Van een minimum of maximum was daarbij geen sprake.

Nu verpachtte het Gouvernement de bevoegdheid tot verkoop in het klein rechtstreeks, leverde het opium dadelijk aan de pachters, en stelde voor het te nemen opium een zeker minimum vast, dat wel vermeerderd kon worden, doch niet boven eene zekere hoeveelheid.

De heeren WISELIUS en VAN DEDEM noemen dit het maximum-stelsel van 1833. De heer VAN DER KEMP acht dit onjuist, op grond dat Art. 5 der nieuwe pachtvoorwaarden (Stbl. 1833 N°. 74) zegt, dat de pachters eene bepaalde maandelijksche hoeveelheid zullen bekomen, die echter op aanvraag van den pachter ook vermeerderd zal kunnen worden.

Wij meenen ons niet te vergissen, dat in de met de pachters gesloten overeenkomsten wel terdege *het maximum siram* werd bepaald, dat mocht worden aangevraagd. De bedoeling was dan ook aan de pachters niet meer te verstrekken dan ter voorziening in de behoefte noodig werd geacht, die, naar men meende, uit de boekhouding der N. H. M. was bekend geraakt.

De vraag mag hier eene plaats vinden: „Rekende dan de Regeering niet met dat deel der z. g. behoefte, waarin voorzien werd door den uitgebreiden smokkelhandel, waarover in den tijd, dat de N. H. M. pachter was, zoo vele en luide klachten opgingen? Ignoreerde zij dien eenvoudig of hield zij de daarover gerezen klachten voor ongegrond?"

Hoe het zij, zij zou het opium duur maken, en aan hen, die het grootste aantal pikoels voor een geheel jaar tegen den buitensporig hoogen prijs van *f* 120.— per kati van het Gouvernement wilden nemen, zou het recht van debiet voor bepaalde gewesten worden aangewezen. De grootste hoeveelheid, die zij op zich namen te ontvangen, werd als *minimum* vastgesteld. Door de duurte van het middel zou dan de schatkist grooter voordeel verwerven, en om dezelfde reden het gebruik wel moeten afnemen.

Deze verwachting mag te recht eenige bevreemding wekken, daar wij weten, dat de Compagnie reeds ondervonden had, dat hooge prijzen wel het wettig debiet doen vermeerderen, maar den sluikhandel, die goedkoope waar levert, tot grooteren bloei brengen. De Regeering heeft door deze nieuwe regeling althans aanleiding gegeven tot de beschuldiging, dat zij *geenszins* beperking van het opiumgebruik, maar alleen het financieele voordeel van den Staat op den *voorgrond* heeft gesteld.

Toch meende zij aanvankelijk, dat het nieuwe stelsel inderdaad tot gebruiksvermindering leidde. Er werden voor de verschillende residentiën personen gevonden, die den hoogen prijs van het opium aandurfden. Het waren weer *Chineezen*, die nu het monopolie zouden exploiteeren, en tot den huidigen dag zijn het alleen Chineezen geweest, die naar

het recht tot verkoop hebben medegedongen. In het jaar 1833 werden niet meer dan 423 kisten verstrekt, dat een verschil van 177 kisten uitmaakte met de in het vorig jaar door de Factorij gedebiteerde hoeveelheid. Die 423 kisten brachten de som van *f* 5.076.000 koper = *f* 4.230.000 zilver op. Hiervan moet echter worden afgetrokken 7 à 8 honderd duizend gulden voor den inkoop en invoer van het opium, [7]) zoodat er ruim 3 millioen gulden als zuivere winst overbleef, zeker een millioen meer dan de winst in de laatste jaren, en dat, terwijl er veel minder opium omgezet werd, ten minste wettig verkregen opium. Maar werd er ook zooveel minder *verbruikt*?

Men geloofde het, doch later bleek wel, dat men zich daarin zeer had vergist. Er werd geen korrel minder geschoven. Wat het Gouvernement minder verstrekte, verschafte de sluikhandel, en de pachters deden er aan mede. Zij werden toch geen pachters, omdat zij er belang bij hadden het debiet te beperken. Hun streven was noodwendig het debiet uit te breiden. Maar daartoe zijn lage prijzen en dus goedkoop verkregen opium noodig. Wat zij tekort kwamen en òf in het geheel niet òf slechts tegen al te hoogen prijs uit 's Lands voorraad konden aankoopen, poogden zij langs verboden wegen te verkrijgen. Hun belang bracht mede voor eigen rekening te doen sluiken of den smokkelinvoer door anderen aan te moedigen, wanneer slechts het gesmokkelde hun geleverd werd.

De zaak is zoo eenvoudig, dat zij eigenlijk geen nadere aanwijzing behoeft. Toch geven wij, om voor ieder zoo duidelijk mogelijk te zijn, terug wat Baron VAN HOËVELL omtrent dit punt heeft opgemerkt.

„Gesteld, er is een pachter, die aangenomen heeft te ontvangen 40 kisten tegen 120 gld. koper per kati. Maar in zijn pacht-perceel werden vroeger 60 kisten verbruikt. Verder heeft hij onkosten voor bereiding van het opium tot tjandoe en het noodige personeel in zijn dienst als opium-debitant, 50 gld. per kati. Alsdan zal hij zich een opbrengst moeten verzekeren van 120 × 100 × 40 + 50 × 100 × 40 = 680.000 gld., en dus den verkoopprijs moeten stellen op 4000 : 680.000 = 170 gld. per kati. Doch dan heeft hij nog geen cent winst. Schaft hij zich nu ter sluiks de andere 20 kisten aan tegen b.v. 40 gld. per kati [8]), zoo vermeerderen zijne uitgaven wel tot 680.000 + 80.000 = 760,000 gld., doch om deze terug te krijgen, behoeft hij den verkoopprijs niet hooger te stellen dan op 6000 : 760.000 = 127 gld. per kati. En nu ligt het voordehand, dat hij eerder 60 kisten tegen 127 gld. per kati, dan 40 kisten tegen 170 gld. per kati zal kunnen slijten.''

Ook deze regeling werkte dus de sluikerij in de hand. De pachters waren niet in de mogelijkheid of niet genegen het opium tegen zulke hooge prijzen te verkoopen, dat het voorgestelde doel der Regeering: vermindering der consumtie, werkelijk bereikt kon worden. En de Regeering kende de werkelijke behoefte niet. Wel was de N. H. M. vrij in het debiet geweest, en zeker had hare administratie de kennis

van het wezen der pacht vermeerderd, doch de gelegenheid, vroeger gegeven tot vrijen invoer, had geleid tot een groot verbruik buiten de pachters om, gesteld al, dat de vroegere onderpachters zelve niet meer debiteerden dan de Factorij hun toezond. De boeken der Maatschappij wezen dus geenszins de werkelijke consumtie aan. De ongunstige uitkomsten der nieuwe regeling schijnen niet zoo dadelijk tot de kennis der Regeering te zijn gekomen. Zij ging er dan ook in de beide volgende jaren mede voort. Alleen veranderde zij de onderhandsche overeenkomsten in openbare veilingen. Bij de verpachting voor de jaren 1834 en 1835 werd een zelfde lage hoeveelheid voor het gebruik bepaald, die iets meer was dan voor 1833, n.l. respectievelijk 447 en 465 kisten. De inkomsten daarvan bedroegen 5.364.000 en 5.5800.00 gld. Doch jammer voor de schatkist, dat er weer zoo vele klachten kwamen over de slechte kwaliteit. De levering daarvan aan het Gouvernement geschiedde door de Handelmaatschappij, waarmede het overeenkomsten gesloten had. Het schijnt daarbij, dat het Gouvernement de verplichting op zich had genomen de pachters van eene goede soort van opium te voorzien. Althans tengevolge der klachten over de slechte hoedanigheid van het ontvangene, zag zij zich genoodzaakt hun aanzienlijke schadevergoedingen uit te keeren.

Werd de Regeering dan beducht, dat de pachters zouden samenspannen, om zich tot het nemen van mindere hoeveelheden tiban te verplichten, en wilde zij zich van zulk eene samenspanning onafhankelijk maken?

De heer Van der Kemp althans wijst ons dit als de *lichtzijde* aan van de wijziging, die kwam in de voorwaarden der verpachting voor het jaar 1836. Sedert de laatste vier jaren werd er geen pachtschat afzonderlijk bedongen. Hierin werd, volgens Stbl. 1835 N°. 49, verandering gebracht. Het recht van debiet zou voortaan voor ieder district worden gegeven aan hem, die den hoogsten maandelijkschen pachtschat bood, en zich tevens verbond eene voor elk district door de Regeering *zelve* vastgestelde hoeveelheid opium als *minimum* uit 's Lands voorraad te nemen, tegen den prijs van 120 gld. koper per kati. Tot hiertoe was dus hij pachter, die de grootste hoeveelheid *tiban* beloofde te nemen, welke *na afloop der veiling* door het Gouvernement als minimum werd vastgesteld. Nu kreeg hij de pacht, die beloofde het meest te betalen voor het recht om de *vooraf* door het Gouvernement *vastgestelde* hoeveelheid tiban te debiteeren. De Regeering meende de benoodigde hoeveelheid voor elk pachtperceel, op grond der verstrekkingen in de laatste jaren, zelve te kunnen bepalen.

De uitslag der verpachting voor 1836 was, dat de gezamenlijke pachters beloofden te zullen betalen:

43.002*a*) kati's opium ad 120 gld.	=	5.160.240 gld.
en een pachtschat, totaal van . . .		726.840 „
in het geheel .		5.887.080 gld.

a) 430 kisten, of 35 kisten *minder* dan de tiban voor 1835.

Hierdoor kwam feitelijk het opium den pachter op 138 gld. per kati te staan. Dit was dus nog ruim 7000 gld. meer voor de schatkist, en tevens bedroeg de tibanhoeveelheid weer zooveel minder. Maar zij kon op aanvrage tegen denzelfden prijs vermeerderd worden, terwijl voor den fiscus deze wijziging in het stelsel geen belangrijk verschil opleverde.

Waartoe het dan nu weer op deze wijze beproefd?

De heer VAN DER KEMP zegt, dat men, WISELIUS lezende, den indruk krijgt, alsof die wisselingen in het stelsel slechts onsamenhangende proeven zijn geweest. Toch was dit niet zoo. Het is waar, het bedingen van een afzonderlijken pachtschat levert in het afgetrokkene geen verschil op. Welke de voorwaarden ook zijn, hij, die naar de pacht wil mededingen, neemt tot uitgangspunt zijner berekening juist de winst, welke hij wenscht te behalen. Daarnaar becijfert hij wat hij als pachtsom kan betalen. Is de tiban laag in prijs gesteld, de gegadigde biedt meer als afzonderlijken pachtschat; is de tiban hoog getarifiëerd, hij biedt minder als pachtschat. Het komt dus overeen uit. Zoo ook levert het geen verschil op vóor den fiscus, of de pacht gegund wordt aan hem, die het meeste tiban belooft te nemen, of aan hem, die het meest belooft te betalen voor eene vastgestelde tiban-hoeveelheid.

Wij vernamen reeds, dat het stellen van een afzonderlijken pachtschat toch niet zonder een gewichtig voordeel blijft voor de schatkist. Het Gouvernement wordt dan minder afhankelijk van eene eventueele samenspanning der pachters om slechts eene geringe hoeveelheid tiban te nemen. Het Gouvernement bepaalt de tibanhoeveelheid, die de pachter *moet* nemen, en, nu moge misschien de pachtsom minder bedragen, het voordeel voor den fiscus uit het te verstrekken opium, is althans verzekerd.

Het stelsel is op zich zelf niet te verwerpen, doch zooals het in 1835 in toepassing werd gebracht, had het, volgens den heer VAN DER KEMP, eene groote leemte, deze n.l. dat niet gelijktijdig bepaald werd, dat de pachter boven de tiban nog zooveel opium van het Gouvernement kan bekomen, als hij verlangt, en dat deze — de siram — hem tegen een zelfden prijs verstrekt zal worden, als waarvoor het Gouvernement het opium heeft ingekocht. Alleen door deze laatste bepaling valt alle belang voor den pachter bij het smokkelen weg.

Nu is vernietiging van den smokkelhandel zeker eene hoogst gewenschte zaak. Uit financieel oogpunt schijnt het verstrekken der siram tegen inkoopsprijs voor het Gouvernement geen belang te hebben. Het heeft zijn winst in de tiban en in den pachtschat; de siram, zoo goedkoop verstrekt, levert geene baten op.

De heer VAN DER KEMP stelt daartegenover in het licht, dat eene onbeperkte goedkoope verstrekking van siram voor de schatkist niet zoo onverschillig is. Immers als de pachtvoorwaarden zóódanig zijn, dat de aanstaande pachter zal *moeten* smokkelen om genoeg opium voor zijne klanten te bezitten, dan drukt dit vooruitzicht den pachtschat.

Het smokkelen toch kost den pachter ook nog al geld. Hij moet zijn handlangers zwaar betalen, anders bedanken zij hem om dit voor hem te doen; bovendien worden zij telkens door kostbare processen bedreigd, die ook voor zijn rekening komen. En dan nog bestelen die helpers hun lastgever, debiteeren zelf achtergehouden opium en worden op die wijze concurrenten van het debiet. Al deze uitgaven of winstderving, waarmede de pachter moet rekenen, veroorzaken, dat hij minder voor het recht van verkoop kan bieden. Kan hij nu het opium goedkoop van het Gouvernement bekomen, dan durft hij meer aan pachtschat besteden.

Eene onbeperkte verstrekking van siram en die tegen inkoopsprijs, kon men echter, onzes inziens, van het Gouvernement niet verwachten. Het mocht immers de pacht niet alleen uit fiscaal oogpunt beschouwen? Het moest immers rekening blijven houden met het eenmaal gehuldigde beginsel van zedelijkheid: het opiumgebruik te beperken? Hoe kon het dan tot eene bepaling komen, die den pachters de handen vrijliet om zooveel opium te slijten, als waarop zij maar eenigszins kans zagen?

Of misschien het vertrouwen, dat langs den ingeslagen weg het doel zou bereikt worden, reeds bij de Regeering aan het verzwakken was?

Zij begon ten minste de siram *goedkooper* dan het tiban verkrijgbaar te stellen, en bepaalde den prijs op 40 en 60 gld. per kati, om daardoor de noodzakelijkheid van het smokkelen te doen wegvallen. Het maximum siram mocht evenwel niet meer dan een zeker deel der tibanhoeveelheid bedragen.

Deze beperking had daarbij nog dit nadeel, dat het de Regeering verhinderde de werkelijke hoeveelheid te leeren kennen, die door de bevolking gebruikt werd. Toch was die kennis noodig voor de vaststelling der tiban-hoeveelheid. Stel, dat gedurende een pachttermijn werd genomen, behalve de verplichte tiban-hoeveelheid a, nog aan siram b, dan kan het Gouvernement voor een volgenden termijn de tiban bepalen op $a + b$. En wordt dan gedurende dien termijn nog aan siram c genomen, zoo zal den daarop volgenden termijn de tiban ongeveer $a + b + c$ moeten wezen.

Thans wist men volstrekt niet hoeveel er gedebiteerd werd, doch de Regeering leefde in het goed vertrouwen, dat de pachters hare bondgenooten waren in den strijd tegen den smokkelhandel, en dat deze niet meer omzetten dan de hoeveelheid, die zij van haar ontvingen. Daarom stelde zij op de basis der sedert 1832 jaarlijks genomen hoeveelheden zelve de hoeveelheid tiban vast, die dan ook door de pachters moest genomen worden. Bleek deze misschien al niet genoeg, een weinig aan siram zou toch wel voldoende zijn voor den pachter, om zijne klanten steeds te kunnen bedienen.

Wij voor ons twijfelen er aan of, zelfs bij de mildste bepalingen betreffende de siramverstrekking, de pachters zich in het algemeen van den sluikhandel zouden onthouden hebben. De pachters van toen zullen evenals die van tegenwoordig slim genoeg geweest zijn om te begrijpen,

dat het niet in hun belang kon zijn, indien de Regeering het wezenlijk bedrag der consumtie te weten kwam. Die kennis zou immers niet nalaten invloed uit te oefenen op de latere vaststelling der dure tiban, die zij zouden moeten nemen. Zij hadden er daarom tegen te waken, dat deze te hoog zou worden.

Voor 1837 werd, onder nagenoeg dezelfde voorwaarden als bij de vorige verpachting, opgebracht

aan pachtschat	1.472.052	gld.
aan minstens 41.924 kati's opium.	5.026 140	„
Totaal	6.498.192	gld.

Het geheel der opbrengst was dus ruim 6 ton gouds meer dan dat der verpachting in het vorige jaar, terwijl de tiban op ruim 1000 kati's minder was gesteld. Deze uitkomst was wel geschikt om de Regeering in haar vertrouwen op de goede werking van het stelsel te versterken.

Voor 1838 werd het minimum van het door de pachters te koopen opium bepaald op 990 kati's Bengaalsch opium 's maands, 1ste soort van 125 gld. per kati en 2495 kati's, 2e soort van 120 gld.; over het geheele jaar dus:

op 41.820 kati's voor	5.077.800	gld.
en bracht de pachtschat gezamenlijk op	2.805 552	„
Totaal	7.883.352	gld.

Opnieuw aldus de opbrengst van den pachtschat vermeerderd en het minimum der te nemen opium verlaagd!

Wederom deden zich toen vele klachten hooren over de kwaliteit van het opium. De Regeering zag zich daarom gedrongen de bepaling te maken, dat eene keuring er van moest geschieden ten overstaan van het plaatselijk Bestuur door twee onpartijdige kooplieden en twee Chineezen, in tegenwoordigheid van een gevolmachtigde van de Factorij der N. H. M., met vergunning voor de pachters bij de keuring hunne belangen te doen gelden.

Wekte deze bepaling weinig vertrouwen?

Voor 1839 was de hoeveelheid tiban weer op 41.820 kati's bepaald. De pachters verplichtten zich die te aanvaarden tegen betaling van:

	5.077.800	gld.
doch de pachtschat bedroeg slechts	2 405.280	„
zoodat totaal	*f* 7.483.080	gld. werd opgebracht,

zijnde circa 400.000 gld. minder dan in 1838. Het ligt voordehand, dat de oorzaak dier vermindering gezocht werd in de slechte hoedanigheid van hetgeen in het loopende jaar was verstrekt.

Er werd echter nog eene andere verklaring voor gegeven. Volgens deze moest de aanzienlijke stijging der pacht in het vorige jaar worden toegewezen aan eene bestaande oneenigheid tusschen eenige Chineesche kongsi's. Vroeger bracht de pacht minder op dan de wezenlijke waarde van het middel bedroeg, daar toen die partijen het met elkander eens waren. De daarna gerezen oneenigheid zou eene te hooge

opdrijving van de zijde der mededingers ten gevolge gehad hebben. Deze werd later door groote verliezen gestraft, en daarom gevoelde niemand lust bij het hooge pachtcijfer te blijven, of er zich toe te verbinden.

Voor 1840 daalde de pachtschat nog meer.

De tiban bracht op	5.077.800 gld.
de pachtschat slechts	2.116 920 „
samen	7.194.720 gld.

Was eene gewijzigde bepaling op de keuring van het opium hiervan misschien de oorzaak?

De bepaling luidde thans, dat aan de pachters *zooveel mogelijk* goed opium zou worden verstrekt, doch dat, wanneer op dit punt verschil mocht ontstaan, het er voor gehouden zou worden, dat het Gouvernement aan zijne verplichtingen voldaan had en de pachter geene reden van bezwaar zou hebben, wanneer het opium, door elkander genomen, zou blijken van eene hoedanigheid te zijn, welke in den handel, volgens gewoonte, als „goed en leverbaar" wordt erkend. Eene commissie, samengesteld uit twee onzijdige deskundige Europeesche kooplieden en één onpartijdig deskundige Chinees zou dit in tegenwoordigheid van den Resident en van een persoon, door de Factorij gezonden, beoordeelen en uitwijzen.

De pachters stelden zich in 1840 met de ontvangen waar tevreden.

Het pachtcijfer voor 1841 bedroeg 3.447.480 gld.

De tiban, nu 940 kati's Bengaalsch en 2165 kati's Levantsch opium 's maands of 37.260 kati's 's jaars, ditmaal voor iedere soort tegen 120 gld. per kati = 4.471.200 gld., zoodat het totaal dus 7.918.680 gld. was geworden.

Deze som nu was hooger dan hetgeen een der vorige verpachtingen had opgeleverd.

Op grond dezer ervaring mag men aannemen, dat de daling van den pachtschat bij de twee vorige verpachtingen inderdaad slechts aan de hoedanigheid van het opium toe te schrijven is.

Voor 1842 leverde de pacht nog eene kleine 100.000 gld. meer op.

De tiban was gelijk, 37.260 kati's =	4.471.200 gld.
doch de pachtschat werd	3.720.480 „
Te zamen	8.191.680 gld.

En toch werd in dat jaar het stelsel sedert 1836 gevolgd, verlaten. De Regeering had ingezien, dat de pachters, ondanks de lagere prijzen der siram, die zij van het Gouvernement konden ontvangen en boven de vaste verstrekking mochten debiteeren, zich gesloken opium verschaften om het „toenemend" debiet.

Een der oorzaken hiervan was, gelijk wij reeds van den heer Van der Kemp hoorden, dat de siramprijs nog te hoog was. De pachters kochten n.l. van het Gouvernement slechts zooveel siram als noodig was om de administratie een rad voor de oogen te draaien. En dat hebben zij jaren achtereen kunnen doen. Er moesten voor de Regeering

jaren voorbijgaan, eer zij tot de overtuiging was gekomen, dat het voornamelijk de pachters waren, die den smokkelhandel dreven. Een andere prikkel tot smokkelen voor de pachters was de bepaling, die wij nog in het jaar 1840 aantreffen, (Stbl. No. 20), dat de hoeveelheid siram beperkt werd tot hoogstens $^1/_6$ van de hoeveelheid tiban.

De Regeering was, wat de kennis van het werkelijk verbruik betreft, het spoor geheel bijster. Zij wist er feitelijk niets van„ zegt de heer Wiselius. De nu aangenomen verandering kan iemand kwalijk als eene verbetering beschouwen. Men begon weer te verpachten volgens het stelsel van 1832, d. i. de afzonderlijke pachtschat verviel, en de pacht werd gegeven aan hen, die aannamen maandelijks de grootste hoeveelheid kati's opium van het Gouvernement te ontvangen (als tiban) tegen den prijs van 210 gld. per kati. Ook nu zou het wel weer mogelijk zijn om meer amfioen te bekomen (als siram), doch alleen tegen tiban-prijs.

Trouwens, ten jare 1843 zou eene geheel nieuwe periode in de geschiedenis der pacht aanbreken. In 1842 werden daartoe de grondslagen gelegd.

Het tijdvak, dat zich met 1842 sluit, had het opiumverbruik ontzaglijk doen toenemen; de pachters breidden het debiet uit en smokkelden veel opium, om in staat te zijn de hooge sommen tot betaling waarvan zij verplicht waren, in 's Lands kas te storten. De officeel gebruikte hoeveelheid was in de laatste jaren ongeveer dezelfde gebleven, doch de beide laatst gevolgde stelsels, toepassingen van de grondstelling: de verkoopprijzen moeten hoog opgevoerd worden ten einde de consumtie te beteugelen, werkten het smokkelen door de pachters geducht in de hand.

Wat ook in die jaren geschied moge zijn, het opiumgebruik was het tegendeel van verminderd.

HOOFDSTUK IV.

Reeds teleurgesteld.

1842—1851.

Een nieuw stelsel was in Nederland beraamd. De toenmalige Minister de heer Jean Chretien Baud, van 2 Juli 1833 tot 29 Febr. 1836 waarnemend Gouv.-Generaal, die dus de gelegenheid had gehad de werking van het stelsel van 1832 te leeren kennen, hield zich er mede bezig. De heer J. J. Kruseman werd met eene zending naar Indië belast, bepaaldelijk om den Gouv.-Generaal, Mr. P. Merkus, toen nog waarnemend, in de uitvoering der nieuwe regeling voor te lichten en bij te staan. Den 5[den] Juli 1842 werden in Indië de bepalingen vast-

gesteld ten aanzien der wijze, waarop de Regeering de pacht, nu *voor drie jaren*, zou afstaan.

De verpachting zou niet voor iedere *residentie* afzonderlijk plaats hebben, maar Java en Madoera zouden in *vijf en twintig pachtdistricten* worden verdeeld. En zij moest *districtsgewijze* geschieden.

De mededinging naar de pacht moest plaats grijpen bij *inschrijving* op behoorlijk verzegelde biljetten, welke behalve den naam des inschrijvers en dien van het district, waarvoor werd ingeschreven, vooral zou moeten bevatten eene opgave der hoeveelheid opium, Bengaalsch of Levantsch of beide soorten, welke de inschrijver aannam, zonder bijbetaling van pachtschat, maandelijks van het Gouvernement te ontvangen. Waren er twee verschillende inschrijvers voor een zelfde district, die voor eene gelijke hoeveelheid opium hadden ingeschreven, dan zou de voorkeur hem worden gegeven, die zich verbond de *grootste hoeveelheid Levantsch opium* a) te nemen, zoo n.l. tegen inschrijver en borgen geene bedenkingen bestonden. Men zou naar *meer dan één district* mogen dingen, doch voor ieder district afzonderlijk [9]).

De pacht zou *voorloopig toegewezen* worden aan den hoogsten inschrijver. Kon deze de verlangde waarborgen niet leveren, dan zouden die voorloopige rechten vervallen en overgaan op een volgenden hoogsten inschrijver, of er zou eene *nieuwe inschrijving* plaats hebben, ter beoordeeling van het Gouvernement. De *betaling* der gecontracteerde hoeveelheid opium zou *maandelijks* plaats hebben. Bij gebreke van betaling op den bepaalden tijd zou de pachter vervallen in eene boete, ten bedrage van $^1/_{10}$ der niet in tijds gestorte som. De *prijs* er van zou 210 gld. per kati zijn. De pachter zou desverlangd meer opium dan waarvoor hij inschreef, kunnen ontvangen, doch alleen tegen denzelfden prijs. Het Gouvernement verzekerde de levering van goed en gezond (?) opium. Reclames omtrent de kwaliteit zou het niet aannemen, maar alle billijke bijstand en bescherming van de zijde der autoriteiten werden den pachters verzekerd.

Het geheele systeem komt hierop neer: De pacht wordt verleend aan hem, die de grootste hoeveelheid opium tegen den duren prijs van 210 gld. koper per kati wil nemen. Het doel was: tegengang van den smokkelhandel door de pachters. En de gedachte, waarvan het stelsel uitgaat, deze: Hoe meer opium de pachters van het Gouvernement *moeten* nemen tegen hoogen prijs, hoe minder gelegenheid zij hebben hun smokkelwaar van de hand te zetten. Hoe grooter de hoeveelheid is, die zij *wettig* te slijten hebben, des te minder zal de behoefte zijn aan clandestien opium.

De noodzakelijkheid van de reorganisatie der pacht rustte op de overtuiging, dat „de pachters zelve tot dusverre de grootste smokkelaars waren," en dat het stelsel van 1836, gelijk door den heer E. DE WAAL

---

a) Dit komt bij inkoop het Gouvernement goedkooper in prijs te staan en zou toch door den pachter even duur als het Bengaalsch opium worden betaald.

met berekeningen is aangetoond, het smokkelen der pachters bevorderde.

De heer De Waal, destijds Directeur der Middelen en Domeinen, was dan ook een warm voorstander van het nieuwe stelsel. „Wie kan," zoo vroeg hij, „bij mogelijkheid met een goeden uitslag een beduidenden sluikhandel drijven, anders dan de pachters? Het komt minder op het binnensmokkelen dan op het *slijten* aan, en dat kan alleen door hen geschieden. Anderen hebben met de pachters en de Gouvernements-politie en recherche te kampen, door welke heen te worstelen bijna onmogelijk is."

Niemand, die er trouwens meer aan twijfelde, of het waren de pachters, die het meest den sluikhandel dreven. Hoe zou men het ook nog hebben *kunnen* doen! In alle opium-delicten waren Chineezen betrokken, die als pachters, onderpachters enz. bekend stonden. Lim Kwee, onderpachter te Cheribon voor het jaar 1839, was binnen korten tijd tweemaal op smokkelarij betrapt, en in de hoogste boete van 10.000 gld. geslagen. Hij betaalde die beide boeten terstond, als waren zij posten zijner begrooting. En, dergelijke voorbeelden waren niet schaarsch. Slechts één middel, meende men toen, kon baten: de pachters te verplichten zooveel opium van den Lande te koopen, als de ware behoefte bedroeg.

Had men dit nu maar geweten! Doch dan had men tevens op de hoogte behooren te zijn, hoeveel opium er clandestien omgezet werd.

Het blijkt hier, dat — gelijk wij vroeger reeds zeiden — het belang der pachters medebracht de ware consumtie voor het Gouvernement verborgen te houden, en daarom maakten zij van de vrijgevigste bepalingen op het verkrijgen van siram geen gebruik. Nu kon men het niet verder brengen dan de pacht te gunnen aan den inschrijver voor de grootste hoeveelheid tegen zeer hoogen prijs.

Die heeren pachters zouden het echter al terstond doen gevoelen, dat zij zich maar niet zoo gedwee de wet laten stellen. De uitslag der op 15 Augustus 1842 gehouden verpachting voor drie jaren was zoo teleurstellend, dat de toewijzing der pacht niet kon plaats hebben. En de Regeering oordeelde toen, dat zij *den* pachters moest tegemoet komen. Het is inderdaad bedroevend, dat het zoover kwam.

Evenwel, een Gouvernement, dat meent te moeten verpachten, kan toch ook niet toestaan, dat particulieren zich tegen een veel te geringe vergoeding meester maken van het recht tot exploitatie van een zeer winstgevend middel.

De Gouv.-Generaal vaardigde d. d. 16 September eene publicatie uit, waarin hij verklaarde, dat de verandering in de wijze, waarop het recht van opiumdebiet zou worden verpacht en afgestaan, onzekerheid onder de mededingers had veroorzaakt, en dat hij die wilde wegruimen. Tevens zeide hij een onmiddellijken en definitieven afstand toe, en verving de inschrijving door *openbare* mededinging.

In de oorspronkelijke bepalingen werden belangrijke wijzigingen gebracht, blijkbaar ten genoegen der pachters. Enkele afzonderlijke districten werden gecombineerd, en hun getal op slechts 20 bepaald.

De pachters hebben altijd belang bij een groot pacht-perceel. Voor elk perceel werd ook een *minimum* der te nemen hoeveelheid opium vastgesteld, tot een gezamenlijk bedrag van 3849 kati's, terwijl voor ieder district *meer* dan dit minimum moest worden genomen; die zich voor de grootste hoeveelheid verbond, zou pachter zijn.

De herverpachting had volgens deze gewijzigde voorwaarden plaats. De mededingers verbonden zich tot een gezamenlijk bedrag van 43.740 kati's, ter waarde van 9.185.400 gld. 's jaars. Het bedrag dezer hoeveelheid was 6480 kati's boven de tiban van het vorige jaar, doch nu behoefde ook geen pachtschat te worden betaald. De Staat zou toch een grooter voordeel van ruim 990.000 gld. in 's Lands kas zien vloeien.

Het grooter bedrag aan opium boven dat van het vorig jaar beantwoordde natuurlijk hoegenaamd niet aan de hoeveelheden, die de smokkelhandel tot dusverre op Java had geleverd. En zoolang die groote hoeveelheden niet werden opgenomen in de berekening der gegadigden, kon er niet veel verwachting bestaan van de gunstige werking van het nieuwe stelsel. Dat de smokkelhandel onverlet bleef en de pachters dien als te voren hadden volgehouden, moest bij de eerste verpachting reeds dadelijk blijken.

En de oorzaak der noodzakelijke mislukking is verklaard, en kon ook bezwaarlijk anders verklaard worden, dan uit het stelsel zelf, dat, evenals zijne voorgangers, de vrucht was van het streven naar vereeniging van twee beginselen, die elkander volkomen uitsluiten: het opiumgebruik te beperken en tegelijk het monopolie tot een ruim vloeiende bron van Staats-inkomsten te maken.

Baron VAN HOËVELL zeide terecht: „Men wilde den smokkelhandel (en daardoor uitbreiding der consumtie) tegengaan, maar men trachtte daardoor *meer de schatkist te bevoordeelen dan het gebruik van opium onder de Javanen te belemmeren en te verminderen.* Indien men het laatste als hoofddoel op den voorgrond had gesteld, en de financiëele belangen daarbij slechts inzooverre had laten gelden als ze met dit doel niet in strijd waren, dan had het stelsel misschien goede vruchten gedragen. Doch dan had men het zeker op andere wijze behooren toe te passen. De Regeering had dan een *nauwkeuriger toezicht* op het smokkelen moeten instellen en *krachtiger maatregelen tegen den sluikhandel* nemen."

Daarmede echter waren belangrijke geldelijke uitgaven gemoeid, en deze zouden de winst voor den Staat uit het monopolie aanzienlijk verlaagd hebben.

Voor ons is het zeer de vraag of men bij uitvoering, ondanks den ernstigen wil der Regeering tot toepassing van beduidende maatregelen tegen de smokkelarij, wel personen had gevonden, genegen om met groote kapitalen bij zoo groote risico te speculeeren. Door den hoogen inkoopsprijs van het opium bleef toch de noodzakelijkheid om smokkelwaar te debiteeren bestaan, en nu tegen den invoer en verkoop van geslo-

ken opium niets meer dan vroeger werd gedaan, kon men het er gerust op wagen.

Reeds gedurende den loop van den eersten pachttermijn zag men derhalve de ondoeltreffendheid van dit stelsel in, en ook de heer DE WAAL was overtuigd, dat, om verschillende redenen, op het verkrijgen van goede resultaten niet kon gerekend worden.

Toen in 1845 de nieuwe verpachting voor den termijn 1846—48 werd voorbereid, zette de Directeur der Middelen en Domeinen zijne bezwaren voor de Regeering uiteen in eene nota, d. d. 10 Juni No. 1248. Tot het schrijven daarvan werd hij gedrongen door de hevige oppositie van vele ambtenaren, die over de werking van het stelsel moesten adviseeren. Meer verwachting had hij nu van het vroegere: de pacht wordt gegund aan den bieder der hoogste pachtsom, onder verbintenis van *minstens* eene bepaalde hoeveelheid tegen vastgestelden prijs van den lande te ontvangen. Daarvan had men althans nog meer resultaten gezien dan van het sedert 1842 gevolgde systeem.

Daar stond de Regeering opnieuw voor de telkens terugkeerende vraag: Wat nu te doen?

De Directeur, bij wiens departement de opium-aangelegenheden berustten, eerst een der warmste voorstanders van het nieuwe stelsel, was geheel van zienswijze veranderd. En de ambtenaren, die voor de trouwe naleving der opium-bepalingen moesten waken, hadden zelfs reeds vóór de invoering tegen het plan geadviseerd. De Regeering droeg daarom den Directeur op eene reis over Java te doen om persoonlijk de aangelegenheden der pacht te onderzoeken, speciaal uit het oogpunt van terugkeer tot de vroegere regeling. Zijne ondervinding was, dat ook na de invoering van het nieuwe systeem door het Gouvernement, de pachters over het algemeen bij de wederverpachting *a*) van de onderdeelen hunner respectieve perceelen het oude hadden behouden. Deze ontdekking was den Directeur het bewijs, dat de pachters dat veel meer in hun belang beschouwden, zoodat het ook voordeeliger voor 's Lands financiën kon worden geacht. De Directeur merkte wel vermindering van opiumgebruik op en was overtuigd, dat die vermindering moest blijven plaatsgrijpen.

Maar dat zou juist pleiten voor eene gunstige werking van het stelsel?

De pachters hadden zich tot het nemen van meer opium verbonden en de bevolking gebruikte minder opium. Wat kan dat anders bewijzen dan dat de smokkelhandel minder dan vroeger omzet? En dat immers bedoelde het toenmalige stelsel?

Ja maar, zoo gelooft VAN HOËVELL, dat was geen vrucht der zooveel betere pachtregeling, maar, althans hoogst waarschijnlijk, over het algemeen alleen hieruit te verklaren, dat de bevolking in vele residenties zeer verarmd was en daardoor aan de zucht naar het opium

a) De bepalingen vergunnen den pachters den verkoop van opium voor zekere bepaald omschreven gedeelten van hun perceel bij contract aan „onderpachters" af te staan.

niet den ruimen teugel kon vieren. Volgens hem was het niet te bewijzen, dat het gebruik van opium ook was afgenomen in die gewesten, waar meer welvaart werd gevonden. De Directeur constateerde echter vermindering van debiet in zijn rapport aan de Regeering, maar hij vond daarin geen aanleiding om het stelsel te prijzen, dat hem het *minst voordeelig voor den Lande* toescheen.

De Regeering kon nog niet besluiten het weer los te laten. Haar vertrouwen daarin was evenwel zeer geschokt. Als bewijs daarvan wordt aangevoerd, dat bij de nieuwe verpachting de pacht niet meer voor drie jaren, doch slechts *voor één jaar* werd afgestaan. Bovendien werden de zeven districten in het Oosten van Java [Kediri, Soerabaya, Grissée en Bawéan, Madoera (Soemenap en Pemakasan), Pasoeroean en Bezoeki] in één perceel opgeveild en gegund. Het minimum der voor die zeven districten te verstrekken hoeveelheden werd bepaald op 796 kati's. De uitkomst der verpachting was wel geschikt om de Regeering te versterken in de meening, dat het goed van haar gezien was het stelsel te handhaven. Deze toch was gunstiger dan die van den vorigen termijn, en dat, niettegenstaande de pacht slechts voor één jaar werd gelaten. De geheele hoeveelheid, die de gezamenlijke pachters aannamen *maandelijks* tegen 210 gld. per kati te ontvangen, beliep 3715 kati's, of 44.580 kati's 's jaars tegen 43.740 in den vorigen termijn. Het Gouvernement nu zou beuren 7.361.800 gld. of ruim 176.000 gld. meer dan gedurende elk der drie vorige jaren. In werkelijkheid werd echter slechts 42.000 kati's aangevraagd, d. i. 2580 kati's minder dan waartoe men zich verbonden had, en nog 1740 kati's minder dan gedurende den vorigen termijn. Dit bewees òf dat het gebruik belangrijk verminderde òf dat buiten de pachters om of door de pachters zelve veel smokkel-opium gesleten werd. Het waarschijnlijkste is dat zij, door zooveel minder aan te vragen als zij aan het Gouvernement betalen moesten, den indruk wilden geven, dat het debiet verre beneden het cijfer bleef, waarop zij gerekend hadden, om dan voor een volgend jaar een veel geringer opbrengst te bedingen, of het Gouvernement te noodzaken tot de vroegere hun voordeeliger regeling terug te keeren.

Deze omstandigheid was voor den Directeur eene nieuwe aanleiding om tegen handhaving van het stelsel op te komen. Het hooge pachtcijfer voor 1846 verkregen, beschouwde hij als de vrucht van overdreven opbiedingen hier en daar. Het gevolg was achterstalligheid in de betaling van een groot gedeelte der pachtpenningen. Immers, de pachters moesten den indruk geven, dat zij bijna niet in staat waren 44.580 kati's te betalen, terwijl zij er slechts 42.000 hadden verkocht. De inning gaf tot allerlei moeielijkheden aanleiding.

Dat de Regeering wist, dat in minder armoedige streken het gebruik *niet* verminderd was, zou men mogen afleiden uit de wijziging, die zij voor de verpachting van 1847 maakte. Zij verlaagde het minimum van het maandelijks te ontvangen opium voor een en ander district, maar verhoogde dat wat het totaal betreft. Dit totaal bedroeg nu 42.000

kati's 's jaars. De pachters verbonden zich echter om slechts 40.572 kati's aan te nemen. Doch nu werden later grootere hoeveelheden er bij aangevraagd en in dat jaar leverde de Regeering 44.581 kati's.

Had zij geweten, dat zij die uitkomst verkrijgen zou, mogelijk had zij door het ongunstig resultaat der laatste verpachting zich niet laten bewegen het stelsel te veroordeelen, toen zij in den loop van het jaar 1847 die voor het volgend jaar moest regelen.

Nu maakte de Directeur van de laatste verpachting gebruik om zijne bezwaren tegen het stelsel te vernieuwen. Vast overtuigd, dat de hoofdoorzaak van het laatste onvoordeelig resultaat alleen aan de inrichting der pacht was toe te schrijven, die slechts den pachters aanleiding gaf den smokkelhandel op groote schaal te drijven, dus zeer goed inziende, dat de veel geringere aanvragen geen bewijs waren, dat de pachters slechts even weinig omzetten, stelde hij voor tot het vroegere terug te keeren. Ook de Regeering achtte eenige verandering begeerlijk „als maatregel ter verzekering, dat zoo min mogelijk in de behoefte aan opium op Java voorzien worde door den sluikhandel, aan welken thans, op eene uitgebreide schaal gedreven, de pachters zelve het grootste aandeel schijnen te nemen." (Gouvernementsbesluit van 29 Sept. 1847 N°. 1).

Een nieuw opium-reglement werd gearresteerd (Stbl. 1847 N°. 42). Veertien pachtperceelen werden aangewezen; de verpachting, die nu jaarlijks zou gehouden worden, zou bij openbare veiling en opbod plaats hebben. De prijs van het opium werd verlaagd en vastgesteld op *f* 100.— zilver *a*) per kati, en overigens werd, als van 1836—1842, een afzonderlijke pachtschat weer ingevoerd, met vaststelling der door den pachter te nemen hoeveelheid opium. Daarbij was de bepaling gevoegd, dat de pachter op gemotiveerde aanvrage bij en na goedkeuring door den Directeur der Middelen en Domeinen, ook siram kon verkrijgen. De bieder van den hoogsten pachtschat boven en behalve de verplichte aanneming eener bepaalde hoeveelheid tiban, tegen *f* 100.— per kati, zou pachter zijn. De prijs der siram werd verlaagd en op *f* 35.— per kati gebracht. Maar de aanvraag van siram zou $^1/_4$ van de vastgestelde hoeveelheid tiban niet mogen te boven gaan.

Al weer beging men volgens Van der Kemp dezelfde fout door, geheel willekeurig, de siram-verstrekking te beperken, en werd de prijs er van voor 1849 verlaagd tot *f* 25.— per kati. Voor dat en de volgende jaren werden voorts enkele wijzigingen in het reglement gebracht, die van ondergeschikt belang zijn.

Zien wij juist, dan trachtte de Regeering door dat reglement aan vele bezwaren tegemoet te komen. De inkoopsprijs van het opium werd verlaagd, want, werd gezegd en de feiten bewezen het ook, als het wettig opium te duur moet ingekocht worden, bloeit het vertier van het onwettig opium. De siram werd op slechts $^1/_4$ van den tiban-

---

a) Sedert 1847 was het muntwezen in Ned. Indië veranderd.

prijs gesteld, want is de siram te duur, dan voorzien de pachters zich voor wat zij meer dan de tibanhoeveelheid kunnen slijten, van de goedkoopere smokkelwaar, en het kwaad van den smokkelhandel, die de bevolking tot een overvloediger gebruik van het heulsap verleidt, moest men juist te keer gaan. Den pachters alle belang bij het smokkelen te ontnemen, en hen aan hare zijde te doen staan in den strijd tegen geheimen invoer en verkoop van opium, was het verlangen der Regeering.

Helaas! dat er ook nu slechts halve maatregelen konden genomen worden, daar de Regeering aan de *eene* zijde gebonden was door het beginsel: maak het opium maar niet al te goedkoop, want hoe lager het in prijs is, hoe meer het schuiven moet toenemen, en aan de *andere* zijde: maak het opium niet te laag in prijs, want dan lijden daardoor de belangen der schatkist te veel. Vergoeding voor dit nadeel te zoeken in een ruimer debiet zou toch lijnrecht strijden met een streven naar beperking van het gebruik.

De uitslag der verpachtingen volgens de voorwaarden van het nieuwe reglement was den Lande financieel niet voordeelig. De verkoopprijs van het opium aan de pachters en de opbrengt van den pachtschat bedroegen te zamen:

Voor het jaar 1848	*f* 6.894.240
„ „ „ 1849	*f* 6.446.560
„ „ „ 1850	*f* 5.351.100
„ „ „ 1851	*f* 5.064.360

Het cijfer daalde dus van jaar tot jaar. Wegens de aanzienlijke verlaging van den inkoopsprijs moest het eindcijfer in 1848 natuurlijk belangrijk minder zijn, want de ervaring leert, dat de stelling niet altijd opgaat, dat hoe minder de pachter voor het opium moet uitgeven, hij des te meer aan pachtschat zal besteden, allerminst zoodra de pachters het met elkander eens zijn en er geene concurrentie is. Het zal voor de Regeering al eene treurige positie zijn geweest overeenkomsten aan te gaan met vreemde Oosterlingen, die zij niet kon vertrouwen, en die zij in menig opzicht ter wille diende te zijn, om hun als pachters „bijstand en bescherming" te verleenen.

Op welke wijze men ook had beproefd den smokkelhandel te fnuiken en met welke goede verwachtingen men telkens weer eene andere regeling begon in toepassing te brengen, het is, gelijk de heer Baud in 1853 schreef, die verwachtingen werden geen enkele maal verwezenlijkt. Bij elken harer maatregelen hoopte de Regeering, dat de pachters om hun eigen voordeel zouden worden genoopt om mede te werken tot het weren van smokkelarij, maar te lang vergat zij, dat de pachters wel belang hebben bij het weren van den sluikhandel in het algemeen, maar nog grooter belang bij het drijven er van voor eigen rekening, daar het hun het opium heel wat goedkooper verschafte dan het Gouvernement. Nu leefde de Regeering steeds onder den indruk. dat de pachters de grootste smokkelaars waren. En toch met hen, die

smokkelaars zouden blijven ook onder de werking van het nieuwe reglement, moest zij contracteeren. De goede bedoelingen leden trouwens weer schipbreuk, en de in 1851 opgetreden Gouv.-Generaal DUIJMAER VAN TWIST kwam tot de overtuiging, „dat *de smokkelhandel door de Chineesche pachters gedreven werd met eene stoutmoedigheid en onbeschaamdheid, die inderdaad alle begrip te boven gaat*" [10]). Het opiumgebruik nam in evenredigheid toe. De bevolking werd op allerlei wijzen door de pachters aan het schuiven gebracht. Het streven der Regeering: beperking van het opiumgebruik was dus ook nu niet bereikt.

Integendeel, men was van dit doel verder verwijderd dan ooit te voren.

HOOFDSTUK V.

Van kwaad tot erger. Een keerpunt.

1851—1862.

Met enkele woorden over de pacht onder het vijfjarig bestuur van den Heer Mr. A. J. DUYMAER VAN TWIST, vangt de heer Mr. W. K. Baron VAN DEDEM zijne studie aan over de opiumaangelegenheden gedurende de jaren 1862—1882. Dit historisch-kritisch overzicht bewijst ons gewichtige diensten 1°. daar het overzicht van Baron VAN HOËVELL in '51 geschreven werd, 2°. wijl VAN DEDEM's verhandeling is bewerkt naar vele officieele bescheiden, tot welke den schrijver toegang was verleend, vooral 3°. omdat het ons bekend maakt met de gedragslijn der *Regeering* tegenover het opium. Het deelt ons n.l. mede wat onder de mannen der Regeering is voorgevallen, en dus voor de verklaring en beoordeeling harer houding van groote waarde is. Zij erkent zelve, dat zij volstrekt niet op de hoogte was van den werkelijken toestand. Dit blijkt uit de „Koloniale Verslagen," die van 1849 af jaarlijks worden uitgegeven. De Heer E. B. KIELSTRA citeert daaruit in zijn zeer belangrijk artikel: „Java's grootste ramp" [11]). In het verslag over 1853 o. a. wordt gezegd, dat „met geen schijn van juistheid" een oordeel mogelijk is omtrent de toeneming of afneming van het gebruik van het „verderfelijk heulsap," zoolang de omvang van den smokkelhandel onbekend blijft. Dat die handel groote afmetingen had aangenomen, begreep de Regeering thans zeer wel. „De geschiedenis der laatste jaren toont het voortdurend bestaan van een uitgebreiden sluikhandel in amfioen aan. In 1852 en 1853 is het Bestuur op het spoor gekomen van zeer belangrijke sluikerijen in Rembang, Passoeroean en Batavia, welke het bewijs hebben geleverd van eene zich over onderscheidene gewesten van Java uitstrekkende samenspanning van vermogende en invloed hebbende Chineezen, gesteund door

omgekochte inlandsche ambtenaren." „Tegen deze ontdekte enkele feiten staan intusschen waarschijnlijk een aantal fraudes over, die verborgen bleven." En hoe deed de Regeering tegenover deze overtreders van 's Lands wetten? Antwoord ...: „de middelen, welke het Gouvernement ten dienste staan om dien (den smokkelhandel) tegen te gaan zijn noodwendig te beperkt, om met eenigen grond te mogen rekenen op eene duurzame verhindering van den verboden invoer," eene bekentenis, die korter aldus kon luiden: „Wij zijn zoo goed als machteloos." En de grootste overtreders waren de pachters, die met hunne vermogende vrienden vereenigingen vormden, die den sluikhandel ten doel hadden en met eene verregaande vermetelheid te werk gingen [12]).

Het ging echter niet aan zich bij deze uitspraak kalm neer te leggen en den steeds-invloedrijkeren sluikers gewonnen spel te geven.

De maatregel, die in 1854 werd genomen (Stbl. No. 76), was evenwel slechts voorloopig, al bleef deze ook tot 1861 gehandhaafd. Doch dit lag waarschijnlijk volstrekt niet in de bedoeling van den Gouv.-Generaal, die de nieuwe regeling invoerde, welke hierop neerkwam: Er zal eene bepaalde tiban-verstrekking zijn, die de pachters gebonden zijn te ontvangen tegen *f* 100.— per kati, doch eene onbeperkte siram-verstrekking op aanvrage aan de Residenten, die ze zullen mogen inwilligen onder nadere goedkeuring door den Directeur. Het maximum der siram wordt nu afgeschaft. De pachter kan zooveel siram bekomen, als hij naar de overtuiging van den betrokken Resident of, zoo mogelijk, op bewijs van werkelijke behoefte noodig heeft, en heeft daarvoor niet meer te betalen dan de marktprijs, verhoogd met de kosten van transport, bedraagt. De prijs werd op *f* 12.— per kati gesteld en was dus lager dan ooit. Dit nu is, wat de heer VAN DER KEMP noemt, het *normale* tiban-siram-stelsel, dat men, volgens hem, reeds in 1832 had moeten invoeren. Onbeperkte verstrekking van siram tegen den laagst mogelijken prijs achtte hij het eenige middel om de pachters terug te houden van invoer en omzet van gesloken opium. De Heer DE WAAL betoogt echter, dat het maximum voor het wettig gebruik van opium volkomen rationeel is. Anders toch heeft het Gouvernement zich met de levering niet in te laten. Wil het aan de pachters zooveel siram verstrekken als zij verlangen, dan kunnen zij zelven het wel invoeren. Doch ook hij meende, dat er redenen genoeg zijn om aan de pachters het recht van invoer niet toe te kennen, maar dan ook moet het Gouvernement de hoeveelheden bepalen, die het leveren wil. De strekking der nieuwe regeling was dan ook, verzekert de heer DE WAAL, die destijds waarnemend Algemeen Secretaris was en als zoodanig het ontstaan er van bijwoonde, de hoeveelheid opium te weten te komen, welke de sluikhandel placht aan te brengen. En hij meent, dat men na een paar jaren daarvan tamelijk op de hoogte was.

Zou dit inderdaad het geval zijn geweest?

Men geloove het niet. Dit zou het geval geweest zijn, indien de *pachters* hadden willen weten, hoeveel werkelijk hun debiet bedroeg.

Maar dat wilden zij *niet*, want ook thans begrepen zij zeer goed, welk doel de Regeering had, toen zij hun het opium, dat boven de verstrekte hoeveelheid aangevraagd werd, zou verstrekken zonder dat daarvoor maar eenige grens werd aangewezen, en ongeveer tegen denzelfden prijs als de smokkelhandel. Het was toch klaarblijkelijk om, wanneer men omtrent het werkelijk verbruik van opium op Java de waarheid was te weten gekomen, den *duren tiban te verhoogen*. En dat moesten de pachters voorkomen!

De Regeering ging met te meer vrijmoedigheid tot die ongelimiteerde verstrekking over, daar het niet bewezen is, zooals zij verklaarde, dat het verbruik daardoor zou vermeerderen en zulks zelfs niet waarschijnlijk is, omdat de sluikhandel anders toch in het te kort voorziet. 's Lands belang zou zoo tegelijkertijd, naar men vertrouwde, worden gebaat. Immers die onbeperkte verstrekking van Gouvernementswege zou grootere mededinging voor de pacht in het leven roepen, en daardoor het pachtcijfer opvoeren, en dit zou veroorzaken, dat het opium niet zoo bijzonder goedkoop aan de verbruikers verkoopbaar zou zijn. Daardoor zou het verbruik binnen zekere grenzen beperkt blijven.

Nu had men dan toch het middel ontdekt, dat den sluikhandel zou vernietigen en de Staatsvoordeelen bevorderen! Het werd althans gezegd, maar zou de Indische Regeering het eerste waarlijk hebben geloofd?

Wij meenen, dat dit aan eenigen twijfel onderhevig is. Dan zou zij geen oog moeten gehad hebben — en dat is na zoovele ervaringen van vroegere jaren niet aan te nemen — voor de fout, die ook dit stelsel beheerschte en onvruchtbaar zou maken: den pachtschat zooveel mogelijk op te drijven, want dit moest den pachters weer dwingen alle mogelijke middelen in het werk te stellen om hun debiet uit te breiden. Het zou dan ook spoedig gaan, zooals het onder alle regeling gegaan is: de schatkist zoude er door worden gebaat, maar het verbruik vermeerderd.

Doch, wij zeiden het reeds, de heer Van Twist beschouwde dezen maatregel niet als definitief. Een meer afdoende wijziging was in die jaren in overweging. En er gingen gaandeweg meer stemmen op voor het groote beginsel: vermindering van opiumgebruik *ook met geleidelijke opoffering der financieele voordeelen voor den Lande.*

De opbrengst der pacht was met elk jaar klimmende. In ronde cijfers bedroeg zij voor

1855	*f* 5.800.000
1856	*f* 6.600.000
1857	*f* 6.900.000
1858	*f* 8.200.000
1859	*f* 7.800.000
1860	*f* 8.400.000
1861	*f* 10.200.000

En wat de verstrekkingen betrof, zij bedroegen aan tiban en siram voor

1855	62.200	kati's.
1856	70.800	„
1857	84.600	„
1858	91.300	„
1859	99.800	„
1860	105.600	„
1861	102.200	„

Er had dus inderdaad een grooter officieel verbruik van opium plaats. Men verkreeg alzoo het bewijs van de vele smokkelarij gedurende de jaren 1848—1854, toen het hoogste cijfer der verstrekte amfioen slechts 48.300 kati's bedroeg, en er wel eens niet meer dan 43.200 kati's werden afgeleverd. Maar geven de bovenstaande cijfers ongeveer het totaal bedrag aan van wat in die jaren geconsumeerd werd, dan bewijzen zij meteen, dat het verbruik aldoor toenemende was. Dat mocht zoo niet voortduren. In de Staten-Generaal kwam de opium-kwestie nu jaarlijks aan de orde, en, meestal bij monde van den heer MACKAY verlangden velen van de Regeering „middelen om dit verderfelijk kwaad tegen te gaan."

In 1858 noodigde de Minister van Koloniën ROCHUSSEN den Gouv.-Generaal PAHUD uit, om na een ingesteld onderzoek, voorstellen in te dienen om het gebruik van opium te doen verminderen. De Minister voegde er maar terstond zijne opmerkingen bij. Rijzing van den pachtschat door een *vermeerderd debiet moest voorkomen*, en elke regeling, die op grooter consumtie zou uitloopen, veroordeeld worden. Er behoorde z. i. naar *opdrijving van den koopprijs* te worden gestreefd, want opium, dat slechts tegen hoogen prijs kan worden ingekocht, komt alleen onder het bereik van het geringst mogelijk aantal personen. Naast de opdrijving der debietprijzen beval de Minister aan het *aantal verkoopplaatsen van opium te verminderen*, omdat in een groot aantal kitten voor de bevolking eene verzoeking ligt om zich gaandeweg meer aan het gebruik van het „verderfelijk heulsap" over te geven, terwijl de pacht zich intusschen steeds verder verwijdert van het doel, dat met haar beoogd wordt. Hoe minder kitten er bestaan, hoe verder voor velen de afstand wordt om opium te gaan koopen.

's Lands schatkist — ook deze werd natuurlijk weer niet vergeten — zou op die wijze niet worden geschaad. Er zou zoo *minder debiet* zijn, doch door de hoogere prijzen zouden de *inkomsten dezelfde* blijven. Inderdaad er is reden om zich te verbazen, dat in 1858 een Minister van hooge prijzen nog iets goeds voor verbruiksvermindering kon verwachten. Reeds DAENDELS toch had zich door de uitbreiding van den smokkelhandel, het noodwendig gevolg der hooge prijzen, genoodzaakt gezien tot prijs*verlaging* te besluiten, en de ondervindingen met latere stelsels, waarbij het opdrijven der prijzen op den voorgrond stond, opgedaan, had toch voldoende bewezen, dat op dien weg het aan de pacht toegekend zedelijk doel allerminst bereikt wordt.

Veel indruk schijnt dit ministerieel schrijven in Indië niet uitgeoefend te hebben. Maar de Indische Regeering beval een onderzoek. De Hoofden van Gewestelijk Bestuur zonden nog in hetzelfde jaar, 1858, hun advies aan den Directeur der Middelen en Domeinen in, doch de zaak bleef te zijnen bureele niet minder dan anderhalf jaar lang zonder dat hij van Regeeringswege er aan herinnerd werd. De heer DE WAAL was toen kort geleden (Februari '58) als hoofd dier Directie afgetreden, doch hij getuigde: „Het was alsof men tegen het door den Minister voorgeschreven onderzoek opzag of vreesde vergeefschen arbeid te verrichten." Alles ging zoo langzaam, zoo mat, want toen dan toch eindelijk den 24 Sept. '60 het advies van den opvolger des heeren DE WAAL naar den Raad van Indië ging, bleef het daar niet minder dan 8 maanden aanhangig. Eerst den 21sten Mei '61 bracht de Raad zijn advies uit, toen de heer ROCHUSSEN reeds lang als Minister was afgetreden en de heer J. LOUDON aan het hoofd van het Departement van Koloniën stond. Uit dit advies blijkt niet onduidelijk, hoe de Raad van Indië dacht over de bedoeling, die steeds bij alle aanschrijvingen uit Nederland in zake de opiumpacht, indien al niet op den voorgrond gesteld was, dan toch niet onduidelijk doorschemerde: „Laat de schatkist geen schade lijden!" De *Standaard* schreef eens: [14]) „Dat desnoods het geldelijk voordeel moet opgeofferd, is niet op het Binnenhof, maar (wel) te Buitenzorg maatstaf van handelen geweest." [15]) De Raad van Indië drukt zich in zijn advies aldus uit: „Het mag niet worden ontkend, dat het gestadig toenemen van den opiumpachtschat voor de Regeering tot hiertoe geene onverschillige zaak is geweest." En wederom: „De opiumpacht heeft steeds als middel van inkomst de belangstelling van de Regeering dezer landen in hooge mate gaande gehouden, en ieder middel, dat leiden kon om de jaarlijksche opbrengst van deze pacht op te voeren, werd met gretigheid aangenomen." De laatste zinsnede gaf den heer PERELAER deze woorden in de pen: „*Ieder middel* met gretigheid aangenomen." „Ieder middel!" Dat de Raad van Indië weinig geloof sloeg aan den ernst der Regeering in Nederland, blijkt wel hieruit, dat dit Hooge Regeeringslichaam voorstelde *de noodige machtiging tot handelen* te verzoeken met eene daarbij gevoegde verklaring van het Opperbestuur, dat het zijn *ernstige wil* was om tot vermindering van het opiumgebruik meer en meer te geraken, *ook met geleidelijke opoffering van de aanzienlijke voordeelen, uit dat middel voor 's Lands kas voortvloeiende.* Het is alsof men zeggen wilde: *Wij* willen wel en gaarne tot vermindering daarvan werkzaam zijn, doch wij werken niet gaarne in de onderstelling, dat onze moeite tevergeefsch is. De Regeering hebbe ons slechts schriftelijk te verzekeren, dat ook zij ernstig die vermindering bedoelt, zij late ons vrij om te doen wat er noodzakelijk moet geschieden, en wij zullen aan het werk tijgen. Wij beginnen niet, voor het Opperbestuur verklaard heeft, dat de financieele belangen van den Staat niet langer het nemen van radicale maatregelen behoeven te verhinderen.

Het moet voor den Raad van Indië inderdaad eene aangename verrassing zijn geweest te vernemen, dat een Minister aan het hoofd van het Departement van Koloniën was opgetreden, die al terstond in zijnen geest werkzaam was, nog vóór hij van het advies van den Raad had kunnen kennis nemen. De heer Mr. J. LOUDON had de bedoelde ondubbelzinnige verklaring tegelijk met nieuwe instructiën reeds naar Indië gezonden. Het verzoek van den Raad aan het Opperbestuur is gedateerd 21 Mei '61, doch reeds op 26 April had de Minister in de Tweede Kamer verklaard met toestemming des Konings het Indische Bestuur te hebben aangeschreven om vóór de eerstvolgende verpachting maatregelen te nemen tot inkrimping van het gebruik.

Had de ministerieele boodschap niets anders bevat, de Indische Regeering zou haar evenals het schrijven van des Ministers voorganger koel ontvangen hebben. Nu hield ze in, wat nog nooit, in zake de opiumpolitiek, in eenig schrijven van het Opperbestuur te lezen was geweest. De Minister LOUDON had dan aan Z. M. gerapporteerd: „Eene eerste voorwaarde is, dat de Regeering bereid zij een *deel der inkomsten, die uit deze noodlottige bron voortspruiten, op te offeren.*" Die opoffering achtte hij *door zedelijkheid en menschelijkheid gebiedend voorgeschreven*, en zij zou strekken tot vermeerdering der welvaart onder de bevolking en daardoor indirecte voordeelen voor het Gouvernement in het leven roepen. Het rapport van den Minister droeg tot dagteekening 19 April 1861. Nog vóór den 26sten dier maand mocht hij aan de Indische Regeering eene depêche zenden, waarin hij verklaart, dat het *'s Konings ernstig verlangen* is, dat vóór de eerstvolgende verpachting eene nieuwe regeling voor de opiumpacht worde vastgesteld, met het doel *niet alleen verdere toeneming van het verbruik te verhinderen, maar ook de reeds bestaande noodlottige uitbreiding van dit kwaad te beperken, al ware het ook dat zoodanige nieuwe regeling het verlies van een gedeelte van de tegenwoordige opbrengst der opiumpacht tengevolge moest hebben.*

Dat is ronde taal, dat de consequentie der begrippen van „zedelijkheid en menschelijkheid!"

In Indië bestond geen oogenblik meer twijfel aan den ernstigen wil bij de Regeering in Nederland, en nu men eenmaal de overtuiging bezat, dat bij haar beperking van het opium*kwaad* op den voorgrond stond, bleek ook terstond warme instemming met dit beginsel bij de autoriteiten in Indië.

Van de Residenten, wien des Gouvernements bedoelingen omtrent het opiumverbruik alleen werden medegedeeld, zonder dat hun oordeel werd gevraagd anders dan omtrent de geopperde denkbeelden, gevoelden velen zich gedwongen zich te uiten op eene wijze, die — zooals de heer VAN DEDEM zegt — in de officieele taal zeldzaam mag worden genoemd. Daar is b.v. de heer O. VAN REES, destijds Resident van Soerabaya. Hij wenschte den Directeur, onder wien de pacht toen ressorteerde, hartelijk geluk met den ontvangen last der Regeering. Wel

voorzag hij eene beduidende vermindering der inkomsten voor 's Rijks schatkist uit „het tot dusverre toenemend bederf der bevolking", doch deze „schade" zou strekken ten bate van de *duurzame* belangen van Java en het moederland. Gaarne zou hij medewerken om aan de bevolking die groote weldaad te bewijzen.

Hij wanhoopte niet, dat bij krachtige doorzetting van de heilzame bedoelingen der Regeering ook zelfs zijn gewest, waar de ondeugd zeer algemeen was, eenmaal geheel of gedeeltelijk voor het opiumdebiet zou kunnen gesloten worden. Een zelfde vertrouwen sprak er algemeen in de adviezen, die werden ingediend, en ook de Directeur en de Raad van Indië getuigden in denzelfden geest.

Het kwam thans op de middelen aan, noodig tot bereiking van het doel. Men was in het bezit der missive van den Minister ROCHUSSEN. Deze had o. a. inkrimping van het aantal kitten aanbevolen. Vele hoofden van Gewestelijk Bestuur hadden dit denkbeeld van groot belang geacht. Toch hoopte de Directeur, hoe zeer ook hij voor *geleidelijke* vermindering van het aantal, dat destijds op Java 1812 bedroeg, [16]) gestemd was, meer van een anderen maatregel. Dat het opiumgebruik zoo sterk was vermeerderd, schreef hij toe aan het stelsel van verstrekking naar behoefte, *a*) weshalve vooral daarop moest worden teruggekomen. Hij had reeds in 1857 het voorstel gedaan een einde te maken aan die grenzenlooze verstrekking van siram tegen handelsprijs, en met zijne zienswijze vereenigde zich de Raad van Indië. Een maximum-verstrekking moest worden ingevoerd, het onderscheid tusschen tiban en siram opgeheven, het debiet gebonden aan eene bepaalde hoeveelheid, die niet vermeerderd kon worden, en tevens gestreefd die ieder jaar zooveel mogelijk in te krimpen. Doch dit stelsel is het, dat de heer WISELIUS als halfslachtig afkeurt, in welk oordeel de heer VAN DER KEMP geheel medegaat, en dat ook volgens BÉ IK SAM, die indertijd opiumpachter was, en „tot in de kleinste bijzonderheden bekend is met den opiumhandel, zoomede met de sluikwegen der smokkelaars" [17]), eene der grootste oorzaken van den later kolossaal uitgebreiden sluikhandel is gebleken, zooals alle maxima-verstrekkingen uit den aard der zaak steeds zullen zijn. „De pachters worden er door gedwongen," zegt BÉ IK SAM, „tot zekere hoogte gemeene zaak te maken met de smokkelaars."

De zaak is duidelijk. De pachter werkt voor zijn winst. Hij zal het er daarom op toeleggen het gebruik van opium aan te moedigen, om zijn debiet te vermeerderen. Is nu de hoeveelheid, die het Gouvernement hem veroorlooft te verkoopen, op verre na niet voldoende om de consumenten te voorzien, dan zal hij onwettig opium debiteeren. Wij zullen later de bezwaren wel leeren kennen tegen een stelsel, dat toen als het zekerste middel tegen sluikhandel en uitbreiding van debiet en ver-

a) Dit was dus het resultaat van het door den Gouv.-Generaal VAN TWIST ingevoerde stelsel, tegen zijne bedoeling zoovele jaren achtereen gehandhaafd.

bruik in aanmerking kwam. Van de aanbevolen vermindering van verkoopplaatsen scheen de Regeering in Indië niet veel te verwachten. De theorie klinkt aannemelijk, de uitkomst zou er niet mede in overeenstemming zijn. De schuiver toch loopt ook wel wat verder, wanneer dit noodig is. Daarbij laten de pachters, zooals de Raad van Indië verklaarde in zijn advies van Mei 1861, het opium *rondventen*, en ook andere smokkelaars loopen het land af met deze waar. En dat oordeelde men moeielijk te beletten, terwijl er toen niet minder dan 1812 kitten bestonden. Wat zou het dan zijn als men aan het verminderen ging! [18]) De pachters te binden aan bepaalde, weinige, 2 à 3 uur van elkander gelegen plaatsen, zou slechts den sluikhandel bevorderen. Eerst dan, meende de Raad, zoude inkrimping van het aantal verkoopplaatsen tot de gewenschte uitkomst leiden en aan het opiumgebruik een zwaren slag toebrengen, als alle gebruik *buiten de kitten* werd verboden. De Gouv.-Generaal PAHUD wachtte van dit laatste gewichtige resultaten. De handhaving van zulk verbod zou echter veel te groote moeilijkheden opleveren, dan dat men tot dien maatregel zou besluiten, oordeelde de Raad. Immers, overal, over geheel Java, is opium te koop; waar de pachter niet in de behoefte voorziet, doet de smokkelaar het, zegt BE IK SAM. Daarom zoolang het verbruik buiten de kitten vrij staat, zal niemand naar een min of meer verwijderde kit gaan, om zich van opium te voorzien, tenzij hij om andere reden in de nabijheid wezen moet; maar overigens zal hij de voorkeur geven aan opium, dat de smokkelaars, en dan nog wel zooveel goedkooper, hem aan huis bezorgen.

Men nam dus *a priori* aan, dat inkrimping van verkoopplaatsen geen vrucht zou dragen en daarom vond het ministerieel denkbeeld bij den Raad geen bijval. De Gouv.-Generaal was daartegenover van inzicht, dat de Regeering voor moeilijkheden niet mocht terugdeinzen, en wenschte dat „al dadelijk" over het voorbereiden van een, naar zijne meening, veelbelovenden maatregel zou worden nagedacht.

Het andere denkbeeld: maxima-verstrekkingen, scheen den Raad toe wel iets goeds te bevatten. Hij adviseerde dan ook tot dit stelsel over te gaan, doch niet zonder *tegelijkertijd ook andere zoodanige maatregelen* te overwegen, *als dienstbaar en uitvoerbaar* zouden worden geacht om het gebruik te doen verminderen. Voor het oogenblik kon hij die niet in derzelver geheel aanwijzen. Men zou ze slechts in overweging nemen, naar gelang de ondervinding de *behoefte* daaraan zou doen *gevoelen*, en de *omstandigheden* de invoering mogelijk zouden maken. Zoo o. a. noemde de Raad bij wijze van voorbeeld: het vaststellen van *minimum-prijzen*, beneden welke de pachters niet zouden mogen verkoopen.

Een artikel in een vroeger opium-reglement, dat van 1842, verbood den verkoop beneden een vastgestelden prijs, n.l. de tjandoe tegen *f* 20 per thail, en het ongepraepareerde opium tegen *f* 13, doch latere reglementen bevatten geene bepalingen van dien aard.

Bij circulaire van den Directeur werden de Residenten uitgenoodigd de volgende vragen te beantwoorden:

1°. op welk cijfer het maximum in het gebied van elke residentie behoorde te worden vastgesteld;

2°. hoe hun oordeel luidde over het verbod van schuiven buiten de kitten;

3°. hunne meening te kennen te geven over een bepaling van een minimum-prijs, waarvoor het opium door de pachters zou mogen worden verkocht; en

4°. over het denkbeeld om de straffen tegen den smokkelhandel, tot nu toe alleen in boeten bestaande, te verzwaren. Tevens werd den Residenten bericht, „dat het ernstig verlangen der Regeering is, dat *geene gepaste middelen onbeproefd worden gelaten* om het verbruik van opium geleidelijk te doen afnemen, en het haar daarom aangenaam zal zijn daartoe zoo dikwerf voorstellen te ontvangen als U ter bereiking van dat doel dienstig en tijdig zal achten.”

Men ziet, dat van vermindering van het aantal kitten geen sprake is, niettegenstaande vele Residenten dezen maatregel juist aanbevolen hadden.

In hunne antwoorden stelden zij evenwel de wenschelijkheid der vermindering weer op den voorgrond. De Resident van Kediri noemde zelfs eene geleidelijke inkrimping van het aantal kitten het zijns inziens *eenige* middel om het opiumgebruik te beperken en geleidelijk af te schaffen. Alleen verharde schuivers zullen groote afstanden willen afleggen om opium te koopen. De anderen, wanneer hun de gelegenheid tot inkoop wordt bemoeilijkt, zullen van lieverlede het schuiven ontwennen. Hij meende in zijn gewest binnen enkele jaren het gebruik tot binnen enge grenzen te kunnen terugdringen, wanneer men zijne aanwijzing der vermindering van kitten wilde opvolgen. De Resident van Banjoemas wilde in zeker deel van zijn gebied het aantal kitten, toen 64 in getal, in vier jaren tijds tot 5 verminderen. Ook andere Residenten wezen de vermindering aan, die zij voor hun gewest wenschten.

Wat de verzwaring van straffen tegen den smokkelhandel betreft, deze werden algemeen noodig geacht. Weinig rationeel vond men het, dat de straffen alleen in geldboeten en subsidiaire gevangenisstraf bestonden of zouden blijven bestaan.

Geldboeten weerhouden toch de rijke sluikers niet van speculatiën, welke, bij welslagen, groote winsten afwerpen. De meerderheid der Residenten, het twee derde deel der 24, verklaarde zich tegen een verbod van het gebruik buiten de kitten èn om de moeielijkheid der handhaving èn omdat zij vreesden, dat die maatregel meer kwaad dan goed zou doen. Wel zeiden enkele voorstanders: Schaamte zal velen terughouden van zich in het openbaar als schuivers te doen kennen; doch anderen meenden, dat door hen naar de kitten het drijven, die het schuiven niet willen laten, velen over de schaamte zullen heenkomen. Het schuiven in het openbaar zou dan regel worden. Groote amfioenhuizen, die vele menschen kunnen bevatten, zouden verrijzen in de plaats der gemeen-

lijk nietige verkoopplaatsen. In die gebouwen zou het schuim der natie elkaar ontmoeten en menigeen tot hiertoe in stilte een weinig schuivende, zou daar tot misbruik en misdrijf verleid worden. Dat de sluikhandelaars wel zullen zorgen, dat de menschen opium aan huis ontvangen, en dat ook de pachters het heulsap laten rondbrengen, schijnt geen der Residenten te hebben aangeroerd.

Over de vaststelling van minima-prijzen waren de gevoelens verschillend. De meesten adviseerden er tegen, vooral op grond van de moeilijkheden der handhaving. De maatregel toch zou aanleiding geven, dat kooper en verkooper tot overtreding samenspannen, en een vergrijp zou slechts door haarfijne navorschingen te bewijzen zijn. Een assistent-Resident verklaarde onbewimpeld geen heil te zien in eene toepassing der denkbeelden, welke bij de Regeering in overweging waren. Het voortbestaan der pacht onder voorwaarden, welke den pachter verbieden zooveel mogelijk winst te zoeken, achtte hij eene ongerijmdheid. Hij oordeelde dat men tot middelen van geweld moest besluiten, omdat *alleen daardoor* het opiumgebruik op afdoende wijze kan worden tegengegaan.

Volgens den wensch van het Opperbestuur werd nog vóór de verpachting in '62 eene nieuwe regeling ingevoerd: *het maximum-stelsel.* Voor elk pachtperceel zou de hoeveelheid van het van den Lande verkrijgbaar opium worden bepaald. Van tiban of siram is geen sprake meer. Pachter werd hij, die het meeste bood voor het recht om eene vastgestelde hoeveelheid opium te slijten, die niet vermeerderd kan worden, en de inkoopsprijs van het artikel werd op *f* 20.— per kati bepaald, iets meer dus dan het Gouvernement gemiddeld voor het opium betaalde. Zulks geschiedde ten einde geene aanleiding te geven, dat de aanzienlijk minder uit 's Lands pakhuizen te verstrekken hoeveelheid door smokkel-opium zou worden aangevuld.

Het maximum werd al dadelijk veel lager gesteld dan de hoeveelheid, die in '61 aan de pachters was verstrekt geworden. In het laatstgenoemd jaar bedroeg die 102.185 kati's. Voor '62 werd zij op 87.528 kati's gesteld. Men nam bij de vaststelling aan, dat „zonder eenig bezwaar" de maxima gerekend konden worden op ongeveer het gemiddelde der verstrekkingen van 1857—1860, verminderd met tien ten honderd. De heer De Waal acht deze handeling minder voorzichtig bij de duidelijk wassende richting van het verbruik. De regeling en vaststelling van het aantal verkoopplaatsen werd aan de Residenten in overeenstemming met den Directeur der Middelen en Domeinen overgelaten.

En dit alles geschiedde, terwijl men met de meeste zekerheid van te voren kon weten, dat de pacht een of meer millioen guldens minder zou opbrengen. De vice-President van den Raad van Indië, waarnemend Gouv.-Generaal, Mr. A. Prins, verzweeg dit niet in zijn schrijven van 12 Oct. 1861 aan het Opperbestuur in Nederland, dat hij op nog grooter verliezen voorbereidde. Hij noemde de nieuwe regeling slechts een eersten stap. Wie weet welke voorstellen de Residenten zouden doen, en

hoezeer de aanneming daarvan van invloed zoude zijn op de pachtsom. De Directeur toch had aan den Raad verklaard, dat men, zouden de voorgenomen en nog in te voeren maatregelen gelukken, niet moest terugdeinsen voor de geldelijke opofferingen, welke daarvan het noodwendig gevolg zouden zijn. Tegen den smokkelhandel, die misschien driester dan ooit het hoofd zou opsteken, diende eene behoorlijke kustbewaking georganiseerd te worden en ter beschikking der Residenten moesten voldoende fondsen gesteld. Reeds had de Directeur verzocht hem te machtigen om in overleg te treden met de betrokken Hoofden van Gewestelijk Bestuur omtrent de beschikking er over.

Men geloofde dan ook aan de verzekering uit Nederland gedaan, en ontleende daaraan den moed tot doortastend handelen. Toch gewaagt de waarnemende Landvoogd in zijne na de genomen regeling aan den Minister van Koloniën gerichte missive van 12 Oct. 1861. niet van onvermijdelijke en kostbare middelen tot bestrijding van den sluikhandel. Meende hij dan, dat ze overbodig zouden zijn? Dat meende hij evenmin als de Raad van Indië, die de juistheid van des Directeurs inzicht erkende. Maar — de Gouv.-Generaal nam de mogelijkheid aan, dat de nieuwe pachtregeling „gedesavoueerd" zou worden, dewijl de opbrengst der pacht nu minder zou bedragen. Zoo moeilijk viel het der Indische Regeering, gelijk Van Dedem zegt, om volle geloof te schenken aan de offervaardigheid in Nederland.

Welke toekomst de nieuwe regeling gehad heeft, zal ons blijken.

Onze beschrijving van deze periode zou onvolledig zijn, indien wij niet gewaagden van nog een anderen maatregel tegen het opiumgebruik, waarvan men zich goede uitkomsten voorspelde. Het is de uitbreiding, tegelijk met het nieuwe stelsel van verpachting, aan het verbod van invoer en gebruik van opium gegeven, dat sedert bijna 40 jaren in de Preanger-Regentschappen gunstig werkte.

Reeds vroeger spraken wij over deze residentie als van een gewest, sedert 1824 voor den invoer en het gebruik van opium geheel gesloten. De omstandigheden, die hebben medegewerkt tot het in het leven roepen van het desbetreffend verbod, leerden wij reeds kennen: de armoede der bevolking, de vrees der Regenten, dat naarmate er meer spaarpenningen aan opium besteed werden, in gelijke mate het voordeel zou afnemen, dat zij van de bevolking trokken, en de vrees der Regeering voor het verdwijnen der koffieboonen; doch de overweging, die den Gouv.-Generaal Van der Capellen drong tot dat door Hoofden en bevolking toegejuichte verbod, werd aldus omschreven: „dat alle stappen, welke door het gouvernement kunnen worden gedaan in het belang van de afschaffing van het gebruik van amfioen, zonder al te groote opoffering van 's lands inkomsten, als heilzaam en doelmatig moeten worden beschouwd." Het was in den aanvang van den tijd, dat men op allerlei wijze bevordering van 's Lands inkomsten met beperking van het opiumdebiet zocht te vereenigen. „Doelmatige en heilzame" maatregelen

juichte men toe, doch zij mochten niet met opoffering van de financieele belangen gepaard gaan. De Gouv.-Generaal Baron VAN DER CAPELLEN kon nog maatregelen treffen, die eenige, zij het dan ook „niet al te groote opoffering van 's Lands inkomsten" ten gevolge hadden. Dit was gaandeweg anders geworden. En bijna 40 jaren zocht men vruchteloos naar een middel, dat twee heterogene elementen zou vereenigen.

Nu was de tijd aangebroken, waarin de belangen der schatkist aan de vermindering van het opiumdebiet, zoo noodig, mochten opgeofferd worden, en nu de Indische Regeering de handen vrij had om doelmatige bepalingen in het leven te roepen, viel de gedachte onmiddellijk op de heilzame uitwerking van het verbod voor de geheele residentie Preanger. Ook werd de vraag ernstig overwogen, in hoever men andere streken voor het opium zou kunnen sluiten. De Directeur DE WAAL was in 1856 en 1857 tot de overtuiging gekomen [19]), dat deze maatregel voor toepassing vatbaar was in de grootste helft der residentie Cheribon. Hij wist de ordonnantie van 5 Dec. 1858 te bewerken, die den invoer en het gebruik van opium in die streek verbood.

In '61 kwamen daarvoor ook andere gewesten of gedeelten van residentiën in aanmerking, en de heer DE WAAL kon verzekeren, dat „op een aanmerkelijk deel van Java" de bevolking niet aan opium verslaafd was, zoodat men het Preanger-verbod alvast over de daartoe behoorende streken kon uitbreiden. Bij circulaire van den Directeur werd den Residenten gevraagd, of het verbod tegen invoer en gebruik van opium sedert 1824 in de Preanger vigeerende, ook op andere deelen van Java en Madoera zou kunnen worden toegepast. Daarbij werd de aandacht vooral gevestigd op die afdeelingen, desnoods districten, waar nog weinig opium onder de inlandsche bevolking gebruikt werd. Sommige Residenten wezen daarvoor geschikte streken aan. De Resident van Banjoemas wenschte, dat een deel van zijn gebied *terstond* tot een „verboden kring" zou worden gemaakt. Ingevolge die adviezen werd besloten. En toen het jaar '61 ten einde liep, werden door den Gouv.-Generaal Mr. Baron SLOET VAN DER BEELE met handhaving van het verbod, vroeger voor de Preanger en Zuid-Cheribon uitgevaardigd, ook een groot gedeelte van Bantam, de z. g. bergdistricten van Tegal, drie districten van het regentschap Tjilatjap en de geheele assistent-residentie Banjoewangie voor het opium gesloten. Er is nooit een denkbeeld geopperd, dat zoo weinig bestrijders en zulk een algemeene instemming vond, als dat der verboden kringen, terwijl alles bewijst, dat de wil er was om de „bestaande noodlottige uitbreiding van het kwaad te beperken."

Konden wij nu maar zeggen, dat het nieuwe stelsel de kiem des doods voor het gebruik met zich heeft gebracht, en de Regeering volhardend op dien weg naar beter is voortgeschreden! ....

Helaas! het verstrekken van een zooveel geringere hoeveelheid opium als de pachters het vorige jaar wettig hadden gedebiteerd, nog onge-

rekend wat zij op onwettige wijze zullen aan den man gebracht hebben, moest *per se* voor de pachters het belang bewaren van pogingen, die hen in het bezit konden stellen van de hoeveelheid, die zij boven het hun toegekende maximum noodig hadden. En zij bleven in de gelegenheid hun sluikhandel met succes te drijven, daar de Regeering geene voldoende maatregelen er tegen nam.

Intusschen, de Regeering was vol goeden moed, en de opbrengst der pacht voor 1862 bedroeg slechts 9 millioen.

HOOFDSTUK VI.

Tegen de bedoeling.

1862—1866.

De stukken, betrekking hebbende op de nieuwe regeling der pacht werden naar Nederland gezonden en ter fine van onderzoek aan eene commissie uit de Tweede Kamer overgegeven.

Uit latere Regeeringsstukken en uit de Koloniale Verslagen leeren wij veel aangaande de werking van het stelsel van 1861.

Wij weten reeds, dat het maximum opium voor '62 werd bepaald op 87.528 kati's, of op 14.557 kati's minder dan de verstrekking in '61 had bedragen. Niettegenstaande het geringe cijfer en den lagen prijs van inkoop, vroegen de pachters nog minder aan dan de vastgestelde maxima. Met blijkbare voldoening wordt in het Koloniaal Verslag deze geringe aanvrage der pachters vermeld. Men zou dit lezende den indruk krijgen, dat de pachters op eenmaal alle win- en hebzucht hadden afgeschud, in een ommezien ware vrienden der bevolking waren geworden, en de steunpilaren der Regeering in haar streven om de wezenlijke belangen der bevolking voldoende te waarborgen.

Niet minder dan 10.400 kati's hield men in '62 over!... Naar dezen maatstaf oordeelde de Regeering, dat voor het volgende jaar die 104 kisten konden worden afgetrokken van de voor dat jaar bepaalde hoeveelheid.

Zij stelde het maximum vast

voor 1863 op	75.560 kati's
„ 1864 „	70.548 „
„ 1865 „	70.548 „
„ 1866, '67, '68 en '69 op	71.400 „

Doch in de jaren 1863, 1864 en 1865 werden weer ± 3000 kati's minder aangevraagd, en in de jaren 1867—1869 telkens iets beneden de 1000 kati's. Tevens werd met de inkrimping van het aantal opiumverkoopplaatsen geleidelijk voortgegaan.

In 1861 bestonden er 1812 op Java.

Voor 1862	werd het gesteld op	1482 kitten
„ 1863	„ „ „ „	1159 „
„ 1864	„ „ „ „	880 „
„ 1865 en 1866	„ „ „ „	879 „
„ 1868	„ „ „ „	668 „
„ 1869	„ „ „ „	662 „

Evenwel, eer het stelsel twee jaren in werking was, rees de twijfel of die vermindering ook aanleiding gaf tot vermeerderde colportage van opium in de desa's. Mocht dit toch inderdaad het geval zijn, dan zou de uitroeiing van het kwaad er slechts te moeielijker door worden.

Men ging echter met inkrimpen voort. De „verboden kringen" werden allengs uitgebreid. Eenige gedeelten van Buitenzorg, Banjoemas, Jogjakarta, Patjitan; eerst een deel van Krawang, later geheel Krawang, nog eenige gedeelten van Tegal, Banjoemas, Probolinggo, Madoera, Bagelen en Soerabaya, een district in Probolinggo en nog een in Buitenzorg werden voor het opium (officieel) gesloten. In '68 taxeerde de Directeur het terrein, dat tot verboden kring was verklaard, de Preanger daaronder niet begrepen, gelijk te staan met vier geheele residentiën.

De straffen tegen den smokkelhandel werden in '63 verzwaard. Behalve geldboete werd nu ook gevangenisstraf tegen de overtreders van het opium-reglement bedreigd (Stbl. 1863 N°. 128).

Intusschen klom de opbrengst der pacht reeds van '63 af, ja in dat jaar bedroeg zij meer dan ooit voorheen.

Zij klom van ruim 9 millioen in '62 tot bijna *f* 10.700.000, en de cijfers voor de jaren '64—'69 zijn, volgens Kielstra, *f* 9.300.000, *f* 10.400.000, *f* 9.900.000, *f* 9.300.000, *f* 9.700.000 en *f* 9.600.000.

En de *sluikhandel?*

Volgens sommigen bloeide hij als nooit te voren. Volgens anderen werd er niet zooveel, althans niet *meer* onwettig opium omgezet dan vroeger. Dat de smokkelarij echter genoegzaam vertier had, kan niemand bevreemden. Aan versterking van politie en kustbewaking was toch niets gedaan. Geen enkel Resident, die daartoe het voorstel deed. De Directeur klaagde, dat uit niets bijzondere tegengang er van bleek door iemand hunner. Hij drong er bij hen (Missive 5 Jan. '63) nog eens ernstig op aan den sluikhandel met alle hun *ten dienste staande middelen* op klemvolle wijze te keer te gaan. Op het indienen van voorstellen desbetreffende schijnt niet te zijn aangedrongen. Toch erkende de Directeur zelf, dat de in de laatste jaren min energieke maatregelen tot tegengang van dit „voor ziel en lichaam zoo schadelijk opiummisbruik" de oorzaak waren, dat ook onder het nieuwe stelsel de smokkelaars het hoofd durfden opsteken.

En toch was tegengang van den smokkelhandel het leidend beginsel der regeling van 1861 geweest!

In '65 werd „een ruim crediet" beschikbaar gesteld voor *buitengewone* middelen van recherche en politie, en de medewerking ingeroepen

van den Nederlandschen Consul te Singapore, vanwaar de sluikerij voor een groot deel gedreven werd.

In '66 verschenen ordonnantiën; daarvan was de strekking voortdurende vermindering van het aantal verkoopplaatsen en betere contrôle over de pacht-administratie, ten einde den sluikhandel met meer klem tegen te gaan, en de sluikers strenger te bestraffen. Hoe weinig men des ondanks vorderde, blijkt uit een missive van den Directeur Castens, waarin hij als zijne overtuiging mededeelt, dat de sluikhandel *op groote schaal* door de pachters zelven plaats had. Reeds in '53 had de toenmalige Gouv.-Generaal dezelfde overtuiging verkregen. In 15 jaren tijds — de missive van den Directeur is van '68 — was dus in dit opzicht niets verbeterd.

En wat men voor de oorzaak of de oorzaken van dien onverminderden bloei des sluikhandels hield? De Directeur zegt in bedoelde missive: Den sluikhandel staan *zooveel wegen* open, en deze zijn zoo bezwaarlijk te bewaken. Het kost in de gegeven omstandigheden den sluikers zoo weinig moeite om hunne waar binnen te krijgen. Tegen de vermindering der wettige verkoopplaatsen staat *de colportage van opium in de desa's* over. En de zeldzame aanhalingen van noemenswaardige hoeveelheden clandestien opium, als een gevolg hunner maatregelen van opsporing, bewijzen hoe machteloos de goede wil van de besturende ambtenaren der politie en recherche is. De meeste van de enkele aanhalingen, die nog plaats hebben, vloeien uit louter toeval voort.

Schijnbaar waren die aanhalingen niet zoo gering. In '63 b.v. geschiedde het tot een gezamenlijk bedrag van ruim 60 kisten; in '64 werden weer groote hoeveelheden ontdekt. Doch dit overtuigde de Regeering op zeer onaangename wijze, dat in Midden-Java „een smokkelhandel in opium op uitgebreide schaal werd gedreven," en de hoofdpersoon, die er aanleiding toe gaf, was niemand minder dan een persoon te Semarang, door haar begiftigd met den hoogsten titel, die voor Chineezen op Java bestaat: Majoor-titulair; een man van ontzaglijk grooten invloed door zijn geld en het hoofd eener reeds door wijlen zijn vader 15 jaren geleden opgerichte en bestuurde kongsi; toenmaals pachter van het opium-debiet in meer dan één gewest. Hem steunden o. a. de Kapitein der Chineezen te Poerworedjo (Bagelen) en de Luitenant der Chineezen te Banjoemas, beiden gemachtigden voor de pachtzaken, beiden dus personen én door de Regeering met ambten van vertrouwen bekleed, hoofden van politie, én bij de pacht betrokken.

Opnieuw richtte de Directeur zich tot de Hoofden van Gewestelijk Bestuur. Per circulaire deed hij hun de vragen: 1°. of het verbruik van opium onder het bestaande stelsel al of niet was toegenomen (men ziet, *vermindering* wordt niet eens meer verondersteld); en 2°. op welke wijze de sluikhandel is te bestrijden, zoodat die een einde neemt om niet meer te herleven, en 3°. welke kosten dit vordert. Onmogelijk achtte hij het bedwingen er van niet. Doch dan moest zeker een andere weg worden ingeslagen, dan tot hiertoe. Het opsporen van

gesloken opium door lagere landsdienaren oordeelde de Directeur volstrekt doelloos, en in de medewerking van ondergeschikte hoofden en beambten van politie en recherche stelde hij weinig vertrouwen. Terecht zag hij in, dat de enorme winsten, die de *pachters* uit de sluikerij verkregen, de beste bedoelingen van Regeering en ambtenaren verijdelden. Schatten hadden zij over om die te blijven genieten. En naarmate er meer sluikers werden achterhaald, die niet bij de pacht betrokken waren, en er dus grooter behoefte aan opium ontstond, kregen de pachters en hunne handlangers de handen vrijer. IJverig werkten zij mede om hun vreemde smokkelaars, die het voor eigen rekening invoerden en omzetten, op te sporen en onschadelijk te maken. Zij deden dit gaarne om daardoor van schadelijke concurrenten ontslagen te worden, en zelven alleen de voordeelen van den smokkelhandel te genieten. Zooveel was den Directeur van de uitgaven der pachters in allerlei vorm voor het sluiken bekend geworden, dat zij, naar zijne schatting, om 800 kisten opium ter sluik in te voeren en heimelijk te verkoopen, wel 3 millioen gulden besteedden, doch om er 6 millioen mee te verdienen. Hij geloofde, dat de kracht der wet toereikend zou zijn om aan die praktijken een einde te maken. Doch dan moest de Regeering niet aarzelen een millioen en meer voor politie uit te geven. De handhaving van het vigeerende stelsel en de bereiking van het doel, dat men er zich van voorstelde, noemde hij alleen een kwestie van geld.

Een weinig nadenken, gesteund door de later verkregen ervaring, maakt thans velen eene zoo optimistische verwachting onmogelijk. De fout zit, naar hun oordeel, in het stelsel zelf. Men had nu maxima-verstrekkingen, die veel lager cijfer aanwezen, dan hetgeen verkregen zou worden als men, gelijk de pachters, het werkelijk gebruik kon berekenen, en die maxima werden jaar op jaar nog verminderd. Het eenig gevolg hiervan was, dat, terwijl de *officieele* cijfers telkens lager werden, de sluikhandel en het der Regeering onbekende cijfer van het werkelijke verbruik in dezelfde verhouding toenamen. Er werd evenveel, zoo niet nog meer dan vroeger geschoven, doch alle winst op den verkoop viel den smokkelaars ten deel.

Maar was er voor de pachters zooveel te minder gelegenheid hun opium kwijt te raken, nu het aantal verkoopplaatsen zoo belangrijk was ingekrompen? Die beperking was natuurlijk niet in het voordeel van den pachter. Doch deze heeft, als pachter, het recht te vorderen, dat hij in de gelegenheid worde gesteld zijn voordeel te zoeken. Opent het verpachtende Gouvernement hem, in strijd met dat recht, die niet, hij weet zich zelven dan wel handelsuitwegen te verschaffen. Wordt een wettige weg voor hem gesloten, des te eer en te meer zal hij verboden paden bewandelen. En daartoe verplichtte hem de begeerte naar winst nog te sterker, nu, als het waar is wat Bé Ik Sam zegt, de ligging der wettige kitten, uit het oogpunt van concurrentie tegen den sluikhandel van anderen, dikwijls zoo onoordeelkundig was vastgesteld, dat het al den schijn had, alsof men den pachter opzettelijk wilde benadeelen.

Volgens dezen oud-pachter toch staat het onomstootelijk vast, dat de beperking van het aantal kitten slechts ten nadeele der pacht en gevolgelijk der schatkist heeft gestrekt, doch de concurrentie met geen mata verminderde, zoodat de Staat, zonder dat het doel: „beperking van het gebruik," ook maar in het minst werd bereikt, eenige millioenen winst derfde.

Doch men had immers reeds dit voordeel, dat in sommige gewesten en districten, geheel voor het opium gesloten, van het heulsap geen gebruik meer werd gemaakt? Ook deze maatregel heeft volgens genoemden oud-pachter en vele anderen de consumtie in het minst niet beperkt. De pachters in de aangrenzende districten en andere smokkelaars wisten de middelen wel om de bevolking in die streken aan opium te helpen, en het verbruik was er soms nog grooter, daar het debiet niet door den hoogen pachtschat werd gedrukt en men dus het opium tegen lage prijzen kon koopen.

Maar waren politie en recherche dan zóó werkeloos, dat de pachters ongestoord hun slag konden slaan? Het schijnt wel zoo. Immers, zelfs van Regeeringswege werd geklaagd, dat de aanhalingen van gesloken opium zoo zeldzaam en over het geheel zoo onbeduidend waren. Waaraan het dan lag, dat de ambtenaren geen grooter ijver tegen den smokkelhandel, met name dien der pachters, ontwikkelden? Hierop wordt het volgende geantwoord: De ambtenaren wisten, dat het maximum opium, door het Gouvernement verstrekt, op verre na niet voldoende is. Op hen rust de plicht den pachter van het monopolie de bescherming te verleenen, door het Gouvernement hem als zoodanig gewaarborgd. Doch is die bescherming mogelijk, als zij hem aan de letter der wet binden, en niet toelaten, dat hij anders dan op wettige plaatsen en wettige wijze de te gering verstrekte hoeveelheid van zijn artikel debiteert? Die bescherming kan nauwelijks anders zijn dan een stilzwijgend berusten in de colportage van het opium en de oprichting van honderden onwettige verkoopplaatsen. Waren zij daartoe ongenegen, de pacht, die den pachter geene winst afwierp, zou welhaast ook den Staat geen cent meer opbrengen. En wij zagen, dat de pachtschat van af '63 ieder jaar hooger liep. De reden, dat er waren, die de pacht onder de voor hen meest bezwarende omstandigheden aan wilden, en dus, trots alle door de wet gestelde belemmeringen, op een goede winst rekenden, zoekt men dan ook alleen hierin, dat de ambtenaren oogluikend handelingen toestonden, die feitelijk wets-overtredingen waren. De heer De Waal heeft echter anders geantwoord. Hij trekt den ijver der plaatselijke Besturen volstrekt niet in twijfel, en aan opwekking tot ijver door prikkeling van het eigenbelang ontbrak het niet. Een ruime belooning was aan ontdekkers en aanhalers van het opium en aan de dienaren der politie en recherche beloofd. Maar als zulk eene opwekking zoo goed als vruchteloos bleef, schrijft hij de weinige aanhalingen alleen toe aan „den bijstand, dien de opiumsmokkelaar van de menigte der verbruikers ondervindt, het gemak, waarmede kleine hoeveelheden

opium vervoerd en verborgen kunnen worden, waar het geschiedt voor pachters en hunne vrienden; de afhankelijkheid, waarin een aantal inlanders, ook van rang, verkeeren jegens die Chineezen, die gewoonlijk, heden of morgen, pachters of pachtersagenten zijn." Wij komen hierop, in ander verband, terug. Genoeg voor het oogenblik te weten, dat de sluikhandel voortging, en voortgaan *moest*. Want, zegt de heer VAN DER KEMP, die onmogelijk met het maximumstelsel kan ingenomen zijn, naar waarheid: „Worden de maxima beneden de behoefte gesteld, dan worden ze door de sluikerij aangevuld. Worden zij overeenkomstig de behoefte gesteld, dan wordt het cijfer ontzettend hoog."

Een hoog cijfer nu wilde de Regeering allerminst. En bovendien, wie had pachter willen zijn en zulk eene hooge hoeveelheid van het Gouvernements-opium nemen?

De meening van sommigen, dat het stelsel den pachter zou prikkelen den verkoopprijs van het opium te verhoogen, en alzoo tot beperking van het gebruik mee te werken, is voor velen niets meer dan eene illusie geweest. Gesteld al, zoo redeneerde men, dat er een pachter ware opgestaan, die wezenlijk bedoelde met het Gouvernement tegen het opiumverbruik te strijden en door het hooger stellen van den debietprijs de koopkracht der bevolking te verminderen; die de voorgestelde winst werkelijk alleen dacht te zullen verkrijgen door zijn omzet binnen de door de wet gestelde grenzen te houden, en daarbinnen zijne waar slechts zeer duur af te leveren. Zou hij dat goede voornemen gestand kunnen doen en toch eenige winst maken? Ondenkbaar. De smokkelaars zouden hem alle voordeel ontnemen, door hem van koopers te berooven. Of wie zou lust gevoelen naar het duur artikel, dat zij bij anderen tegen misschien $^1/_3$ van zijn prijs konden bekomen?

Wellicht zegt iemand: Maar politie en recherche zou zulk een pachter dan juist behooren te beschermen tegen de smokkelaars! Ja, zoo is het, doch dit zou alleen dàn mogelijk zijn geweest, als politie en recherche voldoende middelen hadden bezeten om den sluikhandel tegen te gaan. De kracht der ambtenaren, die er tegen moesten strijden, werd echter verlamd door gebrek aan het noodigste om met hoop op welslagen te kunnen ageeren. Aanzienlijke fondsen dienden daartoe beschikbaar te worden gesteld, gelijk ook de Directeur CASTENS zeer wèl inzag. Helaas! hij kon niet gelooven, dat daarop eenige kans bestond. En het zal misschien wel om dezelfde reden geweest zijn, dat ook de Residenten zich van het doen van voorstellen en het aanvragen van gelden als van een toch vergeefsche moeite eenvoudig onthielden. Er viel dus genoeg aan te merken op de werking van een stelsel, dat, hoe goed ook bedoeld, het oogmerk der Regeering volstrekt verijdelde, als deze niet met groote sommen gelds klaar staat om den smokkelhandel te keeren. Ware de Regeering met wezenlijk voldoende bedragen haren ambtenaren te hulp geweest, zij zou bovendien al spoedig gestuit zijn op een ander bezwaar, n.l. op gebrek aan liefhebbers voor de pacht, die hun, konden zij zich niet genoegzaam voor hun debiet van smokkelopium tegen lagere

prijzen voorzien, geene winst van eenige beteekenis zou verschaffen. Op pachters, die wezenlijk bedoelen met het Gouvernement te strijden, viel toen zoo min als ooit, tenzij wellicht bij zeer hooge uitzondering, te rekenen.

Maar op het laatstgenoemde bezwaar viel de aandacht van den Directeur niet. Voor hem kwam alles aan op een ruim crediet ter bestrijding van het sluiken. Nu dit niet ter beschikking was, wachtte hij van het geheele stelsel ook niets meer, en kon hij voor behoud van het maximum-systeem onmogelijk langer ijveren.

En toch, trots dit ongunstig oordeel van den heer Castens, van Bé Ik Sam, en van vele hoofden van Gewestelijk Bestuur ook, gelijk wij later zullen zien, was er één lichtpunt, dat o. a. den Raad van Indië in het oog viel en dat nog in den jare '89 den Minister van Koloniën in de Kamer deed zeggen, dat hij onder alle stelsels hiervan nog het meest verwacht. De statistiek wijst aan, dat de debietprijzen sedert '62 stijgende waren, en dit kan niet samengaan met grooter omzet van onwettig opium. De Raad van Indië vond in dit feit aanleiding om voor behoud van het stelsel van '62 te pleiten, en de Minister Keuchenius verklaarde zelfs, dat het uitstekend gewerkt heeft.

Er is bij de kamerdebatten in '88 krachtig aangedrongen, dat de Minister meer zou doen om den smokkelhandel tegen te werken. De heer Keuchenius volhardde toen bij zijne meening, nog slechts een jaar te voren als Kamerlid, uitgesproken, dat hij in grootere uitgaven tegen de sluikerij weinig heil ziet. Het komt hem n.l. voor, dat uitbreiding van verboden kringen, het opheffen van alle geheime verkoopplaatsen, het duur houden van het opium, meer aanbeveling verdienen bij minder uitgaven. De heer Van Dedem was het hierin op verre na niet met den Minister eens, en sprak beslist voor krachtiger maatregelen en grooter uitgaven. Ook hij, doch blijkbaar alleen onder die voorwaarde, vindt in hooge debiet-prijzen den besten waarborg tegen te groot verbruik. De bedenking, dat hooge prijzen den smokkelhandel bevorderen, ontkende hij niet. Toch noemt hij ze noodig tot beperking van het gebruik. De koopkracht der bevolking wordt er noodzakelijk door begrensd. Thans, nu men aanneemt, dat tweemaal zooveel opium wordt binnengesmokkeld als het Gouvernement aan de pachters verstrekt, blijven de debietprijzen tochhoog, en dat beperkt natuurlijk het gebruik. Dat moet dus zoo blijven, doch om nog beter te komen tot het doel, moeten geene uitgaven om den sluikhandel te fnuiken worden ontzien.

Trots dit pleidooi des heeren Van Dedem werd de Begrooting, waarop de door velen zeer onvoldoend geoordeelde som van *f* 400.000 tot bestrijding der sluikers voorkomt, door de Kamer aangenomen. Vier honderd duizend gulden! .... 't Is toch slechts 2% van de tegenwoordige opbrengst van het monopolie. En, zeide de heer Van D., één zoo hoog monopolie beschermt men tegen zulk een lagen prijs niet!

De pacht bracht een 20tal jaren geleden nog maar de helft op van wat zij thans in de schatkist werpt, maar toen ook werd niet eens ge-

treden in het voorstel om de som van f 150.000 aan den tegengang van den sluikhandel ten koste te leggen. De Directeur raadde voornamelijk daarom sterk tot verlaten van het maximum-stelsel. En het Opperbestuur in het moederland had hij daarbij geheel aan zijne zijde.

De heer LOUDON was na een ministerieel leven van nog geen vol jaar afgetreden. Na zijn opvolger, die even kort aan het hoofd van het Departement stond, was bij het begin van 1863 de heer FRANSEN VAN DE PUTTE Minister, die in '65 (7 Nov.), toen dus het stelsel pas zijn derde jaar beleefde, in een rapport aàn Z. M. den Koning verklaarde, dat de smokkelhandel onder het vigeerende stelsel meer veld won dan onder het vorige. Toch noemde de heer V. D. PUTTE dit alleen als de schaduwzijde er van. Doch toen deze Minister in '66 plaats gemaakt had voor den heer Mr. P. MIJER, en deze na ruim drie maanden den minister-zetel voor den troon te Buitenzorg verwisselde, en de heer TRAKRANEN in zijne plaats trad, schreef laatstgenoemde reeds enkele maanden later (missive 16 Febr. 1867) aan den Gouv.-Generaal, dat hij handhaving van het stelsel van maxima-verstrekkingen niet langer voor zijne rekening zou kunnen nemen.

Deze verschijnselen in Indië en Nederland beide, waren de aanvang der overwegingen, die met den val van dit stelsel, zouden eindigen. Wat er ook voor viel te zeggen, en wat er tegen aangevoerd werd, bevredigen deed het — gelijk wij in het volgende hoofdstuk zullen zien, — niemand. De overtuiging werd bij sommigen gewekt, dat onder welke voorwaarden de Regeering haar monopolie ook mocht verpachten, het stelsel van verpachting zelf elke goede bedoeling der Regeering moest verijdelen. Terwijl er zich weer stemmen lieten hooren, die op een bevredigende wijziging en regeling der pacht aandrongen, werd reeds door enkele, zij het dan maar enkele Bestuursambtenaren tot het prijsgeven van het pachtstelsel in het algemeen geadviseerd.

HOOFDSTUK VII.

Steeds verder van de wijs.

1866—1873.

Wat de Indische rapporten omtrent den sluikhandel bevatten, was voor den Minister TRAKRANEN genoeg om overtuigd te worden, dat het sedert '62 gevolgde stelsel niet mocht worden gehandhaafd. Zonder den Landvoogd te willen binden of diens initiatief te beperken, openbaarde hij toch aan de Indische Regeering zijn wensch naar eene bespoedigde indiening van voorstellen tot wijziging van het bestaande, en de Minister deed in die missive (17 Febr. '67) blijken van zijn vermoeden, dat

ook deze eene wijziging dringend noodig achtte. Dit kon de Minister koesteren van een Gouv.-Generaal, die negen maanden te voren als Minister van Koloniën was opgetreden met een programma, waarin krachtige bestrijding van het opiumgebruik was aangekondigd, en in die waardigheid, den 6en Sept. 1866, in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, op de vraag van een der afgevaardigden geantwoord had, het voornemen te hebben reeds in '68 te beginnen met de *opiumpacht* „te doen vervallen uit de rij onzer geldmiddelen." Dat de nieuwe Landvoogd, de heer Mr. P. Mijer, inzag, dat het stelsel van '62 in geen enkel opzicht tot beperking van het opiumgebruik bijdroeg, is niet zoo onaannemelijk. Al werd ook door enkelen gezegd, dat het niet zoo ongunstig werkte, al deelde ook de Raad van Indië destijds die meening, al verheffen thans zelfs grondige onderzoekers als de heeren Van Dedem en Keuchenius het boven ieder ander; dit neemt niet weg, dat de lectuur der Indische rapporten en de adviezen van vele ambtenaren den heer Mijer tot een tegenovergesteld inzicht hebben kunnen brengen. Dat hij dan ook werkelijk overtuigd was, dat een wijziging van het stelsel dringend noodig was, gelijk de toenmalige Minister onderstelde, kan den heer Mijer moeilijk als kwaad worden aangerekend. Doch wat hem altijd door velen, niet het minst door zijne geestverwanten, als eene bijna onvergefelijke fout is ten laste gelegd, is, dat hij de hand geleend heeft tot het ontwerpen, aanbevelen en invoeren van een stelsel, dat zoo heel veel tot *uitbreiding* van het opiumverbruik heeft bijgedragen.

Wat toch is onder het bestuur van den heer Mijer geschied?

De Gouv.-Generaal ontving het genoemd schrijven van den Minister, en zond het ter overweging aan den Raad van Indië en den Directeur van Financiën. De Directie der Middelen en Domeinen was opgeheven en de zaken der opiumpacht waren bij het Departement van Financiën overgegaan. Chef van dat Departement was de heer Rutering. Deze adviseerde d.d. 23 Mei 1867.

De Directeur had, in strijd met de algemeene opinie dier dagen, en evenals de heer Castens, niet zulk eene ongunstige beschouwing over de gevolgen van het opiumgebruik. Keurde hij *mis*bruik af, misbruik was geen volkskwaal, en het *ge*bruik, dat verre van algemeen was, leverde niet dan in enkele gevallen die verderfelijke uitkomsten op, welke men daaraan over het geheel toeschreef. Natuurlijk, dat die meening van invloed was, gelijk de heer Van Dedem zegt, op zijne meening over de te volgen opiumpolitiek, en er bij hem, evenmin als bij zijn voorganger, veel bezwaar bestond tegen het verstrekken er van „naar behoefte." Hij was het dan ook geheel eens met het denkbeeld om het maximum-stelsel prijs te geven, al kon hij het voorstel van zijn voorganger eveneens overnemen om de pachters door de vaststelling van minimum-debietprijzen een band aan te leggen, en hen alzoo eenigermate in bedwang te houden. Dat de pacht nagenoeg evenveel opbracht als vóór 1862, had hem tot het besluit geleid, dat

de aan de verstrekking van opium gestelde limite geene waarde bezat. De smokkelhandel, die zich aan geene limite stoort, voorziet in wat benoodigd is en slijt zooveel als hij slechts kan. Dien smokkelhandel achtte hij een groot kwaad, wijl deze, door opium tegen lage prijzen te debiteeren, het gebruik bevordert niet alleen, maar ook leidt „tot omkooping en brutaal geweld, plichtverzuim en losmaking van de gehoorzaamheid aan de landsregeering." Het is of wij 20 jaren later den heer Wiselius hooren: „Het opium demoraliseert niet; de smokkelhandel demoraliseert, deze moet met alle macht worden tegengegaan."

Meende de Directeur dat de sluikerij met goed gevolg te bestrijden was? De groote winsten, door haar te behalen, geven, dat zij altijd wel middelen en kunstgrepen bezit om het verbod tegen geheimen invoer en onwettig debiet krachteloos te maken. De Directeur wees er op, doch beredeneerde het, als een algemeen bekend feit, niet. Wat hem wenschelijk voorkwam, was eene verbetering op het punt van belooning dergenen, die tot tegengang van den sluikhandel werkzaam waren. Die belooning was tot hiertoe onzeker en geheel onvoldoende geweest. En zijn advies luidde: Bij verlating van het maximumstelsel behoort te worden gevoegd de uitkeering eener som van *f* 150.000 's jaars tot belooning van hen, die medewerken tot het ontdekken der overtredingen op het stuk der opiumpacht en tot het doen van aanhalingen van wettig opium. Verder deed hij het voorstel de entrepôts voor den opslag van opium te sluiten, eene gedachte, reeds in 1856 door eene commissie van onderzoek van het O. I. Regeeringsverslag over '51 in de Tweede Kamer uitgesproken, en tot inlandsche hoofden alleen zulke personen aan te stellen, die geen opium gebruiken, en hen te ontslaan, die er wèl gebruik van maken. Het denkbeeld: verbod van het gebruik van opium aan inlandsche hoofden, als een middel om het gebruik „krachtig te beteugelen", was ook reeds in de Kamer gehoord. De verboden kringen wenschte hij gehandhaafd te zien. Hij verzocht van de Regeering de machtiging, om, na de Residenten op dit punt te hebben geraadpleegd, deswege de vereischte voorstellen te doen.

Men ziet, veel kwaad duchtte deze Departementschef van eene ruimere verstrekking van het opium niet. Maar anders oordeelde de Raad van Indië, aan wiens overweging zijn advies werd onderworpen. Dit Hooge Regeerings-college vermoedde ook wel, dat het maximumstelsel „eene ongekende uitbreiding van den sluikhandel door de pachters bevorderd heeft en het gebruik van opium heeft doen toenemen," maar wees in zijn advies van 14 Juli '67 er op, dat de Directeur zwijgt van eene belangrijke zaak, die hier toch als van groote waarde te achten is: de verkoopprijzen van het opium *en détail* sedert de invoering van het maximumstelsel. Het criterium toch ter oplossing der vraag of het verbruik al of niet was toegenomen, was de stijging of daling der debiet-prijzen. Wordt er veel onwettig, dus goedkoop gedebiteerd, dan wordt de pachter, om het tegen zijn concurrenten te kunnen vol-

houden, gedwongen zijne prijzen te verlagen. Blijven zijne prijzen hoog, dan mag aangenomen worden, dat er weinig onwettig opium wordt omgezet. De Raad wenschte daarom, dat de Directeur dit punt vooral zou toelichten, maar verklaarde al terstond, dat hij het vaststellen van minimumprijzen onuitvoerlijk oordeelde. Met het voorstel om *f* 150.000 beschikbaar te doen zijn tot tegengang van den sluikhandel, vereenigde hij zich geheel. „Als de Regeering op ernstige wijze de overtredingen wil doen opsporen, moet zij daartoe ook de middelen verschaffen."

Inmiddels kwamen de antwoorden der Residenten in op de vragen, hun door den vroegeren Directeur, den heer Castens, gedaan in December des vorigen jaars, of het verbruik van opium onder het bestaande stelsel was toegenomen, en op welke wijze en met welke kosten de sluikhandel geheel kon worden gefnuikt. Sommige Residenten meenden, dat voor zooveel hunne gewesten betrof, het verbruik niet toenam, doch de meerderheid was van oordeel, dat de consumtie zich steeds uitbreidde. De laatsten hielden het er voor, dat een volstrekt afdoend middel om den sluikhandel geheel te vernietigen niet was aan te geven, doch aanbevolen werd: onbeperkte verstrekking aan de pachters, ten einde althans dit deel der smokkelaars aan de zijde van het Gouvernement te krijgen. Enkelen stonden nog voor eene goed georganiseerde kustbewaking en politie; de aanstelling van ambtenaren, speciaal met tegengang van den sluikhandel belast; en een levenslange verbanning der smokkelaars.

Men ziet, Bé Ik Sam is niet de eerste, die zware straffen heeft uitgedacht, en de Minister Keuchenius niet de eenige, die van verbanning der smokkelaars veel verwacht tot uitroeiing der sluikerij.

De andere Residenten adviseerden tot vermeerdering van personeel bij de recherche en de politie, vermindering van opiumkitten, verhooging van den verkoopprijs, eenvoudig dus: tot behoud van het maximum-stelsel met de sedert '62 hooge debietprijzen en voortgaande inkrimping van het aantal verkoopplaatsen. De meening over het verlaten, of handhaven er van was dus verdeeld. En enkelen der Residenten zagen blijkbaar noch in behoud noch in wijziging van het stelsel heil, maar adviseerden over te gaan tot den radicalen maatregel: geheel het stelsel van verpachting te verlaten, ja zelfs het monopolie prijs te geven en invoer en gebruik van opium eenvoudig voor geheel Java te verbieden.

Waren het in '61, tijdens het ministerie London, slechts twee adviseurs, die den moed grepen uit te spreken, dat zij alleen iets goeds hoopten van de afschaffing der opiumpacht en van een algemeen verbod van invoer en gebruik van opium sub poene van zware straffen, bij de heeren Keuchenius, broeder van den Minister van Koloniën, destijds Resident van Tegal, en Fitz Verploegh, toen assistent-Resident van Tanggeran, later Directeur van Binnenlandsch Bestuur, voegden zich nu anderen. Edoch, al die adviezen vermochten geene verandering te brengen in het gevoelen van den Directeur Rutering, die voor ruimere verstrek-

king van opium aan de pachters bleef pleiten. De Raad van Indië nam eveneens kennis van een en ander. Nadat dit college de gevraagde statistieken der debietprijzen had ontvangen en daaruit ontwaard, dat de prijzen sedert '62 gestegen waren, kwam het tot het besluit, dat het opiumgebruik onder het maximumstelsel *niet* toegenomen was, gelijk velen beweerden, en bood het in zijn missive van 25 Oct. '67 den Gouv.-Generaal het voorstel aan om den Minister van Koloniën in overweging te geven: 1°. af te zien van het denkbeeld om tot het stelsel van ongelimiteerde verstrekking terug te keeren; 2°. 's Konings machtiging te vragen om de entrepôts op Java voor den afslag van opium te sluiten; 3°. *f* 150.000 's jaars beschikbaar te stellen voor bestrijding van den sluikhandel; en 4°. verder te handelen overeenkomstig de nadere voorstellen van den Directeur van Financiën. Het lijdt dus geen twijfel of het denkbeeld, dat men weer als in de dagen van den heer Duijmaer van Twist tot de verstrekking van opium „naar behoefte" zou overgaan, wekte tot in het Hoogste Regeerings-lichaam weerzin. Men kon er niets anders in zien dan een prijsgeven van de wezenlijke voordeelen, die, naar men meende te mogen aannemen, onder het maximumstelsel verkregen waren.

En wat deed nu de Gouv.-Generaal Mijer met die adviezen en voorstellen? Hij bracht hulde aan de goede bedoelingen van het in '62 ingevoerde stelsel, doch verklaarde, dat het onthouden van wat voor de vervulling van bekende behoeften noodig is, zeer slechte gevolgen had gedragen. Het stelt zware straffen op de pogingen om in het ontbrekende te voorzien, doch wordt *daardoor* oorzaak eener *depravatie* der inlandsche maatschappij, waarvan de omvang niet volkomen bekend is. Hij voor zich was overtuigd, dat bedoeld stelsel onhoudbaar is, niets voor, alles tegen zich heeft, en „geen oogenblik" aarzelde hij zich te verklaren voor het denkbeeld des Ministers om het te verlaten. In zijne missive van 13 Nov. '67 noodigt hij den Minister uit 's Konings machtiging te verzoeken om terug te keeren tot het stelsel van 1855—1861, tot het tiban-stelsel met onbeperkte siram-verstrekking aan de pachters. De Raad van Indië mocht oordeelen, dat het verbruik van opium *niet toegenomen* was, voor *vermindering* ontbrak zeker alle bewijs, en dan is het beter langs wettigen weg verkrijgbaar te stellen wat anders toch langs onwettigen weg wordt aangeschaft. Overigens volgde de Landvoogd het advies van den Raad, bepaaldelijk ook wat de aanvrage om de noodig geoordeelde som van *f* 150.000 betreft.

Toen des heeren Mijers missive werd afgezonden, was de Minister Trakranen reeds weer vervangen. Zijn opvolger, de heer J. J. Hasselman, had evenwel geene verandering gebracht in de meening van het Opperbestuur. Wel dacht hij ongunstig over de gevolgen van het opiumgebruik. „Wie als ik," sprak hij in de Kamer, „jaren lang geleefd heeft te midden van eene aan het amfioenschuiven verslaafde bevolking en in alle kleuren de ellende heeft voor oogen gehad, welke uit het misbruik van de amfioen voortvloeit, moet genegen zijn om niets te ver-

zuimen wat tot bestrijding en onderdrukking van het euvel kan strekken." Dat is de taal der overtuiging, de uitspraak van een ooggetuige, die de ellendige gevolgen van een zoo schadelijke volksgewoonte betreurt. Hadde deze Minister nu ook maar ingezien en erkend, dat de voornaamste oorzaak der uitbreiding van het kwaad in de verpachting zelve is te zoeken, en daarom gepleit voor afschaffing er van! Doch, helaas! de slotsom zijner ervaringen en latere overwegingen was geene andere, dan dat de sluikhandel, dien de pachters drijven, iedere goede bedoeling verijdelt, en dat daartegen eigenlijk niets te doen viel. De strijd tegen de pachters moest, meende hij, maar worden opgegeven, daar de Regeering toch altijd het onderspit zou delven. Hij was het dus met Mr. Mijer geheel eens, dat een einde moest komen aan alle maximaverstrekkingen en der bevolking de gelegenheid geopend om zich wettig van de begeerde hoeveelheid opium te voorzien. Hoe men in die dagen zich liet beheerschen door een gevoel van machteloosheid tegenover de schier alvermogende opium-pachters, blijkt wel uit hetgeen de Minister aanhaalde van een advies van den Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof van Ned.-Indië, dd. 3 Oct. 1866, inhoudende „dat Oost- en Midden-Java overdekt is met een goed georganiseerd net van sluikhandel, waarvan de draden zich bevinden in handen van de pachters; een net, dat, om de ongehoorde voordeelen, die het oplevert, zal blijven bestaan, trots de hoogste boeten, trots de zwaarste straffen, zoolang het belang van de pachters medebrengt het te behouden." En dan, de strijd tegen de pachters bracht ook bezwaren van staatkundigen aard mede. De heer Mijer had er op gewezen, en de heer Hasselman deelde des Landvoogds meening. Men was in het bezit van het „zeer geheim en vertrouwelijk rapport" van den Directeur Castens, dd. 9 Oct. 1866 N°. 3910. En daarin werd de vroeger los daarheen geworpen bewering, dat Europeesche en inlandsche ambtenaren stelselmatig door de opiumpachters worden omgekocht, met onwraakbare feiten gestaafd. Die omkooping eindigt, als zij geen raison meer heeft, m. a. w. als de pachters niet meer noodig hebben de ambtenaren te verlokken om voor hunne praktijken de oogen te sluiten, dewijl zij zooveel opium van de Regeering kunnen bekomen als zij maar gelieven aan te vragen. Blijft de maxima-verstrekking gehandhaafd, dan blijft ook de smokkelhandel der pachters bestaan, met dit gevolg dat de uitvoerders van de bevelen der Regeering in de binnenlanden, althans voor een deel, in afhankelijkheid worden gebracht van de Chineesche pachters en sluikers, en aldus het gezag wordt ondermijnd. De Minister stelde dan ook (16 April 1868) den Koning voor om den Landvoogd de gevraagde machtiging tot wederinvoering van het stelsel van „verstrekking naar behoefte" te verleenen. Tot sluiting der entrepôts voor opium op Java zag hij dan geene noodzakelijkheid. En wat de aanvraag om *f* 150.000 betreft, Z.Exc. beval den Koning aan, de overweging daarvan achterwege te houden, totdat „de toegezegde voorstellen betreffende het stelsel van verboden kringen" zouden ontvangen zijn.

Zes weken later was de vroegere Directeur der Middelen en Domeinen op Java, de heer E. de Waal, Minister van Koloniën. In een rapport van 24 Aug. '68 verklaarde hij zich te vereenigen met de algemeene strekking van het voorstel zijns voorgangers, doch wenschte tevens dat de den G.G. te verleenen Koninklijke machtiging mocht worden uitgebreid. Hij meende toch, dat aan het Indisch Bestuur vrijheid moest worden verleend zelf het stelsel der verpachting te regelen, mits wakende, „dat geene aanleiding gegeven wordt tot een georganiseerden sluikhandel, waarbij de bevolking met de pachters samenspant tegen het Bestuur," m. a. w. de Indische Regeering moest voortaan zelve maar uitmaken, welke regelingen en voorwaarden zij voor de verpachting zoude vaststellen. Den sluikhandel geheel te vernietigen is het onmogelijke te verlangen. Maar hiervoor kan men zorgen, dat de *pachters* weinig of geen belang meer hebben bij het smokkelen, en dat alle aanleiding wegvalt om een sluikhandel op groote schaal te organiseeren. De Koning nu verleende de machtiging.

Nadat deze in Indië was ontvangen, moest daar worden beslist omtrent de wijze, waarop men er uitvoering aan zou geven. En daaromtrent moest weer het advies van den Raad van Indië, en dat van den Directeur van Financiën worden ingewonnen.

Het was voor den Raad van Indië geene gemakkelijke taak, dit uit te brengen, nu het Opperbestuur in strijd met zijne meening had beslist. Hij *moest* nu echter adviseeren tot uitvoering van het door den Minister gestelde beginsel. Geheel verwerpelijk noemde de Raad het denkbeeld van den ex-Minister Hasselman, om weer, als onder het stelsel Duijmaer van Twist, opium te verstrekken „naar behoefte" *ter beoordeeling der Residenten a)*. Een maatstaf voor die behoefte was niet te vinden.

Vaststelling van minimum-debietprijzen had dit Regeeringslichaam reeds vroeger onuitvoerbaar genoemd. De Raad kwam tot de conclusie, dat eene consequente toepassing van het door het Opperbestuur aangewezen beginsel alleen mogelijk is, bijaldien aan de pachters zelven geheel wordt overgelaten te bepalen tot welk eene hoeveelheid ongeveer zij opium verlangen, en hij adviseerde hiertoe. Verder deed de Raad zijne voorstellen omtrent de verboden kringen, waarop wij straks terugkomen. De Gouv.-Generaal stemde in met het voorstel alle beperking van het debiet der pachters los te laten. Op deze basis werd de pachtregeling voor '70 herzien. Als voorwaarde der verpachting werd vastgesteld: eene ongelimiteerde verstrekking van opium door het Gouvernement in dezen zin: een cijfer voor *tiban*-verstrekking werd wel bepaald, doch het bedrag aan *siram*, dat de pachter zou verlangen, bleef onbeperkt. In dat aanvragen werd hij vrijgelaten, doch de vastgestelde hoeveelheid *tiban* was hij verplicht van den Lande te nemen tegen den

---

a) De heer De Waal zegt in zijn *Opiumpacht*: „De ervaring had tevens geleerd, dat het overlaten der bepaling van de hoeveelheid siram aan de „overtuiging" der gewestelijke besturen ondanks hunne bevoegdheid om „zoo mogelijk bewijs van werkelijke behoeften" te vorderen, *op den duur* moest leiden tot buitensporigheden en tot toeneming van het opiumverbruik." (blz. 34).

prijs van *f* 100.— per kati. De siram zou niet hooger dan tegen inkoopsprijs worden berekend. Voor '71 bleef de prijs van *siram* dezelfde, doch dien van *tiban* stelde men op *f* 100.— per kati *boven* den prijs der siram.

Was de bedoeling toen eene definitieve regeling of slechts een tijdelijk proefstelsel? Zoo werd in de Tweede Kamer [20]) den Minister gevraagd. „Of het definitief zal zijn," antwoordde de heer DE WAAL, „moet de ondervinding, die men er van zal opdoen, beslissen."

Binnen twee jaren tijds had de ondervinding reeds uitspraak gedaan. De heer MIRANDOLLE richtte [21]) eene interpellatie tot den opvolger van den heer DE WAAL, den heer P. PH. VAN BOSSE. Hij toonde aan, dat de nieuwe pachtregeling het opiumgebruik had doen toenemen, terwijl de inkomsten van den Staat uit de pacht sterk waren verminderd.

De Minister weersprak het niet.

Integendeel, ook hij schetste den toestand zeer donker. Ook zelfs de heer MIJER had moeten erkennen, dat de uitkomsten niet aan zijne verwachting hadden beantwoord. Het kwaad, dat hij had bedoeld te voorkomen, den sluikhandel, was juist in hooge mate bevorderd. En de Minister sprak uit, dat de schromelijke vermeerdering van het opiumgebruik grooter kwaad is dan het verlies door de schatkist geleden.

Wat had de ondervinding geleerd?

Vierderlei.

1°. Reeds in het eerste jaar der toenmalige regeling, in '70, was er van Staatswege meer opium verstrekt dan ooit te voren, en met ieder jaar steeg de hoeveelheid, waarover de pachters beschikten, zeer aanzienlijk. Hieruit kon men nagaan tot welk een verbazenden omvang de smokkelhandel zich had uitgezet. Gedurende het laatste jaar van het maximum-stelsel bedroeg de verstrekking 70.478 kati's, doch niettegenstaande het cijfer der *tiban*-verstrekking reeds dadelijk op 51.800 kati's geplaatst werd, en men onderstellen kon, dat er op het eind van dat jaar nog eene groote hoeveelheid clandestiene ingevoerd opium aanwezig was, vroegen de pachters toch 126.325 kati's aan. Herinneren wij ons nu, dat onder het stelsel DUIJMAER VAN TWIST de hoogste verstrekking, die in '60, nog maar 105.600 kati's had bedragen, en men toen reeds de onhoudbaarheid van eene onbeperkte verstrekking zoo duidelijk inzag, dat men algemeen overtuigd was van het ongeoorloofde van op dien weg voort te gaan, — hoe moest men dan nu reeds in het eerste jaar, waarin opnieuw eene verstrekking „naar behoefte" plaats had, inzien, dat het verbruik in 10 jaren zeer beduidend was vermeerderd. Men had reeds bijna 21.000 kati's of 210 kisten *meer* aangevraagd dan in dat „erge" jaar. Voor '71 werd de hoeveelheid tiban tot circa 659 kisten opgevoerd, doch de aanvrage bedroeg niet minder dan 203.363 kati's, in '72 steeg zij zelfs tot 266.489 kati's. De pachters spanden alle krachten in om zooveel mogelijk te debiteeren. Zij konden toch over zooveel opium disponeeren als zij maar konden kwijt raken. Hoe meer goedkoopen siram zij omzetten, hoe lager voor hen de

gemiddeld kostende prijs van hun opium werd. Maar dat alles was ook toen niet de werkelijke omzet. Zoo min als vroeger was de sluikhandel dood. In '70 werden aanhalingen van gesmokkeld opium gedaan tot een totaal van ± 2500 kati's.

2°. De debietprijzen werden laag gesteld, zoodat het opium gemakkelijker voor iedereen te bereiken was. In verscheidene residentiën waren zij tot nagenoeg de helft van hun vroeger bedrag gedaald; in andere bedroegen zij niet of weinig meer dan $^1/_3$ van wat ze drie jaren geleden waren.

3°. De onbeperkte verstrekking had een uitgebreiden sluikhandel van den eenen pachter in het gebied van den anderen in het leven geroepen. Die van het eene perceel trachtte tersluiks een zoo groot mogelijke hoeveelheid om te zetten in dat van den anderen pachter. Tengevolge daarvan dreigde de winst voor de pachters sterk af te nemen. Zij moesten om met hunne concurrenten te kunnen wedijveren, tegen zeer lage prijzen verkoopen, en dit

4°. ontnam aan de pacht voor een goed gedeelte hare waarde tot gevoelige schade voor 's Lands kas. De pacht bracht reeds in 1871 $^1/_2$ millioen minder op dan in '70, terwijl de opbrengst voor '72 2 millioen achteruitging. In '70 was de opbrengst nog ruim *f* 9.400.000; in '71 *f* 9.000.000, in '72 slechts 7 millioen. Alles bewees, dat Java met goedkoop opium als overstroomd werd. Er bleef niets anders over dan om met het volgende jaar maar weer tot het maximumstelsel terug te keeren. Men trof nieuwe regelingen, die met 1 Jan. '73 zouden in werking treden, doch slechts als voorloopig moesten worden beschouwd. Om een beter stelsel te verkrijgen en definitief in te voeren, zou men beginnen met de voorlichting der Hoofden van Gewestelijk Bestuur in te roepen. Het besluit daartoe werd genomen, toen de heer Mr. J. Loudon Gouv.-Generaal van Indië was, die in '62, als Minister van Koloniën een grooten invloed op de invoering van het maximum-stelsel van dat jaar had geoefend, en zoo ernstig en oprecht streefde naar vermindering van het opiumgebruik, een bewijs, dat ook deze Staatsman, evenals nu nog de Minister Keuchenius en de heer Van Dedem, de maximaverstrekking nog voor het beste hield.

De heer Loudon maakte gebruik van de vrijheid der Indische Regeering geschonken om zelf de opiumpacht te regelen. Toch was die vrijheid betrekkelijk. Immers meende de heer Fransen van de Putte, toen voor de tweede maal Minister van Koloniën, zich geroepen zijne zienswijze den Landvoogd mede te deelen, en hij schijnt het noodig geoordeeld te hebben den man, die in 1861 van den Koning de machtiging voor de Indische Regeering wist te verkrijgen om met alle middelen naar vermindering van het opium-debiet te streven, *desnoods met opoffering der voordeelen voor 's Lands kas*, te herinneren, dat, hoe moeilijk ook, er toch naar overeenstemming moest gezocht worden tusschen de belangen der schatkist en den wensch, die nog altijd de wensch der Regeering heette, naar beperking van het verbruik.

Is de bewering wel wat ver gezocht, dat door deze ministerieele herinnering het tijdvak weer gesloten wordt, waarin het wachtwoord was: vermindering van het opiumgebruik op Java, *desnoods* met opoffering van financieele baten voor 's Lands schatkist, en een tijdvak van een 15 tal jaren wordt geopend, waarin het beginsel zou zijn: vooral geen schade voor den fiscus? De financieele voordeelen werden minstens evenveel naar den voorgrond gedrongen als het streven naar „geen vermeerdering van het opiumgebruik." De geldelijke inkomsten der schatkist uit het artikel opium, zoo hoogst belangrijk, wijl men, naar men zeide, het opium duur hield om het gebruik te temperen, een *middel* dus tot een goede doel, traden nu mede als doel der Regeeringsbemoeiingen op den voorgrond.

Het kan ons daarom niet dan leed doen, dat wij dit tijdvak in de voortdurende wisseling der opiumpolitiek moeten besluiten met de herinnering aan een uitspraak van Mr. L. W. C. Keuchenius in '79, als kamerlid: „Sedert den Gouv.-Generaal Mijer heeft de Regeering geed enkelen stap meer gedaan om het verbruik van opium op eenige plaats van Indië te *verminderen.*"

HOOFDSTUK VIII.

Zelfs prijs gegeven wat eenmaal gewonnen was.

Voordat wij onze aandacht wijden aan de werking van het nieuwe stelsel, dat met '73 werd ingevoerd, moeten wij nog even terug om te zien, wat er geworden is van een der belangrijkste proefnemingen tot beperking van het opiumgebruik: het stelsel der „verboden kringen."

De heer Mijer had, 13 Nov. '67, aan den Minister Hasselman mededeeling gedaan, dat den Directeur van Financiën was aangeschreven om met de Residenten in overleg te treden omtrent hetgeen nog zou kunnen gedaan worden om het stelsel van verboden kringen te handhaven. Dit geschiedde op advies van den Raad van Indië. Later echter oordeelde de heer Mijer het noodig „alvorens nieuwe maatregelen te beramen tot handhaving op meer afdoende wijze van het stelsel van verboden kringen, de beschikking af te wachten op de door hem (aan den Minister) gedane voorstellen, als: terugkeer tot het stelsel van ongelimiteerde verstrekking; sluiting van de entrepôts voor den opslag van opium; beschikbaarstelling van *f* 150.000 's jaars voor bestrijding van den sluikhandel. Daarop was dan, gelijk wij weten, de Koninklijke machtiging ontvangen, die der Indische Regeering de vrijheid verleende zelve de opiumpacht te regelen, gepaard met het bericht, dat over de *f* 150.000 eerst zou beslist worden bij de behandeling der toegezegde voorstellen uit Indië, betreffende het stelsel der verboden kringen.

Intusschen had de Raad van Indië geadviseerd, dat „het aanwijzen van verboden kringen, dáár waar de bevolking van opium pleegt gebruik te maken en het onbezonnen intrekken van zoovele opiumkitten op plaatsen, waar zij in verband tot eene gevestigde en niet te vernietigen behoefte noodig bleven, *zonder eenig nut* eene nieuwe aanleiding tot sluikhandel in het leven geroepen hebben." Zoo luidde thans het oordeel van den Raad, aanbevolen door een man als de toenmalige Directeur De Waal; door den Gouv.-Generaal Pahud een „veelbeduidend middel" genoemd, „tegen welks verwezenlijking geen ernstig bezwaar kon bestaan"; ingevoerd, nadat een nauwkeurig onderzoek was gelast, „in welke residentiën zich afdeelingen of desnoods districten bevonden, waar weinig opium onder de inlandsche bevolking gebruikt werd," eens door den Raad zelf gretig aangegrepen, het „schier" buiten twijfel stellende, of de maatregel zou aan de verwachting beantwoorden. Nu veroordeelde het advies van den Raad niet onduidelijk de voorstellen van al die hoofden van Gewestelijk Bestuur, op wier aanwijzing en wenschen de vaststelling van de verboden kringen en de inkrimping van vele verkoopplaatsen had plaats gehad. Die daad werd thans „onbezonnen" genoemd; en daarmede werden ook de voorstellers zijdelings beschuldigd van niet genoegzaam over de gevolgen, die uit het aannemen hunner voorstellen zouden voortvloeien, te hebben nagedacht.

De Gouv.-Generaal schijnt door dit advies tot de overtuiging te zijn gekomen, dat inderdaad de door den heer Sloet van de Beele genomen maatregelen slechts eene nieuwe aanleiding tot smokkelen hebben gegeven, en dit was hem genoeg om den Directeur van Financiën op te dragen, om, na overleg met de Residenten, de noodige voorstellen te doen tot wegneming der aanleiding tot den smokkelhandel in opium op *vele plaatsen, voortgesproten uit het aanwijzen van verboden kringen*, dáár waar de bevolking van opium pleegt gebruik te maken."

Het ligt voor de hand, dat als het aanwijzen van verboden kringen aanleiding geeft tot den smokkelhandel en men dit als het ergste beschouwt en die wil wegnemen, er wel niet veel anders kan voorgesteld worden, dan die verboden kringen maar weer voor het opiumgebruik open te zetten.

Inderdaad verzocht dan ook de Gouv.-Generaal bij schrijven van 29 Oct. '69 het welmeenen des Ministers De Waal „om tot intrekking der verboden kringen over te gaan, dáár, waar die tot een georganiseerden sluikhandel aanleiding gaven, waarbij de bevolking met de pachters samenspant tegen het bestuur."

De handhaving er van had dus in zijn oog een zeer bedenkelijk staatkundig karakter. De heer Van Dedem vraagt echter, of op deze veranderde houding van den Gouv.-Generaal wel geheel zonder invloed is geweest de gedachte, dat voorstellen, wier aanneming groote geldelijke uitgaven voor den staat zouden tengevolge hebben, bij het Opperbestuur niet op een gewillig oor konden rekenen. De dagen van het goede beginsel „desnoods met opoffering der bate voor 's Lands schat-

kist" waren voorbijgegaan. En aan het hoofd van het Departement van Koloniën stond de heer DE WAAL, voor wiens beschouwing het opiumgebruik niet die nadeelige invloeden oefende als de heer LOUDON er aan toeschreef. En hoezeer de gedachte, dat invoering van maatregelen, die den staat tot aanzienlijke uitgaven zouden verplichten, ook na de aftreding van den heer DE WAAL weinig kans op aanneming hadden, den Gouv.-Generaal beheerschte, bewijst zijne missive van 18 Nov. '71 aan den toenmaligen Minister VAN BOSSE, waarin hij verklaart, dat opnieuw de vraag was overwogen „op welke wijze het toenemend opiumverbruik *a*) door wijziging der pachtvoorwaarden zou zijn tegen te gaan," en dat in den boezem van den Raad van Indië een denkbeeld was gerezen, dat daartoe wellicht kon leiden. „Mocht evenwel — zoo luidt het dan verder, zonder een woord van protest van de zijde des Landvoogds — „de daarmede gepaard gaande vermindering van de inkomsten, door de opiumpacht verkregen, daartegen bezwaar opleveren, dan vermeende de Raad" enz. enz. Het denkbeeld om den smokkelhandel der pachters in de verboden kringen te fnuiken, door de aanleiding daartoe, het verbod van invoer en gebruik, weg te nemen, vond dan ook bij het Opperbestuur volle instemming. De Minister DE WAAL machtigde, 2 Juni '70, de Indische Regeering om „tot de intrekking van verboden kringen in N. I. over te gaan, dáár waar het verbod van den invoer en het bezit van opium aanleiding geeft tot een door de bevolking ondersteunden sluikhandel in opium."

Volgens die machtiging werden, te beginnen met '71, vele der sedert 6 à 8 jaren voor het opiumdebiet gesloten terreinen weder voor de pacht opengesteld; de residentiën Krawang en Banjoewangi geheel, het regentschap Pamakasan op Madoera, benevens enkele districten in Probolinggo, Banjoemas, Jogjakarta en Kediri [22]).

Het gelijkt er echter niet naar, dat het besluit daartoe algemeenen bijval vond, ook bij de besturende ambtenaren in Indië. Wel droeg het de goedkeuring weg van den Directeur RUTGERING, die van zijn standpunt onmogelijk voor het behoud der verboden kringen heeft kunnen ijveren. Wij zagen boven, dat hij evenals de toenmalige Minister DE WAAL, minder ongunstig over de gevolgen van het opiumgebruik op Java dacht. Ten andere geloofde hij niet aan de mogelijkheid eener voldoende handhaving der verbodsbepaling voor *deelen* van Java, al geloofde hij daaraan wèl, zoo het verbod tot *geheel* Java werd uitgestrekt. „Zoolang," zeide hij, „op Java nog één thail opium wettiglijk verbruikt kan worden, zal het, ook met de beste politie en recherche — en de Indische is nog verre van dien trap van volmaaktheid verwijderd — niet mogelijk zijn den sluikhandel in dat artikel te beletten." Een volkomen verbod voor geheel Java, zwaardere straffen op de overtreding en eene goed betaalde politie- en recherchemacht met voldoende mid-

a) *Toenemend* opiumverbruik! Zoo ongunstig moest toen de heer MIJER reeds oordeelen over de gevolgen van het door hem zelven ingevoerde en nog geen volle twee jaar vigeerende stelsel van onbeperkte opiumverstrekking!

delen om zich snel te bewegen, achtte hij daartoe alleen in staat. Maar de meerderheid der Residenten oordeelde geheel anders. Zij hadden de overtuiging, dat de verbodsbepaling in hunne gewesten wel degelijk goede vruchten had gedragen. De Resident van de Preanger berichtte o. a., dat de bevolking niet zal wagen het opium op clandestiene wijze van elders in te voeren, overtuigd als zij is, dat in een gewest, waar niemand opium mag hebben, en waar een streng politietoezicht bestaat, zoodanige invoer zeer spoedig aan het licht moet komen." Hij noemde het verbod „hoogst nuttig en weldadig voor de bevolking." Anderen verklaarden, dat dit in hunne gewesten het geval zou zijn geweest, indien men hun slechts de beschikking had gegeven over de noodige middelen om de bepaling te handhaven. Daarin waren zij veel te beperkt geweest. Wat nog door zedelijke middelen had kunnen gedaan worden, kan o. a. blijken uit eene mededeeling van den Resident van Banjoemas, aan wien de Regent van Poerwokerto had geschreven, „dat de inlandsche ambtenaren, tijdens en na de invoering der verbodsbepaling, zich veel moeite gegeven hadden om het opiumgebruik tegen te gaan, en nu „beschaamd" zouden staan, indien het verbod werd ingetrokken." Die medewerking der inlandsche hoofdën, zegt de heer Van Dedem, legt in dergelijk en in elk geval het grootste gewicht in de schaal. Is men daarvan verzekerd, dan kan men, ook bij gebrekkige middelen, nog veel gedaan krijgen. De assistent-Resident van Poerwokerto was van meening, dat „bij opheffing van het voor die afdeeling in 't leven geroepen verbod, het den schijn zou hebben, alsof het zedelijk belang der bevolking voor het financieel belang van het Gouvernement zou moeten zwichten."

Toch is van Regeeringswege in '70, verklaard, dat de intrekking der verboden kringen geschiedde daar, »waar een *behoedzaam onderzoek en overleg* de overtuiging hadden geschonken van de verkeerde werking van het verbod."

De heer Kielstra hecht aan die verzekering schijnbaar weinig waarde, als hij mededeelt, dat ook ter Westkust van Sumatra de verboden kringen opgeheven werden, terwijl, naar hij met *zekerheid* weet, de Residenten der Padangsche bovenlanden en van Tapanoeli omtrent de wenschelijkheid der opheffing *niet* eens zijn *gehoord*.

De Residenten op Java zijn wel gehoord. Een scherpe strijd over het nut der verboden kringen was er het gevolg van tusschen den Directeur, wien aan de intrekking zeer weinig gelegen was en sommige Residenten, die voor de handhaving van het verbod met kracht optraden. Helaas, dat die strijd geëindigd is met de opheffing der verbodsbepaling voor het grootste deel dier kringen, op grond der bewering, dat de handhaving den sluikhandel slechts aanwakkerde.

Wij zeggen „helaas!", want het komt ons voor, dat er bij die hoofden van Gewestelijk Bestuur, die zoo zeer het nut betoogden der verbodsbepalingen in hun gewest, toch wel vaste overtuiging, gegrond op de werkelijkheid, moet aanwezig geweest zijn om zich voor de handhaving

der bepaling warm te maken en zich in een strijd met den Directeur te wikkelen. En vooral betreuren wij, dat in plaats van de verboden kringen weer op te heffen, niet liever gehandeld is in den geest van die ambtenaren, die verzekerden, dat de verbodsbepaling in hunne omgeving ten goede werken zou, indien men hun maar de middelen verstrekte om de behoorlijke naleving mogelijk te maken.

Op het laatste komt het voornamelijk aan. Maar de Regeering in Indië scheen te begrijpen, dat men het in Holland aangenamer vond het stelsel van verboden kringen als een fout te hooren afschilderen, die hoe eerder hoe liever moest goedgemaakt worden, dan dat men wilde lastig gevallen worden met aanvragen om sommen gelds, die 's Lands kas van een belangrijk deel harer inkomsten zouden berooven. En zeker, het heeft al den *schijn*, dat de bepaling der verboden kringen hoegenaamd geen invloed op het opiumgebruik door de bevolking uitoefent. Bé Ik Sam, de pachter, die zoo goed met de „sluikwegen der smokkelaars" bekend is, schrijft, dat de sluikers en de pachters in de aangrenzende perceelen wel middelen weten aan te wenden om in de behoefte te voorzien; ja, dat zelfs in die voor den verkoop van opium gesloten streken het verbruik soms nog grooter is dan elders, omdat men daar, waar het debiet door geen hoogen pachtschat gedrukt wordt, tegen lage prijzen kan verkoopen. Doch beantwoordde de ervaring geheel aan die bewering? De residentie Preanger-Regentschappen noemt Bé Ik Sam vooral een prachtig exploitatie-terrein voor den smokkelhandel. De clandestiene invoer is er toch van uit Cheribon, Banjoemas, Krawang, Batavia en Bantam zeer gemakkelijk.

Ons dunkt echter, dat deze schrijver bezwaarlijk met bewijzen zou kunnen staven, dat er in de Preanger evengoed en evenveel opium door de bevolking geschoven wordt, als het geval zou zijn, wanneer dit gewest gedurende de laatste 60 jaren voor het verbruik van opium was opengesteld geweest. Elders kregen wij althans een gansch anderen indruk (zie Dl. I. Hoofdst. XII). Allerminst zal hij kunnen aantoonen, dat daar de consumtie zelfs nog grooter is dan elders.

In den laatsten tijd klaagt men er zeker over invoer en verkoop van clandestien opium. Maar bewijst dit, dat de maatregel van den heer Van der Capellen ondoordacht is geweest? Of ligt de oorzaak niet veeleer waar de tegenwoordige Resident Heyting haar zoekt, in de vrijgevigheid op het punt van toelating der Chineezen in de binnenlanden der Preanger? Tot '71 is de bepaling gehandhaafd, die men van den beginne noodig achtte, dat aan Chineezen het reizen en het verblijf in de Preanger anders dan, en dan nog maar tot een klein getal, op sommige hoofdplaatsen, verboden was. Nadat die bepaling in '70 opgeheven was, werd aanvankelijk nog vastgehouden aan het beginsel om de Chineezen, althans in eenigszins beduidend getal, alleen in de hoofdnegorijen toe te laten. Volgens een besluit uit het jaar '71 mochten zich alleen te Bandoeng en Tjandjoer Chineesche wijken bevinden. Doch in '72 werd aan dezen maatregel eene buitengewone

uitbreiding gegeven en reeds bij het begin van dat jaar bepaalde men, dat zij ook te Garoet, Soemedang, Manandjaja, Mangoenredja, Tasik-Malaja, Tjitjalengka en Soekaboemi zouden zijn. Het gevolg was te voorzien. Terwijl in '71 slechts 478 Chineezen in de Preanger verblijf hielden, was in '86 hun aantal tot 3227 gestegen. En: „waar Chineezen zijn, daar komt ook het opium." Mocht zich dus gaandeweg het gebruik van opium in die Residentie uitbreiden, de voorname oorzaak van dit kwaad ligt dan niet in het stelsel, dat dit gewest voor het bezit van het heulsap sloot. Vijftig jaren lang heeft de bepaling uitstekend gewerkt, en ook nu nog werkt zij gunstig op eene bevolking, welke in dien tijd aan het schuiven en zien schuiven ontwend is, en nu maar niet zoo dadelijk geheel er toe overslaat. Immers, waar geschoven wordt, geschiedt het toch in het geheim. Mocht de Regeering ter onzaliger ure overgaan tot intrekking van het verbod, en de pacht ook daar toelaten, men zou dan eens iets anders zien gebeuren, en het bewijs zou dan weldra gegeven zijn, hoeveel een verboden kring heeft kunnen tegenhouden. Er wordt verhaald, dat de Regeering, tijdens de heer Pahud aan het hoofd der Preanger stond, aan het invoeren der pacht in die residentie heeft gedacht, en dat de Resident voor den aandrang zwichtte. De vroegere Resident, v. d. Moore, echter, vernemende wat er gaande was, ijlde naar Batavia, verzocht audientie en wist den Gouv.-Generaal te overtuigen van de heillooze gevolgen, die de invoering der pacht na zich zou sleepen [23]). Aan het denkbeeld is dan ook geene uitvoering gegeven.

En wat de verboden kringen van jongeren datum betreft, er is grond voor de meening, dat de maatregel van den heer Sloet van den Beele op den duur even gunstig zou gewerkt hebben als het verbod van Baron Van der Capellen voor de Preanger.

In het jaar '79 werd het besluit van den heer Mijer, waarbij vele verboden kringen weer voor het verbruik van opium werden opengesteld, door den heer L. W. C. Keuchenius in de Tweede Kamer nog eens ter sprake gebracht tegen de verzekering van den toenmaligen Minister, dat de verstrekking van opium door het Gouvernement niet zoo zeer om het geldelijk voordeel geschiedt, als wel met het oog op beperking van het gebruik. Tegen die bewering kwam de heer Keuchenius op. Volgens hem was het in strijd met de werkelijkheid, dat de Regeering er op uit was het verbruik van opium in het belang der inlandsche bevolking te verminderen. En om dat te bewijzen, beriep hij zich op de intrekking der verboden kringen door den heer Mijer, met vrijlating van den invoer en verkoop van opium op plaatsen, waar, zooals hij zegt, *het opiumgebruik reeds langzamerhand verminderd was.*

Loudon en Sloet ontvingen een woord van welverdienden lof. Het is trouwens de groote verdienste dier mannen, dat beiden *krachtig* en *ernstig* hebben medegewerkt tot vermindering van het gebruik, en dat zij *te goeder trouw* en *in oprechtheid* er naar gestreefd hebben om aan dat kwaad zooveel mogelijk weerstand te bieden. Daaronder rekende de

heer KEUCHENIUS de invoering van verboden kringen, en van deze zeide hij, dat zij werden aangewezen op plaatsen, waar men bemerkt had, „dat het verbruik van opium nog *minder algemeen* was doorgedrongen, en dus gemakkelijker kon worden beteugeld."

Dit luidt anders dan het Koloniaal verslag van '70, dat zegt, dat „het verbod bleek toegepast in streken, waar nog een vrij *algemeen* opiumgebruik bestond."

Dat verschil toch is niet gering. Is de beschouwing van het Koloniaal verslag juist, dan zal het ook wel waar zijn, althans betrekkelijk, dat, gelijk het verslag verder verklaart, „heimelijk verbruik was getreden in de plaats van wettigen verkoop," en dan kan de Indische Regeering daarin een voldoend motief hebben gevonden voor de opheffing dier verboden kringen. Doch is de meening van den heer KEUCHENIUS de ware; was inderdaad het opiumgebruik in die streken aan het verminderen, gelijk ook vele Residenten van hun gewest verzekerden, bestond er grond om te verwachten, dat het gebruik verder zou afnemen, en de maatregel „misschien eenmaal de geheele opheffing van de opiumpacht (zou) hebben mogelijk gemaakt," dan is de intrekking door den heer MIJER eenvoudig te betreuren, als de vèrdonkering van een blij verschiet voor Java.

Zeker, er is misschien veel voor het beweren, dat de Regeering om het verbruik tegen te gaan, niet in enkele districten of afdeelingen het opium moet verbieden en het gebruik in aangrenzende streken vrijlaten, maar consequent, geheel Java tot één verboden kring behoorde te maken. Dit geeft nochtans geen grond om de invoering der verboden kringen als een ondoelmatigen maatregel af te keuren, en de wederintrekking er van als een verstandig besluit toe te juichen. Het kwaad had in de dagen van den heer SLOET ontzettende afmetingen aangenomen, *het minst* echter, naar ons vrij zeker voorkomt, in die streken, die daarna door hem tot verboden kringen werden verklaard. Op *eenmaal* Java geheel tot een verboden kring te maken, mocht wel als een onmogelijke eisch worden beschouwd. Zeker was dit het einddoel, doch men zou aanvangen met de daarvoor het meest geschikte streken, die n. l., wier bevolking over het geheel het opium niet genegen was. Hierin ligt dan ook de kracht, die het opiumverbod voor de Preanger bezat, de reden, dat het verbod tot de zuidelijke helft van Cheribon werd uitgebreid; de aanbeveling voor de uitbreiding tot andere streken van Java [24]). En ofschoon nu WISELIUS zegt, dat het *onnoodig* is ergens eenig land tot een verboden kring te proclameeren, wanneer de bewoners zelf blijk geven van tegenzin in opium te hebben, toch heeft de heer VAN DER KEMP hem terecht geantwoord, dat het schuiven moet *geleerd* worden en de opium-debitanten de lieden tot het schuiven trachten over te halen, gelijk ook de heer VAN DEDEM dat een der indirecte gevolgen van het opiumgebruik op Java noemt. Die verleiders slagen maar al te vaak in hun onzalig drijven, want zij hebben te doen, niet zoo zeer met van opium afkeerige, „opium vliedende" menschen, als wèl met

voor dit artikel onverschillige personen. De genegenheid, de lust was er niet, doch de genegenheid kan worden geboren door de meerdere gelegenheid. En hoe de gewetenlooze debitanten soms buitengewoon slagen in de bereiking van hun doel, blijkt uit wat wij boven reeds in ander verband aanwezen! PERELAER's beschrijving van de verwoesting, door den opiumpachter en zijne accolyten in de desa Kaligaweh aangericht. Het kan bijna niet anders of het verbod van invoer en debiet van opium in eenige streek moet, in meerdere of mindere mate, storend op dat streven werken. Daardoor worden althans de pogingen van pachters om het gebruik veld te doen winnen, gestuit; kan menige Chinees, die alleen als pachter of pachterstrawant in de binnenlanden toegang kreeg, verwijderd worden; zijn er in de verboden kringen aan opium verslaafde personen, zij zullen verhuizen; in één woord, op verscheidene plekken tegelijk wordt de methode van doodbranding der wonde toegepast. Of men zoodoende verwachten mocht de kwaal eindelijk geheel meester te worden, was nog de vraag niet. Het doel was te redden, wat blijkbaar niet verloren behoefde te gaan. Met zulk oogmerk onverpoosd opsporende, wat door cauterisatie gezond kan blijven, zou op den duur meer gedaan zijn, dan men in den aanvang nog wel mogelijk dacht. Een krachtige hulp bij dat streven bleek de eerzucht der inlandsche hoofden te zijn. Zoo althans oordeelde de heer DE WAAL er over in '64. [25]) Ongetwijfeld zal de sluikhandel daarna nog geruimen tijd emplooi vinden. Zij, die aan het schuiven verslaafd waren, zouden aanvankelijk beproeven elders de waar te vinden, die zij niet meer in eene naburige kit konden bekomen. Doch naar deze uitzonderingen mag de doeltreffendheid van den maatregel evenmin worden beoordeeld, als naar de uitkomst van zijne werking gedurende slechts enkele jaren. En te minder was het lot verdiend, dat de Gouv.-Generaal MIJER hem heeft toegedacht, nu die uitkomst niet zoo geheel onbevredigend was. En deze maatregel zou nog meer aan de verwachting beantwoord hebben, indien men de besturende ambtenaren maar van genoegzame middelen had willen voorzien om tegen den sluikhandel het verbod te kunnen handhaven. Ook zonder dat die later in voldoende mate zijn verstrekt, kon toch het Koloniaal Verslag van '87 verklaren, dat „de werking der verbodsbepaling op den invoer en het bezit van opium in verboden kringen „bevredigend" mag genoemd worden; dat in sommige geene enkele aanhaling was gedaan, in andere slechts weinige en onbeduidende overtredingen aan het licht kwamen. Wat zou het geweest zijn, indien men in '70 en vroeger den tegenstand had mogelijk gemaakt. „Geef ons die middelen en wij zullen het verbod wel handhaven," zeiden de Residenten, doch zij bleven hun onthouden. Men klaagde wel over den sluikhandel in de verboden kringen, doch men deed veel te weinig om dien tegen te houden. Hier ligt de oorzaak, die voor een deel de goede werking van den maatregel onmogelijk maakte. De Directeur vroeg *f* 150.000 's jaars en de Landvoogd steunde het verzoek, maar het werd in Nederland op de lange

baan geschoven. Men zou eerst voorstellen uit Indië afwachten, alvorens het verzoek ook maar in overweging te nemen. En later werden wel voorstellen gedaan en ontvangen, maar van de *f* 150.000 repte men niet meer. Zoo houvast was men in Nederland, zelfs in den tijd van het batige slot!

Neen, niet het *stelsel* van verboden kringen was een fout, maar dat men geene bewijzen gaf van tot bestrijding van den sluikhandel de noodige gelden te willen afzonderen, en aldus de *handhaving* ervan voor een groot deel onmogelijk maakte: dat was verkeerd. Men gaf de *zedelijke* idee van het stelsel prijs voor een, daarbij zeer overdreven voorgesteld, gevaar, dat wel te bezweren was, maar niet zonder geld.

De heer MIJER is hardgevallen om zijne intrekking der verboden kringen. Inderdaad, het is te verwonderen, dat een man, die in zijn programma als Minister had geschreven: „*trapsgewijze vermindering* en *eindelijke afschaffing* van het gebruik van opium", zóó gemakkelijk, zoo spoedig, en in strijd met tal van adviezen, tot die intrekking zelf het voorstel aan het Opperbestuur heeft kunnen doen.

Zien wij echter wel, dan valt ook hier het grootste deel van de schuld op Nederland.

Het besluit der intrekking was eenmaal een feit, en de Indische Regeering begreep, welke gevolgtrekkingen men zoude maken. Om deze te voorkomen, die de Regeering als onjuist betitelde, b. v. dat het Gouvernement *uitbreiding* van het opiumgebruik wenschte, werden de Residenten aangeschreven, de inlandsche hoofden met de beweegredenen bekend te maken. Het had echter, zegt de heer KIELSTRA, uit een algemeen staatkundig oogpunt, een hoogst bedenkelijke zijde, dat de Residenten op de vraag der inlandsche ambtenaren, waarom het verbod opgeheven werd, zouden moeten antwoorden: „omdat de Regeering niet bij machte is, hare bevelen te doen opvolgen."

Ware het niet beter geweest, vraagt hij, niet meer bevorderlijk voor het *prestige* van ons koloniaal bestuur, wanneer de Regeering gezegd had: „Ik heb eenmaal dat verbod gegeven; de handhaving van dat verbod is heilzaam voor de bevolking, — ik zal nu ook zorg dragen, al zou het mij millioenen kosten, dat men mij gehoorzaamt"?

HOOFDSTUK IX.

Nog eens de proef genomen.

1873—1889.

Wij beschouwen nu het tijdvak in de opiumpolitiek, dat met het jaar 1873 is aangevangen, en dat tot op heden voortduurt. Het maximum-stelsel, toen ingevoerd, bleef thans sedert 16 jaren gehandhaafd.

Na al de met verschillende stelsels genomen proeven oordeelde men dit nog de aannemelijkste regeling. Men had, gelijk wij zagen, een doel van zedelijken aard, dat herhaaldelijk uitgesproken werd: trapsgewijze vermindering van het opiumgebruik, ten einde, zooals het althans in '61 en volgende jaren heette, gaandeweg tot een algemeen verbod er van voor geheel Java te geraken.

Telkens is van Regeeringswege, ook nog door den Minister SPRENGER VAN EIJK, verzekerd, dat aan dit doel steeds vastgehouden werd. Of de sedert '72 genomen maatregelen wel in overeenstemming hiermede zijn, is voor velen zeer de vraag. Al dadelijk treft ons de volgende zinsnede in het reeds genoemde schrijven van den Minister FRANSEN VAN DE PUTTE aan den heer J. LOUDON, dd. 20 Aug. 1872: „Moeilijk is het overeenstemming te brengen tusschen het belang der schatkist en den wensch der Regeering om het opiumgebruik te doen verminderen, „*althans niet te doen toenemen.*"

Deze Minister drukt zich reeds minder sterk uit dan zijne voorgangers. „Niet te doen toenemen" doet onderstellen, dat men reeds tevreden zou zijn, als men het opiumgebruik op de nu eenmaal bereikte hoogte houden kon, wanneer het belang der schatkist niet toeliet het krachtig tegen te gaan.

De uitkomst zou dan ook leeren, dat het nu weer in te voeren stelsel de gewenschte overeenstemming dier twee belangen *niet* zou doen bereiken.

Op den sluikhandel werd natuurlijk gerekend. De ondervinding in de jaren '70—'72 opgedaan, had dan nu toch de oogen geopend voor praktijken, voor welke b. v. de Directeur van Financiën drie jaren geleden nog geen oog had. In den strijd, welke er tusschen den Directeur en vele hoofden van Gewestelijk Bestuur was gevoerd, wees de eerste steeds op het feit, dat er gedurende de eerste helft van '70, toen het stelsel van onbeperkte verstrekking was in werking getreden, eene vermeerderde levering van opium aan de pachters had plaats gehad, als op een onwraakbaar bewijs, dat het verbruik van opium onder het maximum-stelsel van '61 veel grooter was dan de toenmaals hun verstrekte hoeveelheden bedroegen. Hij scheen dus volstrekt geene rekening te houden b. v. met het andere feit, dat er met de regeling van '70 eene groote sluikerij van *het eene pachtperceel in het andere* was in het leven getreden. Langzamerhand was men op de gedachte gekomen, dat deze vorm van sluikerij verminderen zou, naarmate men de pachtperceelen grooter maakte en dus hun aantal tot een kleiner cijfer bracht. Tot nog toe was bijna elke residentie een pachtperceel op zich zelve. Sommige residentiën waren zelfs in 2, 5, 4 of 3 pachtdistricten verdeeld, zoodat het ééne eiland Java 20 van die perceelen telde, en ieder hunner dus eene betrekkelijk geringe uitgebreidheid besloeg. Die kleine perceelen nu, heeft ook BÉ IK SAM gezegd, vallen in handen van verschillende kongsi's [26]) van Chineezen, die in de meeste gevallen elkander doodvijandig zijn en op allerlei wijzen trachten

te benadeelen. Hij haalt daarvan een sterk sprekend voorbeeld aan, doch dat, hoe sterk ook, niet zeldzaam voorkomt.

De pachter van Semarang nl. had jarenlang een opiumverkoopplaats in de desa Soekoredjo, gelegen in de onmiddellijke nabijheid van de residentie of het pachtperceel Kedoe. In die ééne kit verkocht hij jaarlijks circa 12000 thail tegen *f* 5.— per thail, hetgeen een buitengewoon lage prijs is. Die beduidende hoeveelheid werd bijna geheel binnengesmokkeld op het gebied van den Kedoeschen pachter. Deze leed daardoor eene winstderving van minstens *f* 100.000 's jaars. Wat men bij den pachter van Semarang haalde, was hem natuurlijk schade. Doch dit niet alleen. Nu men zoo goedkoop in de nabijgelegen Semarangsche kit terecht kon, was ook de pachter van Kedoe, wilde hij zijn klandizie in die streek niet geheel zien verloopen, wel genoodzaakt over eene beduidende uitgestrektheid langs de grens van Semarang het opium tegen lagen prijs verkrijgbaar te stellen. Zoo alleen kon hij aan de ongeoorloofde concurrentie het hoofd bieden, maar dit gaf hem dan ook een nadeel van *f* 50.000 's jaars. De pachter van Semarang toch wist de *tjandoe* tegen *f* 2.50 per thail van de smokkelaars te bekomen, en won dus nog een gelijk bedrag op ieder thail, die hij omzette, zoodat hij alleen in die kit eene jaarlijksche winst van *f* 25.000 genoot, terwijl die van Kedoe *f* 150.000 verloor. Dit nu zou niet gebeuren, als die twee residentiën één perceel vormden in handen van ééne kongsi, en deze vorm van smokkelhandel moet uit den aard der zaak tot geringer afmetingen worden teruggebracht, naarmate grooter aantal residentiën in ééne hand vereenigd zijn. Nu is het wel mogelijk, dat 20 jaren terug de concurrentie tusschen de pachters onderling nog niet dien omvang had, welken zij, blijkens het aangehaalde voorbeeld, later heeft verkregen. Evenwel ook in '71 wist men, dat de smokkelhandel door de pachters langs de grenzen der pachtdistricten gedreven, lang niet onbeduidend was. Daarom werden voor de verpachting van '72 de residentiën Cheribon, Madioen, Soerabaja en Madoera, die in de laatste jaren respectievelijk in 2, 5, 4 en 3 perceelen verdeeld waren, tot enkele perceelen hervormd. Doch deze poging mislukte gedeeltelijk. In Madioen, dat nu in plaats van 5 districten te hebben, slechts als één perceel zou te beschouwen zijn, deed zich, ook na herhaalde verpachting, geen enkele gegadigde op. Naar men zegt, was dit te danken aan eene samenspanning van een invloedrijken Chinees te Semarang met andere belanghebbenden uit die plaats en uit de residentiën Soerakarta, Jogjakarta, Madioen en Kediri. Er bleef dus niets anders over dan dit gewest maar weer te splitsen Evenwel, toen de oogen beter geopend werden voor de velerlei praktijken der smokkelaars, die ook het beste stelsel verhinderen in genoegzame mate doel te treffen, en ook de hoofden van Gewestelijk Bestuur herhaaldelijk hadden geklaagd, dat de middelen, die hun ten dienste stonden tegen den sluikhandel, nauwelijks van eenige beteekenis te achten waren, kon het wel niet anders, of de Regeering

moest toonen, dat zij aan die klachten aandacht had geschonken. De Minister schreef dan ook aan den Gouv.-Generaal: „Mochten de beschikbare middelen om den sluikhandel te bestrijden. niet voldoende zijn" — alsof het woord der Residenten niet genoegzaam ware tot bewijs van de gebleken onvoldoendheid dier middelen! — „dan zal U. E. mij bereid vinden om, indien noodig, meer toe te staan." De Gouv.-Generaal schijnt zich aan het woord des Ministers gehouden te hebben. Althans het Koloniaal Verslag van 1873 bericht ons, dat voor '73 *f* 24.000 voor „geheime recherche" werden toegestaan tegen *f* 17.000 in 1872. De fondsen, beschikbaar gesteld voor „buitengewone" middelen, bedroegen alzoo *zeven duizend* gulden!... En dat voor geheel Java met Madoera en Bali er bij!....

Ook werd thans overgegaan tot sluiting der entrepôts uit overweging, „dat de aanzienlijke toeneming van den uitvoer uit de entrepôts, juist gedurende de jaren van beperkte verstrekking, alleszins de meening scheen te wettigen, dat de sluikhandel zich toen o. a. voedde uit de entrepôts op Java, en dat de voorgewende uitvoeren van daar naar de Buitenbezittingen en de inlandsche staten, grootendeels slechts voor den sluikhandel dienden. „De Regeering vermoedde, n. l. dat het opium uit de entrepôts zijn weg naar Bali vond, om van daar weer bij kleine hoeveelheden op Java te worden binnengesmokkeld.

Nog werden bepalingen gemaakt tot eene betere contrôle over de boeken der pachters, die zij voortaan in de Maleische of Nederlandsche taal moesten houden, en de Regeering stelde modellen vast tot nauwkeurige aanteekening van het ontvangene, verstrekte, afgeleverde en vervoerde amfioen [28]), en de boeken behoorden steeds ter beschikking te zijn van het hoofd van Gewestelijk Bestuur.

In '74 werd het verbod uitgevaardigd, dat niemand dan de daartoe bevoegden meer dan 2 thail ruw opium of één thail tjandoe mocht bezitten of vervoeren. Hij, bij wien men eene grootere hoeveelheid aantrof, zou als smokkelaar gestraft worden. Men ging van de meening uit, dat deze maatregel zou voorkomen, dat de pachters tegen het einde van hun pachttermijn groote hoeveelheden opium tegen lage prijzen onder de bevolking zouden brengen.

Nog meer resultaat verwachtte men van de latere bepaling, die alle bezit van *onbereid* opium ten eenenmale verbood. Al deze maatregelen werden genomen, terwijl eene *definitieve* regeling van het middel in overweging was. In '74 werd bij ordonnantie van 25 Sept. (Stbl. 228) het nieuwe opiumreglement gepubliceerd, dat tot op dit oogenblik van kracht is behoudens enkele wijzigingen, vervat in Stbl. 1879 No. 262 en vooral in Staatsbl. 1889 No. 158, besluit van 28 Juli, waarbij het aantal verboden kringen weer belangrijk is uitgebreid, in verband daarmede het aantal geoorloofde kitten van 854 tot 835 wordt verminderd, het maximum-opium aan de pachters te verstrekken van 175.380 op 172.980 kati's wordt teruggebracht, en de driejaarlijksche pacht in een éénjaarlijksche veranderd wordt.

Belangrijk daarom is ons nu de vraag naar de toepassing van het stelsel en den omvang van het wettig opiumgebruik van af '73, en de ervaringen op het gebied van den smokkelhandel in de sedert verloopen jaren.

Van vermindering van het wettig gebruik was natuurlijk geen sprake. Integendeel, de maxima werden gaandeweg verhoogd, althans tot en met '82 en zulks — met het oog op den smokkelhandel. Daar de toegestane hoeveelheden onvoldoende bleken voor de werkelijke behoefte, en dus alle grond bestond voor de sluikerij, ook van de zijde der pachters, werd vanwege het Departement van Koloniën reeds in '73 der Indische Regeering aanbevolen om „tijdig alle gegevens te doen verzamelen, waaruit de behoefte aan opium kon worden opgemaakt en voortdurend met zorg op het werkelijk gebruik van opium het oog te doen houden, opdat de Regeering in staat zou zijn na te gaan, of het verbruik niet eene grootere verstrekking noodig maakte." Volgens het Koloniaal Verslag van '74 moest men de voorkeur geven aan *uitbreiding van het wettig debiet* door ruimere verstrekking van Regeeringswege.

Die stelregel is voorts vastgehouden.

In '72, het laatste jaar der verstrekking „naar behoefte", waren hoeveelheden aangevraagd, die te zamen niet minder dan 266.489 kati's bedroegen.

Voor '73 werden de maxima op 117.360 kati's bepaald.

Voor	'74	bedroegen	de	maxima	te	zamen	135.960	kati's.
„	'75—'77	„	„	„	„	„	161.160	„
„	'78—'80	„	„	„	„	„	163.620	„
„	'81	„	„	„	„	„	165.650	„
„	'82	„	„	„	„	„	150.938	„
„	'83	„	„	„	„	„	130.163	„
„	'84	„	„	„	„	„	164.852	„
„	'85	„	„	„	„	„	129.877	„
„	'86	„	„	„	„	„	104.420	„

De opgaven van 1881 af (aan Brooshooft's „Memorie" ontleend) wijzen een geringer cijfer aan dan dat van de bovengenoemde toegestane hoeveelheden, die de pachters evenwel niet verplicht zijn aan te vragen, of eenmaal aangevraagd, te houden. Wat aan het einde van hun termijn overblijft, kunnen zij, volgens art. 16 van 't Opiumreglement van 1874 (Stbl. N°. 228), tegen restitutie van den betaalden inkoopsprijs den Lande teruggeven, nadat door eene commissie van deskundigen de hoeveelheid, soort en hoedanigheid van het artikel zijn geconstateerd en de hoeveelheid ruw of bereid opium van goede hoedanigheid is bepaald, waaraan het overgebleven opium geacht wordt gelijk te staan. Hiervan is in de laatste jaren een druk gebruik gemaakt, doch dat de oorzaak hiervan niet in een verminderd debiet moet gezocht worden, zal wel spoedig blijken.

Immers, gedurende de jaren, die er sedert '73 verliepen, gingen voortdurend luide klachten op over den sluikhandel. In '73 werd *„meer dan*

ooit te voren" over den smokkelhandel in opium geklaagd. De aanhalingen van onwettig opium bedroegen toen samen ruim 5521 kati's, of 3826 kati's, d. i. ruim 38¼ kisten meer, dan in '72. De Regeering constateerde dit als een bewijs, dat het smokkelen was toegenomen, en wel dat der pachters, want de *meeste* aanhalingen betroffen opium, dat de pachters *in elkanders gebied* invoerden. Toch was in '74 de Indische Regeering vol illusie over de mogelijkheid, om den handel in clandestiene waar afdoende te beteugelen. Politie en recherche legden grooten ijver aan den dag. Van de voor 1873 toegestane som van *f* 24.000 voor geheime recherche was een ruim gebruik gemaakt. De hoofden van Gewestelijk Bestuur waren aangeschreven, die gelden te besteden voor werkelijk geheime personen, op wie men vertrouwen kon, en niet voor de gewone spionnen, die meest allen aan de smokkelaars bekend waren. De *voornaamste* aanhalingen zijn dan ook, volgens het Koloniaal Verslag van dat jaar, op die wijze geschied, ofschoon hetzelfde Verslag niet verzwijgt, dat de *meeste* door spionnen der pachters zelve waren bewerkstelligd. In de residentiën Rembang en Soerabaya nam het wettig debiet terstond na de aanstelling dier geheime personen door de Residenten aanmerkelijk toe. In de hoofdkit te Soerabaya b. v. bedroeg het debiet in het *begin* van '73 tusschen de *f* 200.— en *f* 250.— daags en nu bracht het in de *eerste vier maanden* dagelijks gemiddeld *f* 450.— op. Na de aanstelling van geheime personen steeg het echter tot *f* 680.— per dag en in de maand Juli tot *f* 900.— Zóó vast was de Regeering overtuigd van hare eindelijke zegepraal, dat zij in haar verslag schreef, „dat een krachtig, goed ingericht politietoezicht wel bij machte is om den smokkelhandel *op afdoende wijze* te keer te gaan."

Van de werking der reorganisatie van het personeel der in- en uitvoerrechten en accijnsen en de vermeerdering van het aantal ambtenaren der districts-politie verwachtte zij bovendien zeer veel.

De illusie, den sluikhandel meester te worden, heeft echter niet lang geduurd.

In '74 bleek het toch duidelijk, dat die handel „op groote schaal" gedreven werd, en vooral op Midden-Java, opium niet slechts in hoeveelheden van enkele kati's ter sluiks werd ingevoerd, maar zelfs in partijen van tientallen van kisten. De heimelijke invoer van zulke groote hoeveelheden wijst, zooals het verslag zegt, op handelingen der pachters. Voor anderen is het misschien nog niet zoozeer de kunst zooveel binnen te smokkelen, maar is het, onder het altijd wakend oog van den pachter en zijne spionnen, bijna onmogelijk ze te slijten. Alleen de pachters zijn in staat ze van de hand te zetten, hetzij dan in eigen pachtgebied, hetzij in het aangrenzend perceel van een ander. De aanhalingen in '74 bedroegen ruim 7500 kati's of 75 kisten, zijnde 20 kisten meer dan het vorige jaar. Alleen in de Residentie Japara waren bijna 49 kisten aangehaald, en niet bij kleine hoeveelheden. In de afdeeling Djoewana werd eens op eene hoeveelheid van 848 kati's ruw, en later op eene van 594 kati's bereid en 224 kati's onbereid opium

beslag gelegd. Omtrent Pekalongan constateerde men vermindering van het aantal aanhalingen, doch met de bijvoeging, dat niet de smokkelhandel verminderd was, maar de smokkelaars daar gesteund werden door den hoofdspion van den pachter. De Regeering zal wel hebben begrepen, dat de werkelijke clandestiene invoer veel meer bedroeg dan politie en recherche ontdekten, en zij sprak in haar Verslag over de onderdrukking van den smokkelhandel als *„een zeer moeielijk werk*." Hare hoop was echter gevestigd op de ruimere verstrekking, voor '75 toegestaan. Deze zou, meende zij, althans den prikkel tot smokkelen van zelf wel eenigermate verminderen. Buitengewone waakzaamheid van politie en recherche oordeelde zij niet minder noodig dan vroeger. Toch achtte de Regeering nu niet meer, als een jaar te voren, het politietoezicht voldoende tegen den sluikhandel. Het jaar '74 had haar te duidelijk doen zien wat de smokkelhandel, ondanks dat toezicht, vermocht. Nog naar andere middelen moest worden uitgezien. En helaas! men besloot het aantal kitten, eerst belangrijk ingekrompen, weer uit te breiden, op grond, dat de inlander niet tot verbruik van onwettig opium zou overgaan, indien hij in de gelegenheid ware op korteren afstand van zijne woonplaats zich op wettige wijze opium aan te schaffen.

De leidende gedachte schijnt dus niet langer geweest te zijn: „wat moet gedaan worden om het opiumgebruik te verminderen?" maar: „wat kan geschieden om te voorkomen, dat de bevolking zich van het *onwettig* opium bedient? Aan de mogelijkheid van verminderd gebruik scheen men weinig meer te gelooven; men zou al tevreden zijn als het maar niet toenam, dat de smokkelhandel, door goedkooper het gewilde artikel te leveren, in de hand werkt. Daarom moest gedaan worden wat mogelijk was, om dien tot geringe afmetingen terug te brengen. En als een middel daartoe meende de Regeering den inlander in de gelegenheid te mogen stellen zich op de gemakkelijkste wijze van het wettig opium te voorzien. Daarmede brak zij feitelijk den staf over een vorig beginsel, dat in beperking van het aantal kitten heil zocht. Aanvankelijk ging men nochtans met die uitbreiding slechts langzaam te werk. Voor '75 stond men voor geheel Java 694 kitten toe, zijnde 18 meer dan in de vorige jaren. Drie jaren later werd een getal van 762 kitten, en weer drie jaren later van 824 kitten toegestaan, dat nog drie jaren later tot 851 is verhoogd. Dat deze uitbreiding sedert '75 telkens om de drie jaren plaats had, staat in verband met een anderen maatregel n. l. de invoering van de toen *driejaarlijksche verpachting*. Had men vroeger meer dan eens goede redenen gehad om voor eene driejaarlijksche de éénjarige verpachting te verkiezen, ditmaal oordeelde men tot het omgekeerde te moeten besluiten, en wel — om aan de belangen der pachters tegemoet te komen. Immers in het begin van den pachttermijn — zoo luidde de overweging — is de bevolking ruim voorzien van opium, dat de aftredende pachter haar tegen den tijd, dat zijn termijn verstreken zal zijn, tegen lage prijzen levert. Hij

kan zich dan met minder baten tevreden stellen, daar hij zijn eigenlijke winst reeds heeft gemaakt. Maar dit brengt den nieuwen pachter, die bovendien zijne kosten van eerste inrichting heeft, belangrijk nadeel. De uitgaven zullen hem minder drukken, als hij die over een tijdvak van drie jaren kan verdeelen, en het verlies, dat hij in den eersten tijd lijdt, zal evenzeer minder zwaar wegen, als hij in de gelegenheid wordt gesteld gedurende dien tijd achtereen opium te debiteeren.

Hiertegen valt zeker weinig in te brengen, dan alleen dit — en het is van niet geringe beteekenis — dat men niet in aanmerking neemt, dat de pachters, die smokkelen willen, door de pacht voor een tijdvak van drie jaren in handen te hebben, niet alleen beter de kosten, aan de organisatie der pacht verbonden, kunnen dragen, maar evenzeer die, welke met de organisatie van een smokkelsysteem gepaard gaan.

De Regeering heeft dit later wel ingezien. Immers, met het verstrijken der eerste driejarige verpachting ('75—'77) spreekt zij in haar Verslag de mogelijkheid uit, dat deze termijn in sommige gevallen het wellicht den pachters gemakkelijker maakt een sluikhandel op eigen hand *in te richten*, maar dit weerhield haar niet het stelsel te bestendigen. Zij meende, dat geen noodzaak bestond voor het tegendeel.

De ondervinding toch, verklaarde zij, heeft niet geleerd, dat de langere pacht meer opiumschuivers kweekt, en een tijdvak van drie jaren geeft aan de pachters, sommigen mogen dan misschien zelf smokkelen, meer kracht tegenover den smokkelhandel van derden en de pogingen van mededingers of voorgangers, om door geheimen invoer aan het wettig debiet schade toe te brengen. Wij zullen zien, dat die „derden" *veel meer* bij de Regeering onder verdenking van smokkelen lagen, dan de pachters. De uitkomst heeft dan ook geleerd, dat de nieuwe maatregel het sluiken *niet* verminderd heeft, het integendeel blijkbaar bevorderde, een reden, waarom de tegenwoordige Minister van Koloniën, nadat het stelsel tot op heden toe, dat is gedurende 5 × 3 jaren, gehandhaafd is geworden, der Indische Regeering in overweging gaf opnieuw tot het stelsel van *jaarlijksche* verpachtingen terug te keeren.

In	'75	werden	bijna	105	kisten	smokkelopium	aangehaald.
„	'76	„	„	93	„	„	„
„	'77	„	ruim	103	„	„	„
„	'78	„	nagenoeg	110	„	„	„
„	'79	„	„	146	„	„	„
„	'80	„	„	109	„	„	„
„	'81	„	„	118	„	„	„
„	'82	„	ruim	94	„	„	„
„	'83	„	„	135	„	„	„
„	'84	„	„	20	„	„	„
„	'85	„	„	48	„	„	„
„	'86	„	bijna	55	„	„	„

Men ziet, welk een belangrijk verschil er bestaat tusschen de hoeveelheden, die in het eene en die in het andere jaar werden verbeurd ver-

klaard, en hoe zij na '83 veel minder bedroegen dan in de tien voorafgegane jaren.

Wij behooren na te gaan, waaraan dat verschil is toegeschreven. Dat in '75, ondanks de invoering van den driejarigen pachttermijn, 30 kisten meer werden aangehaald dan in 1874, toen men de verbeurd verklaarde 75 kisten reeds een hoog cijfer noemde, moet naar het oordeel der Regeering verklaard worden uit de vijandschap tusschen pachters van aangrenzende gewesten, uit de zucht van sommigen om door goedkoop smokkelopium in anderer perceelen in te voeren, mededingers te gronde te richten, om dan zelf, van concurrenten ontslagen, de voornaamste perceelen op voordeelige wijze te kunnen pachten, en uit den naijver tusschen afgetreden en nieuwe pachters. Omtrent Kediri werd gezegd, dat blijkbaar het optreden van een nieuwen pachter, die door hooger pachtsom te bieden de vroegere pachtkongsi had verdrongen, aanleiding had gegeven tot een smokkelhandel, die geen ander doel had dan den nieuwen pachter te ruïneeren, opdat zijne mededinging eene volgende maal niet meer te duchten zou zijn. De meeste schuld valt, volgens het Koloniaal Verslag, op de concurrentie der toenmalige pachters, onder wie voornamelijk oude pachters of kongsi's. Toch wordt ook het feit erkend, dat de pachters, om elkander belangrijk te benadeelen, over en weer in elkanders gebied hun smokkelwaar invoerden. Van den smokkelhandel hunner mededingers kwam echter meer aan den dag, daar de pachters hun eigen politie hadden, die natuurlijk voor de praktijken hunner principalen geen oog had en daarvoor ook niet werd betaald, maar die wèl de handelingen van de andere smokkelaars aan het licht bracht. De Regeering verklaarde dan ook, dat de ijverige politie door de pachters werd voorgelicht. Zij leerde echter steeds beter de bedoelingen dezer lieden begrijpen. Zijn het in '76 nog de pachters *van vorige jaren*, die beschuldigd worden van door sluikhandel hunne opvolgers te benadeelen, en verklaart toen het Koloniaal Verslag met ingenomenheid dat het voor de eersten steeds bezwaarlijker zal gaan hunne praktijken voort te zetten, daar de nieuwe pachters onder hunne ondergeschikten hen leeren kennen, die verdacht kunnen worden van met de sluikers gemeene zaak te maken, en hen door meer vertrouwbare personen vervangen; roemt de Regeering het verder, als een vrucht van een langeren pachttermijn, dat de pachters beter op de hoogte komen van de wegen van den sluikhandel, terwijl zij meer tijd hebben om middelen te beramen om dezen zooveel mogelijk te benadeelen, dat goed vertrouwen werd aldra beschaamd. In Japara en Bezoeki werd ook bij de pachters onwettig opium aangetroffen, en in de laatstgenoemde residentie werden meer dan eens kithouders gestraft, omdat de boeken niet overeenstemden met den aanwezigen voorraad. Trouwens, de Regeering slaakte de verzuchting: „Waar de pachter met de smokkelaars heult, wordt de bestrijding van den sluikhandel voor de Regeering moeielijk," en zij zag duidelijk in, dat de middelen, waarover de politie te beschikken had, niet voldoende waren om hen

te weren. Deze dienden dan ook te worden verstrekt. De fondsen voor geheim toezicht werden verhoogd; het politie-personeel in sommige residentiën vermeerderd; hooger premiën, binnen 8 dagen na de aanhaling uit te betalen, zouden worden uitgekeerd aan den aanbrenger of de aanbrengers, den aanhaler of de aanhalers en aan allen, die tot het ontdekken der overtreding en het doen der aanhaling medewerken. De Residenten in Semarang, Japara en Rembang kregen tot opsporing van opium-overtredingen 8 verificateurs der in- en uitvoerrechten, benevens een 20-tal andere Europeesche ambtenaren, terwijl de Controleurs bij het Binnenlandsch Bestuur in die gewesten insgelijks met het opsporen er van werden belast. In de residentie Soerakarta werden 46 bereden inlandsche politieagenten in dienst gesteld.

Hoe weinig een en ander doel trof, bleek maar al te duidelijk. Het eiland Bali, in de onmiddellijke nabijheid van Java, was het *emporium* van den smokkelhandel. Dat eiland stond feitelijk geheel onder zijn eigen inlandsch bestuur. De vele kleine rijkjes of staatjes hadden hunne eigene vorsten, die z.g. onder toezicht van den Resident van het meest nabijgelegen gewest op Java, Banjoewangi regeerden, maar overigens in alle hoofdzaken zoo goed als zelfstandig waren. Op slechts twee plaatsen waren Nederlandsche ambtenaren: op de eene, Boeleleng, een assistent-Resident, op de andere, Djembrana, een Controleur. Maar ook daar nog hadden de inlandsche hoofden groote zelfstandigheid. Zoo o. a. Boeleleng in zake opium, waar de vorst zijn eigen monopolie had. Aan ruw opium, mits bij geheele kisten, verleende hij vrijen invoer. Het recht tot bereiding en verkoop in het klein stond de vorst aan een pachter af. Wat deden nu de smokkelaars op Java? Eenvoudig ontboden zij kisten ruw opium van Singapore en lieten ze te Boeleleng opslaan in entrepôt. Wie dan opium Java wilde binnensmokkelen, kocht het ruw van de importeurs, nam het daar in ontvangst, liet het door den pachter op Bali tot tjandoe bereiden en voerde het daarna in groote vaartuigen uit naar Java. Daar werden de reeden, vooral van Rembang en Japara, die zich door hare lengten en bescherming tegen kwade winden zoo uitstekend voor den smokkelhandel leenen, als ankerplaats uitgekozen. Ook die van Bezoeki en Semarang kwamen er voor in aanmerking. En het opium werd van de reede in kleine vaartuigen afgehaald en op eene stille plaats, meest des nachts, aan de kust ontscheept.

De aanhalingen echter in genoemde residentiën waren in '76 slechts onbeduidende hoeveelheden, en de Residenten aldaar meenden, dat het smokkelen van groote partijen tegelijk slechts weinig meer voorkwam.

Een maatregel, door hen genomen, bestaande in het weren uit de binnenlanden van alle vreemde Oosterlingen, van wie men overtuigd was, dat zij aan den smokkelhandel deden, scheen gunstig te werken. Bij het verscherpte toezicht durfden de groote smokkelaars op de hoofdplaatsen bijna geen onwettig opium meer onder hunne bewaring houden. Zij moesten op hunne handlangers vertrouwen, die niet altijd

eerlijk waren en door mindere zorg het opium vaak lieten bederven. Zoo leden zij groote schade. De Regeering oordeelde, dat op die wijze de sluikhandel naar de binnenlanden een paar zijner voornaamste kanalen verloren had. Die overwinning was echter niet zonder moeite verkregen, want »de smokkelaars", heet het in het Regeeringsverslag, „vinden bij de bevolking dikwijls grooten steun." In Rembang was eens eene groote aanhaling op zee geschied. Niemand wilde toen meer een klein inlandsch vaartuig aan de politie verhuren. Zelfs weigerde men den Regent een prauw te verkoopen, en de Resident was verplicht de tusschenkomst van den opiumpachter te Semarang in te roepen, om zich aldaar een vaartuig aan te schaffen.

De smokkelaars hebben steeds getoond tegenover nieuwe maatregelen nieuwe listen te bezitten. Nabij Rembang ankerden toen de opiumvaartuigen „ware opiumwinkels, die voortdurend uit Bali voorzien werden." Volgens de Ordonnantie van 12 Nov. 1872 (Stbl. N°. 195), gold de bepaling, dat vaartuigen, die opium aan boord hebben, op den afstand van drie Engelsche mijlen van de kust moeten blijven. De schepen verkochten buiten die grens het opium aan ieder, die het kwam halen.

Ondanks al de genomen maatregelen bleef dus de sluikerij in stand en in bloei, en weinig bemoedigend moet voor het Bestuur en de Regeering de ontdekking geweest zijn, dat hier en daar ook *Europeanen* aan den smokkelhandel medeplichtig waren, ja dat, gelijk gezegd wordt, verscheidenen hunner in dat bedrijf hun bestaan vonden.

Boven zagen wij reeds hoe de aanhalingen met ieder jaar toenamen. In '79 werd op een hoeveelheid, grooter dan ooit te voren, beslag gelegd. Door oneenigheid van twee voorname Balische handelaren werd, ten einde elkander te benadeelen, de inkoopsprijs van hun artikel zeer laag gesteld, en de aanvoer van daar naar Java was in dat jaar „weder zeer belangrijk."

Maar wat beteekenden nu toch de aanhalingen van kleine hoeveelheden tegen den grooten uitvoer van Bali? Voorzoover de Resident van Rembang had kunnen nagaan, waren niet minder dan 35 prauwen, alle in de *afdeeling* Rembang thuis behoorend, met ruim 300 kisten opium uit Bali vertrokken. De prauwvoerders hadden wel als plaats van bestemming Pegattan op het eiland Borneo opgegeven, doch het was gebleken, dat de meesten hunner niet eens wisten, waar die plaats lag. De Resident hield zich verzekerd, dat zij hunne waar in Rembang afleverden. En hoeveel kisten waren nu in de residentie Rembang gedurende dat jaar aangehaald? Slechts 27. Ruim 273 kisten hadden dus daar hun weg gevonden. En dat in één gewest, terwijl residentiën als Semarang, Japara en Kediri eveneens een bloeienden sluikhandel hadden. En op geheel Java werden toen nog geen volle 146 kisten verbeurd verklaard.

In '80 bedroeg het totaal van aangehaald opium nog 37 kisten minder. De Regeering zegt nu evenwel uitdrukkelijk, dat hieruit niet mag worden afgeleid, dat de sluikhandel zou zijn afgenomen. Veeleer had

zij de noodzakelijkheid ingezien van in sommige gewesten nieuwe buitengewone maatregelen tegen „dit euvel" te nemen, dat weer voor rekening van „derden" kwam. „*Smokkelaars* trachtten," zegt het Verslag van 1881, „bij het naderend einde van den (tweeden) driejarigen termijn *den pachters* zooveel mogelijk afbreuk te doen, met het doel de waarde der pacht te doen dalen en deze voor de volgende drie jaren tegen lageren prijs machtig te worden."

De heer Kielstra meent, dat de Regeering tevens wel aandacht had mogen wijden aan de vraag, of ook de *pachters zelve* er belang bij hadden nog van hunne positie gebruik te maken om zooveel mogelijk opium om te zetten en de waarde der pacht *tijdelijk* te doen dalen, teneinde haar over den volgenden termijn tegen een *lager cijfer* machtig te worden.

De Regeering was weder op nieuwe middelen tegen den sluikhandel bedacht. Een stoomschip bewaakte in den Oost-moesson van '80 de kusten van Semarang, Japara en Rembang. Maar het kon niet geheel aan die bestemming worden gewijd, daar het nu en dan ook in de wateren tusschen Java en Madoera had te kruisen tot tegengang van de daar vaak voorkomende zeediefstallen. In '81 legde de bemanning er van beslag op 9 kisten bereid opium, waarop de Regeering *tijdelijk* nog één stoomschip voor denzelfden dienst aanwees. Toch kon al die waakzaamheid in '82 niet meer dan ruim 94 kisten meester worden. En ook nu blijft de Regeering zeggen, dat er geen bewijs is voor vermindering van den sluikhandel. Integendeel, zij legt in haar Verslag over dat jaar wantrouwen tegen de pachters aan den dag, althans tegen sommigen. Van verscheidenen neemt zij aan, dat zij „naar vermogen medewerken" tot tegengang er van, doch voegt er bij, dat de pachters van Japara en Rembang, al boden zij de Regeering de behulpzame hand, niettemin beiden zelf van sluikhandel verdacht werden. De pachters waren dan ook slim genoeg al de waakzaamheid der ambtenaren tegen den sluikhandel van anderen te keeren, teneinde zelve de handen vrijer te hebben.

De Regeering was zoodoende meer overtuigd geworden, dat alle tot hiertoe aangewende pogingen tegen den smokkelhandel hadden schipbreuk geleden, en zij verklaarde de opium-politie voor onvoldoende.

Het meest verwachtte men toen van een doelmatige bestrijding *ter zee*, die dan meer moest beteekenen dan tot nog toe. „Men is het er in Indië over eens, dat de sluikhandel, *ondanks het ter zee* langs de noordkust van Midden-Java *uitgeoefend toezicht*, een grooten omvang heeft genomen." Zoo luidt het Verslag over '82. En van Mei van dat jaar af hadden nog wel twee Gouvernementstoomers dienst gedaan! Goed was het daarom geweest, dat de Regeering de fondsen voor den tegengang van den sluikhandel voor '82 tot *f* 388.000 verhoogde *a*); minder goed, dat zij die voor '83 weer tot *f* 375.000 verlaagde, en — wat Brooshooft opmerkt — terwijl men de opium-politie *ter zee*

a) Voor 1881 was eene som van slechts f 98.000 uitgetrokken geweest.

uitbreidde, die *te land* inkromp. Aan het personeel der militaire en Gouvernements-marine werd bovendien de bevoegdheid verleend tot het opsporen van overtredingen der verbodsbepalingen betreffende invoer, uitvoer en vervoer over zee, en tot visiteering van verdachte schepen en vaartuigen.

Het resultaat schijnt al even weinig bevredigend te zijn geweest, als het bekruisen der kust door de stoomschepen der Regeering. De opiumvaartuigen bleven verder dan drie Engelsche zeemijlen van de kust verwijderd en moesten daar ongemoeid worden gelaten. En trots alle waakzaamheid moet het best gelukt zijn het opium bij nacht aan wal te krijgen. Om dit moeilijker te maken werd in '83 (Stbl. No. 171) bepaald, dat de afstand van drie Engelsche mijlen voor in Ned.-Indië thuis behoorende vaartuigen, die opium aan boord hebben, tot *zes* Engelsche zeemijlen wordt uitgebreid. Het kan zijn, dat door een en ander de smokkelhandel bemoeilijkt is geworden, doch verhinderd werd hij er niet door. En hoe weinig men over het resultaat tevreden was, de bekruising der kusten geheel te staken achtte men toch onraadzaam. De heer H. L. Ch. te Mechelen, assistent-Resident der afdeeling Djoewana in de residentie Japara, wilde echter niet dat de smokkelaars hem in zijn afdeeling de baas zouden zijn; ook hij richtte al zijne aandacht op een strijd tegen de smokkelaars ter zee. Hij wist, dat het aanhouden van opium groote bezwaren inheeft, wanneer het artikel eenmaal aan land gebracht is, dewijl het meestal bij zeer kleine hoeveelheden, die gemakkelijk te verbergen zijn, vervoerd en verkocht wordt. In overleg met den pachter van Japara liet hij de kust zijner afdeeling bewaken, aanvankelijk voor zijn eigen rekening door gehuurde en steeds heen en weer zeilende inlandsche prauwen. En inderdaad, dit bleef niet zonder goede uitkomsten. Toch zag de heer Te Mechelen weldra in, dat alleen op die wijze het afzetten van opium door de uit Bali komende vaartuigen slechts voor een klein gedeelte kon worden tegengehouden. Toen deed hij den Resident van Japara het voorstel, dat deze zijn ambtgenoot op Bali — in '82 was Boeleleng en Djembrana onder ons rechtstreeksch bestuur gebracht en op eerstgenoemde plaats zetelde daarna een Resident — zou verzoeken hem steeds telegrafisch te verwittigen van het vertrek uit die plaats van vaartuigen, die opium aan boord hadden. Uit Japara zouden dan eenige prauwen van dezelfde grootte als de smokkelvaartuigen in zee worden gezonden, om de laatsten te gemoet te gaan en na aankomst onafgebroken te bewaken. Aan die Japarasche prauwen werden een paar kleinere inlandsche vaartuigen (djoekoengs) toegevoegd, en aan de bemanning gelast om, mocht het opiumvaartuig zijne lading aan van de kust komende visschers of andere prauwen overgegeven, deze te achterhalen, te visiteeren en desnoodig aan te houden. Deze maatregelen vooral bleken niet vruchteloos. De boeken van den opiumpachter te Japara bewezen de gunstige uitkomsten. De opiumschepen bleven weken achtereen liggen, zonder kans hunne lading aan wal

te brengen. Sommigen kozen maar weer zee en namen hunne lading mede. Stellig echter niet om weer naar Bali of eenige plaats buiten onze contrôle te vertrekken, doch om het kostbare middel op eene andere plaats van Java af te zetten, waar geen TE MECHELEN en zijn personeel hun in den weg trad. Gedurende het tweede halfjaar van '83 verkocht de pachter in zijn perceel voor *f* 80.000 tjandoe meer dan in hetzelfde tijdvak van '82 en de prijzen van het gesmokkeld opium stegen aanmerkelijk, beide ontwijfelbare bewijzen, dat er minder clandestiene waar in omloop was. Dit resultaat was natuurlijk geheel naar het genoegen der Regeering, en zij had er geld voor over, toen zij dit aanschouwde. Schade konden die uitgaven voor 's Lands kas nooit zijn, want de pacht in die Residentie zou nu heel wat meer waard worden en dus eene volgende verpachting hooger pachtsom opbrengen. In Maart '84 besloot de Indische Regeering onder leiding en volgens het stelsel van den heer TE MECHELEN, te doen organiseeren eene opium-politie voor Japara. Hij kreeg 3 hopperbarges en *f* 50.000 voor den inhuur van inlandsche vaartuigen te zijner beschikking, benevens de bevoegdheid personen naar zijne keuze te machtigen tot het opsporen van opium-overtredingen. De gevolgen deden zich op Bali gevoelen. Bedroeg de *invoer* er in '82 1040 en in '83 1446 kisten ruw opium, in '84 waren het er slechts 761. En wat den uitvoer betreft, volgens de officieele opgaven zetten in '82, 37, in '83 46 opium-prauwen van Bali koers naar Java, in '84 slechts 3. BROOSHOOFT zegt, dat aan deze cijfers alleen betrekkelijke waarde kan worden toegekend. Vele prauwen verlaten Bali en doen zich naar een plaats *buiten* Java uitklaren, doch zetten, eenmaal in zee, koers naar Java. En hierbij herinneren wij ons de verklaring van den Resident van Rembang in '70, dat hij er zeker van was, dat de 35 prauwen van Rembang, die te Bali opium innamen en als plaats van bestemming Pegattan op Borneo opgaven, hare waar in zijn gewest afleverden. Toch was er voor eenige pachters op Java reden om zich tot de Regeering te wenden met het verzoek den pachttermijn, die eerst in '86 zou afloopen, ondershands te verlengen, in welk geval zij bereid waren van 1 Januari '85 af een hoogeren pachtschat op te brengen. De Regeering sloeg het aanbod af. Vertrouwde zij de pachters niet? Begrepen deze, dat zij, een hooger pachtsom biedende, al minder kans liepen op de vingers te worden getikt, als zij zelve opium binnensmokkelden? Doorzag de Regeering die bedoeling, die ten slotte slechts den pachters voordeelig zoude worden, maar de Staatskas benadeelen? Als motief der weigering werd opgegeven, dat de Regeering niet verzekerd was door het aannemen van het voorstel in 's Lands geldelijk belang te handelen. Immers, de voor '87 te houden *openbare* verpachting kon grootere voordeelen opleveren. Daarbij was het aanbod gedaan onder conditie, dat met de maatregelen tegen den sluikhandel door de Regeering op dezelfde wijze zou worden voortgegaan. Zij wilde vrijblijven en zich daarom tot niets verbinden.

Zij zette den strijd niettemin voort, en keerde van nu af grooter

sommen jaarlijks uit voor de opium-politie. Voor '84 werd uitgetrokken eene som van *f* 380 000, en voor '85 van *f* 385.000. In Mei van laatstgenoemd jaar werd de heer Te Mechelen uitsluitend belast met de leiding der maatregelen tegen den sluikhandel, waarvoor hem eenige inferieure ambtenaren werden toegevoegd. Hij trad af als assistent-Resident van Djoewana, en ontving den titel en rang van Resident ter zee. De naam Te Mechelen, zegt Brooshooft, is sedert een *tooverwoord* geworden, en

voor	'86	werd	uitgetrokken	eene	som	van	*f* 396.000,
„	'87	„	„	„	„	„	385.000,
„	'88	„	„	„	„	„	400.000,
„	'89	„	„	„	„	„	400.000.

En wat is nu het resultaat, tot hiertoe verkregen?

De heer Te Mechelen heeft zijn roem behouden als een energiek en ijverig ambtenaar, en in de Koloniale Verslagen der laatste jaren zijn zeer gunstige getuigenissen afgelegd aangaande de uitkomsten der genomen maatregelen. Zoo b.v. verklaart het verslag over 1887, dat zij geacht werden geleidelijke *afneming* van den sluikhandel ten gevolge te hebben. Als bewijs daarvoor wordt aangevoerd, dat de aanhalingen minder menigvuldig en tevens van minder beteekenis werden. In verband hiermede bevat *De Indische Gids* [29]) de volgende opgave van de sedert '77 gedane verbeurdverklaringen, waarvan de cijfers aan de Koloniale Verslagen ontleend zijn:

In	'77	hadden	er	4750	plaats	van	te zamen	10.349	kati's.
„	'78	„	„	7366	„	„	„	10.966	„
„	'79	„	„	7089	„	„	„	14.644	„
„	'80	„	„	5091	„	„	„	10.898	„
„	'81	„	„	7280	„	„	„	11.767	„
„	'82	„	„	5714	„	„	„	9.428	„

In	'83	met	Te Mechelen	6742	te zamen	13539	kati's.
„	'84	„	„	4890	„	2045	„
„	'85	„	„	3847	„	4839	„
„	'86	„	„	4576	„	5485	„
„	'87	„	„	6149	„	7916	„

Ook de heer Keuchenius zeide, dat „deze gunstige uitkomst wordt toegeschreven aan meer waakzaamheid," en verband houdt „met de ter zee genomen maatregelen."

Of die cijfers nu ook bewijzen, dat de sluikhandel geleidelijk aan het afnemen is, het antwoord op deze vraag te zoeken is belangrijk genoeg om er een afzonderlijk hoofdstuk aan te wijden. Het zal ons bekend maken met den tegenwoordigen stand van den sluikhandel, die zoovele personen in beweging brengt en zoovele overleggingen in den boezem der Regeering noodzakelijk maakt.

Er is haast geen twijfel aan of de lezer, die aandachtig naging, hoe de sluikhandel onder elk stelsel en langs verschillende wegen tot zijn doel wist te komen, schudt bij het hooren dezer vraag ongeloovig het

hoofd. Hij acht het wel onwaarschijnlijk, dat nu op eenmaal het radicale geneesmiddel tegen het zoo diep ingeworteld kwaad zou gevonden zijn. En niet alleen zal dit het geval zijn met hem, die zich pas door dit boek in de opiumgeheimen liet inwijden, maar een hoog inlandsch hoofd, een politieman bij uitnemendheid, een Regent van Kediri, heeft reeds vroeger gezegd: „Indien de geheele kust van Java afgezet werd met een kordon, gevormd door Residenten, assistent-Residenten en Controleurs, die elkander de hand reiken, zouden de smokkelaars onder die handen nog doorsluipen."

Doch, het is waar, de heer TE MECHELEN zocht den sluikhandel niet langs de kust, maar ter zee te bestrijden, dus vóórdat de kust was bereikt.

HOOFDSTUK X.

Eene nieuwe teleurstelling.

Dikwijls is gevraagd, of de cijfers der aanhalingen van onwettig opium gedurende de laatste jaren bewijzen, dat er minder opiumclandestien op Java wordt ingevoerd? De Indische Gids [30]) zegt hieromtrent het volgende: „Opmerkelijk is het, dat wanneer men die aanhalingen met de hoeveelheden van het gedebiteerde Gouvernements-opium vergelijkt, men *niet* tot de *conclusie* komt, dat in die jaren, waarin de aanhalingen van gesmokkeld opium het belangrijkst waren, het debiet van Gouvernementsopium gewoonlijk belangrijk steeg." En het tijdschrift geeft in een staatje — waarop wij straks terugkomen — een overzicht der hoeveelheden opium, aan de pachters verstrekt, die in de laatste jaren aanmerkelijk minder zijn dan het maximum, dat het Gouvernement bereid was hun te leveren. Bij geringeren invoer van onwettig opium toch moet het debiet van het wettig opium stijgen en dus de pacht meer waard worden. Stijgt de pachtsom, dan moet de pachter in de gelegenheid zijn het maximum opium, dat hij slijten mag, tegen hooge prijzen van de hand te zetten.

Wat zien wij nu sedert 1873?

De opbrengst der pacht rees met elke verpachting. Dus heeft het debiet van wettig opium zich uitgebreid? Dat niet. De pachters vragen minder aan dan zij mogen doen. Maar slijten zij dan hunne waar exorbitant hoog? Evenmin. De debietprijzen zijn eerder gedaald. Maar hoe is dan de voortdurende rijzing der pacht te verklaren? Wie weet dit raadsel anders op te lossen, dan uit een tweede feit, dat de smokkelhandel verre van vernietigd is, en dat de pachters belangrijk daaraan deelnemen? Wij willen nagaan, hoe het sedert 1873 geloopen is met de inkomsten, die de Staat uit zijn opiumverpachting trok, een belang

dat, volgens de missive van den Minister van Koloniën d.d. 20 Aug. 1872, wel in het oog moest gehouden worden.

Als dit laatste mocht bedoeld hebben den pachtschat, zij het niet op eenmaal, dan toch op den duur, belangrijk op te drijven, zoo is dit doel zeker uitstekend bereikt. Van 1862—1870 hadden de opbrengsten gevariëerd tusschen *f* 9.027.772 en *f* 10.672.440 's jaars. Gedurende de laatste vier jaren van dat tijdvak waren zij beneden de 10 millioen gebleven.

Van 1870—1872 waren zij gedaald tot even 7 millioen.

Van 1873 klimmen zij tot het oude peil niet alleen, maar worden zij meer dan ooit te voren. Brooshooft geeft in het hieronderstaande staatje het rendement der pacht voor het Gouvernement van 1877 af. De cijfers wijzen de zuivere winst aan. Van het totaal der ontvangsten aan pachtsommen, en winst op het aan de pachters verstrekte opium, is de inkoopsprijs van het opium, door het Gouvernement betaald, afgetrokken. De uitkeeringen wegens aangehaald opium zijn niet in rekening gebracht. Zij zijn voor het Gouvernement geen verlies, want het neemt de aangehaalde hoeveelheid daarvoor in ruil en verkoopt die aan de pachters tegen hoogeren prijs, dan waarop het opium den Lande bij inkoop komt te staan. De kosten wegens terugname van door de pachters bij het einde van hun pachttermijn overgehouden opium, zijn ook buiten berekening gebleven, daar zij het Land voor een volgend jaar den aankoop eener even groote hoeveelheid besparen. Men mag het er dus voor houden, dat de volgende cijfers aanwijzen de zuivere winst, door het Gouvernement genoten.

In '77	*f* 13.934.000
„ '78	- 14.588.000
„ '79	- 15.109.000
„ '80	- 15.382.000
„ '81	- 15.240.000
„ '82	- 15.494.000
„ '83	- 16.783.000
„ '84	- 18.791.000
„ '85	- 18.793.000
„ '86	- 19.268.000
„ '87	- 20.159.000.

In 10 jaren tijds (1877—1887) dus *eene vermeerdering* van ± 5 millioen gulden, en in dertien jaren (1873—1887) *eene vermeerdering* met bijna 12 millioen. Vóór '73 bracht de pacht nog slechts ± 11 millioen op.

Het blijkt, dat de belangen der schatkist bij het jongst ingevoerde stelsel niet geleden hebben. En die vermeerderde opbrengsten werden in de Koloniale Verslagen en b. v. door den Minister Sprenger van Eijk aan de gunstige resultaten der maatregelen tegen den sluikhandel toegeschreven. De schuivers, heet het, moesten bij de pachters terechtkomen, die daarom hooger pacht konden betalen.

Evenwel, er zijn echter redenen genoeg, dat velen deze bewering eene illusie noemen.

In de Tweede Kamer [31]) wees Mr. L. W. C. Keuchenius aan de, hand van het Koloniaal Verslag over '86, op een hoogst merkwaardig verschijnsel: het verschil tusschen de door het Gouvernement vastgestelde en de door de pachters genomen hoeveelheden opium. Hij bepaalde zich tot vier residentiën: Semarang, Japara, Rembang en Soerabaja, vier gewesten, die om een zeer algemeen opiumverbruik en een uitgebreide smokkelarij bekend zijn. De pachter van Semarang mocht beschikken over 24.000 kati's, doch deed het slechts over 16.000. Die in Japara had recht op 9000 kati's; hij nam er slechts 5050, d. i. 3950 kati's minder. Die van Rembang had aanspraak op 18.000, en hij vroeg niet meer dan 12.775 kati's aan. Voor Soerabaja waren toegestaan 21.600 kati's; de pachter begeerde er 12.000, en van deze hoeveelheid werden bij het einde van het jaar nog 1340 kati's overgehouden en teruggegeven. De pachter van Semarang aanvaardde echter de pacht voor '87 tegen *f* 2.291.000 of voor *f* 364.000 meer dan deze in '86 had opgeleverd. De pacht in Japara was voor 1887 tot *f* 710.110 geklommen, of *f* 238.210 meer dan in '86. In Rembang was de pachtschat voor 1887 *f* 51.300 meer dan een jaar te voren, en in Soerabaja was de opbrengst *f* 1.374.940 hooger. *De verstrekking van opium was derhalve minder, en desniettemin stegen de pachtsommen.*

Dit nu achtte de heer Keuchenius niet wel mogelijk zonder een zeer groote uitbreiding van den smokkelhandel. En sprak de heer Van Gennep het in een der Kamer-zittingen uit, dat z. i. de pachters „nog altijd de grootste smokkelaars'' waren, de heer Keuchenius zeide dit wel niet, doch ligt dezelfde meening niet op den bodem zijner redeneering? *Zij*, de pachters, durfden die hoogere sommen aan. Hoe konden zij die ooit goedmaken anders dan door....? Ook de Indische Gids [32]) redeneerde even logisch aldus: „Als de smokkelhandel afneemt, dan moet de wettige verkoop toenemen". Maar de wettige verkoop neemt *niet* toe. Integendeel, hij nam in de laatste jaren belangrijk af. De pachters bleven beneden het maximum, dat zij bij het Gouvernement konden inkoopen, en *juist sinds* 1883, toen de aanhalingen van gesmokkeld opium belangrijk verminderden, vroegen de pachters telken jare kleinere hoeveelheden aan. *Het debiet van wettig opium is dus voortdurend geringer geworden.*

Uit de officieele verslagen zijn de volgende cijfers:

Voor	'78	werden	163.620	kati's	toegestaan	doch	genomen	159.179
„	'79	„	163.620	„	„	„	„	158.461
„	'80	„	163.620	„	„	„	„	142.933
„	'81	„	176.580	„	„	„	„	166.738
„	'82	„	176.580	„	„	„	„	151.286
„	'83	„	176.580	„	„	„	„	139.018
„	'84	„	175.380	„	„	„	„	164.052
„	'85	„	175.380	„	„	„	„	129.877

Voor '86 werden 175.380 kati's toegestaan, doch genomen 104.420
„ '87 „ 175.380 „ „ „ „ 108.094*a*).

In de laatste jaren bleef de wettige verkoop alzoo ± 40 % beneden de Gouvernementsraming. Doch wat nog meer zegt: het aangevraagde werd niet eens gedebiteerd. Bij het einde van den pachttermijn werden door de pachters nog 8164 kati's overgehouden en teruggegeven. Voor den driejarigen pachttermijn ('84—'86) konden de pachters over Gouvernementsopium beschikken tot eene hoeveelheid van 175.380 X 3 = 526.140 kati's. Zij namen slechts 164.052 + 129.877 + 104.420 = 399.349 kati's. Daarvan leverden zij nog 8164 kati's terug, zoodat er slechts 391.185 kati's wettig opium verkocht werden of gemiddeld niet meer dan 130.395 kati's per jaar [33]). Gedurende den daaraan voorafgeganen termijn ('81—'83) verstrekte men 166.738 + 151.286 + 139.018 = 457.042 kati's en teruggegeven werden er 8855, zoodat *destijds* per jaar nog eene hoeveelheid van 149.396 kati's wettig opium gesleten werd. Van '78—'80 leverde de Regeering 159.179 + 158.461 + 142.933 kati's en aan het einde dezer drie jaren waren er onverkocht gebleven 6533, zoodat *toen* per jaar gemiddeld 151.347 kati's wettig zijn omgezet. Volgens het Koloniaal Verslag van '87 zijn van '73—'86, dus over 14 jaren teruggeleverd 413.44 kati's op een totale verstrekking van 2.035.374 kati's. Het wettig debiet is aldus successievelijk gedaald, en niet onbelangrijk ook. In '86 bedroeg het 54.769 kati's *minder* dan 9 jaren te voren, toen er 5637 aanhalingen *meer* waren.

Wordt hieruit wel ten onrechte afgeleid, dat de maatregelen tegen deze sluikerij weinig vrucht afwerpen, en dat de pachters door hun debiet van onwettig opium hunne verdiensten maken, die zoo groot zijn en waarop zoo vast gerekend wordt, dat zij bij de verpachting hun hoog bod durven doen? Ook de Ind. Gids [34]) zegt: „Aan de efficaciteit van de maatregelen tot tegengang van den smokkelhandel gelooven wij zeer zeker *niet*. Men moge nog zooveel goeds vertellen van de resultaten, met de in 1884 georganiseerde opium-politie onder leiding van den heer Te Mechelen verkregen, *feiten* zijn het blijkens de opgaven der Regeering zelve, dat de hoeveelheden aangehaald opium na 1883 veel geringer zijn geweest dan *in* en *vóór* 1883, *en* dat het debiet van Gouvernementsopium na 1884 aanmerkelijk achteruit gegaan is, in elk der drie jaren vóór 1884 gemiddeld 152.347 en in elk der drie jaren, die onmiddellijk op 1884 volgen, dooreen slechts 114.130 kati's bedragende. Welnu, hoe is een en ander te rijmen met de bewering dat de opiumpolitie voor haar taak berekend blijkt te zijn?"

---

a) De verstrekking in '88 en '89 moet weer minder zijn dan die in '87, gelijk blijkt uit het feit, dat onder de middelen op de Begrooting voor '89 slechts wordt gerekend op *f* 3.475.000 voor verkoop van opium aan de pachters op Java en Madoera, terwijl men voor '87 nog 5 millioen uittrok. Men is dus van '87 tot '89 ruim 1½ millioen teruggeloopen. Er moet dus in '88 weer eene mindere verstrekking hebben plaats gehad, zoodat men eene lagere opbrengst voor '89 tegemoet zag.

Men heeft ter verklaring gewezen op de omstandigheden, die de welvaart in de laatste jaren hebben doen afnemen: kleine koffieoogsten, lage rijstprijzen en de suikercrisis, waardoor de bevolking weinig geld in handen kreeg, en zij dus niet zooveel aan het opium kon offeren, zoodat minder aangevraagd, en inderdaad ook minder gesleten en verbruikt is.

Ook wij nemen gaarne in aanmerking den achteruitgang in stoffelijke middelen en het groote gebrek aan geld bij de bevolking in de laatste jaren als gevolg van de economische toestanden, welke Java heeft doorleefd. Doch indien tengevolge daarvan het opiumdebiet waarlijk is *afgenomen* en de pachters slechts geringere hoeveelheden konden slijten, dan moest eene belangrijke *daling* van den pachtschat noodwendig zijn gevolgd. Maar in plaats daarvan steeg deze in '84 met circa *f* 1.700.000, en in '87 nog eens weer met ± *f* 900.000 's jaars. Er moet dus *meer* opium zijn gebruikt en bovendien ook aldoor meer gebruikt worden.

Of zou iemand, na alles, wat wij van de handelingen der pachters in het algemeen leerden kennen, naïef genoeg zijn om te beweren, dat de pachters uit beleefde welwillendheid jegens het Gouvernement *hooger* pachtsom betalen bij *geringer* omzet van opium?

Het *wettig* debiet is minder geworden. Men moet dus gaandeweg *meer onwettig* opium gedebiteerd hebben. Werd nu het laatste door andere smokkelaars geleverd, wat natuurlijk den pachters afbreuk zou doen en hunne verdiensten verminderen, dan zou de pacht voor hen ook in evenredigheid minder waarde hebben gekregen, en zoo zouden de pachtsommen zijn gedaald. Nu die zijn gestegen, ligt de gedachte voor de hand, dat zij hun winst in zulk opium vinden, dat zij goedkoop weten te bekomen, m. a. w. in smokkelwaar, en dat *hun* morshandel derhalve thans grooter afmetingen heeft dan ooit te voren.

Het spreekt van zelf dat ook Brooshooft in zijne Memorie op dit weinig geruststellend verschijnsel grooten nadruk heeft gelegd. Zijne berekeningen hebben hem tot dit resultaat gebracht, dat de pachters op hun bedrijf *verlies* zouden lijden, indien zij zich niet schadeloos stelden door het binnenloodsen en slijten van goedkoop sluik-opium, en hij laat de nuchtere cijfers spreken door naast de pachtsommen der jaren '81—'86 het bedrag te plaatsen van de Gouvernementsverstrekking in denzelfden tijd. Daaruit blijkt onwedersprekelijk, dat tusschen deze twee termijnen de pachtsom met $1^1/_2$ millioen gulden *steeg*, doch het opium, van het Gouvernement genomen, met ongeveer 60.000 kati's *verminderde*, terwijl voor den termijn '87—'89 de pachtschat nog *weder* met ruim *f* 800.000 klom. Hoe, vraagt hij, is dit anders te verklaren dan uit de gelegenheid, die de pachters hebben om door groote winst op goedkooper smokkelopium hun verlies op de hooge pachtsommen te dekken?

Tegen deze redeneering zal wel weinig in te brengen zijn.

De opbrengst van den verkoop is de eenige inkomst der pachters

tegenover hunne uitgaven aan pachtschat, inkoopsprijs en *bereiding* van het opium tot tjandoe, en hunne kosten voor administratie, politie, transport, spionnen, slijters enz.. Het revenu door den pachter uit den verkoop van wettig verkregen opium zou dus moeten opwegen tegen het totaal zijner uitgaven niet alleen, maar zelfs nog eene aanzienlijke winst moeten overlaten! Hoe staat het echter met die verhouding? Zoodanig, zegt Brooshooft, dat de pachters, wanneer zij zich bepaalden tot den verkoop van het wettig opium, niet onbelangrijke *verliezen* zouden lijden. Hij rekent ons dit op de volgende wijze voor. Naar een approximatieve schatting beloopen de kosten van inkoop, bereiding en administratie, volgens Bé Ik Sam, *f* 6 à *f* 7 per thail. Brooshooft neemt het minste, d. i. *f* 6.— Dit is zeker niet overdreven. Er gaan 16 thails in één kati, derhalve komen op een kati tjandoe 16 × 6 = *f* 96.— onkosten, boven en behalve den pachtschat. Van 16 thail ruw opium verkrijgt men ongeveer 10 kati's tjandoe, zoodat de *f* 96.— onkosten per kati tjandoe gelijkstaat met *f* 60.— per kati ruw opium. Hiervan gaat af *f* 30.— voor den inkoop er van. Er blijft dus over *f* 30.— onkosten per kati aan bereiding en administratie. Nu bevatten de Koloniale Verslagen geregeld een staatje van hetgeen een kati ruw opium den pachters kost aan *pachtschat* en *inkoopsprijs* en daarnaast van hetgeen zij bij den verkoop in ieder pachtperceel gemiddeld voor een kati *ruw* konden bedingen. De Residenten toch zijn gehouden jaarlijks opgaven der debietprijzen in hunne respectieve gewesten te verstrekken. Telt men nu bij de cijfers van pachtschat en inkoopsprijs de gemiddelde onkosten voor bereiding en administratie, voor spionnen, verkoopers en ander dienst-personeel enz. op, dan ziet men hoeveel de pachters, *zoo zij zich bepaalden tot den verkoop van wettig verkregen opium*, op ieder kati, en dus ook op de geheele door het Gouvernement verstrekte hoeveelheid, kunnen winnen. Volgens cijfers nu, die Brooshooft aan het Koloniaal Verslag van 1886 ontleent, geeft hij ons in zijne „Memorie" een staat, vermeldende de gemiddelde winst per kati over den pachttermijn '84—'86, *zonder de kosten voor bereiding en administratie*. Vervolgens geeft hij een staatje, waarbij de bedoelde onkosten, ad *f* 30.— per kati, in rekening zijn gebracht. Daar verkrijgt men voor a)

het pachtperceel	Cheribon	*een verlies*	van *f* 12.—	per	kati
„	Tegal	„	- 10.—	„	„
„	Pekalongan	„	- 14.—	„	„
„	Pasoeroean	„	- 24.—	„	„
„	Kedoe	„	- 37.—	„	„
„	Djokjakarta	„	- 16.—	„	„
„	Soerakarta	„	- 67.—	„	„
„	Madioen	„	- 63.—	„	„

En opdat niemand zou kunnen beweren, dat misschien het jaar '86 buitengewoon onvoordeelig was, volgt hij dezelfde berekening op den

a) Wij geven slechts de eindcijfers.

grondslag der cijfers van het Koloniaal Verslag van '85, en krijgt dan voor

het pachtperceel	Cheribon	*een verlies*	van	*f* 10.—	per	kati
„	Tegal	„		- 2.—	„	„
„	Pekalongan	„		- 21.—	„	„
„	Bagelen	„		- 33.—	„	„
„	Kedoe	„		- 12.—	„	„
„	Madioen	„		- 49.—	„	„

Dezelfde becijfering maakte Brooshooft later in zijn dagblad volgens de cijfers, die over de jaren 1887/89 aan pachtschat, inkoopsprijs van opium en onkosten te betalen waren, en de voor den verkoop er van te ontvangen gelden. Hij komt dan tot nog ongunstiger resultaat. De pachters in de volgende residentiën moeten *verliezen :*

in	Cheribon	*f* 22.—	per	kati.
„	Pekalongan	- 24.—	„	„
„	Semarang	- 12.—	„	„
„	Pasaroean	- 37.—	„	„
„	Bezoeki	- 7.—	„	„
„	Bagelen	- 2.—	„	„
„	Kedoe	- 8.—	„	„
„	Soerakarta	- 7.—	„	„
„	Madioen	- 37.—	„	„
„	Kediri	- 21.—	„	„
„	Madoera	- 21.—	„	„

In niet minder dan elf van de 19 perceelen moet dus volgens de door het Gouvernement zelf verstrekte cijfers, de pachter met verlies gewerkt hebben. In den vorigen pachttermijn was dit slechts in *negen* perceelen het geval. Maar gedurende den laatsten driejarigen termijn is het gezamenlijk bedrag der pachtsommen dan ook jaarlijks *f* 13.031.400 tegen *f* 12.138.840 gedurende den vorigen, of bijna 9 tonnen gouds meer. Verder verzekert Brooshooft dat men, bij het opslaan van meer Koloniale Verslagen in *alle* een aantal perceelen zal vinden, waar de pacht, wanneer wettige inkomsten en uitgaven tegen elkaar worden opgewogen, niet anders dan een dikwijls zeer aanzienlijk verlies kon aanwijzen.

Op de gegeven cijfers stuiten alle redeneeringen af.

En al had nu Bé Ik Sam de som voor bereiding en administratie *f* 30.— per kati, te hoog gesteld, wat te betwijfelen is, en al kan dat cijfer tot *f* 20.—, zelfs tot *f* 10.— worden teruggebracht, ja al berekende men niets anders dan pachtschat en inkoopsprijs van het ruw opium, dan reeds zouden er perceelen zijn, die verlies moesten opleveren. Alleen door de uitgaven aan pachtschat en inkoopsprijs zouden in '85 de pachters in Kedoe, Soerakarta en Madioen enz. schade hebben gehad respectievelijk van *f* 7.—, *f* 37.— en *f* 33.— per kati, en in '84 die van Batavia, Bantam en Krawang (te zamen één pachtperceel) van *f* 3.—, die van Bagelen van *f* 2.—, die van Madioen van *f* 19.— per

kati. Onomstootelijk staat derhalve vast, zegt de verdienstelijke schrijver, dat de pachters zelfs hunne kosten niet of nauwelijks zouden kunnen dekken, zoo zij niet op groote schaal smokkelden.

De heer N. J. STRUICK, Inspecteur van Financiën in Ned.-Indië, toont hetzelfde aan, maar op eenigszins andere wijze [35]). Hij neemt tot grondslag zijner becijfering het Koloniaal Verslag van 1888 en het in de Bijlage QQ van dat verslag getrokken staatje. Uit die tabel, zegt hij, blijkt al terstond, dat in de pachtperceelen Pasoeroean en Madioen verlies moet zijn geleden. Hij neemt echter het perceel Soerakarta. Daarin bevinden zich 146 *erkende* kitten. Aan elke zoodanige verkoopplaats zijn in den regel verbonden twee personen. Doch neem aan, dat er slechts één persoon noodig is. Deze moet de door het Gouvernement voorgeschreven boeken kunnen aanhouden in de Nederlandsche of Maleische taal met Latijnsch letterschrift. Met het oog op deze bekwaamheden en de geldelijke verantwoordelijkheid, die op hem rust, zal, meent STRUICK, de bezoldiging van zulk een kithouder wel méér, maar zeker niet minder bedragen dan *f* 80.— 's maands. De huur van het gebouw stellende op *f* 20.— per maand en andere kleine onkosten als verlichting enz. op *f* 10.—, zoo verkrijgt men als maximumcijfer van onkosten voor één kit *f* 110.— 's maands of *f* 1320.— 's jaars. Voor de 146 verkoopplaatsen in Soerakarta zou dit maken een cijfer van *f* 192.720 's jaars. De bruto-winst van den pachter per kati is geweest *f* 22.48, dus op de aangevraagde 7800 kati's *f* 174.344. Alleen de uitgaven voor de verkoopplaatsen hebben dus de bruto-winst van den pachter reeds met *f* 18000 overtroffen. Voor het perceel Kediri krijgt men de volgende berekening: 100 kitten, onkosten 100 × *f* 1320 = *f* 132.000.— Bruto-winst per kati *f* 8.87, of per aangevraagde 13.300 kati's *f* 117.971.— Verlies ongeveer *f* 14.000. Naar dezelfde berekening krijgt men voor Cheribon een verlies van *f* 1100; voor Pekalongan van *f* 30.000; voor Madoera van *f* 25.000 ongeveer. Wanneer men dus slechts de allereenvoudigste uitgaven voor de erkende kitten in rekening brengt, moeten in 1887 belangrijke verliezen geleden zijn door de pachters in de residentiën Pasoeroean, Madioen, Soerakarta, Pekalongan, Kediri, Cheribon en Madoera. Doch er zijn andere noodzakelijke uitgaven. De heer STRUICK noemt als zoodanig de bereiding van het opium; de bezoldiging van al de andere beambten van den pachter, — kassiers, boekhouders en dergelijken; — de renten der in de zaak gestoken kapitalen; de kosten van transport en verpachting; de uitgaven voor spionnen, toelage voor politie en andere hoofden. Hij waagt er zich niet aan het bedrag van dit alles te schatten, maar meent toch wel te mogen beweren, dat, indien men al deze uitgaven in rekening brengen kon, er maar zeer weinig pachtperceelen zouden overblijven, die een behoorlijke winst hebben opgeleverd. Men mocht dus wel, zegt de heer STRUICK, tot het besluit komen, dat, wanneer de pachters op Java en Madoera zich bepalen tot den verkoop van wettig opium, een aantal hunner niet dan, en niet onbelangrijk ook, verliezen kunnen. En dus? „Ofschoon recht-

streeksche bewijzen voor den sluikhandel der *tegenwoordige* pachters moeilijk zijn te leveren....., zijn er gegevens genoeg om het vermoeden, dat zij smokkelen, bijna in zekerheid te veranderen." Waaruit met logische noodzakelijkheid volgt, dat over geheel Java een uitgebreide smokkelhandel moet bestaan, die door de pachters gedreven wordt, en dat de weinige aanhalingen van sluikopium in de laatste jaren slechts bewijzen, dat de gelden voor tegengang van dezen handel uitgekeerd, zoo goed als vruchteloos zijn uitgegeven.

Gelijk wij reeds vroeger ter sprake brachten, wordt dan ook door der zake kundige schrijvers over de opiumpacht (Wiselius, die in '84, en Bé Ik Sam, die in '86 schreef), aangenomen „dat er op Java *dubbel zoo veel opium ter sluik* wordt ingevoerd en verkocht als door het Gouvernement aan de pachters wordt verstrekt".

En hiervoor bestaan nog andere gegevens. Wij zagen ergens een rapport van recente dagteekening, overgenomen van den Consul-Generaal te Singapore. Daarin wordt opgegeven, dat jaarlijks van uit Singapore naar den *Indischen Archipel* worden uitgevoerd ± 3700 kisten Bengaalsch opium, waarvan slechts $^1/_4$ bestemd is voor de Gouvernements-bewaarplaatsen te Batavia. Mogen wij hieruit niet de conclusie trekken, dat dus $^3/_4$ van de 3700 kisten of 2775 pikoel door den smokkelhandel worden ingevoerd tegen $^1/_4$ of 925 pikoel door het Gouvernement, m. a. w., dat de smokkelhandel het dubbele *meer* dan de inslag van het Gouvernement bedraagt?

Bij de bespreking van den omvang van het opiumgebruik wezen wij er reeds op, dat het juiste cijfer niet is te geven. Het pasgenoemde bericht betreft bovendien alleen het opium uit Britsch-Indië. Maar het Gouvernement levert aan de pachters ook Levantsch of Turksch opium. Zou ook van het laatste geen clandestiene invoer plaats hebben?....

De bovenstaande berekeningen der heeren Brooshooft en Struick moeten, dunkt ons, een gevoeligen slag toebrengen aan de bewering, dat de pachters hun voordeel zoeken in hooge debietprijzen. Zoo ongeveer luidt deze redeneering: Door de hooge verkoopprijzen wordt het debiet minder; zij laten niet toe, dat algemeen van het opium gebruik gemaakt wordt. Zij stellen aan de koopkracht der bevolking, vooral in de laatste jaren, bij de algemeen erkende kwijning der welvaart, zeer nauwe grenzen. Daardoor wordt er minder omgezet, minder ja, maar zóó duur, dat de pachters een hoogen pachtschat kunnen opbrengen aan den Lande, en toch nog eene goede winst maken. Het stelsel der Regeering is daarom de pacht zoo hoog mogelijk op te voeren, ten einde de pachters te *dwingen* hun opium duur te verkoopen. En de heer Te Mechelen zou geheel hetzelfde denkbeeld zijn toegedaan, waarom een dagblad in Indië het reeds heeft uitgesproken, dat de opdracht, dien Hoofdambtenaar gedaan, gaandeweg ontaardt in een streven om den pachtschat steeds meer op te voeren. De Minister van Koloniën, de heer Sprenger van Eijk, verklaarde in de Kamerzitting van 22 Nov. 1887, (dezelfde zitting, waarin de heer Keuchenius wees op het stijgen

dat, volgens de missive van den Minister van Koloniën d.d. 20 Aug. 1872, wel in het oog moest gehouden worden.

Als dit laatste mocht bedoeld hebben den pachtschat, zij het niet op eenmaal, dan toch op den duur, belangrijk op te drijven, zoo is dit doel zeker uitstekend bereikt. Van 1862—1870 hadden de opbrengsten gevariëerd tusschen *f* 9.027.772 en *f* 10.672.440 's jaars. Gedurende de laatste vier jaren van dat tijdvak waren zij beneden de 10 millioen gebleven.

Van 1870—1872 waren zij gedaald tot even 7 millioen.

Van 1873 klimmen zij tot het oude peil niet alleen, maar worden zij meer dan ooit te voren. Brooshooft geeft in het hieronderstaande staatje het rendement der pacht voor het Gouvernement van 1877 af. De cijfers wijzen de zuivere winst aan. Van het totaal der ontvangsten aan pachtsommen, en winst op het aan de pachters verstrekte opium, is de inkoopsprijs van het opium, door het Gouvernement betaald, afgetrokken. De uitkeeringen wegens aangehaald opium zijn niet in rekening gebracht. Zij zijn voor het Gouvernement geen verlies, want het neemt de aangehaalde hoeveelheid daarvoor in ruil en verkoopt die aan de pachters tegen hoogeren prijs, dan waarop het opium den Lande bij inkoop komt te staan. De kosten wegens terugname van door de pachters bij het einde van hun pachttermijn overgehouden opium, zijn ook buiten berekening gebleven, daar zij het Land voor een volgend jaar den aankoop eener even groote hoeveelheid besparen. Men mag het er dus voor houden, dat de volgende cijfers aanwijzen de zuivere winst, door het Gouvernement genoten.

In '77	*f* 13.934.000
„ '78	- 14.588.000
„ '79	- 15.109.000
„ '80	- 15.382.000
„ '81	- 15.240.000
„ '82	- 15.494.000
„ '83	- 16.783.000
„ '84	- 18.791.000
„ '85	- 18.793.000
„ '86	- 19.268.000
„ '87	- 20.159.000.

In 10 jaren tijds (1877—1887) dus *eene vermeerdering* van ± 5 millioen gulden, en in dertien jaren (1873—1887) *eene vermeerdering* met bijna 12 millioen. Vóór '73 bracht de pacht nog slechts ± 11 millioen op.

Het blijkt, dat de belangen der schatkist bij het jongst ingevoerde stelsel niet geleden hebben. En die vermeerderde opbrengsten werden in de Koloniale Verslagen en b. v. door den Minister Sprenger van Eijk aan de gunstige resultaten der maatregelen tegen den sluikhandel toegeschreven. De schuivers, heet het, moesten bij de pachters terechtkomen, die daarom hooger pacht konden betalen.

Evenwel, er zijn echter redenen genoeg, dat velen deze bewering eene illusie noemen.

In de Tweede Kamer [31]) wees Mr. L. W. C. Keuchenius aan de, hand van het Koloniaal Verslag over '86, op een hoogst merkwaardig verschijnsel: het verschil tusschen de door het Gouvernement vastgestelde en de door de pachters genomen hoeveelheden opium. Hij bepaalde zich tot vier residentiën: Semarang, Japara, Rembang en Soerabaja, vier gewesten, die om een zeer algemeen opiumverbruik en een uitgebreide smokkelarij bekend zijn. De pachter van Semarang mocht beschikken over 24.000 kati's, doch deed het slechts over 16.000. Die in Japara had recht op 9000 kati's; hij nam er slechts 5050, d. i. 3950 kati's minder. Die van Rembang had aanspraak op 18.000, en hij vroeg niet meer dan 12.775 kati's aan. Voor Soerabaja waren toegestaan 21.600 kati's; de pachter begeerde er 12.000, en van deze hoeveelheid werden bij het einde van het jaar nog 1340 kati's overgehouden en teruggegeven. De pachter van Semarang aanvaardde echter de pacht voor '87 tegen *f* 2.291.000 of voor *f* 364.000 meer dan deze in '86 had opgeleverd. De pacht in Japara was voor 1887 tot *f* 710.110 geklommen, of *f* 238.210 meer dan in '86. In Rembang was de pachtschat voor 1887 *f* 51.300 meer dan een jaar te voren, en in Soerabaja was de opbrengst *f* 1.374.940 hooger. *De verstrekking van opium was derhalve minder, en desniettemin stegen de pachtsommen.*

Dit nu achtte de heer Keuchenius niet wel mogelijk zonder een zeer groote uitbreiding van den smokkelhandel. En sprak de heer Van Gennep het in een der Kamer-zittingen uit, dat z. i. de pachters „nog altijd de grootste smokkelaars" waren, de heer Keuchenius zeide dit wel niet, doch ligt dezelfde meening niet op den bodem zijner redeneering? *Zij*, de pachters, durfden die hoogere sommen aan. Hoe konden zij die ooit goedmaken anders dan door....? Ook de Indische Gids [32]) redeneerde even logisch aldus: „Als de smokkelhandel afneemt, dan moet de wettige verkoop toenemen". Maar de wettige verkoop neemt *niet* toe. Integendeel, hij nam in de laatste jaren belangrijk af. De pachters bleven beneden het maximum, dat zij bij het Gouvernement konden inkoopen, en *juist sinds* 1883, toen de aanhalingen van gesmokkeld opium belangrijk verminderden, vroegen de pachters telken jare kleinere hoeveelheden aan. *Het debiet van wettig opium is dus voortdurend geringer geworden.*

Uit de officieele verslagen zijn de volgende cijfers:

Voor	'78	werden	163.620	kati's	toegestaan	doch	genomen	159.179
„	'79	„	163.620	„	„	„	„	158.461
„	'80	„	163.620	„	„	„	„	142.933
„	'81	„	176.580	„	„	„	„	166.738
„	'82	„	176.580	„	„	„	„	151.286
„	'83	„	176.580	„	„	„	„	139.018
„	'84	„	175.380	„	„	„	„	164.052
„	'85	„	175.380	„	„	„	„	129.877

Het verdient erkenning, dat van Regeeringswege herhaaldelijk is aanbevolen te streven naar verhooging der debietprijzen. Reeds BAUD had er op aangedrongen, ze tot een „afschrikwekkende" hoogte op te voeren. De Minister VAN BOSSE zeide bij de bespreking der pachtregeling voor '69, dat er *in de allereerste plaats* naar opdrijving der prijzen gestreefd zou worden. En in het schrijven van den Minister VAN DE PUTTE aan den Gouv.-Generaal LOUDON werd dit eveneens *in de eerste plaats* aanbevolen. Wij zagen echter reeds, dat in '71 de gemiddelde debietprijzen in verscheidene residentiën zeer gedaald waren, zoo zelfs, dat zij nauwelijks de helft van het vroegere bedroegen, en hier en daar niet of weinig meer dan ⅓ waren van kort voorheen. Is dat streven der Regeering nu ernstig bedoeld? Of heeft men het nooit zoo opgevat, wel wetende, dat de sluikhandel het onmogelijk maakt te zorgen, dat het opium de bevolking slechts tegen afschrikwekkende prijzen bereikt?

In '77 zijn bij circulaire de Residenten nog eens herinnerd, dat de tegenwoordige regeling er naar behoort te jagen, dat de pachter liever zijn voordeel zoeke in het debiteeren van opium tegen hooge, dan in groot debiet tegen lage prijzen. Maar ondanks de aanschrijving uit Nederland en de circulaires aan de Residenten, is er niet alleen geen stijging der prijzen geweest, maar zijn ze gemiddeld, over alle pachtperceelen berekend, nog heel wat lager dan in '72 onder het stelsel; verstrekking „naar behoefte," toen, gelijk in '88 de toenmalige Minister van Koloniën KEUCHENIUS in de Tweede Kamer zeide, deze zoo goed als onbeperkt was. In enkele residentiën mag de prijs wat zijn toegenomen, grooter toch is het aantal gewesten, waarin hij lager werd. Was, blijkens een rapport van den Directeur CASTENS, in '66 de prijs per thail gemiddeld *f* 22.50 en bedroeg hij in '72 nog *f* 16.—, in '79 was de prijs weinig meer dan gemiddeld *f* 11.50. *Het Handelsblad* van 23 December '80 gaf een staatje van den prijs in centen, die in '71 in de onderscheidene pachtperceelen voor een mata ($\frac{1}{100}$ thail) tjandoe werd betaald, en dien, welke voor dezelfde hoeveelheid in '78 werd besteed.

In 1871 was het voor perceel:

Batavia	31	cent;	in '78	28	ct.	minder	dus	3	ct.
Cheribon	18½	„	„ „	14	„	„	„	4½	„
Tegal	16	„	„ „	15	„	„	„	1	„
Pekalongan	23	„	„ „	15	„	„	„	8	„
Semarang	30	„	„ „	13½	„	„	„	16½	„
Japara	15	„	„ „	12½	„	„	„	2½	„
Rembang	11	„	„ „	10	„	„	„	1	„
Soerabaya	15	„	„ „	16	„	meer	„	1	„
Pasoeroean	27½	„	„ „	20	„	minder	„	7½	„

pachters niet sterk geloofde. Hij toch houdt hen niet te goed om hooge debietprijzen aan het Bestuur op te geven en tegen *lage* hun opium te debiteeren. En als zij tegen lage prijzen verkoopen, dan kan men er *zeker* van zijn, zegt de Directeur in dezelfde circulaire, „dat een pachter of zijne agenten veel onwettig amfioen in bezit hebben."

In 1871 was het voor perceel:

Probolingo	20	cent;	in	'78	13½	ct.,	minder	dus	6½	ct.
Bezoeki	19	„	„	„	18½	„	„	„	½	„
Banjoewangi	20	„	„	„	20	„	„	„	0	„
Banjoemas	31	„	„	„	24½	„	„	„	6½	„
Bagelen	38½	„	„	„	24	„	„	„	14½	„
Kedoe	25	„	„	„	20	„	„	„	5	„
Jogjakarta	29½	„	„	„	37½	„	meer	„	8	„
Soerakarta	17½	„	„	„	13½	„	minder	„	4	„
Madioen	25	„	„	„	20	„	„	„	5	„
Kediri	25	„	„	„	14	„	„	„	11	„
Madoera	15½	„	„	„	13	„	„	„	2½	„

Hieruit blijkt, dat in slechts éene residentie de prijs stationnair bleef; in eene, Jogjakarta, was hij belangrijk meer (8 ct.). In een derde was hij echter slechts met één ct. verhoogd, doch in al de andere (17) perceelen was deze verlaagd met 1, 2½, 5, 6½, 7½, 8, 11, zelfs met 14½ en 16½ ct. per mata; waar de prijs weinig of niet verminderd werd, daar stond hij in '71 reeds zeer laag, zoodat van teruggang nauwelijks sprake kon zijn. En dit had plaats, terwijl, gelijk het heette, *in de eerste plaats*, naar opdrijving der prijzen moest worden gestreefd. Tegenwoordig is de prijs per thail gemiddeld *f* 15,— ; dat zou 15 ct. per mata zijn. Daar deze echter bij geringe hoeveelheden hooger is, kan men dien per mata op 20 ct. stellen. De prijs is dus blijkbaar niet afschrikkend. Meer dan eenmaal is het gebeurd, dat een nieuwe pachter, in het bezit der pacht gekomen, tegen hoogeren pachtschat, dan zijn voorganger had betaald, begon met den debietprijs te verhoogen. Met welk gevolg? Dat de smokkelaars, daarover niet weinig in hun schik, alle krachten inspanden om van zulk eene schoone gelegenheid te profiteeren, en het debiet van den pachter verminderde. Zoo lazen wij b.v. van den pachter te Semarang, die niet minder dan *f* 155.000 's maands had geboden, d. i. *f* 30.000 meer dan de pacht in een vorig driejarig tijdvak had opgebracht. Het gerucht ging al spoedig, dat de debietprijs met *f* 2,— per thail zou worden verhoogd, in het vervolg *f* 16,— zou kosten, en tot *f* 20,— zou worden opgevoerd. Hij begon echter met *f* 1,— vermeerdering, doch reeds dadelijk nam het debiet hier en daar af. Een kit, b.v. die op Tjoyoedan, waar men voor ± *f* 400 's daags verkocht, kon slechts voor *f* 30 à *f* 40 's daags slijten en moest reeds 's avonds om 8 uur sluiten, een tijd, waarop het daar anders zeer druk toeging *a*).

Prijsverhooging moet het debiet beperken?...

Ja, dat van den pachter, die, eerlijk, niet in het groote debiet, maar in hooge prijzen zijn voordeel zoekt, maar het zal hem niet gelukken langs dien weg winst te behalen. Wij zagen het tegendeel reeds. Doch

---

a) Wij zullen zoo aanstonds zien, hoe deze pachter gedwongen is geworden tot belangrijke prijsverlaging.

zal hij dan niet weldra moeten besluiten zijn artikel weer tot lager peil terug te brengen, ten einde met de smokkelaars eenigszins te concurreeren? Maar hoe dan, verplicht als hij is maandelijks een hoogen pachtschat uit te keeren, winst te maken? De kans op winst blijft afgesneden, tenzij dan dat hij tot het binnensmokkelen van opium de toevlucht neme. Dit laatste is zoo goed als voor elken pachter noodzakelijk, en de mededinging zijner concurrenten, de smokkelaars, maakt het hem onmogelijk zijn opium *duur* te verkoopen.

Bé Ik Sam heeft als een der middelen tot bescherming van het opium-monopolie genoemd: het bepalen van een minimum-debietprijs, b.v. *f* 10 per thail, beneden welken prijs een pachter of een zijner onderhoorigen niet verkoopen mag, en dan voorts voor ieder volgend jaar van den pachttermijn dien telkens met *f* 1.— te verhoogen. Het verkoopen beneden den vastgestelden prijs zou hij willen gestraft zien met eene boete van *f* 10.000 voor elke overtreding. Maar dezelfde Bé Ik Sam dringt er in zijne brochure tegelijk krachtig op aan, dat tegen den invloed en verkoop van smokkel-opium buitengewone, zware straffen zullen worden bedreigd.

Het verband tusschen die twee is duidelijk.

De toepassing van eene prijsbepaling voor den pachter is onuitvoerbaar, zoolang de Regeering den sluikhandel niet in bedwang heeft. Ware dit laatste het geval, dan, doch ook dan alleen, zou eene eerlijke toepassing van het stelsel '72 mogelijk zijn. De Regeering zou dan in staat zijn om de maxima onverbiddelijk te handhaven, en de pachters, zelven verstoken van de gelegenheid om grooter hoeveelheden machtig te worden, en geene mededinging van eenige beteekenis duchtende, zouden *dan* in verhooging van verkoopprijs voordeel zoeken. De debietprijs zou dan weldra tot het dubbele, ja tot het drievoudige stijgen. Geleidelijk voortgaan met verhoogen is noodzakelijk; waar dit *kan* geschieden, is het bewijs geleverd, dat de smokkelhandel wordt tegengehouden. Dat zou een zegen zijn, dat zou velen dwingen om in plaats van 3 slechts 2 mata's en weldra in plaats van 2 mata's slechts 1 mata te gebruiken, om eindelijk, wat niet weinigen al terstond zouden moeten doen, het gebruik geheel na te laten.

Eene verhooging met *f* 1.— per *thail*, d. i. één cent per mata, om spoedig weer tegen lager prijs te verkoopen, mist alle waarde. Eene te geringe verhooging is eerder te ontraden, daar zij een lokaas voor den smokkelhandel is. Verhooging op eenmaal met 50% en meer, dat alleen zou helpen.

Sommigen zijn principiëel tegen prijsverhooging, dewijl deze geen middel kan zijn tot beperking van het opiumgebruik. Men heeft, zeggen zij, den accijns op sterke dranken in Engeland en in Nederland belangrijk vermeerderd. En de statistiek in beide landen heeft geleerd, dat de sommen, voor drank uitgegeven, zijn gestegen en de consumtie schrikbarend is toegenomen. Dezelfde uitkomst moet het gevolg zijn van verhooging van den opiumprijs bij een volk, dat zich weinig om

zijne verdiensten en de zorg voor het gezin bekommert. Gevolg van prijsverhooging zal alleen zijn grooter oneerlijkheid, dewijl een schuiver geen middel ontziet, om zich het genot van het heulsap te verschaffen, zoo geldgebrek dreigt, hem dat genot te ontnemen.

Wat wij vroeger opmerkten, verhindert ons aan deze meening bijval te schenken. Zij moge juist zijn voor die schuivers, die reeds aan het gebruik verslaafd en door het opium bijna of reeds geheel verwoest zijn, — op Java zijn er te veel, die slechts dan schuiven, als zij er op het oogenblik het geld voor hebben, en de hoeveelheid, die zij gebruiken, dan ook geheel afhankelijk maken van de hoegrootheid der som, waarover zij hebben te beschikken. Herhaaldelijk komt men op Java met lieden in aanraking, die vroeger opium in belangrijke hoeveelheden verschoven, thans echter er slechts in matige hoeveelheid, en dan nog niet eens geregeld, gebruik van maken. En als men hun naar de oorzaak dezer vermindering vraagt, zal steeds hun antwoord zijn: „het ontbreekt mij nu aan geld.” Hieruit is het ook verklaarbaar, dat het met de pacht te Semarang en elders bijzonder slecht is gegaan. Mislukking van verscheidene padi-aanplantingen, lage loonen enz., houdt de pachter te Semarang zelf voor de redenen, dat het volk geen genoegzaam geld bezit om zich evenals vroeger het genot van de opiumpijp te verschaffen. Daarom heeft hij de prijzen *verminderd*. Wilde hij, gelijk wij zooeven zagen, dien per thail tot *f* 20.— opvoeren, hij is geëindigd het opium voor *f* 12.— verkrijgbaar te stellen, doch met het noodwendig gevolg, dat ook de stille kitten de prijzen hebben afgeslagen.

Het lijdt geen twijfel, of verreweg de meesten laten het schuiven na als zij geen geld hebben, of matigen hun gebruik als zij, vanwege de duurte van het opium, slechts eene geringe hoeveelheid bekomen voor het weinige geld, dat zij er aan kunnen besteden, terwijl dan tevens aan het gebruik nog niet verslaafde personen niet zoo licht tot die slavernij vervallen. Het is natuurlijk, dat een geringe, niet noemenswaardige prijsverhooging van geen invloed op het verbruik kan zijn. De inlander, die gewoon was 20 à 25 cent voor een mata te betalen, zal ook wel 22 à 27 cent offeren, als dat moet. Hij onttrekt die 5 centen meer eenvoudig aan zijn gezin. Het is maar 5 cent! Het huisgezin zal echter den druk er van gevoelen, want dit per dag meer of minder is voor het Javaansche gezin geen onverschillige zaak. En juist daarom achten wij zulk eene geringe verhooging onraadzaam. Maar anders wordt het, als de pachter 50 cent laat betalen voor eene hoeveelheid, die hij vroeger tegen 20 à 25 ct. verstrekte. Dat kan de groote meerderheid eenvoudig niet opbrengen, vooral niet bij het tegenwoordige geldgebrek onder de inlanders op Java. Hij, die vroeger 2 mata kon betalen, zal zich nu met één mata moeten tevreden stellen, en die gewoon was aan één mata, zal zijn verbruik tot de helft te reduceeren hebben.

En daarom is het te betreuren, dat niet ernstiger gestreefd is naar

het doel, dat men zeide in de *allereerste plaats* te zullen nastreven: het opium *duur* te maken. Een prijsverhooging met 50 % en meer zou licht „afschrikwekkend" zijn.

Maar dan — wij zeggen het met ieder, die doordenkt — moet de smokkelhandel tegengegaan, met *alle mogelijke* en *geoorloofde* middelen bestreden, onderdrukt, vernietigd worden.

Dat wij boven van bevreemding spraken, dat iemand van verhooging van prijzen nog eenig heil kan verwachten, moet — gelijk den lezer duidelijk zal zijn — alleen worden verklaard uit het niet gelijktijdig op de meest krachtige wijze tegenhouden van den sluikhandel. En dit nu is de grief tegen de tot hiertoe gevolgde opium-politiek, dat men wel het opium duur wilde maken en daarom den pachtschat opdreef, maar intusschen aan den smokkelhandel de gelegenheid liet om tot zulk een bloei te geraken, dat hij dubbel zooveel opium op Java omzet als de maxima bedragen, waartoe men het gebruik wil beperken, en de pachters, door van hen een zeer hoogen pachtschat te vorderen, *noodzaakt* door het deelnemen aan den smokkelhandel, zich tegen belangrijke verliezen op hun bedrijf te vrijwaren. Bé Ik Sam zegt, dat het smokkelopium (tjandoe) thans tegen *f* 2.25 à *f* 2.50 per thail te koop is. De concurrenten der pachters zijn in staat om hunne waar met evenveel winst om te zetten tegen *f* 5, — per thail, als de pachter tegen *f* 15. — Den laatste kost de tjandoe ± *f* 3.— per thail, waarbij dan komen de *f* 6 à *f* 7 voor onkosten van bereiding enz.. Als hij dus tegen *f* 5, — zou verkoopen evenals de smokkelaars, zou hij per thail *f* 5, — schade lijden. Het is dus zeer natuurlijk, dat hij zich ook voorziet van reeds bereid opium tegen *f* 2.50 per thail, of anders geen pachter kan zijn.

De slotsom blijft steeds dezelfde: de concurrentie bij de verpachtingen, die het bedingen van een hoog pachtcijfer mogelijk maakt, is alleen te verklaren uit de vaste overtuiging der mededingers, dat het binnensmokkelen en debiteeren van onwettig opium zoo goed als geene bezwaren ontmoet.

Maar is dit geen schromelijk verwijt aan het adres van den heer Te Mechelen en zijne ondergeschikte ambtenaren?

Dat ligt allerminst in onze bedoeling. De heer Te Mechelen heeft getoond te zijn een man van groote zaakkennis en onvermoeibaren ijver. Doch het is reeds van verschillende zijden uitgesproken, dat zijn strijd tegen den sluikhandel zoo goed als vruchteloos *moet* zijn. Door zijn buitengewonen ijver en door telkens de krachtsinspanning te verdubbelen, kan het hem gelukken hier en daar eene enkele aanhaling te doen, doch deze zijn voor het geheel van den over Java uitgebreiden smokkelhandel zoo goed als zonder beteekenis. Daarbij zagen wij, dat ook die aanhalingen schier met ieder jaar verminderen. Niet die *te land,* want die waren in de laatste jaren weer klimmende. De hoeveelheid, b. v. in 1887 aangehaald, zegt de heer Struick, zou voldoende geweest zijn om *drie* residentiën, (Cheribon, Tegal en Pekalongan) van wettig opium te

voorzien. Doch dit moet dan toch *over zee* op Java gekomen zijn. En het is natuurlijk een klein deel van den totalen invoer op Java over *zee*. Ware dit niet het geval, de smokkelaars zouden niet volhouden met het invoeren op ruime schaal. Gevoelige verliezen hebben zij klaarblijkelijk niet geleden. De Indische Gids [37]) begrijpt dan ook niet, hoe de heer STRUICK kan schrijven dat de maatregelen op zee, onder leiding van den heer TE MECHELEN, succes hebben gehad. Het tijdschrift volhardt bij de meening, dat, wijl de pachter minder Gouvernements-opium inslaat en de consumtie intusschen, luidens alle berichten, toeneemt, het bewijs geleverd is, dat de tot heden genomen maatregelen tegen het sluiken nog volstrekt geen doel getroffen hebben. De overtuiging is algemeen, dat 4 ton tot beteugeling er van niet genoeg is, en BROOSHOOFT schreef reeds geruimen tijd geleden, dat hij met zekerheid wist, dat TE MECHELEN de middelen zijn onthouden, die hij noodig acht, om aan zijne maatregelen uitbreiding te geven.

Dewijl ook de tegenwoordige Regeering in Nederland verklaard heeft, gesteund o. a. door den heer VAN DEDEM, „in de Kamer schier de eenige zaakkundige," dat het duurhouden van het opium nog het beste middel is tot beperking van het gebruik, doch daar laatstgenoemde met anderen het der Regeering tot een verwijt heeft gemaakt, dat ook zij ongenegen blijkt grootere sommen aan de bestrijding van den sluikhandel ten koste te leggen, achten wij vooral dit onderwerp van zeer actueelen aard. Daarom zullen wij er nog uitvoeriger in een volgend hoofdstuk bij stilstaan.

HOOFDSTUK XI.

Waar ligt de oorzaak?

Herhaaldelijk is op de Regeering de schuld geworpen van de uitbreiding, die smokkelhandel en opiumverbruik gaandeweg verkregen hebben. Zooals ons bleek, had zij met haar opium-stelsels twee belangen op het oog. Zij bedoelde: 1°. Vermindering van de opium-consumtie, en 2°. het voordeel der schatkist. Nu is haar, na zoovele jaren arbeids, om deze belangen zoo met elkander in overeenstemming te brengen, dat het eene door de bevordering van het andere niet lijdt, herhaaldelijk ten laste gelegd, dat zij immer *te veel* het belang der schatkist in het oog vatte, en daardoor het andere, vermindering van opiumgebruik, niet alleen heeft tegengehouden, maar het zelfs door hare wijze van doen heeft aangemoedigd. Hierover zijn èn in de Volksvertegenwoordiging èn in publieke geschriften aan de opeenvolgende Regeeringen harde dingen gezegd. Vooral de heer BROOSHOOFT stelt hare maatregelen, n.l. die tot en met '88, voor als de oorzaak van alle kwaad, en heeft er zich toe gezet met bewijzen te staven, dat de Regeering tot *doel* heeft gemaakt wat zij altijd een *middel* noemde, de voordeelen voor de schat-

kist, die nooit anders dan eene toevallige bate hadden mogen zijn. Daarop zou zij zóó belust zijn geworden, dat zij het behoud en de voortdurende vermeerdering er van tot haar hoofdstreven heeft gemaakt, zoodat zij gaandeweg meer den tegengang van het opiumgebruik geheel uit het oog verloren en het zedelijk en maatschappelijk verderf des volks aangemoedigd heeft, alleen om de bate voor de schatkist ruimer te doen vloeien. Sterker kan het moeielijk uitgedrukt worden. De lezer van BROOSHOOFT's „Memorie" oordeele zelf, of de auteur voor zijn afkeurend oordeel gronden heeft.

De heer VAN DEDEM spreekt niet in zulke sterke bewoordingen over den toestand, zooals die nu feitelijk is en vooral in de laatste jaren is geworden. Doch als hij moet antwoorden op de vraag: hoe staat het met de vermindering van het opiumgebruik onder het sedert '73 gevolgde stelsel, dan drukt hij de vrees uit, niet alleen, dat het onder de regeling van '69 verloren terrein niet is herwonnen, maar dat nog meer is verloren gegaan, en hij ontkent niet, dat de belangen der schatkist wel wat heel veel op den voorgrond zijn getreden.

Aan de vrees, dat door eene ernstige en krachtige bestrijding van den sluikhandel een zeer groot deel van de winsten der pacht voor de schatkist zou verloren gaan, wordt het toegeschreven, dat men tot zulk eene bestrijding nooit is gekomen. En nu moge onder alle stelsels voor dat van '73 nog het meest te zeggen zijn, de niet ernstig bestreden sluikhandel heeft elke poging in een [illegible] verijdeld. Nog niet lang geleden heeft de heer VAN DEDEM in [illegible]e Kamer, aandringende op de uitkeering van grooter geldelijke uitgaven voor het doel van den heer TE MECHELEN, vrij duidelijk doen uitkomen, dat het thans vigeerende stelsel, dat hij boven andere verkiest, zijne goede bedoeling nooit zal kunnen bereiken, zoolang de noodige fondsen niet worden toegestaan om krachtiger tegen de sluikers te ageeren.

Wij moeten even resumeeren. Tal van maatregelen zijn genomen, immer, zoo het heette, tot fnuiking van den smokkelhandel:

1°. Vrije ongelimiteerde invoer van opium tegen betaling van hooge inkomende rechten.

2°. Een stelsel van verpachting tot recht van verkoop door bepaalde personen, waarbij de te debiteeren hoeveelheid wordt vastgesteld.

3°. Een stelsel van verpachting, waarbij de te debiteeren hoeveelheid slechts weinig wordt begrensd of geheel wordt vrijgelaten.

4°. Sluiting van sommige gewesten of districten voor den verkoop van opium.

5°. Inkrimping van het aantal plaatsen, waar de pachters opium mogen slijten.

Bij het nemen van elk dier maatregelen werd, op eene enkele uitzondering na, altijd voornamelijk met de belangen der schatkist rekening gehouden, al kwam men daar nu eens meer, dan weer minder openlijk voor uit. WISELIUS heeft niet gunstig geoordeeld over die „wankelende politiek". Hij meent, dat zij alleen is toe te schrijven aan

de omstandigheid, dat niemand de verantwoording aandurft van het opium voor een niet te weerhouden consumtie-artikel te verklaren en het zijn vrijen loop te laten. De heer VAN DER KEMP zegt echter, dat deze opvatting te kort doet aan het doel der opium-politiek, voor zoover deze inderdaad de strekking had en heeft om het gebruik te beperken. Er is daarin, zegt hij, een idealistisch streven, dat gewaardeerd moet worden, wijl het de hoop levendig houdt, dat dit ideaal nog eens vruchtdragend zal blijken. Maar BROOSHOOFT, schrijvende in het begin van '88, — en wij mogen gerust zeggen, vele schrijvers over de opium-kwestie met hem — hecht aan dat idealisme volstrekt geen geloof. Hij kan niet aannemen, dat het Gouvernement het gebruik *wenscht* te beperken of, zoo mogelijk, geheel te doen ophouden. De winsten zijn te groot, dan dat men die zou willen opofferen. Men wil — zoo zegt o. a. Dr. GRONEMAN — geen afstand doen van de schatten, die door een onverbiddelijk *non possumus* bewaakt worden. Als dit laatste inderdaad het geval is, dan *kan* de Staat ook geen al te gestrenge maatregelen nemen, waarvan groote geldelijke verliezen het gevolg zouden zijn; dus ook niet krachtig tegen den sluikhandel optreden, wijl dat aanzienlijke geldelijke offers zou vergen. Niet alleen, dat de Staat met belangrijke sommen gelds zou moeten klaar staan, maar ook de pacht zou minder opbrengen, daar eene krachtige bestrijding niet in het belang der pachters zou zijn. Stel toch, dat de sluikhandel zóódanig gefnuikt werd, dat de pachters moeilijk aan smokkelwaar konden komen, en zij dus bij het Gouvernement tegen *f* 30 per kati moesten inkoopen, die zij nu voor *f* 12.50 à *f* 15 van de smokkelaars kunnen bekomen, dan zouden zij natuurlijk belangrijke verliezen lijden, zelfs van eenige tienduizenden guldens 's maands. Maar dan zouden zij ook bedanken de pacht tegen zulke hooge sommen te aanvaarden. Deze zaak is althans daghelder. Doch voor den heer VAN DEDEM is het twijfelachtig, of in die groote zorg voor de belangen der schatkist wel *alleen* de verklaring mag gezocht worden van de gevolgde gedragslijn. En daar wij groote waarde hechten aan het oordeel van een zoo helder denker, volgen wij hem gaarne en aandachtig, wanneer hij ons *van het gebeurde tot de oorzaken* opleidt, en zulks te meer, daar hij ons aanwijst, wat uit de geschiedenis voor de toekomst te leeren valt. Nadat hij schreef is echter door anderen gansch anders en minder verzachtend geoordeeld over de opium-politiek in Ned.-Indië. Een eerste vraag is het voor den heer VAN DEDEM, hoe het streven naar beperking van het gebruik ooit kan samengaan met de verpachting tot het recht van debiet. Dat eerste moet toch noodwendig in strijd zijn met de bedoeling der personen, die dat recht pachten en er goed voor betalen, zoodat het op tegenstand moet rekenen van de zijde der pachters. En het is inderdaad opmerkenswaardig, dat ooit eenige Regeering de pachters heeft kunnen beschouwen, „als een soort van werktuigen in de hand der Voorzienigheid, bestemd om aan den eenen kant de schatkist zooveel mogelijk te stijven, en aan den ande-

ren kant te zorgen, dat de inlanders zoo weinig mogelijk opium zouden gebruiken." Eene tegenstrijdigheid ligt er in, dat men iemand het monopolie in handen geeft, doch hem tevens verbiedt dat op de voor *hem* meest voordeelige wijze te exploiteeren. Er kan dus nauwelijks anders dan een voortdurende strijd zijn tusschen het doel, dat de Regeering herhaaldelijk gezegd heeft te betoogen, en hetgeen de pachters bejagen.

In dien strijd waren zij de Regeering steeds te knap af. Zij was tegenover de pachters meestal machteloos. Waar hiervan de oorzaak ligt? De Regeering gelastte toch herhaaldelijk haren ambtenaren *met alle hun ten dienste staande* middelen te ageeren? Zeker, alzoo deed zij, maar die middelen waren veel te gering om iets van eenig belang te verrichten tegen de slim overlegde en naar de omstandigheden telkens gewijzigde handelingen van hèn, die, op eigen winst bedacht, de bevolking in ruime mate van het opium wilden voorzien. De middelen voor eene goede politie en recherche *moeten noodzakelijk versterkt* worden, zeiden de ambtenaren. Daarmede zouden evenwel voor de schatkist geldelijke uitgaven gepaard dienen te gaan. Tal van adviseurs wezen vroeger en later de Regeering bij herhaling daarop, en zij kon dit natuurlijk niet weerspreken. Het feit, dat de sluikhandel zich, bij de beschikbare en aangewende middelen van politie en recherche, steeds uitbreidde, maakte alle tegenspraak feitelijk onmogelijk. Toch werd de beurs gedurende geruimen tijd niet geopend. Een Directeur verklaarde: een millioen en meer is er noodig om het bestaande stelsel (van 1862, gelimiteerde verstrekking aan de pachters) te kunnen handhaven. Doch toen dat overtuigend bleek en meer dan eenmaal der Regeering onder de aandacht werd gebracht, heette in '66 — heel toevallig! — het stelsel niet langer het ware. Wel drong de Raad van Indië op behoud er van aan, maar de toenmalige Landvoogd deed op verlangen van den Minister in '67 het voorstel aan het Opperbestuur in Nederland een ander in te voeren. Voor de handhaving van dit nieuwe stelsel zou eveneens geld noodig zijn, en de Gouv.-Generaal verzocht de beschikking over *f* 150.000.

Een en ander werd in Nederland grif aangenomen, doch over die anderhalve ton gouds zou eerst later worden beslist. Daar zij niet toegestaan werden, bleven de gevolgen niet uit. Na slechts twee jaren moest de Regeering erkennen, dat èn onder het nieuwe stelsel het opiumverbruik schromelijk was toegenomen, èn, door den strijd, dien de pachters onderling voerden, de waarde van het monopolie zeer achteruitgegaan was. De Minister, de heer Hasselman, was overtuigd, en sprak uit, dat het kwaad moeilijk te herstellen zou zijn. Onder dien indruk werd naar Indië geschreven, dat men aldaar zorgen zou het opiumgebruik te doen verminderen, maar dit onder de opmerking, dat men overeenstemming behoorde te zoeken tusschen dat gewichtig belang en de voordeelen der schatkist. „*Indien noodig*", verklaarde de Minister zich bereid meer toe te staan voor middelen ter bestrijding van den sluikhandel.

„Indien noodig!"...

En onder de vroegere betere regeling, toen het „groote kwaad" nog bij lange na niet zulke afmetingen had aangenomen, was het onvoldoende der beschikbare middelen reeds overtuigend gebleken en aangetoond, terwijl sedert niets tot versterking dier middelen was verricht.

De Indische Regeering had kort te voren aan het Opperbestuur geschreven, dat in den Raad van Indië een denkbeeld was geopperd, dat wellicht zou leiden tot vermindering van het opiumgebruik. „Doch wij vreezen", zoo luidde het, „dat de *vermindering van inkomsten*, die het gevolg van verminderd gebruik zoude zijn, in *Uw* oog daartegen een bezwaar zal wezen".

Dat men in Indië van die vrees teruggebracht werd door het zonderling „indien noodig" des Ministers, is moeilijk aan te nemen. De Indische Regeering zou niet denken, dat de noodzakelijkheid van meer en betere middelen voor het Opperbestuur nog eene vraag kon zijn. Gelukkig, dat Indië toen een Landvoogd had, die den Minister aan zijn woord hield. En sedert dien tijd, '73, is, gelijk wij zagen, meer dan te voren tot bestrijding van den sluikhandel uitgegeven. Doch, wat nu de appreciatie dier vrijgevigheid betreft, kwam het toestaan der aanvragen uit Indië waarlijk voort uit den wensch om alzoo het opium-gebruik te doen afnemen? De Directeur CASTENS had gezegd: „Voor een paar ton, die gij uitgeeft, zult gij *een paar millioen meer naar de schatkist* zien vloeien!" Zeker zal die voorspelling groot gewicht in de schaal hebben geworpen. En zij is vervuld. De opbrengst der pacht, die gedurende '62—'70 nooit hooger dan $10^1/_2$ millioen was geweest, en in de laatste jaren van dat tijdvak beneden de 10 millioen was gebleven, is van '73 tot '89 voortdurend gestegen. Maar — ook het opiumverbruik is toegenomen. In de laatste jaren zijn de uitgaven tegen den smokkelhandel tot *f* 400.000 's jaars gerezen, doch de opbrengst der pacht is eveneens met eenige millioenen toegenomen, en wij zullen zien, wat er al in het werk gesteld is om den pachtschat voortdurend op te drijven. Over een tijdvak van 7 jaren '82—'87, is, volgens de becijfering van den heer BROOSHOOFT, op het middel opium eene zuivere winst gemaakt van $129^1/_2$ millioen; en over hetzelfde tijdvak is aan tegengang van den smokkelhandel te koste gelegd nog geen 3 millioen! En die 4 ton 's jaars worden, zegt BROOSHOOFT, der Regeering nog van het hart gescheurd! Het getuigt zeker voor de groote mate van goedwilligheid en het billijkheidsbesef des heeren VAN DEDEM, dat hij bij de beoordeeling van zulk eene schrielheid tegenover zoo groote inkomsten nog met andere omstandigheden en beweegredenen wil rekening houden, en daaraan voor een belangrijk doel toeschrijft, dat de toestand is geworden zooals die thans is. Doch het is dan ook slechts voor een *deel*. Tot krachtig handelen en hervormen is immer vastheid van overtuiging noodig. Om een beslist en krachtig voorstander te zijn van hervormingen op het gebied van het opium, ook met financieele opofferingen, moet men overtuigd zijn, dat de gevolgen van het opiumgebruik inderdaad zijn

het zedelijk en maatschappelijk verderf der bevolking. In dat opzicht nu ontbrak bij de mannen, die op de leiding der opiumbelangen grooten invloed hebben geoefend, eenheid van inzicht. De vader van het stelsel van '62—'70, de Minister LOUDON, zag de rol, die het opium in het leven des volks inneemt, zeer donker aan, en achtte daarom ingrijpend handelen een zijner dure verplichtingen. Daarom ijverde hij voor het denkbeeld, dat de belangen der schatkist in den strijd tegen het opiumkwaad eene ondergeschikte plaats moesten innemen en zoo noodig geheel worden prijsgegeven. Maar zoo'n somberen blik hadden weinige bewindsmannen, die geroepen waren van hunne meening officieel te doen blijken.

Eveneens is er altijd verschil van meening geweest over de vraag, wat men tegenover het opium *in staat* was te verrichten. Er was geen krachtige *Regeerings*overtuiging; er bestonden slechts particuliere meeningen. De opiumpolitiek nu is immer afhankelijk geweest van de wisseling er van bij de autoriteiten, die de beraadslagingen leidden over de gedragslijn tegen het opium, afhankelijk van de omstandigheid, welke meening op een gegeven tijdstip aan het roer was. „Gesteld eens," zegt de heer VAN DEDEM, „dat er geen verschil van inzicht had bestaan tusschen den Minister LOUDON in Nederland en den Directeur RUTERING in Indië!" De laatste was van oordeel, dat *alleen een radicale maatregel*, een volstrekt verbod van invoer, verkoop en gebruik *voor geheel Java*, te handhaven was. De Minister LOUDON echter kon zich daarvan onmogelijk overtuigen, noch er toe medewerken. Toch is eene nauwgezette opvatting zijner plichten als Staatsman bij den heer LOUDON boven allen twijfel verheven. Wat de heer RUTERING uitsprak, meende hij volkomen. En wat de heer LOUDON voorstond, was ook bij hem uit overtuiging geboren. Maar de inzichten van beide mannen streden tegen elkander. Had de Minister de gunstige uitkomsten kunnen verwachten van een ingrijpend verbod, zooals de heer RUTERING als alleen van invloed op de beteugeling van het opiumsmokkelen kon aannemen, het lijdt bijna geen twijfel of de man, voor wien het „desnoods met geldelijke opofferingen voor 's Lands schatkist" volkomen ernst was, zou niet geschroomd hebben het initiatief te nemen tot zulk eene algemeene verbodsbepaling. Hetzelfde mag verondersteld worden van den Minister HASSELMAN, die op Java door eigen aanschouwing al de ellende van het opiumgebruik had leeren kennen, daarvoor steeds het oog open had, en die nooit heeft vergoelijkt. En had de Directeur RUTERING de meening van de Ministers LOUDON en HASSELMAN gedeeld omtrent de heillooze gevolgen er van, zeker zou hij, in de toenmaals gunstige omstandigheden, geadviseerd hebben tot het nemen van krachtige maatregelen. Nu echter gewaagde hij wel van een zeer radicale wijziging, achtte de handhaving er van mogelijk, doch beval haar niet aan, wijl hij de noodzakelijkheid er van niet inzag, en gebruikte veeleer zijn invloed in geheel tegenovergestelde richting.

Er was dus een Directeur, die de handhaving van een volstrekt verbod *mogelijk, doch onnoodig* rekende, en een Minister, die tot zulk een verbod wel zou hebben willen medewerken, doch de handhaving er van voor *onmogelijk* hield.

In die dagen werd door zeer velen het opiumgebruik voor „een zeer ernstige volkskwaal" gehouden, doch nu hadden juist twee mannen overwegenden invloed, die omtrent dit punt een tegenovergestelde meening waren toegedaan, eerst de Directeur CASTENS, na hem RUTERING. En zij vonden steun bij anderen, die wel in meening met hen verschilden, opzichtens de gevolgen van het opiumgebruik en dus feitelijk tegenover hen stonden, maar niet voor radicale maatregelen waren, dewijl zij aan de doeltreffendheid daarvan niet geloofden.

En in de laatste jaren, nu de overtuiging steeds meer veld wint, dat het opiumgebruik in de hoogste mate voor individuen en gezinnen verderfelijk is en zich een steeds grooter aantal stemmen tegen de opiumpacht verheft, hadden wij tot voor korten tijd een Minister van Koloniën, die wel uitsprak: „het opiumgebruik is een ramp", maar die blijkbaar geene roeping heeft gevoeld er iets tegen te doen, bewerende, dat er niets tegen te doen viel [38]), en gelijktijdig een Gouv.-Generaal, die, toen hij voor eenige jaren in eene andere betrekking den Lande diende, luide alle maatregelen tegen het gebruik toejuichte, doch, tot de hooge waardigheid van Landvoogd opgeklommen, voor zooveel bekend is, geen enkelen stap deed tot toepassing der vroeger door hem gehuldigde denkbeelden.... Het heeft, zegt de heer VAN DEDEM, immer bij de leiding der opiumbelangen ontbroken aan wat hij noemt „beleid". Het uiteenloopende der meeningen is daarvan reeds het bewijs. Om op rationeele wijze te kunnen bepalen, wat de opiumpolitiek behoort te zijn, moet vooraf vast staan, aan den eenen kant het *kwaad, dat het opium sticht*, en aan den anderen kant wat *daartegen kan gedaan* worden, en ten koste *van welke offers. Le mal* en *le mal du remède* moeten tegen elkander worden gewogen.

Men had nooit op verschillende „meeningen" moeten afgaan, maar in de eerste plaats moeten trachten naar zekerheid. Daartoe had men zooveel mogelijk gegevens behooren te verzamelen, en gaandeweg aan te vullen, voortdurend zich te bevlijtigen om goed op de hoogte te komen van den omvang van het opiumgebruik en de gevolgen ervan. Dat heeft men niet, allerminst in voldoende mate gedaan, en in de onvoldoende kennis van den feitelijken toestand ligt de oorzaak, dat men nu eens op deze, dan op gene wijze te werk ging, maar altijd zóó, dat het gebrek aan het noodzakelijk beleid zich bij iederen maatregel openbaarde.

In '61 werd het doel der opiumpolitiek omschreven als: het streven naar vermindering van het gebruik om zóó tot een algeheel en algemeen verbod te komen.

De Minister LOUDON wilde zoodanig verbod al aanstonds zien toegepast op die streken, waar dit met vrucht terstond mogelijk was. Te-

gelijk drong hij op vermindering van het aantal verkoopplaatsen aan. De heer VAN DEDEM twijfelt echter sterk aan het beleid, dat bij de uitvoering dier ministerieele aanwijzingen bij het Indisch Bestuur heeft voorgezeten. De uitspraak van den Raad van Indië in '69, volgens welke de verbodsbepalingen zijn in het leven geroepen in streken, waar zij niet konden gehandhaafd worden, en „onbezonnen" vele opiumkitten, *zonder eenig nut* zijn ingetrokken, zoodat men slechts eene nieuwe aanleiding tot smokkelen heeft gegeven, — is hem grond genoeg voor zijn twijfel.

Wij hebben echter reeds gezien, dat, trots die uitspraak, het „nu" niet door ieder is in twijfel getrokken, allerminst op het terrein zelve, waar het Europeesch zoowel als het inlandsch Bestuur in de betrokken streken zich met de verbodsbepaling algemeen ingenomen betoonde en voor de handhaving er van warm heeft gestreden.

Wij laten echter den heer VAN DEDEM aan het woord.

„De Raad van Indië oordeelde in 1861, dat de maatregelen, die zouden kunnen strekken tot vermindering van het opiumgebruik nog niet in derzelver geheel aangewezen en dus alleen in overweging konden genomen worden naar gelang *de ondervinding de behoefte* daaraan *zou doen gevoelen*, en de invoering er van *door de omstandigheden mogelijk zou blijken*."

Ieder zal het verstandig noemen de ondervinding tot leermeesteres te kiezen en geen besluit te nemen, dat niet voor uitvoering vatbaar is. De Raad zou echter niet aldus hebben behoeven te spreken, wanneer er vroeger werk was gemaakt van het onderzoek naar den feitelijken toestand, m. a. w., reeds vroeger met de ondervinding was te rade gegaan. Van de Residenten vroeg de Regeering voorstellen. *Zij* moesten het licht in de duisternis ontsteken. Zij adviseerden allen tot krachtiger bestrijding van den sluikhandel en waren allen overtuigd, dat het daarop allereerst aankwam. In die richting is echter »bitter weinig" gedaan, zegt VAN DEDEM. De Regeering verlangde in '61 voorstellen van den Directeur. Deze wachtte ze van de Residenten, en deze rekenden er op, dat zij ze van hooger hand zouden ontvangen. En verlammend werkte de gedachte, dat ontwerpen, die geld zouden kosten, weinig kans hadden op een toegenegen oor. Dat denkbeeld had in Indië in alle kringen post gevat en oefende grooten invloed uit op de adviezen. En dat toch zeker niet zonder reden.

De meeste Residenten waren doordrongen van de overtuiging, dat er gehandeld moest worden en wilden ook gaarne handelen en hervormen. Maar zij wisten natuurlijk, dat handelen zonder geld onmogelijk was. Toch vroegen zij geen geld aan, overtuigd als zij waren, dat het indienen van voorstellen, die uitgaven eischten, toch — om een woord van den Directeur DE WAAL te gebruiken — „verloren moeite" was.

De heer VAN DEDEM, welke andere motieven hij ook doe gelden, is daarvan toch even vast overtuigd als zij het zijn, die onomwonden uitspreken, dat de Regeering met haar opium-trafiek *niet anders* dan het

voordeel voor 's Lands kas op het oog had. Evenwel vraagt hij, van de laatste overweging nu eens afziende: Waren Directeuren en Residenten *in staat* om de noodige voorstellen te ontwerpen? Waren zij in het bezit eener grondige kennis van den toestand? En hij heeft geen grond om die kennis te onderstellen, maar wel reden om het vermogen dier hoofdambtenaren, om gepaste maatregelen aan te bevelen, in twijfel te trekken. Misschien waren zij zelven van hunne onvoldoende kennis overtuigd. De Regeering had het althans moeten begrijpen. Als de man, die aan het hoofd van een Departement staat, niet op de hoogte is, waarom zouden zijne hem ondergeschikte ambtenaren het wel behooren te zijn?

Hoe het in die dagen met de kennis gesteld was, valt op te maken uit den gevoerden strijd tusschen den Directeur en den Raad van Indië over de vraag, of sedert de invoering van het stelsel van '61 „het opiumgebruik al of niet was toegenomen." De Directeur verklaarde in '67 van de adviezen der Residenten, dat er niets in stond, en de Raad van Indië verklaarde, dat de conclusie van de meerderheid der Residenten op een verkeerden grondslag rustte. Wie nu gelijk had, is hier de vraag niet. Doch dit is duidelijk: er was geen eenstemmigheid. De een *meende* dit, de andere dat. De oorzaak was, dat de rechte *kennis* van zaken ontbrak. Het stelsel van '61 is sedert verlaten, en dat van '71 werd ingevoerd, dat de pachters *geheel vrij* liet in hun omzet.

Maar of die verwisseling pleit voor de wijsheid der Regeering? Onder het stelsel van '61 bedroeg althans de debietprijs van opium niet minder dan het 8 à 13 voudige van den prijs, waarop het de Regeering te staan kwam *a*).

En in '67 verklaart de Raad van Indië, dat onder de regeling van '61 de debietprijzen nog rijzende waren. Dat was geen inbeelding. De statistiek wees het uit. In dat opzicht, oordeelde de Raad, werd dan althans het doel der pacht bereikt en op dien grond adviseerde hij voor het behoud van het stelsel. En die betrekkelijk hooge verkoopprijzen mogen zeker een belangrijk resultaat heeten, in aanmerking genomen, dat het Gouvernement nog heel weinig tot bescherming van het monopolie deed, de pachters op elkanders terrein inbreuk maakten en, om de concurrentie te verminderen, elkaâr trachtten te ruïneeren.

Welke conclusie zou, bij eenige kennis van zaken, daaruit al dadelijk getrokken zijn? Handhaving er van, natuurlijk. De Raad van Indië adviseerde trouwens om het stelsel, dat nog zoo ongunstig niet werkte, te behouden. Het mocht dan al waar zijn, dat Java met „een goed georganiseerd net van sluikhandel" was overdekt, „waarvan de draden zich in handen der pachters bevinden," er stond toch tegenover, dat de pachters elkander in het oog en in bedwang hielden. Tegen

---

a) Dit is betoogd in een Nota, opgenomen in de Verslagen van het Indisch genootschap 1876, blz. 124.

den sluikschen invoer van opium van het eene perceel in het andere, viel, bij gebrek aan eene voldoende politiemacht, weinig te doen. Maar de sluikhandel van buiten Java was het terrein, waarop zij elkander wederstand boden. En op dat gebied waren zij tegenover elkander sterk. Van het oogenblik echter, dat zij niet meer van buiten Java het opium zouden behoeven binnen te smokkelen, maar slechts hadden te spreken om van het Gouvernement zooveel te ontvangen als zij wilden, van dat oogenblik moest noodwendig de onderlinge contrôle eindigen en werd de deur voor den sluikhandel van het eene perceel in het andere zoo wijd mogelijk opengezet. Geen politie, die het tegenhield, en verantwoording van de ontvangen hoeveelheden werd niet door het Gouvernement geëischt. De prikkel der kleine pachters, om op de consumtie in het gebied hunner grootere buren te gaan speculeeren, kon zich in volle kracht doen gelden.

Indien er ooit een misslag is begaan, dan is het de invoering van het stelsel van onbeperkte verstrekking geweest, en het is te begrijpen, dat, wat ook in den laatsten tijd over opium en opiumstelsels is gesproken en geschreven, zelden iemand het waagt het stelsel van 1871 nog eens aan te bevelen.

Al vermocht men met de bestaande middelen zoo goed als niets tegen den sluikhandel; al was grooter krachtsinspanning onmogelijk, al had men er de noodige gelden niet voor over, — het maximum-stelsel had toch dit voor, dat de pachters elkander controleerden, en dus geen enkele de handen geheel vrij had.

En niet alleen, dat de Directeur de fout beging het voorstel tot de nieuwe regeling te doen, en de Gouv.-Generaal dat overnam, maar — wat nog onbegrijpelijker is — het duurde lang, eer de oogen opengingen voor de gevolgen, die de regeling na zich sleepte, schoon zij overigens buiten de Regeering iedereen duidelijk waren. Eerst in '72 keerde men tot het stelsel van maximum-verstrekking terug.

Zoo had de Regeering gedurende meer dan 60 jaren het monopolie verpacht en er groote winsten van getrokken, maar tegen den sluikhandel, die nog grooter winsten maakte, zoo goed als niets gedaan. Zou het gemis aan *beleid* dan ook ten slotte in te groote zuinigheid zijn oorzaak hebben? Na 1873 is er *eenige* verandering gekomen. Maar, zegt VAN DEDEM, de genomen maatregelen doen slechts het gemis aan beleid in vorige jaren des te meer uitkomen. Het zedelijk doel der pacht eischte nu eenmaal, dat men den pachter aan voorwaarden bond, die het hem verboden het monopolie op de voor hem meest winstgevende wijze te exploiteeren. Het moge onverklaarbaar zijn, dat men zoo zelden hoorde uitspreken, dat het *pachtstelsel* iedere goede bedoeling verijdelen moet en dus vóór alles iets anders in de plaats van de pacht moest komen; dat wij dit zelfs van den heer VAN DEDEM niet hooren, — doch dit was, — en is nu eenmaal zoo. Nu men eenmaal het debiet*recht* verpachtte en tegelijk den pachter in zijn debiet wilde beperken, had men moeten voorkomen, dat de beperkingen eene doode letter zouden

blijven. En dan lag het toch tamelijk wel voor de hand, dat men contrôle uitoefende over de administratie der pachters en hunne boeken. Doch daaraan werd niets gedaan. De boekhouding der pacht bleef voor de Regeering steeds verborgen. Pas in '74 [39]) gaf men voorschriften, die het mogelijk maakten hierop het oog te houden.

Zoo ook had men reeds lang, als middel tegen den smokkelhandel, moeten bepalen de hoeveelheid opium, die men *mocht* onder zich hebben. Wel werd nu en dan eens opium aangehaald, maar slechts zelden kon men de onwettige herkomst bewijzen. Pas in '74 [40]) werd de bepaling in het leven geroepen, dat niemand buiten de daartoe bevoegde personen, ruwe opium mocht bezitten en van de *tjandoe* niet meer dan *één thail*, anders dan van den pachter afkomstig, in '76 [41]) verscherpt door eene bepaling, die het bezit van *ruw* opium, onverschillig in welke hoeveelheid en *van wien* verkregen, verbiedt, en wat iemand dus meer mocht hebben *per se* als onwettig moest worden beschouwd.

Verder, gedurende tal van jaren was het op Java bekend, dat de entrepôts de brandpunten van den smokkelhandel waren. In officieele rapporten was daarop meer dan eens de aandacht der Regeering gevestigd. Toch besloot men eerst met 1874 om ze te sluiten.

Het is natuurlijk goed, dat die bepalingen gemaakt werden, en van tijd tot tijd bleek dan ook, dat niet alle contrôle over de pachters een ijdel streven was. Ja, deze boden zelfs zoodanig de hand aan de politie in het bestrijden van den sluikhandel, dat men aan hen — en dat was waarlijk eene aangename ontdekking, dewijl zij geen geld uit de schatkist vroeg — den strijd tegen den sluikhandel meende te kunnen overlaten. Het werd in een ministerieel schrijven, en dat nog wel van den heer Hasselman, uitgesproken, dat men hun eene groote mate van zelfbestuur niet mocht onthouden.... Maar zag men dan niet in, wat de gevolgen moesten zijn van die toekenning van zelfbestuur aan de machtige pachters? Had een Minister, die als de heer Hasselman de pachters zoo goed kende, niet vóór alle dingen moeten voorkomen, dat deze *imperium in imperio* gaandeweg meer aan macht en invloed wonnen, in plaats van het te tolereeren? Was het niet duidelijk, dat zij hunne macht gebruikten om zelven te smokkelen, en slechts den sluikhandel *van anderen* bestreden, om daardoor voor hun eigen onwettige praktijken langzamerhand meer de baan schoon te krijgen? Ja, dat wist de heer Hasselman wel heel goed, maar, zoo luidde het, „als zij zelven sluikhandel drijven, valt daartegen *niets te doen.*" De Regeering verklaarde zich onmachtig.

Dat deed zij later niet meer. Het optreden van den heer Te Mechelen is haar waarlijk eene uitkomst geweest. Zij is voortgegaan met herhaaldelijk de verklaring af te leggen, dat het haar *ernst* is met het zedelijk doel der opiumpolitiek. Tot in de laatste jaren toe is dit voortgezet, ook door den Minister Sprenger van Eijk, en dan moest telkens de naam Te Mechelen dienst doen als bewijs van den

ernst, waarmede de Regeering tegen den sluikhandel optreedt. Hoe bitter weinig vrucht echter de daarvoor uitgekeerde sommen hebben afgeworpen, is van algemeene bekendheid. Er zijn eenige geheel op zich zelf staande pogingen verricht, maar op groote schaal deed men niet wat hier en daar op kleine schaal was ondernomen. Tot een goed georganiseerd stelsel van verdediging van het geheele terrein tegen een steeds overmoediger vijand is het nooit gebracht. En nog ten vorigen jare heeft de heer VAN DEDEM in de Kamer gezegd, dat wat tegen den sluikhandel geschiedt, feitelijk meer door de pachters dan door de politie plaats heeft, doch dat dit juist moet ophouden, dewijl de pachters daardoor hun macht aldoor zien stijgen en ten slotte meer gevreesd worden dan het Gouvernement met zijne zwakke politie. De uitdrukking is van den heer TE MECHELEN zelven: „Het is treurig, maar waar, dat aan de opiumpachters en hun personeel in vele residentiën van Midden-Java een zeker ambtelijk prestige van de zijde der bevolking ten deel valt." En daarom heeft de heer VAN DEDEM er op aangedrongen, dat aan TE MECHELEN niet zal worden onthouden, wat hij voor zijn doel noodig heeft.

Hiertoe was men vroeger niet bereid en men is het ook nu nog niet. Het opium duur maken, werd goedgekeurd. Hooge pachtsommen te verkrijgen, daarop werd het aangelegd, daaraan ook de werkzaamheid van den heer TE MECHELEN dienstbaar gemaakt, in die mate zelfs, dat de vrees reeds is uitgesproken, dat het edel karakter der taak, waarvoor deze Hoofdambtenaar aanvankelijk optrad, geheel zal verloren gaan. Van flink optreden, desnoods met groote geldelijke opofferingen, zooals de laatste het wenschte, is geen sprake geweest.

Welke verzachtende omstandigheden de heer VAN DEDEM dus ook aanvoere, zij mogen dan al een en ander verklaren, zij missen ten slotte toch voor de meeste bestrijders der opiumpacht — en hun aantal is gaandeweg aangegroeid, — alle kracht tot verdediging der begane fouten en tekortkomingen. En is er ook wel veel tegen te zeggen, dat, hoe men de zaak ook beschouwe, men toch altijd weer *moet* uitkomen bij deze waarheid: Als het op geld uitgeven aankwam, trok de Regeering zich terug? En als dan in de Volksvertegenwoordiging de Regeering in zake hare opiumpolitiek werd geinterpelleerd, luidde b.v. de verklaring van den Minister SPRENGER VAN EIJK: „Een beter middel om het opiumgebruik te beperken, dan de tot dusver gevolgde weg is nog niet gevonden. En deze en de vroegere Regeeringen zijn steeds volkomen doordrongen geweest van het besef, dat het opium in Ned. Indië zeer nadeelig werkt, ja eene groote ramp is. Maar, *er is niets aan te doen.*" En — zoo lazen wij — de meerderheid der leden stemde met den Minister in.

Welke neiging er dan ook bij iemand bestaat om de Regeering tegenover de tegen haar ingebrachte beschuldiging te verdedigen, niemand kan ontkennen, dat zij voor het minst er toe aanleiding gegeven heeft. „Een millioen moet er zijn en meer," zeide de Directeur CASTENS.

Na hem is de smokkelhandel toegenomen en de Regeering beter bekend geworden met de sluikwegen der smokkelaars en de praktijken der pachters. Van de uitgaven van een millioen is nooit sprake geweest, niettegenstaande de pachtschat sedert met eenige millioenen is verhoogd. De 4 ton ter beteugeling van den sluikhandel maakt tegenover de 18 à 19 millioen winst uit de pacht een armoedigen indruk. Van krachtig doortasten kan met zulk een luttel bedrag nooit sprake zijn. En willen wij nu uit hetgeen gebeurd is tot de oorzaken opklimmen, dan leeren wij ongetwijfeld dit eene, dat op deze wijze niet mag voortgegaan worden, tenzij dan, dat de Regeering uitgaat van het standpunt: Wij jagen niet meer naar wat altijd het einddoel van den strijd tegen den sluikhandel geweest is; wij geven het streven naar vermindering van het opiumgebruik op; dan wel, dat zij dat doel blijve in het oog houden en *thans* in staat blijke langs andere en onkostbare wegen er toe te geraken. Het schijnt, dat de tegenwoordige Minister in laatstgenoemde richting wil werken, en van eene bestrijding *ter zee* weinig heil verwacht. Het worde hem dan gegeven op zoodanige wijze te toonen, dat vermindering van het opiumgebruik, met geheele afschaffing tot einddoel, hem volle ernst is; dat onder zijn bestuur althans de indruk worde weggenomen, dat het Gouvernement van Ned. Indië het aanmoedigt, opdat de baten voor de schatkist slechts te ruimer zouden vloeien *a*)!

Want die indruk bestaat. Hij is zelfs voor velen een vaste overtuiging. En de grond er voor ontbreekt niet.

HOOFDSTUK XII.

De proef op de som.

Ligt de oorzaak van het toegenomen opiumgebruik en de daarmede gelijken tred houdende uitgebreidheid van den smokkelhandel aan de absolute machteloosheid der Regeering tegenover den laatste, of heeft het aan de gezindheid gefaald om een middel van inkomsten, al is het ook demoraliseerend, geheel of gedeeltelijk op te geven, wijl het voor de schatkist *zeer* voordeelig is?

Op die vraag vonden wij het antwoord.

Dat antwoord zegt ons nog niets aangaande de beweegredenen der Regeering om zich terug te trekken, als het opgeld uitgeven aankwam. Het zegt ons alleen, welk doel haar voor oogen zweefde, niet wat haar drong om juist dat doel in het oog te vatten en te blijven vatten, zelfs

---

a) Sedert het schrijven dezer regelen is, gelijk ieder weet — de heer KEUCHENIUS als Minister afgetreden, zoodat deze groote verwachtingen wel niet in vervulling zullen gaan, maar de corrector gaf liever het manuscript in het licht, gelijk hij het ontving, dan er hier en elders wijzigingen in aan te brengen.

ten koste van de belangen der bevolking. Datgene, wat de Regeering kan bewegen om te besluiten, wat zij besluit, wordt in de Staatsbladen niet aan „de groote klok" gehangen.

Verlammend heeft hoogstwaarschijnlijk de gedachte gewerkt, die door niemand rondborstiger is uitgesproken dan door den heer SPRENGER VAN EIJK: „Het geeft toch niets," welke gedachte van zelve deze andere neutraliseert: „Wat tot bestrijding van den smokkelhandel wordt uitgegeven, keert honderdvoudig in de schatkist terug."

Is er niet eenige grond voor de meening, dat de gezindheid, om veel aan die bestrijding ten koste te leggen, afnam, naarmate meer van de tallooze sluikwegen der smokkelaars bekend werd?

De feiten weerleggen die meening niet. Zij zijn publiek gemaakt en ze worden hier gereproduceerd als bewijs, dat er grond bestaat voor den indruk, waarvan wij aan het einde van het vorig hoofdstuk spraken.

Wij geven er een viertal uit het tijdvak 1873 tot op heden, feiten, niet door ons zelven uit Staatsbladen of officieele bescheiden opgediept, maar aan de dagbladpers ontleend. Wij deelen ze dan ook mede, zooals de couranten ze, door niemand, voorzoover wij konden nagaan, tegengesproken of gerectificeerd, bericht hebben.

1. Bali, tot omstreeks het midden van 1882 zoo goed als van Nederland onafhankelijk, was immer het brandpunt van den smokkelhandel naar Java. Bijna al het clandestiene opium op Java wordt via Bali aangevoerd. De Regeering wist [42]), dat de *invoer* op Bali groot was van uit Singapore ontboden opium, voor rekening van handelaren op Java. De smokkelaars sloten transactiën met en kochten het opium ruw van die kooplieden, die hun een schriftelijke aanwijzing gaven op de entrepôthouders op Bali. Deze verstrekten hun het artikel tot de gekochte hoeveelheid. Zij lieten het door den pachter op Bali tot *tjandoe* bereiden en voerden het dan uit naar Java, in zes- tot twaalf kojansprauwen, die zij lieten uitklaren naar eene plaats buiten het tolgebied van Ned.-Indië, doch om koers te zetten niet naar de in de scheepspapieren vermelde plaats van bestemming, maar naar Java's Noordkust, waar, in open zee, doch in het gezicht van den wal, de clandestiene lading door kleine visschers- en andere vaartuigen werd afgehaald en naar den wal gebracht. Ieder, die de kust van Java kent, zal licht begrijpen, hoe gemakkelijk de gelegenheid was hunne waar te ontschepen, die, zooveel lager in prijs dan het Gouvernementsopium, gretig afname vond bij pachters en niet-pachters. Want dat ook de pachters van die gunstige gelegenheid profiteerden, was geen geheim. In ieder Regeeringsverslag is er sprake van. Nu werden pachters *verdacht* van te sluiken, zooals die van Japara en Rembang (Konl. Versl. 1882), en dan bleek het overtuigend, dat zij smokkelden, want in de kitten der pachters in Japara en Bezoeki was onwettig opium aangetroffen (Kol. Versl. 1877). Op Bali school dus de wortel van het kwaad.

In Juli 1882 kwamen op dat eiland Boeleleng en Djembrana onder ons rechtstreeksch bestuur. Met den dood der inlandsche radja's al-

daar was ook het opium-monopolie, door hen geëxploiteerd, vervallen, en met de aanvaarding van het bestuur over hunne landen had de Ned. Regeering het in haar macht de opium-aangelegenheden op Bali te regelen, gelijk zij dat zelve wilde. Zij kon dan nu ook een einde maken aan den uitvoer van bereid opium uit Bali, door dien naar welke plaats en onder welke vlag ook te verbieden, benevens den invoer, evenals op Java, en te bepalen, dat elk vaartuig, dat daar aankomt of van daar vertrekt, gevisiteerd, en zoo er opium aan boord gevonden wordt, opgebracht en de gezagvoerder terechtgesteld moet worden.

Toch deed zij noch het een noch het ander. De Regeering liet op Bali de toestanden, zooals zij die vond. Onder dezelfde voorwaarden als de vorst van Boeleleng, verpachtte het Gouvernement het recht tot bereiding en verkoop van tjandoe in het klein, terwijl ook de invoer van opium, mits bij geheele kisten, bleef vrijgelaten. De beide hoofdfactoren van de smokkelarij bleven dus bestaan. En om welke *reden* de Regeering den uitvoer niet verbood, heeft zij zelve verklaard, door middel van het Koloniaal Verslag van 1883, waarin zij openhartig uitspreekt, dat de vrees voor daling der pacht op Java haar teruggehouden heeft van eenige wijziging. Zoo luidt het daar: „In verband met den *levendigen uitvoerhandel* op Bali van tjandoe was men beducht, dat een verbod van uitvoer van dat artikel *een ongunstigen invloed zou uitoefenen op de opbrengst van de pacht.*" Deze woorden kunnen moeielijk iets anders beteekenen dan: Bij uitvaardiging van een verbod van uitvoer op Bali kunnen de pachters op Java zich niet zoo in de nabijheid van gesloken opium voorzien en zullen dus veel minder in staat zijn onwettig opium om te zetten, maar dat zal de waarde der pacht belangrijk doen dalen. Of de Regeering dus overtuigd is, dat de lieden zulke hooge pachtsommen durven bieden, omdat zij veel meer slijten dan het Gouvernement hun verstrekt! Dat zij hunne verdiensten dus uit den sluikhandel halen! Die de geciteerde woorden aandachtig leest, krijgt zeker dezen indruk: laten de pachters maar opium invoeren en omzetten, als de opbrengst der pacht maar niet daalt! Voorkomen moet worden wat dien „ongunstigen invloed" zou kunnen uitoefenen.

En zoo *bleef* Bali het groote entrepôt voor den smokkelhandel!

Als een soort van verontschuldiging voor het doen voortbestaan van den toestand, wordt er in het Verslag bijgevoegd, dat zulk een verbodsbepaling den sluikhandel toch niet zou fnuiken. Men zou weldra een andere entrepôt-plaats opzoeken, en den sluikhandel eenvoudig van Boeleleng naar de nog onafhankelijke rijkjes op Bali verleggen. „Een voorwendsel om te blijven zondigen," zegt Brooshooft. De bereiding van opium met de daarvoor noodige kookhuizen enz. verlegt men zoo gemakkelijk niet. Doch gesteld, dat dit werkelijk te duchten ware, zou de Regeering dan niet in staat zijn zooveel invloed op de kleine vorstjes in de onmiddellijke nabijheid van het haar onderworpen gebied te oefenen, dat zij deze, hetzij door minnelijke schikking, hetzij door wa-

pengeweld — desnoods tegen uitkeering van eene schadevergoeding er toe brengt de bereiding en uitvoer van opium op hun terrein te verbieden?

En niet alleen, dat de Regeering de *pacht* op Bali liet bestaan als te voren, zij gaf ook duidelijk blijk den pachter aldaar gaarne ter wille te zijn, zoo deze slechts een hoogen pachtschat betaalde. Het opiumreglement, door de Regeering in 1882 gemaakt dd°. 19 Nov. (Stbl. N°. 289) beviel den liefhebbers der pacht op Bali niet. De pacht moest ondershands worden afgestaan, doch bracht voor 1883 slechts *f* 85,200 op. Bij Staatsblad 1883 dd°. 5 Sept. N°. 216 nam de Regeering echter de geopperde bezwaren weg, en nu leverde de pacht de som van *f* 180,240 op voor ieder der jaren 1884—1886.

Verder, de Regeering wist, dat opium op Bali van Singapore wordt aangevoerd. Met het verbod van *invoer* had de Regeering tegelijk kunnen zorgen, dat te Singapore goed gesalarieerde spionnen werden aangesteld, die telegrafisch bericht zouden geven van elke afzending van opium naar een der havens van Ned. Indië, met opgave van de namen der afzenders en der geadresseerden en der vaartuigen, waarmede zij geschiedt. Die vaartuigen hadden bij aankomst nauwkeurig onderzocht moeten worden, zoodat geen enkele colli ongeïnspecteerd aan wal kon komen. Den geadresseerde der collis, waarin opium gevonden zou worden, zou men onmiddellijk gevangengezet en gerechtelijk vervolgd dienen te hebben.

Noch van het een noch van het ander is sprake.

2. Een ander feit in volgorde is het volgende: Men scheen er in het Vaderland niet zoo gerust op te zijn, dat de Regeering het verbod van invoer, verkoop en verbruik van opium in de Preanger-Regentschappen niet zou intrekken. Men wist wat groote vrijgevigheid er thans bestaat op het punt van toelating der Chineezen in dat gewest, en hoe gemakkelijk zij thans door de spoorwegen daar worden gebracht. Het was echter gebleken, gelijk te voorzien is geweest, dat met de Chineezen ook het opium was binnengetreden, en met de voortgaande uitbreiding van het Chineesche element ook de geheime invoer van opium was toegenomen. In eene der zittingen van het jaar 1886 deed het lid der Eerste Kamer, Jhr. Mr. ELOUT VAN SOETERWOUDE, den Minister van Koloniën eenige vragen betreffende den toenmaligen toestand in die residentie, in verband met de opiumzaak. In zijn antwoord verzekerde de heer SPRENGER VAN EIJK, dat de Regeering niet anders wil dan de verbodsbepaling omtrent den invoer van opium aldaar handhaven, en dat *„alle middelen* zijn en zullen worden aangewend om den smokkelhandel aldaar tegen te houden." Nu heeft echter in datzelfde jaar eene handeling plaats gegrepen, welke velen heeft doen vragen: [43]) „Is het den Minister ernst geweest met die verzekering en het Bestuur in Indië met deze ministerieele verzekering gestand te doen? Immers, de Preanger brengt jaarlijks ± 118.000 pikoels of 7 millioen K.G. koffie op, die door de bevolking in de Gouvernements-pakhuizen wordt ge-

leverd. Het transport dezer belangrijke hoeveelheid koffie *uit*, benevens dat van 2300 kojangs of 2300 × 30 = 69000 pikoels zout *in* de Preanger, geschiedt door het Gouvernement, dat dit transport telkens voor 5 jaren uitbesteedt. Bij de uitbesteding voor de jaren 1887—1891 was een Chinees te Cheribon de laagste inschrijver, en op dezen volgde de Europeaan, die het sedert 1883 gehad had. De eerste had echter *f* 32000 lager dan de ander ingeschreven. Het transport werd door den Directeur van Binnenlandsch Bestuur voorloopig aan den Chinees gegund. Die toewijzing, al was zij dan ook slechts voorloopig, noemde de Locomotief „een fout". Waarom? Wel, bedoelde Chinees was jaren lang pachter geweest van het opium-debiet in Cheribon, en dus van opiumzaken behoorlijk op de hoogte. Dat belooft iets, zeide men. Een geroutineerd opium-debitant in het bezit van een transport in eene residentie, waar geen opium mag worden ingevoerd!...

Dit is nog niet alles. Het Gouvernement besteedt ook uit het vervoer van brieven en reizigers uit de Preanger naar Cheribon en omgekeerd. En nu zou met 1 Jan. 1887 dat vervoer komen in handen van een Chineesche kongsi te Cheribon, waarbij ook genoemde Chinees geïnteresseerd was. Pachters en aannemers van vervoer der brieven en Gouvernements-producten nu zijn niet onderworpen aan de bepalingen, die het verblijf van Chineezen in de Preanger tot enkele plaatsen beperken. Zij mogen zich overal vestigen, waar het belang hunner onderneming dat, naar hun oordeel, vordert, en dáár ook hunne ondergeschikten doen wonen, d. w. z. zij hebben het veld geheel vrij. Het was dus te voorzien, wat de gevolgen zouden zijn van de aanneming van het transport door den Chinees. „Als een op dat gebied (van het opium) zoo bekende associatie gedurende vijf jaren vrij spel heeft, zal men eens bespeuren, hoe het opiumgebruik in de Preanger is toegenomen." De toewijzing geschiedde nochtans definitief, en zulks, terwijl de Directeur, die deze deed, vroeger Resident van de Preanger was geweest en beter dan velen op de hoogte van het bedoeld transport was.

Is dat nu, zoo mocht gevraagd worden, de weg om het opium uit de Preanger te houden?

Maar behoorde dan *rechtens* de aanwijzing niet te geschieden, zoo vraagt misschien een ander? Doch men onthoude, dat de Europeesche aannemer verzocht het contract te mogen houden voor hetzelfde bedrag, voor hetwelk de Chinees had ingeschreven. Hij wilde zijne inschrijvingssom daartoe met f 32000 verlagen. Maar van die aanbieding werd geen gebruik gemaakt. De Chinees kreeg het transport, en de Regeering bekrachtigde de toewijzing.

Toch kon de Europeaan wel eenige aanspraken doen gelden. Terwijl de *Chineesche* kongsi, uit wier handen hij vijf jaren te voren het contract had overgenomen, het Gouvernement eene schade van eenige millioenen guldens berokkend had, had hij het met aanzienlijke bedragen bevoordeeld. De *Locomotief* zegt, dat in den tijd van den Chinees de koffie langs den weg gevonden werd en het Gouvernement duizenden

guldens moest betalen, om van de koffie te redden, wat er nog van te redden was. De uitgaven zouden op den aannemer verhaald worden, doch het einde der geschiedenis is geweest, dat het Gouvernement eene vordering van eenige millioenen guldens als een oninvorderbare schuld heeft moeten afschrijven. Deze desolate boedel werd door den Europeaan, lid eener gunstig bekende firma te Batavia, aanvaard, en deze voldeed met groote geldelijke opofferingen, op uitstekende wijze aan hare verplichtingen niet alleen, maar bezorgde den Staat zelfs een niet gering voordeel. Zoo b. v. staat het Gouvernement voor het vervoer van zout 5 pCt. spillage toe: d. i. voor wat door smelting etc. onderweg verloren gaat. Ontvangt de contractant 100 kojans zout om te vervoeren, hij kan volstaan met slechts 95 af te leveren. De Europeaan spilleerde echter slechts 1 pct. en het Gouvernement behield dus voor zijn verkoop zooveel zout meer. En toch gaf het Gouvernement de voorkeur aan eene Chineesche kongsi en wees het aanbod van den firmant, aan wiens beleid het groote voordeelen te danken had, af.

Dat menigeen zich over zoodanige beschikking verbaasde, laat zich denken. De Staat, die gedurende vijf jaren goed gediend en met tonnen gouds op de spillage bevoordeeld was, wierp zich niet in handen van onbekenden, maar in die eener associatie, waarvan was na te gaan, dat door haar „de verdiensten niet uit dat goedkoop aangenomen transport, maar daarnaast zouden gevonden worden."

Had men de zekerheid, dat de Chinees even weinig zou spilleeren? Bezat men den waarborg, dat hij en zijn personeel zich zouden bepalen tot de bezigheden van het contract? Meende men, dat de Chineezen evenzeer vreezen zouden voor de invoering van opium als de President Van der Moore dat in 1873 van de bevolking verzekerde?

In het Koloniaal Verslag van 1875 schijnt de Regeering nog altijd te gelooven, dat de Preanger niet voor doorvoer van opium naar Krawang gebruikt werd, dewijl dat gewest een verboden kring vormt, zoodat de oogen der politie niet naar de zijde, waar die residentie ligt, uitkeken, maar alleen naar de zijde van Cheribon over land en over zee naar Tjilamaja gericht waren.

Zou men elf jaren later waarlijk nog altijd zoo goedgeloovig zijn geweest? Het is niet aan te nemen.

Mr. L. W. C. Keuchenius heeft over die zaak gesproken in de Tweede Kamer [44]). Hij keurt het niet af, dat bij uitbestedingen de toewijzing aan den laagsten inschrijver geschiedde, al is deze ook een Chinees of andere vreemde Oosterling. En toch had hij *in dit geval,* nu de aanneming een transport in de Preanger gold, en ieder Chinees, die daar binnenkomt, de vrees doet toenemen, dat er meer opium zal binnengesmokkeld en gebruikt worden, verwacht, dat het transport zou zijn gegeven aan den Europeaan, te meer daar dit zonder schade mogelijk was geweest.

Over toename van het opium in de Preanger is in den laatsten tijd meer dan ééne klacht opgegaan. Doch nu eens aangenomen, dat de

Chinees-contractant en zijn personeel in geen enkele bijverdienste hunne winst hebben gezocht, dan nog kan niet gezegd worden, dat de Regeering, den opiumpachter het transport gunnende, bezig was al het hare te doen om dat schoone gedeelte van Java, waar het opiumverbod zoo gunstig werkte, verder tegen den opiumstroom te behoeden.

De Resident HEIJTING, het opium uit de Preanger willende houden, wenscht strenge maatregelen te nemen tegen de Chineezen aldaar. Doch op eene vergadering der Soekaboemische Landbouw-vereeniging nam haar Voorzitter de vrijheid de vraag te doen, waarom, als de Chineezen vooruitloopers van het opium-debiet zijn, diezelfde Chineezen dan door de Regeering toegelaten worden als aannemers bij den aankoop van rasamalahout voor de Gouvernements-houtveilingen, als aannemers en ambachtslieden bij den aanleg der Staatsspoorwegen, als timmerlieden en metselaars bij den bouw van openbare werken, gelijk men hen, ook in de Preanger, diep in de binnenlanden aantreft, als pachters van overvaarten, ja zelfs als erfpachters. Er moet naar gestreefd worden door Europeesche erfpachters zich zooveel mogelijk van Chineesche arbeiders en opzichters los te maken. En aan Chineezen zelve staat de Regeering gronden in erfpacht af!

3. Een derde, zeer éclatant feit, is het optreden van den heer TE MECHELEN in het belang der pacht te Soerakarta, waarop wij straks reeds wezen. Het heeft moeite gekost om die aldaar tot de hoogte van *f* 85.000 's maands op te voeren. De vorige pachter bleek maar volstrekt niet geneigd, opnieuw zich tot een pachtschat van nagenoeg 1 ton gouds per maand te verbinden. Hij achtte de som van *f* 70.000 een voldoend bod. Een tweede, een derde verpachting werd gehouden. Nog eens werd de vorige pachter gevraagd. Hij volhardde bij zijn eerstgedaan bod. Een onderhandsch bieder, wien blijkbaar voldoende soliditeit werd toegekend, kreeg de pacht voor *f* 85.000.

Deze onderhandelingen werden geleid door den heer TE MECHELEN, den Resident, belast met den tegengang van den sluikhandel *ter zee*. Gevraagd is, aan welke opdracht deze ambtenaar zijne bevoegdheid ontleent, om in die en in andere residentiën de pacht te komen regelen. De vraag is zonder antwoord gebleven. Het houden der verpachting behoort tot de taak der respectieve Residenten, ook die van Soerakarta, die zich daartoe op den door den Directeur van Financiën voor het houden der verpachting bepaalden dag te Semarang moet bevinden. Is hij verhinderd die in persoon te houden, dan is de assistent-Resident zijn vervanger, terwijl alsdan de redenen van verhindering aan den voet van het proces-verbaal der verpachting behooren bekend gemaakt te worden. Dit alles staat duidelijk te lezen in Art. 4 van de voorwaarden voor de verpachting! Nu is het wel vermoedelijk, dat de Resident van Soerakarta zich tijdens de verpachting te Semarang bevond en als leider der verpachting is opgetreden. Een feit schijnt het echter te zijn, dat de heer TE MECHELEN zich vlijtig met de zaak bemoeid heeft en op den uitslag er van grooten invloed heeft geoefend.

Had hij daartoe van de Regeering een bijzondere opdracht ontvangen? Het is zeer waarschijnlijk. Het laat zich niet denken, dat een ambtenaar eigener autoriteit zich op die wijze op het gebied van een anderen ambtenaar waagt en de laatste daarin berust. Doch waarom dan dien last den heer TE MECHELEN gegeven? Zag hij er minder bezwaar in dan de Resident SPAAN van Soerakarta om de pachtsom op te drijven? De laatste althans heeft er tegen gewaarschuwd, en dat daartoe reden bestond, is spoedig gebleken. De *f* 85.000 van den nieuwen pachter hingen in de lucht, en zijn er in blijven hangen.

De bemoeiingen van den heer TE MECHELEN waren dan ook nog niet geëindigd. De nieuwe pachter trad op, maar al spoedig bleef hij in gebreke te voldoen aan Art. 13, dat voorschrijft dat *maandelijks* vóór of op den 20sten der maand volgende op die, over welke de betaling loopt, de prijs van het ontvangen opium en de verschuldigde pachtpenningen moeten worden voldaan. Blijft de pachter nalatig, dan verbeurt hij ten voordeele van den Lande boven de niet tijdig gekweten som,

2 percent voor verzuim van eene halve maand of minder;

4 percent voor verzuim boven eene halve tot eene volle maand;

6 percent voor verzuim boven eene volle tot en met anderhalve maand;

10 percent voor langer verzuim.

Al spoedig stond de achterstallige pachter bij het Gouvernement voor 7 ton in het krijt. Het duurde lang, eer men tegen hem optrad. Eindelijk werd op 19 Mei '88 het contract langs minnelijken weg ontbonden met een achterstand van *f* 761.651, het debiet hem ontnomen en het aanwezige opium verzegeld. Nu moest men een nieuwen pachter hebben, en men wilde er een hebben tegen dezelfde pachtsom. De heer TE MECHELEN spande er zich weer voor, en de Resident vond het goed, dat hij de zaak beredderde. En BROOSHOOFT heeft ons verhaald, op welke wijze de „opium-resident" dit gedaan heeft. Van verschillende plaatsen uit den omtrek werden Chineezen *ontboden*, die zijns inziens in aanmerking konden komen. Aan den een voor, den ander na, bood hij de pacht aan voor *f* 85.000, onder verzekering, dat zij met den achterstand niets te maken zouden hebben, en van Regeeringswege „krachtigen steun" zouden ondervinden. Doch alles was tevergeefs. Niemand wilde. Het was dien lieden wel bekend, dat die som veel te hoog was. Men is na al die vergeefsche pogingen moeten eindigen met het oorspronkelijk bod van den vroegeren pachter, HO YAM LOO, zijnde *f* 70.000, aan te nemen. Hem, of liever zijn zoon (HO YAM LOO was inmiddels overleden) werd de pacht te Soerakarta gegund.

BROOSHOOFT zegt in zijn dagblad, dat hij alles van geloofwaardige zijden vernomen heeft, en dat hij, vóór hij de berichten publiceerde, naar de juistheid er van genoegzaam heeft geïnformeerd. Wat hij maar eenigszins in twijfel trok, deelde hij slechts onder reserve mede. Zoo b.v. wat „een bekend oud-pachter te Semarang, die nu juist niet bekend staat als heel kieskeurig in zake smokkelen" rondvertelde, dat ook hij

was ontboden, en dat hem zelfs zou beloofd zijn, dat zijn zoon „Kapitein-Chinees" te Soerakarta zou worden, indien hij toestemde de pacht voor ƒ 85.000 te aanvaarden. Schrijver houdt het voor mogelijk, dat die Chinees „borduurde." 't Is hem echter al „onvoegzaam" genoeg, dat de pacht aan verschillende Chineezen is aangeboden. En daarop heeft hij met nadruk de aandacht gevestigd én in zijn blad én in zijne „Memorie." Hij schrijft dan ook: „Het is al wel, dat het fiscaal belang in de houding der Regeering tegenover de opiumpacht geheel op den voorgrond staat. Nu bovendien met de pacht, alleen om maar een hoog bod te krijgen, als het ware te koop wordt geloopen, mag dat onzerzijds niet zonder protest blijven."

Maar op zulk eene wijze bestrijdt men den sluikhandel niet, en zulk eene handeling is allerminst bevorderlijk aan het doel der pacht: vermindering van het opiumgebruik.

4. In het belang van den pachter, die maandelijks zoo groote sommen heeft op te brengen, is het een zoo groot mogelijk aantal personen aan het schuiven te krijgen en te houden. Daarop legt hij zich met alle macht en slimheid toe; en daartoe tracht hij het opium op zoo groot mogelijk aantal plaatsen verkrijgbaar te stellen. En ziehier de aanleiding tot het feit, vooral in de laatste jaren meer bekend geworden, dat de pachter zijn artikel doet slijten op eene menigte plaatsen, waar hem dit, volgens de wet, niet is toegestaan. De Regeering weet dat, doch laat toe „wat feitelijk wetsovertreding is." Steeds heeft men in beperking van het aantal verkoopplaatsen heil, in uitbreiding daarvan kwaad voor de bevolking, maar winst voor de pachters gezien. Officieel werden dan ook de plaatsen aangewezen, waarbuiten het opium niet *mag* worden verkocht, en bij elke verpachting wordt het aantal er van vastgesteld, en bepaalt het Hoofd van Gewestelijk Bestuur de plaatsen. Verminderd kan hun aantal, op verzoek van den pachter, wèl. Vermeerderd mogen zij in geen geval gedurende den pachttermijn. Alleen is het den Resident toegestaan op verzoek van den pachter, wegens ondoelmatige ligging, *verandering* in de plaatsen te brengen. Ook moet deze bekend zijn met de namen en standplaatsen van zaakgelastigden, onderpachters en slijters, aan wie de pachter den verkoop van opium opdraagt, en niemand mag als zoodanig worden in dienst genomen, zonder zijn goedkeuring. Die opium verkoopt, zonder bij den Resident bekend te zijn, ook al heeft hij zijn waar van den pachter, overtreedt de wet.

Officieele kitten nu zijn er op Java 854. En wie dat cijfer vergelijkt met het aantal desa's, maakt allicht de conclusie, dat het opiumgebruik niet zoo erg kan zijn, en dat de afstand naar de kitten voor de meesten veel te groot is, om het te gaan koopen. Al schijnt het aantal desa's niet nauwkeurig bekend te zijn, het wordt begroot op 40.000. Wat nu beteekenen 854 verkoopplaatsen op 40.000 dorpen? Hoevele desa's hebben dan geen kit! 854 Kitten op 40.000 desa's, dat is één kit op de 46. Gesteld zelfs, dat er slechts 10.000 desa's zijn, dan zou er

nog maar één kit op 11 à 12 desa's zijn. Wat is echter het geval? Dit, wat gezegd en algemeen aangenomen wordt, dat een pachter, die zich aan het Staatsblad zou houden, maar ongeveer een derde zou kunnen verkoopen van de hoeveelheid, die hij nu slijt, doch dan ook onmogelijk een hoogen pachtschat aan den Lande zou vermogen op te brengen. Om den laatste dus te kunnen voldoen, moet hij opium slijten ook dáár, waar dat niet mag, doch hem blijkbaar toch wordt toegelaten. En in dat laatste vooral ligt het punt van beschuldiging. Bé Ik Sam schreef dat als de ambtenaren over het algemeen niet geneigd waren den pachters tegemoet te komen, door stilzwijgend in de oprichting van *honderden onwettige verkoopplaatsen* te berusten, de pacht in menig gewest geen cent zou opbrengen [45]).

Het heet altijd maar, dat de pachters, die natuurlijk niet smokkelen (!), anders met de smokkelaars niet kunnen concurreeren. Maar waartoe bepalingen gemaakt, als zij niet worden nageleefd?

Volgens berichten nu zijn de lieden, die in die onwettige verkoopplaatsen het opium debiteeren, geen Chineezen, maar aan opium verslaafde inlanders, op Java *perembé's* genoemd, lieden, die van kindsbeen af elken persoon uit hunne omgeving kennen, ook hunne zwakke zijden, en daarvan gebruik weten te maken om hen aan het schuiven te krijgen. Met zulke handlangers treft de pachter deze regeling: Hij geeft hun 110 balletjes tjandoe. Daarvan moeten zij hem 100 verantwoorden; de 10 overige mogen zij als hunne winst beschouwen, en zij kunnen er dus mede doen, wat zij willen. Andere voorwaarden van den pachter voor hen, die zich in eenige, uit de buurt van eene opiumkit gelegen desa, met den verkoop van opium willen belasten, zijn deze: zij krijgen vrij schuiven en een zeker percent van het verkochte opium, wat hun ongeveer 50 cents winst per dag, en dus een goed bestaan geeft. Om de 3 of 4 dagen brengt een handlanger des pachters hun opium uit de naastbijzijnde kit, neemt de verantwoording van de vorige hoeveelheid op, en de gelden in ontvangst. En bij dit alles is nu het merkwaardige, dat het Bestuur niet alleen met het bestaan van die *perembé's* bekend is, maar deze lieden zelfs belasting betalen wegens hun bedrijf. Zij staan in de belastingkohieren vermeld als *bedienden* van den kithouder, die soms uren ver weg woont. Bij den aanslag in de bedrijfsbelasting wordt geïnformeerd naar hun omzet van opium en daarnaar de te betalen som bepaald!

In zijne lezing zegt de heer E. P. S. Sol [46]), dat een Voorzitter van den Landraad zou verklaard hebben, dat de officieele bepaling van het aantal kitten een wassen neus is. In zijne afdeeling zijn 7 kitten toegestaan, doch feitelijk, heet het dan verder, bestaan daar ± 400 kitten. En dit *weet* het Bestuur, zegt hij.

Brooshooft kon natuurlijk deze zaak niet onvermeld laten.

Het staat met dikke letters in zijn „Memorie": „Dat schier in geene enkele desa op Java eene opiumverkoopplaats gemist wordt." En hij deelt zelfs mede, dat hij dit met in het oog vallende letters liet drukken,

om te kennen te geven, dat hij *de juistheid* van het feit op de meest absolute wijze *verzekert*.

Het aantal desa's slechts op 10.000 stellende, moeten er op Java dus minstens 10.000 opiumverkoopplaatsen zijn, terwijl er slechts 854 officieel zijn toegestaan.

Dr. SOLLEWIJN GELPKE schreef: [47]) „Het Bestuur weet, dat er een groot aantal geheime kitten bestaat, alle bij de desahoofden bekend."

In een der vonnissen van den Landraad te Koedoes komt de uitdrukking voor: „een door het Bestuur *erkende* geheime opiumkit."

Deze toelating, die — zooals onlangs ook de Minister KEUCHENIUS in de Eerste Kamer zeide — geheel in strijd is met de bestaande verordeningen in Indië, heeft, naar BROOSHOOFT meent, haar oorsprong in het z. g. „*patoengan*-stelsel," dat, volgens het Koloniaal Verslag van '82, geoordeeld wordt niet in strijd te komen met het *opium-reglement*. Volgens dat Verslag beteekent het woord *patoengan*: tusschenpersoon, en moet er onder verstaan worden het voor gezamenlijke rekening koopen en geleidelijk verbruiken van eene zekere hoeveelheid opium. Uit een ingesteld onderzoek was gebleken, dat het werkvolk op erfpachtslanden of landbouw-ondernemingen en suikerfabrieken in de residentie Soerabaya zich bedient van tusschenpersonen, die voor hen het opium van den pachter halen, en dat zij dan dat opium op eene *bepaalde plaats* in de nabijheid der fabriek of onderneming gezamenlijk gebruiken. De reden is, dat fabriek of onderneming te ver van een kit des pachters af is, dan dat ieder der koelie's of werklieden persoonlijk daar opium zou kunnen inkoopen. Gemakkelijker valt het dus den prijs voor de hoeveelheid, die elk hunner verlangt, aan één hunner ter hand te stellen en dien te zenden om de doses te halen. Deze praktijk kwam ook in de residentie Kediri voor onder den naam van *brandan* [48]). Het was echter het Bestuur niet duidelijk, of deze wijze van opiumgebruik geoorloofd was. In '81 vroeg de Resident van Soerabaya daaromtrent het oordeel der Regeering, welke antwoordde, dat deze wijze van consumtie *niet* in strijd kon geacht worden met het reglement. En dit op dezen grond: Art. 5 van het opium-reglement toch zegt duidelijk: „Met onwettige verkoopplaatsen worden gelijkgesteld *alle plaatsen*, waar, buiten machtiging van het hoofd van gewestelijk bestuur, *aan het algemeen gelegenheid wordt gegeven om meegebracht opium te verbruiken*."

Zien wij nu wel, dan bestond de praktijk, dat er lokaliteiten waren, waarin zich personen vereenigden om opium te schuiven, plaatsen, die niet door den Resident als opiumverkoopplaatsen waren aangewezen en dus niet tot verbruik van opium mochten gebezigd worden. De Regeering oordeelde echter in '81 anders. Volgens het Koloniaal Verslag las zij de bewuste alinea aldus: „medegebracht opium mag nergens worden verbruikt, dan daar, waar de Resident toestemming heeft verleend. Het mag derhalve wèl, wanneer slechts de Resident het goedkeurt". Maar hoe *kan* deze dat, gebonden als hij is aan de eerste alinea

van hetzelfde artikel, waarin uitdrukkelijk gezegd wordt, dat het aantal kitten, door het Gouvernement bepaald, gedurende den pachttermijn niet vermeerderd wordt? En gaf nu alinea 5 den Residenten eene bevoegdheid, welke alinea 1 geheel van kracht berooft, waartoe dient zij dan? Wat beteekent de bepaling, hoeveel wettige kitten er zullen zijn en welke plaatsen als onwettig zullen worden beschouwd, bijaldien de Resident ieder oogenblik het aantal plaatsen, waar men opium mag gebruiken, naar eigen verkiezing, vermeerderen kan? Toch kende de Regeering aan het Europeesch Bestuur de macht toe het houden van z. g. *patoengan*-huizen te veroorloven, als de aanvragers te goeder naam bekende personen zijn. Zij voegde er echter deze restrictie aan toe: „Daar het *patoengan* eene vorafgaande afspraak onderstelt, mogen alleen zij, voor wier rekening het opium bij den pachter gekocht is, zich in het patoengan-huis van opium voorzien. Ook mag nimmer de *patoengan* meer dan één thail opium tegelijk in voorraad hebben."

Kielstra deelt dit mede in zijn „Java's grootste ramp," volgens het Kol. Verslag. En welke overweging blijkt ons nu aan het toestaan ten grondslag te liggen? Niet, dat het opium-reglement ten dezen duidelijk den Residenten die bevoegdheid verleent. Niet, dat die vrijgevigheid in overeenstemming is met de bepaling op het aantal wettige kitten. Maar wel dit: „Het komt de Indische Regeering niet wenschelijk voor het *patoengan*-stelsel te verbieden, uit vrees dat zij, die er thans onder toezicht van het bestuur gebruik van maken door aanschaffing van wettig opium, dan zouden trachten zich op dezelfde wijze van gesmokkeld opium te voorzien."

De openhartigheid dezer explicatie laat niets te wenschen over. Wij weten dan nu, waarom de Regeering het voor geoorloofd houdt. Niet zoozeer, omdat het opium-reglement het houden van patoenganhuizen toelaat. Ware dat het geval, er zou geen sprake kunnen zijn van het al of niet wenschelijke om deze wijze van opiumverbruik te verbieden. Het mocht dan niet verboden, het moest toegestaan worden. De ware reden komt ook hier weer voor den dag. Dan nog maar beter wettig dan onwettig opium! Maar dan ook in strijd, zoo al misschien niet geheel met de letter der bepalingen, die, volgens de Regeering, de door haar gegeven interpretatie wel toelaat, maar toch ongetwijfeld met den geest er van, met de bedoeling van den wetgever, die dat artikel in het leven riep.

Eene Regeering, die uit *deze overweging* op deze wijze de bedoelde wettelijke bepaling uitlegt, staat niet op het standpunt van eene vroegere, die juist in beperking van het aantal verkoopplaatsen een der middelen tot beperking van de consumtie zag, en daarom Art. 5 opstelde. Kan de Regeering van 1881 geacht worden tot de vermindering van het gebruik te willen medewerken, terwijl zij de patoengans toelaat? Zij redeneert: Als wij de patoengan toelaten, dan schuiven de lieden wettig, anders doen zij het onwettig. Niet, het laatste zullen wij voorkomen, het aantal kitten zal niet grooter zijn dan de wet vergunt. Wel, wij

zullen den inlander in de gelegenheid stellen zich van wettig opium te voorzien, al moet dan ook het aantal gelegenheden daartoe worden uitgebreid. Bij deze neiging vervalt iedere gedachte, dat de Regeering de opiumpacht nog zou beschouwen als middel om het gebruik tegen te gaan. En, vergissen wij ons niet, dan werd zij wel zeer zeker beheerscht door de gedachte, dat de handhaving der bepaling op het aantal verkoopplaatsen toch niets geeft, dewijl zij, Regeering, zich niet bij machte gevoelt het gebruik buiten die kitten tegen te houden.

De uitkomst was te voorzien. Dat „toezicht van het bestuur," waaraan die huizen onderworpen waren, zou niet verhinderen, dat die plaatsen in »werkelijke kitten" ontaardden. „Allengs zijn ze," zegt Brooshooft, „verkoopplaatsen geworden, die door den pachter geregeld worden voorzien; van het maximum van één thail is daarbij geen sprake meer en trouwens nooit geweest; de gemeenschappelijke verbruikplaatsen zijn „kitten" geworden; van personen, die eene afspraak maken, is geene quaestie meer, *ieder* komt koopen of schuiven naar hartelust."

Maar nu bestond er dan ook geene reden meer om niet eenvoudig, zonder al dien omslag, en ook waar van landbouwondernemingen geene sprake is, geheime verkoopplaatsen toe te staan. „De eene Resident voor, de andere na, heeft toegegeven aan den drang der pachters, om geheime kitten in zijn gewest in steeds grooter getale toe te laten." Wat beteekenen nu alle maatregelen tot tegengang van den sluikhandel? Alle vermeldingen van een streven om het gebruik te beperken? De maxima-verstrekkingen? Het verbod van verkoop anders dan door den pachter? Wat beteekent de bepaling op papier, dat er niet meer dan 854 opiumkitten geoorloofd zijn?

In het Koloniaal Verslag van '86 lezen wij: „Speciale vergunningen, als bedoeld in art. 5 laatste alinea van het opiumpacht-reglement, om op plaatsen buiten de kitten gelegenheid te geven tot gebruik van in de kitten gekocht opium, waren, blijkens een in Maart j.l. ingesteld onderzoek, in *zes* residentiën verleend, alleen in Soerabaya op vrij groote schaal."

Dat is volgens Brooshooft „officieele waarheid." In *niet*-officieele taal moet deze mededeeling luiden: „Speciale vergunningen, als bedoeld in etc. worden nagenoeg niet meer verleend, aangezien zij niet meer noodig zijn. Op schier alle plaatsen toch bestaan, met medeweten van het Bestuur, geheime kitten, waar het opium, evenals in de officieel bij Staatsblad toegestane kitten, door slijters van den pachter aan ieder, die het begeert, verkocht wordt."

De heer Brooshooft heeft dit treurig feit in zijne „Memorie" in al zijne naaktheid blootgelegd. Wij namen met vrijmoedigheid zijne beschouwingen over, nu deze zaak bij de debatten over de Indische begrooting voor 1889 in de beide Kamers ter sprake is gekomen, naar aanleiding van het voornemen des Ministers Keuchenius, om alle geheime kitten te doen opruimen, en wijl daar het feit door niemand is weersproken. Bevreemding heeft het gewekt, dat een man als de heer

VAN DEDEM in de Tweede Kamer den wenk heeft gegeven, den tegenwoordigen toestand eenvoudig te bestendigen en de onwettige verkoopplaatsen tot wettige te verheffen. Niet veel anders is wat de heer BOOL, oud-Directeur van Financiën in Indië, aanbeveelt [49]). Het aantal geheime kitten is legio, en tegen het bestaan van deze, zegt hij, behoort voortaan streng te worden gewaakt, maar dan ook moet in evenredigheid het aantal kitten, van Regeeringswege vast te stellen, worden vermeerderd.

Het komt ons echter voor hier te moeten opmerken, dat de billijkheid eischt beide genoemde heeren niet om deze reden terstond als begunstigers van het opiumgebruik te beschouwen. Wat toch is de zaak?

Aan eene redevoering van Mr. VAN GENNEP in de Eerste Kamer ontleenen wij de erkenning, „dat de bepaling van het aantal kitten slechts *pro forma* geschiedt." „Een feit is het," zegt deze kenner van Indië, „dat eenvoudig met die bepaling geene rekening wordt gehouden; dat het aantal kitten jaar in jaar uit het vastgestelde getal overtreft en zóó overtreft, dat in ééne residentie meer kitten gevonden worden dan voor geheel Java en Madoera zijn toegestaan".

Toch opponeert ook hij tegen den maatregel des Ministers, die een einde wil maken aan den met elke verordening strijdigen toestand, door voortaan op die onwettige verkoopplaatsen de wet toe te passen.

En aldus motiveert hij zijne oppositie: „Denkt de Minister," zoo vraagt hij, „dat met het sluiten van geheime kitten ook het geheim gebruik van amfioen verminderen zal?" Hij beroept zich op een rapport van den heer TE MECHELEN, waarin deze het denkbeeld van den maatregel, die later door den Minister den Gouv.-Generaal is aanbevolen, bespreekt, en tot de conclusie komt, dat deze tot *niets anders* kan leiden dan tot vermindering van de baten der schatkist en tot vermeerdering van den smokkelhandel. Datzelfde meenen ook de heeren VAN DEDEM, BOOL en VAN GENNEP, en die meening, die voorwaar niet uit de lucht gegrepen is, gaf hun genoeg grond, om den Minister aan te bevelen, bij den Landvoogd eene poging te doen om den wettelijken toestand in overeenstemming te brengen met den feitelijken, en de geheime kitten wettig te maken.

Dit nu *kan* samengaan met den wensch, dat het opiumgebruik zich niet uitbreide, terwijl men den huidigen toestand betreurenswaardig acht. Het denkbeeld is eenvoudig handhaving door de tegenwoordige Regeering van een toestand, die onder vorige Besturen zich heeft ontwikkeld tot het stadium, waarin hij zich thans bevindt, en dien men nu met den besten wil maar niet op eens kan veranderen. Hiervan is de Regeering ook niet onduidelijk uitgegaan bij het nemen harer besluiten in zake Bali, de toelating van de patoengans enz.. Het is dat besef, dat zij niet weerhouden kan, hoe gaarne zij het zou willen, hetgeen zich met de middelen waarover zij te beschikken heeft, niet terugdringen laat. Hoe zij er toe komt een Chinees het transport in de Preanger te gunnen, is onbegrijpelijk, indien zij niet bij zich zelve gezegd heeft: „Als hij het opium

niet in de Preanger brengt, dan doet een ander het toch; wij kunnen den stroom niet keeren." En wat de opvoering der pacht in Soerakarta aangaat, als de Regeering zich machteloos verklaart den smokkelhandel der pachters te keer te gaan, dan ligt het ook voor de hand, dat zij de noodzakelijkheid niet inziet, het maken van zulke enorme winsten als de opiumpachters doen toe te laten, zonder er althans voor de schatkist uit te halen, wat zij maar eenigszins vermag. Een man als Ho Yam Loo, in 1883 nog vrij onbemiddeld — Bé Ik Sam zegt, dat in dat jaar diens vaste eigendommen getaxeerd werden op eene waarde van ruim $2^1/_2$ ton, doch dat er twee hypotheken op rustten tot een bedrag van ruim $1^1/_2$ ton, — liet, lazen wij, bij zijn dood in 1888 een kapitaal van circa 10 millioen na, door hem met de opiumpacht in 4 of 5 residentiën verdiend!

Nog eenmaal — eenvoudig gevolg van machteloosheid tegenover de sluikers.

En nu bedenke men, dat het iets anders is met bestaande toestanden te rekenen, iets anders die toestanden zelf in het leven te helpen roepen. Wat gedurende eene reeks van jaren *geworden* is, roeit niemand in een oogwenk uit; te geweldig optreden tegen de bestaande toestanden, terwijl men toch niet bij machte blijkt zijn wil te doen gelden, zou, meent men, eer na- dan voordeel veroorzaken.

Wat de genoemde heeren *niet* willen, en wat men in geen enkel geval en tegenover niemand kan goed praten, is, dat er gehandeld worde tegen bestaande verordeningen, en daar men geen kans ziet aan het kwaad een einde te maken, zijn zij van meening, dat dan in vredesnaam die verordeningen naar de omstandigheden moeten gewijzigd worden.

Uit de Memorie van Toelichting op de Indische Begrooting voor 1890 vernamen wij, dat ook de tegenwoordige Raad van Indië geadviseerd heeft om tot eene aanzienlijke *vermeerdering* van het aantal wettige kitten over te gaan.

En nu is het toch wel aan te nemen, dat, met het oog op de phases, waarin de opium-kwestie tegenwoordig verkeert, de bedoeling van den Raad zal geweest zijn aan het bestaan van de duizenden tegen de wet bestaande kitten een einde te maken? En zien wij daarin juist, dan heeft de Raad geoordeeld, dan die concessie *moet* geschieden, zal een absoluut verbod van *geheime* verkoopplaatsen ooit mogelijk zijn. Dan wordt althans een zuiverder toestand geboren, en is er geen reden meer om te zeggen, dat men met wettelijke bepalingen niet rekent.

Het zal waar zijn, dat, toen de Resident van Soerabaya der Regeering de vraag aangaande de patoengans voorlegde, het kwaad daar en elders reeds belangrijke afmetingen had aangenomen, zoodat er niet veel kans meer op de uitroeiing er van bestond. En zeker had het toen meer voorgehad, als de Regeering maar tot uitbreiding van het aantal *wettige* kitten had besloten, dan, gelijk zij nu deed, te verklaren, dat het verbruik in de patoengan-huizen niet in strijd te achten is met de bestaande bepalingen.

Doch het is ook zeer begrijpelijk, dat eene Regeering er noode toe overgaat om te zeggen: dit of dat is wel onwettig, doch wij zullen het tolereeren.

Hoe het zij, wordt tot uitbreiding der wettige kitten besloten, dan kunnen de pachters weer juichen over eene nieuwe overwinning, en de Regeering kan andermaal verklaren, dat er tegen de pachters niet te strijden valt.

Zoo straft het kwaad zich zelf.

„Das ist der Fluch der bösen That, dass sie fortzeugend Böses muss gebären" (Goethe).

De Minister KEUCHENIUS meent, dat hij aan den raad der heeren VAN DEDEM, VAN GENNEP c.s., onmogelijk gehoor kan geven; en hij zeide toch, dat iedere Minister, die eene aanschrijving, als zij bedoelden, afzond, altijd door het verwijt zou moeten getroffen worden, dat hij in plaats van voor de uitvoering der wetten, en algemeene verordeningen te waken, ze integendeel zelfs willekeurig buiten werking stelde. Eene bepaling in het Indisch Staatsblad (1853 N°. 87) bedreigt met zware boeten de pachters, die buiten de officieel aangewezen verkoopplaatsen opium verkoopen. Het zou dus de wettiging van een onrecht of van een misdrijf of van wetsovertreding zijn, indien de Minister medewerking verleende, om het aantal kitten, door het Indisch Bestuur wettig toegelaten, te verdrie- of vervierdubbelen.

Trots het advies van den Raad van Indië, is de Minister bij zijn inzicht blijven volharden. Hij oordeelt, dat een dergelijk advies steunt op „nuttigheidsgronden", die hij niet deelen mag.

Intusschen, uit al wat dienaangaande reeds gezegd en geschreven is, ook door den Minister, blijkt, dat het een feit is, dat er eene wetsovertreding is goedgekeurd, dat daarop niet de straffen zijn toegepast, bij Staatsblad bepaald, en dat dit alles geschied is met medeweten en erkenning van hoogerhand.

Op de vraag, hoe het nu mogelijk is den toestand zoo te laten worden, als die feitelijk op Java is, weet BROOSHOOFT geen ander antwoord dan dit: de Regeering moet, om de *hooge pachtsommen* te behouden den pachters ter wille zijn. *Ten behoeve van den pachter,* zegt hij, wordt de wet met voeten getreden door het Bestuur zelf, dat overal en altijd het voorbeeld behoorde te geven van eerbied voor de wet.

Hoe men nu ook oordeele over het standpunt van den tegenwoordigen Raad van Indië en de inzichten van den Minister daartegenover, het bewijs is gegeven, dat het steeds toenemend verbruik van opium onder het tegenwoordig régime geene bescherming vindt, ook niet, al is de toestand der Indische geldmiddelen thans zoo, dat velen stijging der pachtsom in het belang der Staatsinkomsten luid zouden begroeten als blijk van 's Ministers „financieel beleid."

Wat den Gouv.-Generaal betreft, deze trekt met den Minister ééne lijn. Bij missive van den Gouvernements-Secretaris is den Residenten opgedragen om vóór de verpachting, die in Sept. 1889 moest plaats

hebben, duidelijk bekend te stellen, dat het debiet van opium buiten de kitten, onder welken naam of welk voorwendsel ook, verboden is, en de verwachting uitgesproken, dat de hoofden van Gewestelijk Bestuur, te rekenen van den nieuwen termijn, de bestaande bepalingen op den verkoop buiten de kitten met onverbiddelijke strengheid zullen handhaven, en de misbruiken, welke reeds zoo lang hebben voortgewoekerd, met wortel en tak uitroeien.

Een eerste gevolg dier aanschrijving was, dat de uitslag der verpachtingen in verschillende perceelen beduidend verschilde van dien in vroegere jaren. Bijna overal bracht de pacht belangrijk minder op. Telkens is ter verontschuldiging aangevoerd, dat anders de smokkelhandel zou bloeien!

Alsof die nu niet bloeit! is geantwoord. Alsof de pachters bij een klimmend debiet en de maximum-verstrekking en de hooge pachtsommen, niet voor het grootste deel van smokkel-opium bestaan!

Alsof niet juist de oorzaak van alles is, dat de smokkelhandel niet naar eisch bestreden wordt!

De *Java-Bode* schreef eens: — het was in '86 [50]) — „Men zou, indien men niet beter wist, allicht tot de conclusie komen, dat de Ned.-Indische Regeering *wil*, dat er opium gesmokkeld zal worden." Sedert dien tijd geeft de Regeering jaarlijks 4 ton goud uit tot beteugeling er van. Maar met die som — wij merkten het reeds op — doet men tegen den smokkelhandel zoo goed als niets. Een kwaad, dat zoo ongelooflijk algemeen is en zoovele middelen en wegen tot zijn dienst heeft in een land, welks kusten geheel er voor openliggen, bestrijdt men op zulk eene goedkoope wijze niet. En het zal naar veler oordeel blijven en voortwoekeren, als men niet belangrijk hooger uitgaven toestaat tot de bestrijding er van *ter zee*.

Het schijnt echter, dat de tegenwoordige Minister die meening niet deelt.

Welnu, het moge dan blijken, dat ook zonder die bestrijding, „geen oogluiking meer voor onwettige toestanden" mogelijk is, en „inkrimping van het aantal thans bestaande kitten" inderdaad „een belangrijke stap is tot vermindering van het opiumgebruik."

HOOFDSTUK XIII.

Eene grief. In hoever rechtmatig?

Al demoraliseerde het opium het volk niet, de smokkelarij doet het dan toch wèl. De heer Wiselius b. v., die in het gebruik geen kwaad vindt, erkent toch en betoogt zeer sterk de demoralisatie door den sluikhandel. Daarom stelt hij eene krachtige en voldoende bestrijding er van als eene zaak van het hoogste belang bij de opiumpolitiek op den voor-

grond. En niet alleen hij is het geweest, die nog, afgezien van alle moreele overwegingen, de noodzakelijkheid hiervan uit het oogpunt van fiscaal belang heeft aangetoond, en de tot hiertoe er tegen bestede gelden beschouwende, slechts tekortkomingen aan de zijde van het Gouvernement heeft kunnen zien. Eene goede behartiging toch van de belangen der schatkist is — gelijk de Minister KEUCHENIUS het in verband met de opiumpolitiek heeft uitgesproken — Regeeringsplicht.

Heeft er nu uit zedelijk oogpunt aan de zijde der Regeering, naar het schijnt, geen bezwaar bestaan hooge inkomsten te trekken uit eene belasting op het opiumgebruik, ja, de pachtsommen telkens hooger op te voeren, dan had zij ook zorg moeten dragen, dat de revenuen *zooveel mogelijk* bedroegen. Als het voornaamste middel daartoe is meer dan eenmaal aangewezen de noodzakelijkheid van *groote* uitgaven tegen de smokkelaars. Voor iedere ton meer, die zij voor dat doel uitgeeft, vloeien een paar millioen meer in de schatkist, beweerde reeds de Directeur CASTENS. En BÉ IK SAM zegt: „Elke gulden, daartoe doelmatig uitgegeven, keert *tienvoudig* in de schatkist terug."

De Regeering is echter voortgegaan met zeer groote zuinigheid te betrachten. En de gedane uitgaven zijn, gelijk BROOSHOOFT het noemt, „der Regeering van het hart gescheurd." Doch daaraan is het dan ook toe te schrijven, dat, zooals WISELIUS zeide, de smokkelaars het *dubbele* genieten van de winst, welke de Staat uit zijn opiumpacht trekt, terwijl BÉ IK SAM in zijn brief aan den Koning verzekerde, dat er voor den Staat, mits geen kosten worden ontzien, jaarlijks 15 millioen meer uit het opium te trekken valt, zelfs zonder dat het verbruik met één grein toeneemt.

Ieder, die slechts even over de zaak nadenkt, bevroedt ook wel terstond hoeveel er verbonden is aan de bestrijding van den sluikhandel, dien onverzoenlijken vijand. Hoeveel te meer moet dat worden begrepen door de Regeering, die een aantal officieele rapporten enz. te harer beschikking heeft, die als met ééne stem verzekeren, dat alleen een kostbaar en algemeen en volhardend ageeren in staat kan zijn dien vijand het hoofd te bieden. Ten overvloede heeft zij nu de beschouwingen van iemand, die „twintig jaren achtereen bij de opiumpacht betrokken was" en tot in de kleinste bijzonderheden met de sluikwegen der smokkelaars bekend is. En deze verklaart, dat het verhinderen van clandestienen invoer van opium op Java en Madoera *niet zoo moeilijk is*, als velen meenen, doch dan ook van de zijde der Regeering onbekrompenheid in het toestaan der noodige fondsen vereischt. Onder de z. i. noodzakelijke middelen behooren o. a. eene strenge kustbewaking en — verschillende maatregelen te land, zooals de oprichting van een goed georganiseerd *speciaal* corps ambtenaren, die allen een goed tractement genieten.

Of de Regeering nu van die middelen gebruik heeft gemaakt, zegt ons het Koloniaal Verslag van 1886. Nadat de Regeering eenige gelden meer aan de zee-politie ten koste legde, trachtte zij die op de land-

politie te verhalen. „Gedurende 1885 kon worden *voortgegaan* met de *inkrimping* van het tijdelijk in dienst gesteld buitengewoon personeel voor de opium-politie te land." Ieder weet, zegt Brooshooft, dat het *tiendubbele* van de toen bestaande opium-politie *te land* nog niet zou volstaan om een betrekkelijk groot deel der smokkelarijen te verhinderen. En desniettegenstaande kromp men het personeel in en ging met die inkrimping *voort!* Dat is terecht genoemd: „met de eene hand terugnemen, wat men met de andere geeft."

Hoeveel aan de bestrijding van den sluikhandel verbonden is, bevroedt reeds *a priori* ieder, die weet, hoe groot de winsten zijn, die voor de smokkelaars te behalen zijn. Daarbij komt, wat de heer Van Dedem zegt, dat tal van personen zich *van jongsaf* aan den smokkelhandel wijden; dat er streken zijn, waar een niet gering deel der bevolking er zijn middel van bestaan in vindt. Verder staan zij bekend als „verfijnde, sluwe overtreders," die de wet en de elementen, die zij heeft om ontduiking mogelijk te maken, nauwkeurig kennen; daarin als kind reeds opgeleid werden en zich gaandeweg steeds meer bekwamen; dat zij gewoonlijk, zoo niet geboren in, dan althans ingezetenen zijn van het gewest of de afdeeling, waar zij hunne praktijken uitoefenen, eene volledige kennis bezitten van personen, lokaliteiten in het groot, schuilhoeken in het klein enz. [51]). Bovendien heeft de Regeering zelve verklaard, dat de smokkelaars tegenover iedere nieuwe regeling ook weer nieuwe listen wisten te plaatsen.

En dan zou men tegenover deze goed afgerichte lieden iets vermogen, als men voortgaat het personeel te verminderen, dat hunne gangen heeft na te gaan!

Ten einde den lezer te doen zien, welke wegen zooal door smokkelaars worden ingeslagen, om tot hun doel en hunne winst te komen en de politie te verschalken, geven wij daarvan enkele, maar ook slechts enkele, staaltjes. Niemand, die al hunne sluikwegen weet. Telkens worden er nieuwe uitgedacht.

In het Koloniaal Verslag van 1886 wordt gezegd, dat men „om de politie op een dwaalspoor te brengen, dikwijls *onder een anderen naam* en *in eene dienovereenkomstig ingerichte verpakking* invoert, wat werkelijk opium is." Deze praktijk kan natuurlijk geene bevreemding wekken. Ook dagteekent zij niet van den laatsten tijd. Bé Ik Sam deelt het ook mede, dat vrij beduidende hoeveelheden opium worden binnengesmokkeld onder den naam van lampen, ingelegde vruchten, gebak in stopflesschen, suikermuisjes in flesschen, groenten in blikken en sommige galanterie-artikelen, en dan ook als zoodanig verpakt. Volgens hem zijn er te Semarang en Soerabaya winkels, welke voor de helft vol zijn met dergelijke voorwerpen, met opium gevuld, wier inhoud men slechts ontdekken kan door het (soms vrij kostbare) omhulsel te vernietigen.

Als eene welgelukte list uit vroeger dagen wordt het volgende verhaald [52]). Een Chineesch schip komt op de reede van Semarang met de gele vlag in top. Een dokter van den wal begeeft zich aan boord, en

vindt het lijk van een aan eene besmettelijke ziekte overleden Chinees. De gezagvoerder krijgt vergunning om het lijk den volgenden dag naar den wal te vervoeren. 's Avonds arriveert een mooie doodkist aan boord. Den volgenden morgen wordt de kist, goed gesloten, naar den wal en onder de noodige drukte, gelijk de Chineezen dat verstaan, naar een te Semarang woonachtigen Chinees gebracht, waar het lijk, volgens hunne gewoonte, eenige dagen zou blijven. De begrafenis had daarop met veel staatsie plaats.

Eenigen tijd daarna kwam de politie te weten, dat de doodkist vol opium was geweest. De kist werd opgegraven en opengemaakt; men vond er geen lijk in, zij was ledig, maar de opiumgeur was sterk.

Het zou een buitengewoon scherp politietoezicht moeten zijn, dat, zonder verraad, zulk een wel overlegd plan had weten te ontdekken, waarbij met recht opium-invoer onder een *anderen naam* en in eene dienovereenkomstig ingerichte *verpakking* plaats greep.

Onder de veel gerucht makende geschiedenissen uit lateren tijd behoort die van den invoer van 14 kisten à 48 heele fleschen met rooden wijn. Toen die kisten werden aangehouden, bleken zij te bevatten onder fleschen rooden wijn met het opschrift *Chateau Lafitte*, 134 tinnen fleschen, te zamen bevattende 115 K.G. = 186.2 kati's ruw opium. Deze kisten heeft, volgens requisitoir van dagvaarding van den Officier van Justitie bij den Raad van Justitie te Semarang, dd. 16 Aug. 1888, een Europeaan, Agent van een Crediet- en Handelsvereeniging en President der Handelsvereeniging te Semarang, door zijn boomklerk doen inklaren op 26 Nov. 1886. De geleidebrief luidde zekerheidshalve: Verzonden aan:..... of order; de naam der firma was niet ingevuld; meermalen worden bij dat Handelslichaam cognossementen in blanco geëndosseerd, terwijl de eigenaars zich dan later aanmelden als rechthebbenden op de goederen, door den boomklerk ingeklaard.

Men meent, dat deze schandelijke handel reeds lang moet bestaan hebben. De ontdekking geschiedde ditmaal alleen, wijl er verraad in het spel was.

Een ander staaltje.

Gendjéran is een lief plaatsje, op een uur afstands van Soerabaya aan het zeestrand gelegen. De bevolking staat bekend als visschers, doch bij dat bedrijf voegen zij dat van zeeroovers en smokkelaars. Bovendien is de ligging der desa zoo gunstig om de uitoefening der laatste bedrijven, zonder gevaar van ontdekking, in de hand te werken, dat het zeer zelden gebeurt, dat de daar wonende zeeroovers en smokkelaars op heeterdaad betrapt kunnen worden. Bij eb kan men tot een kwartier zeewaarts gaan. Het zand biedt dan voor gestolen goed en smokkelaars eene uitstekende bergplaats aan.

Dit geschiedt elders ook. Het smokkelopium wordt meestal bij nacht aan wal gebracht, voorloopig op een stille plaats aan de kust begraven, en als de gelegenheid gunstig is, van daar weggehaald en landwaarts in gebracht. Meer dan eenmaal zijn belangrijke hoeveelheden, alzoo

verstopt, door de politie geconfisqueerd. Zoo b. v. nog kortgeleden [53]) te Semarang. Het werd verraden, dat er een prauw met opium in aantocht was. Een ambtenaar tot tegengang van den smokkelhandel gaf zijn inlandschen opzichter te kennen, dat hij goed op zijne hoede moest zijn. Zelf ging hij dagelijks met een paar inlanders in een prauw naar zee, om de komst van het bewuste vaartuig af te wachten. Maar dit vertoonde zich niet, en men kreeg het vermoeden, dat het opium reeds aan wal gebracht zou zijn. En inderdaad, toen men daarop aan het graven van eenige kuilen aan het strand toog, vond men tien blikken met opium gevuld, en toen den volgenden dag het graven werd voortgezet, bracht men er nog zeven te voorschijn. In het geheel moet toen 3½ pikoel opium zijn aangehaald.

Het laat zich echter denken, dat zulk opium meestal ongehinderd verder komt.

Tot de nieuwe middelen, door de sluikers gebezigd, waarvan het Koloniaal Verslag van 1886 gewaagt, behoort misschien ook het op een dwaalspoor brengen van de politie. Wanneer ergens opium moet binnengesmokkeld worden, is het voor den opiumambtenaar altijd zeer moeielijk om er achter te komen, waar dit zal geschieden, en hoe groot de hoeveelheid is. De volgende kunstgreep wordt dan gebezigd om hem te misleiden. De smokkelaar, den schijn aannemende van de politie de behulpzame hand te willen bieden, bericht of doet berichten, dat er b. v. in het *Oosten* eener plaats *of* afdeeling eene groote hoeveelheid clandestien opium in aantocht is. Heel de politie trekt naar dat gedeelte, waar natuurlijk niets te halen is, doch onderwijl wordt aan eene gansch tegenovergestelde zijde de waar in alle kalmte binnengevoerd, waarbij de sluikers zich verkneuteren, dat zij ook ditmaal der Gouvernements-politie weer te slim af zijn geweest.

Is het opium maar eenmaal aan wal, dan komt het meestal ongedeerd verder, en gaan wij na welke listen daartoe al gebruikt worden, dan begrijpen wij, dat de heer TE MECHELEN zegt, dat het groot bezwaar heeft dan het opium machtig te worden, en dat hij daarom alle krachten wilde ingespannen zien om het aan land brengen te verhinderen.

De meest oplettende opiumjager zelfs wordt beetgenomen.

Het volgende geschiedde te Semarang: Eenige personen gingen quasi op de jacht, het geweer op schouder, geheel zooals allen doen, die — en dat gebeurt in Indië dagelijks — wilde varkens gaan schieten. Zij brachten 's avonds heel wat anders dan varkensvleesch binnen.

Te Soerabaya ging een Europeaan vogels schieten aan het strand. Daarheen begaven zich gelijktijdig een paar Chineezen op weg, gevolgd door een drietal koelies, die elk een koppel levende eendvogels droegen. Hij wijdde er echter geene bijzondere aandacht aan. Doch dat werd anders, toen hij tegen den avond op zijn terugkeer van de jacht dezelfde koelies aantrof met dezelfde eenden aan hun draagstokken, doch nu de vogels dood, en op een tamelijken afstand achter hen dezelfde Chineezen van 's morgens, de geheele clique eveneens op weg naar de stad.

Dat kwam den Europeaan erg suspect voor. Daar moest hij meer van weten. Den volgenden morgen vroeg trok hij weer naar het strand en de plek, waar hij vermoedde, dat het troepje zich den vorigen dag had opgehouden. Spoedig had hij die gevonden, en daar lagen bloedplekken, harten, nieren, en ingewanden van vogels bij hoopen dooreen. Het was hem toen duidelijk, dat men de eenden geslacht en uitgehold had en ze, na ze met opium gelardeerd of beter gezegd opgevuld te hebben, weer stadwaarts gedragen had en — dat opium was weer binnen. Die wil smokkelen, weet daartoe den weg wel te vinden.

Wij meenen, dat wij grondige redenen hebben om het uitvoerig verhaal over den geheimzinnigen onderaardschen gang te Semarang, die volgens gegevens, zooals het heet, door een gewezen „ambtenaar tot tegengang van den sluikhandel in opium" verstrekt, van de kust naar de stad loopt, (*Eigen Haard*, 1887) hier niet op te nemen. Het verhaal wil echter den indruk geven, dat zulk een weg door eenige jongelieden gevonden is, en door den pachter zou gebruikt worden om groote hoeveelheden opium naar de stad te transporteeren. Toch is het voor den belangstellenden lezer wel de moeite waard, van dat artikel, E. H. onderteekend, kennis te nemen.

In den laatsten tijd gebruikte men tot clandestienen invoer ijzeren brandkasten met dubbele wanden. Het opium was er tusschen verborgen. De aanhaling bedroeg 6 pikoel. Alleen de omstandigheid, dat er wel wat veel van die brandkasten kort na elkander aankwamen, schijnt tot de ontdekking te hebben geleid.

Dat de opiumsluikhandel bijna ongestoord doorgaat en den slimmen bedrijvers groote voordeelen verschaft, blijkt uit het verhaal, dat iemand, die dikwijls voor zaken te Klaten (Residentie Soerakarta) moet zijn, geeft over de welvaart van vele Chineezen aldaar, die voor een paar jaren haast bedelaars waren en nu welgestelde burgers zijn, die hun geld met woeker omzetten. En men zegt, dat velen hunner in de muren der huizen geheime bergplaatsen hebben voor clandestiene waar.

Het Koloniaal Verslag van 1887 bericht o. a. bij een Chinees te Pasoeroean de aanhaling van ruim 93 kati's bereid en van 161 pakken met $181^1/_2$ kati ruw opium, dat ontdekt werd in twee uitgeholde grafsteenen, van 259 kati's ruw opium, in een bosch verborgen (res. Soerabaya); van 20 kati's bereid, 316 kati's ruw, 264 kati's ruw, 60 kati's bereid, 187 kati's bereid, en 200 kati's ruw opium; alsmede van 3 *pikoels* en 37 kati's bereid en 5 *pikoels* ruw opium (res. Japara) in één jaar. Er valt bezwaarlijk aan te twijfelen, of de smokkelaars drijven hun zaken in het groot. Al zijn nu de aanhalingen in de laatste twee jaren wat meer geweest, men mag toch aannemen, dat de smokkelhandel nog steeds reusachtige afmetingen heeft, en dat de belangrijkste hoeveelheden opium, die achterhaald worden, nagenoeg niets beteekenen bij hetgeen de smokkelaars aan het oog der politie weten te onttrekken. Is er sterker bewijs noodig, dat de pogingen tegen den sluikhandel zoo goed als onvruchtbaar bleven, en dat, dewijl het Gouvernement

de noodige fondsen er aan onthield, de schatkist beroofd werd van groote voordeelen, die zij als rente van een grooter kapitaal had kunnen genieten?

Ten vorigen jare [55]) stond een persoon terecht, beschuldigd van sluikerij. De man bekende niet alleen het hem ten laste gelegde, maar verklaarde bovendien, dat hij reeds jaren lang den kost verdiend had met opium smokkelen, doch dat de tijden nu zeer slecht waren, zoodat, terwijl hij vroeger minstens *f* 700.— 's maands inkomen had, dit toen hoogstens *f* 200.— bedroeg.

Hoeveel meer bezwaren het ook voor lieden buiten den pachter heeft om het eenmaal binnengesmokkeld opium te slijten, het zijn toch *niet alleen* de pachters, die bij machte zijn gesloken waar van de hand te zetten. Integendeel, er bestaat voor dezen alle reden om een geheel corps spionnen te hebben, dat hen op de hoogte brengt van wat er voorvalt of staat te gebeuren, en alzoo nu en dan den invoer door anderen verijdelt. De pachters hebben daardoor den indruk weten te geven van met de Gouvernementspolitie tegen den sluikhandel op de wacht te staan. Maar het behoeft dan ook geene verwondering te wekken, dat hoogst zelden, liever gezegd, dat nooit een pachter op smokkelen betrapt wordt. Van wat de politie bijtijds van pogingen tot invoer van smokkelopium te weten komt, is zij door de handlangers van den pachter op de hoogte gebracht, die natuurlijk wel anderen trachten onschadelijk te maken, maar hun eigen chef niet verraden. Het Gouvernement kon dus eigenlijk den strijd tegen de smokkelarij wel geheel aan de politie van den pachter overlaten, zoo daartegen maar niet het groote bezwaar bestond, dat de laatste daardoor de handen geheel vrij zou krijgen.

Het is toch niet zoo vreemd, dat menig eerlijk gemoed een soort' van afschuw gevoelt alleen op het hooren van het woord „opium.' Een dagblad [56]) wist te verhalen, dat volgens geruchten, in de daaraan voorafgaande maand binnen Soerakarta niet minder dan 36 pikoels opium clandestien zijn ingevoerd, en de meeste Chineezen en vele inlanders aldaar in dat artikel handelen, overtuigd, dat zij dit zoo goed als straffeloos kunnen doen. Niet overal gelukt het echter den pachters zich andere smokkelaars van het lijf te houden, en wee hun als de laatsten er weg op weten het opium in groote hoeveelheden om te zetten. Dan is het voor hen, die zulk eene hooge pachtsom moeten betalen, bijna onmogelijk zich staande te houden, en na korter of langer tijdsverloop is het gevolg wanbetaling van de aan het Gouvernement verschuldigde en maandelijks af te dragen pachtpenningen [57]). In den laatsten tijd is daardoor meer dan één pachter failliet gegaan.

Hieraan wordt dan ook o. a. toegeschreven de achterstand van den pachter te Soerakarta, van wien vroeger reeds is gesproken, die de pacht voor *f* 85.000 's maands aanvaard had. De man had niet de minste contrôle over de smokkelaars in een gewest, dat hun zoo'n ge-

makkelijk terrein biedt, omdat het van alle zijden langs binnenwegen zoowel als per spoortrein toegankelijk is, en waar reeds jaren geleden vele klachten over hen opgingen. De verbazend hooge pachtsom maakte, dat hij moest gaan bezuinigen, de tractementen van zijn personeel verlagen, een groot deel zijner spionnen en aanbrengers ontslaan. Maar op die wijze ging hij geheel achteruit. In de kitten werd zoo goed als niets meer verkocht, en binnen enkele maanden was hij bij het Gouvernement eenige tonnen gouds ten achter.

Te Malang ging het niet beter. De pachter kon zijn waar niet kwijtraken[58]) wegens den grooten sluikhandel daar ter plaatse. Hij kon om hoogeren pachtschat niet zoo mild zijn met geldelijke belooningen als zijn voorganger, doch het was opvallend, dat nu zoo weinig opium werd aangehaald door de politie. Alles smokkelde ongehinderd. In de eerste tijden verkocht de man slechts voor *f* 20.— per dag. Het klom later wel tot *f* 200.—, doch dit was nog veel te weinig. De pachtschat bedroeg per maand *f* 48.800 en hierbij kwamen 3 pikoels opium à *f* 5000, die maandelijks moesten betaald worden. De pachter was na slechts twee maanden reeds meer dan *f* 28.000 achterstallig. En toch waren er, die nog hooger pachtsom zouden willen betalen, als het smokkelen maar kon worden gekeerd.

Met al die hooge pachtsommen lijdt het Gouvernement dus ten slotte verlies, terwijl de smokkelaars er wel bij varen.

Met het oog op de zich telkens herhalende wanbetalingen heeft de Directeur van Financiën den Residenten voorstellen om advies gezonden tot het verkrijgen van betere waarborgen voor het Gouvernement. Een er van luidt: „Wanneer de pachter langer dan een maand achterstallig is en het verschuldigde niet heeft aangezuiverd binnen 14 dagen, nadat hij en zijne borgen bij deurwaardersexploit in gebreke zijn gesteld, zal de Regeering, door een eenvoudige aanzegging bij deurwaarders-exploit aan den pachter en zijne borgen, de overeenkomst ontbinden. In dit geval blijven de pachter en zijne borgen aansprakelijk voor de kosten, schade en interessen, door de ontbinding den Lande berokkend, en natuurlijk ook voor hetgeen zij nog aan pacht en boete verschuldigd waren. Ook heeft hij het denkbeeld geopperd om de pachters, behalve persoonlijken borgtocht, eenigen zakelijken waarborg te doen stellen, b. v. hen den pachtschat en den koopprijs van het opium, dat maandelijks binnen het gestelde maximum door hen wordt verlangd, een paar maanden vooruit te doen betalen.

't Is alles heel goed. Van meer dan ééne zijde is het oude denkbeeld opnieuw aanbevolen, om de pachters bij het aangaan der pacht eene waarborgsom te doen storten. Vroeger [60]) was de Regeering er niet voor. De mededinging zou er al te zeer door worden beperkt, en — oordeelde zij — de grootere zekerheid der kwijting van den pachtschat zou niet opwegen tegen de daling, die deze dan zou ondergaan. Men ziet echter hoe het nu *loopt*. Een beter en zeker ook billijker remedie tegen de wanbetaling zal wel zijn: de pachtsommen niet opzettelijk zoo hoog

op te drijven, dat de pachter zonder smokkelen en zonder andere onwettige praktijken, er niet mee *kan* uitkomen. *Niet billijk*, zegt BROOSHOOFT [61]), is het, dat de Regeering willens en wetens tot de kans, dat zulke catastrophen zich zullen voordoen, medewerkt door de eigenaardige Chineesche speculatiezucht aan te moedigen, opiumverpachtingen twee en drie keer te doen houden, eerst bij opbod, dan bij inschrijving, tot eindelijk een pachtschat is verkregen, die met oirbare middelen *in geen geval*, en met *niet*-oirbare middelen waarschijnlijk evenmin uit de winsten zal zijn goed te maken.

Ten bewijze, dat de pachtsommen tot in het onmogelijke zijn opgejaagd, is het volgende feit gereleveerd. De pachtperceelen Semarang, Jogja, Kedoe, Madioen en Soerakarta, alle perceelen van den gefailleerden zoon van wijlen den pachter HO YAM LOO werden in Juni 1888 tijdelijk gegund aan andere Chineezen, met het voornemen ze opnieuw tot 1 Jan. 1890 te verpachten, doch tegen veel lagere prijzen dan de pachtschat, dien de verongelukte vorige pachter moest opbrengen. Deze toch moest betalen voor Semarang *f* 155.000 per maand. De tijdelijke pachter kreeg het voor *f* 3000 per dag of *f* 90.000 per maand. Een verschil van niet minder dan *f* 65.000 per maand of van *f* 780.000 per jaar.

Voor Soerakarta moest hij geven *f* 70.000, de vorige pachter *f* 85.000. De tijdelijke pachter betaalde nu *f* 1600 per dag of *f* 48.000 per maand. Voor Jogja moest de pachter opbrengen *f* 41.500 per maand. De tijdelijke pachter betaalde *f* 30.000 in denzelfden tijd. In Madioen was de pacht vroeger *f* 96.700 maandelijks, toen werd zij *f* 51.000; in Kedoe vroeger *f* 30.500 per maand, doch daarna werd zij voor *f* 21.000 afgestaan. Nu heeft men opgemerkt, dat een tijdelijke pachter niet zooveel kan betalen als een definitieve. De verschillen zijn echter wel wat heel groot, om die alleen door het tijdelijk karakter der pacht voor voldoende gemotiveerd te houden.

Reeds meermalen hoorden wij het als een grief tegen de Regeering aanvoeren, dat zij den Chineeschen pachter het uitsluitend debiet van opium waarborgt, doch zoo goed als niets doet om de smokkelaars, die hem van alle zijden onderkruipen, uit zijn gebied te houden, zoodat hij, is hij zelf niet bij kas om te verhinderen, dat de sluikers minstens evenveel opium debiteeren als hij en zijne geëmploieerden het doen aan wettig en onwettig te zamen, *a*) belangrijke verliezen lijdt en niet bij machte is de pachtsom te bestrijden. De hoogte er van belet hem genoegzame uitgaven tegen den sluikhandel, en kan hij dat niet, dan verdient hij zoo weinig, dat hij de pachtsom niet kan opbrengen. In deze omstandigheden moet de pachters-kongsi over kolossale sommen kunnen beschikken en die er ook aan wagen. Anders wordt de pacht licht de financieele ondergang der vennooten. De Regeering weet dat wel, en wikt en weegt daarom soms zeer lang eer zij het recht tot verkoop aan den hoogsten bieder afstaat, wanneer deze haar als pachter

---

a) BÉ IK SAM zegt: „Nog altijd kan men de gesmokkelde *tjandoe pikoelsgewijs* koopen."

onbekend is. Daartoe moet o. a. overgelegd worden een door het hoofd van Gewestelijk Bestuur af te geven „certificaat van gegoedheid", en het wordt in den regel geweigerd, tenzij de aanvrager voor eene waarde van *f* 100.000— of meer aan *vaste* eigendommen bezit; voorts moeten er twee borgen zijn, aan wie dezelfde eischen gesteld worden.

Doch hoe dan te verklaren, dat zij zoo weinig deed om het aan land brengen van onwettig opium te verbinderen en om den pogingen van den heer TE MECHELEN ter bestrijding op zee uitbreiding te geven? Van een en ander is ook den tegenwoordigen Minister een grief gemaakt, die had verklaard, dat hij wel den smokkelhandel wilde bestrijden, maar zich tegen overdrijving wapenen. Zoomin als wij al onze eilanden *à outrance* tegen een buitenlandschen vijand zouden kunnen verdedigen, evenmin, zeide hij, kunnen wij op die wijze het smokkelen tegengaan. Men had n.l. uit Indië het oordeel van den Minister gevraagd over het aankoopen van een stoomschip, dat toen voor matigen prijs te bekomen was. Deze had daarin niet bewilligd. Dit is hem euvel geduid, waarop Mr. KEUCHENIUS heeft geantwoord: „Aan één stoomschip zou de heer TE MECHELEN toch niet genoeg hebben, maar andere op verschillende plaatsen willen stationneeren. Er zou dus eene geheele vloot noodig zijn. En de Minister wachtte geen heil van bestrijding ter zee, waar van aanhalingen nog niets is gebleken. Trouwens, menigeen deelt met hem die meening. In 1880 schreef de toenmalige Redacteur van *de Java-Bode*, dat ook hij vroeger meende, dat „kustbewaking op ruime schaal" het smokkelen zoo al niet zou kunnen beletten dan toch zou doen afnemen. Nadat hij echter Indië en Indische toestanden beter heeft leeren kennen, is hij het volkomen eens met den Regent van Kediri, die aan den Resident BOSSCHER, den politieman bij uitnemendheid, verklaarde: „Indien de geheele kust van Java afgezet werd met een kordon, gevormd door residenten, assistent-residenten en controleurs, die elkander de hand reiken, zouden de smokkelaars onder die handen nog doorsluipen." Die uitspraak acht het blad zeer juist, en, zoo zegt het, zij zou ook dan nog juist blijven, wanneer achter het kordon van genoemde ambtenaren een kordon politie-oppassers werd geplaatst.

Maar daarom juist moeten de sluikers *op zee* tegengehouden worden, zal men zeggen. Doch wat is daartoe niet noodig! Volgens BÉ IK SAM *eenige* vlugge *stoomschepen*, welke onafgebroken langs Java's kust van station tot station op en neder varen; terwijl de kust, vooral van de residentiën Semarang, Japara, Rembang, Soerabaya en Madoera bewaakt worde door een kordon van ambtenaren, allen voorzien van behoorlijk bemande en gewapende gieken, waarmede zij in staat zijn elk inlandsch vaartuig, zeilende of roeiende, in te halen. En dan? BROOSHOOFT waarschuwt, dat men zich niet late blinddoeken door nieuwigheden als Residenten *ter zee* of welke andere ambtenaren ook. „Al stelde men hun genoeg snelle vaartuigen ter beschikking om de geheele kust van Java, zoowel ten Noorden als ten Zuiden te blokkeeren, — opium, vooral voor den pachter, zou er doorheen glippen als water door een vischnet."

's Ministers voorganger heeft evenmin ingenomenheid betoond om den strijd tegen de sluikers aan zulk een hoog bezoldigd ambtenaar op te dragen *a*), met tal van ondergeschikt personeel. Hij kan met den besten wil zoo weinig doen. Het gebied, dat hij bewaken moet, is daartoe veel te uitgestrekt. Als het op beteugeling van den sluikhandel aankomt, zal hij veel aan de hoofden van Gewestelijk Bestuur moeten overlaten, die immers met de leiding van politie en recherche in hunne respectieve gewesten zijn en blijven belast, waarom men meent, dat het hoog bezoldigde ambt van den heer TE MECHELEN weinig belooft. Inderdaad, de vraag is niet ongepast, hoeveel van zulke ambtenaren en hoeveel stoomschepen enz. er wel noodig zouden zijn om de geheele Noord- en Zuidkust van het groote Java zoo te bewaken, dat het iets beteekende. En dan — de smokkelhandel zou toch nog niet zijn vernietigd.

Hoeveel er van de Residenten afhangt, kan blijken uit de volgende correspondentie uit Malang [62]). In den tijd, toen de heer BEIJERINCK nog Resident van Kediri was, werden de districtshoofden met ontslag bedreigd, als zij hunne afdeelingen niet bij nacht en ontijden doorkruisten om de opium-smokkelaars op te zoeken. Deze last had goede resultaten. Links en rechts werden aanhalingen gedaan, lieden gestraft; er kwam promotie onder de lagere deelen van het desabestuur; zij, die aanhalingen deden, werden verhoogd, de nalatigen ontslagen. In den tijd van drie maanden kon de pachter ruimer ademhalen, en liep de schatkist niet langer gevaar verlies te lijden. De pachter won 5 ton met zijn bedrijf.

BÉ IK SAM noemt het een groote fout, dat in het tegenwoordige opium-reglement de bepaling niet is opgenomen uit dat van 1874, dat de kampoeng- en desahoofden en wijkmeesters verplicht zijn, elk in hun gebied, tegen den smokkelhandel te waken en zorgvuldig toe te zien, dat in of nabij hun gebied geen onwettig opium gebruikt worde, dat zij bij nalatigheid worden gestraft met *f* 300 boete met of zonder ontslag uit hunne betrekking.

Streng toegepast, mag dit voorschrift het eenvoudigste en tevens krachtigste middel heeten tot verzekering van het monopolie des pachters. Desahoofden en wijkmeesters zijn, als niemand anders, met den gang en de handelingen hunner onderhoorigen volkomen bekend. Als de pachters zelf nu maar vrijbleven van verboden industrieën! Doch zoo worden althans andere smokkelaars geweerd. Zoo verleent althans het Gouvernement de bescherming, waartoe het onder het pachtstelsel *verplicht* is. Of de handelwijze van den resident B. navolging verdient, zouden wij niet durven verzekeren, maar zij stemt geheel overeen met het streven der Regeering om den *pachter* te bevoordeelen, den *pachter*

---

a) Op 1 Jan. 1887 werd de heer TE MECHELEN „Resident ter zee" met een tractement van Resident 2e klasse, *f* 1250 's maands met *f* 3000 per jaar voor reiskosten en *f* 1200 voor schrijf- en bureaubehoeften. Later is hem de titel gegeven van Inspecteur en tevens een jaarlijksche tractementsverhooging (gedurende vijf jaren) toegekend van *f* 600, waarvan de eerste werd gerekend in te gaan met 1 Jan. 1887, zoodat thans (1889) de derde is verkregen, en het *f* 1250 × 12 + 1800 + 3000 + 1200 = *f* 21.000 per jaar bedraagt.

tegen concurrentie van smokkelaars te behoeden, den *pachter* aan te moedigen voor den volgenden termijn zoo mogelijk nog een hoogere pacht te bieden dan voor den loopenden [63]).

Van de bekruising der kust zijn de uitkomsten van weinig beteekenis. Dat zij niet reeds vroeger geheel zijn gestaakt, is alleen te verklaren uit de vrees, dat deze beperking van Bestuursmaatregelen tegen den sluikhandel licht zou worden opgevat, als wilde de Regeering zich aan de bescherming van het monopolie der pachters onttrekken en dit een ongunstigen invloed op de verpachtingen zou uitoefenen. [64]) Het kruisen langs de kust vindt ook bij de tegenwoordige Regeering niet veel bijval. Men kan zich, ofschoon dit niet met zoovele woorden uitgesproken is, niet losmaken van de meening, dat, wat er ook in die richting gedaan worde, het zoo goed als weggeworpen geld is, en de pachters evenmin bekeeren zal, als het opiumgebruik beperken. Dewijl nu van haar mag aangenomen worden, dat zij vooral beperking van consumtie beoogt, wil zij andere, in haar oog betere, middelen aanwenden, niet alleen tegen den sluikhandel van de concurrenten der pachters, maar ook tegen hunne eigene praktijken. Daarom was het niet te verwachten, dat zij veel gebruik zou kunnen maken van de wenken, door Bé Ik Sam gegeven. Dewijl echter ook Dr. Wijnmalen gezegd heeft, dat de pennevrucht van dien schrijver, „wel goede dingen" bevat, zonder daarom te zeggen, dat de door hem aanbevolen middelen aannemenswaardig zijn, ligt het in elk geval op onzen weg met die middelen kennis te maken, om daarna te vernemen, waarvan de Regeering thans verbetering van toestanden verwacht.

Reeds dit geeft hoop ; de tegenwoordige Minister van Koloniën zegt niet, als zijn voorganger: „Er is *niets* tegen te doen."

Aan de bemoeiingen der Regeering met den opiumhandel benam deze uiting het idealisme des heeren Van der Kemp.

Met het tegenwoordig régime schijnt het te zijn teruggekeerd.

HOOFDSTUK XIV.

„Dat nooit."

Van verschillende zijden is uitgesproken, dat, als de Regeering ernstig het opiumgebruik wil doen verminderen, zij aan de brochure van Bé Ik Sam alle aandacht moet wijden. De teleurstelling is niet verborgen gehouden [65]), dat, zoover althans bekend is, de heer Te Mechelen dit geschrift niet met beide handen heeft aangegrepen, en van de gelegenheid geen gebruik gemaakt, om, op de basis dier brochure, de Regeering te bewegen tot eene radicale hervorming van het opiumpachtstelsel. Zij verscheen in het begin van 1886, en in dat zelfde jaar werd voor de drie volgende jaren de verpachting geheel op den

gebruikelijken voet vastgesteld. Deze „open brief" heeft anders merkwaardige onthullingen verstrekt aangaande de demoralisatie, veroorzaakt onder het vigeerende reglement en vroeger, en ze zijn hierom vooral merkwaardig, ten eerste, dat zij door een oud-opiumpachter zijn gedaan, en ten tweede, dat zij zoo geheel overeenstemmen met andere getuigenissen over de immoreele werking der pacht.

Altijd is gesproken over de onwetendheid, die er nog bestaat ten aanzien van den feitelijken toestand. De Regeering kon zich, desverkiezende, daarachter verschuilen, zoolang alleen dilettanten in opiumzaken hare aandacht op de uitwerking van opiumgebruik en opiumpacht vestigden. Zij behoefde er geen grooter waarde aan te hechten dan zij zelve verkoos. Grond voor die onwetendheid bestond er, onzes inziens, wel niet, al ware het alleen, dat nevens vele geneesheeren tal van ambtenaren in hooge en minder hooge rangen, zich over de zaak in kwestie gemotiveerd hebben uitgesproken. Evenwel de kracht dier vertoogen werd, gelijk wij opmerkten, aanmerkelijk verzwakt, doordien zij niet altijd met elkander overeenstemden en andere autoriteiten geheel afwijkend adviseerden, een reden, waarom o. a. de heer Van Dedem in het jaar 1881 bij de behandeling der Indische Begrooting aandrong op „het instellen van regeeringswege van een onderzoek naar de nadeelige gevolgen van het gebruik van opium voor de bevolking van Java en naar hetgeen daartegen kan worden gedaan." Gelijktijdig werd het verlangen geuit, dat een Hoofdambtenaar speciaal zou worden belast met de studie van het zoo ingewikkeld onderwerp. In 1884 is den heer Te Mechelen de opdracht gedaan om geleidelijk alle gegevens te verzamelen, welke kunnen strekken tot de kennis van het opiumverbruik, en die ambtenaar heeft in 1888 zijn lijvig rapport bij de Regeering ingediend.

Vroeger reeds [66]) deelden wij mede, welke bezwaren er waren tegen de opdracht van die omvangrijke en beteekenisvolle taak aan één persoon, en de redenen, die daarom nog altijd bestaan voor den Lande tot eene enquête, zoolang n.l. de meeningen, die over de gevolgen der pacht en de werking van het stelsel, gevraagd of ongevraagd, de Regeering medegedeeld, zoo ver uiteenloopen. Doch velen oordeelen, dat alle noodzakelijkheid van zulk een ingewikkeld en kostbaar onderzoek volstrekt is weggevallen, nu ook een oud-opiumpachter daghelder licht heeft doen opgaan over de werking van het opium-reglement, en de Regeering dus wel geacht mag worden in alle détails voldoende kennis te bezitten van den omvang van het kwaad.

Of de Regeering daarvan ook zoo overtuigd is, weet zij zelve het best. In ieder geval is in den strijd der meeningen eene brochure als die van Bê Ik Sam, juist wijl *hij* haar schreef of deed schrijven, hij zoo nauw verwant aan de machtige pachtersfamilie van Beh Ing Tjoe en Beh Biauw Tjoan, van groot belang.

Daaruit volgt echter volstrekt niet, dat de door hem aanbevolen middelen tot verbetering waarlijk er toe zullen leiden.

Reeds dit pleit tegen den schrijver, dat hij, die middelen besprekende, zijn eigen zaak bepleit, en niet onduidelijk bij alle aangeprezen maatregelen op het oog heeft de grootere geldelijke voordeelen der pachters, en slechts in schijn die der schatkist, terwijl hij aan de belangen der *bevolking* allerminst denkt. „De leepe Chinees," zegt Dr. GRONEMAN, „heeft onder den schijn van de Staatsvoordeelen te bedoelen in werkelijkheid voortdurend de belangen der pachters op het oog."

Gezegd is, dat BÉ IK SAM als een geslepen vogelaar met het zoet gefluit: vijftien millioen meer voor het eerste jaar en elk volgend *drie* millioen er bij, totdat het opium-monopolie den Staat eindelijk 30 millioen opbrengt [67]), onze Regeering lokken wil in de wijd uitgezette strikken der opiumpachters [68]). Dat hij die millioenen wil verkrijgen door de bestendiging van de „onze schatkist meest onteerende bron van inkomsten," ontneemt aan zijn betoog dadelijk iedere zedelijke basis [69]). En daarom, al is het de moeite waard alle aandacht te wijden aan BÉ IK SAM's „vernietigend scherpe critiek van bestaande toestanden," het is niet minder van belang in aanmerking te nemen, wat b.v. door Dr. J. GRONEMAN tegen de door den oud-opiumpachter aanbevolen verandering van systeem is ingebracht, en waarom de Regeering daaraan geen gehoor *mag* geven.

In genoemde brochure wordt, de hoofdpunten kort samengevat, tegen het thans vigeerende reglement aangevoerd: [70]) 1°. Het vertegenwoordigt eene opium-politiek, welke met fijn overleg er op berekend is om het groote publiek zand in de oogen te strooien, omdat zij *in schijn* ten doel heeft het opiumverbruik te bestrijden door de consumtie te doen verminderen, doch *inderdaad* uitloopt op *aanmoediging* er van. Al de tot hiertoe genomen maatregelen hebben gaandeweg meer verwijderd van het doel, dat men zeide te beoogen. 2°. Aan de pachters worden veel te geringe hoeveelheden opium verstrekt en zij *daardoor* gedwongen door smokkelwaar in de behoefte hunner afnemers te voorzien. 3°. Het aantal wettige verkoopplaatsen wordt beperkt, en de ambtenaren worden alzoo *genoodzaakt* om den pachters oogluikend toe te laten, dat zij clandestien op honderden plaatsen verkoopen. 4°. De verkoop van opium wordt in sommige gewesten en districten verboden, met geen ander gevolg, dan dat de inlander en Chinees daar voor half geld gesmokkeld heulsap kan schuiven en de Staat eenige tonnen gouds aan pachtschat verliest. 5°. Op elk kati opium, dat het Gouvernement den pachter verstrekt, wordt eene winst van *f* 12.— tot *f* 15.— genomen, zoodat het voor den pachter eene premie op het verkoopen van sluikwaar schept. 6°. Door het vormen van kleine pachtperceelen dwingt men de pachters om, over eene oppervlakte van duizenden vierkante palen, de tjandoe tegen een zoo lagen prijs te verkoopen, dat zij geen pachtschat kunnen dragen. 7°. De verpachtingen zijn opgedragen aan de Residenten, en daardoor is de deur opengezet voor willekeur, nepotisme en omkooping.

Dit zijn BÉ IK SAM's grieven tegen het reglement. En de volharding

bij deze wijze van verpachten kan volgens denzelfden schrijver slechts ten gevolge hebben, dat gedurende een driejarig tijdvak, *a.* een millioen kati's tjandoe op Java en Madoera kunnen gebruikt worden zonder eenige contrôle der Regeering; *b.* de schatkist daardoor eene winst derft, ten bedrage van vijftig millioen gulden; *c.* de opium-consumtie, welke de volkswelvaart zoozeer benadeelt, toeneemt; *d.* de rechtbanken haren kostbaren tijd moeten verspillen aan honderden procedures van minder allooi; *e.* de gevangenissen steeds overvuld blijven met wetsovertreders, tot groot nadeel van de volksmoraliteit en van de schatkist, enz.

Wat Bé Ik Sam dan *aanbeveelt*, komt hierop neer: 1°. *ongelimiteerde verstrekking* aan de pachters tegen *lagen inkoopsprijs*; 2°. *geene beperking van verkoopplaatsen*; 3°. Vrij *gebruik* over geheel Java; 4°. Verdeeling van Java in slechts *zeven pachtperceelen*; 5°. Verpachting voor *vijf jaren ineens*; 6°. Vergunning tot een *lagen debietprijs*, door het Gouvernement vast te stellen. Volgt de Regeering deze zijne „practische maatregelen", dan *belooft* hij haar: *a.* dat de sluikhandel spoedig tot een onvoelbaar minimum zal worden teruggebracht; *b.* dat de winsten voor den Staat uit het opium-monopolie gestadig zullen stijgen en weldra zullen zijn verdubbeld; en *c.* dat de opium-consumtie geleidelijk zal verminderen.

Het laatste vooral vindt weinig geloof.

Het stelsel der verpachting, het is herhaaldelijk ook van Regeeringswege gezegd, moet zoo worden ingericht, dat de pachter hetzelfde belang heeft als de Regeering, om den sluikhandel van anderen tegen te gaan, gelijk tot nu toe, maar ook er voor eigen rekening geene behoefte meer aan heeft. In overeenstemming hiermee zegt Bé Ik Sam: „Dan moet gij aan mijne denkbeelden aandacht schenken, en daarnaar het pachtstelsel wijzigen."

Maar zoo de Regeering daartoe ooit mocht overhellen, dan zou tegelijkertijd blijken, dat Bé Ik Sam 's advies wel den pachter en de schatkist ten goede komt, doch de arme inlandsche bevolking niet minder dan nu het slachtoffer blijft van hebzuchtige geldbejagers.

Wij behoeven bij elk zijner „wenken" niet uitvoerig stil te staan.

Bij ons historisch overzicht hebben wij reeds gelegenheid gehad op te merken, waartoe een stelsel van onbeperkte verstrekking aan de pachters leidt, redenen waarom het, meer dan eenmaal beproefd, weer verlaten werd. Toch heeft de heer Bool dit stelsel op nieuw bepleit. Het Gouvernement behoort, ook volgens hem, den pachter zooveel van het product te verstrekken, als hij noodig heeft. „Dat in geen geval weer", zeide toen de Minister Keuchenius.

Wat men ook van hoogere pachtsommen spreke, eene ongelimiteerde verstrekking doet de pachtpenningen dalen, want de pachter heeft geen belang meer bij het smokkelen, als hij het opium van het Gouvernement *even goedkoop* kan verkrijgen als nu van de smokkelaars, en dat niet minder dan hij zelf verlangt. Ja, als hij het belang er niet van inzag, de Regeering onkundig te houden van het werkelijk

verbruik, zou hij voor eigen rekening in 't geheel geen smokkelhandel meer drijven, en de andere smokkelaars zouden te weinig in de gelegenheid zijn winst te maken, dan dat zij, met den pachter willende concurreeren, zich aan het gevaar van ontdekking zouden blootstellen. Maar dan moet ook de pachtsom zeer laag dalen, want anders drukt die toch nog altijd het debiet des pachters te zeer, dan dat hij zijne waar even goedkoop als de sluikers zou kunnen slijten.

Doch al had deze regeling ook al den schijn, dat zij den sluikhandel zoo goed als vernietigen zou, de Regeering *mag* haar toch niet andermaal invoeren, dewijl het gebruik er schrikbarend door toeneemt. Den pachtschat heeft men juist opgedreven om het gebruik te beperken.

Wat de verstrekking der grondstof betreft tegen den hoogen prijs van *f* 30.— per kati, zoodat het Gouvernement op deze betrekkelijk geringe hoeveelheid 60% of *f* 18.— wint, [71]) Bé Ik Sam meent, dat het Gouvernement den prijs tot *f* 20.— moet verlagen. Wat den sluikhandel vernietigen zal, is niet alleen een hooge prijs voor het opium uit 's Lands voorraad, maar een lage verkoopprijs aan de bevolking. Ook de heer Bool beveelt de verstrekking tegen lage prijzen aan.

Wiselius, die eveneens wil, dat de Regeering zal breken met het stelsel van beperkte verstrekking, oordeelt zelfs, dat de inkoopsprijs bij het Gouvernement niet hooger moet zijn dan *f* 12.50 per kati. Dan kan de pachter goedkoop debiteeren, en gelukte het den smokkelhandel ook al zijne waar iets goedkooper te leveren, het verschil zou toch zóó gering zijn, dat niemand uit vrees voor ontdekking iets van de sluikers zou willen weten.

Als middel tot vermindering van het opiumgebruik kan het verlagen van den koopprijs, dien de pachter aan het Gouvernement betaalt, ook volgens Dr. Groneman, dienen. De pachter kan dan althans de smokkelwaar niet goedkooper bekomen dan de wettige; hij zou geen belang meer hebben bij den invoer van clandestien opium. Hiermede zou dat deel der smokkelaars althans gewonnen zijn en de strijd tegen den invoer van onwettig opium zou er minder bezwaarlijk door worden [72]). Maar dan moet natuurlijk de pachter ook in de gelegenheid gesteld worden zijne klanten voortdurend te bedienen; anders moet hij of moeten zijne afnemers toch bij sluikers terechtkomen.

Art. 7 van het tegenwoordig opium-reglement bevat het voorschrift, dat het debiet in de kitten moet plaats hebben, d. w. z. dat er op de verkoopplaatsen te allen tijde van 's morgens 6 tot 's avonds 11 uur een voldoende voorraad opium moet voorhanden zijn om den koopers het verlangde te kunnen verstrekken. Toch is het den pachter verboden ander opium te debiteeren dan hetgeen hem door het Gouvernement wordt verstrekt, en die verstrekking mag eene eenmaal vastgestelde hoeveelheid niet te boven gaan. Hoe laat zich nu het een met het ander rijmen? Wat moet de pachter debiteeren, als het hem voor den tijd van eene maand verstrekte opium reeds na verloop van 14 dagen is uitverkocht? Moet hij dan geen opium van de smokkelaars koopen om

aan eene Gouvernements-bepaling te *kunnen* voldoen? Maar welk eene waarde kan zoo aan de boekhouding der pachters worden toegekend? Met de gewilde onbeperkte verstrekking moet dan ook gepaard gaan de opheffing der bepaling, die het aantal verkoopplaatsen vaststelt.

Stellen wij ons even voor, wat van die vrijgevigheid het gevolg zou zijn. Dan zouden er nog eerst kitten in den lande worden aangetroffen! Bé Ik Sam verlangt voor den pachter de bevoegdheid tot opening van eene kit op elke hoofdplaats van eene afdeeling, van een district en van een onderdistrict, terwijl hij buitendien gerechtigd zij den verkoop van opium in het klein bij afgepaste hoeveelheden op te dragen aan *patoengans*, die hij, buiten de verkoopplaatsen, met den verkoop belast. Hoe zou de Regeering ooit tot zoo iets mogen overgaan, tenzij dan dat ganschelijk met alle zedelijke principes gebroken werd! In beperking van het aantal kitten heeft men steeds het groote middel tot bestrijding van het opiumgebruik gezien. In de omgeving dier plaatsen werkt de verleiding altijd het sterkst. Iedere opiumkit meer vermeerdert de stoffelijke en zedelijke ellende der menschen [73]).

De pachter onbeperkt in zijn debiet van goedkoop opium, *overal* waar hij dat op zijn terrein wil, dat zou nog van het gebruik aanmoediging zijn!

Het gebruik zal niet *vermeerderen*, zegt Bé Ik Sam. Hij schijnt het goed Hollandsche, „de gelegenheid maakt genegenheid" niet te kennen! En dan dat opheffen van alle beperkingen voor geheel Java, ook voor de nu nog „verboden kringen"! Ook voor de Preanger-Regentschappen! Waarlijk, het schijnt ons toe, dat hij van de meening uitgaat, dat het Gouvernement er slechts is voor de pachters! Hij stelt trouwens voor, dat de Staat de pachtperceelen uitbreiden, en Java slechts in zeven van die perceelen verdeelen zal. Die zouden dan moeten zijn: 1. De Residentiën Batavia, Bantam en de Preanger; 2. Krawang, Cheribon, Tegal en Pekalongan; 3. Semarang, Japara, Soerakarta en Jogjakarta; 4. Kedoe, Bagelen en Banjoemas; 5. Rembang, Madioen en Kediri; 6. Soerabaya en Madoera; en 7. Pasoeroean, Probolinggo en Bezoeki. Het voordeel van deze indeeling is, „dat de grenzen der perceelen procentisch veel kleiner worden dan thans, en de pachters over een grooter gebied tegen hoogen prijs kunnen verkoopen. Dat dit de pachters bekeeren zal van de zucht om met goedkoop opium op elkanders gebied te speculeeren, zegt, helaas! de man, die de pachters zoo goed kent, niet. Wel zal dit minder moeten zijn, naarmate er minder perceelen zijn. Daarom ging men ook reeds in 1873 tot het vergrooten en dus verminderen van het aantal over. En Bé Ik Sam toont dan ook het voordeelige van grootere perceelen aan uit de ondervinding der pacht in de residentiën Semarang, Soerakarta, Jogjakarta, Kedoe, Bagelen en Banjoemas, nadat deze zes gewesten in één hand vereenigd waren. Toen ze in verschillende handen waren, zegt hij, leverden de meesten dier perceelen slechts verliezen op. Alleen de pachter van Semarang wist zijn verlies door de opbrengst van zijn sluik-

handel te dekken. Nadat ze in ééne hand waren overgegaan, verdiende de pachter in de eerste twee jaren drie millioen gulden.

Drie millioen gulden voor den pachter!

Zonder, of *met* het debiet van smokkelopium?

Zonder dat onmogelijk, heeft BROOSHOOFT berekend.

De heer BOOL oordeelt anders dan BÉ IK SAM. Hij wil, dat de perceelen langzamerhand zullen verkleind worden, en niemand ook voor meer dan één perceel als pachter zal worden aangenomen; doch daarmede wil hij pas dan zien aangevangen, als na en door onbeperkte verstrekking van opium tegen lage prijzen aan den pachter, de Regeering met het werkelijk verbruik is bekend geworden.

Doch wat misschien te zeggen zij voor eene indeeling in grootere perceelen, waarbij natuurlijk de concurrentie langs de grenzen — waarschijnlijk aanzienlijk — verminderen moet, — wat boven alles gaat: de vermindering van de consumtie zal er niet door bereikt worden. Het belang der weinige grootpachters zou toch nog evengoed als dat der tegenwoordige kleinere pachters eischen, dat het gebruik van opium werd vermeerderd, en altijd een nieuw geslacht van schuivers gekweekt. De pachters zouden gesloken opium blijven omzetten en de invoer van goedkoop opium zou hun in hun vergroot debiet slechts te gemakkelijker vallen.

BÉ IK SAM spreekt van de verhooging der debietprijzen. Zeker, als dat het geval ware, zou het opium gaandeweg minder onder het bereik van *velen* kunnen komen. Doch dit kan immers nooit in het belang der pachters zijn? Dat zou immers het debiet schaden? Dat zou den smokkelhandel van anderen begunstigen? Waarom zouden de pachters de prijzen opvoeren, als zij in de gelegenheid zijn goedkoop opium te debiteeren, en dus hun waar *wettig* onder het bereik van velen te brengen? Het is immers alleen met het oog op winst, dat zij pachter worden? Wie er bij lijden zouden? Het zijn de concurrent-smokkelaars. En wie zou er bij winnen? Allerminst het Gouvernement.

Het laat zich toch aanzien, dat van de voorgespiegelde meerdere millioenen niet veel in de werkelijkheid zou blijken. De opbrengst der pacht zou misschien niet eens gelijk zijn met wat nu de kleinere perceelen te zamen opbrengen. Tot het aanvaarden der pacht in groote perceelen is een aanzienlijk bedrijfskapitaal noodig. Er zijn natuurlijk niet zoo *vele* groote kapitalisten, die zich daartoe tot ééne kongsi zullen kunnen vereenigen. Maar die enkelen krijgen dan ook de macht geheel in handen. Concurrentie van kleinere kapitalisten wordt onmogelijk gemaakt. Het slot der geschiedenis zou zijn, dat door de uitsluiting der concurrentie de pacht gaandeweg lager zou worden.

Reeds nu worden door vermogende kongsi's sommen uitgegeven om mededingers tot zwijgen te brengen, maar om zich daardoor de voordeelen van een lageren pachtschat te verzekeren. Een lager pachtcijfer zal de Regeering nu wel niet meer als een bewijs laten gelden, dat de bevolking minder is gaan schuiven. In de meeste gevallen is het een

gevolg van eene conspiratie tusschen belanghebbenden en kongsi's, die de handen ineenslaan, en dikwijls vooraf gevreesde mededingers door de uitkeering van eene zekere som hebben tevredengesteld. Tegen de laatst gehouden verpachting in 1886 lazen wij dit bericht: „Bij de aanstaande uitbesteding der opiumpacht voor Soerakarta zullen de eventueele mededingers eene geduchte concurrent hebben in eene kongsi, bestaande uit den Kapitein der Chineezen te Kediri met eenige rijke rasgenooten te Batavia, die *coûte qui coûte* aan het hoogste bod wil blijven." Dit heeft zich toen wel niet bevestigd, maar het is een feit, dat op deze wijze geageerd wordt. Wat is te verwachten van de enkelen, rijk genoeg om eene kongsi tot stand te brengen, die over voldoend kapitaal beschikt om de pacht in die groote perceelen te ondernemen, zoodra zij maar eerst bij machte zijn geweest om zich voorgoed van mededingers en tegenstanders te ontdoen!

Groote perceelen zijn geen waarborg voor een stijgend pachtcijfer, en met de bedoeling der pacht, dat het opiumgebruik niet toeneme, zijn ze ook al niet in overeenstemming.

„De eenigen, die er wel bij zouden varen, zijn de rijkaards onder de Chineezen. De vraag is misschien niet geheel zonder reden gedaan: „Hebben wij hier met de leepheid van den broeder van den *schatrijken* BEH BIAUW TJOAN te doen?" De rijkdommen van dezen man, reeds meermalen genoemd, schatten sommigen op 14 millioen; anderen noemen hem meer dan 25 maal millionnair. Het is bekend, hoe hij met zijne kapitalen reeds zoo menige pacht beheerscht heeft.

Nog meer in het oogloopend is BÉ IK SAM's leuke poging, om het belang van den *pachter* te bevorderen, als hij der Regeering den raad geeft om de pacht niet, gelijk nu, voor hoogstens drie, maar voor *vijf* achtereenvolgende jaren aan denzelfden pachter af te staan.

Wij zagen boven, dat bij overgang der pacht in andere handen, de aftredende pachter in de laatste maanden zijner pacht groote hoeveelheden opium onder de bevolking verspreidt, zoodat zij voorloopig voorzien is, en de nieuw optredende pachter dus in den eersten tijd verlies lijdt. Daarbij komt, dat zijn personeel, in de binnenlanden nu eenmaal gevestigd, daar blijft, ook al treedt hij als pachter af. Vooreerst zijn deze zijne trawanten voor het debiet voorzien, en voor later valt het hem niet zoo moeilijk het opium in zijn vroeger terrein in te voeren. Iedere nieuwe pachter weet dat, en rekent dan ook, zegt BÉ IK SAM, bij het maken zijner begrooting op een gering debiet en op groote schade in de eerste maanden. Voor het eerste jaar zal hij daarom ook $^1/_4$ minder voor den pachtschat bieden, dan indien dat verlies niet vaststond. Dit nu voorkomt de Regeering, zoodra zij hem in de gelegenheid stelt over een langeren termijn te beschikken, en de raming zijner winst daarover te maken. Laat hij b. v. het eerste halfjaar wat verliezen, zijne latere winsten, gedurende $4^1/_2$ jaar, maken alles meer dan goed. De aanvankelijke schade zal hem niet terughouden van een hoogen pachtschat te bieden.

Doch als het hem nu eens gelukt de pacht tegen een lager cijfer machtig te worden, dan 'is hij ook voor 5 jaar lang geborgen. En dan wil Bé Ik Sam niet alleen een vijfjarigen termijn, maar wenscht zelfs, dat de Indische Regeering bevoegd mocht verklaard worden om met de pachters ondershands te contracteeren omtrent een *verlenging* der pacht, dus nog langer dan 5 jaren.

Daarbij — eene *driejarige* pacht is gebleken eene nieuwe deur voor aanvoer van meerder kwaad open te zetten. Wat is dan van een vijfjarige verpachting te wachten! De heer Bool zegt wel, dat de driejarige pacht bewezen heeft goede resultaten op te leveren. Doch, wie dat met hem mocht meenen, de tegenwoordige Regeering oordeelt daar anders over, en reeds is zij tot de éénjarige verpachting teruggekeerd. Het is duidelijk, al de middelen door Bé Ik Sam aangegeven tegen den smokkelhandel, zoo het heet, kunnen alleen waarde hebben voor hen, die meenen, dat het om niets anders dan om beteugeling van den smokkelhandel der niet-pachters en ook, voor een goed deel, der pachters te doen is. Zij hebben die waarde geenszins voor hen, die niet alleen, en niet in de eerste plaats vragen: „Wat zal de *schatkist*," maar wel: „Wat zal *het volk* er bij winnen?" En al noemt b.v. het *Tijdschrift voor Ned.-Indië* verscheidene door Bé Ik Sam aanbevolen middelen „voor onmiddellijke toepassing vatbaar," Dr. Groneman zegt: „het *kwaad* zal er niet door weggenomen, nauwelijks verminderd worden."

Terecht heeft het *Vaderland* dan ook aan den heer Bool in eene critiek op zijn opstel in *Vragen des Tijds* opgemerkt, dat bestrijding van den sluikhandel niet het *hoofddoel* is, dat worde nagejaagd, maar slechts een der middelen om het opiumgebruik te *beperken*. En gesteld al, zegt dat blad, dat de sluikhandel op die wijze zou worden bedwongen, wie geeft den waarborg, dat hij niet terstond herleeft, zoodra men, na tot kennis der wezenlijke behoefte te zijn gekomen, weer aan beperking van de verstrekking en verhooging van prijzen begint? De consumtie is de hoofdzaak. En is het verbruik nu reeds van dien omvang, dat daarover maar ééne klacht opgaat, wat zal het dan zijn als goedkoop opium *overal*, *wettig*, te bekomen is!

En Bé Ik Sam heeft met zoovele woorden gezegd, dat de *debietprijs laag* moet zijn. De prijs, dien hij voorstelt te bepalen op *f* 10 per thail of 10 à 12 cent per mata, onder verbod van daarbeneden te gaan, moet wel den indruk maken, dat hij tegen het debiteeren met lage prijzen is. Immers spreekt hij herhaaldelijk van *hooge prijzen*, als de sluikhandel maar vernietigd wordt. Hij wil eene betere regeling der opiumpacht, opdat de pachters in de mogelijkheid zouden komen de debietprijzen zoo hoog op te voeren, dat het doel der Regeering, vermindering van consumtie, werkelijk bereikt worde. Doch in waarheid is deze prijs veel minder dan die, waarvoor het artikel thans in de meeste perceelen door de pachters wordt omgezet en dus ten slotte weer in het voordeel van het debiet, en geheel in strijd met een streven naar vermindering van het gebruik. Zelf zegt hij, dat bij lage prijzen

het gebruik sterk moet toenemen, wat trouwens vanzelf spreekt.

Doch is dan een prijs van 10, 11 of 12 cent per mata niet laag? Bé Ik Sam noemt *f* 10 per thail wel als den allerlaagsten prijs, waarvoor verkocht mag worden, en wil bepaald zien, dat dit minimum elk jaar van den pachttermijn met *f* 1 per thail en 1 ct. per mata verhoogd worde, doch wie zal daarop het oog houden?

Het bepalen van minima-debietprijzen is meermalen aanbevolen. Alleen de moeielijkheid der handhaving hield terug van het uitvaardigen der bepaling. Ons dunkt echter, dat de voorstellers, b.v. die in 1861, vreemd zouden opgezien hebben, indien de Regeering had bepaald: „geen opium worde voor minder dan $12^1/_2$ cent per mata verkocht." Wij begrijpen dan ook volkomen, dat Bé Ik Sam's denkbeelden bij de Regeering geen ingang vonden, al is gezegd, dat een nieuw opiumpacht-reglement in bewerking was, waaraan de door Bé Ik Sam medegedeelde denkbeelden ten grondslag zouden liggen. Mocht dit inderdaad het geval zijn geweest, dan zal daarvan toch weinig bruikbaar zijn voor het nieuwe reglement op de opiumpacht, dat, naar de Minister verwacht, „*weldra* het licht zal zien," samengesteld onder eene Regeering, die zoomin van eene onbeperkte verstrekking wil weten als van het intrekken der verboden kringen, en die de pacht weer tot een éénjarigen termijn heeft teruggebracht en de bepaling op het aantal wettige opiumkitten streng wil gehandhaafd zien.

Volgens den Minister Keuchenius toch moet het opium *duur* blijven, en voorts het verbruik tegengegaan worden door *inkrimping* van *verkoopplaatsen*, *uitbreiding* van *verboden kringen* en *zware straffen* op de overtreding.

Wat de eerste twee maatregelen betreft, de heer Keuchenius is overtuigd, dat zij onder het ministerie Loudon zóó gunstig werkten, dat het opiumgebruik zóó verminderde, dat er grond bestond voor de verwachting, dat het gaandeweg meer zou afnemen, en de geheele opheffing van de opiumpacht misschien mogelijk zou worden. Ook Dr. Groneman verwacht er veel van, doch onder voorwaarde, dat de smokkelhandel in verboden kringen met de meest mogelijke krachtsinspanning worde vervolgd en onderdrukt door — toepassing van exemplaire straffen op de sluikers.

Wat het toepassen van zware straffen op de opiumovertredingen betreft, wij willen hooren wat daaromtrent vroeger en later is opgemerkt.

HOOFDSTUK XV.

Wie niet hooren wil, moet voelen.

Herhaaldelijk is der Regeering de noodzakelijkheid van verzwaring der straffen voor overtreders van het opium-reglement voorgehouden, doch immer zonder vrucht. Zij zal natuurlijk hare redenen gehad hebben, om niet te treden in de haar deswege ongevraagd gedane aanwijzingen. Maar toch het is opmerkelijk, zoo zacht als altijd, trots het algemeen oordeel, dat de straffen moeten verzwaard worden, de overtreders der opiumbepalingen behandeld zijn.

Wiselius verwijst bijv. naar Art. 13, dat eene geldboete van honderd tot duizend gulden bedreigt tegen pachters en onderpachters enz., die de tjandoe vervalschen en met vreemde bestanddeelen vermengen. Maar hij voegt er bij, dat hij zich niet herinnert, dat ooit een pachter of een van zijn personeel wegens vervalsching is veroordeeld.

Toch zagen wij boven welke geruchten er gaan omtrent de schandelijke wijze, waarop tegen dit verbod gezondigd wordt, en dat ook de Regeering weet, dat er pachters zijn, die zich aan vervalsching schuldig maken.

Al zeide de Minister Sprenger van Eijk, dat er geen betere weg is om het gebruik te beperken dan wat tot dusverre gedaan was; en al sprak een zijner voorgangers [74]) van „een open oor (te houden) voor *elk denkbeeld* en *iedere aanwijzing*, die tot bestrijding van het kwaad op meer afdoende wijze zou kunnen leiden," — tot noemenswaardige verzwaring van straffen scheen de Regeering maar niet te kunnen besluiten. Kwam het haar voor, dat de toepassing dier denkbeelden niet in staat zou zijn iets bij te dragen tot beteugeling van het kwaad? Het komt ons voor, dat de heer Van Dedem naar waarheid opmerkt, dat het voor de uitkomsten van den strijd tegen den sluikhandel (en gevolglijk het opium-debiet) voor een *groot deel* aankomt op wat voor den sluiker op het spel staat; welke *straf* hij te duchten heeft. Elders hebben wij reeds aangetoond, dat die straf vroeger *alleen* bestond in eene boete van *f* 10.000 en verbeurdverklaring van het aangehaalde. Die som zal menigeen verbazend hoog in de ooren klinken. Toch is zij veel te gering bij de winst, die behaald wordt, wanneer eene sluikerij op groote schaal gelukkig is volbracht. En wat beteekent zij voor rijkaards, zooals vele pachters zijn? De oud-Directeur der Middelen en Domeinen Castens zeide eens: „Die post schijnt als een gewone post in de begrooting der pachters te zijn opgenomen." M. a. w. Bij het opmaken hunner begrooting houden zij rekening met de mogelijkheid, dat zij die som wel eens zouden moeten neerpassen. Bekend is het feit, dat een invloedrijke Chinees na reeds meermalen *indirect* wegens smokkelen gestraft te zijn, d. w. z. dat een ander in zijne plaats zich schul-

dig bekend had en veroordeeld was, eindelijk weer gestraft werd en toen aan den Chinees, die zich voor hem opofferde, *f* 10.000 medegaf naar den Landraad, zijnde de hoogste boete, waartoe hij kon veroordeeld worden. Inderdaad was dit het vonnis, en na de uitspraak er van telde de veroordeelde de som op de Landraadtafel uit.

Eerst in latere jaren wordt de overtreding ook met gevangenis gestraft. Afschrikkend schijnt die straf, die niet lang duurt, niet te werken.

Het bezit van clandestien opium wordt gestraft met eene boete van *f* 1000 tot *f* 10.000 voor elke hoeveelheid van *honderd* kati's opium of daar beneden en *f* 100 voor elk kati meer; bovendien met gevangenis, de eerste maal voor den tijd van één maand tot drie jaren, en bij herhaling, voor den tijd van drie maanden tot vijf jaren. De gevangenisstraf geldt Europeanen, zij wordt ten opzichte van inlanders en met hen gelijkgestelde personen, dus ook Chineezen, vervangen door dwangarbeid buiten den ketting van gelijken duur. Zoo luidt Art. 23 van het opium-reglement van 25 Sept. 1874. Doch bij ordonnantie van 27 Aug. 1879 is bepaald, dat, als de aangehaalde hoeveelheid niet meer dan één kati bereid of 2 kati ruw opium bedraagt, de schuldigen worden gestraft: de Europeanen met een geldboete van *f* 100 of gevangenisstraf van hoogstens 8 dagen; inlanders, Chineezen enz. met een geldboete van *f* 100 of ter arbeidstelling aan de publieke werken voor den kost zonder loon van ten hoogste 3 maanden.

Wordt dus de smokkelaar al gevat en blijkt zijne schuld overtuigend, de straf, die hem treft, is niet in evenredigheid met de door den delinquent reeds behaalde of te behalen voordeelen, wanneer hij niet betrapt wordt. Door die geringe straf wordt de verleiding te groot om er weerstand aan te bieden. De kans van te slagen is niet gering. Het is te wagen. Gelukt de zaak, men heeft zich groote voordeelen verschaft. En wordt men gevat, zoo heel erg is het dan nog niet.

Zoo wordt het smokkelen veel te gemakkelijk gemaakt. Ook Wiselius heeft daarop met nadruk gewezen.

Bé Ik Sam deed dat ook door het misdrijf naar zijn waren aard te karakteriseeren: „De smokkelkongsi's zijn in waarheid niets minder dan vereenigingen van boosdoeners, die samenspannen tegen de eigendommen van den Staat, en dus vallen onder Art. 196—199 van het strafwetboek voor Europeanen of Art. 197—200 van dat voor inlanders. De smokkelaars maken zich schuldig aan diefstal jegens den Staat, want zij ontnemen den Staat, ondersteld dat deze nog grooter voordeelen dan thans uit het opium zou *willen* trekken, een deel van hetgeen, waarop hij recht heeft; en zij doen dat gewoonlijk onder de verzwarendste omstandigheden (bij nacht, gewapend, in grootere of kleinere benden vereenigd). Naar zijne meening moest dus bij de wet worden bepaald, dat elke aanranding van het Staatsmonopolie beschouwd en gestraft zal worden als een *misdrijf van de ergste soort*. En zulks te zwaarder, daar die benden hare vertakkingen hebben over een aantal gewesten, zelfs tot buiten Java en Madoera.

Bé Ik Sam is niet de eerste, die den aard van het misdrijf op die wijze karakteriseert. De Directeur Rutering zag als gevolg van den sluikhandel „losmaking van de gehoorzaamheid aan de landsregeering," de Gouv.-Generaal Mijer zag in de sluikerij binnen de verboden kringen, „ondermijning van het gezag," de Minister De Waal sprak over den georganiseerden sluikhandel als over eene „samenspanning" der bevolking met de pachters, „tegen het bestuur." Vooral als lieden met Staatsbetrekkingen bekleed, leiding aan den smokkelhandel geven, en op de verklaring van het Gouvernement, dat het opiumgebruik wil tegengaan, antwoorden met slinkschen invoer, behoort hunne daad als verzet te worden beschouwd [75]).

Is deze opvatting juist — en wie, die „het kind bij den waren naam" noemt, ziet in het misdrijf iets anders? — dan is vóór alle dingen noodig eene ernstige opsporing van de schuldigen en, is hun schuld overtuigend gebleken, de veroordeeling tot een straf, die anderen den lust en den moed zal doen vergaan, om zich aan de gevaren van zulk een vloekwaardig winstbejag te wagen.

Bé Ik Sam vraagt niet minder dan dat invoer, verkoop en vervoer van onwettig opium gestraft zal worden, o. a. wat Chineezen en inlanders aangaat, met dwangarbeid in den ketting voor den tijd van 5—10 jaren, benevens eene geldboete van *f* 50.000 tot *f* 100.000. De eisch is niet gering, maar hij zegt: „*De opiumknoeierijen hebben zulke kolossale afmetingen aangenomen, dat een doortastend, desnoods arbitrair optreden der Regeering, een gebiedende plicht is geworden.*"

Zoo ijverig mogelijk moet men er bovendien naar streven om de schuldigen, de ware schuldigen, uit te vinden. Zooals het nu is, bestaat er, zegt Bé Ik Sam, weinig gevaar van in de handen des rechters te vallen. Hij kent een aantal personen, die jaren lang een ruim bestaan genoten, zelfs tot rijkdom kwamen, door het sluiken, *zonder ooit gestraft te zijn.* En Wiselius zegt: „Men kan aannemen, dat tegenover iederen overtreder, die betrapt wordt, er een tiental anderen staan, die de politie en Justitie weten te ontsnappen." Worden zij al eens gestraft, wat heeft dan een paar maanden gevangenis of dwangarbeid buiten den ketting te beduiden, tegenover een zoo gemakkelijk en avontuurlijk en winstgevend beroep als dat van smokkelaars? En die gevat worden — het is een publiek geheim —, zijn toch slechts de *werktuigen* van den rijken smokkelaar, die hen voor het binnenvoeren en overbrengen van het heulsap gebruikt, doch zelf de draden van het net in handen heeft en de groote voordeelen machtig wordt. Zijne handlangers worden misschien gepakt, van schuld overtuigd, en dus veroordeeld, — de werkelijke smokkelaar komt er af met eene kleine tegemoetkoming voor de bereidwilligheid om de zaak voor hem „uit te zitten."

In 1864 schreef de heer De Waal: „De straffen zullen vermoedelijk in den regel alleen de kleine, niet de groote overtreders treffen." De groote plegen door geld en nog eens geld, voor hunne ongerechtighe-

den zich van gérants te voorzien, wien gevangenisstraf niet ondraaglijk is. Zeer zelden vangt men den waren man. Niet zonder beteekenis ook is deze zinsnede uit het Koloniaal Verslag van 1887: „De lieden, die op overtreding van de opiumbepalingen betrapt werden, waren voor het meerendeel inlanders." Doch de Regeering weet zeer goed, dat die arme inlanders of arme Chineezen, althans bij eenigszins belangrijke aanhalingen, slechts de werktuigen zijn van rijke en voorname Chineezen. Het Verslag van 1874 zegt daaromtrent: „Het kan als zeker worden aangenomen, dat zij (de inlanders) voor het meerendeel in dienst waren van Chineezen, tot welke natie grootendeels de personen behooren, die den sluikhandel in het groot drijven en door ruime belooningen zich verzekeren van de geheimhouding hunner handlangers." Die rijkaards ontspringen den dans, en wordt al eens zoo'n smokkelaar opgespoord, dan zijn de bewijzen zijner deelneming nog zoo moeilijk te verkrijgen, dat de rechter haast altijd genoodzaakt is tot vrijspraak over te gaan, zelfs met de moreele overtuiging, dat hij een schuldige voor zich heeft. Zoo werd b. v. in 1885 de Chinees TAU PEK HONG te Buitenzorg vrijgesproken, niettegenstaande bekend was, dat hij het district Tjibaroesa, behoorende tot een verboden kring, met heulsap had overstroomd.

Men zegt, dat de ijver der ambtenaren van de recherche en der personen met het tegengaan van den sluikhandel belast, er veel onder lijdt, dat, gelijk beweerd wordt, van de 10 aanhalingen van opium, die zij, soms na veel moeite en zelfs persoonlijk gevaar, bewerkstelligden, 9 een afloop hebben, waarbij de smokkelaars door den rechter worden vrijgesproken. In een dagblad lazen wij zelfs, dat de Landraad dikwijls veroordeelt, doch dat de Raad van Justitie en het Hooggerechtshof er steeds op uit zijn excepties op te sporen, die tot vrijspraak kunnen leiden.

De integriteit der rechterlijke macht staat natuurlijk vast. Ieder behoort in haar een onbeperkt vertrouwen te stellen. Aan haar twijfelen zou gelijkstaan met *alles* wegcijferen, *alles* opgeven. Maar, zegt het dagblad, die vrijspraken wettigen het vermoeden, dat ergens, bij wie of waar dan ook, een fout, eene onvolledigheid, een gemis aan verband van wetten schuilt, waardoor zelfs het straffen van smokkelaars, die op de daad betrapt worden, nagenoeg onmogelijk wordt gemaakt. Enkelen echter, — wij zeiden het reeds — meestal mindere lieden, worden gestraft. Doch de ware schuldigen zijn zij niet. De schuldigen[76]) huizen in rijke woningen met marmeren vloeren. En het middel, dat wij voorshands, als voorloopigen maatregel, aanbevelen, is: verwijdering van eenige welbekende Chineezen uit Indië.

„Onverwachts.

„Summier.

„Zonder vorm van proces.

„Zonder waarschuwing.

„De politie treedt de woning binnen; gelast den persoon haar te volgen; brengt hem naar een gereedliggend schip, en verzegelt tevens alle boeken en papieren.

„Verwijder tien van die personen.

„En wij zouden wel eens willen zien, of dit niet baten zou."

Inderdaad, deze ernstige les zou voor velen afdoende zijn. En wie moeten dan die personen zijn? Het blad had, drie jaar te voren, eenige groote en kleinere opiumsmokkelaars te Batavia met name genoemd en schreef dus: „Een ieder, die op de hoogte is, die weet wat achter de schermen voorvalt, kent de firma's en de personen ook in Midden- en Oost-Java, die het eiland met gesmokkeld opium verpesten. Verwijdering van eenige smokkelaars, die in paleizen wonen, *dat* is het eenvoudige, *afdoende* middel."

Indien dat zoo is, dan zouden de door Bé Ik Sam aanbevolen straffen, al zijn ze ook „draconisch" genoemd, nog wel eens aanbeveling kunnen verdienen. Hij wil straffen, ook al valt de schuld in rechten niet te bewijzen, zoo deze maar overtuigend gebleken is, en beveelt eveneens uitzetting uit Ned.-Indië aan. De Gouv.-Generaal hebbe slechts Art. 46 en 47 van het Regeerings reglement toe te passen en den schuldigen een langer verblijf in Ned.-Indië te ontzeggen. Die artikelen behooren met [illegible] gestrengheid te worden gehandhaafd en aan de uitzettings-besluiten de grootst mogelijke openbaarheid in de dagbladen gegeven.

Dit denkbeeld heeft niet algemeen instemming gevonden, wijl het uitgaat van de meest mogelijke administratieve willekeur.

Men heeft gezegd: Bé Ik Sam had er zich nog gemakkelijker van kunnen afmaken door deze ééne strafbepaling der Regeering in overweging te geven: „Al wie langs administratieven weg bewezen wordt te handelen in strijd met de vorenstaande bepalingen, wordt, zonder vorm van proces, opgehangen."

De Gouv.-Generaal heeft in 1885, evenals voorheen de heer Duymaer van Twist ten opzichte van een smokkelaar gedaan heeft, genoemde artikelen van het Regeerings-reglement op den Buitenzorgschen Chinees toegepast. Rechterlijk vrijgesproken, is hij door den Landvoogd naar Koepang verbannen. Die maatregel heeft echter heel wat bestrijding gevonden. Het is genoemd [77] een breken met het recht om iemand, die door den rechter vrijgesproken is, bij politieken maatregel te verbannen op gronden, die de rechter heeft afgewezen. Indien men allen wil straffen, die naar de zedelijke overtuiging van het administratief gezag, na vrijspraak door den rechter, schuldig zijn, dan is het beter, zeide de heer Van Gennep, de rechtbanken eenvoudig af te schaffen.

Ook elders [78] is men tegen die administratieve machtsuitoefening opgekomen, omdat deze en de rechterlijke macht in een goed geregelden Staat elk in eigen kring zelfstandig behooren te zijn. Het administratief gezag mag geene overtredingen der strafwet feitelijk berechten. Blijkt in de praktijk, dat de administratieve macht alleen de draagster kan zijn van het gezag in de Indische maatschappij, dan keere men terug tot den vroegeren toestand.

Wij willen noch kunnen over eene rechtskwestie een advies uitbren-

gen. Het wordt zeer zeker van ons niet verlangd. BROOSHOOFT heeft dit op BÉ IK SAM's radicale raadgevingen tegen, dat zij getuigen van *gemis aan rechtsbegrip*. Het is voor dezen jurist een dwaling, dat men met het bedreigen van zware, ja monsterachtige straffen alles zou kunnen dwingen, en ook eene verkeerde meening, dat het evenwicht tusschen de zwaarte van het vergrijp en de straf er minder op aankomt. Men vindt deze opvattingen alleen bij menschen, die van „*het recht*" geene studie hebben gemaakt.

Mochten wij een woordje medespreken, wij zouden ook zeggen, dat het niet aangaat te beweren, dat wanneer er een kwaad aanwezig is en bloeit, het doel om er een eind aan te maken derwijs heilig is, dat daarom *elk* strafmiddel, in het brein van dezen of dien opgerezen, tot bereiking er van, geoorloofd is. Dat is *autoritarisme*, het autoritaire denkbeeld, dat de mannen van het gezag maar door moeten tasten om het doel te bereiken. En dat bedreiging met zware straffen van het kwaad niet altijd terughoudt, is duidelijk in de dagen der Compagnie gebleken, toen tegen den „vuijlen sluikhandel" levenslang bannissement en zelfs de doodstraf bedreigd werd, en desniettegenstaande de „lorredraaijers" zich zóó roerden, dat de Compagnie de vrees uitsprak, dat haar „de beenen van onder het lijf" zouden weggeslagen worden.

Toch mag gevraagd: Wat zou het geweest zijn, als die strafbepalingen eens niet hadden bestaan? WISELIUS had ook den graad en titel van rechtsgeleerde niet. Maar toch meenen wij, dat ieder rechtskundige zijne meening zal onderschrijven, dat hoe gestrenger de straffen zijn voor hen, die het Staatsmonopolie trachten afbreuk te doen en gegrepen en veroordeeld worden, ook des te meer de overtreding bedwongen zal worden. Wat het evenwicht tusschen de straffen en de zwaarte van het misdrijf aangaat, — als BÉ IK SAM en vóór hem de bovengenoemde autoriteiten, den aard van het vergrijp jegens het Staats-opium-monopolie juist hebben omschreven, dan behooren de straffen, daarop gesteld, niet anders dan uiterst gestreng te wezen.

Al rustte de straf alleen op het beginsel: „onschadelijkmaking der overtreders voor de maatschappij;" *a*) al had de leer der gerechtigheid uitgediend en was alleen de *salus publica*, het algemeen welzijn, grond en tevens grens der straf; — schoon tegen dit beginsel is aangevoerd, dat daardoor het onderscheid tusschen misdrijf en overtreding wordt opgeheven, en juist de noodzakelijkheid om de orde te handhaven, ook in andere gevallen wel eens kon doen besluiten tot het toepassen der

a) Volgens Mr. VAN HOUTEN in zijn: „Das Causalitätsgesetz" berust het recht om tot verantwoording te roepen en te straffen, op het recht van zelfverdediging; de bepaling van de *maat* der straf kan en mag niet afhankelijk gemaakt worden van de meerdere of mindere zedelijke schuldigheid, maar uitsluitend van het gevaar, dat de maatschappij bedreigt, gelijk dan ook in het nieuwe strafrecht de maatstaf der strafbepaling alreeds is geworden de meerdere of mindere gevaarlijkheid van den misdadiger. Ook Dr. A. BRUINING houdt dit (*Tijdspiegel*, Mei 1889) voor den waren grond en vorm van het strafrecht. En volgens Mr. BROOSHOOFT is de grond tot het recht van straffen: onschadelijk maken, waarbij echter zoo weinig inbreuk op de vrijheid van den schuldige gemaakt wordt, als de individualiteit van den laatste of de omstandigheden van zijn misdrijf toelaten, zonder het doel der onschadelijkmaking te missen.

ergste straffen, zoodra het algemeen welzijn dat vordert en men geen anderen weg ziet om misdaden tegen te gaan —; al zouden wij tot geen prijs willen terugkeeren tot den tijd, dat men zeer kwistig met allerlei monsterachtige folteringen omging, — dan nog zou er althans voor verbanning en uitzetting der opiumsluikers alle grond bestaan. Want ontzaglijk zijn de nadeelen, die zij in de inlandsche maatschappij aanrichten.

Wat geeft de Regeering op als het doel van haar opium-monopolie en opium-verpachting?

Zij zegt op het gebruik door de pacht een hooge belasting te leggen, opdat het heulsap daardoor onder het bereik van weinigen zou komen en het gebruik zou worden begrensd.

Nu afgescheiden van de vraag of deze opvatting gezond, deze praktijk te verdedigen is, het staat onomstootelijk vast, dat het *doel* prijzenswaardig is en het, waar het steeds in het oog gehouden wordt inderdaad het volk in stoffelijken en zedelijken zin ten goede zal komen. De sluikers daarentegen zijn, zoo dikwijls zij opium clandestien invoeren en omzetten, bezig dat goede doel tegen te werken, en dus de wezenlijke belangen der bevolking te benadeelen. Als zoodanig zijn zij voor de maatschappij gevaarlijk, en behooren dus onschadelijk gemaakt te worden. Het laatste worden zij niet door hen eene geldboete te laten betalen, die de rijke kongsi's gemakkelijk dragen en die, vergeleken bij de groote winsten, die zij op andere tijden maken, als een druppel water bij de zee is. Ook niet door eene gevangenisstraf van eenige maanden, die spoedig voorbijgaan en meer luierende dan werkende worden doorgebracht, om na dien korten tijd hun bedrijf weer op te vatten, zonder misschien later ooit meer gestraft te worden.

Dat doel wordt bereikt, als men hen van het terrein hunner verboden exploitatie's voor geruimen tijd verwijdert.

Maar dan moeten ook de gangen der pachters met argusoogen bespied, en op hen zonder consideratie de strafbepalingen worden toegepast, zoo dikwijls zij op import of debiet van smokkelopium worden betrapt. In den laatsten tijd zijn geen opiumpachters ter zake van sluikhandel vervolgd en veroordeeld. „En toch," zegt de heer Struick, „zijn er gegevens genoeg om het vermoeden, dat zij smokkelen, bijna in zekerheid te veranderen." Doch al wierden zij ook volgens het huidig reglement veroordeeld, het zou niet afschrikken. Een *pachter* betaalde vroeger tot tweemaal toe eene boete van ƒ10.000. Wat konden hem die bagatellen schelen! Hij bleef pachter, bleef in zijne omgeving, en heeft waarschijnlijk met niet geringe voordeelen zijne praktijken voortgezet.

Dat zou zijn opvolger vermoedelijk niet gedaan hebben, als hij terstond, van schuld overtuigd, uit zijne omgeving en vele bezittingen voor geruimen tijd was weggevoerd.

In 1864 werd gestraft de schatrijke *pachter* te Semarang, die nog wel Majoor-titulair der Chineezen aldaar was. Men had de zekerheid bekomen, gelijk wij boven reeds hoorden, dat hij de leiding had van

eene groote smokkelarij over Midden-Java, waarin hij werd gesteund door den *Kapitein* der Chineezen te Poerworedjo en den *Luitenant* te Banjoemas. Hij kwam voor den strafrechter voor eene smokkelpartij, waarbij, naar wij meenen, voor *drie ton* opium in het spel was, die men gepoogd had te Tjilatjap binnen te brengen, doch er gecalangeerd werd. Een conspiratie tusschen drie personen, door de Regeering met posten van vertrouwen begiftigd, en als zoodanig belast met de handhaving der politie!... De hoogste titularis was tevens de hoofdleider!

En wat was de straf, die hij beliep?

Hij moest boete betalen en werd ontzet uit zijne betrekking van Majoor, maar hij behield zijne vrijheid, en werd in zijne bewegingen onbelemmerd gelaten.

Het is hem blijkbaar niet moeilijk gevallen later den rang van Majoor weer terug te krijgen [79]).

Kan iemand meenen, dat zulk eene strafoefening de pachters afschrikt? Wij leggen nog eens op het woord „pachter" nadruk. Zelfs Bé Ik Sam zegt met zoovele woorden, dat de meeste pachters smokkelaars zijn. Heel zijn betoog rust eigenlijk op die bekentenis. Wat meer is, hij komt er voor uit, dat hij, vele jaren zelf pachter geweest zijnde, „meermalen op verkeerde wegen (is) medegesleept." Waar hij echter de smokkelaars karakteriseert als personen, die zich aan diefstal jegens den Staat schuldig maken, daar schijnt hij te *vergeten*, dat men die „boosdoeners" niet alleen buiten de pachters te zoeken heeft. Immers, hij zegt, dat de smokkelaars groote schade berokkenen aan den Staat *en aan de pachters*. Dat hij als reden, dat hij meermalen verboden wegen bewandelde, de „natuurlijke zucht tot zelfbehoud" opgeeft, en voortdurend betoogt, dat de pachters *moeten* smokkelen om bij de hooge pachtsommen, die zij opbrengen en de beperkende bepalingen die er voor hun debiet bestaan, niet ontzaglijk groote verliezen te lijden, is geene verontschuldiging. Niemand aanvaardt gedwongen de pacht. Dat zou de Chinees niet zoo licht doen, als zware straffen gepaard met ruïneuse boeten voor hem te duchten waren, zoodra hij een verboden handeling pleegt. De heer Keuchenius zeide dan ook: „Strengere middelen zijn noodig om af te schrikken. De Gouv.-Generaal moest iederen Chinees, die betrapt wordt op sluikhandel..... uit Indië verwijderen." En nu herhalen wij, dat wij dezen maatregel zouden toejuichen, niet alleen omdat als er eenmaal een monopolie bestaat, dat ook gehandhaafd dient te worden en men voorkome, dat de winsten in de zakken van onderkruipers verdwijnen, — maar ook en vooral, omdat door de smokkelaars, pachters en niet-pachters, de lagere en hoogere belangen der bevolking, die de Regeering vóór die der Staatsvoordeelen heeft te behartigen, op hoogst treurige wijze worden geschaad en het goede doel der Regeering verijdeld.

Terwijl dat doel altijd op het papier heeft gestaan als: beteugeling van een kwaad, speculeert de smokkelaar juist op de aanwezigheid er van en voedt het om zich zelven te verrijken. Maar om dezelfde reden zou eene geduchte straf moeten worden bedreigd tegen allen, die

op eenigerlei wijze medewerken om niet-schuivers tot schuivers te maken, en slachtoffers van deze ondeugd kweeken. Verbanning worde het onverbiddelijk gevolg voor allen, die in een verboden kring of buiten een officieele verkoopplaats het opium, ook maar in de geringste hoeveelheid trachten te slijten of eenige poging aanwenden om iemand naar de kit te lokken.

Als zoovele personen, die nu tot één à drie maanden gevangenisstraf veroordeeld worden wegens opium-debiet, eens onherroepelijk verbannen werden, wij meenen, dat het getal dergenen die, „verboden wegen" bewandelen, wel belangrijk zou verminderen !

In Japan is zelfs het *gebruik* van opium verboden. Gevangenisstraf en dwangarbeid zijn er bedreigd tegen hen, die opium prepareeren of slijten ; een gebouw afstaan tot het gebruik er van ; gereedschappen of toestellen, die voor het rooken van opium passen, vervaardigen, invoeren, ten verkoop aanbieden, of zelfs maar in hun bezit hebben. De eene vorm van overtreding wordt natuurlijk zwaarder bezocht dan de andere, doch sommige worden zelfs met levenslangen dwangarbeid gestraft.

Mr. J. W. Mc Carthy heeft in „*The Friend of China*" een vertaling van de in Japan bestaande bepalingen gegeven. En het *Indisch Weekblad van het Recht* (No. 4527) zegt van dit strafwetboek, dat het „van de verlichte beginselen van den tegenwoordigen tijd doortrokken is[80])." Het laatste mag misschien tot aanbeveling strekken om de strafbepalingen, die in Ned. Indië tegen den invoer en den verkoop van smokkelopium gelden, met eenige graden te verhoogen. Hierop bestaat onder het ministerie Keuchenius hoop, en dus ook de verwachting dat in verband met de handhaving der bepaling op het aantal openbare verkoopplaatsen en het streven naar uitbreiding der verboden kringen, wel ietwat minder gunstige tijden voor de smokkelaars aanbreken.

Zal het inderdaad zoo worden, niet alleen op het papier, maar ook in de werkelijkheid? Er zijn ambtenaren, die zich ernstig hebben voorgenomen, van af 1 Jan. a. s. flink en doortastend op te treden tegen de ongeoorloofde praktijken, die er bestaan en ook den pachter niet te sparen. Zij grijpen er den moed toe, wetende dat zij Minister en Gouv.-Generaal achter zich hebben.

Velen hebben zich teleurgesteld gevoeld, dat de Minister bij de behandeling der opiumkwestie in de Volksvertegenwoordiging, zich niet beslister heeft uitgesproken, niet *meer* heeft beloofd.

Zijn er ongetwijfeld redenen geweest, die den Minister weerhouden hebben van meer te zeggen, het gevoel van teleurstelling is toch ontstaan uit het besef, dat *ingrijpende* hervormingen hier noodig zijn, dat men die ook wenscht, en ze van dezen Minister heeft verwacht.

Men meende, dat de heer Keuchenius, genoegzaam voorbereid om reeds terstond doortastend op te treden, geen twee jaar noodig had van voorbereiding, want wat Mr. Keuchenius tot hiertoe heeft *toege-*

zegd zijn maatregelen, die, hoe wenschelijk ook op zichzelve, den wortel van het kwaad onaangetast laten.

En zal zich de afwezigheid van eene *voldoende* politie-macht, ondanks de beste bedoelingen der Regeering, nu niet evenzeer doen gevoelen als tot op heden het geval was?

Dat tot hiertoe naar verhouding van de groote hoeveelheden, die binnengesmokkeld worden, zoo weinige en zoo zelden beduidende aanhalingen plaats hebben, ligt dat aan den *onwil* of aan de *onmacht* der politie?

Zal daarin nu op eenmaal verandering komen?

Zal die *kunnen* komen, zoolang niet jaarlijks een 5 à 6 millioen beschikbaar wordt gesteld om den sluikhandel langs de geheele kust van Java te bestrijden en men voorts de binnenlanden overdekt met een heirleger van politie-dienaren en spionnen?

En zal het dan nog niet voortgaan, dat men wel de concurrenten der pachters vat, maar op de pachters zelve geen vat heeft, wanneer de voorwaarden voor de pacht altijd van dien aard blijven, dat het Bestuur bij den zedelijken plicht, dien het heeft den pachter van een Gouvernementsmonopolie zooveel als mogelijk is te beschermen, wel „genoodzaakt" is, om, gelijk Bé Ik Sam zegt, „de oogen te sluiten voor transactiën, ook al weet het, dat die strijdig zijn met de letter der wet?"

Zal niet de pachter, die nog altijd *millioenen* aan pachtschat in 's Lands kas stort, ontzien en gespaard moeten worden, opdat hij in staat zij die gelden bijeen te zamelen?

Als hem eens werkelijk het smokkelen afgeleerd werd, van waar zou de pachtschat komen?

Om de pachters naar billijkheid te kunnen vervolgen, zooals men dat anderen doet, zou vooral Art. 7 van het opiumpacht-reglement veranderd moeten worden, d. i. zou het den pachter mogelijk gemaakt moeten worden, om zonder dat hij zich van smokkelopium voorziet, te zorgen, dat, „in de kitten het debiet van opium geregeld plaats vinde," of m. a. w.: de maxima-verstrekkingen zouden weer door eene ongelimiteerde verstrekking moeten vervangen worden.

„Dat nooit!" heeft de Minister gezegd.

Maar indien niet dit — en het heeft, gelijk wij zagen alles, alles tegen zich, en de Regeering stelt dan toch strenge straffen op het smokkelen, die eerlijk worden toegepast — dan kan zij met het *verpachten* van den verkoop van opium wel ophouden!

Wil de Minister het zoover trachten te krijgen?

God geve het!

Want anders, waarlijk, wij zijn beducht, dat al dacht men een strafstelsel uit met straffen die „raak" zijn, met boeten van tienduizenden, met rotantuchtiging, met jarenlangen arbeid met den ijzeren ketting aan de hand of het been, met brandmerken, met verbanning en zooveel meer als scherpzinnigheid en vindingrijkheid in staat zijn uit te denken, men den smokkelhandel toch niet zal vernietigen.

De tegenwoordige Regeering zou moederland en koloniën voor altijd aan zich verplichten, als zij Java van de opium*pacht* verloste!

HOOFDSTUK XVI.

De geschiedenis der opiumpacht, haar gericht.

Wij staan aan het einde van ons overzicht en van onze beschouwingen aangaande het opiumbedrijf.

Onder den indruk van het geheel konden wij ons niet weerhouden van de vrees uit te spreken, dat, wat men ook wijzige, verandere, verbetere, en hoe men ook straffe, de smokkelhandel ons toch ten slotte de baas zal blijven, tenzij men kort en goed, met het *pachtstelsel* breke. „Verander, wijzig, hervorm wat en zooveel u goeddunkt, zoolang het pachtstelsel blijft, blijft er corruptie, is geen gezonde toestand mogelijk." [81])

Wij moeten — dat is *der langen Rede Kurzer Sinn* — van het pachtstelsel af.

Hooren wij den heer Kielstra: „Wijziging in het pachtstelsel helpt niet, ... de ondervinding heeft geleerd, dat alle goede bedoelingen met de wijziging van stelsel beoogd, schipbreuk hebben geleden. De pachters lachten met elke regeling en gingen hun gang." .... „Daar is, naar onze overtuiging, maar één middel om het kwaad niet langer te laten voortwoekeren: *onvoorwaardelijke loslating van het pachtstelsel.*"

Zoo ook de heer Brooshooft: „De pachters en het pachtstelsel, dat altijd grove misbruiken met zich brengt, moeten weg." „Op den weg van verpachting moet teruggekomen worden, wil men de bevolking niet zedelijk, lichamelijk en geldelijk geheel te gronde richten." „Verandering in den toestand, *met behoud van het stelsel*, is een onbegonnen werk."

Bij die stemmen hebben zich in den laatsten tijd gaandeweg die van anderen, van velen gevoegd, die geacht mogen worden over de zaak rijpelijk te hebben nagedacht.

Het pachtstelsel moet vallen.

In waarheid, de geschiedenis der opiumpacht is haar gericht.

AANTEEKENINGEN.

---

1) De heer VAN GENNEP in de Tweede Kamer.

2) Mededeelingen Ned. Zend. Gen. 29e deel, 1e stuk, lezing over „de Chineezen in Ned. Indië."

3) *De Locomotief*, 21 Nov. 1887.

4) *Daghregister gehouden in 't Casteel Batavia.* Het wordt thans in afleveringen uitgegeven door het Bataviaasch genootschap van Kunsten en Wetenschappen, onder toezicht van Mr. N. A. VAN DER CHIJS.

5) TROOSTENBURG DE BRUIN, de Hervormde Kerk in Oost-Indië.

6) Behandeling Indische Begrooting 1888.

7) Stellen wij het geheel der uitgaven voor het Gouvernement op 800.000 gld. dan is dit ruim berekend. De inkoopsprijs is thans gemiddeld 1250 gld. zilver = 1562 gld. koper per kist. Eene hoeveelheid van 423 kisten kost dus bij inkoop 660.938 gld. koper.

8) Daarvoor kan de smokkelhandel het artikel wel leveren als deze het tegen 1562 gld. per kist inkoopt. Per kist *f* 1562, d. i. per kati 15.62 gld., zoodat er per kati dan nog ruim 24 gld. voor gemaakte onkosten en winst overblijft.

9) Dit was dadelijk weer een fout. Als aangrenzende districten in éene hand komen, wordt de contrôle van de pachters op elkander minder, en dus het smokkelen voor hen gemakkelijker.

10) De heer DUIJMAER VAN TWIST verklaarde dit later in de Tweede Kamer. Zitting van 15 Febr. 1859.

11) *De Gids*, 1888, N°. 10.

12) DE WAAL, de opiumpacht op Java, 1864 blz. 43.

13) Idem, blz. 34.

14) 4 October 1875.

15) Als, of zoo dikwijls althans dit het geval is, kan het in de Koloniën slechts den wensch algemeener maken, die gaandeweg door meerderen gedeeld en uitgesproken wordt, dat Indië *in Indië* bestuurd worde, en in Holland het *opper*bestuur in den waren zin des woords door de *Regeering* uitgeoefend worde, terwijl bij de wetgevende macht aldaar slechts de *contrôle* berust. Zooals het nu feitelijk staat, heeft de Volksvertegenwoordiging in Nederland het opperbestuur in handen, en deze is, naar het woord van den heer LEVYSSOHN NORMAN (Zitting Tweede Kamer, 16 Nov. 1888) uit den aard der zaak het minst geschikte lichaam om de behoeften en nooden van het koloniaal gebied, dat geheel buiten haar sfeer, buiten haar dagelijkschen gezichtskring ligt, te kennen.

16) Dit getal was ruim tien jaar geleden, zelfs 2793, doch is sedert jaarlijks kleiner geworden. In 1857 en 1858 waren zelfs 292 verkoopplaatsen opgeruimd. De heer DE WAAL heeft echter verklaard, dat zeker de helft van de kitten slechts op 't papier bestonden. Opiumpacht blz. 31.

17) Open Brief blz. 1.

18) „Eene openbare overtreding moeilijk te beletten!" roept de heer DE WAAL uit: „Dit rondventen *moet* ten krachtigste tegengegaan worden. Het is een rechtstreeksche en ongetwijfeld wèlslagende aansporing tot gebruik. Het werpt ons geheele kittenstelsel omver.

23

19) De opiumpacht op Java, blz. 23 v. v.

20) Zitting van 25 Oct. 1870.

21) Zitting Tweede Kamer, 11 Maart 1872.

22) Achter de bijlagen van het Kol. Verslag van 1880 kan men eene kaart vinden, aanwijzende de streken, waar tot heden geen opium mag ingevoerd of gesleten worden.

23) *Batav. Nieuwsblad*, 26 Nov. 1887.

24) De Waal, opiumpacht, blz. 23 v. v.

25) Idem, blz. 52.

26) De opiumpacht, waarmede groote kapitalen gemoeid zijn, wordt in den regel niet gedreven door één persoon, maar door eene *kongsi* (vereeniging) van Chineezen, die er, de een voor hoogere, de ander voor lagere sommen bij geïnteresseerd zijn, en natuurlijk allen medewerken om de eigen pacht te bevoordeelen, ook door die van andere kongsi's afbreuk te doen. Boven hoorden wij reeds van eene machtige pachters-kongsi op Midden-Java, opgericht en bestuurd door den majoor-titulair Beh Ing Tjoe. (Zie over hem en zijne vennootschap, De Waal, Opiumpacht, blz. 39).

28) Zulk een model is te vinden in: „De opium-reglementen" van G. A. de Koning, blz. 23.

29) April 1888.

30) Maart 1889.

31) Zitting, 22 Nov. 1887.

32) April 1888.

33) *Ind. Gids*, Maart 1889. Bij het begin van den nieuwen pachttermijn is de hoeveelheid, welke de pachters van het Gouvernement inkoopen, gewoonlijk het hoogst. Zie b.v. 1881, het eerste jaar van den driejarigen termijn 1881—1883 en 1884, het eerste jaar van den termijn 1884—1886. Als dat ook voor de loopende pacht (1887—1889) het geval mocht zijn, dan zullen de cijfers van het Kol. Verslag van 1890 omtrent het debiet van Gouvernements-opium al zeer treurig zijn.

34) Maart 1889.

35) De brochure van den heer Struick: Opiumpacht of opiumregie?

36) 14 Juni 1889.

37) *Ind. Gids*, Sept. 1889.

38) Eerste Kamer, Zitting 21 Jan. 1886.

39) Opium-reglement 1874 Stbl. N°. 228 Art. 9.

40) id. id. Art.

41) Ordonnantie, Stbl. N°. 214.

42) Zie de Koloniale Verslagen.

43. o. a. *De Locomotief* 22 Nov, 1886.

44) Zitting 22 Nov. 1887.

45) Open brief, pag. 8.

46) Openbare Geheimen blz. 22.

47) *De Ind. Gids* 1880 p. 568.

48) Dr. Sollewijn Gelpke spreekt er van als hem bekend, *Ind. Gids*, ibidem.

49) *Vragen des Tijds*, October 1888.

50) Nommer van 12 Juli.

51) Rede van den heer Van Dedem in het Indisch genootschap 26 Maart 1872.

52) *De Locomotief*, 30 Maart 1889.

53) *De Locomotief*, 25 Mei 1889.

54) *De Telephoon*, 22 Maart 1889.

55) *De Locomotief*, 14 Nov. 1888.

55) *De Locomotief*, 5 Febr. 1888.

56) Wiselius berekent, dat de pachter het opium, de pachtsom daaronder begrepen, 3 à 4 maal duurder betaalt dan de smokkelwaar bij inkoop kost, zoodat hij, wilde hij zijn opium tegen denzelfden prijs als het smokkelopium verkoopen, wel 6 maal meer zou moeten slijten dan de smokkelaars omzetten.

58) *De Locomotief*, 5 Maart 1887.

59) idem 12 Maart 1887.

60) Zie b.v. Kol. Verslag van 1874.

61) *De Locomotief*, 8 Juni 1889.

62) Idem, 16 Maart 1887.

63) Brooshooft, blz. 125.

64) Kol. Verslag van 1883.

65) *De Locomotief*, 2 Nov. 1886. Een ingezonden stuk.

66) Zie Deel I, hoofdstuk XIX.

67) Open Brief, blz. 28, 29.

68) *Nieuwe Rott. Courant* 17 Juli 1886.

69) Dr. Wijnmalen.

70) *De Locomotief*, 1 Nov. 1886.

71) Volgens het Kol. Verslag van 1887 bedroeg het verschil van den prijs, waarvoor het opium door het Gouvernement was ingekocht en dien waarvoor het aan de pachters geleverd werd, *f* 20.10 per kati Levantsch en *f* 16.60 per kati Bengaalsch Voor 1887 was het verschil geraamd op *f* 20.25 en *f* 17.— per kati. Voor 1888 was die winst gesteld op *f* 21.45 per kati Levantsch en *f* 19.20 per kati Bengaalsch opium. De vermoedelijke winst op het in 1886 geleverd opium zou *f* 3.169.266 bedragen; voor 1887 was die geraamd op *f* 3.216.140.

72) *De Locomotief*, 26 Dec. 1887. Eén ding wil ons in dat artikel niet duidelijk worden. Dr. G. zegt dat door verlaging van den inkoopsprijs van het opium de pachter *meer pachtschat* zal betalen, zoodat de schatkist er geen schade bij lijdt. Wij merken echter op, dat de pachter dan in ongunstiger conditie komt dan thans. Nu betaalt hij een hoogen pachtschat, maar neemt van het Gouvernement niet meer opium dan hij, gelijk Bé Ik Sam zegt, „welstaanshalve" verplicht is, en stelt zich schadeloos door het debiet van misschien dubbel zooveel goedkooper waar. Voordeel kan er alleen in gelegen zijn voor den pachter, als hij ook bij het Gouvernement goedkoop opium kan bekomen en de pachtschat niet stijgt. Moet hij *hooger* pachtschat betalen, omdat hij de grondstof goedkooper krijgt, dan komt het voor hem op hetzelfde neer. De pachter zal, naar ons voorkomt, den pachtschat *niet* verhoogen. Of bedoelt Dr. G., dat de *Regeering* den pachter hooger eischen zal stellen, hooger pachtschat zal *vorderen*? Maar dan is het niet onmogelijk, dat zij tevergeefs uitbesteding der pacht zal houden. Als er evenveel aan pacht en opium moet betaald worden als thans, en er geen gelegenheid meer bestaat om met smokkelen „zaken" te maken, wie zal dan pachter willen zijn?

73) Rapport der Commissie uit de Tweede Kamer in zake de kwestie der opiumkit op het landgoed van den Heer Huijgen de Raat, daar tegen den zin en zonder voorkennis van den landheer opgericht, waarover deze zich zonder resultaat herhaaldelijk bij de Indische Regeering beklaagde, doch eindelijk door het Opperbestuur, na uitgebracht rapport der genoemde Commissie, in het gelijk werd gesteld. De Tweede Kamer besliste dat die grondeigenaar niet gedwongen mocht worden, zulk een inbreuk op zijn eigendomsrechten te dulden.

74) Memorie van antwoord 1881.

75) De Waal, De opiumpacht blz. 44.

76) *Java-Bode*, Juli 1880.

77) Mr. Van Gennep, Zitting 2e Kamer 12 Nov. 1886.

78) Eerste Kamer.

79) Mr. L. W. C. Keuchenius. Zitting Tweede Kamer 22 Nov. 1887. Men zegt, dat deze Chinees zijn titel terugkreeg, omdat hij bij gelegenheid van rijstgebrek in eene afdeeling der residentie Semarang, de bevolking van voedsel heeft voorzien.

80) *De Ind. Gids*, Februari 1882 blz. 183.

81) Idem, Januari 1889.

DERDE DEEL.

OORZAKEN VAN EN AANBEVOLEN MIDDELEN TEGEN HET OPIUMKWAAD.

TOT RECHT BEGRIP.

Het resultaat, dat ons onderzoek opleverde, stemt tot nadenken.

Dat de opiumpacht moet vallen, hoe eer des te beter, laat, ook na ons onderzoek, schier geen twijfel over. In de pacht schuilt de hoofdoorzaak van het kwaad. Naar de letter bedoelt het stelsel beperking van het opiumgebruik. In de werkelijkheid heeft het de consumtie aldoor doen toenemen. Het laatste is het doel der pachters, en het zal hun doel zijn, zoolang het pachtstelsel gehandhaafd, en er uitbreiding van debiet mogelijk blijft. Tegen de behendigheden der praktijk van deze lieden zijn andere maatregelen noodig dan die, welke tot hiertoe getroffen werden.

Een zoo ingrijpende hervorming als boven genoemd werd, wordt hier dringend gevorderd.

Aan de onvoldoende middelen tot beperking van het opiumverbruik wordt de treurige toestand geweten. Dat verwijt treft de Regeering. Een nauwgezet onderzoek is noodig om te weten of er gronden voor bestaan, wier geldigheid erkenbaar is. Elke uitspraak, die slechts op losse oordeelvellingen berust, moet hier, als geheel onbetrouwbaar, worden afgewezen.

Ons onderzoek drong ons de noodzakelijkheid aan te toonen van den strijd, dien men tegen de pachters, welke Chineezen zijn, en tegen het Chineesche element op Java in het algemeen behoort te voeren en die, gelijk velen betoogden, aldoor urgenter is geworden.

Eene beschouwing over de Chineezen en over de praktijken der pachters biedt ons weinig verkwikkends. Zij werpt ook over de toekomst der Koloniën een somber floers.

De veelbesproken invloed der pachters op het bestuur kon door ons niet met stilzwijgen voorbijgegaan worden. Van iemand persoonlijk te willen grieven of kwetsen, was geen sprake.

Vooral waar van rechtszaken sprake is, moet ieder bij het oordeelen de grootste billijkheid betrachten. Op dit gebied begaat men zoo licht eene vergissing.

Afgescheiden hiervan, is de pacht toch ten volle veroordeeld. De verschillende wijzigingen in het stelsel, hoe ook beurtelings als heilzaam aangeprezen en toegepast, hebben tot beperking van het opiumgebruik geene waarde gehad.

In dit derde deel wordt de aandacht gevraagd voor de middelen,

aanbevolen als doeltreffend tot stuiting der uitbreiding en tot beperking der consumtie. Daarvan zal den lezer een denkbeeld worden gegeven. Het betaamt te luisteren naar ieder, die naar betere paden heeft gewezen. Aan een beoordeeling van eenig nieuw stelsel wagen wij ons niet. Wij laten slechts anderen spreken. De vraag naar de uitvoerbaarheid legt hier groot gewicht in de schaal. De Regeering is nog angstvallig in het hervormen. Zij wikt en weegt met de grootste omzichtigheid. De belangen der schatkist, de zorg voor het financieel evenwicht wegen zwaar. Toch er zijn verschijnselen, die aantoonen, dat ook aan hare zijde erkenning is van de juistheid der theorieën, op welke de steeds talrijker wordende hervormingsgezinden hun begeerte gronden. En het verlangen naar eene degelijke reorganisatie bestaat. De aandrang daartoe wordt sterker. Men treedt met bepaalde voorstellen op. Dit vermeerdert de belangstelling in de kwestie. Dit wettigt de verwachting, dat men op den goeden weg is gekomen en zal voortschrijden.

Men neme in aanmerking, dat de Regeeringsbemoeiing hier met vele bezwaren gepaard gaat, vooral met het oog op den sluikhandel, waartegen ook bij de invoering van een nieuw stelsel, alle voorzorgen moeten genomen worden ten einde zijne bevordering tegen te staan.

In de toenemende belangstelling der natie zoeke de Regeering haar steun, en op de oplossing van het moeilijk probleem dient zij het aan te leggen.

Moge ook de inhoud van dit deel daaraan bevorderlijk zijn, en in zijne gevolgen blijken te hebben medegewerkt tot stuiting van een handel, „die niet alleen onteerend is voor hen, die hem drijven, maar ook voor de overheid, die hem gedoogt en er revenuën van trekt"!

HOOFDSTUK I.

Zoo niet langer.

Het opiumpachtstelsel moet vallen. In dat *stelsel* zelf schuilt de oorzaak van alle kwaad, want het maakt vermindering van het opiumgebruik tot eene utopie.

Beperking daarvan heet het doel, de zedelijke strekking der opiumpacht.

Eene eerlijke en consequente toepassing van dat beginsel wordt door de pacht zelve onmogelijk gemaakt.

„De opiumpacht moet een eerlijke pacht worden!"

Maar hoe verkrijgt men een eerlijke pacht met — pachters?

Eene eerlijke toepassing van het beginsel is slechts mogelijk bij zulk eene regeling van den verkoop, waarbij de verkooper geen persoonlijk belang heeft bij eene grootere mate van omzet.

De verkoop van het opium, waarbij men beperking en eindelijk vernietiging van het gebruik op het oog heeft, moet men niet aan pachters toevertrouwen.

Wil dus de Regeering aan de zedelijke strekking van de opiumbelasting vasthouden — en de belangen der bevolking eischen, dat zij dit doe —, dan moet het stelsel van verpachting onvoorwaardelijk worden prijsgegeven, hoe eer hoe liever.

Daarbij komt, dat ook de vastheid van het Oppergezag van Nederland over Indië de loslating van het pachtstelsel schier onbetwistbaar gebiedt.

Ziedaar wat gaandeweg meer de overtuiging is geworden van vele bekwame en ernstige mannen, die het opium-vraagstuk hebben *bestudeerd*, en die ons hebben medegedeeld op welke gronden die overtuiging rust. De aandachtige lezer heeft ze zelf bij het lezen van de vorige bladzijden reeds ontdekt. Wij willen ze hier in een korte uiteenzetting en ter inleiding op het laatste deel van dit werk nogmaals, en thans meer in hun verband, aanwijzen.

Het volgende is, naar wij meenen te mogen verwachten, den geduldigen lezer, die onze beschouwingen volgde, duidelijk geworden:

De pachters van het debietrecht van opium in het klein zijn er steeds op uit zooveel opium te slijten als hun maar eenigszins mogelijk

is. Dit ligt in den aard der zaak. Zij moeten vooreerst uit de winst de hooge pachtsommen goedmaken. Zij hebben, gansch natuurlijk, de bedoeling zich eene belangrijke winst als overschot te verzekeren, die in den regel niet behaald kan worden met den verkoop der door de Regeering bepaalde en hun verstrekte hoeveelheden opium. De zeer hooge pachtschat wordt er niet eens door gedekt. Veel minder nog kunnen zij hun doel bereiken, wanneer zij, gelijk vooral in de laatste jaren het geval was, minder opium van het Gouvernement nemen dan waarop zij recht hebben.

Zij maken hunne winsten, voorzoover zij zich in den strijd tegen smokkelaars, die met de pacht niets hebben uitstaan, weten staande te houden, door zich bij anderen van gesloken opium te voorzien of zelf te sluiken of te doen sluiken, en deze smokkelwaar met het opium, dat hun langs wettigen weg is verstrekt en voorzooveel het aan het einde van den pachttermijn niet aan den Lande wordt teruggegeven, onder de bevolking van de hand te doen.

De pachtsommen waren in de laatste jaren voortdurend gestegen, het debiet van clandestien opium moet dus in verhoogde mate hebben plaats gehad, en het opiumgebruik dus gestadig, ten nadeele der bevolking zijn toegenomen.

De Regeering heeft tegen den sluikhandel eenige, maar geen afdoende maatregelen genomen.

Niettegenstaande het opiumgebruik zijn slachtoffers] lichamelijk, maatschappelijk en zedelijk vernietigt, deze verwoesting verder om zich heen grijpt, naarmate het debiet van het opium toeneemt, en de Regeering gaandeweg meer overtuigd is geworden, dat het gebruik van opium „een ramp" is, — het stelsel van verpachting bleef toch tot op heden gehandhaafd.

Van verschillende zijden is aangetoond, dat het gebruik per se nog meer moet toenemen, en de daartegen genomen maatregelen steeds voor het grootste gedeelte doelloos zullen blijken, zoolang het pachtstelsel niet wordt prijsgegeven. Het behoud er van staat gelijk met den pachter in de gelegenheid te blijven stellen de pachtsom aan de Regeering maandelijks uitbetaald, terug te verdienen en bovendien eene goede winst op het uitgeschoten groot kapitaal te maken, en de Regeering is gehouden den pachter bij dat streven te beschermen. Is er eens een monopolie, dan moet er ook bescherming zijn. Zij wordt dan ook bij de uitbesteding der pacht van Regeeringswege den pachter toegezegd.

In hoever men kan zeggen, dat het Gouvernement zich van zijn plicht kwijt om te verhinderen, dat smokkelaars den pachter onderkruipen en zijne belangen schaden, is geen vraag meer. Er is meermalen over geklaagd, dat de pachter zelf *genoodzaakt* is een vrij talrijk politie- en spionnenpersoneel te hebben om zijn recht tot alleenverkoop tegen indringers te verdedigen. Dit is een abnormaliteit. Verzekert het Gouvernement hem het uitsluitend debietrecht, en betaalt deze daarvoor eene

hooge som gelds, dan behoort het ook te zorgen, dat alleen *hij* verkooper zij, m. a. w., dat alle smokkelhandelaars van zijn pachtperceel verwijderd blijven.

Waar nu van Regeeringswege, naar luid van veler klachten, te weinig verricht wordt om den sluikhandel van met den pachter concurreerende smokkelaars te weren, daar — wij zagen het — bestaan gewichtige redenen om te vermoeden, dat zij den pachter op andere wijze steunt, n.l. door voor zijne met de verordeningen strijdige praktijken de oogen te sluiten, en dus, in strijd met de zedelijke strekking der pacht, de uitbreiding van het opiumdebiet haar gang te laten gaan.

De volgende regelen laten geen twijfel over aangaande hunne beteekenis: *a*) „Als wij hen niet helpen, zeggen de pachters niet in staat te zijn op te brengen wat de Regeering van hen te vorderen heeft . . . . Er bestaat wel geen voorschrift: „Maak het den pachters naar den zin; zorg, dat zij aan hunne verplichtingen kunnen voldoen;" maar ieder ambtenaar droeg het bewustzijn bij zich, dat hij zijn loopbaan in gevaar bracht, als hij niet in dien geest handelde. De ambtenaren, die niet indirect medewerkten om hen aan duiten te helpen, kwamen met eene zwarte kool aan den balk. Die het wèl deden, voeren er gunstig bij; kregen den naam van uitstekend voor de belangen der schatkist te zorgen en verzekerden hunne toekomst." En de volgende regelen van Dr. GRONEMAN laten evenmin aan duidelijkheid te wenschen over: „Wanneer de Residenten hierin (in het stilzwijgend dulden, dat het aantal geheime verkoopplaatsen telkens vermeerderd werd) den pachter niet ter wille waren, konden zij verzekerd zijn, dat hij zijn pachtschat niet betalen, of dat de verpachting voor een volgenden termijn veel minder opbrengen zou; en een Resident, die de belangen der schatkist zoo slecht diende, kon, zoo geene hoogere invloeden hem beschermden, gerust alle hoop op bevordering of handhaving in 's lands dienst opgeven, terwijl daarentegen eene belangrijke verhooging van den pachtschat wel eens door eene koninklijke onderscheiding gevolgd werd."

De geschiedenis van de berucht geworden opiumkit op het land Gemoelak [2]) bewijst, volgens Dr. GRONEMAN, hoe groot de bescherming is, die de pachters van Regeerings- en dus ook van Bestuurswege, zelfs bij onrechtmatige handelingen genoten. Wij hopen, dat daarin althans verandering zal zijn gekomen na het „mannelijk en eerlijk woord" van den Gouv.-Generaal Mr. PIJNACKER HORDIJK, die vóór de onlangs plaats gehad hebbende verpachting, zeide, dat daarbij van het „plichtbesef" der hoofden van Gewestelijk Bestuur wordt verwacht, dat zij de bestaande verbodsbepalingen op den verkoop van opium met onverbiddelijke strengheid zullen handhaven.

De Regeering zelve weet wel beter, dan dat het kwaad daarmede aan banden gelegd zal zijn. Immers ook de Memorie van toelichting op de Begrooting spreekt voor het volgend jaar van „noodige veranderingen"

a) Wij zijn zoo vrij in de volgende citaten den tegenwoordigen tijd gedeeltelijk in den verleden tijd te veranderen.

buiten de reeds genomene, en de pacht wordt slechts voor één jaar gegund, opdat niet voor geruimen tijd de gelegenheid daartoe zou zijn afgesneden.

„Vermoei u niet," zoo zouden wij echter tot haar kunnen zeggen, „o Regeering! met wijzigingen en verbeteringen van het pachtstelsel, die toch ijdel zullen blijken. Er is geen verbetering denkbaar, tenzij gij dit er aan geeft. Zoolang Gij uw stelsel handhaaft, hebt Gij ook — en ziehier eene bijomstandigheid, die het karakter der opiumpacht op Java des te bedenkelijker maakt — met Chineezen te doen, en de exploitatie van het monopolie door Chineezen is zeker wel de ernstigste zijde der geincrimineerde verpachting."

Verlangt men dus, dat de Regeering zal eindigen met den opiumverkoop te verpachten, daarop mag aangedrongen worden door eene verwijzing naar het feit, dat de pacht in handen van Chineezen het bedenkelijke der verpachting zeer vermeerdert.

De lezer zij zoo goed iedere objectie tegen deze stelling voorloopig terug te houden. Wij zullen trachten haar te bewijzen.

HOOFDSTUK II.

„Sa Majesté l'Argent."

B ij a l d i e n d e R e g e e r i n g d e C h i n e e z e n a l s p a c h t e r s l o s l i e t, z o u a a n h e t o p i u m g e b r u i k d e g r o o t s t e s l a g z ij n t o e g e b r a c h t.

Zoo ongeveer luidt de uitspraak, die wij ergens aantroffen en die volkomen weergeeft hetgeen steeds beter wordt ingezien. Met eene enkele uitzondering toch waren steeds Chineezen pachters van het recht tot verkoop van opium in het klein en ze zijn dat nog. Ook toen de Ned. Handelmaatschappij de pacht exploiteerde, deed zij dit hoofdzakelijk door Chineezen als onderpachters, slijters enz.

Het is daarom in den strijd tegen het pachtstelsel van niet geringe beteekenis, dat men een juist oordeel bezitte over den aard en het streven der Chineezen; daarom vooral, dat, bij langere handhaving van het stelsel, zij het wel altijd zullen zijn, die naar de pacht dingen.

Aan hen wijden wij de volgende bladzijden.

§ 1. Karakterbeschrijving der Chineezen.

De opvattingen, die in Indië van het karakter en streven van den Chinees in het algemeen bestaan, getuigen volstrekt niet voor de zedelijke waarde van dezen emigrant uit het groote „Rijk van het Midden", in Ned.-Indië of van diens afstammelingen. Men kan niet zeggen, dat hij gewild is. Het Chineesche volk staat bekend als een door en door zelfzuchtige, koelberekenende, zich geheel op het stoffelijke richtende, naar geld

strevende natie. Om aan die egoïstische, geheel materiëele gezindheid bevrediging te verschaffen, versmaadt het ook onzedelijke middelen niet. Zoo laag wordt de staartdragende natuurgenoot in de algemeene schatting van Ned.-Indië, gesteld, dat daar het woord „Chinees" zoo ongeveer het kort begrip inhoudt van al wat bedrieglijk is. De uitdrukking: „het is een Chinees" heeft daar eene eigenaardige beteekenis. Majoor PERELAER, die gewoon is de dingen bij den naam te noemen en met onverbloemde termen te velde trekt tegen zooveel, dat, naar zijn en veler oordeel, onedel en onverdedigbaar is, schrijft den Chinees de grootste bereidwilligheid toe om alles aan te vatten, hoe afzichtelijk en walglijk ook, indien het slechts uitzicht biedt op vermeerdering van zijn geldelijk vermogen; en van de onedele bedrijven, die hem „walglijk en afzichtelijk" voorkomen, noemt hij met name: „het houden van bordeelen, van pandjeshuizen, van speelholen en — het slijten van opium." De voormalige Directeur der Middelen en Domeinen, later Minister, de heer DE WAAL, geeft de opinie over den Chinees aldus terug: „In het oog van den type-Chinees heiligt het eigenbelang alle middelen. Zelfs de aanzienlijke koopman en landeigenaar schamen zich niet oneerlijk te zijn: getuige eene reeks van bedrieglijke bankbreuken, enz." Een „oud-hoofdambtenaar" zegt ook, dat de Chinees, als hij er zijn voordeel in ziet, gemakkelijk failleert en brutaal genoeg is om met tonnen gouds bankroet te gaan of een ellendig accoord te presenteeren, om echter spoedig als een phoenix uit zijn asch te verrijzen. De groothandel had daarvan vaak droeve ondervindingen. Elders is te lezen: „De Chineezen hebben geen geweten, of een zoo groot als hun embonpoint, waarop zij zich zoo gaarne toeleggen." En weer elders: „De Chinees heeft bij aankomst in Indië zijn geweten uitgeschud, en draagt daardoor de corruptie in den zak." Dr. I. I. M. DE GROOT, de bekwame Chinoloog, komt tegen dergelijke harde oordeelvellingen wel op [3]), en verwerpt ze als te kras en eenzijdig, maar PERELAER is daardoor in zijne opinie over hen niet veranderd, en weinigen zijn er zeker, die de gunstige meening van den heer DE GROOT deelen.

Meermalen is tegen de voor den Chinees weinig vleiende beoordeeling van vele schrijvers aangevoerd, dat andere landaarden, zooals de Javaansche en de Europeesche, zich even gemakkelijk zouden laten vinden voor min edele bedrijven, als, volgens den heer PERELAER, de Chineezen uitoefenen, indien het dezen maar niet aan voldoend kapitaal voor de meesten van die ondernemingen ontbrak. Doch voor niet *allen* is een groot kapitaal noodig, b. v. voor het houden van een bordeel of een pandhuis. Tal van bordeelen zijn dan ook in handen van inlanders. En wat Europeanen en met dezen gelijkgestelden aangaat, evenals in Europa vindt men ook in Indië onder hen houders van kroegen en bordeelen, van pandhuizen en speelbanken. En wat praktijken betreft, die met den opiumverkoop in verband staan, tal van *inlanders* leenen er zich gewillig toe voor de som, die de Chinees hun daarvoor biedt of belooft. En heeft PERELAER eens gezegd, dat nooit eene *Europeesche*

DERDE DEEL.

OORZAKEN VAN EN AANBEVOLEN MIDDELEN TEGEN HET OPIUMKWAAD.

firma zich met den handel in opium heeft willen afgeven, de ondervinding heeft geleerd, dat, helaas! sommigen onzer eigen landgenooten niet zoo afkeerig zijn van grootere of kleinere winsten door het slijten er van te behalen.

Noode schrijven wij dit laatste neer, maar de eerlijkheid verbiedt het verzwijgen van een feit, dat ook in de Koloniale Verslagen niet onvermeld is gebleven. In dat van 1874 wordt als een „treurig verschijnsel" vermeld, dat „Europeanen en met dezen gelijkgestelden..... zich mede tot het drijven van sluikhandel verlagen." In dat van 1877 is sprake van de aanhaling van smokkelopium bij een Europeaan. Dat van 1879 zegt opnieuw, dat in Kedoe en Soerakarta ook Europeanen aan den sluikhandel medeplichtig waren. Volgens het Verslag van 1887 kwamen in een vorig jaar onder de overtreders *minder* Europeanen voor dan vroeger. Toch lieten zich sommigen er mede in, want, verhaalt het Verslag: „Hieruit mag niet worden afgeleid, dat hunne deelneming in den sluikhandel zou afnemen; voor het tegendeel bestaan zelfs aanwijzingen." KIELSTRA zegt, dat volgens de Regeeringsverslagen meermalen Europeanen — en niet altijd uit „de heffe des volks!" — gemoeid waren in vieze opiumzaken. En BÉ IK SAM schreef, dat hij niet alleen een aantal inlanders en Chineezen, maar ook Europeanen „kent," „die jarenlang een ruim bestaan genoten en meermalen tot rijkdom kwamen door den opiumsluikhandel." En verder, [4]) dat „de brutaalste smokkelaars onder de Europeanen worden aangetroffen." De poging tot invoering op 26 Nov. 1886 van opium tot eene hoeveelheid van 115 KG. in tinnen flesschen onder flesschen rooden wijn verpakt — de beruchte Chateau Lafitte-zaak — komt op rekening van een voornaam, met gewichtige handelsbetrekkingen bekleed Europeaan. De smokkelaar, die voor den rechter bekende uit zijn smokkelarij vroeger minstens *f* 700 's maands inkomen te hebben genoten, was een Europeaan. De heer BROOSHOOFT deelt in zijne „Memorie" mee, dat onder degenen, die opium van Singapore ontbieden, en het op Bali opslaan en doen afleveren aan hen, die daartoe van hunnentwege eene aanwijzing ontvingen op de entrepôt-houders aldaar, zich misschien ook wel Europeesche kooplieden, vooral te Soerabaya, bevinden. En in zijn met gloed geschreven en van heilige verontwaardiging over „het opiumschandaal" trillend artikel, [5]) zegt ERNST: dat „er, helaas! zooveel oud-Indiërs in Nederland zijn, die aan het opium een gemakkelijken ouden dag hebben te danken"; „zooveel belanghebbenden," die van het opium geen kwaad willen hooren, omdat zij „in hunne zoete rust voor geen geld ter wereld willen gestoord worden." Majoor KIELSTRA, die de verpachting der tolpoorten aan Chineezen beschreef, en heel wat van de door de pachters en hunne handlangers bedreven knevelarijen heeft te verhalen, zeide: „Men smaalt op de Chineezen als woekeraars, als lieden, die tot bevrediging hunner geldzucht, niet voor de grootste misdaden terugdeinzen. Doch wat zou er geschied zijn," gaat hij voort, „wanneer de tolpoorten waren verpacht geweest aan Europeanen, van welken landaard ook, wanneer men

dezen *implicite* gezegd had: maakt van uw intellectueel overwicht over den Javaan gebruik om hem zooveel mogelijk uit te zuigen; wij zullen u steunen met al onze macht, wanneer gij ons een aandeel geeft van uwe winst? Zouden er zich dan geene Europeesche pachters hebben opgedaan; en zouden deze anders gehandeld hebben dan de Chineezen?" Mogen wij D. gelooven, dan zijn in den laatsten tijd opiumovertredingen *vooral bij Europeanen* geconstateerd. Deze Redacteur van het *Bataviaasch Nieuwsblad* zal er licht meer van weten. En niet hij alleen. Ook *De Locomotief* (5 Juli 1889) sprak van vele aanhalingen in de laatste dagen bij Europeanen gedaan, en berichtte bij een hunner te Semarang de ontdekking van ongeveer 480 thail.

De lezer ziet, dat wij niet verbloemen wat kwaads er onder onze eigen landgenooten schuilt om *alleen* de Chineezen als belust op de schandelijke voordeelen uit den opiumhandel af te schilderen. Ook willen wij niet geacht worden te beweren, dat onder de Chineezen geene gunstige uitzonderingen voorkomen. De heer KIELSTRA kan gelijk hebben, dat de meeste bankinstellingen en groote handelshuizen in Indië zich van Chineesche kassiers bedienen, „*omdat zij in deze het meeste vertrouwen meenen te kunnen stellen.*" Europeanen, bij bankinstellingen in Ned. Indië werkzaam, hebben ons hetzelfde verzekerd. Toch meenen wij, dat er grond bestaat voor de meening, dat de weinigen onder de velen, die deze vertrouwde betrekkingen vervullen, niet als bewijzen voor een algemeenen regel kunnen gelden. Zeker zijn er onder de Chineezen personen, die recht hebben op den naam van eerlijke, trouwe, fatsoenlijke lieden. Doch er zijn onder hen ook botteriken en luiaards. Daarom echter zal niemand de Chineesche natie als onkundig en traag afschilderen. Evenmin nu kan het oordeel over het zedelijk gehalte der Chineezen in het algemeen gunstig luiden, *omdat* men *wel eens* brave en eerlijke lieden onder hen heeft aangetroffen.

Men zou er zonder twijfel meer vinden, als Nederland het ook maar eenigszins ernstig had opgenomen met de pogingen om de Chineezen op Java te „kerstenen", en hen dus tot eene andere en hoogere levensbeschouwing te brengen. De wensch daarnaar is meermalen uitgesproken; overleggingen hebben ook wel eens plaats gehad, met missionneeren is in deze eeuw een aanvang gemaakt, maar de arbeid is spoedig opgegeven, en het heeft verder geen naam wat gedaan is om de heillooze invloeden, die van de Chineesche Kolonie uitgaan, in heilzame krachten om te zetten. En toch leert de ondervinding in China en daarbuiten, welk een gunstigen invloed Chineezen, eenmaal Christen geworden, door hun intellectueel overwicht en hunne werkzaamheid kunnen oefenen. Daar ook zijn inhalige, materialistische Chineezen omgezet in menschen, op wie te rekenen valt als er offers gebracht moeten worden voor de zaak van het Godsrijk, en als zij maar geld hebben, zijn zij bereid dat bij duizenden te storten voor belangen, die der bevolking om hen heen tot zegen strekken. Onder de, helaas! nog weinige Chineezen op West-Java, die tot het Christendom zijn overgegaan, wordt geijverd ter wille

van de „onzienlijke" dingen. Al wat verder over hen zal gezegd worden kan dan ook voor een deel niet anders zijn dan een aanklacht tegen ons, die de Chineezen lieten voor wat ze waren.

En het gros van hen wordt nu b. v. door Mr. S. C. H. NEDERBURGH, [7]) oud-Resident en lid in den Raad van Ned.-Indië, gekarakteriseerd als „schrander, handig, gevat, buitengewoon naarstig, zuinig en — veelal gewetenloos." In een brief van een Londensch correspondent van het *Handelsblad* komt een en ander voor uit het verslag van den Britschen consul te Shanghai, betreffende de Chineesche banken. Daarin verklaart de consul, dat de Chineesche kooplieden zeer vertrouwenswaardig zijn, en als bewijs daarvan gezegd, dat de Hongkong en Shanghai Banking Corporation gedurende de 25 jaren, dat zij met de Chineezen in Shanghai voor honderden millioenen taëls zaken deed, geen enkel Chineesch faillissement had. Geantwoord wordt hierop [8]): „Het is in Ned.-Indië anders. Niet alleen waar een handelshuis, maar waar zelfs de Hooge Regeering met de Chineezen transactiën doet, zooals bij de opiumnegotie, pleit de ervaring voor de soliditeit der Chineezen in Ned.-Indië niet zeer sterk."

Nu mogen er Europeanen zijn, die aan het onedel drijven en de vuile winsten van den smokkelhandel geen weërstand kunnen bieden, deze worden dan toch, krachtens een hooger gestemd gevoel van welvoeglijkheid in de Europeesche kringen, als schandvlekken dier maatschappij beschouwd en door hunne medeburgers wordt hun alle achting ontzegd.

Het zou dan ook slechts een bewijs zijn, dat het rekenen met de consciëntie, of met fatsoen en stand in de Europeesche maatschappij in Indië jammerlijk aan het dalen is, als waar moest blijken, wat de Redacteur van het *Bat. Nieuwsblad* schreef, [8]) dat voor de Europeanen de kwade reuk van het opium-smokkelen weggaat. Vroeger was dit wèl het geval, zegt hij. Menschen, die u in Holland lachend zouden vertellen, dat zij op zoo'n heel slimme manier een stukje brusselsche kant over de grenzen hadden binnengesmokkeld of een kistje Hollandsche sigaren in Engeland, zouden het als eene doodelijke beleediging hebben opgevat, indien men beweerde, dat zij op Java opium hadden gesmokkeld. Dit vreemde verschijnsel — want in beginsel zien wij geen verschil tusschen het smokkelen van kant, sigaren of opium — is toe te schrijven aan den slechten reuk, waarin alles wat op opium en opium-smokkelen betrekking heeft, altijd heeft gestaan. Iemand, die het smokkelde, werd door de meeste menschen beschouwd als tot niet anders te kunnen behooren dan tot het uitvaagsel der maatschappij. Vroeger hoorde men dan ook slechts van verloopen en werkloos zijnde Indo-europeanen, die opium smokkelden. Tegenwoordig echter? Er komt bij u op het kantoor een net gekleed jongmensch met beleefd verzoek zijn naam niet in de courant te vermelden; hij is n.l. zooeven van Singapore gearrivreerd per Fransche mail, en wordt beschuldigd in zijn koffers clandestien opium te hebben om dat in te voeren; de volbloed Europeesche chef van een handelskantoor wordt wegens opium-

smokkelarij voor den rechter getrokken en veroordeeld; een Europeesch commissionair wordt gebruikt om clandestien-opium langs den gewonen koninklijken weg, maar natuurlijk verborgen, in te voeren. Vroeger werd het binnengesmokkeld in vieze darmen of in kleine onooglijke, kwalijkriekende doosjes; tegenwoordig geschiedt het in koffers en reisvaliezen, in flesschen van tin tusschen wijn in kisten, ja zelfs wordt het opgeborgen in brandkasten, eene eer, die in het dagelijksch leven slechts aan papieren en voorwerpen van de hoogste waarde te beurt valt. En als men er nu maar eerst aan gewoon is, Europeanen, die tot den fatsoenlijken stand gerekend worden te behooren, opiumdelicten te zien bedrijven, dan zal ongetwijfeld, zoo voorspelt de heer D., het smokkelen door Europeanen nog geheel andere proportiën aannemen.

Evenwel, ondanks deze sombere beschouwing, die zeker niet van grond is ontbloot, is er toch altijd nog een hooger gestemd gevoel van zedelijkheid in de Europeesche maatschappij, dat velen moet weerhouden door opium-smokkelen zich gemakkelijk fortuin te maken, ja, naarmate in Nederland de afkeer van al wat met het opium in verband staat, toeneemt, zal ook in de Indische maatschappij de weerzin tegen opiumzaken sterker worden.

Voor den Chinees en de Chineesche maatschappij schijnt dat zedelijkheidsbesef niet te bestaan. Hij is in zijne handelingen door geene strenge godsdienstige of zedelijke voorschriften beperkt. En daaraan zal het wel hoofdzakelijk zijn toe te schrijven, dat wèl het Chineesche, doch niet het Europeesche element in Indië, naar het recht tot het houden van opiumkitten, zoo goed als van pandhuizen en speelholen, *openbaar* mededingt.

Niemand op Java verwondert zich, dat een Chinees opiumpachter is. Als echter eens een Europeaan naar de pacht ging mededingen!....

Het is in den Chinees begrijpelijk, dat hij geen hooger begeerten kent dan naar geld en nog eens geld, bewust of onbewust volgeling als hij is van den uit deze natie voortgesproten wijsgeer, die tot dogma zijner maatschappij stelde:

„De wijze haakt naar niets, dat boven hem is."

Zuiver materialistisch dus!

Geen wonder, dat zij, die den Chinees kennen, hem „de vleeschgeworden schraapzucht" noemen. „Men heeft," zegt Mr. Nederburgh, „hem (den Chinees) wel eens vindingrijkheid ontzegd, maar misschien ten onrechte. Althans heeft zij hem nooit gefaald bij het zoeken naar middelen om 's Lands wetten en rechten te ontduiken, zich invloed te verschaffen, en den Inlander uit te zuigen...."

Reeds in 1084 komen klachten voor over verdrukking en knevelarijen, waaraan de Chineezen zich jegens het volk schuldig maakten.

„Buigzaam en zonder hinderlijk eergevoel of vooroordeel, weet hij zich in alle omstandigheden te schikken. Geen doeltreffend vleien en kruipen is hem te laag." Ieder, zelfs de rijke, Chinees is in den vorm zeer onderworpen. Een onbeschofte Chinees is tegenover een Europeaan,

eene zeldzaamheid. Wat echter achter den grijnslach van den „eeuwig lachenden" Chinees aan slechtheid verscholen is, lazen wij elders, zouden geen duizend Lavaters in even zoovele jaren op hunne gezichten kunnen lezen of vermoeden, zelfs niet door langdurige, nauwgezette betasting hunner kale schedels. „Onze begrippen van zedelijkheid zijn hem veelal vreemd. Gewetensbezwaren en medelijden staan hem zelden in den weg bij zijn streven naar rijkdom...." „Geen winstgevende arbeid is hem te zwaar, te gevaarlijk of te onaangenaam."

Zoo luidt het oordeel van een hoogst bekwaam man, die tal van jaren in Indië heeft doorgebracht, en in zijn ambtelijke loopbaan wel in de gelegenheid is geweest de Chineezen, vooral de meestvermogenden onder hen, gade te slaan en te leeren kennen.

§ 2. Chineesche praktijken. Tegenover den inlander.

Een gewezen Redacteur van een Indisch dagblad [9]) zegt van de Chineezen, bepaaldelijk van hen, die zich in het binnenland gevestigd hebben, het volgende: „In de binnenlanden zijn zij, in welken stand zij er komen, een vloek voor de bevolking; zij zuigen den inlander uit, brengen hem tot den bedelstaf en bederven zijn lichaam met opium. Arm, doodarm komt de Chinees in de desa, zijn eenigste kapitaal bestaat uit wat op crediet gekochte, in den regel half verlegen handelsgoederen *a*) en zijne relaties met den pachter of smokkelaar van opium. Doch weldra komt hij waar hij wezen wil; nederig, kruipend als een slang, komt hij elke deur binnen." „Hij doet — zegt de heer Van Kesteren — als een druppel olie op het papier, hoe langer hoe verder zich uitbreidende, hoe langer hoe meer bedervende en besmettende. Niet dat hij den inlander slaat, hij mat hem slechts af. Niet dat hij steelt, daarvoor is hij te geslepen. Niet dat hij gezaghebbenden omkoopt, hij geeft hun slechts geschenken en steeds met eene betuiging van allen eerbied." — „En is hij eenmaal gekomen, waar hij wil, is het desabestuur door hem gewonnen, door schulden in zijne macht, dan toont hij zich zooals hij werkelijk is; dan blijkt het, dat in den hulpvaardigen, kruipenden Chinees een tyran verscholen was, lager en verachtelijker dan eenig ras ter wereld ooit heeft voortgebracht, dan is hij door middel van het dorpsbestuur, dat vroeg of laat in zijne handen komt, de meester der desa — zij het dan ook een niet-officieele — geworden, en gebruikt hij zijne macht om den inlander alles te ontnemen wat hij heeft, de eer zijner vrouw en dochters niet uitgezonderd, dan wordt hij van bloedzuiger beul...." En de heer Van Kesteren zegt elders: „Waar een Chinees woont, wordt bijna immer de wet ontdoken, wordt knoeierij gepleegd, de inlander mishandeld en opium verkocht. Het desabestuur is door hem bedorven en ook nog iets hooger op staat menigeen onder zijn invloed."

Een ware ramp voor de bevolking is het voorschotten-stelsel, door

a) De zoo arme inlandsche bevolking vraagt alleen naar den prijs, niet naar de betere of slechtere kwaliteit van eenig artikel. Daarom vindt hun goed aftrek.

de Chineezen sterk geexploiteerd, en waardoor zij den inlander geheel van zich afhankelijk maken. Zij geven geld vooruit op het product van den landbouw, het te veld staand gewas, maar daarbij zorgende, dat die voorschotten niet zeer aanzienlijk zijn, zoodat de kans voor verlies bij nietnaleving der aangegane voorwaarden eenigszins kan opwegen tegen de winst bij naleving. In vele gevallen geven zij zelfs geen voorschot anders dan onder waarborg van eenig onderpand, en zij zorgen wel zooveel mogelijk, dat de landbouwer in staat zij aan zijne verplichting te voldoen. Zij laten hun waakzaam oog voortdurend gaan over het veld, waarop zij het verleenden, dat er dan ook gewoonlijk beter uitziet dan de andere velden. De rente van voorschot op het rijstgewas bedraagt gewoonlijk 100 % en meer per 7 of 8 maanden. Meestal bedingt de Chinees een pikoel padie voor elken gulden voorschot. Soms moet de inlander bij den oogst geheel zijn product aan voorschot en rente afstaan. Dan heeft hij natuurlijk niet te eten. Doch de Chinees geeft hem dan terstond vooruit op een volgenden oogst, en zoo blijft deze altijd als schuldenaar aan hem verbonden. Zoo toont hij te weten, hoe hij den inlander behandelen moet om alles van hem af te halen.

In de maand November brak er een opstandje uit onder de Chineezen te Jogjakarta, naar het schijnt tengevolge van de gestrengheid waarmede door den tegenwoordigen Resident de bepalingen op het passen-stelsel wordt gehandhaafd. Meer dan honderd Chineezen werden gearresteerd, en toen in hunne woningen onderzoek werd gedaan en de daarin aanwezige vrouwen werden ondervraagd, is aan het licht gekomen dat velen dier in verhoor genomen Javaansche vrouwen, door hunne ouders aan de Chineezen wegens schuld waren afgestaan en door de ouders zelve bij de Chineezen waren gebracht geworden.

Het was een der eerste bemoeiingen van den Gouv.-Generaal Daendels het doen van „voorschietingen" op het gewas volstrekt te verbieden sub poene van nulliteit. In een ordonnantie (d. d. 14 Juli 1808) zegt hij, dat het schandelijke daarvan algemeen erkend wordt en daarom tot tegengang er van reeds vroeger *verscheidene* orders zijn „geëmaneerd". „De goede ingezetenen gaan er door gebukt onder het kwellende juk van hunne (der Chineezen) hebzucht;" „den landman worden er de vruchten van zijn zweet en arbeid, met een ongehoorden woeker door ontspeeld." In dien tijd werden niet zelden zelfs geheele desa's aan de Chineezen verhuurd. Ook dit verbood Daendels voor eens en altijd, en hij beval strenge handhaving van het verbod, als noodig „tot welzijn van den lande en van de goede op- en ingezetenen."

Er is dus alle reden toe, dat de Regeering van verschillende zijden wordt aangespoord om tegen het indringen der Chineezen, indien al geen barrière, dan toch zeker een aanzienlijk contrepoids op te werpen.

Dit, oordeelen velen, is tot hiertoe niet genoegzaam geschied.

Zeker, er bestaan bepalingen op hunne vestiging in Ned. Indië. Doch het is een bekend feit, dat die bepalingen niet altijd met de noodige gestrengheid zijn toegepast. Iedere Chinees, die voet aan

wal zet, moet voldoende middelen van bestaan bezitten of met zekerheid kunnen aantoonen, dat hij door arbeid in staat is in zijne behoeften voorzien. Is hij daartoe niet in staat, dan mag hem geene vergunning tot vestiging op het grondgebied van Ned. Indië worden verleend. De Chineezen echter doen vaak, alsof dat voorschrift niet eenmaal bestond. Zij komen en vestigen zich ergens, alsof zij daartoe het volste recht bezaten, totdat het bij een of andere gelegenheid dezen of genen van 's Gouvernementsambtenaren noodig blijkt naar hunne passen onderzoek te doen, en er eenigen met geldboeten worden gestraft, of naar China teruggezonden. Het laatste heeft in den jongsten tijd nog al eens plaats gehad, doch niet naar den zin van de heeren Chineezen, zoodat er dan nu ook te Soerabaya sprake was van de oprichting eener kongsi, met het doel een fonds te stichten, om, in afwachting van betere dagen, aan Chineesche nieuwelingen oogenblikkelijk na hunne aankomst werk te verschaffen, ten einde alzoo hunne terugzending onmogelijk te maken.

Hoewel geen Chinees mag reizen zonder pas, is toch het binnenland met Chineezen overstroomd, en de groote gemakkelijkheid, waarmede zij zich overal nestelen, is aan den invloed van de rijke Chineezen te danken. Zij bewegen zich vaak in de binnenlanden, alsof daarop geene enkele beperkende bepaling bestaat.

Hoe brutaal zij kunnen te werk gaan, blijkt uit het volgende courantenbericht: De Kapitein-Chinees te Semarang deed bij den Resident aanvrage voor een honderdtal nieuwelingen, om acte van vast verblijf. Gewoonlijk werden die zonder onderzoek aan den Kapitein ter uitreiking afgegeven. Nu echter kwam de assistent-Resident voor de politie op het gelukkig denkbeeld om die verblijf-acten zelf uit te reiken, en hij riep tot dat einde de belanghebbenden te zijnen kantore op. Toen bleek, dat van het honderdtal geen $^2/_3$ ter hoofdplaats aanwezig was; reeds vóór dien tijd, dus zonder acte, waren zij het binnenland ingegaan. Waren de Chineesche hoofden hiermede onbekend? Of waren de lieden misschien in het bezit van valsche passen of namen?

Er werd ondersteld, dat die Chineezen in de Vorstenlanden waren, en zich daar als zooveel bloedzuigers en opiumsmokkelaars onledig hielden. En dat vermoeden werd bevestigd. Er werden ± 400 Chineezen opgepakt, als clandestien in Soerakarta verblijf houdende en in de binnenlanden rondzwervende. De favorisatie der Chineezen, het oogluikend toelaten, dat zij zich vrijheden aanmatigen, die zij als vreemde Oosterlingen niet bezitten, is menigeen een doorn in het oog.

Heeft de Regeering begrepen, dat de loop eener volksemigratie toch niet te keeren is, gelijk Dr. J. J. M. de Groot betoogt [10]), en heeft zij, door de onvruchtbaarheid van allerlei bepalingen tegen de Chineezen in andere landen, zelfs van onmenschelijke handelingen en moorddadige kruistochten, overtuigd, geen vergeefsche belemmerende maatregelen willen nemen?

§ 3. De beweerde onmisbaarheid, en: de betoogde noodzakelijkheid van maatregelen tegen de Chineezen.

Door velen is gezegd: Men kan in Indië den Chinees niet missen. Men moet dat element niet tegenhouden; dat zou groote nadeelen opleveren. Het heeft zich reeds te lang en te zeer in de Indische maatschappij vastgewerkt.

Ja maar, zoo wordt gerepliceerd: de Chineezen verdringen het Europeesche bestanddeel. En nu is „gastvrijheid eene heerlijke deugd, maar als iemand ze zoo ver drijft om zijn woning open te zetten voor individuën, van wie hij niets beters verwachten kan, dan dat zij, eenmaal binnen, hem zelven of althans zijne huisgenooten weg zullen dringen...., dan gaat het mooie van de gastvrijheid er af." [12])

Dit doen de Chineezen op Java. Het is een feit, dat geen Europeaan tegen hen concurreeren kan. Dat is trouwens ook in Amerika (Californië, het goudland), in Australië en overal gebleken. Overal, waar het Chineesche element zich uitbreidde, is later de kreet gehoord: „The Chinese must go!" Die lieden ontwikkelen eene ongeloofiijke arbeidskracht en hebben zeer weinig behoeften. Zij voeden zich met rijst, visch, eenige weinige groenten en drinken meest alleen water of thee. Woning, kleeding enz. kosten hun daarbij zeer weinig. Daarom kunnen zij zich met geringe winst tevreden stellen, winsten, waarvan de Europeaan onmogelijk leven kan, vooral niet in een land, waar het klimaat hem alle overmatige inspanning verbiedt. De Chinees verdraagt het klimaat en spant zich ongeloofelijk in voor weinig geld, en daarom bedienen zich grondbezitters en fabrikanten gaarne van die goedkoope en goede werkkrachten, en voorzien Europeanen zich bij voorkeur in de Chineesche toko's, waar letterlijk van alles te bekomen is tegen prijzen, vaak heel wat lager dan in de Europeesche winkels. Maar een gevolg daarvan is, dat de blanke arbeiders zonder werk en brood zijn en de Europeesche kleinhandel er gaandeweg meer onder lijdt.

Aanleiding is er dus wel voor velen om het Chineesche element als in de hoogste mate hinderlijk, te verafschuwen. Terwijl de Europeaan er geheel ondergaat, werkt de Chinees zich in korten tijd op van knecht tot heer. Tal van nieuweling-Chineezen, die bijna naakt op Java komen, zijn na verloop van 10 jaar bezitter van een steenen huis, hebben een toko, die zij aldoor uitbreiden, en „geuren" dat het een aard heeft. Het laatste geldt vooral de hier geborenen, minder de Singkeh's, de in China geborenen. Waaraan de *pur sang* Chinees ook lijden mag, aan praalzucht lijdt hij stellig niet. De in Indië geborenen echter des te meer. Daarin, gelijk in meer, wijken zij van de echte Chineezen af. Wat verstandelijke scherpte en ijver betreft blijkt het, dat in hunne aderen het bloed van het gele ras sterk vermengd is met dat van het Javaansche, dat, wat intellectueele ontwikkeling, schranderheid en werkzaamheid betreft, met het Mongoolsche ras in geen vergelijking kan komen. De op Java geboren Chineezen hebben

althans wel zooveel van hunne vaderen, dat zij den inlander op alle mogelijke wijze weten te exploiteeren. Wij noemden ook de praalzucht van den Chinees. En wij leggen daarop nadruk. Het ligt in zijn aard ja, te *genieten* van het eenmaal verworven geld. Toch is er opzet bij in het spel, wat men zou kunnen noemen: door het tentoonspreiden van eene groote weelde anderen te tergen. Met zijne prachtige huizen, fraaie meubelen, vele sieraden enz. steekt hij gaarne anderen de oogen uit.

Een vorm van de praalzucht van den op Java geboren Chinees is ook, dat hij zeer tuk is op eene sierlijke *equipage*, want dat vooral loopt in het oog: een fraaie mylord of gemakkelijke landauer, bespannen met paarden waarvoor hij honderden guldens uitgeeft. „En zoo draaft in al zijn trots en ijdelheid de koning der eeuw, *„sa majesté l'argent"*, gelijk hij genoemd is.

Aanschouwelijk wordt de verwaande Mongool op de volgende wijze voorgesteld, [13]) een beschrijving, die wij hier voornamelijk opnemen, omdat zij ons een opiumpachter teekent.

Een nieuweling, een Europeaan, is op eene der kleine plaatsen in Midden-Java aangekomen. Tegen den avond gaat het Europeesch publiek, dat spoedig is opgenoemd, uit wandelen. Onder de wandelaars is ook het hoofd van plaatselijk Bestuur, de assistent-Resident. De nieuweling ziet hoe de wandelenden zich bij elkaar aansluiten, en zich blijkbaar, pratende en lachende, amuseeren. Daar komt in de verte een keurig rijtuigje aan, met een span bruine sandelwoods, die glimmen als een spiegel. Het tuig ziet er netjes uit en de koetsier draagt livrei. Een Chinees zit er in, Europeesch gekleed, en, behalve aan zijn minder horizontale oogen, alleen kenbaar aan zijn staart. Overigens verschilt zijne kleeding al heel weinig van die van den Europeaan, alleen de zijne is wat netter, want hij besteedt er meer geld aan. Wie is die Chinees in de binnenlanden? Het is de gemachtigde van den opiumpachter, kortweg de pachter, ook wel „de pacht", genoemd.

Half onderdanig, half familiaar, vriendelijk lachend, buigt hij zich voorover om de wandelaars, de *Europeanen*, die *niet rijden*, te groeten. Daar opeens laat hij de paarden inhouden, neemt eerbiedig den hoed af, zet zoo mogelijk een nog lachender gezicht en spreekt van uit zijn rijtuig met — den assistent-Resident, dien hij wat te vragen heeft. Immers, dat staat goed tegenover de omgeving. En dan rijdt hij weer verder, met opgeheven hoofd, sterk in zijn gevoel van overmacht tegenover de mindere Europeanen en de inlanders, die hij niet behoeft te ontzien, die hem dikwijls noodig hebben.

De nieuweling kent den Chinees nog niet, en nam van het opiumkwaad ook nog niets waar. Doch het duurt niet lang of hij maakt met den laatste op de alleronaangenaamste wijze kennis, en het hart bloedt hem bij zoo namelooze ellende. En als hij dan later het rijtuig van den pachter met zijne bruine paardjes ziet aankomen en de arme, vervuilde en vermagerde inlanders voor hem op zijde ziet stuiven, dan is het hem, alsof hij den satan ziet op zijn zegewagen, overal dood en verderf om

zich heen verspreidende. De satan echter lacht even vriendelijk als altijd.

Zóó de gemachtigde van den opiumpachter. Zóó niet minder zijn chef, die op de hoofdplaats der residentie verblijf houdt, *a*) de man van het kapitaal, die met zijne familie, doorgaans door tal van handlangers geholpen, het grootste deel van den handel in handen heeft. De meeste tokohouders zijn van hem afhankelijk, doordien zij zaken doen met van hem geleend geld. Tal van Chineezen drijven in de desa's den handel in lijnwaad en allerlei inlandsche producten met door den pachter voorgeschoten kapitaal. Over die allen handelt hij als heer en meester, hen weet hij geheel naar zijne hand te zetten, want hij heeft hun bestaan in handen, en de niets-bezittende Chinees, in dezen evenbeeld van den rijkaard, volgt gedwee ieder bevel van den laatste, als dat hem slechts diens gunst en mogelijk eene geldelijke belooning daarbij, kan verschaffen. Met of zonder andere handelswaren weet hij het opium rond te venten dáár, waar de pachter recht van debiet heeft, het volk naar de kitten, toegestane of geheime, te lokken, waar die bestaan; ze te openen waar zij niet zijn, en opium binnen te smokkelen en te debiteeren, waar zulks volstrekt verboden is. En zoo neemt de Chinees — want zooals de pachter doet, doen anderen, die over geld te beschikken hebben, ook — door zijne wettige en onwettige handelingen den Europeaan het brood uit den mond.

Er is reeds dikwijls op gewezen, hoe het gaandeweg voor den Europeaan moeilijker wordt om aan den kost te komen, en met deernis en verontwaardiging gewagen de bladen van kinderen van Europeesche afkomst, die tot bedelen worden uitgezonden bij Chinees en inlander; dat meisjes van Europeesche afkomst zich overgeven aan rijke Chineezen; dat Europeanen, tot spot van den inlander, met draaiorgels rondloopen, en sommigen als Javaan zich verkleeden om, althans na zonsondergang, voor dogcartkoetsier te fungeeren; ja zelfs het schaamte- en eergevoel zoover hebben uitgeschud, dat zij bedelend de hand naar ieder uitsteken. Het aantal van Europeanen en Europeesche afstammelingen is niet gering, die hun levensonderhoud zoeken in het oprichten van verboden speel- en drankhuizen, [14]) en zich door de Chineesche kapitalisten als werktuigen tot het smokkelen van opium laten gebruiken. [15])

Dat was weleer zoo geheel anders. Europeaan te zijn, te kunnen lezen en schrijven, waren haast de eenige vereischten om in den „goeden ouden tijd'' vooruit te komen. Ieder had bij slechts matige inspanning zijn brood en meer dan dat. Van armoede was zoo weinig sprake, dat een Gouv.-Generaal zelfs meende door een bevelschrift, de weelde en de pracht, die men bij „alle Europeanen'' vond te moeten tegengaan. Tot voor 40 of 50 jaar was dit nog niet veel gewijzigd. Maar sedert heeft het aantal Europeanen in Indië zich sterk uitgebreid, vooral nadat door de opening van het Suez-Kanaal de communicatie van het

a) Een Soerabayaasch dagblad verhaalde zelfs onlangs, dat een gefortuneerde Chinees zich op zijn rijtoertjes laat vergezellen door een bediende in de uniform van politie-oppasser. Zulk „geuren'' is toch zeker allerminst geoorloofd!

moederland met de Koloniën zooveel vergemakkelijkt is. Sedert dien tijd zijn, zegt EMIL MEZGER [16]), zwermen Europeanen in Indië geïmmigreerd. Op het einde van 1886 bedroeg hun getal op Java 40.347, op het einde van 1887 reeds 41.638. Maar dit heeft dan ook in verband met andere omstandigheden, een derden stand doen ontstaan, die in het algemeen in treurige levensomstandigheden verkeert. Had ieder Europeaan slechts werk en brood; waren niet zoovelen gedwongen met vrouw en kinderen een kommervol leven te slijten en de toevlucht te nemen tot middelen, die in Indië beneden het prestige van den Europeaan vallen, er zou niet zoo menige klacht opgaan over het fortunisme der Chineezen. Nu is het eene rechtmatige oorzaak van ergernis, dat „vreemde Oosterlingen" tot rijkdom kunnen geraken, terwijl het pauperisme in de Europeesche maatschappij aldoor toeneemt.

Inderdaad, nu de toestanden eenmaal zoo zijn, valt er veel te zeggen voor de bewering, dat de Chinees zich zoo goed als onmisbaar heeft gemaakt. Hij is bij alle vakken van nijverheid, die voordeel afwerpen, te vinden. In den landbouw steekt Chineesch geld, op voorschot uitgegeven; de handel zoowel in het groot als de omzet van bijna waardelooze zaken is voor een groot deel in Chineesche handen. Men vindt op Java Chineezen als suikerfabrikanten, arak-, steen-, oliefabrikanten. Zij zijn aannemers van bouw- en aardwerken, ondernemers van allerlei soort van transporten en allerlei soort van leveringen: voor het leger, de vloot, de gevangenen. Zij zijn kooplieden in het groot en klein, gevestigd of rondzwervende, in alle denkbare artikelen van Europeesch, Chineesch, Japansch en inlandsch maaksel. Bijna ieder huis in de Chineesche wijken is een winkel. Kleederen, schoenen, meubelen; geconserveerde eetwaren, wijnen, allerlei soort van galanterieën uit China en de meest verschillende producten uit Europa zijn in de Chineesche magazijnen en winkels voorhanden. Ja, op welke wijze weet de Chinees al geen geld te verdienen! Hij pakt alles aan, en is ook bijna voor alles geschikt. Neem de Chineezen eens weg, zegt men, en men zal eens zien welk een leemte er gaapt, en hoe die in menig opzicht hoogst moeilijk zou zijn aan te vullen. Daar is b. v., zegt Dr. DE GROOT, de tusschenhandel. Geen importhandel is in de Koloniën zonder den Chinees bestaanbaar. Waar toch zouden in voldoenden getale de Europeanen te vinden zijn, geschikt en genegen om de goederen, door den groothandel ingevoerd, tot de inlandsche consumenten te brengen? Ieder Europeaan, in de Koloniën dadelijk „mijnheer," acht zich voor zulk eene bezigheid te groot. En de inboorlingen? Waar zijn ze met genoegzame energie, zucht tot financieelen vooruitgang en ijver toegerust, om het vak van tusschenhandelaar op de schouders te nemen? Neen, neem den Chineeschen tusschenhandel weg, en — zegt bovengenoemde Dr. — de gansche invoerhandel, waar o. a. gansch Twente van bestaat, wordt onmogelijk. Met dezen staat en valt onze groote vaart en een voornaam gedeelte onzer vaderlandsche nijverheid.

Ieder zal toestemmen, dat deze redeneering niet uit de lucht ge-

grepen is. Toch behoort men zich te wachten om die onmisbaarheid van den Chinees te hoog aan te slaan. Zij bestaat althans niet in die mate, als men haar wel eens voorstelt. Om maar iets te noemen: als aannemers van openbare werken, van houtaankappen enz., heeft men aan Chineezen geen behoefte. Er zouden genoeg Europeanen voor te vinden zijn, en ook al bleef de mededinging alleen voor hen open, de concurrentie zou overvloedig sterk zijn, om al te bovenmatig hooge prijzen te voorkomen. Ook voor het transport in de Preanger, boven genoemd, was geen Chinees *noodig*. Het ging onder den vorigen aannemer, den Europeaan, uitstekend. De Chinees echter verdrong hem door zijne lagere inschrijving.

De toekomst voor vele Nederlanders, die naar de Koloniën trekken om daar een bestaan te zoeken, is niet glansrijk. Intusschen, de Mongool „lacht" maar steeds, en is tot in het overdrevene beleefd en onderdanig, en slaat inmiddels zijn slag.

Het kan dus voor het bestaan en de welvaart der Europeanen in Indië niet onverschillig zijn, dat het aantal Chineezen zich gaandeweg tot vele duizenden heeft uitgebreid, en dat tegen een voortdurende uitbreiding van het gele ras in onze Koloniën geen maatregelen genomen worden. Evenwel men overdrijve het cijfer niet. Er zijn op geheel Java, eene uitgestrektheid viermaal zoo groot als geheel Nederland, niet meer dan ruim 232 duizend Chineezen. Toch wijst dit op eene toename met 131½ procent in 50 jaren tijds. Vóór 1840 kwam het niet hooger dan tot 95 duizend zielen. En neemt men nu het tegenwoordig aantal Europeanen op Java in aanmerking, dat niet meer dan 41 duizend bedraagt, dan ziet men dat er circa 6 maal zooveel Chineezen als Europeanen zijn. Op de hoofdplaatsen vooral komt dat verschil treffend uit. In de residentie Batavia zijn ± 73.000 Chineezen, waarvan alleen op de hoofdplaats ruim 21.000; in de residentie Semarang ± 15.000, op de hoofdplaats ± 10.500; in de residentie Soerabaya ± 13.000, op de hoofdplaats 7000. Verder zijn zij talrijk in de residentie Cheribon, ruim 16.000, meestal dicht bij elkander wonende; in de residentie Rembang 16,000 enz. In de residentie Preanger, die weleer voor hen gesloten was, bedraagt het cijfer reeds ongeveer 3500.

Ieder jaar nu komen er op Java een 2 à 3 duizend nieuweling-Chineezen aan. Het verschil tusschen het getal Chineezen op Java in 1886 en 1887 bedraagt niet minder dan ruim 7 duizend. In 1883 bedroeg hun aantal 211.775, in 1884 214.470, in 1885 221.959, in 1886 225.573, in 1887 232.683. Nog onlangs vroeg een blad [17]), of wij mogelijk ook aan den vooravond eener Chineesche invasie staan. De steeds toenemende import aan Mongolen zou het haast doen gelooven. Honderdtachtig tegelijk kwamen er kortelings te Batavia aan en de aanvoeren in andere Javasche kustplaatsen te zamen nemende, komt men ongetwijfeld tot een belangrijk cijfer. Het Chineesche element, zegt het blad, heeft iets van de alang-alang *a*). Het groeit overal, zelfs op den

a) Een soort van lang rietgras, dat tot het dekken van huizen gebruikt wordt.

ondankbaarsten bodem, heeft een minimum van voedsel noodig om in het leven te blijven, woekert voort, waar het eenmaal wortel heeft geschoten en verstikt andere planten; het is onuitroeibaar. En behalve door hun zielental overtreffen zij — gelijk wij zagen — de Europeanen verre door hun slimheid en hun — geld. Men is er dan ook van de zijde der Europeesche particulieren vaak ernstig tegen opgekomen, dat aan die vreemdelingen dezelfde rechten zijn geschonken als aan eigen landgenooten.

Zij bezitten niet alleen vrijheid, door handel en ambachten zich een bestaan te verzekeren, of bij alle mogelijke verpachtingen mede te dingen, maar ook, gelijk wij reeds hoorden, hun geld vast te leggen in onroerende goederen en zich landbezit te verwerven. Zelfs in de Preanger hebben Chineezen belangrijke uitgestrektheden gronds in erfpacht. Om een indruk te geven van den vasten voet, die het Chineesche element heeft verkregen, zij vermeld, dat de Chineezen alleen op Java in bezit hebben: 18 suikercontracten, 14 particuliere landbouw-ondernemingen op gehuurde gronden of erfpachtslanden, 49 ondernemingen gebaseerd op vrijwillige overeenkomsten met de bevolking, 260 particuliere landerijen in eigendom en 13 houtaankappen [18]). Deze opgave is van 1885, en het is dus zeer waarschijnlijk, dat de cijfers thans weer hooger zijn geworden. Bovendien komen tal van panden op de hoofdplaatsen in Chineesche handen.

Eene vergelijking maakt nog duidelijker wat wij willen aantoonen. Volgens nog jonge cijfers hadden de Chineezen een landbezit bij de verpanding getaxeerd op 133 millioen gulden. De Europeanen kwamen op dat gebied niet hooger dan 35 millioen. En daarom schreef iemand: „Noodig is van stonde aan het bevel, dat geen nieuw aankomende Chinees op Java meer zal worden toegelaten; geen Chinees, onder welke voorwaarde ook, in de binnenlanden meer zal worden geduld; dat zij alleen op de hoofdplaatsen der districten zullen mogen verblijf houden en zulks alleen onder eene strenger toepassing der voorwaarde, dat zij op „behoorlijke" wijze in hun onderhoud kunnen voorzien, en dat ieder landbouwbedrijf hun verboden is."

Nu het eenmaal is zooals het is, gaat het moeielijk tegenover reeds gevestigde Chineezen zulke stremmende maatregelen te nemen. Het is toch niet mogelijk dien lieden de hun eenmaal geschonken rechten te ontrooven, en hunne eigendommen tot een minimum waarde te doen dalen.

Men heeft er wel eens op gewezen, dat daardoor ook vele Europeesche ingezetenen schade zouden beloopen. Immers ook hun landbezit moet in waarde dalen, als de Chineezen als koopers worden buitengesloten. Zonder buitengewone omstandigheden neemt eene Regeering zulke ingrijpende maatregelen niet, en of zij reeds zoo buitengewoon op Java zijn, is eene vraag, die wij thans liever laten rusten.

Sommigen schijnen althans redenen te hebben die vraag toestemmend te beantwoorden, waarom zij steeds klachten aanheffen, wanneer weer een of andere onderneming in Chineesche handen overgaat.

Zoo b.v. *de Soerabaya-Courant* naar aanleiding van den verkoop eener belangrijke landelijke onderneming in de residentie Kediri, district Sokondjo, gekocht door den Chinees van de hoofdplaats: „Ons spijt het erg, dat weder Chineesche handen dit vette kluitje moeten benaderen.... „Maar hoe Chineezen uit het landbezit te weren! De Regeering kan het beletten, dat voortaan eigendommen en erfpachten voor een spotprijs in handen van Chineezen overgaan. Zij koope ze zelf op of late ze opkoopen." De Regeering, wil dat blad, moet er ernstig aan denken, de Chineezen het landbezit onmogelijk te maken.

Die nijverheidsondernemingen en het landbezit dier vreemde Oosterlingen moeten *niet* tegengegaan worden, zeggen anderen, want daardoor zou de *bevolking* lijden. Vele Europeanen konden in den laatsten tijd de suikercultuur niet meer volhouden. Toen Chineezen de te koop aangeslagen fabrieken kochten, zetten zij de cultuur voort. De bevolking bleef daardoor in het genot der voordeelen, die er voor haar door werkloonen uit voortvloeien en die zij onmogelijk missen kan. Dat de Chineezen op Java niet als nietsdoende renteniers of nietsproduceerende couponknippers leven, heeft het voordeel, dat er geld onder de bevolking komt. Het moet als een voorrecht voor Java beschouwd worden, zeggen zij, dat de Chineezen het daar door hen verdiende geld het land niet uitbrengen. Men heeft dit hun wel dikwijls verweten, maar dit verwijt treft veel meer den Europeaan dan hen.

Deze meening heeft zeker eenigen grond. Men meene echter niet, dat de bevolking louter voordeel van deze ressource's der Chineezen trekt. Ook hier treedt hun schadelijk karakter duidelijk aan het licht. „Waar zij als landheeren optreden," zoo schreef een dagblad [19]), „daar vervallen de waterleidingen, woonhuizen, molens, pakhuizen, gebouwen, bruggen en wegen; daar verloopt de bevolking, die hare buffels verkoopt, geen nieuwe gronden meer ontgint; daar komt het geheele land langzamerhand in een staat, der wildernis nabij...."

„Ook hier verloochent de Chinees zijn aard als bloedzuiger der bevolking niet." Zeer marquant is de mededeeling, die wij ergens vonden vermeld als afkomstig van den heer De Waal, omtrent de verhouding tusschen vermogende Chineezen en de inlanders.

Vele inlanders, wonende in of nabij de suikeronderneming Adiredjo in Pasaroean, leefden in volstrekte afhankelijkheid van den Chineeschen medeeigenaar, die de onderneming beheerde. Op wat uur ook geroepen om met kleine prauwen in zee te gaan, tot het in ontvangst nemen van aldaar in groote vaartuigen gereed gehouden opium, om het daarna over land te vervoeren, om dit herhaaldelijk te begraven en weer op te delven ter verplaatsing, gehoorzaamden zij onmiddellijk. Loon werd van te voren niet bedongen. De Chinees wierp het hun toe, al naarmate hij over hen tevreden was, op den tijd, dien hij goedvond. Hun eigen woningen moesten zij afstaan, dus zich zelf in het grootst gevaar van veroordeeling brengen, om het gesloken opium voor den Chinees te bewaren. Toen de tegenwoordigheid van zekeren inlander op

Adiredjo door den Chinees gevaarlijk werd geacht, dwong deze hem en zijn gezin dat land en zelfs de residentie Pasoeroean te verlaten. Hij nam de goederen van dat gezin in beslag, verbrandde hun woning om de Justitie het spoor bijster te doen worden, gelastte hun te vertrekken naar een hem toebehoorend land onder Soerabaya en verbood hun zich op den grooten weg te vertoonen. Op de reis derwaarts zond de Chinees hun *f* 40 na en vervolgens iemand om zich te verzekeren, dat zij voortreisden. Op het aangewezen land ontvingen zij om de 5 dagen 12 kati's rijst en een flesch olie, nu en dan 50 duiten er bij. Nadat zij er eenigen tijd geweest waren, beschouwde de Chinees hun verblijf ook daar voor zich niet veilig genoeg, en hij zond hun het bevel om verder te gaan, met de bedreiging, dat, zoo zij dit niet aanstonds deden, hij hen „zou komen trappen." Het ongelukkige gezin vertrok daarop over zee naar Kediri, voor rekening van den Chinees, voorzien van *f* 50, een zak rijst, een flesch olie en twee flesschen stroopsuiker. Te Kediri werden zij door de politie gevat..... Deze zaak is in Indië bekend onder den naam van de Bangilsche zaak of het „Bangilsch schandaal." *a*)

En vraagt nu iemand nog: Van waar krijgen de Chineezen al hun geld? Dan moet het antwoord zijn: Het opium vormt den grondslag van menig waarlijk reusachtig kapitaal.

De heer Levyssohn Norman heeft tegen het pachtstelsel dit harde woord gebezigd: „Wij doen in Indië tot onze schande, niets anders dan, ten koste van de bevolking, de Chineezen door pachten vet te mesten."

Het is toch aan lieden van zulk slag, dat de Regeering het recht tot verkoop van het opium afstaat.

Onlangs heeft de heer Kielstra [20]) in een artikel over „de kleine verpachte middelen" het belang aangetoond, dat de opiumpachter er bij heeft ook die pachten in zijn hand te hebben. Daartoe behooren o. a. de belasting op het slachten van buffels, paarden en veulens; op de Chineesche dobbelspelen en wajangvertooningen, op den verkoop van tabak in de residentiën Batavia, Bantam en Krawang, op de veeren en overtoomen, en niet het minst de pacht der pandhuizen, door den heer Levyssohn Norman als „poelen van ongerechtigheid," door den heer Brooshooft als „dievenholen" gekarakteriseerd. De heer Kielstra heeft het verband aangewezen tusschen die verschillende pachten en de opiumpacht, en in dat verband het hoofdbezwaar tegen het stelsel van de verpachting dier middelen gevonden. Zij zijn zoovele accessoires er van. De opbrengst dier verpachtingen wordt beheerscht door het belang, dat de opiumpachter of smokkelaar er bij heeft. Zij brengen bijna alle den Chinees in alle desa's, om tegen ontduiking van de pacht te waken, geven hem eene te groote bemoeienis met de huishouding der inlanders, en bieden hem allerlei gunstige gelegenheden tot clandestien debiet van het heulsap.

Door het overtuigende artikel van den heer Kielstra is het beden-

a) Bangil is de naam van eene afdeeling der residentie Passoeroean.

kelijke van het opiumpachtstelsel zooveel klaarder geworden, en kan deze studie dus slechts dienen om meerderen te doen inzien, zooals de verdienstelijke schrijver ook elders en op andere wijze aantoonde, dat alle pogingen moeten in het werk gesteld worden om Indië te verlossen van het stelsel van verpachting, dat de Chineezen in staat stelt de bevolking alle welvaart onmogelijk te maken en haar te demoraliseeren.

§ 4. Staatkundige gevaren.

Het pachtstelsel stelt den Chinees in staat om eigen macht aldoor uit te breiden en — het Staatsgezag te ondermijnen.

Wij zullen niet mededoen aan het uitdenken van hypothesen omtrent de staatkundige rol, die China in de toekomstige geschiedenis van Java vervullen zal. Wij merken slechts op, dat men in het algemeen die machtsuitbreiding der Chineezen niet alleen schadelijk acht voor de stoffelijke en zedelijke welvaart der bevolking, maar ook voor ons rustig bezit der koloniën in de toekomst. Wat zullen uit staatkundig oogpunt de gevolgen zijn, vraagt menigeen zich af, als later de steeds talrijker wordende Chineesche kolonie een *nog* grooter deel van den grond bezit of dien in erfpacht heeft? Het geldelijk overwicht van het Chineesche ras kon dan wel eens sterker blijken, dan het zedelijk overwicht der Europeesche overheerschers. „Zie slechts om u heen," schreef iemand [21]), „en overtuig u, welk eene zedelijke ondermijning nu reeds geoefend wordt door het geld op het blanke ras. De ambtenaar of particulier, oogenschijnlijk de heeren en meesters, handelt maar al te dikwijls als een werktuig in handen van den vriendelijken, maar sluwen Chinees. De groote invloed, dien hij naar alle zijden uitoefent, is een natuurlijk gevolg van de geldelijke minderheid der blanken, waarvan de Chinees zich wel bewust is. En elders: [22]) Men klaagt dat Java meer en meer de buit van den Arabier wordt op godsdienstig gebied; men kan ook wel klagen, dat het op commerciëel gebied meer en meer den Chinees ten buit wordt.

Men heeft gezegd, dat de Chineezen gemakkelijk te regeeren zijn. Ja, moet het wederwoord luiden, als zij in de minderheid zijn. Zonder al te hard te murmureeren, dragen zij een hoogst belangrijk aandeel in 's Lands lasten, en zij mogen dan onderling ook al eens klagen over de zwaarte van den belastingdruk, zij storten toch getrouw een groot deel der geldelijke sommen, die het bestuur noodig heeft. Van den aanvang der vestiging der Europeanen af, is op de tegenwoordigheid der Chineezen dan ook wel prijs gesteld, en reeds de landvoogd J. P. Koen verleende hun eene bijzondere bescherming. De bescherming is thans vooral niet minder, nu de Chineezen, als houders van lombarden, dobbelspelen en opiumkitten en door handel en nijverheid, jaarlijks vele millioenen in 's Lands schatkist storten.

Men vergete echter niet, dat het meermalen noodig is geweest restrictieve bepalingen omtrent hen uit te vaardigen en maatregelen te beramen tot beteugeling van hun overmoed. In 1837 werd zelfs de

aanvoer van Chineesche nieuwelingen op Java, onverschillig van waar en op welke plaats, verboden, tot deswege nader zou zijn beslist. De aanleiding hiertoe waren gevallen van samenzwering tegen het Nederlandsch gezag, die in korten tijd opmerkelijk menigvuldig waren. In 12 jaren, sedert 1825, moesten er niet minder dan vijf van politieke beteekenis met kracht worden onderdrukt. In 1825 te Batavia en te Semarang, in 1829 weer een te Batavia, in 1832 te Krawang, in 1836 te Bantam en Batavia. Het verbod werd 1844 verzacht. Men zegt, dat de ongunstige toestand van 's Lands financiën in den tijd van VAN DEN BOSCH en BAUD de oogen deden sluiten voor een euvel, dat zij eerst zelf hadden erkend en bestreden. Zelfs de hoofden van Gewestelijk Bestuur kregen den last om aan „Chineezen en andere vreemde Oosterlingen niet algemeen te beletten om zich in de *binnenlanden* van Java te vestigen op zoodanige plaatsen, waar nog geen wijken voor hen bestaan." Alleen werd aanbevolen, dat zij zich afzonderlijk vestigen zouden op de hoofdplaatsen van residentiën, hoofdafdeelingen, regentschappen en enkele mindere afdeelingen of districten, welke voor den handel doeltreffend gelegen zijn en waar voor den sluikhandel de toelating ter woon van Chineezen niet bedenkelijk is. In 1844 werd bepaald, dat alleen voor den tijd van drie jaren vergunningen zouden worden verleend om zich in de binnenlanden te vestigen, en dan nog maar alleen aan werklieden. In 1846 werden die verlengd tot wederopzeggens toe en ook voor andere categorieën verkrijgbaar gesteld. Van de in 1844 verleende vergunningen was, zegt men, wel misbruik gemaakt, doch daarvoor wilde men blind blijven. Hoofdzaak was: eenige meerdere inkomsten voor den Staat.

De Gouv.-Generaal DUYMAER VAN TWIST (1851—1856) had van de Chineezen al spoedig de ongunstigste indrukken. Hij schafte in 1852 eenvoudig de pasar-pacht af. Doch niet daarin alleen lag de oorzaak van den afkeer, dien de heer VAN TWIST voor het Chineesche element gevoelde. In 1851 hadden Chineezen het plan gevormd het bestuur in de residentie Japara met geweld betere voorwaarden voor het verblijf van zich en dat hunner landgenooten af te dwingen. Het plan was bijtijds ontdekt en de samenzweerders werden gestraft.

Al die woelingen gingen uit van geheime genootschappen, wier leden, naar men wil, zich met een eed tot een en ander verbinden, als: elkander nooit voor een *Europeeschen* rechter aan te klagen of eene of andere overtreding of misdaad te bekennen; of, als getuige opgeroepen, nooit de waarheid te spreken, en die daarvoor elkander bescherming en, zoo noodig, ondersteuning beloven. Die genootschappen zijn natuurlijk nooit recht vertrouwd. Van hen gingen in deze eeuw de opstanden uit tegen ons gezag, ook die op Borneo, en meestal moest eerst heel wat bloed vloeien, voordat de Chineezen erkenden, dat wij hun meester zijn, dat wij hun meerderen *kunnen* wezen.

Hoe staat het thans met de verhouding der Chineezen tegenover ons?

Het is nog niet zoo lang geleden, dat een dergelijk geheim genootschap te Semarang is ontdekt, en tegelijkertijd te Tegal eene belangrijke

Chineesche samenzwering. Aan het complot werd het voornemen toegeschreven om op drie voorname kustplaatsen 's Lands kassen af te loopen en den inhoud er van mede te nemen. Door sommigen is het tegengesproken, dat dit voornemen zou hebben bestaan, doch uit de wapens, die men gevonden heeft, en uit onderschepte brieven en mededeelingen, blijkt toch dat er iets gebroeid heeft.

Ook is gezegd, dat er een opium-intrige in te zien is. „Mocht dat waar zijn, dan zou dit feit bewijzen, dat het ontzag voor onze macht niet groot is, en dat wel degelijk de opiumpachter is, wat hij meermalen genoemd wordt: „de vorst van Indië." [24])

Steeds heeft er voor de door het opium schatrijk geworden Chineezen vrees bestaan. De Minister HASSELMAN noemde de pachters in een rapport aan den Koning: een *imperium in imperio*, waaraan een groote mate van zelfbestuur niet kan onthouden worden. En in datzelfde rapport, dus officieel, is geconstateerd, dat de pachters aanleiding geven tot ondermijning van ons gezag. En tegenwoordig spreekt en schrijft men over de „Chineezen-regeering."

De tegenwoordige denkbeelden der Chineezen in Indië zijn wel eens [25]) aldus teruggegeven: „De Chineezen gaan op Java overal vooruit; de Hollanders niet. Deze ruimen zeer dikwijls hun plaats voor de zonen van het Hemelsche Rijk. Daardoor komt de eigenlijke macht (het geld), de handel, in Chineesche handen. De Chineezen hebben dus hier een toekomst. Daarbij komt nog, dat de regeerende partij (de Hollanders) dusdanig verarmd is en vol schulden zit, dat de koning van Holland — let wel! — het eiland Java aan den keizer van China voor eene belangrijke som gelds verpand heeft. Een Chineesch generaal is door zijn keizer als bijzonder gevolmachtigde hierheen gezonden om de kolossale rente dier schuld te innen, en des keizers toekomstig eigendom nader in oogenschouw te nemen, vooral met het oog op 's keizers onderdanen aldaar, die uit zulk eene verhouding niet anders dan ontzaglijke voordeelen zullen trekken." *a*)

Deze en dergelijke gedachten, zegt *de Telefoon*, worden door sommigen uitgesproken, en zelfs met den inlander behandeld.

Hier eindigen wij onze algemeene beschouwingen, die de Chineezen op Java, met name den opium-debitant, in geen gunstig licht voor ons lieten optreden.

Op den laatste hebben wij thans voor ons doel voornamelijk het oog te slaan, en te hooren naar de beschuldigingen, die door de publieke opinie tegen hem worden ingebracht. Een eerste grief is de sluikinvoer en — handel in opium door de pachters, en, als gevolg daarvan, de bevordering op allerlei wijze eener steeds vermeerderende consumtie.

Wij hoorden, hetgeen algemeen aangenomen wordt, dat jaarlijks zeker niet minder dan tweemaal de door het Gouvernement toegestane

a) Een Chineesch generaal heeft eenigen tijd geleden vele plaatsen op Java bezocht om naar den toestand der Chineezen op dat eiland onderzoek te doen.

hoeveelheid opium, op Java, ter sluik wordt van de hand gezet. Herhaaldelijk nu is betoogd, dat de pachters de grootste smokkelaars zijn. En dit is ook zoo weinig twijfelachtig, dat zelfs in officieele stukken te lezen staat, „dat de sluikhandel op groote schaal wordt gedreven, en dat de pachters aan dien sluikhandel het grootste aandeel schijnen te nemen."

Een tweede grief is de corruptie van het inlandsche ambtenaarspersoneel, dat, voornamelijk in de lagere rangen, weinig bestand schijnt tegen de omkooping en intimidatie, waarvan de pachters ruim gebruik maken tot bereiking van hun doel: uitbreiding van den opiumverkoop. En wat deze grief nog verergert, is de onzuivere positie, waarin een deel van het corps Europeesche ambtenaren komt te staan, met het gevolg dat, naar gezegd en geloofd wordt, er zijn of geweest zijn, die voor de macht van het geld des pachters of andere overwegingen bezwijkende, medewerking verleenen om voor diens ongeoorloofde praktijken het oog te sluiten, en het clandestien invoeren en verbruiken van opium alzoo in de hand te werken. Dat is een omstandigheid, waaraan al evenmin te twijfelen valt, nadat in 1866 de Procureur-Generaal, en twee jaren later de Minister van Koloniën, Hasselman, in zijn rapport aan den Koning, verklaren moesten, dat Oost- en Midden-Java als overdekt is met een goed georganiseerd net van sluikhandel in opium, waarvan de pachters de draden in handen hebben, en dat Europeesche en inlandsche ambtenaren stelselmatig door de opiumpachters worden omgekocht.

En een derde grief is het misbruik, dat de pachter maakt van het recht tot huiszoeking en lijfvisitatie, een misbruik met alle goede orde en zeden in strijd, en waardoor de arme bevolking weerloos, aan den pachter en zijne vaak walglijke handlangers is overgeleverd.

Ook voor die verdenking bestaan voldoende bewijzen. Maar wat tegen de pachters wordt ingebracht, valt voor een groot deel op het stelsel terug. Er is weinig doorzicht noodig, om te zien, dat zij niet alleen de schuldigen zijn. De handelingen der pachters besprekende, beoordeelden wij het stelsel, dat hen in de gelegenheid stelt te handelen zooals zij doen, zoodat de verantwoordelijkheid voor alles ten slotte op onze eigen natie rust.

Voorwaar, eene groote verantwoordelijkheid!

HOOFDSTUK III.

De opium-détaillant op „verboden wegen".

„De verpachting maakt de invordering der belastingen tot een onderneming van nijverheid, waarbij het voor den ondernemer te doen is, om, h o e d a n o o k, zooveel mogelijk winst te maken."

De hoogleeraar Vissering.

Dit hoofdstuk is geene *herhaling* van het reeds geschrevene.

De inhoud bedoelt te zijn eene geordende samenvatting van hetgeen

in vorige hoofdstukken verstrooid ligt, voorzoover het betrekking heeft op het smokkelen van opium door de pachters, en dus de rechtmatigheid van de eerste der pas aangeduide grieven staaft.

Het is te begrijpen, dat de Chinees, dat vooral de Chinees, eenmaal gerechtigd tot opiumverkoop, en daarvoor eene groote som gelds uitgeschoten hebbende, trachten zal die terug te bekomen met eene winst, zoo groot als hem maar eenigszins mogelijk is.

Wij hoorden het dan eene inconsequentie van het pachtstelsel noemen, den pachter, gerechtigd tot den verkoop, te beperken in de te slijten hoeveelheid, en dus in het zoeken van de door hem beoogde winst. Hij zal, eenmaal opium-debitant geworden, trachten te sluiken wat hem niet wettig wordt afgestaan. Zijn persoonlijk belang noodzaakt hem daartoe. Voorziet *hij* niet in „de behoefte," die grooter is dan het bedrag, dat het Gouvernement verstrekt, dan helpen anderen de lieden wel aan het noodige heulsap, die, daar zij het artikel veel goedkooper kunnen machtig worden dan hij zijn wettig opium moet betalen, en bovendien door geen pachtschat worden gedrukt, hem door hun goedkoope waar zijne klanten en dus zijne verdiensten afhandig maken. Daarom is hij — gansch natuurlijk — steeds bedacht op het te keer gaan der praktijken van rijke rasgenooten, zijne mededingers en vijanden. Dit kost hem niet weinig, vooral als zelfs mannen door de Regeering met ambten van vertrouwen en hooge titels vereerd, tijdelijk geen pachters zijnde, in de voorste rijen zijner concurrenten staan. Het doel zijner bestrijding van smokkelaars is uit den *eigen* smokkelhandel de winst te halen, die het wettig debiet hem nooit verschaffen kan, allerminst wanneer anderen hem in zijn debiet trachten te schaden. En dit heeft hij altijd in zijn voordeel, dat hij tegen *andere* smokkelaars ageerende, de hulp van ambtenaren en politie aan zijne zijde heeft. Wel gelukt het hem niet altijd zijne concurrenten op het spoor te komen. Is *hij* waakzaam, *zij* zijn ook bijdehand, en verloochenen hierin hun landaard zoo min als hij. Meermalen echter gelukt het hem door zijne spionnen hunne gangen te ontdekken en, met behulp der politie, de sluikwaar machtig te worden, met dit voordeel, dat althans deze, grootere of kleinere hoeveelheden, nu niet door anderen gedebiteerd worden. Smokkelt hijzelf opium binnen of koopt hij de door anderen gesmokkelde waar op, dan haalt hij er gelijk vanzelf spreekt geen politie bij. Hij doet wat hij niet doen mag, doch het schijnt dat hij wel middelen bezit om dit ongestraft te verrichten.

Wij hebben gezien, hoe het zoo goed als onmogelijk is genoemden sluikhandel der pachters den kop in te drukken. Door Regeeringspersonen is het met zoovele woorden verklaard, dat tegen de pachters niet te strijden valt. Op allerlei wijzen heeft men het stelsel gewijzigd ten einde hun smokkelen tegen te gaan en allerlei bepalingen gemaakt, waarvan men oordeelde, dat de pachters ze in hun belang zouden beschouwen en dus geen belang meer bij het smokkelen zouden hebben. Het eene trof al evenmin doel als het andere. En al heeft de heer

Te Mechelen nu aan de Regeering gerapporteerd dat *niet* de pachters smokkelen, de indruk, dat de tegenwoordige het niet minder doen dan vroegere pachters, is daarmede niet weggenomen.

Tot het aanbevolen middel: verstrekking van het opium door het Gouvernement aan den pachter tot zelfs beneden den inkoopsprijs, tegen een prijs dus, waarvoor niemand ze ergens bekomen of leveren kan, is de Regeering niet overgegaan, evenmin als zij er toe besluit andere, eveneens ook door Bé Ik Sam, aangeprezen middelen, boven besproken, aan te wenden. Hunne toepassing zou meer in het geldelijk voordeel van den pachter, dan in dat der schatkist zijn, en behalve het nadeel dat de Staat misschien zou lijden, zou slechts eene nog grootere consumtie van opium het gevolg der lagere prijzen zijn. De verkoopprijs moet *hoog* blijven, anders is het leed niet te overzien, zoo oordeelt de Regeering. Maar dan zullen de pachters ook blijven smokkelen, of: er zullen weldra geen pachters meer zijn.

Daar hun echter het invoeren of doen invoeren van clandestienopium nooit moeielijk is gevallen, en hun ook nu nog wel wegen genoeg zullen openstaan om hun waar aan den man te brengen, blijft de pacht, al is de inkoopsprijs bij het Gouvernement hoog, door velen gewild. Zij slaan van dat dure opium slechts zooveel in als zij „welstaanshalve" niet durven laten, maar meer ook niet, zooals de oudpachter Bé Ik Sam verklaart. In de mogelijkheid en gemakkelijkheid, waarmede de pachter veel meer opium debiteert dan hem wettig geoorloofd is, ligt het hoofdbezwaar tegen zijn sluikhandel. Niet, dat hij, de vreemdeling, de wetten van ons land met voeten treedt en doet alsof ze voor hem niet bestaan. Het is erg, en het is voor de eer en het gezag van den Nederlandschen Staat vernederend, dat zulks straffeloos geschieden kan. Toch is dit nog het ergste niet. Maar dat de arme inlandsche bevolking door 's pachters praktijken gedupeerd, tot het opiumgebruik gebracht en stoffelijk en geestelijk verwoest wordt, dat is het *hoofd*-bezwaar. En om den inlander tot schuiven te verleiden, is niets den weinig conscientieusen man heilig. Een opiumpachter heeft zelf erkend, dat geen kosten moesten worden ontzien om de menschen er toe te krijgen, en de Minister Hasselman heeft in de volle Tweede Kamer medegedeeld, wat een pachter eens tot hem zeide, tijdens Z. Exc. Resident op Java was. Er was toen sprake van inkrimping van het aantal opiumkitten. De Chinees verdedigde hartstochtelijk zijne belangen, die natuurlijk door de voorgestelde inkrimping niet gediend werden, en zeide o. a.: „dat het zoo jammer was, als eene kit, nadat ze met veel moeite en kosten was productief *gemaakt*, werd ingetrokken. Men moest *om de bevolking te lokken feesten en danspartijen* geven, en dit mocht niet tot eene vergeefsche moeite worden gemaakt [25]).

Uitbreiding van het aantal kitten, dat wil de pachter. Pas genoemde opium-debitant zeide: *„Elk Javaan, die nog niet goed doorgebeten heeft, houdt op als hij het amfioen te ver moet halen."* [26])

Deze enkele woorden verklaren volkomen, dat de pachter er zich met

al zijn macht en geslepenheid op toelegt, zooveel Javanen als maar mogelijk is tot opium-*slaven* te maken. Daartoe getroost hij zich in den beginne niet onbeteekenende uitgaven, die echter, hebben maar eenmaal velen »goed doorgebeten," dubbel en dwars tot hem terugkeeren.

Gaarne nemen wij hier de beschrijving over van het verleidingsfeest des pachters in de desa Kaligaweh [27]), een zeer slim overlegd en zeker werkend middel om die desa met de opiumpest te vergiftigen, zoodat in minder dan zes maanden tijds het grootste deel der bevolking in schuivers veranderd was. Aanschouwelijk is de schilderachtige teekening van de ligging der desa; en een aangename indruk maakt de voorstelling der welvarende desalieden, van wie *niet één* opium gebruikt. Maar diep aangrijpend is dan ook de beschrijving derzelfde desa, nadat het opium onder de bewoners zijne verwoestingen was gaan aanrichten en Kaligaweh weinig bewoners bezat, die niet aan het heulsap verslaafd waren. Hoe die ramp over de desa losgebroken was? De pachter had het oog laten vallen op die welvarende plaats met hare rijke rijstvelden, met hare gezonde en krachtige bewoners en van het Bestuur de vergunning verkregen er een opiumkit op te richten. Deze rendeerend te maken, was het werk van weinig tijd. Met het hebzuchtig karakter van zijn landaard wilde hij een groot deel der gegoedheid van de eenvoudige bewoners zich toeeigenen, d. w. z., zij moesten zijne klanten en — schuldenaars worden. Op zekeren dag keert de bevolking in vroolijke stemming van den rijstoogst huiswaarts, toen zij met gamelanspel werd ontvangen. Door de vriendelijkheid van den pachter, geholpen door een zijner beste, d. i. sluwste handlangers zagen de voornaamsten uit de toeschouwers en toeschouwsters zich gratis sigarettes en gebak toegediend, terwijl de niet-notabelen in een paar aanwezige kraampjes kosteloos lekkernijen konden bekomen. Waarmede het gebak zoowel als de sigarettes bereid waren, acht Schr. niet noodig mede te deelen. Later in den avond was in een loods een groep mannen ijverig aan het dobbelen. Dat gezicht verlokte al terstond tot deelname, en de heerlijke smaak van gebak en sigarettes prikkelde tot meer. Nu evenwel was de gratis te verkrijgen voorraad verbruikt. Voor geld echter was meer te bekomen. Maar van waar het geld? De speelloods bood gelegenheid zijn geluk te beproeven. Maar het geld tot inzet? De handlanger des pachters wilde hun padi wel in betaling aannemen. Toch waren het slechts enkelen, die zich daarmede naar het speelhol spoedden. Maar die enkelen, al spoedig sprongen zij van vreugde met drie, vijf, tien gulden in de hand, in een ommezien gewonnen. Nu was weldra de speelloods gevuld, buiten klonk de muziek, en binnen werden wel geen rijksdaalders meer, maar toch nog guldens en kwartjes gewonnen. De Chinees had schijnbaar slechts verlies. Nu maakten de kraampjes goede zaken, zoodat de voorraad der lekkere sigaartjes al spoedig uitgeput was. Doch nu had men ook den smaak beet, en werd de wenk van 's pachters accolyten naar de opiumkit gevolgd, waar nog veel lekkerder waar te bekomen was. Opgewonden door het reeds genoten gift,

was de verzoeking niet langer te weerstaan. De een na de ander verdween in de kit.

Die eerste proef was niet ongunstig uitgevallen. Zij werd avond aan avond voortgezet. Maar gaandeweg was het met het winnen dier dobbelaars gedaan; zij verloren, terwijl hun padi gaandeweg meer verdween. Het opiumgebruik nam met de speelzucht toe; de gezondheid begon te kwijnen; de welvaart ging te gronde; de lust tot arbeiden nam af, in één woord, de verleidingsmaatregel had tot gevolg, dat binnen een half jaar de slachtoffers van den opium-hartstocht het grootste deel der bevolking uitmaakten. De volgende oogst was schamel. en schraal het produkt. De armzalige oogst reeds vervreemd vóór de padi gesneden was. Kleederen, huisraad, akkergereedschap werden voor spotprijzen beleend. Gezondheid, welvaart, alles verdween in den kolk van de opiumramp.

Zoo te Kaligaweh; zoo ongeveer elders. Zoo doet de pachter om zijne winst te maken. Om deze zoo groot mogelijk te doen zijn, schijnt den immoreelen Chinees niets te heilig. De kleine man heeft één, twee buffels om zijn ploeg te trekken. Hij maakt ze te gelde... De pachter wil ze wel hebben tegen opium. Zelfs de nog te veld staande oogst heeft waarde voor den opium-debitant; in voorschot op de opbrengst daarvan levert hij soms wel zijn opium. De goedheid en hulpvaardigheid van lieden van het soort van den pachter, heeft zeker een zeer eigenaardig karakter. Voor eenige jaren mislukte de rijstoogst, en was de rijst duur. In een opium-verkoopplaats was de rijst beneden de waarde te bekomen. De Javaan in zijn eenvoudigheid verwonderde zich. Zoo'n goedheid was hij juist niet gewoon van een Chinees. De opiumpachter zond 10000 pikoels rijst naar een streek in de nabijheid, waar gebrek heerschte, en liet de rijst aldaar met groot verlies verkoopen. Zóó had hij gezegd: „Een Javaan, die in druk zit, schuift niet, en die in langen tijd geen opium schuift, verleert het. En dan zou ik een volgend jaar veel meer schade hebben, doordien er niet geschoven wordt, dan ik nu lijden moet door de rijst beneden inkoopsprijs te verkoopen." Men ziet, van medelijden is niet veel sprake. De pachter laat niet los en — de barmhartigheid der goddeloozen is wreed.

En zooals wij zagen, tal van personen, van hem, d. i. van zijn geld, geheel afhankelijk, staan hem ieder oogenblik ten dienste. En zij deelen het meest in zijn gunst, die het meeste volk naar zijne kitten weten te lokken, of wat hetzelfde zegt, de meeste personen ongelukkig weten te maken in zijn geldelijk voordeel. Want ook zelfs hen, die zich niet laten bewegen de kit te bezoeken, weet hij wel aan zijn waar te helpen. Hij heeft een leger van tusschenpersonen, die zijn opium slijten in de desa's. En kost het personeel, dat hij er voor zijne kitten op nahouden en behoorlijk bezoldigen moet, maandelijks een vrij belangrijke som, — de rondventers aan de huizen met of zonder andere handelswaren, kosten hem niet veel. Die lieden trekken *toch*, of zij gaan expres naar de desa's, ook die ver van de kitten zijn gelegen, en

weten, al is het slechts op voorschot, het opium te slijten. Soms wordt het den lieden *gratis*, meestal als medicijn, aangeboden. Als een zeer gewoon middel om de clientèle uit te breiden, noemt de heer STRUICKE het bezoeken door handlangers van den pachter van personen, die aan de eene of andere kwaal lijden om hun gratis een weinig opium als een onovertrefbaar geneesmiddel aantebieden. En Dr. GRONEMAN schreef: „De ervaring heeft mij geleerd, dat de meeste schuivers er toe gekomen zijn hun heil in het heulsap te zoeken, omdat een vriendelijke Chinees het hun als zoo heilzaam aangeprezen en *geschonken* had. Dat duurt echter nooit langer, dan totdat hij veronderstellen kan, dat de inlander aan het gebruik gewend is." Soms vestigen zich die hulptroepen des pachters in de kampoengs, ten einde voortdurend met de bevolking in aanraking te zijn en haar heulsap te verkoopen of — tegen behoorlijken waarborg natuurlijk! — te leenen; te leenen tot er niets meer is, dat als onderpand of waarborg kan dienst doen. Dan is er van te leen geven geen sprake meer, maar dan ook zijn de arme verleiden aan het gebruik gewend, en kunnen het opium niet meer missen.

En al deze dingen geschieden, volgens hetgeen door pasgenoemde mannen geschreven is, trots de bestaande bepalingen. Sommige Bestuursambtenaren gaan de vestiging der Chineezen in de desa's zooveel mogelijk tegen. Doch ook dan schaft de pachter nog raad. Hij weet inlanders te vinden voor den verkoop van opium, een bedrijf, dat zoo weinig inspanning kost en een goed bestaan oplevert. En — wij moesten het helaas! constateeren — in den laatsten tijd toonden zich ook tot armoede vervallen Europeanen van dit bestaansmiddel niet afkeerig. Deze nu leveren den pachter al dadelijk dit voordeel op, dat hun het verblijf in de desa's niet kan worden ontzegd, en dat het opium bij hen veiliger is dan bij Chineezen. De politie heeft minder vrijheid om Europeanen aan te houden, en alleen „opiumambtenaren", Europeanen, „tot tegengang van den sluikhandel in opium" den Residenten toegevoegd, mogen bij hen huiszoeking doen. Het ligt voordehand, dat de Chineesche kapitalist zich gaarne van hen als van zijne werktuigen bedient. Gelijk nu de diepe armoede onder de lagere klassen der Europeanen en Indo-Europeanen den sluikinvoer — zooals wij boven zagen — niet weinig bevordert, zoo is het eveneens gebrek aan werk en brood, dat hen er toe brengt gedweeë volgelingen van den pachter te worden en — de bevolking al verder te helpen demoraliseeren.

Alleen middelen van geweld, zware straffen, onverbiddelijke verbanning na de ontdekking, zouden *iets* tegen hun smokkelhandel vermogen.

Van die middelen is de tegenwoordige Regeering niet afkeerig. Maar wie der rijke Chineezen, die bij de oplegging dier straffen zooveel te verliezen hebben, zal bij toepassing er van nog naar de pacht willen mededingen? Doch daarom juist, mocht onverhoopt het pachtstelsel gehandhaafd blijven, moet het dien weg op, zal er ooit van beperking van den smokkelhandel sprake zijn. Dien weg op, ook voor smokkelaars, die na opheffing van de pacht, hun bedrijf zouden voortzetten. Blijft

toch schuchterheid voor de invoering van dusgenoemde „draconische" straffen bestaan, dan zal het woord van den Minister HASSELMAN ook steeds bevestigd worden, dat de sluikhandel der pachters het beste stelsel krachteloos maakt, dewijl hun belang het medebrengt dien te behouden.

Zóó is dan het type pachter.

Of volgens Mr. VAN DEDEM: „een Chinees,.... die, gedreven door den prikkel van het eigenbelang, al zijne aandacht aan de opiumzaken zal wijden...., in werkelijkheid met geen ander doel bezield, dan om het opium zooveel mogelijk veld te doen winnen...."

Wij werpen echter niet alle schuld alleen op deze, van alle zedelijk besef ontbloote en slechts naar geld dorstende, *heidenen*. Erger is wat wij lezen, [28]) dat de Staat der Nederlanden den opiumhandel, dien hij drijft, op zoodanige wijze exploiteert, dat ten slotte alle verantwoordelijkheid ook voor den smokkelhandel, gelijk voor de demoralisatie, die er uit voortvloeit, geheel voor *zijne* rekening komt.

Een zonderling schouwspel is het, zoo vernamen wij van den heer VAN DEDEM, door de Regeering het opium-monopolie als middel tot beperking van het opiumgebruik te hooren verdedigen, en tegelijkertijd de exploitatie er van te zien toevertrouwen aan personen, die *niets* onbeproefd laten om (ten eigen bate) het gebruik zooveel mogelijk te bevorderen.

De *pacht* maakt den pachter tot een ondernemer, wien het te doen is om, *hoe dan ook*, zooveel mogelijk winst te behalen, zegt Professor VISSERING in het boven dit hoofdstuk geplaatste motto. Zoo de ondervinding in Europeesche Staten tot deze gevolgtrekking heeft geleid, hoeveel te meer moet die juist zijn in Indië, waar de pacht zich bevindt „in handen van een troep sluwe, hebzuchtige vreemdelingen," zegt de heer KIELSTRA.

Men zou, meende een Indisch dagblad, [29]) indien men niet beter wist, allicht tot de conclusie komen, dat de Ned. Indische Regeering wil, dat er opium gesmokkeld zal worden. Dat blad laat den pachter aldus redeneeren: „Als het Gouvernement, waaraan ik een zoo grooten pachtschat betaal, weigert mij opium te leveren, voldoende om de aanvraag mijner klanten te bevredigen (en den inkoopsprijs zoo hoog houdt), en op deze wijze die klanten doet overloopen naar mijne concurrenten, de smokkelaars, aldus mij ruïneert en *den smokkelhandel in de hand werkt*, blijft mij, tot zelfbehoud, geen ander middel over dan mij zelven goedkoop opium te verschaffen, en te doen wat mijn concurrenten doen, die opium smokkelen." Eene redeneering van het standpunt des pachters en met het oog op de omstandigheden, de veelbelovende concurrentie, volkomen natuurlijk! Doch zoo doet dan ook, beweert dezelfde schrijver, het alleszins merkwaardig verschijnsel zich voor, dat de millioenen aan pachtschat, die het Gouvernement int, voor een goed doel voortvloeien uit de winsten op een smokkelhandel, welken dat Gouvernement heet tegen te gaan. Eene zware verantwoordelijkheid voor de Regeering, zegt *De Standaard*.

Niet het opium — demoraliseert, wèl de smokkelhandel, zeide WISELIUS.

Zoo heeft dan ook hij den smokkelhandel in het ongunstigste licht geplaatst, hij, de man, die voor het immoreele van het pachtstelsel geen oog had! Zelfs ook hij! Maar was het dan niet eindelijk tijd geworden om ernstig de vraag in overweging te nemen, of een beschaafd en *Christelijk* volk, dat een onbeschaafde en niet-Christelijke bevolking beheerscht, en als zoodanig eene groote zedelijke roeping jegens de laatste te vervullen heeft, langer *door zijne pachters* die bevolking met opium mag laten overstroomen?

De tegenwoordige Regeering vooral heeft een beslist ontkennend antwoord gegeven. Wordt zij door tal van omstandigheden wellicht genoodzaakt, voorloopig althans, het pachtstelsel te behouden, zij ziet duidelijk in, dat het er dan in de eerste plaats op aankomt den smokkelhandel der pachters te fnuiken. Zij voerde de éénjarige pacht in èn opdat voor de pachters de verzoeking minder groot zou zijn om een organisatie in het leven te roepen, die den smokkelhandel op groote schaal mogelijk maakt, èn opdat niet voor de noodig geoordeelde veranderingen voor geruimen tijd de gelegenheid zou zijn afgesneden; zij wil, dat de pachters aan een scherper contrôle zullen onderworpen worden, en dat de van de Regeering uitgegane verorderingen met de meeste gestrengheid zullen worden gehandhaafd. [30]) Om het gebruik tot de geringst mogelijke afmetingen terug te brengen, moeten de pachters *geheel uit het stelsel gelicht*, met het stelsel van verpachting voor goed gebroken worden. Wijlen de heer EEKHOUT schreef in zijn artikel in het *Vaderland*: „Een ervaren ambtenaar schreef mij onlangs: „Men kan zich gek denken over middelen om het smokkelen tegen te gaan, zij, die er een broodwinning en levenstaak van maken, vindèn er altijd weer wat nieuws op. Het eenige middel om het te verzwakken, is de pacht af te schaffen en daarvoor iets anders te zoeken. Men zal dan ten minste den grootsten smokkelaar uit den weg geruimd hebben, die het niet alleen ongestraft kan doen, maar ook overal ondersteuning vindt." En in datzelfde artikel roept EEKHOUT uit: „Moet er nog langer berust worden in het tegenwoordig pachtstelsel, onder hetwelk de Regeering — bewust of onbewust — ter wille van het behoorlijk innen der pachtgelden en van het in de toekomst wellicht verkrijgen van hoogere pachtsommen, met de pachters medewerkt tot het *bevorderen* van het opiumgebruik?" „Het is een onrecht en in strijd met onze hoogste en heiligste plichten, dat de Regeering, uitgaande van het overheerschende ras, zich lauw betoont in het bestrijden van een vijand, die de bevolking diep demoraliseert....."

Er zal verbetering komen, indien slechts de beginselen van zedelijkheid mogen vooropgaan. Deze moeten consequent gehandhaafd en niet met de financieele belangen des Lands op ééne lijn geplaatst, maar boven deze gesteld worden. *a*)

---

a) Juist het standpunt der tegenwoordige Regeering.

Tot eene radicale hervorming op dit gebied is, „veel overleg noodig," heeft de Minister KEUCHENIUS verklaard. Hij echter behoort tot de partij, die, tegenover het vroegere „het kan niet anders", steeds het woord geplaatst heeft: „het moet anders". En: „*where is a will, there is a way.*"

HOOFDSTUK IV.

De opium-detaillant in „bescherming."

„De verpachting.... maakt het belang van den Staat ondergeschikt aan dat van den pachter."
De hoogleeraar VISSERING.

Een tweede grief tegen den pachter, d. i. tegen het pachtstelsel, is de onzuivere positie, waarin de ambtenaren, die met den pachter te maken hebben, tegenover dezen komen te staan: eene positie, waarin, onder zekere omstandigheden, eene niet geringe verzoeking gelegen is.

Mocht dus de Regeering het heroiek besluit nemen om met het pachtsysteem voor goed te breken, dan breekt zij tegelijkertijd de macht dier verzoeking èn voor het inlandsch èn voor haar Europeesch ambtenaarspersoneel. De Chineesche pachters, zoo luidt het afkeurend oordeel, regeeren letterlijk door de macht van hun geld; door inlandsche ambtenaren spelen zij feitelijk den baas over de bevolking; ja, zij weten ook een deel der Europeesche ambtenaren van zich afhankelijk, en daardoor tot de uitvoerders van hun wil te maken. Daardoor nu kan slechts de deugdelijkheid van de invidualiteit onzer ambtenaren worden geschaad, lijdt ons prestige, wordt ons gezag ondermijnd en een groot staatkundig gevaar geboren. Ook om deze hoogst gewichtige reden moet het met het pachtstelsel uit zijn.

Iemand beschreef in dit opzicht de Chineezen op Java in 't algemeen aldus: „Van der jeugd af opgegroeid in het geloof, dat der ambtenaren invloed te hunnen faveure in verschillende richtingen te buigen is, mits men daartoe maar den rechten (of krommen) weg inslaat en de geschikte middelen kiest; geimbibeerd met verrukkelijke traditiën omtrent de rol, die de *almightly dollar* hier speelt en in de kracht, die deze te ontwikkelen weet in den strijd met eer en plicht en wet en recht, breugt hij de wijze lessen en voorschriften in gebruik, zoodra hij zijne plaats als zelfstandig individu, in de Indische maatschappij komt innemen." En ERNST schreef: „De Chinees heeft leeren begrijpen, dat hij, dat wil zeggen: zijn geld, niet gemist kan worden, en dat men hem niet zal opofferen, waar hij in strijd is geraakt met den armen inlander."

En de opiumpachter? Meent ook hij dat zijn geld veel vermag?

Wij zijn in de gelegenheid geweest op te merken hoe de pachter, die

maandelijks ontzaglijke uitgaven waagt ten einde er zooveel mogelijk geld mee te verdienen, wegens den hoogen pachtschat, dien hij in 's Lands kas stort, zijne aanspraken doet gelden op bescherming en steun van Regeeringswege, en de Regeering, dien pachtschat tot in het overdrevene opgevoerd hebbende, wel genoodzaakt is den pachter door alle denkbare middelen voort te helpen, wil zij niet door wanbetaling, belangrijk minder ontvangen dan waarop zij bij de Begrooting gerekend heeft. En wij vernamen van hoevele onwettige middelen zich de pachters bedienen, zonder daarin ooit te worden gestoord of daarvoor te worden gestraft. De heer STRUICK zegt: „De pachters doen als het ware wat hun goeddunkt. Alle pachtreglementen hebben zij gestadig en stelselmatig overtreden." Maar dan behoeft het geene verwondering te wekken, dat lieden op deze wijze in bescherming genomen, door de bevolking, voor welke zulke feiten niet verborgen blijven, ontzien en — gevreesd worden. De eenvoudige Javaan ziet in de pachters „onbetwistbaar werktuigen van het gezag, dat hij eerbiedigt, en, lichtgeloovig, moeielijkheden schuwend, doet (hij) wat de pachters vergen". Zoo reeds de heer DE WAAL.

Door den heer VAN DEDEM vernamen wij dan ook als iets bekends, dat er streken zijn, waar een belangrijk deel der bevolking van den sluikhandel leeft, en tal van personen daarin van jongs af zijn opgeleid, als ware hij het eerlijkste en wettigste middel van bestaan. En de reden hiervan is niet alleen, dat de voordeelen die er uit voortvloeien zoo heel gemakkelijk genoten worden, maar ook, dat velen niet anders *durven* handelen, uit vrees voor den machtigen pachter of andere rijke smokkelaars. Men denke slechts aan de aanmatiging van gezag door den beheerder der suikerfabriek Adiredjo. 't Is schier ongelooflijk! „Ongestraft," zegt de heer STRUICK, „kunnen de pachters en pachtbeambten de bevolking kwellen."

Kenschetsend is wat *de Java-Bode* [31]) mededeelt. Een ambtenaar van de inkomende en uitgaande rechten, belast met het waken tegen den sluikinvoer van opium op een plaats waar hij zelf wist, dat op groote schaal opium clandestien gesleten werd, sprak eens een fatsoenlijk inlander aan van een kampoeng aan de kust. Hij hield den man voor oogen, hoe deze met één enkele aanhaling *f* 1000 kon verdienen, met dat kapitaal verder een rustig leven leiden en in een steenen huisje zou kunnen wonen. Het antwoord luidde, dat indien hij tot eene aanhaling medewerkte, de smokkelaars zich zeker op hem zouden wreken, zijn huis verbranden, hem overal vervolgen, hem vernietigen zouden, hem wellicht het leven niet zouden laten. De smokkelaars, door rijke lieden gesteund, zijn oneindig machtiger dan de politie.

Als er nu zulk eene overtuiging bestaat ten opzichte van de macht van en zulk eene vrees voor de smokkelaars in het algemeen, hoe groot moet de vrees voor den pachter dan wel zijn, als deze door het Bestuur niet wordt tegengegaan in zijne met alle verordeningen

strijdige handelingen. Niet anders dan diep demoraliseerend kan deze toestand, deze macht en invloed der Chineezen, werken op de bevolking des lands, die toch reeds niet uit engelen bestaat. Kwade voorbeelden bederven goede zeden. De inlander, die het van den Chinees afziet, hoe vaak men bedrog in allerlei vorm straffeloos kan plegen, zelfs bij overtreding van 's Lands wetten, hij leert het ook van hem, den betamenden eerbied voor wet en recht met voeten te treden.

Dat is in het belang van den pachter, echter niet in dat van den Staat.

En het laatste moet nog veel minder het geval zijn als het waar is, wat zich trouwens moeilijk laat betwijfelen, wijl het door vele hooggeplaatste personen meer dan eenmaal is verzekerd, dat inlandsche, soms ook Nederlandsche, ambtenaren op Java, voor de praktijken der opiumsmokkelaars het oog sluiten, wegens — de rijke geldelijke belooningen, die deze daarvoor overhebben. Wat de inlandsche hoofden aangaat, officieele stukken van vroeger zeggen meer dan eens in ronde woorden: omkoop van inlandsche ambtenaren, zelfs van hoogen rang, geschiedt op groote schaal. Ook de Koloniale Verslagen komen daar rond voor uit. In dat van 1853 is te lezen, dat de Chineezen te Babad en nog andere plaatsen onder Grissee (Soerabaya) een uitgebreiden sluikhandel dreven in clandestien aangemaakt zout en clandestien ingevoerd opium, buitendien, in strijd met stellige voorschriften, door het geven van voorschotten aan de landbouwers zich wisten meester te maken van het grootste gedeelte der producten, en door bedreiging van brandstichting en andere onheilen de Javaansche ingezetenen ook drongen tot overgave niet alleen van goederen en velden, maar zelfs van hunne dochters om daarmede in ontucht te leven. En alle pogingen om deze overmoedige of strafbare handelingen door gerechtelijke bewijzen tot klaarheid te brengen, leden schipbreuk op de weinige medewerking *der inlandsche hoofden, die bijna allen, tot den geringste, schenen omgekocht te zijn en de hand te leenen aan de smokkelaars.*

In het Kol. Versl. van 1874, dus van 20 jaren later, lezen wij: „Nog doet zich steeds het treurig verschijnsel voor, dat.... inlandsche hoofden zich mede tot het drijven van sluikhandel verlagen. Deze gaan daarbij geruster te werk, omdat de inlandsche politie huiverig is krachtig tegenover hen op te treden." In eene correspondentie uit Malang [32]) wordt geschreven, dat er minder aanhalingen van opium (door personen buiten den pachter en zijn personeel ingevoerd) plaats hadden dan een jaar te voren en de vraag wordt gedaan of dit ook geweten moet worden aan de omstandigheid, dat inlandsche hoofden den pachter geene medewerking verleenen, nu sedert het optreden van den toenmaligen pachter de een vorig jaar uitgekeerde toelage aan de politiemannen is ingetrokken? De correspondent zou het wijs gehandeld achten, als de pachter het voorbeeld van zijn voorganger volgde, om door eene geldelijke toelage aan de politie zich van hare medewerking te verzekeren. Doch de Redactie van het Semarangsch dagblad schreef in een noot

onder dit artikel: „Onze correspondent verlangt, hopen we, niet die soort van medewerking, die niet leidt tot minder smokkelen, maar tot meer schuiven!"

Bé Ik Sam gaat zoo ver, dat hij beweert [33]), dat b. v. in de residentiën Semarang, Japara en Rembang de *meeste* desahoofden voor honderden en duizenden guldens deelgenooten zijn in smokkelkongsi's, welke met tonnen kapitaal onder leiding van Chineezen werken. Wie, zegt hij, met den aard der Javaansche instellingen en gebruiken bekend is, zal niet moeten erkennen, dat er geen krachtiger en eenvoudiger middel voor den pachter is tot verzekering van zijn monopolie, dan kampong- en desahoofden aan zich te verbinden om tegen smokkelhandel (van anderen) te waken?

In het opium-reglement voor 1847 was bepaald, dat de desahoofden, elk in hun gebied, verplicht waren dit te doen en zorgvuldig toe te zien, dat in of nabij hunne desa's geen onwettige verkoop van opium plaats had, zullende zij, indien zij bij ontdekking der overtreding daarvan niet dadelijk rapporteerden, gestraft worden met *f* 300.— boete, benevens, naar omstandigheden, met of zonder ontslag uit hunne bediening. Dit artikel is uit dat van 1874 vervallen. Toch houdt Bé Ik Sam het voor eene uitstekende bepaling, want, zegt hij: „Het is toch een onbetwistbaar feit, dat de kampong- en desahoofden niet alleen met de handelingen en gangen hunner onderhoorigen bekend, maar dat zij ook, zoodra het diefstal of andere verboden industrieën betreft, *bijna zonder uitzondering daarin betrokken zijn.*" In het *Bav. Nieuwsblad* werd gesproken van de afpersingen en knevelarijen der inlandsche hoofden, waaraan de bevolking bijna weerloos is overgeleverd, en in een ander blad [34]) werd omtrent dit artikel gezegd, dat de schrijver in hoofdzaak gelijk heeft. „Van jongs af," zoo luidt het daar, „worden de toekomstige inlandsche ambtenaren opgeleid in de leerschool, die hen eene zeldzame handigheid doet verkrijgen in het zich toeeigenen van huns naasten paard, van huns naasten goed, van huns naasten dochter, ja, van alles wat huns naasten is. Er is, grosso modo, geen enkel inlandsch hoofd, dat niet knoeit; allen, bijna zonder uitzondering van den laagsten tot den hoogsten rang, beschouwen zij hunne betrekking, niet als een post, die hun zeker aanzien verschaft en waarop zij betaald worden om hun plicht te doen tegenover regeering en bevolking, maar als eene goede gelegenheid om van de hun verleende macht misbruik te maken, ten einde hetzij aan hunne lusten te voldoen, hetzij zich op onrechtvaardige wijze te verrijken." „Het zijn menschen, op wier trap van zedelijke ontwikkeling het bekleeden eener openbare betrekking eensluidend is met het jagen naar eigen voordeel."

En de zendeling Jansz schrijft [35]): „dat in de desa's velen door hun hoofd worden gekneveld en uitgezogen ten einde aan zijn *onverzadelijken dorst naar opium* te kunnen voldoen; dat reeds menigeen, die scheen te willen klappen, door zijn handlangers uit den weg geruimd *a*) is;

---

a) Jansz zegt: „heimelijk vermoord."

dat de andere leden der desa-politie en de invloedrijken in de desa hem naar de oogen zien; dat hij ten opzichte van zijne superieuren ook wel weet, dat het geschenk de zienden blind maakt en dat hij, om zich in dit alles staande te houden, vlijtig mededoet aan de nachtelijke roofpartijen in de nabuurschap, zoo niet in eigen persoon, dan door lieden uit andere plaatsen, die in complot met hem zijn."

Alzoo zouden er nog van die inlandsche hoofden zijn, die ook van het opiumpijpje houden! De bestaande bepalingen verbieden het gebruik aan allen, doch zij schijnen voor velen als niet te bestaan.

De *Indische Gids* schreef eens: [36]) „Wij weten, dat honderden hoofden schuiven en in dienst van opium-smokkelaars zijn. Als dit ook niet het geval was, zou de sluikhandel onmogelijk op zulk een kolossale schaal gedreven kunnen worden; dat begrijpt ieder, die iets van Java weet."

De *Java-Bode* [37]) bewijst dit o. a. met het volgende: „Een ambtenaar bezocht een onderpachter in de residentie Banjoewangi en vroeg hem inzage zijner boeken. Hij had er wel het recht niet toe, doch de pachter, die niet wist, dat die ambtenaar zijne bevoegdheid te buiten ging, voldeed aan den last. Nu bleek dat er meer opium verstrekt werd dan de pachter van het Gouvernement ontving. Na langdurig vragen begreep hij zich er niet te kunnen uitredden en bekende het volgende: De Regent van Banjoewangi schoof niet, en wilde ook niet, dat de hem ondergeschikte inlandsche hoofden opium gebruikten. Die hoofden, in den omtrek der hoofdplaats, dus in de nabijheid van den Regent, waren nu, op hun verzoek, door den onderpachter in de gelegenheid gesteld om aan zijn huis te schuiven; geregeld maakten zij daarvan gebruik en namen dan ook nog wat opium mede.

Vandaar het verschil in zijne boeken. Is dat verhaal waar, dan slook de pachter dus opium, ook ter wille van inlandsche ambtenaren. En er was dus in dit, en er is evenmin in alle dergelijke gevallen eenige vrees, dat van die zijde zijn sluikhandel tegenstand zal ondervinden. Zij zullen voor hun genot ook wel niet veel betaald hebben.

De inlandsche ambtenaren bondgenooten van den pachter! Het is niet te verwonderen, dat de laatste ook bij de bevolking steun vindt. Zij vreest hem, die de vriend en gunsteling harer hoofden is. En dat zijn dan de mannen, die de bevolking tegen willekeur en knevelarij in bescherming hebben te nemen; die door de Controleurs bij het Binnenlandsch bestuur tegen knevelarij en onrecht behooren te worden gewaarschuwd; die dienen onder hoogere hoofden, wier instructie voorschrijft: Bescherming der bevolking tegen de willekeur van ondergeschikte ambtenaren, en op wie de verplichting rust om dezen zedelijk en maatschappelijk gedrag na te gaan, met name het gebruik van opium, en daaromtrent rapport uit te brengen.

De Oud-Gouv.-Generaal Duijmaer van Twist verklaarde in de Tweede Kamer, [38]) dat de Chineesche pachters niet alleen inlanders van den gewonen stempel hadden omgekocht, maar ook inlandsche hoofden en

zelfs djaksa's [a]) in hun belang hadden weten te winnen. In zijn tijd zijn deswege twee hoofddjaksa's ontslagen; één van hen daarenboven verbannen. Door hunne medewerking kon het dan ook alleen mogelijk zijn, dat inlanders, voor wier getuigenis de pachter bevreesd was, door den *pachter* verbannen werden naar een door hem hun aangewezen oord, op straffe des doods ingeval van terugkeer.

De Directeur RUTERING verklaarde, dat de smokkelhandel leidde tot „omkooping en brutaal geweld, plichtverzuim en losmaking van de gehoorzaamheid aan de landsregeering." Welk een toestand van bederf in de inlandsche maatschappij, als de hoofden des volks tot die losmaking aan vreemdelingen de hand leenen met het oog op de daaraan voor henzelve verbonden voordeelen!

En dit is zóó wel bewezen, dat de Directeur der Middelen en Domeinen (9 Oct. 1866) er de aandacht van den Minister HASSELMAN op vestigde. Zóó, sprak daarop de Minister, geeft de smokkelhandel des pachters aanleiding tot ondermijning van het gezag, door althans een deel der personen, die geroepen zijn de bevelen der regeering uit te voeren in de binnenlanden, in afhankelijkheid te brengen van de Chineesche pachters en sluikers. De voordeelen, die de inlandsche hoofden en politie van den pachter genieten, zijn het dus, die het den laatste mogelijk maken ongestraft te handelen. De politie-ambtenaren zijn in den regel in het geheim, wanneer de pachter sluik-opium wil invoeren. Wordt het plan niet door derden bij hen aangebracht, dan houden zij zich er eenvoudig buiten. Wordt het wèl verklapt, dan nemen zij hunne maatregelen wel zóó, dat de aanhaling moet mislukken.... De geldelijke voordeelen, die hun als aanhalers zouden kunnen toevallen, wegen niet op tegen de duurzame, die zij nu genieten.

Of de latere inlandsche ambtenaren van beter moreel gehalte zijn?

Eenige aanhalingen hierboven doen dat niet vermoeden. Ook Dr. GRONEMAN veronderstelt [39]), dat die omkooping nog altijd bestaat, als hij zegt: „Men straffe het omkoopen van ambtenaren door pachters en smokkelaars aan alle omkoopers en omgekochten zóó zwaar, dat hun en allen, die tot zulke wandaden in staat zijn, de lust en de moed vergaan om hun eerlijker levensbelangen aan de gevaren van zulk een vloekwaardig winstbejag te wagen."

Aangenomen nu, dat er inlandsche hoofden zijn, te eerlijk om den overtreder van 's Lands wetten de behulpzame hand te bieden, ook dan bestaat er voor den Chinees allicht een weg om deze minder bereidvaardigen toch in zijne macht te krijgen. De wet zelve verschaft hem dit zeker werkend middel. Mr. W. L. BOREL, Oost-Indisch rechterlijk ambtenaar, heeft daarop in *het Vaderland* de aandacht gevestigd.

De eigenschap van nagenoeg elken inlander van steeds geld noodig te hebben, is algemeen bekend. Met behulp daarvan is het zeer gemakkelijk een inlandsch ambtenaar geheel van zich afhankelijk te maken.

---

a) Djaksa is de ambtenaar van het openbaar ministerie bij de politierol, landraden en rechtbank van omgang.

Men behoeft hem slechts geld aan te bieden, want het is zoo goed als zeker, dat hij het zal aannemen, zonder er veel over na te denken wat wèl de reden kan zijn van die vriendelijke offerte, en indien hij er over nadenkt, dan toch bijna steeds zonder zich veel om de gevolgen te bekommeren. Of wel, die inlandsche ambtenaar wordt door schuldeischers, die hij altijd heeft, in het nauw gebracht, en men is zoo vriendelijk hem het noodige geld voor te schieten, hetwelk hij in dank zal aanvaarden om maar van de directe moeite af te zijn. Gesteld nu echter wat niet dikwijls het geval is, dat men met een inlandschen ambtenaar te doen heeft, die, zich bewust van de gevolgen, weigert het ter leen geboden geld aan te nemen. Dan neemt de gewillige geldschieter het bedoelde middel te baat om tot zijn doel te komen. Hij zoekt n.l. de schuldeischers van dien mensch op en neemt hunne vorderingen op hem over, zelfs voor iets meer dan de waarde.

Daardoor geraakt die ambtenaar, geheel buiten zijn schuld, zelfs dikwijls buiten zijn weten, in de macht van een ander. Als nu de waarde der schuldvorderingen maar meer bedraagt dan die van 's mans bezittingen, iets waarvoor de som niet eens zoo heel groot behoeft te zijn, en de schuld in rechten niet te betwisten is, dan is men klaar. Dan dwingt men den ambtenaar met Art. 206 van het Reglement op de uitoefening der politie, de burgerlijke rechtspleging en de strafvordering onder de Inlanders en daarmede gelijk gestelde personen. Dat artikel bepaalt uitdrukkelijk dat, wanneer er geenerhande of geen genoegzame goederen voorhanden zijn om de uitvoering van een vonnis te verzekeren, de Voorzitter van den Landraad, op het verzoek van hem, te wiens voordeel het vonnis is gewezen, een schriftelijken last tot *gijzeling* van den schuldenaar zal afgeven. Bij dat artikel wordt dus gijzeling tegen inlanders en daarmede gelijkgestelde personen toegestaan voor alle schulden, onverschillig waaruit die zijn voortgesproten. De President van den Landraad is steeds, wanneer het bij dat artikel gesteld geval aanwezig is, genoodzaakt het door den schuldeischer ingediende of voorgedragen verzoek tot gijzeling toe te staan. Ongelukkige inlandsche ambtenaar, die op zulk een wijze door den Chinees gezocht wordt, te meer daar gijzeling steeds gepaard gaat met verlies van de door het slachtoffer bekleede betrekking! Ongelukkige inlandsche ambtenaren, die het zouden wagen te doen wat hun plicht is: het smokkelen van opium en het op onwettige plaatsen slijten en laten rondventen van het heulsap in de desa's tegen te gaan! De pachter heeft tegen hen het wapen in handen. Die zou meenen, zegt Mr. Borel, dat de opiumpachters genoemd artikel niet kennen of wel, dat zij niet in staat zijn daarvan het boven omschreven gebruik te maken, laat die persoon er gerust van overtuigd zijn, dat hij wel eens een staart heeft gezien, maar in ieder geval volstrekt niet weet aan wat voor soort mannelijk hoofd zoo'n ding hangt. Ligt het niet voordehand, dat bedoelde ambtenaren, hoewel zeer ijverig hun politieplichten vervullende, er door den pachter, ten einde de kennismaking met dat wapen te

ontgaan, zeer gemakkelijk toe gebracht worden nooit iets te zien of te bemerken, dat de pachter niet gezien of bemerkt hebben wil? Dus: gewild of niet gewild, de inlandsche hoofden, die altijd wel hier of daar in het krijt staan, worden van den pachter afhankelijk. Eigen voordeel en zelfbehoud noodzaken hen als het ware tot allerlei transactiën.

En kon nu nog maar alleen van inlandsche hoofden en ambtenaren gezegd worden, dat zij over het geheel van voordeelen uit een zoo vuile bron niet afkeerig zijn; dat zij het bekleeden eener openbare betrekking voor eensluidend houden met het jagen naar eigen voordeel! M. a. w., kon het van alle Europeesche ambtenaren, vertegenwoordigers als zoodanig der beschaafde, overheerschende natie te midden der zooveel lager bestaande bevolkingen, getuigd worden dat zij bij alles blijk geven van inderdaad te hoog op den trap van moreele ontwikkeling te staan, dan dat persoonlijke voordeelen uit wederrechtelijke handelingen voortvloeiende, voor hen eenige bekoorlijkheid zouden hebben, ja, dat een individu als de opiumpachter den moed mist op eenigerlei wijze te trachten hen voor zijn belang te winnen. De *Locomotief* [40]) betoogt de noodzakelijkheid van ontslag uit 's Lands dienst van die Europeesche ambtenaren, die in het belang van den goeden gang van zaken behooren ontslagen te worden. Bij dezen werd allereerst gedacht aan hen, die onder zware verdenking liggen van heulen met opiumpachters en dergelijken. De bedoeling is toch allerminst het corps ambtenaren te declineeren. En wie zou ook lust gevoelen den goeden naam en de eer aan te randen van mannen in onze Koloniën, van wier „prestige" zooveel afhangt voor den eerbied voor het Nederlandsch gezag in het algemeen, te meer wanneer dit, zooals in casu, onbekende personen geldt? Ook wij wijzen slechts in het algemeen belang op het euvel, dat — gelukkig echter verre van algemeen — bestaat. *Wij* gewagen dan ook uitsluitend van zaken, die toch reeds publiek domein zijn geworden, feiten die reeds publiekelijk zijn beschreven, doch die niet gepubliceerd zijn en nooit gebruikt kunnen worden om een geheel corps in opspraak te brengen, alleen maar om de onbetrouwbaarheid van sommigen in het licht te stellen. Het is meer dan treurig, dat er zulke dingen te zeggen zijn, en onweersproken moeten blijven. „Ieder Europeesch ambtenaar moest te hoog staan," zegt Brooshooft, „om verdacht te kunnen worden; van zulk een bewustzijn zijner zedelijke verplichting jegens de arme bevolking en de wetten des Lands bij alles de blijken geven, dat bij den minsten twijfel aan een of andere handeling, ieder terstond met zijn „onmogelijk!" gereedstond. Het moest een onmogelijkheid zijn, dat b. v. van Controleurs, assistent-Residenten of Residenten in het publiek verhaald of in publieke geschriften geschreven wordt, dat zij voor zooveel 's maands in de boeken van den Opiumpachter voorkomen. En de Regeering behoorde iederen ambtenaar bij de geringste knoeierij, waarvan hij verdacht wordt, onmiddellijk te schorsen, en, zoo het ingestelde onderzoek ook maar een schijn van grond voor zulk eene verdenking oplevert hem onverbiddelijk uit 's lands dienst te ontslaan." Dan zou er

stellig geene aanleiding zijn geweest tot het schrijven van een groot gedeelte van „*Baboe Dalima.*" Dan zou niemand reden hebben om te vragen: „Zijn er inderdaad Residenten of zijn zij er geweest, die zich handelingen veroorloven, als de in dien opiumroman met een van verontwaardiging trillende pen beschreven handelingen van een VAN WULPENDAM?" Nu echter is het te begrijpen, dat menigeen bij het lezen van PERELAER's opzienwekkend werk vraagt: Zijn er in Indië handelingen van een opiumpachter en zijne gewetenlooze handlangers mogelijk, als daar met helle kleuren worden geschetst, wijl zij door Nederlandsche ambtenaren worden gepatroniseerd? Men heeft ten opzichte van dit boek minstens van overdrijving gesproken. Het kan wel zijn. Doch is het van Majoor PERELAER of van wien ook denkbaar dat hij dit alles zal schrijven zonder bewijzen? Maar als zulke dingen inderdaad in Indië mogelijk zijn; als PERELAER slechts *feiten* heeft medegedeeld, zij het dan ook misschien wat geïllustreerd, dan is er reden om met een van PERELAER's recensenten uit te roepen: „Ongelukkig Indië, dat de stof levert voor zulk een roman! Kan daar ooit de Nederlandsche vlag met eere wapperen, de Nederlandsche naam met eere worden genoemd!"

O, dat opium!

BROOSHOOFT schrijft in zijne „Memorie" [41]: *Alle* (hij cursiveert) *lagere* ambtenaren van de eigenlijke opiumpolitie, en ENKELE *van de hoogere,* worden door de pachters op eene of andere wijze gesubsidieerd. De een krijgt van den pachter eene vaste bezoldiging boven zijn ambtenaars-tractement, de ander wordt financieel gesteund onder verschillende vormen, b. v. onder den naam van paardenfourage, paardengeld, huishuur-indemniteit, of ook wel eenvoudig als geschenk, in de Indische samenleving bekend als „smeer".... De *lagere* politie staat, om zoo te zeggen, *in haar geheel,* onder den financieelen invloed der opiumpachters. De heer STRUICK schreef: „In verscheidene streken van Java kan het mindere politie-personeel eerder geacht worden in dienst van de pachters dan van het Gouvernement te staan." Wij zullen hier liever niet specificeeren, wie onder die lagere ambtenaren moeten verstaan worden. Een paar jaar geleden werd een ambtenaar, ter beschikking gesteld van den Resident van de Preanger-regentschappen — zegge van de Preanger-regentschappen! — tot tegengang van den sluikhandel in opium in dat gewest, geschorst wegens gerezen vermoeden, dat hij zich door Chineesche smokkelaars liet omkoopen om hun het binnenvoeren en verkoopen van opium gemakkelijk te maken.

Wat de hoogere ambtenaren aangaat, BROOSHOOFT releveert het feit, waaraan de opiumpachters zooveel macht bij het Bestuur en zooveel vrees bij de bevolking te danken hebben, dat de pachters er hun *eigen politie* op nahouden, en dat vele Residenten en assistent-Residenten — het is BROOSHOOFT met de meeste zekerheid bekend, trouwens verscheidenen hunner ontkennen het niet — van de pachters geld aannemen, dikwijls verscheidene duizenden guldens, om daarmede buitengewone maatregelen tot tegengang van den sluikhandel — wel te ver-

staan dien van *derden* — te bekostigen, of wel den ijver der Gouvernements-politiedienaren aan te moedigen, BROOSHOOFT zegt hen met name te kunnen noemen, de Residenten, die het aannemen van zulke toelatingen als iets zeer gewoons beschouwen, en daarin ook niets vinden, welk laatste slechts bewijzen kan, dat zij geen begrip hebben van den onzuiveren toestand, welke geboren wordt door deze geldelijke inmenging der pacht in politiezaken.

De heer VAN DEDEM heeft dan ook in de Volksvertegenwoordiging op dit feit gewezen en er zich tegen verklaard. Den sluikhandel te bestrijden is *Regeerings*plicht. Maar de Regeering was daartoe immer veel te zuinig dan dat de Residenten in staat zouden geweest zijn veel van beteekenis er tegen uit te richten. En zoo is het er toe gekomen, dat de pachters den Residenten geld verstrekken, opdat zij althans iets zouden kunnen doen tot bescherming van het reeds duur gepacht monopolie, en tot aanmoediging der politie!...

Het grootste deel van het verwijt, dat daartoe geld van den pachter wordt aangenomen, valt dus *niet* op de Residenten.

Dit, naar het schijnt, wel geconstateerde feit is echter nog het ergste niet. Wij nemen namelijk aan, dat die gelden ook inderdaad voor maatregelen tegen sluikerij worden gebezigd, en dat de pachter werkelijk de bedoeling heeft, dat de Resident ze daarvoor gebruikt; dat deze dus daarbij geen persoonlijk voordeel geniet. Doch ook dan is het nog bedenkelijk, dat de ijver van de den Resident ondergeschikte of hem speciaal voor tegengang van den sluikhandel toegevoegde ambtenaren geprikkeld wordt door uitreiking van gratificatiën, die hun niet volgens machtiging van het Gouvernement worden toegekend voor bewezen diensten, maar die bestaan doordien *de pachter* daartoe de gelden disponibel stelde. Dat weet natuurlijk ieder der ambtenaren. Komen zij dientengevolge ook niet onder eenige verplichting jegens den man, die op deze wijze hunne inkomsten vermeerdert?

Erger nog wordt het, „als hoogere ambtenaren zich niet ontzien, in het geniep, dingen te doen, die zoo ze onderzocht en bewezen werden, hun stellig hunne carrière zouden kosten, ja zelfs met den strafrechter in aanraking zouden brengen."

In Indië, waar men vooral zoo voorzichtig moet zijn met wat men in publieke geschriften neerschrijft, verhaalde een dagblad [42]) van een assistent-Resident, die er geen gewetensbezwaar van maakte, om „geheel ten nadeele van zijn decorum („prestige" deugt hier niet, zegt het blad) in stilte zich allerlei huishoudelijke benoodigdheden door Chineezen te laten cadeau doen, zich tegen „zilver" geheel ten dienste te stellen van den opiumpachter, en zelfs op verzoek of op aandrang van dezen, smokkelaars, die voor de politierol moesten verschijnen, vrij te spreken dan wel naar een hoogere rechtbank te verwijzen, zonder zelf de minste moeite te doen om te onderzoeken of de overgewezenen schuldig of onschuldig waren, en evenmin of de vrijgelatenen werkelijk onschuldig waren of niet. De aanwijzing van den pachter was hem regel en

wet; feitelijk was daar de pachter hoofd van plaatselijk bestuur!

Sedert 1885 is de bevoegdheid tot overwijzing van de politierol naar den Landraad overgebracht op de voorzitters van het laatstgenoemd college. De bevoegdheid tot praeventieve gevangenhouding is evenwel aan Residenten en assistent-Residenten, hoofden van de politierol, gebleven. Daarbij zijn nog in tal van plaatsen deze administratieve ambtenaren tegelijk voorzitters van den Landraad. En onder de Residenten en assistent-Residenten zijn vele mannen zonder rechtskundige opleiding en daarom, volgens BROOSHOOFT, niet in staat de juiste bedoeling te vatten der wetten, die zij in toepassing moeten brengen. Dat hierdoor veel willekeur blijft voortduren, ligt voor de hand. Niet altijd opzettelijk; soms zeer zeker met de beste bedoelingen, maar toch willekeur. Wèl opzettelijk ongetwijfeld bij een man als PERELAER's Resident VAN WULPENDAM!

Een rechtskundig Voorzitter van den Landraad verhaalt van die willekeur [43]), en waagt de uitspraak, dat in sommige residentiën, waar de betrokken Residenten, en dus ook de mindere goden en hunne dienaren, à tort et à travers, den opiumpachter willen steunen — ook wel eens omdat deze een dankbaar man is —, de toestand onduldbaar is. „De demoralisatie," zegt hij, „is ook algemeen zoowel onder de ambtenaren als onder de bevolking. Omkooping, meineed, valsche praktijken zijn zeer gewone zaken. En niet alleen onder de lagere ambtenaren is er bederf, maar ook onder de hoogere."

Hij zou twee politie-rechters kunnen noemen, die wel eens politierol hielden in opiumzaken met den opiumpachter naast zich gezeten, [44]) en door een gemachtigde van een opiumpachter hoorde hij zeggen, dat het debiet in zijn ressort goed vooruit ging, daar in den laatsten tijd de assistent-Resident op de rol ook veroordeelde, al was de zaak niet zoo erg klaar!

Nu zijn er zeker weinig menschen naief genoeg om te gelooven, dat zooveel welwillendheid voor den pachter den man gratis bewezen wordt. *De Telefoon* [45]) is voorzeker niet het eenige blad, dat spreekt van „rijke geschenken," die de Chinees Hollandschen ambtenaren durft aanbieden.

Wij laten liever in de pen, wat hetzelfde blad [46]) daarvan gedetailleerd weet te verhalen. Wie weet of niet alles tot één of twee personen moet teruggebracht worden? Maar niet nalaten mogen wij met dat blad er op te wijzen, dat, waar het geld des pachters de baas speelt, de uitwerking er van op het bestuur nooit heilzaam kan zijn, gelijk ieder geschenk van die zijde steeds gevaar voor de inlandsche maatschappij oplevert en de Chineezen stijft in het besef van den overwegenden invloed, dien zij door hun geld oefenen. „Wij hebben," schrijft ERNST, [47]) ook een Resident gekend (wellicht is deze de door PERELAER beschrevene), die *knoeide* met den opiumpachter. Dat is nog zoo heel lang niet geleden, en in diezelfde residentie was feitelijk het geld van den pachter de baas. Hij (de pachter) plaatste en verplaatste de ambtenaren, zoowel Europeesche als inlandsche; hij had alles en allen om-

gekocht, en tevergeefs zou iemand, die het niet heeft bijgewoond, trachten zich eene voorstelling te maken van den toestand in die residentie. Op enkele loffelijke uitzonderingen na werd iedereen vertrapt. Want dat is nog der Chineezen gewoonte, zij minachten diep en vertrappen ieder, die zich niet laat omkoopen. En niet alleen de hoofdpachter, maar alle Chineezen aan de pacht verbonden, waren van den invloed van hun heer en meester zóó overtuigd, dat zij het ongeloofelijk durfden wagen."

Wij herhalen het hier:

Dat wij dit een en ander, hetwelk wij waarlijk liever in de pen gehouden hadden, reproduceerden, geschiedt niet om het corps besturende Ambtenaren in opspraak te helpen brengen. Wij zouden dit als vreedzame ingezetenen en vrienden van Indië niet mogen doen, overtuigd dat het in de koloniën, vooral in dezen tijd, hoogst noodzakelijk is den eerbied voor het gezag zooveel mogelijk te schragen. Doch wij mochten, waar wij het eene vermeldden, het andere niet verzwijgen in een werk, dat eene volledige behandeling van het opiumvraagstuk in alle details beoogt, al gevoelden wij bij het ter nederschrijven ons pijnlijk aangedaan, dat zulke dingen van mannen, die Christenen heeten en een min of meer hooge positie in de maatschappij innemen, worden verbreid, zonder dat vertrouwbare berichten aanwezig zijn, die het tegendeel staven. Maar niet genoeg kunnen wij hierbij waarschuwen tegen het maken van valsche gevolgtrekkingen ten ongunste van het Europeesch ambtenaarspersoneel. Omdat de resident, dien Ernst gekend heeft, met den opiumpachter knoeide, doen nog niet alle Residenten zoo; en omdat een paar assistent-Residenten zóó onder den invloed des pachters waren, dat zij op zijne aanwijzing vrijspraken en straften, hebben nog niet alle assistent-Residenten zich van des pachters wil afhankelijk gemaakt.

Er zijn besturende Ambtenaren, wij meenen zelfs vele, die met een vrij geweten mogen verklaren, dat zij gedurende hun loopbaan den pachter eerder moeielijkheden in den weg legden dan dat zij gedoogden, dat een hunner ondergeschikten hem de hand zou bieden ter onttrekking aan contractueele verplichtingen of het uitoefenen van een hem niet toekomend gezag. Er zijn volkomen eerlijke ambtenaren. Wie zou daaraan ook maar even willen twijfelen? Het zou een meer dan vreeselijke toestand zijn, als hier voor twijfel eenige redelijke grond bestond! De ondervinding van ieder, die Java kent en het voorrecht had met hoogst achtenswaardige, conscientieuse Bestuursambtenaren in aanraking te komen en min of meer vertrouwelijk om te gaan, moet zich terstond daartegen, waar hij dien ooit zou aantreffen, verzetten Met Dr. Groneman zal men gaarne zeggen: „Ik heb er gekend (ambtenaren) en te goed gekend, om niet te weten, dat zij het *Virtus nobilitat* in de borst droegen, ook al prijkte het niet altijd daarop."

Maar moeilijk — wij herhalen het hier — is vaak de positie dier mannen, wanneer het hun lot is in het hun toevertrouwd gewest met het opium en opiumdebitanten te doen te hebben. De „oud-Hoofdamb-

tenaar" b. v. erkent zelf gedurende zijn ambtenaars-loopbaan *dikwijls* het hoofd te hebben moeten bieden aan pogingen tot verleiding om van den rechten weg af te gaan, ten voordeele van rijke schuldigen. „Men moet ze gekend hebben," dus schrijft hij, „om te weten welke en hoevele wegen door de slimme Mongolen bewandeld worden om tot hun doel te geraken."

De Resident, in de plaats gekomen van den met den opiumpachter knoeienden voorganger door ERNST geteekend, beschouwde het als zijn eerste werk de buitensporige macht van het pachters-element te fnuiken. Hij heeft getoond, hoe een Europeesch ambtenaar zich tegen het pachtpersoneel behoort te gedragen, en strafte eerlijk en zonder aanzien des persoons, al wie straf verdiende.

Met lof hebben in den laatsten tijd de bladen het kloeke optreden van den heer HORA SICCAMA, den assistent-Resident van Soerabaya, tegenover den pachter der speelhuizen, KWÉ KÉ SOE aldaar, vermeld. Zich van dezen volkomen onafhankelijk gevoelende, deed hij recht zonder aanzien des persoons, en kwam tegen diens schandelijke praktijken op.

De overtuiging is gelukkig gevestigd, dat het met het moreel gehalte der ambtenaren thans ook heel wat beter dan vroeger is gesteld, nu, in onderscheiding van toen, meer zonen uit beschaafde familiën de bestuurszetels innemen, mannen, wier opvoeding en bekwaamheden meer waarborg bieden tegen gewetenloosheid. Aan eene beschaafde opvoeding en eene degelijke studie verbindt zich gaarne een meer ontwikkeld plichtsgevoel.

Evenwel, zegt Dr. GRONEMAN, indien BÉ IK SAM's bekentenissen *waar* zijn, *volkomen waar*, dan moet ik wel gelooven, dat de *eerlijke* ambtenaren toch minder talrijk zijn dan ik altijd gemeend heb." Immers BÉ IK SAM verklaart „met zekeren trots," dat hij nooit iets van omkooping van 's Lands dienaren heeft willen weten,[48]) al is toch ook hij „uit natuurlijke zucht tot zelfbehoud meermalen op (andere) verkeerde wegen medegesleept," en indien hij nu *daarom* niet *rijker*, maar *armer* geworden is, maar, zooals hij zegt: in twintig jaren *eenige tonnen gouds* bij de pacht heeft verloren, ondanks de 30 millioen, die hij in eenige jaren als opiumpachter in 's Lands kas gestort heeft, — dan zou uit die verklaring volgen, dat bijna alle andere pachters, die wèl rijk geworden zijn, zich aan veel erger handelingen dan hij moeten hebben schuldig gemaakt, en wèl van omkooping van 's Lands dienaren hebben willen weten en daarmede ook in staat waren hun doel te bereiken. Over BÉ IK SAM's eerlijkheid hebben wij niet te oordeelen. Dat zouden die ambtenaren dan ook beter kunnen doen, die hem als opiumpachter hebben gekend en gadegeslagen. Maar dat er eerlijke pachters zijn geweest, staat, naar betrouwbare getuigen, boven allen twijfel. Misschien zijn zij er nog wel.

GRONEMAN verhaalt althans van een eerlijken *pachter*, dien hij *gekend* heeft, een man, die geen onrecht wilde en geene omkooperij pleegde *uit*

vrijen wil. Wat weet hij echter van dezen te vertellen? Dat de man er tot tweemaal toe in berustte, ja, slechts noode, maar dan toch, uit vrees voor ambtelijke overmacht, er in berustte, dat een ontvanger van den pachtschat geene kwitantie afgaf vóórdat die pachtschat *twee malen* betaald was (eerst ruim 70 duizend en nog eens bijna 30 duizend gld). De man zou er waarlijk nog eenmaal in berust hebben, indien hij het geld had kunnen vinden of leenen, om voor de derde maal nog eens te betalen. Hij stond toen niet meer alleen, was slechts lid van de pachtkongsi en had de kas der kongsi niet onder zijn uitsluitend beheer. En toen hij dus het geld niet vond en door den nood gedrongen werd eene tweede betaling te *weigeren*, en.... de waarheid te vertellen, ontkwam hij nauwelijks aan eene vervolging wegens „valsche aanklacht" van een onbesproken „braaf en eerlijk" ambtenaar. Zoo ging het een pachter, die geen ambtenaar door geld voor ongeoorloofde praktijken wilde winnen. Maar deze man liet bij zijn dood geen geld, wèl schulden na.

Had hij het geld kunnen vinden en *nog eens* een halve ton betaald, nooit ware die „*brave*", maar al te veel eischende ambtenaar, ontvanger der pachtgelden, in handen van den rechter gevallen en in het tuchthuis terecht gekomen. Waarschijnlijk leefde hij dan nu als „eervol" gepensionneerd en algemeen geacht oud-ambtenaar in het gastvrije Vaderland en voerde hij er misschien wel als Indische specialiteit en uit volle overtuiging het woord ten gunste van — de opiumpacht [49]). Zoo schrijft GRONEMAN [50]), en hij doet verder de vraag: Volgt nu en uit dit feit èn uit BÉ IK SAM's bekentenis, indien die waar is, niet, dat alle opiumpachters, die wèl millioenen rijk en rijker worden (en dat toch *is* regel), dit wèl aan omkooperij te danken hebben? Dat die omkooperij dus op groote schaal beoefend wordt?" Veelzeggend is de volgende mededeeling: „Een mijner vrienden, een eerlijk en verdienstelijk controleur, tot bevordering voorgedragen, vertelde mij met verontwaardiging, hoe een ambtenaar van het residentie-kantoor hem gezegd had: „als je assistent-Resident bent, dan kan je, *zonder nu juist oneerlijk te zijn*, er een aardig sommetje bij verdienen; maar dan moet je met de opiumpacht zóó doen." En hij bracht de geopende vingers voor de oogen." 's Mans eerlijkheid gruwde er van, en meerderen zijn er die van zoo iets gruwen, zeker ook onder de lagere ambtenaren, maar vooral onder de *hoogere*. Ook BROOSHOOFT, in zijne „Memorie," stelt er prijs op zijne *overtuiging* uit te spreken, dat er onder de Residenten en assistent-Residenten, tegenwoordig slechts *weinigen* zijn, die „vereeringen" van den opiumpachter zouden aannemen. De pachters hebben daarvoor den eigenaardigen term aangenomen: „Soeka trima tèh dan goela batoe", d. i. hij neemt gaarne thee met klontjes suiker aan. De Chineezen toch zijn gewoon aan hunne klanten of begunstigers eene nieuwjaarsvereering te geven in het zenden van eenig geschenk, b. v. thee, suiker, vuurwerk enz. Tot dien onschuldigen vorm worden ook de opium-geschenken teruggebracht [51]).

In een vorig hoofdstuk gebruikten wij reeds het woord „smeer", de als algemeen gebruikte uitdrukking voor geschenken etc., die Chineezen en pachters *ambtenaren* aanbieden. Het is een woord, dat geen nadere verklaring behoeft. ERNST zegt, dat men in de boeken der opiumpachters het woord „*sembahjang*" vindt, met geldsommen er achter, soms niets meer, soms met omschrijving. In die boeken heeft het woord, dat *vereering der Godheid*, verrichting van godsdienstige gebruiken en ceremoniën beteekent, en dan ook gebruikt wordt voor de zaak, die *wij* door het woord *bidden*, *aanbidden* te kennen geven, — in de boeken der pachters heeft dat woord eene beteekenis niet verschillend met die van „smeer." B. v. een ambtenaar houdt vendutie wegens vertrek. De pachter koopt een en ander artikel schrikbarend duur, verre, zeer verre boven de waarde, en hij besteedt zoo op die vendutie eene som van *f* 5000. Die uitgave, eene „vereering" aan den vertrekkenden ambtenaar en tegelijk eene aanbeveling van den pachter bij den aangekomen of te verwachten vervanger, die omtrent de opbrengst van zijns voorgangers vendutie al spoedig op de hoogte is, wordt in de boeken als „sembahjang" genoteerd. Meermalen wordt in de bladen melding gemaakt, dat de vendutie van dezen of genen ambtenaar slechts weinig heeft opgebracht, omdat de Chineezen niet opboden, dan wel door hunne afwezigheid schitterden. Niet zelden volgt dan ook de commentaar: „Dit pleit voor dien ambtenaar; hier is het beste bewijs, dat hij met de Chineezen niet geknoeid heeft."

Wel is dit alles diep vernederend voor de eer onzer natie. Nu nog noemt een oud-opiumpachter de pacht „een samenweefsel van knoeierijen," en schrijft hij in een publiek geschrift, bestemd om vooral Z. M. den Koning der Nederlanden onder de oogen te komen, dat het stelsel van omkooping de pacht *beheerscht*. [52])

Doch schiet het plichtbesef te kort, dan heeft de Regeering het toch zeker wel in haar macht te zorgen, om eigen belang er toe te doen dringen en dat zal het geval zijn, wanneer maar algemeen iedere afwijking van de wetten der eerlijkheid en rechtschapenheid onvermijdelijk ontslag uit 's Lands dienst ten gevolge heeft, ook en vooral voor de hoogere Ambtenaren.

Algemeen wordt verteld, dat er knoeierijen bestaan; tot zelfs in de Volksvertegenwoordiging is van omkooping van 's Lands dienaren gesproken. En toch — wanneer heeft men ooit gehoord, dat, om die reden, een ambtenaar is geschorst of ontslagen? Eerst, als na nauwkeurig en ernstig onderzoek „wat vuil en rot en vermolmd is" uit 's Lands dienst wordt verwijderd, zal — zeer ten genoege van de vele eerlijke mannen — een ergerniswekkend woord als „smeer" en „sembahjang" in de boeken der pachters niet meer voorkomen; dan zal het uit zijn met de geruchten, die er nu gaan en gretig aangenomen worden, over de ongerechtigheden, die er bij de verpachting plaats hebben, waarvan o. a. PERELAER zulk een alle decorum in het aangezicht slaande proeve verhaalt; dan uit ook met de „kleine" beleefdheden, die de

aspirant-pachter bij die gelegenheid, naar ook gezegd en geloofd wordt, gaarne den vertegenwoordiger der Hooge Regeering bewijst, zooals de aanbieding eener geurige sigaar met bankpapier omwikkeld of van een prachtig geschenk voor „Mevrouw."

En is het kwaad in de hoogere rangen geheel uitgeroeid; toonen alle Hoofden van bestuur door hun voorbeeld, in een nauwgezette plichtsbetrachting en onkreukbare rechtvaardigheid, hoe het pachtpersoneel behoort behandeld te worden, dan kan men ook met alle gestrengheid optreden tegen het kwaad, zoo dit zich onder minder hooge en karige bezoldigde ambtenaren nog mocht voordoen. Deze zullen dan ongetwijfeld minder spoedig bezwijken voor den lach van den listigen Chinees en de verleidelijke macht van het geld.

Eene poging tot zuivering ook in dit opzicht, welke natuurlijk uitgaat van — niet maar de onderstelling, maar de overtuiging, dat het euvel bestaat — is de op aanwijzing van den Minister van Koloniën, Mr. KEUCHENIUS, door den Gouv.-Generaal, dd. 23 Sept. 1888, uitgevaardigde circulaire, die het aannemen van geschenken van beteekenis niet alleen, maar ook het ontvangen van geschenken van minder waarde bij gelegenheid van het Europeesch nieuwjaar den ambtenaren volstrekt verbiedt. Wel beschouwt de circulaire het als zeker, dat het aannemen der genoemde aanbiedingen door de Europeesche ambtenaren tot de „hooge uitzonderingen" behoort. Maar toch gaat zij van de onderstelling uit, dat er dan toch ambtenaren zijn, die „zich niet ontzien" om van vreemde Oosterlingen geschenken aan te nemen en geldleeningen met hen aan te gaan, en de Regeering trekt daartegen als tegen een „euvel" in hare circulaire te velde, met bedreiging van ontslag uit 's Lands dienst van hen, die daaraan, na onderzoek, schuldig bevonden worden.

Is het nu al waar, dat men met circulaires ingeroeste misbruiken niet bezweert [53]), zulke pogingen verdienen toejuiching, zoolang nl. de „opiumpachtersbent" nog niet uit Indië is weggejaagd. Tegengegaan, op alle geoorloofde wijze, moet hunne machtsontwikkeling, die niet alleen bedervend werkt op het karakter van Nederlandsche ambtenaren, ook die van goede opvoeding en anders ook van moreele principes niet ontbloot zijn, maar die ons ook in ander opzicht als koloniale mogendheid duur te staan zou kunnen komen. Als nu ook tegelijkertijd de Ambtenaren maar bezield worden met de overtuiging, dat de Regeering hare bedreigingen zal uitvoeren [54]). Het wordt meer dan tijd, dat men ophoude den opiumpachter naar de oogen te zien, en hem, ten einde de pachtschat voldaan worde, schier in alles ter wille te zijn.

De pachtschat! De hooge pachtschat!

Schuilt eigenlijk daarin niet de oorzaak van het besproken kwaad?

„De *pacht* maakt het belang van den Staat ondergeschikt aan dat van den pachter," luidt het woord van een beroemd Staathuishoudkundige.

Wij noemden, van de Ambtenaren sprekende, niet wit wat zwart is. Maar is tevens niet meermalen betoogd, dat de schuld voor een

zeer groot deel op het stelsel der hooge pachtsommen neerkomt? BROOSHOOFT schrijft in zijne „Memorie": „De plaatselijke ambtenaren... zijn door het stelsel der Regeering (hooge pachtsommen) *verplicht* de oogen voor aanvoer van gesmokkeld opium door den pachter te sluiten. Het zou toch niet aangaan hem aan de eene zijde te veel geld af te nemen, en aan de andere zijde hem te *beletten*, dat verlies in te verdienen, ja, hem voor pogingen daartoe zelfs gerechtelijk te vervolgen." EEKHOUT schreef eens: „De ambtenaren — hij zegt: velen hunner terecht of ten onrechte — meenen der Regeering niet ongevallig te zijn, wanneer zij, als het op inning der pachtgelden aankomt, haar niet in ongelegenheid brengen, en medewerken, dat de pacht in hun ressort steeds meer waard wordt, en dus bij eene volgende verpachting de geboden sommen hooger worden. En menigeen, die eerst meende, dat het inderdaad zijn plicht was als regeeringsambtenaar, het opiumgebruik onder de bevolking met hand en tand tegen te gaan, heeft van die plichtsvervulling zulk eene voor hem onaangename ervaring opgedaan, dat hij, uit zelfbehoud, later liet schuiven wat schuiven wilde." Elders lazen wij: „Het Bestuur is, helaas! uit zelfbehoud verplicht den pachter te steunen en de middelen, door dezen aangewend om het debiet te doen stijgen, in 's hemels naam maar te tolereeren, als zij maar niet *al te* onwettig zijn." „Een resident is, wil hij niet aanstonds met eene zwarte kool aangeteekend worden en zijne positie in de waagschaal stellen, wel verplicht alles te doen, om den hoogen pachtschat te verkrijgen. Heeft een pachter verloren, dat is: naar zijn zin niet genoeg verdiend, dan daalt de pachtschat en wordt deze op hoog bevel der Regeering niet goedgekeurd, maar worden een of meer herverpachtingen gelast, totdat het cijfer weer zoowat klopt. Maar de Regeering heeft dan ook in zedelijken zin de verplichting op zich genomen om den pachter, die zoo welwillend was om veel te betalen, te steunen waar en wanneer zij kan." Niet zeer aangenaam, heeft men gezegd, waren de gevolgen voor die ambtenaren, die oordeelden, dat zij geroepen waren het opiumgebruik tegen te gaan, dat de Regeering immers zegt te bestrijden. Overplaatsingen waren het resultaat voor de goede bedoelingen van deze, den opiumspeculant in den weg staande mannen: „Toewan Kontrolir terlaloe kras larang njerèt, paknja nanti mati di sini. Pakter tida bisa bajar béjanja." (De controleur verbiedt al te zeer het schuiven, de pacht gaat hier dood, de pachter kan de pachtsom niet betalen). Zoo behoeft er slechts gesproken te worden, en het is voldoende om den Controleur te doen „verwijderen" [55]).

Het is zeker voorzichtig zulke Regeeringsdaden niet te beoordeelen, tenzij dan dat men met de motieven voldoende bekend zij. Er wordt zoo menige hypothese als waarheid aangenomen, die blijken zou niet meer dan een zelf uitgedacht motief te zijn, wanneer de stukken maar eens werden overgelegd, waaruit de ware beweegredenen kunnen blijken. Evenwel, het is niet aan te nemen, dat een man als EEKHOUT zonder voldoenden grond een geval als het volgende zou hebben gepubliceerd.

Hij deelt namelijk mede: Men ziet het gebeuren, dat een Chinees-opiumpachter zich in eene desa vestigt, niet, zooals de bepalingen luiden, na daartoe bekomen vergunning van den Resident, maar op grond van een *toelatingsbillet, afgegeven door — den gemachtigde van den opiumpachter.* Deze persoon veroorlooft zich dus niet minder dan in de rechten te treden van het hoofd van gewestelijk bestuur, den hoogsten gezagsdrager en vertegenwoordiger der Nederlandsche souvereiniteit in zijn gewest. De assistent-Resident, een eerlijk man, nam met zulk eene wederrechtelijke handeling volstrekt geen genoegen en strafte den al te vrijmoedigen Chinees. De chef van den gestrafte, de opiumpachter, ter hoofdplaats gevestigd, beklaagde zich bij den Resident over den assistent-Resident, die zijn gemachtigde had veroordeeld." Met welk gevolg? Dat deze „meerdere" zijn „mindere" duidelijk zijne ontevredenheid te kennen gaf over het opleggen der straf, en toen hij daarna 's mans conduitestaat bij de Regeering moest indienen, hem signaleerde als: „voorloopig ongeschikt voor bevordering tot Resident, wegens ongeschiktheid om met Chineezen om te gaan."....

Zoover behoeft natuurlijk geen ambtenaar in zijne bescherming van den pachter te gaan. Geene Regeering, die het ooit zou kunnen goedkeuren, al was de pachtschat nog tweemaal zoo hoog als thans.

Maar is het niet begrijpelijk dat zoo iets wel eens heeft plaats gehad, dat zoo iets plaats hebben *kan?* Niet begrijpelijk, dat er zijn, die met hunne bescherming der pacht, hun ambtsplicht, te ver gaan, als het beperken van den pachter in de vrijheden, die hij voor zich verlangt, vaak voor den betrokken ambtenaar geen aangename gevolgen heeft?

De pachtschat! Altijd die pachtschat!

Nu ziet men het gebeuren, volgens Eekhout, dat een pachter failliet zegt te zullen gaan, omdat het debiet van opium hem veel te weinig oplevert. Dat is soms slechts een voorwendsel en een list om meer te kunnen verdienen, ook al zijn de inkomsten alles behalve gering te achten. De Chinees vertelt het echter met het oprechtste gezicht van de wereld. Soms is het inderdaad zooals hij zegt, welk geval wij boven ook reeds aannamen op grond, dat het werkelijk, zooals vooral in de laatste jaren, in verscheidene residentiën, met de pacht zeer zwak staat. Wat geschiedt dan? Dan spreekt de geheele residentie er over, zegt Ernst, ieder vindt het een hoogst ernstig feit. Het bestuur is beducht voor eene mogelijke déconfiture van den man. Hoe zal men de pachtpenningen binnen krijgen! Conferenties met den pachter worden gehouden, vol ijver wordt naar de oorzaken gezocht, en ten slotte de middelen door den pachter aangewend of aanbevolen om het debiet te doen stijgen, maar getolereerd, mits zij maar niet *al te* onwettig zijn. Hij krijgt, zegt Eekhout, o. a. vergunning om in eenige kitten, waar dit tot dusver niet geschiedde, den verkoop door de aanwezigheid van en bediening door publieke vrouwen aantrekkelijker te maken. Het heet dan, dat er toestemming gegeven is tot het vestigen van dergelijke inrichtingen, omdat de noodzakelijkheid daarvan gebleken is, al bestaat die in niets anders, dan in de vrees,

dat een deel der Staats-inkomsten verloren zou gaan. De in de kitten geplaatste meiden moeten lokken en aanmoedigen tot het gebruik van meer opium, ten einde het gevaar voor een geldelijk verlies voor de schatkist af te wenden. Zoo ook werd, naar *de Locomotief* [56]) van een vertrouwbaar berichtgever vernam, den opiumpachter te Probolinggo die met het betalen der pachtpenningen ten achter was, vergunning gegeven om, tot bijwerking der schade, ***eenige maanden*** te laten *dobbelen;* zelfs werd den Resident, die tegen deze vergunning adviseerde, gelast de toestemming daartoe te verleenen. Dezelfde vergunning was ook een jaar te voren geschonken, met het gevolg, dat diefstallen en echtscheidingen zich vermenigvuldigden.

Toch bekwam de pachter opnieuw dezelfde vergunning. Als nu waarlijk zulke dingen van hooger hand goedgekeurd en trots het advies van den Resident, toegestaan worden, dan behoeft men niet te vragen wat hoofden van gewestelijk Bestuur, eigener beweging, zonder aandrang van boven, zullen doen, wanneer zij zich voor het feit geplaatst zien, dat een pachter hun komt vertellen dat er te weinig tegen den smokkelhandel in zijn perceel gedaan wordt, en hij daarom aan zijne verplichtingen jegens het Gouvernement niet kan voldoen, m. a. w. den pachtschat niet kan betalen. Wel, zegt de heer STRUICK, al is die ambtenaar dan nog zoo eerlijk en nauwgezet, hij zal zich de vraag stellen: „Moet ik thans mijne overtuiging, mijn gevoel maar niet een weinig geweld aandoen en den pachter ter wille zijn; wat zou het zijn als werkelijk de pachtsom niet betaald werd?" Maar dat gaat bij mannen met een geweten nooit zonder strijd, een pijnlijken strijd tusschen zijn afkeer van alle „opiumgeknoei" en zijn ambtsplicht. De laatste schrijft hem voor den pachter te steunen en met hem, met *hem*, de middelen te bespreken tot fnuiking van den zijn debiet bedervenden sluikhandel. Maar hoe kan hij op de handelingen van den man scherp toezien, dien hij in de gelegenheid moet stellen zijn den Lande te betalen pachtsom in te verdienen! O, het gemoed van menig ambtenaar komt tegen dien „steun" op. „Het is wel ongelukkig", zeide een assistent-Resident, „dat een eerlijk man voor zijn vrouw en kinderen dikwijls dingen moet doen, waarop hij anders zou spuwen." De niet ongegronde vrees voor overplaatsing en achteruitzetting en een slechten conduitestaat schijnt sterk genoeg te hebben kunnen werken om den pachter diensten te bewijzen, die men met hart en ziel verafschuwde.

Het lijdt geen twijfel of de Regeering zal trachten de waardigheid der bestuurs-ambtenaren te redden, door maatregelen, die hen uit hunne moeilijke halfslachtige positie verlossen. Dingen toe te staan als te Probolinggo moet onmogelijk worden. Het kan slechts ten gevolge hebben, dat de ambtenaar zegt: Wat zal ik mij vermoeien en den pachter van mij afkeerig maken! Mijn plicht is het te zorgen dat de pachtschat betaald wordt.

Lankmoedigheid te betrachten tegenover achterstallige opiumpachters blijkt dan ook allesbehalve in den geest der tegenwoordige Regeering

te zijn. Dat althans ondervond de Semarangsche pachter. De man, die de pacht tegen het enorme cijfer van *f* 155.000 's maands aandurfde, en begon met de debietprijzen te verhoogen, is failliet verklaard en al zijne goederen zijn in beslag genomen. Hij is geëindigd met een schuld aan het Gouvernement van ruim *één millioen*. Brooshooft vraagt: „Zou de Minister Keuchenius door zijne onverbiddelijkheid op dit punt, het verwerpelijk stelsel der vorige regeering, het stelsel van opdrijving der pachten, met des te meer klem willen tentoonstellen? Hij brengt er[57]) in feiten en cijfers de bewijzen voor bij, dat voorheen eene groote mate van indulgentie getoond is geworden tegenover mannen, die in hetzelfde geval verkeerden als nu de pachter te Semarang. Doch terwijl toen bij achterstallige pachtpenningen nog al eens met den pachter en diens borgen in overleg werd getreden over de betaling en hem gelegenheid werd gegeven een soms kolossalen achterstand van eenige tonnen goudsmiddels kleine payementen per jaar aan te zuiveren, gaat thans de Indische Regeering tot de allerstrengste maatregelen over, tot beslaglegging en faillietverklaring. Zeker heeft deze wijze van handelen grooten invloed gehad op den uitslag der jongste verpachting. Maar zoo, oordeelt ook *de Standaard,* wordt althans de toestand gezuiverd „en zal niet langer door toedoen der Regeering zelve een opdrijving der pachten plaats hebben, die haar onzedelijke gevolgen noodzakelijk moet verhoogen." „Onmogelijk is het niet", zegt genoemd blad, „dat de Minister van Koloniën op eene aanzienlijke vermindering van pachtsommen hoopt, om dan met minder bezwaar te kunnen overgaan tot afschaffing eener belastingheffing, die reeds lang door de geschiedenis is veroordeeld en ons bestuur tot schande strekt."

Het is te hopen, want ook aan het einde van dit hoofdstuk kan de slotsom geene andere zijn, dan dat alle mogelijke palliatieven niet helpen, en dat met het *pachtstelsel* moet gebroken worden. Zoolang het blijft gehandhaafd, blijft ook, ondanks alle verboden en verscherpt toezicht, de deur openstaan voor misdaden, die zoo gemakkelijk bedreven worden zonder bewijzen achter te laten. De hoofdoorzaak schuilt niet, gelijk Bé Ik Sam beweert, in verkeerde *„regelingen"*, maar wel terdege in het stelsel. De onzedelijke invloed, die van de pachters uitgaat, ook op mannen, die geroepen zijn 's Lands wetten uit te voeren en te doen uitvoeren, kan misschien, door strafbepalingen te verscherpen, eenigszins en voor eenigen tijd worden beperkt, maar een feit is, dat omkooping van ambtenaren mogelijk is geweest, zelfs in een tijd, dat veel zwaarder straffen dan thans tegen de bescherming van den sluikhandel bestonden. En zoolang die mogelijkheid blijft bestaan, — en zij blijft, zoolang de pacht zal bestaan en men dus met *pachters* te doen heeft —, zoolang zal ook het besef van machteloosheid onzerzijds tegenover het listige pachterselement, meermalen onomwonden in officieele stukken uitgesproken, moeten voortduren.

„De pachters moeten weg, en dat in de eerste plaats; de pachters met hun nasleep van onzedelijken invloed," zegt Brooshooft in zijn

„Stelsel van Hervorming voor N.-I." [58]). „De schuld van *al* de ongerechtigheden, die de pachters begaan, ligt in het verderfelijke pachtstelsel in het algemeen, waarbij het Nederlandsche gezag de Chineezen tot vele verkeerdheden verleidt," zeide de heer KIELSTRA. En al wijzigde de Regeering ook haar opiumreglement in den geest van BÉ IK SAM's voorstellen," zoo Dr. GRONEMAN, „*het volk* zou er niets bij winnen, en de omkoopknoeierijen van ambtenaren en anderen zullen er evenmin door verdwijnen." De indruk moet weggenomen worden, dat de Regeering het geld der pachters niet missen kan of wil; de indruk, dat het Bestuur *verplicht* is den pachter, ter wille der pachtsommen, krachtig de hand boven het hoofd te houden, wat de heeren pachters niet nalaten, ja, als altijd beleefd en lachende, maar toch niet minder duidelijk en gevoelig, als het hun noodig dunkt, den uitvoerders van het Nederlandsch gezag te herinneren.

De schuld komt veel meer op het stelsel dan op die ambtenaren neer (BROOSHOOFT). Een assistent-Resident in een verboden kring — nog wel een „verboden kring" — wilde de verbodsbepaling van opiuminvoer streng handhaven. De Regent, een *inlandsch* ambtenaar, waarschuwde hem, den Europeaan, in allen ernst: „Nanti djadi roeginja Goebermen," d. i. „het Gouvernement zal er schade door lijden".

Pachters veroorloofden zich dezelfde opmerking jegens Ambtenaren, die naar hun zin te weinig meegaande zijn. Een Chinees, die een Resident durft waarschuwen tegen de toepassing van bestaande bepalingen!

Zoo bewust waren die lieden van hun macht!

Ware het niet zoo hoogst ernstig, men zou geneigd zijn om zulk een machtsvertoon te lachen!

Nu lachen wij volstrekt niet, want die macht, die *meer* dan schijn is, wordt een groot gevaar voor den Staat geacht. Men herinnere zich wat wij in Hoofdstuk II vernamen van de staatkundige gevaren, die ons bedreigen, wanneer Chineesche kapitalisten aldoor kunnen voortgaan met hunne macht uit te breiden. Wij zullen het wezenlijke er van nu nog beter kunnen inzien. „De Chineezen, zij vleien en kruipen nu nog voor de ambtenaren, omdat zij hen noodig hebben om geld te verdienen. Maar intusschen verachten zij hen, en langs een omweg, in zachtheid, door stoffelijke middelen beheerschen zij de inlandsche hoofden zonder uitzondering, gedeeltelijk ook de Europeesche handhavers van het gezag, vertegenwoordigers van den Gouverneur-Generaal en in zoover van de Kroon." [59])

Durfde niet eenige jaren geleden een pachter te zeggen: „Gouvernemen poenja ambtenaar banjak sekali, tetapi saja poenja lebih banjag lagi," „het Gouvernement heeft vele ambtenaren, maar ik heb er veel meer," (*Locomotief*, 16 Juni 1887).

En dan zou men die „verkeerde elementen" blijven steunen!

Misschien zal het tegenwoordig geslacht den worstelstrijd niet meer beleven. Ging het voort, als tot hiertoe met de machtsontwikkeling van hen, die op allerlei wijze, niet het minst door middel der opiumpacht,

ongekende voordeelen weten te behalen, dan het volgende geslacht vermoedelijk reeds wel. De heer BOOL toonde zich beducht, en sprak die vrees niet onduidelijk uit, dat wij juist door loslating van het pachtstelsel de rijke Chineezen tegen ons zullen krijgen. Zij vormen eene geduchte macht, zoo schreef hij; wanneer wij hen tegen ons krijgen, dan zal het een strijd worden, waarin ik betwijfel of de overwinning wel aan de zijde der Regeering zal zijn. Het is — zegt Y. Z. [60]) — beschamend voor onze Regeering, dat een oud-hoofdambtenaar aldus spreekt. Doch als het waar is wat de heer BOOL ducht, is dit hem slechts een reden te meer „om instellingen, die zulk een macht in het leven riepen, door anderen te vervangen." Het blijkt: afschaffing der opiumpacht is een *politieke eisch;* luidens zoovele schrifturen, een klemmende eisch!

„Men werpe dijken op en versterke de bestaande vóór men door den stortvloed verrast wordt!"

Men make zich los van de Chineezen als pachters van 's Lands middelen, door onvoorwaardelijke loslating van het pachtstelsel!

Men luistere naar het woord van KIELSTRA, dat het stelsel van verpachting moet vallen onder den moker van allen, „die het waar belang van Indië willen behartigen en het oppergezag van Nederland over het schoone Insulinde willen handhaven."

„Regeeren is vooruitzien."

De verantwoordelijkheid voor de gevolgen wordt te groot, wanneer de zoovelen demoraliseerende *pacht*, „een vuilnishoop", volgens BROOSHOOFT, blijft gehandhaafd.

HOOFDSTUK V.

De opiumdetaillant en zijne ergerniswekkende kwellingen.

> „De verpachting is eene voortdurende oorzaak van botsing tusschen de pachters en de belastingschuldigen, waarbij dezen *aan de hebzucht en willekeur* van genen ter prooi zijn." De Hoogleeraar VISSERING.

Het pachtstelsel moet vallen, ook ter wegneming van de derde grief, die met recht tegen de pacht, die in handen is van de machtige en ontziene Chineezen, wordt aangevoerd. De grief geldt het recht, der politie toegekend. Aan Residenten, assistent-Residenten, Controleurs bij het binnenlandsch bestuur en de ambtenaren, gesteld ter beschikking van de Residenten voor den tegengang van den sluikhandel in opium, en — voor zooveel inlanders betreft — ook aan de inlandsche ambtenaren van het openbaar ministerie, de districtshoofden en de hoofden van vreemde Oosterlingen is de bevoegdheid verleend om tot ontdekking van overtredingen der wettelijke bepalingen op het stuk van 's Lands middelen en pachten winkels, magazijnen, vaartuigen, ook de woningen te onderzoeken van hen, die verdacht worden in strijd met die wettelijke be-

palingen te handelen Al wie weigert genoemden ambtenaren tot dat onderzoek den toegang te verleenen, wordt gestraft.

De grief tegen die bepalingen krijgt des te meer grond door de omstandigheid, dat de accolyten des pachters daarbij, schoon zonder eenig wettelijk recht, vaak tegenwoordig zijn en, op hunne wijze, de behulpzame hand bieden. En de verontwaardiging over het laatste is geheel verklaard, als die huiszoeking en visitatie lieden treft, die *valschelijk* van opiumsmokkelen worden beschuldigd.

Wij hopen niet, dat iemand er verzwakking van ons betoog in zal zien, dat wij gebruik maken van wat PERELAER ons in zijn „Baboe Dalima" uitvoerig verhaalt van de onbeschaamdheden van den opiumspion Singomengolo en de praktijken van hem en zijne handlangers om den geheel onschuldigen ouden Setrosmito op opium-smokkelarij te betrappen.

PERELAER beschrijft ons den rijken opiumpachter, diens wellustigen zoon en hunne handlangers als „eene vreeselijke bende", waaraan de inlander met gebonden handen en voeten is overgeleverd. Op zeer aanschouwelijke wijze maalt hij al de listige streken van het pachtpersoneel, aangewend om lieden, die den pachter in den weg staan, aan overtreding schuldig te doen verklaren.

Zeker, men kan zeggen: „het is een roman." Maar niemand twijfelt, of althans sommige der daarin beschreven gemeenheden hebben in werkelijkheid herhaaldelijk plaats. Bovendien ontleende de schrijver het materiaal voor dit deel van zijn boek aan: het *Indisch Weekblad van het Recht*, bv. van 1878, 1879, 1882 N°. 804, 843, 966; Indische bladen als: de *Locomotief* 18 Jan., 21 Febr. 1883, en het *Indisch Vaderland* 27 Jan., 7, 17 Febr., 23 en 24 Aug. 1883. Geen werk, dat beter inleidt in de geheimenissen der opiumschandalen, de knoeierijen en allerlei ongeoorloofde handelingen jegens verdachten of hen, die men verdenken wil. „Een stelsel van spionnage en *verdachtmaking* is ontstaan," zegt WISELIUS, dat den huiselijken vrede, elk vriendschappelijk verkeer, den gezelligen omgang van naasten en medeingezetenen enz. met ondergang bedreigt." Meer dan ergerlijk is wat hier en daar medegedeeld wordt aangaande de wijze, waarop het onderzoek plaats heeft, nadat men iemand heeft aangebracht, dien men verdenkt of verdenken *wil* van opium-smokkelen. De „brigade", de z. g. spionnen, van den opiumpachter, „vuile gewetenlooze handlangers van den even gewetenloozen pachter", die volstrekt niet tot de *Gouvernements-politie* behooren, en aan wie bij geen enkele verordening eenig recht tot huiszoeking en visitatie is toegekend, gaan eenvoudig bij huiszoekingen, als bezaten zij daartoe het volste recht, met de politie mede, dringen de huizen binnen, doorsnuffelen daar alles, keeren alles het onderst boven, snijden matrassen en andere dingen stuk, visiteeren aan den lijve en veroorloven zich bij dit laatste de onzedelijkste handtastelijkheden jegens eerbare vrouwen en onschuldige meisjes. En men kan zich best voorstellen, wat te verwachten is van individuen, die zich voor zulk werk laten vinden, die van eer en geweten en moraliteit zoo goed als niet

de minste notie bezitten. De werkelijke inlandsche politie-ambtenaren durven hun in niets tegengaan, want zij zijn voor die „schelmen", [61]) wien niets te laag is om een tegenstander te benadeelen en die door den machtigen pachter worden gesteund, bang als voor venijnige dieren.

. Dat het volk over deze praktijken zijne ontevredenheid openbaart, en dat deze wederrechtelijke en onzedelijke handelingen wel eens de aanleiding worden van een niet onrechtmatig verzet, ligt voor de hand. Hij, wiens huis men onderzoekt, verklaart zich natuurlijk tegen zooveel aanmatiging en het binnendringen der z.g. politie. Doch de handlangers des pachters zijn zóó overtuigd van hunne macht, dat zij zich niet ontzien om den man, dien zij nu eenmaal besloten hebben ongelukkig te maken, gewelddadig, soms met ergerlijke mishandelingen, tot rede te brengen. De werkelijke politie, wetende hoezeer zij zich daardoor bij den pachter verdienstelijk maakt, komt hun daarbij maar al te zeer te hulp. En „het is opmerkelijk, zoo dom als de inlanders het opium altijd verbergen als het door *spionnen* gevonden wordt," schreef ironisch de *Locomotief* [62]). Elk, die de praktijken dezer lieden kent — en voor wie ze niet kent, zetten wij ze zoo aanstonds uiteen —, weet wat de Schr. daarbij gedacht heeft.

Vraag niet of onschuldigen weleens schuldig worden bevonden en verklaard. Ieder kan men verdenken, ieder staat derhalve aan de vernedering eener huiszoeking en lijfvisitatie bloot, ieder is weerloos aan de vijandschap van den pachter en zijne satellieten overgeleverd, zoo die lust hebben, om welke reden ook, iemand in het verderf te storten.

Hoever de onbeschaamdheid dezer lieden kan gaan, blijkt uit het volgende, dat voor waar wordt verteld [63]). „Een spion van de pacht heeft de gewoonte zijne kleederen enz. te laten maken bij inlanders en Chineezen, zonder daarvoor ooit een centime te betalen. Heeft een van die begunstigden de stoutheid ootmoedig om eenige afdoening te komen vragen, dan is steeds het antwoord: „Apa kowe brani minta oewang sama akoe? Nanti akoe bandoel sama kowe." (Durf je *mij* om geld te vragen? Wacht, ik zal eens huiszoeking bij je komen doen)".

Het gaat ver, als men zoo openlijk met het stelsel van huiszoeking durft dreigen!...

Algemeen wordt aangenomen, dat hij, die eenmaal begonnen is te schuiven, daarmede moet voortgaan. Toch mag, blijkens hetgeen wij daaromtrent vroeger neerschreven, deze meening niet onvoorwaardelijk worden toegelaten. Voortgaan moet slechts hij, die, om met een opiumpachter te spreken, „goed doorgebeten heeft." En wij zagen, wat een pachter er voor over heeft om de lieden goed te *doen* „doorbijten". Heeft hij den een of ander of velen tegelijk maar eenmaal zóó ver, dan is hij verzekerd, dat deze steeds opium zullen moeten hebben, dus — koopen, d. i. betalen.

„Die eenmaal schuift, blijft schuiven," noemt de *Standaard* eene zeer voordeelige opvatting voor den pachter, want hij is nu zeker, dat een Javaan, die begonnen is opium bij hem te koopen, daarmede niet zal

ophouden. Doet hij dit, houdt hij namelijk op, „dan wordt hij voor smokkelaar gehouden, op allerlei wijze lastig gevallen, en hij wordt gedwongen, ja zelfs gelast, zijn gewoon quantum opium opnieuw weer te koopen." De gegoeden onder de schuivers worden zelfs bepaald op tax gesteld. Er zijn, naar het getuigenis van een rechterlijk ambtenaar aan den heer Sol, personen, die op die wijze gedwongen worden voor *f* 2.50 daags te koopen. Doen zij het niet, dan zal hun dwingeland, de pachter, hen zijn ongenoegen over die ongehoorzaamheid laten gevoelen. De weg daartoe staat open, en geen gewetensbezwaren houden er van terug. Elk bezit van ruw opium, in welke hoeveelheid en van wien ook verkregen, is onwettig, en ook het bezit van tjandoe van meer dan één thail, wanneer men niet kan aantoonen, dat het bezit rechtmatig, d. i. van den pachter afkomstig is. Voor opium, niet van den pachter afkomstig wordt gehouden *alle* opium, achterhaald in verpakkingen, zooals blazen, darmen en dergelijken, die voor den sluikhandel gebezigd worden en bij de aflevering van opium door de pachters niet gebruikelijk zijn, en *alle opium, hetwelk gevonden wordt op plaatsen, waar het blijkbaar geborgen is om het bezit er van niet aan anderen te doen ontdekken, zooals gaten, putten onder den grond, onder gras, enz.* [64]).

Nu bestaat in Indië een misdadige handeling, voor welke ieder blootstaat en welke in verband met opiumknoeierijen herhaaldelijk genoemd wordt: *„Het opzettelijk verbergen van voorwerpen, wier bezit ongeoorloofd is, op zoodanige wijze, dat, wanneer zij aldus door de bevoegde macht worden gevonden, daardoor tegen een bepaald persoon het vermoeden moet bestaan, dat hij de bezitter dier goederen is"* [65]); zijn die goederen gestolen, dat hij dief of heeler; zijn ze gesmokkeld, dat hij de smokkelaar is.

De zendeling P. A. Jansz verhaalt het volgende staaltje [66]) van een desahoofd — zegge een desahoofd —, die op middelen zon om iemand, die des Zondags de bijeenkomsten der Christenen bezocht, het leven zuur te maken, en daardoor allen, die zijne voetstappen mochten willen volgen, daarvan af te schrikken. Daartoe liet hij, zooals verzekerd wordt, des nachts een stuk katoen bij het huis van bedoelden persoon begraven, deed dienzelfden nacht bij hem huiszoeking en vond het natuurlijk, nam daarop den man gevangen en zond hem op onder beschuldiging van diefstal. Na drie weken preventieve hechtenis werd hij door den Landraad vrijgesproken. Of de valsche aanklager gestraft werd, wordt niet gemeld.

En Mr. Piepers verklaart dergelijke handelingen aldus: „Het karakter van den inlander brengt wijzen van wraakoefening mede, zóó laaghartig, dat zij in Europa niet lichtelijk worden aangetroffen..... Een dikwijls voorkomende handeling van zeer lagen aard is het verbergen van..... opium in eene woning of op haar erf, waarna aan de politie wordt medegedeeld, dat daar zulk goed is verborgen, dat dan ook bij huiszoeking wordt gevonden, waarop de beweerde bezitter gevankelijk wordt weggevoerd, meestentijds wegens dat afdoend bewijs eene ver-

oordeeling ter zake van.... ongeoorloofd bezit van opium te wachten heeft, en zoo hij daaraan al ontkomt, toch door eene (min of meer) langdurige preventieve hechtenis wordt getroffen. Door den lichten bouwtrant van de inlandsche woningen en gemakkelijken toegang tot hare erven, is dit feit gemakkelijk uitvoerbaar." „Dat de opiumpachters zoo opium laten verbergen bij hen, die zij verdenken gesloken opium te gebruiken, doch daarop niet kunnen betrappen, komt *dagelijks a*) voor; dat *ook de politie* zelve tot zulke praktijken hare toevlucht neemt is mede, helaas! maar al te gewoon. Ja zelfs heb ik in eene streek gewoond, waar de pachter om zijn debiet te vergrooten *alle Chineezen dwong* eene zekere hoeveelheid opium bij hem te koopen, of zij schuivers waren of niet; hij sloeg ze allen eenvoudig naar hun vermogen voor eene zekere som aan, die zij bij hem moesten besteden; deden zij het niet, dan wist hij ze door de hier bedoelde behandeling te laten straffen." „De Indische wetgever heeft tegen deze handeling bij Staatsblad 1876 N°. 228 Art. 21 door eene strafbedreiging zoeken te voorzien, die nu en dan toepassing vindt. Ze zou veelmalen toepassing vinden, *indien niet in den regel tegen de politie en de door haar beschermde handlangers van den opiumpachter geene vervolging werd ingesteld.*"

Tot zoover Mr. PIEPERS, die, al heeft hij niet direct onder de inlandsche bevolking geleefd, tal van rechtszaken heeft onder de oogen gehad, en dus zeker niet zonder voldoenden grond deze specifiek Indische misdaad publiceert.

Doch is het zoo zeker, dat deze misdaad, volgens Mr. PIEPERS, „dagelijks," wordt gepleegd, dan is het geen vraag meer of sommigen, dan worden velen daardoor gedupeerd.

Gesteld, er is iemand, die met schuiven wil ophouden. Hij is nog niet in die mate slachtoffer er van, dat hij al zijn wilskracht zou hebben ingeboet. Hij kan dus het gebruik nog nalaten. Hij volhardt bij zijn besluit, en koopt dus niet meer bij den pachter. Deze zegt nu tot hem: „Ik verdenk u van opium te sluiken of gesloken opium te koopen, want gij, aan het schuiven gewoon, *moet* opium hebben." Maar de man laat zich daardoor niet afschrikken, en geeft den pachter te kennen, dat hij er niet op rekenen moet nog ooit opium aan hem kwijt te raken. De pachter zegt hem niet te gelooven en hem wel te zullen vinden. Hij geeft aan zijn bedreiging ook uitvoering, en dit gaat niet moeilijk. De man heeft b. v. een vriend, die hem dikwijls bezoekt. De pachter belooft dezen *f* 30 à *f* 40 indien hij, bij een vriendschappelijk bezoek, in het huis van zijn vriend een doosje of darmpje met opium wil verstoppen, om dan aan hem, pachter, te komen mededeelen, waar het corpus delicti ligt. En *f* 30, *f* 40! Voor die som zouden vele inlanders hun geheele familie verraden!

Een ander middel. Des nachts wordt een inbreker op zekere woning afgezonden, die, terwijl alles in diepe rust is, onder den wand van bamboe den grond een weinig weggraaft, zijn arm zoover mogelijk naar

a) Wij cursiveeren.

binnen brengt, onder een of ander meubel het doosje of darmpje laat vallen en daarna het gat netjes dicht maakt. Den volgenden morgen vroeg staat dan de politie met een of meer spionnen des pachters bij zich, in huis en — de zaak komt natuurlijk in orde.

Soms acht men dien voorbereidenden maatregel geheel onnoodig. De zaak kan gemakkelijker in orde gebracht worden. De politie komt onverwacht het huis binnen, een spion eveneens, en deze, quasi mede zoekende met de politie, bukt zich onder een tafel, gluurt onder een slaapbank en — eenige oogenblikken later ligt daar het darmpje of doosje, dat hij verraderlijk in zijn mouw had verborgen en ergens heeft laten vallen. Het arme slachtoffer heet natuurlijk de schuldige, wordt medegenomen; en òf tot eene hooge boete òf voor korter of langer tijd tot dwangarbeid veroordeeld.

Om tegen zulke praktijken gewaarborgd te zijn, bestaat geen ander afdoend middel dan goede vrienden te blijven met den pachter, door een schuiver te blijven.

Men acht het buiten eenigen twijfel, dat op die wijze zeer dikwijls opium-overtredingen in het leven geroepen en onschuldigen aangeklaagd worden. Brooshooft noemt dit het toepassen van het „pasangan," of „petanah." Het woord „pasang" heeft in het Maleisch en Javaansch beide velerlei beteekenissen. In het algemeen heeft het die van *in beweging brengen, in gebruik stellen*. De vertaling in het Nederlandsch is afhankelijk van het direct object. Een der beteekenissen in de beide genoemde, op Java gesproken talen is: het *zetten van strikken* voor wild. In dien zin wordt het, volgens Brooshooft, waarschijnlijk gebruikt, als men er iemand *in* wil *laten loopen*. „Petanah" beteekent, naar Brooshooft wil, er iemand *heimelijk* in laten loopen. De beteekenis van het oorspronkelijk Arabisch woord fitnah (Javaansch en Maleisch: *pitnah*) is volgens H. Von de Wall, *verzoeking, beproeving, verleiding*, doch op Java wordt het gebruikt in den zin van: *laster, kwaadspreken*; *kwaad berokkenen*, door iemand van iets te *betichten*. In dien zin vertolkt het zeer juist de laaghartige handeling, waarover wij hier spreken: het valschelijk beschuldigen van het bezit van onwettig opium.

Dit middel wordt ook toegepast op stille slijters van opium van den pachter, wanneer zij gedurende eenigen tijd aan de kit te weinig naar den zin des pachters inslaan, en het vermoeden rijst, dat hun ijver om de lieden in hunne buurtschap aan het schuiven te krijgen of te houden niet groot genoeg is, of wel, dat zij ander dan bij hem ingekocht opium omzetten.

De spionnen van den pachter zijn bij deze praktijk, uit eigenbelang, zijne gewillige werktuigen. Wanneer zij, zegt Ernst, geruimen tijd niets kunnen aanhalen, loopen zij gevaar van door den pachter ontslagen te worden, en aangezien zij goed betaald worden voor een gemakkelijk baantje, zorgen zij er wel voor dat nu en dan wat aangehaald wordt. „Er zijn altijd boeven genoeg, die voor eene kleinigheid ergens opium verbergen. En dat is dan soms opium van den pachter afkomstig,

doch met wat vuil of azijn (of aarde of suiker) gemengd, waardoor kleur en reuk veranderd zijn."

Zoo zoeken de pachter en zijn gevolg hun voordeel eerst in het verleiden van niet-schuivers tot schuivers, dan in het aanklagen van schuivers, die beter willen. Rechtszekerheid tegen de lagen dier gewetenlooze lieden bestaat er weinig. De bevolking is zoo goed als weerloos aan deze hare vijanden overgeleverd.

Doch nog afgescheiden van de kwade bedoeling, waarmede men vaak tot huiszoeking overgaat, is deze, ook zonder die bedoeling en waar het onderzoek alleen door de politie wordt bewerkstelligd, reeds ergerniswekkend genoeg.

Met verontwaardiging gewaagden de bladen een paar jaar geleden van het volgende schandaal [67]) : Eene algemeene huiszoeking had plaats in de Chineesche wijk, ingesteld op grond van een door de politie ontvangen *anoniemen* brief, waarin werd medegedeeld, dat in die wijk ergens 5 pikoel opium verborgen waren. Wat nu deed de politie? Den volgenden nacht werd een geheel blok Chineesche huizen door honderd à honderdvijftig personen afgezet. Toen de inwoners dier woningen 's morgens hunne deuren en luiken openden, zagen zij voor iedere deur een politieman staan, die hun belette het huis te verlaten, zelfs niet toestond naar den pasar te gaan om de dagelijksche behoeften voor de keuken in te koopen. De lieden boden zich aan om aan den lijve te worden gevisiteerd. Het mocht niet baten. Zij moesten binnenblijven en wachten tot de politie klaar was.

Natuurlijk heerschte er eene algemeene spanning, en deed men elkander allerlei vragen naar de oorzaak van dat optreden der politie. Was er een moord gepleegd? Of een bijzonder groote diefstal? Zocht men naar smokkelaars? Het laatste werd ten slotte algemeen geloofd, want de assistent-Resident voor de politie en eenige opium-ambtenaren waren gezien. Snel verspreidde zich nu het gerucht, dat een huiszoeking bij Oen Bon Poh was aangevangen. Het ging van huis tot huis, men drong in alle hoeken en gaten en doorsnuffelde slaapkamers en kamertjes, bergplaatsen, keukens, secreten, en wat niet al. Tegen 9 uur was het onderzoek afgeloopen en rukte het cordon in. En wat was er gevonden? *Niets*, totaal niets.

Nu kan gezegd worden: „Een goede les voor de Chineezen." Maar gevraagd is aan ieder, die niet van alle rechtsbesef ontbloot is, of het aangaat op deze wijze een groote wijk te alarmeeren, de lieden in hunne bezigheden te belemmeren, een paar uren in angst te houden, hunne woningen binnen te dringen en daar op de beschreven wijze huis te houden? Toch moet ieder inlander en wie met hem gelijkgesteld is, zich aan zulk een behandeling maar zonder tegenspraak onderwerpen, zonder dat eenig vonnis van den Raad van Justitie de politie tot huiszoeking machtigt, en terwijl het minste verzet als vergrijp tegen de politie gestraft wordt. En wat heden den een treft, kan morgen den ander overkomen. Er behoeft maar iemand te zijn, die de politie anoniem

schrijft, dat een smokkelaar met een voorraad opium zijn intrek bij A. of B. genomen heeft, en het huis van A. of B. staat aan hetzelfde hatelijk onderzoek bloot.

Het beschreven onderzoek had plaats 1°. in de *Chineesche* wijk, en 2°. onder leiding van den assistent-Resident, een Europeesch ambtenaar. Daardoor werden handelingen voorkomen als plaats hadden ten huize van den ongelukkigen SETROSMITO in de desa Kaligaweh, ongerechtigheden, die zeker niet altijd, maar waarschijnlijk niet zelden, begaan worden, wanneer de huiszoeking bij een inlander en geheel alleen onder leiding der inlandsche politie plaats heeft.

Boven gewaagden wij reeds van de verpachting der tolpoorten, door KIELSTRA beschreven [68]). Alle goederen waren vroeger bij vervoer aan rechten onderhevig en het recht tot heffing daarvan werd jaarlijks door het Gouvernement aan den meestbiedende verpacht. Die pachters waren ook hier Chineezen, die ter wille van de steeds stijgende pachtsommen door ons ontzien werden. De heer KIELSTRA heeft geciteerd uit eene brochure van den oud-Resident van Soerakarta, den heer MAC GILLAVRY, geschreven vóór het uitbreken van den Java-oorlog (1825—1830), over de wijze, waarop de Chineezen destijds als pachters handelden. „De Chineezen ontzagen (zelfs) de inlandsche hoofden volstrekt niet. Wanneer deze naar de hoofdplaats moesten reizen om schatting aan den vorst te brengen of een der groote Javaansche feestdagen bij te wonen, werden niet alleen alle goederen, die zij bij zich hadden, aan eene zware heffing onderworpen, maar hunne vrouwen moesten dikwijls tot onder hare kleederen een schandelijk onderzoek van de Chineezen ondergaan." De schrijver ziet in deze knevelarijen en ongerechtigheden een voorname oorzaak tot het uitbreken van den oorlog op Java, waarom de tolpoorten door den Gouv.-Generaal VAN DEN BOSCH zijn opgeheven.

De opbrengst dier pacht in 1817—1824 (achtereenvolgens *f* 196385; *f* 224190; *f* 372924; *f* 331052; *f* 451580; *f* 497052; *f* 497230; *f* 511320), was zeker 2 à 3 maal meer dan de pachters volgens recht konden innen. Vandaar allerlei eigendunkelijke, ja onmenschelijke handelingen. Met feiten aan officieele bescheiden ontleend, schildert KIELSTRA de „grove misbruiken", „de ongehoorde knevelarijen", „de hemeltergende onrechtvaardigheden", door de Chineezen aan de tolpoorten bedreven. Toch klaagde men over die handelingen niet bij den Resident, wijl men overtuigd was, dat de pachters door de Regeering werden gesteund. Doch het volk werd met wrevel vervuld. De heer Mr. C. F. WALRAVEN VAN NES, vice-President van den Raad van Indië, schreef in 1851: „Het valt niet te ontkennen, dat de Javaansche bevolking door de ongehoorde knevelarijen aan de tolpoorten.... getergd, met meer verbittering in het algemeen de wapens tegen ons gezag gevoerd heeft, dan zij dit zou gedaan hebben, wanneer zij in een meer gelukkigen toestand verkeerd en rustig de vruchten van haren arbeid geplukt had."

En nu zegt een Indisch blad: [69]) „Tegenwoordig zijn de pachters der tolpoorten vervangen door de pachters van het opium en hunne hand-

langers. De naam is veranderd, de personen zijn gebleven." — „Nog altijd worden Javaansche vrouwen en meisjes in het bijzijn hunner echtgenooten en vaders op de schandelijkste, vuilste wijze door de spionnen van den opiumpachter onderzocht, nog altijd maken de spionnen van den pachter door leugenachtige aangiften degenen, die hun in den weg staan, ongelukkig, en nog altijd blijven zij — straffeloos."

Maar bestaat er dan voor den onschuldig verklaagde volstrekt geen recht?

Ja, als n.l. de beschuldigde bewijzen kan overleggen voor zijn onschuld. Doch dit zal in de meeste gevallen wel onmogelijk zijn. Is het aangehaald opium verborgen gevonden of in verpakkingen, welke bij den pachter niet in gebruik zijn, dan wordt dit reeds als een sterk vermoeden van schuld aangenomen. Ontbreken deze gegevens of zijn ze niet duidelijk genoeg, dan moet eene Commissie onderzoeken en verklaren of het aangehaalde al of niet van den pachter afkomstig is. Immers volgens Art. 22 van het thans vigeerend opiumreglement moeten dadelijk na de aanhaling door het Hoofd van plaatselijk bestuur, drie deskundigen worden benoemd, die te constateeren hebben de hoeveelheid, de soort en de hoedanigheid van het aangehaalde, en moeten uitmaken of het opium al of niet van den pachter afkomstig is, en de gewichtshoeveelheid van opium van goede hoedanigheid, waaraan de door haar gekeurde waar is gelijk te stellen.[70]) Het laatste is voorgeschreven, wijl het aangehaald opium aan den pachter wordt afgedragen tegen den prijs der hoeveelheid ruw opium van goede kwaliteit, dien hij gewoon is er voor aan het Gouvernement te betalen, en in mindering van de hoeveelheid, die door den pachter uit 's Lands voorraad kan worden ontvangen, zooals dit bij de pachtvoorwaarden is bepaald[71]).

De bepaling, dat de pachter verplicht is het aangehaald opium aan te nemen, schijnt echter bezwaar op te leveren voor gewesten, waar vele en belangrijke aanhalingen plaats hebben, omdat de pachters dan in sommige maanden groote hoeveelheden moeten ontvangen, die gedeeltelijk van een volgende maand weer worden afgehouden, hetgeen eene lastige administratie geeft. Daarbij ontvangen zij op die wijze telkens verschillende soorten van opium. Daarom heeft de Directeur van Financiën aan de Regeering voorgesteld, kort nadat te Semarang op eenmaal eene hoeveelheid van ruim 6 pikoel (in brandkasten) was aangehaald, de bepaling aldus te wijzigen, dat voortaan slechts hoeveelheden beneden 50 kati's ruw of 25 kati's bereid opium aan de pachters in mindering worden gegeven en grootere aangehaalde bedragen vervoerd worden naar 's Lands-pakhuizen, en men den pachter dan niet zal kunnen verplichten daarvan meer dan de helft te nemen op de hoeveelheid ruw opium, die door hem wordt aangevraagd en hem verstrekt mag worden.

Of dat bezwaar inderdaad door *pachters* zelven geopperd is?

Misschien door een enkele. Waarschijnlijk niet door velen, wijl, wan-

neer men Brooshooft hoort, ook deze bepaling ten slotte weer in het voordeel des pachters uitvalt, in verband met de usance, dat de Resident of assistent-Resident de commissieleden benoemt volgens de door den pachter gedane aanwijzingen. Deze stelt n.l. personen voor, die worden aangenomen, wanneer geen overwegende redenen van verwerping bestaan. De pachter nu zal wel geen anderen aanbevelen dan die tot zijne vrienden behooren. Dat deze bij hunne keuring en adviezen het belang des pachters allerminst uit het oog zullen verliezen, is vrij duidelijk, en dat dit bij groote aanhalingen op belangrijke wijze gediend kan worden, is aan geen twijfel onderhevig. Gesteld, zegt Brooshooft [72]), dat er zijn aangehaald 10 blikken tjandoe. Van de zeezijde toch wordt opium steeds aangevoerd in waterdicht gesoldeerde blikken, die ieder 300 thail bevatten. Ze kunnen een uur lang op het water drijven zonder te zinken. 's Nachts aan land gebracht, worden zij meestal verstopt onder water in de modder van vischvijvers of dergelijke, tot de belanghebbende gelegenheid vindt ze af te halen. Die blikken nu worden ontdekt en vallen der politie in handen. Eene met den pachter bevriende commissie gaat aan het werk. Zij keurt al dadelijk eenige, gesteld drie, van die blikken als bedorven af. Nu lezen wij in Art. 22 van het opiumreglement, dat *onbruikbaar* opium wordt vernietigd. Maar Brooshooft zegt, dat het opium door de commissie als bedorven afgekeurd, *om niet* aan den pachter wordt gegeven om te zien of hij er nog iets van maken kan. Een aardig buitenkansje, als de inhoud der afgekeurde blikken geen bedorven, maar zeer goed opium is. Er blijven echter nog 7 blikken over, en deze verklaart de commissie gelijk te staan met 50 à 60 % bereid opium van goede kwaliteit. Doch feitelijk is de inhoud minstens even goed als het opium, dat door den pachter zelven bereid en gesleten wordt. Werd de inhoud dus berekend naar de waarde van het artikel — het Gouvernement bepaalt die voor 1 kati tjandoe op 2maal den prijs van 1 kati ruw opium of 30 × 2 of ƒ60 — dan zou de pachter moeten betalen 300 thail × 7 of 2100 thail = 131 kati tjandoe = ƒ 60 × 131 = ƒ 7860. Nu krijgt hij ze tegen 50 % of de helft van ƒ 7860 = ƒ 3930. Dit verschaft hem dus een voordeel van ƒ3930. Voor de som, die hij nu voor 131 kati goede tjandoe uitgeeft, zou hij van het Gouvernement aldus een gelijk aantal kati's *ruw* opium ontvangen hebben, die hij zelf zou moeten bereiden tot tjandoe en hem slechts de helft of 66 kati tjandoe zouden opgeleverd hebben, terwijl hij tevens voor de bereiding zijne onkosten zou hebben. Hij spaart dus al vast de bereidings-onkosten uit en heeft het dubbel aantal kati's tjandoe!... Maar nu de drie z.g. bedorven blikken, met een inhoud van 300 × 3 = 900 thail = 56 kati goede tjandoe. Bij het Gouvernement ingekocht zouden deze hem op ƒ60 × 56 = ƒ3360 te staan komen. Nu ontvangt hij ze, als bedorven, om niet. In het geheel heeft hij dus bij de aanhaling van en den uitslag der gehouden keuring een voordeeltje van ƒ3930 + ƒ3360 = ƒ7290. Was de pachter zelf de (onbekende) eigenaar van het aangehaalde opium, d. i. de aanvoerder en verberger der

smokkelwaar, dan zou bij niet-ontdekking zijn voordeel natuurlijk hoogst belangrijk zijn geweest. Thans heeft hij ook na de ontdekking nog voordeel en BROOSHOOFT laat met in het oog vallende letter drukken: *Smokkelen, ook al wordt het ontdekt, levert den pachter nimmer nadeel, integendeel nog voordeel.* In het vooronderstelde geval heeft de pachter-smokkelaar een winst van ruim *f* 7000.

„Willekeur en boerenbedrog" heeft BROOSHOOFT gezegd[73]) van die uit Chineezen en *alleen* uit Chineezen bestaande commissie.

En een zoodanige commissie constateert ook de hoedanigheid van het opium, dat de pachter of zijne spionnen vinden willen bij ieder, dien men wegens opiumovertreding veroordeeld wil zien. Vroeger zat, zegt de Redacteur BROOSHOOFT, te Semarang naast twee Chineezen ook de stads-apotheker in de keurings-commissie. De laatste bleek echter te veel *enfant terrible* te zijn, en is aan den dijk gezet, zoodat aldaar sedert eenige jaren de keuringen alleen door drie Chineezen geschieden. Dit is geheel conform de circulaire van den Directeur van Financiën van 14 Dec. 1870, die voorschrijft, dat voor de constateering, keuring, en overgave van het opium moeten gekozen worden „lieden, die aan het verbruik van opium gewoon" zijn (Bijblad N°. 2440). Zulke personen moet men gelukkig niet onder de Europeanen zoeken.

Het schijnt, dat in gerechtelijke opiumzaken nog wel eens het advies van een Europeesch deskundige, den stads-apotheker of den militairen-apotheker wordt gevraagd. Bij gewone keuringen gaat alles buiten eenig chemicus om. Op welke wijze zulk een commissie te werk gaat, niet alleen te Semarang, maar in het algemeen, heeft BROOSHOOFT eerst in zijn dagblad, later in zijne „Memorie" uiteengezet. Er is dan opium aangehaald, laat ons zeggen in darmen verpakt, die ieder 1 Amsterdamsch pond tjandoe bevatten. Een dier darmen wordt, ter plaatse waar hij dichtgebonden is, in water geweekt om hem te openen, of eenvoudig een stuk er van wordt afgesneden. Een gedeelte van den inhoud wordt op een porceleinen schaal gestort. Die uitgestorte hoeveelheid is kleverig. De keurmeester neemt er een weinig van op een breinaald, en de rest wordt als eene versnapering te goed gedaan aan „oppassers en andere brave jongens." De tjandoe aan de naald wordt boven een olielampje verwarmd. Opium echter, lang achtereen verwarmd, droogt geheel op, zoodat het tot poeder te wrijven is. Hoe spoediger de opdroging plaats heeft, hoe minder de kwaliteit, d. i. het alcaloïden-gehalte, is. Is het opium van uitstekende kwaliteit, dan blijft er, ook na lang voortgezette verwarming, een kneedbare stof achter. Doch zet men de verwarming heel lang voort, dan moet er natuurlijk slechts poeder overblijven (zie bl. 33).

Wat nu doen de Chineesche keurders, schier zonder uitzondering?

Veel schijnt hier af te hangen van meer of mindere vrijgevigheid in het artikel „smeer," of het onderzoek ten gunste van den beklaagde dan wel van den pachter zal uitvallen. De pachter kan meestal het royaalst betalen. De verklaring der commissie valt dus meest in *zijn* voordeel

uit. En in elk geval: de pachter droeg de leden der commissie voor, en hij zal wel gezorgd hebben personen aan te bevelen, van wie hij zeker is, dat zij hem niet zullen tegenwerken. BROOSHOOFT zegt: „Ik zeg niet te veel als ik beweer, dat vooral in het binnenland, die commissiën en de pachter eenvoudig *één* zijn. Dat is zóó waar, dat men met ambtenaren over de waarde van een partij aangehaald opium sprekende, in den regel van hen zal hooren: „de *pachter* heeft het getaxeerd op *zóóveel*", of „de *pachter* heeft er zooveel van afgekeurd." Sommige ambtenaren tot tegengang van den sluikhandel, de wettelijke bepalingen niet kennende, meenen werkelijk, dat de commissiën ten *behoeve* van den pachter zijn ingesteld, om *hem* in het keuren te „helpen."

Welnu, de commissie gaat aan het werk.

Heeft hij, die onbekrompen opdokte, er belang bij, dat het opium *slecht* zal zijn, dan wordt het wat langer verwarmd; wenscht hij daarentegen dat goede kwaliteit worde geconstateerd, dan stelt de keurmeester het heulsap slechts even aan de warmte bloot. De schijn der eerlijkheid is behouden. De commissie verklaart in het eerste geval, dat poeder werd verkregen en het opium dus weinig alcaloïden bevat. In het tweede geval verklaart zij het tegendeel. Een degelijk onderzoek, voorwaar!!! Toch wordt op dat resultaat uitgemaakt of de tjandoe van kwaliteit N°. I, II of III is, en is het aangehaalde *ruw* opium, met welk soort opium of tjandoe het gekeurde gelijk staat. En moet worden beslist of het laatste van den pachter al of niet afkomstig is, dan heeft de keuring nog minder te beduiden. De Chineezen, ook in China, zijn gewoon het opium te beoordeelen naar de hoeveelheid extract, die bij weeking in heet water verkregen wordt, en naar de *aroma* daarvan, wanneer het gedroogd is. Daarom betalen zij gaarne meer voor het Bengaalsch dan voor het Levantsch opium, en daarom ook wordt in Britsch-Indië aan het opium voor uitvoer bestemd (80.000 pikoel per jaar alleen voor China) zooveel zorg gewijd, en is men zeer nauwkeurig in het onderzoek van het aan de factorijen ingeleverd product. Daar wordt ook het clandestiene opium *scheikundig* onderzocht. In Ned.-Indië echter, zegt WISELIUS, schijnen geen gelden beschikbaar te zijn om een speciaal in het vak opgeleid scheikundige ter keuring van ingevoerd en aangehaald opium te bezoldigen. Men laat dat, kosteloos, aan de traditioneele commissie van drie Chineezen over, die eenvoudig afgaan op den reuk of de kleur, en zweren, dat het opium is smokkelwaar, niet afkomstig van den pachter in het perceel, omdat het wat anders van tint en wat zoeter van geur of niet zoo zoet van geur is als dat van den pachter, al naar het gevalt.

Op grond dan van *deze* resultaten gaat de misschien onschuldig verklaagde achter slot en grendel, tenzij dan dat hij zijn onschuld kan aantoonen; en de door zulk eene commissie afgelegde verklaring voor den rechter is, gelijk wij zien zullen, van invloed op de zwaarte van de den beschuldigde op te leggen straf. En zulks „terwijl èn de commissie tot keuring en weging èn de spionnen loontrekkende dienaren zijn van

de pacht, en de getuigen, zoolang de zaak aanhangig is, met opium en geld voortdurend worden gestopt, en ten slotte als de man veroordeeld wordt, nog een extra-douceur krijgen."

In trouwe, kan, mag op de uitspraak van zulke mannen in rechtszaken eenige acht worden geslagen? Inderdaad hoogst belangrijk is wat BROOSHOOFT verhaalt van de wijze, waarop eens een advocaat voor den vollen Landraad zulk een commissie aan de kaak heeft gesteld. Deze zou, zooals gewoonlijk, op de Landraad-zitting als *deus ex machina* optreden, om over het al of niet strafschuldig van den beklaagde te beslissen. Mr. WINCKEL zou voor den laatste te Semarang als advocaat optreden. Maar wat had de advocaat vooraf gedaan? Scheikundig door dialyse [filtreering door perkament-papier, waar de crystalliseerbare zouten (alcaloïden) doorheen gaan, terwijl de amorphe zouten er op blijven liggen] alle crystalliseerbare alcaloïden (morphine, narcotine enz.) doen verwijderen uit eene hoeveelheid opium, alles dus wat aan het heulsap zijne bedwelmende kracht geeft. Met dat onschadelijk opium ging hij naar den Landraad. Ter zitting verzocht hij den President het door hem medegebracht opium te mogen doen keuren door de commissie, doch onder beding dat alleen de twee Chineesche leden *a*) er aan deel zouden nemen. Zijn verzoek werd hem toegestaan, de z.g. *deskundige* Mongolen keurden den inhoud van het fleschje, en de uitspraak luidde: „dat het opium was *prima qualiteit.*"

Mr. W. verklaarde zich nu bereid het fleschje in tegenwoordigheid van den Landraad geheel te ledigen. De Chineesche keurmeesters wilden hem angstig van dat voornemen terughouden. Doch hij nam eene goede hoeveelheid in, zonder dat één onaangenaam verschijnsel zich voordeed. „Ziedaar dan nu de deskundigen" — riep de advocaat uit — „van welker beslissing jaar in jaar uit vrijspraak of geldelijke en vrijheidsstraffen voor honderden beklaagden afhangen!" Zonneklaar was hunne onbevoegdheid gebleken. Toch ging men met dezelfde commissie voort, en — we hoorden het reeds — de eenige deskundige, de stadsapotheker, die zich volkomen met Mr. WINCKEL's opinie vereenigde, werd in het vervolg niet meer aangewezen als lid, wijl hij te veel moeilijkheden maakte. BROOSHOOFT zeide, dat de chemicus, die, ook na deugdelijk onderzoek, met *zekerheid* verklaren kan of opium al of niet van den pachter afkomstig is, nog moet geboren worden. Er is geen enkel bepaald herkenningsteeken voor. Men leze uit dat oogpunt vooral de belangrijke brochure van den apotheker J. HAAK „opiumregie met normaal-tjandoe."

Toch aarzelt eene onbevoegde commissie van drie Chineesche leden niet daaromtrent onder eede verklaring af te leggen, en aan deze verklaring wordt rechtsgeldigheid toegekend.

De Semarangsche apotheker stelde indertijd voor om het opium, vóór de aflevering door het Gouvernement aan den pachter, met een onscha-

---

a) De stads-apotheker had toen nog zitting in de commissie.

delijk metaal te vermengen, waardoor het later van andere soorten zou kunnen onderscheiden worden.

Het denkbeeld is zeker goed, doch mist alle waarde, zoodra de pachter achter het geheim is gekomen. Dan toch zal hij het metaal uit het opium, dat hij voor gesmokkeld wil laten doorgaan, doen verwijderen, of het met door hem gesmokkeld opium doen vermengen. Hierin zou alleen te voorzien zijn door voor het bedoelde metaal een zoodanig te kiezen, dat zeer moeilijk door analyse in het opium zou zijn aan te wijzen, maar dan ook moest met de keuring door onbekwame Chineezen worden gebroken. Toch zouden ook hiermede de veroordeelingen op ondeugdelijke verklaringen nog niet onmogelijk zijn gemaakt. De pachter en zijne accolyten weten wel aan opium te komen, dat 's Gouvernementspakhuizen nooit heeft gezien, en dat te smokkelen in het huis van hem, dien men ongelukkig maken wil. De rechterlijke macht nu is natuurlijk ook met deze praktijken bekend en, even natuurlijk is het, dat zij er rekening mede houdt. Al constateert de commissie, dat het bij huiszoeking gevonden opium niet van den pachter afkomstig is, dat levert den *rechter* nog niet het bewijs van de schuld des aangeklaagden.

SI-ANOE had opium in huis. De politie, geholpen door de spionnen van den pachter, heeft het daar gevonden en van daar gehaald. Vraag: Welk bewijs is er, dat niet een ander, b.v. een spion zelf, het daar binnen gebracht heeft of *doen* binnen brengen en verstoppen, b.v. terwijl hij bezig was het hoofd des gezins of diens vrouw en kinderen aan den lijve te visiteeren, en deze dus niet genoegzaam het oog konden houden op hetgeen in een anderen hoek van het huis of achter hem werd uitgevoerd? Maar het opium is *niet* van den pachter! Immers de commissie heeft geconstateerd dat het in reuk en smaak van het opium des pachters verschilt...

Is dat een bewijs, dat het smokkelwaar is?

De landraad te Djoewana, President Mr. J. H. ABENDANON, wees in dato 29 Oct. 1872 [74]) een vonnis, waarin o. a. deze overweging voorkwam, dat het opium in een aangehaald doosje ter terechtzitting aanwezig, niet tot de overtuiging heeft geleid, dat het zich daarin bevindend opium inderdaad niet van den pachter afkomstig was, omdat de *mogelijkheid bestaat, dat de opiumslijters van den pachter het opium met vreemde bestanddeelen vermengen*, ten einde meer winst te maken, *dewijl in het oog gehouden moet worden, dat de geëmployeerden van den pachter ook wel eens opium langs onwettigen weg kunnen verkrijgen*, en *daarvan aan niets kwaads vermoedende personen verkoopen.*

In de meergenoemde Memorie vinden wij eenige vonnissen in de afdeeling Koedoes van de residentie Japara, gewezen door den Landraad in 1885 en 1886, dus van recenten datum, President Mr. CH. H. NIEUWENHUIS.

1°. Een Chinees was beschuldigd van in zijne woning te hebben gehad een darm inhoudende 20 mata bereid onwettig opium, gevonden in 's mans slaapstede, verborgen onder een mat. De beklaagde ontkent iets daarvan te weten en verklaart gezien te hebben, dat de spion iets

van uit zijn hoofddoek haalde en vervolgens, alsof hij hem van onder de mat op de slaapstede te voorschijn haalde, den darm aan de politie vertoonde; dat hij daarop aan zijne vrouw gelastte het alarmsignaal te geven door op het blok, waarin men gewoon is rijst te stampen (de gewone wijze van een alarmsein te geven) te slaan, doch toen aan beide handen is vastgegrepen en met een stuk ijzer op wang, borst en rug geslagen is. De Landraad constateerde dit als mishandeling door de politie, en overwoog, dat het bovendien van *algemeene bekendheid* is met welk een ruw geweld door de opium-politie aldaar huiszoekingen worden bewerkstelligd, als ook dat verder met zeer veel grond van waarheid wordt gezegd, dat de opiumpachter of diens personeel aldaar heimelijk clandestien opium doet deponeeren bij die personen, welke terecht of ten onrechte worden verdacht gebruik te maken van onwettig opium, ten gevolge waarvan, ook in verband met het daarbij gepleegd geweld, herhaaldelijk bij visitaties ongeregeldheden plaats hebben. De Landraad schonk niet het minste vertrouwen aan de huiszoekingen, bewerkstelligd door eene politie, die niet alleen toelaat, dat tegen de verdachten ruw geweld wordt gepleegd, maar zelve daaraan deelneemt en als politie-beambten vermomde spionnen van de opiumpacht in de te visiteeren woningen brengt. De verklaringen van zulke politie-dienaren kunnen, oordeelde de Landraad, den rechter nimmer de overtuiging schenken, dat het daarbij aangehaald opium niet heimelijk is ingebracht geworden.

De beklaagde werd vrijgesproken.

2°. Een Chinees werd vrijgesproken, uit overweging o. a., dat, bij de algemeen bekende omstandigheid, dat personen, die verdacht worden gebruik te maken van clandestien opium, indien het bewijs er voor niet kan worden verkregen, hiervan door den pachter of diens handlangers op allerlei deloyale wijzen worden overtuigd, om geene melding te maken van allerlei andere misbruiken in opiumzaken en de groote immoraliteit, welke dientengevolge onder een groot deel van de met de opiumpolitie belaste personen heerscht, zoodat de rechter uiterst voorzichtig behoort te zijn bij de berechting van deze delicten en hij in gevallen, waarin vermomde handlangers van den pachter aan het onderzoek deelnemen, en het niet onmogelijk is, dat het opium heimelijk in huis is neergelegd geworden, nimmer de overtuiging kan erlangen, dat de beklaagde inderdaad in het bezit was van het gevonden opium.

3°. Een aangeklaagde werd vrijgesproken uit overweging, dat op aanklacht van beklaagde de hoofdspion van de pacht aldaar door den Landraad is veroordeeld tot een jaar dwangarbeid wegens mishandeling bij het doen van een huiszoeking bij beklaagde, welke straf door het Hoog-Gerechtshof is bekrachtigd, en: dat een der getuigen kort geleden op de aloen-aloen door het woedende volk is aangehouden, in het bezit van een darm en verscheidene doosjes, inhoudende clandestien opium, vermoedelijk bestemd om heimelijk bij verschillende personen te worden gedeponeerd. De Landraad onderstelde de mogelijkheid, dat hier aan wraakzucht moest worden gedacht.

4°. Een persoon werd veroordeeld wegens valsche getuigenis. Hij was als getuige opgetreden tegen een Chinees, in wiens woning bij een ingesteld onderzoek (op verzoek van den pachter) een blikken doosje was aangetroffen, opium inhoudende. De beklaagde deelde toen den Landraad mede, dat hij vermoedde, dat het doosje met opium was gedeponeerd door den nu terechtstaanden persoon, omdat hij *een paar dagen* te voren 's nachts was wakker geworden door het geblaf van zijn hond en toen, opgestaan zijnde, beklaagde in zijn woning had aangetroffen, die zich ontdekt ziende, was gevlucht, enz.. Hij werd tot vijf jaren dwangarbeid in den ketting veroordeeld, wegens valsche getuigenis, o. a. uit overweging, dat het heimelijk deponeeren van clandestien opium in de woningen van hen, die terecht of ten onrechte verdacht worden gebruik te maken van clandestien opium, daar ter plaatse *dagelijks* plaats vond, en als een *gevolg* daarvan het afleggen van valsche getuigenis, zelfs door personen, wier ambtelijke positie een waarborg moest zijn voor de waarheid van hetgeen zij verklaren, herhaaldelijk voorkomt bij de behandeling van opiumzaken.

5°. Een Chinees was beschuldigd een darm met clandestiene waar heimelijk te hebben verborgen in het huis van zijn *oom en pleegvader*, met het doel dezen bloot te stellen aan de straf, gesteld op het bezit van onwettig opium. De beklaagde verklaarde door een met name genoemden spion te zijn gebracht bij den gemachtigde van den pachter, dat deze hem lekker eten en drinken voorzette, hem *f* 80 beloofde en bij voorbaat *f* 12 ter hand stelde en alzoo verleidde om den darm met opium, die hem door dien gemachtigde werd ter hand gesteld, heimelijk in genoemd huis te deponeeren; dat hij daarna naar de mantri-politie is gegaan, zijn vader heeft beschuldigd van onwettig opium te bezitten en verzocht eene visitatie in diens huis te houden en onderzoek te doen in een koker op de offertafel, waartegen hij als herkenningsteeken een rond spiegeltje had geplaatst; dat hij, na aan zijn vader, op diens sterken aandrang, de waarheid te hebben gezegd, gevangen was genomen, en dat tijdens zijne praeventieve hechtenis de gemachtigde van den opiumpachter door tusschenkomst van een tot dwangarbeid veroordeelden spion van de pacht getracht heeft hem over te halen op zijne bij het voorloopig onderzoek afgelegde bekentenis terug te komen, en hem, gemachtigde, niet in de zaak te betrekken. Hij zou dan daarvoor geldelijk worden beloond. De Landraad overwoog, dat de groote mate van laagheid, welke dit *dikwijls voorkomende*, maar *meestal ongestrafte* misdrijf kenmerkt, een *afschuwelijker karakter* erlangt, nu het door een zoon tegen zijn vader was gepleegd, en derhalve een zeer strenge bestraffing vereischt. Hij werd veroordeeld voor den tijd van vijf jaar en een geldboete van *f* 1000.

Zulke praktijken bestaan dus in Japara. Zoo is het, schrijft Mr. Brooshooft, over geheel Java zonder uitzondering waar de vloekbare opiumpacht bestaat.

En nu volgt hieruit wel niet, dat allen, die op deze wijze van

smokkelen beschuldigd worden, daaraan altijd onschuldig zijn. Doch de ongerechtigheid der handelwijze blijft, dat men, alleen op vermoeden van den pachter of uitsluitend wijl die potentaat het wil, wordt aangeklaagd, nadat hij of zijne handlangers hunne gemeene middelen hebben in het werk gesteld, die, door de politie gesteund, bij de huiszoekingen en lijfvisitatiën tot groote onzedelijkheden aanleiding geven en ruw geweld plegen, „een beschaafd bestuur gelijk het Nederlandsche onwaardig."

Gelukkig in vele gevallen voor de valschelijk beschuldigden, als zij het voorrecht hebben hunne zaak door een rechtskundig voorzitter van den Landraad te zien berecht. Zij, die rechtskundigen, hebben, zegt Brooshooft, van hunne academische opleiding nog het inzicht bewaard, dat recht *spreken* ook moet zijn recht *zoeken*, en zij zijn, over het algemeen, niet geneigd den kleinen man voor het genoegen van den opiumpachter te veroordeelen *a*). De zaak, waarvoor zij terecht staan, wordt door hen nauwkeurig onderzocht, getuigen worden met zorg gehoord, verklaringen van het spionnen-geboefte maar niet voetstoots aangenomen enz. De slotsom van het geding is dan ook dikwijls vrijspraak van den beschuldigde, ja vervolgingen van de handlangers des pachters wegens valsch getuigenis, dan wel wegens het misdrijf van „pitnah" dat voor de strafbaarheid gelijk staat met „oplichting" (Art. 21 van het opiumpacht-reglement).

Nog niet alle Landraden evenwel hebben rechtsgeleerde voorzitters, en bovendien wordt menig opium-delict voor de „politierol" afgedaan. De laatste wordt gehouden door het hoofd van plaatselijk bestuur als alleensprekend rechter, en het is bekend, zegt Brooshooft, hoe vluchtig daar èn beklaagden èn getuigen worden gehoord en dikwijls alleen en op het onderzoek van den djaksa, meestal ook op diens advies wordt afgegaan, terwijl in den kortst mogelijken tijd de zaken worden afgedaan, zonder dat van de uitspraak hooger beroep is toegestaan. Er zijn, volgens meermalen genoemden journalist, eervolle uitzonderingen, maar in den regel wordt het aan degelijke rechtsbeginselen geëvenaard door de oppervlakkigheid van het onderzoek. Deze menschen hebben niet *geleerd* recht te spreken, *kunnen* het dus ook niet. Toch is hun de rechtspraak opgedragen.

Voor de politierol worden afgedaan alle misdrijven, waartegen geen zwaardere straf is bedreigd dan *f* 100 boete, acht dagen gevangenisstraf of ter arbeidstelling aan de publieke werken voor hoogstens drie maanden.

Volgens deze bepaling zouden dan alle opium-delicten voor den Landraad moeten komen, want volgens Art. 23 van meer genoemd reglement wordt tegen alle overtredingen er van, waarop geene bijzondere straf is gesteld, straf bedreigd van eene boete van *f* 1000 tot *f* 10000

---

a) Men gelooft in Indië aan de niet-omkoopbaarheid van de leden der rechterlijke macht. Dr. Groneman weet van één, doch ook slechts één, rechtsgeleerd Landraad-voorzitter, die voor zich en zijn gezin beschikte over de gastvrijheid, de dispens en de equipage van een opiumpachter, wat, gelijk de laatste zeer goed begreep, den rechter tegenover hem verplichtingen oplegde (Groneman's artikel in het *Nieuws van den Dag*, *Bat. Nieuwsbl.* 3 April 1889).

en gevangenis van eene maand tot drie jaren, bij recidive van drie maanden tot vijf jaren. Evenwel bij § 6—8 van dat Art. is eene uitzondering gemaakt voor het delict van „onwettig bezit" van opium, zoo de hoeveelheid niet meer bedraagt dan 1 thail. In dat geval is voor Europeanen slechts *f* 100 geldboete en 8 dagen gevangenis, en voor inlanders *f* 100 boete en ter arbeidstelling van ten hoogste drie maanden bedreigd.

Bij Staatsblad 1877 No. 24 is de bevoegdheid der politierechters nog uitgebreid. De *geringere* straffen worden daar bedreigd tegen het in bezit hebben van opium ter hoeveelheid van *een kati*, derhalve 16 maal meer dan een thail. Wie dus zelfs een kati onwettig opium bezit, moet na 1877 terecht staan voor de politierol. In den eersten tijd gold dit zelfs, al pleegde men het delict voor de tweede, of derde maal en meer. Dit laatste echter is veranderd, volgens Staatsblad 1879, No. 262. Hierbij wordt bepaald, dat de lichtere straf voor het bezit van opium tot en met één kati, slechts mag worden toegepast, wanneer het vergrijp *voor de eerste maal* werd gepleegd, maar dat bij alle recidive de zwaardere straf van Art. 23 van het opium-reglement wordt bedreigd. M. a. w., sinds Aug. 1879 moeten allen, die zich meermalen aan het onwettig bezit van opium schuldig maken, voor den Landraad terecht staan.

Deze laatste bepaling, meent Brooshooft, wordt door den politierechter, die het eerst de zaak in handen krijgt, dikwijls overtreden *ten genoege van den pachter.*

Wat hen drijft de zaak eenvoudig „op de rol" af te doen?

Dat de beklaagde voor den Landraad zoo dikwijls wordt vrijgesproken!

Een fraai argument! Omdat de Landraad, die de zaak grondig onderzoekt en niet op de verklaringen van onbetrouwbare getuigen voetstoots afgaat, derhalve dikwijls *genoodzaakt* is vrijspraak te doen volgen, zal de politierechter, meestal geen rechtskundige, den verklaagde slechts de lichtere straffen geven, die de rol mag opleggen. Er valt dan in ieder geval straf, en het is dan beter eene lichtere dan in het geheel niets.

Het plaatselijk bestuur acht dus, volgens deze opvatting, het niet straffen of de vrijspraak door den Landraad een nadeel.

Maar hoe, als na het grondig onderzoek des Landraads blijkt, dat alle wettig bewijs van schuld ontbreekt?

De behandeling van zaken voor den Landraad gaat vaak zeer langzaam in haar werk. *De rechtskundige* voorzitters zijn nog te weinig in getal, waardoor niet zelden twee Landraden onder één President vereenigd zijn. Daardoor, volgt er al straf, komt deze te laat na het misdrijf.

Toch geeft dit geen recht om, in strijd met eene bestaande bepaling — gesteld dat het juist is wat Brooshooft er van opmerkt — het vergrijp maar te berechten voor een rechtbank, die sneller werkt, maar zich ook tot het opleggen van geringere straffen moet bepalen.

Het Kol. Verslag van 1880 zegt, dat tot het bepalen van lichtere straffen voor opium-overtredingen is overgegaan, opdat deze in het

belang eener spoedige berechting voor den politierechter zouden kunnen worden vervolgd. Men oordeelde, dat eene dadelijke berechting, die bij den Landraad niet kan plaats hebben, krachtiger zou bijdragen tot beteugeling van het smokkelen, dan het behoud van zwaardere straffen, die lang nadat de overtreding begaan is, worden uitgesproken. Er zullen echter, meent Brooshooft verder, wel *enkele* politierechters zijn, die om minder eervolle redenen den pachter in de rechtspraak diensten bewijzen. En als alles waar is, wat verschillende getuigenissen, boven vermeld, aanvoeren om de verhouding van sommige hoofden van Bestuur tot den opiumpachter te kenschetsen, is dat ook niet te verwonderen. Brooshooft geeft er een paar welsprekende staaltjes van, die na te lezen zijn in zijn „Memorie."

Er doen zich gevallen voor, b. v., zooals wij zagen, bij herhaling van het misdrijf, dat de Bestuurshoofden de zaak wel moeten onderwerpen aan het oordeel van den Landraad. Vroeger wees de politierechter over naar den Landraad, nu geschiedt dat door den Voorzitter van den Landraad zelven, nadat hem de stukken van voorloopig onderzoek zijn ter hand gesteld. De politierechter heeft evenwel de bevoegdheid om, waar hem dit noodig voorkomt, den beschuldigde praeventief te doen gevangen zetten. Welnu, hiervan gebruik makende, kan hij ook daardoor reeds den pachter genoegen doen. Er is een opium-delict. De politie-rechter onderzoekt en stelt daarna de daarop betrekkelijke stukken den President van den Landraad ter hand. Hem blijkt, dat in de woning van den beklaagde een blikje of darmpje met clandestien opium is gevonden. De beklaagde beweert, dat het heimelijk in zijn huis is gedeponeerd, en zijne bewering vindt steun in sommige uit de stukken gebleken bijzonderheden. Maar de President is toch verplicht de zaak over te wijzen. De politierechter gelast gevangenhouding, ook al bestaat er in dit geval niet de minste vrees voor ontvluchting. De man bezit n.l. een huis, waar vrouw en kinderen zijn of drijft een of andere handels-affaire. Tegen die gevangenhouding kan de Landraadsvoorzitter niets doen. De zaak komt voor. Uit het onderzoek ter zitting blijkt, dat inderdaad het opium heimelijk in huis is gebracht door handlangers van den pachter. Sommigen van dezen worden zelfs wegens valsche getuigenis onmiddellijk in hechtenis gesteld. De beklaagde wordt natuurlijk vrijgesproken. De heer Sol verhaalt van een President van den Landraad vernomen te hebben, dat zulk een geval onder zijn praesidium *meermalen* is voorgekomen. De onschuld des beklaagden is nu echter duidelijk gebleken. Toch moet hij weer naar de gevangenis, tot zoolang djaksa en officier van justitie verklaard hebben af te zien van het recht van appèl. Eindelijk dan wordt de onschuldige op vrije voeten gesteld, maar na dan toch op zijn minst een maand — in den regel is dit langer — voorloopig te hebben gevangen gezeten. Dikwijls, zegt genoemde Landraads-voorzitter, die verklaart daarvan *vele* voorbeelden te kunnen aanhalen, vindt de vrijgesprokene dan zijn affaire of zijne nering of wat zijn broodwinning ook moge zijn, verloopen, en mag

hij dan nog blij zijn, als hij vrouw of dochter door het opiumgeboefte ongeschonden gelaten terug vindt.

Men kan — zoo drukt deze rechtsgeleerde zich uit — *niets* bedenken, *al is het ook nog zoo erg*, of men kan er zeker van zijn, niet alleen dat het *mogelijk* is; *maar dat het wel eens is gebeurd a*). Helaas! als er inderdaad een Bestuurshoofd mocht bestaan als een Resident VAN WULPENDAM in PERELAER's roman, en de man, dien de pachter wil ongelukkig maken, in diens handen valt.

Het is geen vraag of die huiszoekingen, die lijfvisitatiën, dat gevangen zetten, niet zelden gevolgd door de veroordeeling van onschuldigen ook leiden tot groote verbittering. De eerbied voor recht en wet worden er zeker niet door bevorderd.

De heer STRUICK zegt dan ook, dat wij niet hebben te meenen, dat de wrok en de verbittering, die zich deswege ophoopen in het gemoed van zoo menigen desaman, zich nooit in geweldige uitbarsting zullen keeren tegen ons Hij schetst ons daarom ter leering de misbruiken en knevelarijen der *fermiers généraux* in Frankrijk in de vorige eeuw en ziet daarin de voorname oorzaken van de catastrofe, die den troon der Bourbons heeft doen instorten. Zoo ergens, dan bewijzen hier de feiten, dat wij met het pachtstelsel ons in geheel verkeerde richting bewegen, en het mag allerminst verwondering wekken, dat vaak groote ontevredenheid over de rechtspraak zich uit. Men moet onschuldig en dan huisvader zijn, om te gevoelen wat het zegt voor geruimen tijd aan de verzorging van zijn gezin te worden onttrokken en in de gevangenis te worden gesloten, alleen omdat een gewetenloos pachter ons „zoekt."

Ook WISELIUS noemt die opium-delicten, geheel onschuldigen aangedaan, een ware ramp voor de bevolking.

Niet wij concludeeren, maar rechtsgeleerden hebben gezegd, dat er inderdaad op het recht betrekking hebbende bepalingen zijn, die grond opleveren tot billijke ontevredenheid, bepalingen jaren achtereen gehandhaafd, doch waarvan ook door de jarenlange toepassing het objectief verkeerde duidelijk aan het licht is gekomen. En hiertoe mag stellig in de eerste plaats gebracht worden het recht tot huiszoeking en visitatie aan den lijve van allen, die van smokkelen worden verdacht. Of is het met de grootste inbreuk op het huis- en eigendomsrecht gewettigd? Het is nauwelijks te gelooven, maar het *is* zoo, dat wanneer morgen aan den dag de opiumpachter, om welke reden dan ook, er lust in krijgt dezen of genen de vernedering eener huiszoeking en lijfvisitatie te doen ondergaan, hij slechts de politie heeft te ontbieden en deze komt bij den verdachte in huis, haalt zijn ganschen boel omver, en, terwijl de uitgangen worden afgezet en bewaakt, doorzoekt de sterke arm het huis van voren tot achter en de bewoner mag lijdelijk toezien, en heeft zich wel in acht te nemen, dat hij der politie niets in den weg legt. Maar op die wijze is de wet het schild

---

a) De schrijver zelf heeft gecursiveerd.

der vrijheid en der rechten van de ingezetenen niet. Het arme slachtoffer, in plaats van te worden beschermd en geholpen tegen onrechtmatige handelingen, wordt door de politie in opspraak gebracht, door het pachters-gespuis beleedigd in vrouw en dochters, en op vaak groote onkosten gejaagd door de vernielingszucht der opiumspeculanten. En er bestaat voor den armen inlander geen enkele autoriteit, op wie hij zich beroepen of tot wie hij zich wenden kan om die huiszoekingen te voorkomen of het geschonden eigendomsrecht te herstellen. Hij mag zien hoe hij de waarde van het vernielde terugkrijgt en recht ontvangt. Wee hem, als hij zijn eigen rechter wil zijn. Iedere aanklacht tegen de politie heet natuurlijk gelogen, en de trawanten des pachters bezitten middelen genoeg om den rechter te overtuigen — gelukkig dat deze zich niet altijd laat overtuigen door zulke getuigen — niet, dat de politie hare bevoegdheid te buiten ging, maar dat de beklaagde zelf de politiedienaren in de uitoefening hunner functie heeft beleedigd.

Is dat niet, heeft men gevraagd, de onzuiverste toestand, die zich denken laat? En gaat het aan dien nog langer te doen voortbestaan?

Daarom, daarom vooral, mag de Regeering het in ernstige overweging nemen eene bepaling, die tot dergelijke aanrandingen der vrijheid van personen en goederen leidt, zoo spoedig mogelijk op te heffen. Aan zulk eene schreeuwende onbillijkheid geen einde te maken, is terecht onvergeeflijk genoemd. Zóó *mag* het niet langer gaan, zoo geheel in strijd met de belangen van meestal het mindere deel der bevolking, dat toch ook in politie en justitie het palladium harer vrijheden en rechten moet kunnen erkennen en eerbiedigen,

Wat ook bij elken Regeeringsmaatregel op den voorgrond trede, de belangen der bevolking moeten boven alles gaan. Het opiumpachtsysteem schaadt die; het bevordert, en dan nog maar alleen materieel, de belangen van *enkelen*: de pachters en hun nasleep; het belang van het algemeen volstrekt niet. De voorspoed des pachters onder de bestaande bepalingen, de uitbreiding van zijn macht en vermogen, is veeleer het ongeluk van het geheel. En daarom eischen de levensbelangen der Indische maatschappij, dat de algemeene belangen, die van de bevolking, worden voorgetrokken boven die van de pachters.

Talloos velen, zegt Dr. Groneman, worden *onrechtvaardig vervolgd, onschuldig gestraft*. Machteloos staat de bevolking tegenover de pachters. Menigeen is door de laatsten maatschappelijk vernietigd. Lees maar, zegt hij, Mr. Pieper's „Macht tegen Recht."

En dan durft Bé Ik Sam waarlijk voor den pachter nog *uitbreiding* van het recht tot huiszoeking en lijfvisitatie met verminderde controle voorstellen.

Maar dan, zegt Groneman, is het vinden van opium bij geen opium bezittende lieden, nog veel gemakkelijker geworden dan het nu reeds is, en zijn die huiszoekingen en lijfvisitatiën machtige hulpmiddelen tot uitbreiding van het debiet. Immers, elk die van dat altijd dreigende gevaar wil bevrijd blijven, dient geregeld opium van den pachter te

hij dan nog blij zijn, als hij vrouw of dochter door het opium [illegible] ge-
ongeschonden gelaten terug vindt. [illegible] bij wie
Men kan — zoo drukt deze rechtsgeleerde zich uit — [illegible] tot verzet
al is het ook nog zoo erg, of men kan er zeker v [illegible] een hunner
dat het *mogelijk* is; *maar dat het wel eens is* [illegible] voortdurend be-
er inderdaad een Bestuurshoofd mocht beste [illegible]
WULPENDAM in PERELAER's roman, en de m [illegible] WISELIUS gezegd. Het
gelukkig maken, in diens handen valt. [illegible] middel om de schul-
Het is geen vraag of die huiszoekir [illegible]
gen zetten, niet zelden gevolgd do [illegible] Nederlanders, wat zoudt gij
ook leiden tot groote verbitterir [illegible] opiumspionnen, door geweten-
den er zeker niet door bevor [illegible] huizen drongen om tot in de
De heer STRUICK zegt d [illegible] dochters en *onder* hare kleederen,
wrok en de verbittering [illegible] mogelijke en onmogelijke berg-
menigen desaman, zi [illegible] maar eenmaal zulk eene beleediging
ons Hij schetst c [illegible] hebben, niet met ons uitroepen: „Neen!
fermiers génér [illegible] Oosterling niet overkomen!" En toch moet
voorname o [illegible] ijkste, de vuilste handtastelijkheden aan
doen ins [illegible] van deze satellieten der pachters, die alle
het pr [illegible] en welvoeglijkheid hebben uitgeschud, laten
alle [illegible]
d [illegible]
[illegible] waartoe zou nog moeten uitgebreid worden?...
[illegible] van BÉ IK SAM vooral maakt het duidelijk, dat hij
[illegible] zijner brochure wel het belang van den pachter op
[illegible] doch allerminst dat van de arme slachtoffers dier gewe-
[illegible] inbejagers.
[illegible] moeten, volgens hem, veel zwaardere straffen op de opium-
[illegible] ingen worden gesteld!
[illegible] indien de werkelijk schuldigen gevonnist worden! Mogelijk dat
[illegible] minder liefhebbers zouden gevonden worden, die de straffen onder-
[illegible] aan voor hunne lastgevers zonder dezen te verraden, en voor die
plaatsvervanging geldelijk worden beloond.

Maar dubbel ellendig dan de onschuldige slachtoffers van een „onrechtvaardig en willekeurig opleggen van straf wegens opiumdelicten," waarvan ook BÉ IK SAM weet en schrijft dat het „thans zoo dikwijls gepleegd" wordt!

In plaats van machtsvermeerdering voor de pachters, zien wij alleen heil in de *verlossing van* de pachters, in de opheffing van het stelsel van verpachting, dat de Chineezen in staat stelt eigen macht en rijkdom te vergrooten, doch velen, zeer velen, ongelukkig te maken.

In het pachtstelsel in het algemeen ligt de schuld van *al* de ongerechtigheden, die de pachters begaan, zeide de heer KIELSTRA. En niemand antwoordt: ten onrechte.

Zelfs BÉ IK SAM noemt de pacht „een samenweefsel van knoeierijen", al acht hij zich niet geroepen „al de geheimen (er van) te ontsluieren".
Wij weten er ook door hem genoeg van om met velen te zeggen:

„De pachters moeten weg, en dat wèl in de allereerste plaats, de pachters met hun nasleep van onzedelijken invloed."

De eer van Nederland eischt de toepassing van dit radicale middel. Zoolang Nederland voortgaat met verpachten, zoolang ook blijft Nederland aansprakelijk voor al de ongerechtigheden, uitzuigingen, knevelarijen 1 opoffering van onschuldigen, die gewetenlooze pachters zich veroor-en, en waartegen bepalingen en strafbedreigingen in het opium-ement blijkbaar zoo goed als niets vermogen.

derland moet dien last niet langer willen dragen.

WIJ MOETEN VAN DE PACHTERS AF!

HOOFDSTUK VI.

De keten, waaraan de opiumpacht ons heeft vastgelegd.

„Intrekking der pacht zou eene schade toebrengen aan de Indische geldmiddelen, welke *op dit oogenblik* die middelen niet kunnen dragen."

De Minister KECCHENIUS.

Het pachtstelsel is veroordeeld.

„Het verpachten van belastingen is een oud middel, even oud als — slecht."

De schuld van al de ongerechtigheden der pachters: de uitbreiding van den smokkelhandel, de zucht tot omkoopen, de vexatiën, in één woord, al de bestaande misbruiken, alles moet uit het pachtstelsel verklaard worden; alles is gevolg van het maar al te wel gelukte streven der Chineesche pachters naar uitbreiding van hun debiet en vermeerdering hunner winsten. En dat van de zijde der Regeering daartegen geen afdoende maatregelen zijn genomen, ja, dat de pachters in de gelegenheid zijn geweest zich te bedienen van ons gezag als „een wapen en een schild", het wordt geheel en al teruggebracht tot de liefde voor de aanzienlijke opbrengsten der verpachting als een stijgend middel van Staatsinkomsten.

Wij hebben in hoofdstuk XI van het tweede deel de geschiedenis laten spreken. En wat, naar wij daar vernamen, ook is aangevoerd om den toestand, zooals die geworden is, uit andere omstandigheden te verklaren, ieder is toch ten slotte overtuigd, dat de Regeering steeds *voornamelijk* het voordeel van 's Lands kas op het oog had. Er zijn tijden geweest, dat de toestand van 's Lands financiën daartoe volstrekt niet dwongen. Toch is men ook in den tijd van het „batige slot" voortgegaan met de opiumschatten door een schier onverbiddelijk *non possumus* te bewaken. Zoodoende heeft men zich laten vastleggen aan een keten, die nu zoo knelt en klemt, dat het onmogelijk schijnt er zich meer van te ontslaan, en dat de Minister van Koloniën, steeds bekend tegenstander der opiumpacht, in het hierboven staand woord verklaren

moest, dat er met het oog op de geldmiddelen *nu* van intrekking der pacht geen sprake kan zijn.

Men vergunne ons hier voor den lezer, die er behoefte aan mocht gevoelen, het volgende resumé.

Er is geen bewijs, dat de N. O. I. Compagnie den opiumhandel, althans in eene latere periode, anders dan uit het oogpunt der handelswinsten, die hij opleverde, beschouwd heeft. De na hare ontbinding opgetreden Staatscommissie had oog voor de uit moreel oogpunt bedenkelijke zijde der zaak en zag zich genoodzaakt tot niets minder dan tot de uitvaardiging van eene bepaling te adviseeren, waarbij de opium-invoer verboden werd. Een Regeeringsbesluit in dien geest is echter nooit uitgevaardigd. Wat Daendels daarop deed, kan, naar veler meening, slechts bedoeld hebben de Staatsvoordeelen uit het opiumgebruik te verzekeren, en had dan ook uitstekende gevolgen. Raffles lette meer dan hij op de zedelijke zijde der zaak en nam besluiten, die ongetwijfeld tot beperking en eindelijke vernietiging der opiumconsumtie zouden geleid hebben. Maar het Opperbestuur dwong hem tot intrekking, wijl ze de Staatskas zouden benadeelen. Vooral omstreeks 1830 was de overtuiging algemeen, dat het opiumgebruik op Java èn in stoffelijken èn in zedelijken zin voor de bevolking uiterst nadeelig was, en alleen strenge maatregelen in staat waren dat kwaad te stuiten. „Financieele overwegingen" verhinderden daarmede rekening te houden. En wat sedert beraamd en ten uitvoer gelegd is, was, met geringe uitzonderingen, n.l. onder het Ministerie Loudon en den Gouv.-Generaal Sloet van den Beele, steeds aangelegd op vermeerdering van Staatsvoordeelen. Er bestaat dus wel alle aanleiding tot de beschuldiging, dat het financieel voordeel des Staats steeds op den voorgrond heeft gestaan en den doorslag gegeven. Vooral de schrikbarende opdrijving der pachtsommen in de laatste jaren laat dienaangaande nauwelijks eenigen twijfel over, en het goede doel, op deze wijze volstrekt onbereikbaar, om vermindering van het opiumgebruik te bewerken, schijnt, al werd dit ook telkens te berde gebracht, geheel opgegeven. De tegenwoordige Minister van Koloniën heeft als Kamerlid gezegd: „Sedert den Gouv.-Generaal Mijer heeft de Regeering geen enkelen stap meer gedaan om het verbruik van opium op eenige plaats van Indië te verminderen; wel is iedere gelegenheid aangegrepen om, waar het slechts mogelijk was, den verkoop van opium uit te breiden." Hem is dit het bewijs voor het streven der Regeering om uit de volkszonden der inlandsche bevolking *munt te slaan*. Het is zeker eene beschuldiging, misschien zwaarder dan eenige andere, dat de Regeering het demoraliseerende opiumgebruik bevordert ter wille van de financieele voordeelen, die het afwerpt. En zulk eene beschuldiging wordt uitgesproken ten aanhooren van het gansche Nederlandsche volk!

De vraag, die in de latere jaren vooral op den voorgrond trad, was niet: Wat kan gedaan worden om het opiumgebruik te verminderen, doch wel: Wat kan gedaan worden om te voorkomen, dat de bevolking

zich van gesloken opium voorziet, want de Staat kan en behoort de voordeelen te genieten, die nu in de zakken der smokkelaars verdwijnen. Het boek van wijlen WISELIUS en de brochure van BÉ IK SAM bedoelen, in hoofdzaak dan ook, op die vraag het antwoord te geven.

De geschiedenis van de opiumpacht is de geschiedenis van den opiumsluikhandel. Beide gingen steeds hand aan hand, en de laatste is nooit krachtig genoeg bestreden, wijl dit met groote uitgaven zou gepaard gaan en deze de winsten der opiumpacht te zeer zouden hebben verminderd. Vandaar dat het mogelijk is geweest, dat de smokkelhandel zich tot schrikbarende afmetingen heeft uitgebreid. Welk stelsel ook is toegepast: goedkoope verstrekking van het opium aan de pachters, ongelimiteerde verstrekking, of beperkte verstrekking en deze tegen hooge inkoopsprijzen, de smokkelaars wisten wel vertier voor hunne waar te vinden. Leefde de Regeering eerst en lang in den waan, dat de pachters hare bondgenooten waren in den strijd tegen de sluikers, zij is wel tot het inzicht moeten komen, dat deze zelf de grootste smokkelaars zijn, en bovendien, dat haar strijd tegen hen volkomen onvruchtbaar is. De smokkelhandel is ons gaandeweg de baas geworden, maar ook al weer, omdat men bij dien strijd niet is uitgegaan van de bedoeling het opiumgebruik te beperken, maar, althans veel meer, de voordeelen voor de schatkist te doen toenemen. Daarom kon de inkrimping van verkoopplaatsen en de uitbreiding van verboden kringen op den duur niet bestaan. Alle middelen, die leiden konden tot het vermeerderen van het middel van Staatsinkomsten, werden gretig aangenomen. Middelen, wat ook van hunne werking tot vermindering van het gebruik mocht worden verwacht, kwamen niet in aanmerking of werden als te moeilijk uitvoerbaar op zijde geschoven, wanneer men ze onvoordeelig voor 's Lands schatkist oordeelde. Het Kol. Verslag van 1874 zegt, dat naar eene betere regeling van het middel opium gezocht is, doch dat verschillende herhaaldelijk aangeprezen denkbeelden, die in Indië overwogen zijn, na overleg met de hoofden van Gewestelijk Bestuur, moesten ter zijde gesteld worden, omdat zij, hoe aanlokkelijk ook bij eene oppervlakkige beschouwing, den toets van een meer gezet onderzoek niet konden doorstaan. De vraag is echter wel eens gedaan, en mag met recht gedaan worden, of men zoo weinig in staat zou zijn geweest eene betere regeling te vinden, wanneer de opiumhandel verlies in plaats van winst had opgeleverd. De moeilijkheid zal wel gelegen hebben in den tegenzin om van de eenmaal bestaande winsten iets prijs te geven. Er is een tijd geweest, dat het op een jaarlijksch inkomen van *f* 10 millioen geen *f* 150,000 tot bestrijding van den sluikhandel kon lijden. Het feit valt moeilijk te ontkennen, dat zoodra de bate voor de Indische Staatskas ter sprake komt, de ijver om tot beperking van het gebruik en den smokkelhandel mede te werken, plotseling bekoelt, en men de zaken voorloopig maar weer laat gaan zooals ze gaan, om dan later verder te zien. In de enorme winsten der opiumopbrengsten voor den fiscus, schijnen alle bezwaren, wenschen, adviezen te smoren.

Het duidelijkst bewijs voor het streven aan de zijde der Regeering is misschien wel de invoering der opiumpacht te *Atjeh*. De pacht was daar onbekend; de hoofden, zegt men, toonden er zich afkeerig van. Toch is de pacht er gekomen, en bracht reeds de eerste maal *f* 16.000 's maands, *f* 190.000 's jaars, op.

Ontroerend inderdaad is het wat de heer PERELAER schrijft: „Het eerste, wat onder de plooien van de Nederlandsche vlag te Kotta-Radja verrees, was niet een bedehuis, niet eene school, maar een opiumkit."

Een blad schreef [75]): „Het is volkomen juist, dat..... we in de opium-quaestie àl achteruitgaan.... Vooral de pacht van Atjeh is eene schande te noemen."

Voor zulk eene schande opnieuw behoeft op het oogenblik geen vrees te bestaan. De Minister van Koloniën heeft van den Koning de machtiging gevraagd en bekomen om den Gouv.-Generaal uit te noodigen daar, waar nog geen verkoop van opium door de Regeering is toegelaten, zich van invoering der pacht te onthouden.

Hoopgevend klonk de uitspraak van een kamerlid, den heer VAN GENNEP [76]): „In de politiek van dien (den tegenwoordigen) Minister ligt voor mij een vergezicht, nevelig wellicht, maar althans een aangename variatie van dat eeuwige, vervelende uitzicht op de ijzeren wanden der schatkist." Zoo mocht de heer VAN GENNEP spreken na de verzekering des Ministers in de Tweede Kamer gegeven op eene vraag rechtstreeks tot Z.Exc. gericht [77]), of niet het fiscaal belang en het zedelijk belang der bevolking bij de pacht onvereenigbaar zijn gebleken, en of de Minister aan het laatste niet boven het eerste de voorkeur gaf. De Minister toch verklaarde hierop, dat, zonder eenig voorbehoud, het zedelijk belang der bevolking bij hem *boven* de belangen der schatkist gaat.

Er is sedert verlangend uitgezien naar daden, waardoor de Regeering de bewijzen geeft van bereidvaardigheid tot het brengen van geldelijke offers aan de zedelijke verplichtingen der natie voor de bevolking harer Koloniën. De wensch daartoe, zoowel als het uitzicht er op is dikwijls genoeg te kennen gegeven en als voornaamste motief daartoe meestal aangevoerd, dat ook op die wijze onze naam, dien men nu voor den inlander geschandvlekt acht, „bij groot en klein weer in eere kome, der bevolking een zéér wenschelijke hoogachting inboezeme en ons prestige vestige."

Doch is het *waar*, dat Nederland door zich in te laten met den opiumhandel, met name door de handhaving van het pachtstelsel, zijne zedelijke verplichtingen jegens de Koloniën verwaarloosde niet alleen, maar zelfs geheel in strijd daarmede handelde? Wij hoorden boven, dat die beschuldiging herhaaldelijk wordt uitgesproken. En de jongste literatuur doet zien, dat zij, ondanks alle door de Regeering gegeven verklaringen van het tegendeel, nog immer wordt volgehouden. De winsten der opiumpacht zijn genoemd „de meest onzuivere bron van inkomsten"; de opiumpacht een middel, dat „tot de grootste on-

zedelijkheid, tot moord en doodslag leidt"; „eene schande, welke door het voorbeeld of de navolging van anderen niet kan worden bedekt, veel minder uitgewischt;' een onzedelijk stelsel, voor hetwelk slechts langs den weg der *cynische* levensbeschouwing iets te zeggen valt;

de *verderfelijke* opiumpacht, die als een *ware vervloeking* op het land rust;

de *vreeselijke zuig- en perspomp*, die millioenen en nog eens millioenen in de Nederlandsche schatkist doet stroomen;

de *lijkkist* van de welvaart en het welzijn der inlanders.

Men spreekt van *bloedgeld;*

handel in *zielenvergif;*

verlamming van de hand, waarvan geheel de duurzame welvaart des lands afhankelijk is;

een *schandvlek* op ons Koloniaal bestuur;

de grootste ongerechtigheid in Indië;

waarschijnlijk een der voornaamste oorzaken van ondergang voor Java.

Men noemt het onbegrijpelijk hoe het Gouvernement het met eenig zedelijk beginsel kan overeenbrengen een kwaad, een zedelijk bederf, zoo groot, niet alleen onder zijne oogen toe te laten, maar zelfs voor den Staat productief te maken.

Zulke winsten noemt men: *onedel*, vernederend.

In een tijdschrift [78]) wordt ronduit gezegd, dat Nederland *laakbaar* en *schuldig* is, omdat het zijn schatkist verrijkt door schending van zijn plicht als beschaafde en Christelijke natie.

Kan Nederland zich van zulk een aanklacht vrijpleiten?

Welzeker, zeide meermalen een Minister, want de Opiumpacht is een belastingmiddel, en de eenig practische weg om het gebruik van opium te keeren, althans te beperken. En dit laatste — zoo werd er steeds bijgevoegd — is het streven der Regeering. Als middel om erger te voorkomen is ook in de Volksvertegenwoordiging de pacht in bescherming genomen. Een zeer „rechtmatig en aanbevelenswaardig" middel tot tegengang van het opiumgebruik is deze meermalen door sprekers en schrijvers genoemd. Ook de oud-Directeur van Financiën, de heer Bool, is van meening, dat het opium een geschikt middel is van belasting. Doelmatig ingericht, zegt hij, is die belasting niet alleen geoorloofd, maar zelfs *plichtmatig*. En hij verdedigt daarop het pachtstelsel. Het is dus niet alleen de *heiden*, de *Chinees* Bé Ik Sam, die leerde: „Er is *niets onzedelijks* in gelegen voor den Staat om het opiummonopolie (in den vorm van verpachting) tot een ruim vloeiende bron van inkomsten te maken."

De heer Struick echter oordeelt anders, als hij zegt: „Omdat het gebruik van opium verderfelijk is, moet elke opiumbelasting, *die geld in de schatkist brengt* en dus niet *uitsluitend* strekt tot belemmering van het opiumgebruik worden afgekeurd..... Dergelijke belasting jaagt tegenstrijdige doeleinden na, en past meer bij financieel knutselwerk, dan bij gezonde staatkunde."

De lezer trachtte zich nu na onze uitvoerige beschouwingen een oordeel te vormen en een op goede gronden steunende keuze te doen vóór of tegen eene andere opvatting der opiumpolitiek dan die van laatstgenoemden schrijver en van velen met hem.

Wij durven de verwachting koesteren, dat onze lezers de opiumpacht beslist zullen verwerpen, overtuigd dat er verandering komen moet. Wij durven dat te eerder, daar, ook onafhankelijk van dit geschrift, het kwaad gaandeweg meer als kwaad gebrandmerkt wordt, en het aantal stemmen tegen het opium en de opiumpacht aldoor toeneemt.

Zelfs zij, die twijfel koesteren, of de Regeering *bij machte* is veel te verbeteren, beschouwen het toch als een harer eerste plichten, te onderzoeken en te beproeven *wat* zij kan. Recht en billijk is het ook in hun oog, dat de Staat „een dergelijke verdierlijking zijner onderdanen als het opium teweegbrengt, door krachtige maatregelen te keer ga. De overtuiging vestigt zich, dat het meer dan tijd wordt om „dezen gruwel" weg te nemen. Er komt medegevoel voor de arme inlandsche bevolking, die door het opium steeds meer wordt gedemoraliseerd en dientengevolge ontwaakt het besef, dat het opium zooveel mogelijk uit de nabijheid van den Javaan moet verbannen worden. Zoo menig krachtig protest tegen de ellende uit het opium gesproten, is niet vernomen zonder hier en daar een geweten te treffen en te overtuigen van de onverantwoordelijke schuld van Nederland tegenover Indië en tegenover God. Er moet een stuiting komen, het wordt gaandeweg meer ingezien.

„De opiumduivel kan onmogelijk te zwart geteekend worden. En hoe onbeperkt zwaait hij in Indië den schepter, zonder dat nog ooit iemand opgestaan is, om hem met kracht zijn gebied te betwisten.... Wie het dus wel meent met zijn medemensch en met den ongelukkigen Javaan in het bijzonder, hij doe wat zijne hand vindt om te doen!" [79])

Het geldt hier het eene volk tegenover het andere, het beschaafde ras, dat overheerscht, tegenover het onbeschaafde ras, dat overheerscht wordt. Wij Nederlanders, hebben dan tegenover den Javaan te verdedigen het meest *onzalige principe*, dat zich laat denken, en wij hebben daarvoor te onzer beschikking niets dan *drogredenen*, die wij, daar zij in het oog van elken weldenkende, in kracht te kort schieten, aanvullen met een beroep op de noodzakelijkheid..... Wij geven het vergif den opiumpachter in handen, om onder ons toezicht en door ons gesteund, de bevolking te vergiftigen, terwijl het onze hoogste plicht moest zijn om die bevolking op te voeden, haar vooruit te brengen op den weg der beschaving, haar te veredelen en haar welzijn te bevorderen. Is dit te verdedigen? [80])

De lange reeks hervormingen, die Indië behoeft, *begint* met het opium, zegt *De Standaard* [81]). „Het besef van schuld, dat op Nederland rust, moet prikkelen tot getuigen tegen bestendiging van de *zonde*, waaraan onze natie zich ten opzichte van Indie heeft schuldig gemaakt. Die zonde is, dat het Christelijk Nederland het amfioengebruik op Java

heeft aangemoedigd, en jaar in jaar uit zelf het opium in schepen naar Java voert, om het door Chineesche geldwolven onder de bevolking te laten verspreiden."

Op deze wijze wordt, hier uit het oogpunt der eischen, die beschaving en humaniteit stellen, daar uit het oogpunt van de roeping tot redden en behouden, die het Christendom zijnen belijders oplegt, met grooten ernst en klem tegen de opiumpolitiek protest aangeteekend. Zonder onderscheid rijzen uit den boezem van alle staatkundige richtingen stemmen op, die ons politiek bedrijf ten dezen veroordeelen. Men begint in te zien dat, wel niet alleen het opium, maar dan toch ook en misschien voornamelijk het opium, grooten invloed ten kwade uitoefent op geheel den socialen en huiselijken toestand van een groot deel des volks. Men komt tot het besef, dat het niet hetzelfde is of dat volk welvarend is, een tamelijk goed bestaan heeft en zich zedelijk ontwikkelt, dan of juist het tegendeel van welvaart en moreele ontwikkeling gevonden wordt.

Ook wordt de overtuiging steeds algemeener, dat het opium *staatkundige* gevaren met zich brengt.

Men doet het oog open voor het niet te loochenen verschijnsel, dat met toenemende armoede en zedelijke verachtering, eene mate van ontevredenheid zich ontwikkelt, die de veiligheid van ons gezag over de Koloniën in gevaar brengt, en dat van dit verschijnsel het opium voor een zeer groot deel de oorzaak is.

Nog houdt men de toestanden niet voor ongeneeslijk. Hoe ook het opium zich gaandeweg meer over Java verspreid heeft, het is nog slechts een deel des volks, dat zich er aan bezondigt. Maar blijft zich het verbruik van het opium al verder en verder uitbreiden, en grijpt het in die mate steeds meer verwoestend om zich heen, dan kon de tijd toestanden in het leven roepen, die ons feitelijk te machtig zouden blijken.

De opiumkwestie is derhalve een ingrijpende kwestie, en die redelijk denkt, stelt er belang in, dat deze „kanker" niet voortvrete tot eindelijk het geheele organisme des volks op onherstelbare wijze is aangetast.

De toestand op Java is in meer dan één opzicht hoogst ernstig. Verschijnselen van onrust en spanning vertoonen zich nu hier, en dan daar in onze Koloniën, ook op Java, op Midden- en Oost-Java, waar veel opium wordt gebruikt. Mohammedaansche dweepzucht is de oorzaak; armoede kweekt en verbreidt de ontevredenheid en gisting onder de bevolking; en het opium — het kan niet anders — werkt de verarming in de hand. „Dat de algemeene conditie van het rijk van Insulinde zorg baart, wordt thans *algemeen toegegeven*. „De welstand gaat er achteruit; de geest der bevolking wordt er fanatiek en onrustig; de grondslagen van ons Koloniaal beheer zijn gewogen en te licht bevonden; Atjeh bracht een knak aan ons prestige toe; blijkbaar smeult er iets; en in Bantam sloeg de vlam reeds uit." [82])

Die toestand mag zoo niet blijven voortduren. Hij leidt tot groote

De lezer trachtte zich ... r ... Regeering thans den zelfden weg
oordeel te vormen en eer ... landrente en heerendiensten,
vóór of tegen eene an ... wat een der voornaamste factoren
laatstgenoemden schrijv ... dalen achteruitgang harer onder-
Wij durven de verv ...
beslist zullen verw ... mogen als noodzakelijk door
Wij durven dat ... Staat betalen gevorderd, dan
het kwaad gaan ... Dan luidt het: Nederland kan
aantal stemmer ... niet missen: waar is een
Zelfs zij, di ... millioenen?
verbeteren, ... dat Nederland bij den opiumhandel
zoeken en ... Nederland zich met zijn pachtstelsel heeft
oog, dat ... van de geheele opiumpolitiek!
het op ... nen niet missen.
overtu ... goed de noodzakelijkheid in van maatregelen tegen
wel" ... de financieele toestand des lands laat geen afdoende
vo ...

... de bate der schatkist, is het *hoofd*argument geweest van ... den opiumvloek handhaafden en uitbreidden —, en is het ... Immers toen in de Kamer ten vorigen jare de opheffing ... ter sprake kwam, zeide de Minister KEUCHENIUS: „Intrekking ... zou eene schade toebrengen aan de Indische geldmiddelen, ... op dit oogenblik die middelen niet kunnen dragen." En hij meende ... *grond*, dat er wel geen Minister zou gevonden worden, die ... moed zou bezitten om tot opheffing der pacht het initiatief te nemen.

Nu heeft Mr. KEUCHENIUS zeker hiermede niet verklaard, dat het hem *bovenal* te doen is om de schatkist te vullen; dat het geld bij hem boven de beteugeling van eene volkszonde gaat. De *N. Rott. Courant* verwijt dit den Minister wel, doch terecht heeft *de Indische Gids* [82]) gerepliceerd, dat het blad zich hier aan onwaarheid schuldig maakt. Zoo iets heeft de Heer KEUCHENIUS nooit en nergens verklaard, wèl het tegendeel. Maar te ontkennen valt het niet, dat hij met bovenstaande woorden het beginsel continueert, dat door vroegere Regeeringen is in praktijk gebracht, en het laat zich verklaren, dat dit menigeen de oorzaak van groote teleurstelling is geworden. De man, die „alleen consequent bleef door als Kamerlid tegen de Indische Begrootingen onder zijn voorganger te stemmen," toen deze ook uit het opium een winst van ± 20 millioen aanwezen en de Eerste Kamer zelfs den heer SPRENGER VAN EIJK prees om zijn financieel beleid, — dezelfde man uit zich nu in de Volksvertegenwoordiging, in bewoordingen, die sommigen grond genoeg schijnen gegeven te hebben tot het vermoeden, dat zijn vroeger gevoerde oppositie slechts *pour le besoin de la cause* is geweest.

Wij deelen dat vermoeden allerminst; en *De Tijd* durfde, ook na deze verklaring, die geen twijfel aangaande hare beteekenis overlaat, de kans veronderstellen, dat in de eerstvolgende jaren met de opiumpacht proeven zullen genomen worden, welke de schatkist op aanzienlijke offers zullen

te staan komen. Deze woorden in dezen mond bevestigen echter, hoe het geld uit den opiumhandel verkregen, *de opiumpolitiek beheerscht.*

„De Indische geldmiddelen" worden zelfs door een man als Mr. KEUCHENIUS de oorzaak genoemd, dat hij verplicht is en ieder Minister verplicht zou zijn, het stelsel der verpachting in hoofdzaak te bestendigen, de politiek der vorige Regeeringen voort te zetten.

Wordt dan hiermede het zegel gedrukt op de bewering, dat de toestand wel treurig is, maar dat wij er in vredesnaam maar in moeten berusten wijl het niet anders *kan?*

Aan conservatieve Regeeringen heeft men verweten, dat zij Indië als een geldbron beschouwden, die men gerechtigd was te exploiteeren, en dat sedert 1830, dank zij de genialiteit van VAN DEN BOSCH, de deur voor Nederland wijd is opengezet om Indië en zijne bevolking ten eigen bate te verarmen. Men had destijds, gelijk wij zagen, een vrij wel gevestigde overtuiging omtrent de verderfelijke invloeden van het opium, maar iets van beteekenis er tegen te doen, de Indische geldmiddelen lieten het niet toe.

De latere liberale Regeeringen, hoe heftig in hare bestrijding van de behoudende politiek zij ook mogen geweest zijn, hebben zij dan, vrij van eigenbelang, zonder *arrière-pensée,* zonder te vragen welke geldelijke offers daarvoor gevorderd zouden worden, de fouten der conservatieve partij hersteld in humanen zin, en allereerst het opium, dat de volkswelvaart niet minder dan het lichaam der schuivers verwoest, binnen de engst mogelijke grenzen teruggedrongen?

De liberalen kwamen voor de belangen van Indië vaak kloek en dapper op. Evenwel, ook zij lieten zich verlokken door het Indisch goud. Men legt der liberale partij ten laste, dat zij de verdiensten op het opium nog wat, ja zelfs niet onbelangrijk, uitgebreid heeft. De schatkist eischte altijd meer, de pachtsommen werden opgedreven, met dit gevolg, dat er steeds meer geschoven en de bevolking steeds armer werd. De opbrengst der pacht werd onmisbaar genoemd, en hoe onmisbaarder zij is geworden, des te armer werd ook het land.

En nu eene anti-liberale Regeering aan het roer is?

„Bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer heeft ook de opiumvloek dienst gedaan; die schande zou door eene anti-liberale Regeering worden uitgewischt." [84])

Krachtig genoeg zijn de getuigenissen van de zijde der anti-revolutionairen tegen het opium en de opiumpacht, en de vraag is gedaan: „Moet niet ieder Nederlander zich solidair aansprakelijk gevoelen voor dezen afschuwelijken toestand? Moet hij zich niet schamen, dat zulke dingen kunnen gebeuren in een land, waarover ook onze geëerbiedigde koning gezag voert?" Dat de toestand is, zooals hij gaandeweg is geworden, is niet zonder de schuld der anti-revolutionairen, zegt het blad hunner eigen partij zelf. „Ook zij zijn diep schuldig: Nooit had één anti-revolutionair zijn stem aan eene Indische Begrooting mogen geven, waar deze zonde onbesnoeid en onverkort in gehandhaafd bleef."

En nu is die partij voor een deel aan het bewind!

Geen wonder, dat met groote belangstelling werd uitgezien naar wat de Minister, een der meest beslisten harer aanhangers en wiens optreden aan het hoofd van het Departement van Koloniën ook met het oog op het opium, in Indië zoo luid is toegejuicht, zou doen. Maar evenmin is er dan ook reden tot verwondering, als velen zich teleurgesteld zien en hunne teleurstelling niet verheelden, toen bij de debatten over de Indische Begrooting bleek, dat er van dezen Minister alsnog geene ingrijpende hervormingen te wachten waren. Wij schreven ergens, dat ook wij ons verre van voldaan gevoelden over wat wij van de werkzaamheid van den heer KEUCHENIUS tot het wegnemen van de misbruiken van het pachtstelsel te *zien* kregen, doch drukten tegelijkertijd onze overtuiging uit, dat wij van die werkzaamheid het meeste nog *niet* zien; dat er vooralsnog geene reden bestaat om ZExc. te verdenken van thans veranderde meeningen ten opzichte der opium-kwestie te huldigen, en dat hij het er met allen ernst op zal toeleggen het opiumkwaad tot de geringst mogelijke afmetingen terug te brengen. Doch dit neemt niet weg, dat, al onthield de Minister zich van het uitspreken eener stellige meening aangaande den weg, dien men behoort in te slaan om Indië van den opiumkanker te verlossen, wij het zeer bevreemdend achten, dat hij de voorgenomen handhaving van het pachtstelsel verdedigde met een beroep op de Indische geldmiddelen.

Zóó knelt de keten, waaraan Nederland en Indië vastliggen. Een paar jaar geleden schreef een weekblad (*de Echo*), verwijzende naar Art. 18 van het Program der anti-revolutionaire partij, dat in plaats van „de baatzuchtige neiging van onze staatkunde om de koloniën voor de kas van den Staat te exploiteeren", „een staatkunde van zedelijke verplichting" voorschrijft, dat het verwondering mag wekken zoovele anti-revolutionaire stemmen aan de zijde van den Minister SPRENGER VAN EYK te vinden.

Het ligt voordehand, dat velen nog meer verwonderd zullen zijn geweest, dat een Minister, die in de Kamer verklaarde, dat de zedelijke belangen der inlandsche bevolking hem boven de voordeelen der Staatskas gaan, ook maar een oogenblik in staat was er aan te denken om het stelsel van verpachting, „den voornaamsten factor van het kwaad," te laten voortbestaan, en zulks wijl de Indische *geldmiddelen* de intrekking er van niet gedoogen.

Dat toch is de financieele kwestie bovenaan plaatsen, en dat te doen, schreef de *Standaard* eens, is een staatkunde, die in de *eerste plaats* voor *stoffelijke* belangen optreedt, niet die, welke in de eerste plaats een „geestelijk beginsel" vertegenwoordigt. De Regeering is voor de geldzaken des lands natuurlijk niet onverschillig, en zij zou onverantwoordelijk handelen, zoo zij de financieele belangen des lands verwaarloosde. Evenwel, zij mag zich met die zaken niet *allereerst* inlaten, maar moet het geestelijk beginsel en de daaruit geboren *zedelijke* verplichtingen het zwaarst laten wegen. En het gaat immers niet aan, dat het Indische

budget steune op de winsten van een handel, „een koopmanschap", dat tot lichamelijk en zedelijk verderf van den inlander leidt? „Dat geld zou wel eens in plaats van de kurk, die Neerland drijven doet, de steen kunnen worden, die het doet zinken. Onrecht blijft onrecht en kan nooit *zedelijke* verplichting genoemd worden" — ook wij gelooven niet dat er *noodzakelijk kwaad* bestaat —, ook al bezorgt het millioenen aan de schatkist." Het opiumstelsel, verklaarde dan ook de *Standaard* en niet dit blad alleen, druischt in tegen alle gezonde oeconomie. En de *Indische mail*, Redacteur P. C. HUYSER, schreef eens: „Een *verstandig* heerscher zal zorg dragen zijne bezittingen niet uit te putten, en zoo hij *humaan* is, zal hij zorgen, dat de menschen die in zijn dienst en in zijn belang die bezittingen bewerken, het goed hebben. Een beschaafde Staat behoort immer humaan te handelen." De Heer SPRENGER VAN EYK heeft eens gezegd: „Ware fiscaliteit moet strekken tot ontwikkeling der bronnen van inkomsten." Maar hij heeft ook uitgesproken, dat hij niet fiscaal wil heeten, als dat moet beteekenen, dat hij *elk belang* opoffert aan eene sluitende begrooting. Het was evenwel onder diens ministerie, dat de heer KEUCHENIUS in eene redevoering over de opiumpacht mismoedig uitriep: „Van deze Regeering wacht ik voor de bevordering van zedelijkheid . . . in Indië niets." De heer STRUYCK, Inspecteur van *Financiën* in Indië [85]), reeds een- en andermaal door ons geciteerd, en die zich waarschijnlijk niet rekent tot de geestverwanten der tegenwoordige Regeering en Kamermeerderheid, zegt: „De moderne Staat mag zijne daden niet door de hoop op geldelijk gewin laten beheerschen (zooals dat de koopman doet); want die winst zou *in den regel* slechts behaald kunnen worden door den ingezetenen te kort te doen. Dit beginsel, hoezeer ook soms nog miskend, is toch sinds de invoering van het Regeerings-reglement, ook voor het Indisch staatsbestuur meer en meer op den voorgrond getreden." Het beginsel is juist. Maar of de miskenning er van zoo zeldzaam is als deze regelen onderstellen, is minstens twijfelachtig, en dat met name de „daden" in zake het opium sterk beheerscht zijn door „de hoop op geldelijk gewin", zal nu wel geen nadere aanwijzing meer behoeven. Vroeger en later werd, helaas! ook nu nog wordt, zoodra de vraag aan de orde komt of 's Lands kas de te korten kan dragen, die uit een wezenlijke verandering ten goede noodwendig moeten voortspruiten, steeds in ontkennenden zin geantwoord. 's Lands financiën gedoogen dat verlies niet. Dat is dus het hoofdargument van hen, „die den opiumvloek handhaafden en uitbreidden ten bate der schatkist."

„Maar als dat opging," zegt Dr. GRONEMAN, „zou ook een dief van beroep verzachtende omstandigheden, zooal geen vrijspraak kunnen pleiten, omdat door voortdurend stelen de opbrengst daarvan hem onmisbaar geworden is." En toch wordt op dien grond betoogd dat het onmogelijk is om van de opiumwinsten af te zien. Hierin zoekt men het grootste bezwaar. Het is voor velen het eenig geldend motief. Een belang, dat zoo zwaar weegt, dat velen zich hebben afgevraagd, of, zonder dat, de

opiumhandel niet reeds voor lang zou zijn opgegeven. Hoe weinig er tot verdediging van dit motief te zeggen valt, is voor ieder klaar, die den heer GRONEMAN verder hoort vragen: „Wat zou men gezegd of gedaan hebben, wanneer de Sultan van Zanzibar of een ander in slaven handelende grootheid, die men uit Christelijk beschaafde menschelijkheid overreden of dwingen wilde om aan dien barbaarschen handel een einde te maken, geantwoord had: „Gij hebt volkomen gelijk, maar mijn schatkist kan die inkomsten nog niet missen." Zou dan de beschaafde broeder gezegd hebben: „Dat verandert de zaak; ga dan uw gang maar zoolang?" En de opiumhandel is nog erger dan de slavernij. Slaven *kunnen* het nog goed hebben, gezond en sterk blijven. Opiumslaven niet, wijl het opium *altijd* verderfelijk is.

De heer BREYER [86]) durft dezelfde stoute uitspraak aan. „De opiumhandel heeft maar één parellel, een eenig soortgelijke, den slavenhandel. De eerste is nog erger dan de laatste. Van den slavenhandel kunnen nog lichtpunten worden aangewezen, die bij den opiumhandel geheel ontbreken." „Jaren en jaren lang heeft de Nederlandsche schatkist uit de opiumpacht millioenen schats genoten... ' Mag dat langer zoo blijven? Mag de Regeering.... indische opiumdebitanten in de hand werken en beschermen...., en dat enkel en alleen ter wille van een begrootingspost?" [87]) En elders: [88]) „Zal Nederland nog langer zich het verwijt ten laste laten komen, dat het door zijn opiumhandel in onze O. I. bezittingen duizenden ten verderve voert?"

Dat op den voorgrond stellen van de belangen der schatkist, blijft ook voor den inlander geen geheim en doet ook hem zijne conclusie trekken. Deze valt niet uit ten gunste van onzen goeden naam. De *Indische Gids* schreef [89]) naar aanleiding van eene mislukte tabaksbelasting van den ontwerper, den heer SPRENGER VAN EYK: „Onder de inlanders wordt, in het algemeen, iemand, die veel tabak in den vorm van sigaren of ook wel van pruimen verbruikt, beschouwd als een persoon, voor wien het opiumschuiven weinig bekoorlijks heeft. Dat de regel: een zwaar rooker is geen schuiver, onomstootelijk vaststaat, zal wel niemand durven beweren, maar zeker is het, dat het een in Indië vrij algemeen verbreid gevoelen is. Onder de inlandsche bevolking is dit denkbeeld zelfs zóó ingeworteld, dat zij de invoering der tabaksbelasting daaraan toeschreef, dat *de kleine man naar het gevoelen der Regeering nog niet genoeg schoof*."

Als dit waar is, is het kenschetsend, en meer dan treurig, dat de inlander zoo iets van ons denken moet. Maar *kon* wel een andere gedachte bij hem opkomen? „Alles wordt beheerscht door de vrees om ook maar een penningske der directe baten prijs te geven." En: „Men wil de zaak wel eens overwegen, maar alleen onder dit voorbehoud: geen afstand doen van de schatten." [90]) Dit nu is het wat op de scherpste wijze wordt veroordeeld. De *Standaard* b. v. [91]) noemt het een *euvelen moed* zich jaar in jaar uit te verrijken met geld, dat voortspruit uit een stelselmatige verdierlijking van millioenen: een *onheilig bedrijf*

dat niet mag voortduren; een *Koloniaal monster*, dat moet worden uitgeroeid; een toestand *van schuld en onbarmhartigheid*, die niet mag worden bestendigd; een *schande*, die van ons moet afgaan [92]).

Het is in den grond der zaak niet mogelijk, dat de Minister KEUCHENIUS er anders over denkt, en de *Standaard* heeft er dan ook zijn leedwezen over uitgesproken, dat bij de eerste ontmoeting, die genoemde Staatsman met de Volksvertegenwoordiging had en de opiumkwestie druk besproken werd, de *zedelijke verantwoordelijkheid* van het Gouvernement in zake het opiumdebiet, ook in de ministerieele antwoorden, „geheel in den dop bleef."

Inderdaad het financieele belang des lands voorop te plaatsen, is hoogst bedenkelijk.

Nooit hebben wij dit dieper gevoeld dan bij het lezen van een artikel van den reeds vroeger genoemden BRINIO. Deze schrijver verdedigt b. v. het cultuurstelsel van Graaf VAN DEN BOSCH, dat de bevolking oplegde tegen lage loonen producten te telen, die hooge prijzen halen op de Europeesche markt, welke winsten het moederland annexeerde. Dat stelsel moge door velen beschimpt en veroordeeld worden „als eene middeleeuwsche uitvinding, als de belichamelijkste tyrannie, als een vlek op onze vaderlandsche geschiedenis," BRINIO verdedigt het als een noodzakelijk, eenig afdoend middel om in Nederlands destijds wanhopigen financieelen toestand verandering te brengen. In de jaren 1828 en 1829 moest alleen aan rente 3 millioen jaarlijks betaald worden. Zonder zulk een middel zou het schip van Staat noodwendig vergaan zijn, Nederland waarschijnlijk van de kaart van Europa zijn verdwenen en Nederlandsch-Indië in andere handen zijn overgegaan. En nu is het, volgens dezen schrijver, bij deze overweging niet de vraag of het uitgedacht systeem chevaleresque en op beginselen van ideale philanthropie geschoeid was. „Wat het zwaarste is, moet het zwaarste wegen. De nood dwong." Staat men nu op zulk een standpunt, ja, dan is het mogelijk de handhaving der opiumpacht in bescherming te nemen. Dan verliezen alle zedelijke verplichtingen en alle „beginselen" hun gewicht bij het geldelijk voordeel der schatkist.

Koning Willem I, zegt BRINIO, volbracht eene gelukkige daad door *het belang van de natie* te stellen boven dat van het fraaie beginsel.

De heer FRANSEN VAN DE PUTTE sprak eens [94]): „*In beginsel* is de gouvernements-koffiecultuur moeilijk te verdedigen, maar niemand die *verstandig* is, zal daaraan raken, omdat het *niet mogelijk* is op dit oogenblik een belasting uit te denken, die in de verste verte opbrengt wat de koffiecultuur oplevert en niet *veel meer lasten* op de bevolking zou leggen." *a*)

Juist, roept BRINIO uit: geen gekscheren met beginselen, zoolang zelfbehoud op het spel staat!

---

a) Is de Staats-commissie, die onlangs afschaffing der gedwongen koffiecultuur na 5 jaren voorstelde, niet *verstandig?*

Zelfbehoud aldus de hoogste wet.

Dat is rond en open gesproken.

Van zoo iemand kan men verwachten, dat hij zou zeggen: De nasleep van ellende in menig opzicht uit de opiumpacht is groot, en een Staatkunde van zedelijke verplichtingen eischt misschien hare opheffing, maar 's lands financiën laten die intrekking niet toe, dus laat de pacht haren loop hebben.

Maar dat is dan ook de dood voor ieder „fraai beginsel."

Van het cultuurstelsel van VAN DEN BOSCH gelooven velen nog, dat hoe zwaar deze wijze van belastingheffing ook moge gedrukt hebben en nog drukken, het toch dit voordeel heeft voor het volk, dat zijne activiteit er door toeneemt en de luiheid wordt tegengegaan. Men gelooft dit, hoe onaannemelijk het ook zij, dat dwang en een karig loon den arbeid doen liefkrijgen, [95]) en met recht mag betwijfeld worden of eenig lofredenaar op dit systeem een dergelijk stelsel voor *Nederland* zou durven aanbevelen, zij het ook wijl velen daar te lande te arm zijn om belasting in geld op te brengen en ook daar „in vele gezinnen de duivel een oorkussen vindt."

Ontegenzeglijk was ook hier het groote doel, de hoofdzaak: bevordering van de belangen der Schatkist. Immers, het z.g. opleiden des volks tot geregelden arbeid begon en eindigde met het winstgevende der cultures. De indigo-cultuur werd ingetrokken, toen zij slechte resultaten gaf. Doch men ontdekte een stuk grond, dat men gevoeglijk nog bij de koffiecultuur kon voegen en deze gaf wèl winst en groote winst ook, en toevallig waren daar de inlânders lui en moesten zij leeren werken.

Dat deed het ook, toen nog niet lang geleden de Regeering van Ned. Indië er âan dacht de z.g. *arakpacht* op Java en Madoera weer in te voeren. Tot ult. December 1873 werd het recht tot verkoop van sterke dranken in het klein aan Chineezen afgestaan tegen betaling eener jaarlijksche pachtsom voor iedere residentie afzonderlijk. De opbrengst er van was in de laatste jaren echter sterk aan het dalen, voorzooveel Java en Madoera betreft, want zij was:

1871	Java en Madoera	*f* 242.724;	Buitenbezittingen	*f*	117.986
1872	id.	„ 234.528;	„	„	126.992
1873	id.	„ 209.436;	„	„	121.207

Toen werd de pacht met ingang van 1 Jan. 1874 voor Java en Madoera vervangen door heffing van *accijns* op het gedistilleerd. De Regeering stelde zich van die „hervorming" *schoone financieele resultaten* voor, maar zij heeft zich volkomen misrekend. De accijns, die in 1874 veel beloofde — zij bedroeg de som van *f* 188.301 — is aldoor gedaald, tot zij in 1886 slechts *f* 68.347 opbracht. Op de Buitenbezittingen, waar het stelsel van verpachting voortdurend gehandhaafd is gebleven, bracht de pacht in 1873 *f* 73.121 op en in 1887 niet minder dan *f* 390.000 De pachter heeft er immer belang bij — zoo schrijft de *Locomotief* [96]) —, dat er veel van het artikel verkocht wordt; hij brengt

den kleinen man aan den drank. Opdringen, goedkoop maken, vervalschen van het artikel, m. a. w. demoraliseeren van het volk is de weg. Wat deed toen de Regeering? De financieele nadeelen zijn het kennelijk geweest, die haar op het denkbeeld brachten de verpachting ook voor Java en Madoera weer in het leven te roepen. En dat in een tijd, waarin de stemmen zich vermenigvuldigen, dat Indië ieder stelsel van verpachting moet laten varen, en waarin de richting der „nieuwere koloniale staatkunde" dit bepaald voorschrijft. „Het pachtstelsel te gaan invoeren, waar het reeds verlaten *was*, zou een onvergeeflijke terugkeer zijn op den weg, dien verlichter en rechtschapener denkbeelden omtrent onzen kolonialen regeerplicht ons voorschrijven. Invoeren van het pachtstelsel is den kleinen man overleveren aan al de misbruiken, waartoe het pachtstelsel noodwendig voeren moet."

De Regeering heeft het advies gevraagd der Kamers van Koophandel. De *Locomotief* sprak toen de hoop uit, dat deze corporatiën en alle personen, wier advies bovendien mocht worden ingewonnen, zouden antwoorden in den geest van het „virtus *ante*," niet „*post* nummos." De deugd *vóór*, niet *na* de duiten. Of die hoop vervuld is, weten wij niet. Gelukkig werd het denkbeeld tot hiertoe niet uitgevoerd. Dat het kon oprijzen, bewijst hoezeer financieele overwegingen bij Regeeringsmaatregelen vaak den doorslag geven.

Wat de gedwongen koffiecultuur betreft, de tegenwoordige Regeering wil haar in stand houden niet alleen, maar haar zelfs uitbreiden, en het stelsel van zijne gebreken ontdoen. Wij beoordeelen niet wat aan tot oordeelen bevoegde personen moet worden overgelaten. Alleen mogen wij wel opmerken, dat de belangen der bevolking niet worden uit het oog verloren, en dat wij niet overtuigd zijn, dat deze het beter zou krijgen, wanneer het stelsel der vrije cultuur wierd ingevoerd, waarbij haar vrijheid wordt gelaten al of niet koffie te planten en, plant ze het product, het voor eigen rekening te verkoopen. Er wordt nu althans gewerkt, en al heeft gedwongen en daarbij niet voldoend beloonde arbeid ontegenzeglijk veel tegen zich, — geregeld werken houdt toch ook in ander opzicht van veel kwaad terug. In zoover heeft het volk dan toch nog nut van deze belasting. Maar wat nut heeft de sterke drank of het opium, dat het pachtstelsel zou moeten gehandhaafd blijven?

Alleen de schatkist vaart er wel bij.

Volgens Brinio zijn *beginselen* wel luxe-artikelen, waarmede eene rijke en machtige natie zich heden tooit om ze morgen naar de eischen der grillige mode tegen andere te verwisselen, doch kleine landen hebben z. i. *in de eerste plaats* aan zich zelf te denken en loopen gevaar, zoo zij de andere zusters al te ijverig navolgen in de liefhebberij voor het glazenkastje met beginselen, om met spoed naar den kelder te gaan. Brinio waagt het deze redeneering in betrekking tot het opium er op na te houden, op gevaar af van aangezien te worden voor iemand „die zijn tijd een halve eeuw ten achter is."

Wij kunnen hierop slechts antwoorden: Dat is *practisch*, *akelig* practisch!

Anders oordeelt een man als PERELAER, die zulke roerende beschrijvingen gaf van den toestand in Ned. Indië, zooals die door het opium in het leven geroepen is en gevoed wordt, ten opzichte van de „onmisbaarheid" der opiumwinsten. „Als Nederland en Ned.-Indië" — zoo schreef hij — „dan niet kunnen bestaan of liever hunne huishouding niet kunnen dekken zonder revenuen uit zulke *onzedelijke* bronnen, dan ware het *voor de eer van het land* beter om te doen zooals die huisvader, die, geen eigen huishouding meer kunnende bekostigen uit eerlijk verkregen middelen, als commensaal bij een ander ging inwonen." En de *Standaard* [97]) schreef: „Geef desnoods liever al uwe Koloniën prijs, dan dat ge u als Koloniale mogendheid met zondegeld bezoedelt."

Het is zeer te begrijpen, dat men, eenmaal aan de Regeering gekomen, eene andere opvatting heeft van de wijze, waarop *de eer des lands* moet gehandhaafd of hersteld worden, en dat geen Regeeringspersoon, welke politieke gevoelens hij ook huldige, zich tot het nemen van zulk een uitersten maatregel kan gerechtigd gevoelen. Doch dat een Minister, die belijdt „dat in ons Insulinde zoo de politieke als de sociale en oeconomische verhouding in overeenstemming behoort gebracht te worden met den eisch der Christelijk-historische beginselen", *vrede* kan hebben met de verklaring, dat het pachtstelsel moet worden bestendigd, wijl de geldmiddelen van den Staat de opheffing verbieden, valt onmogelijk te gelooven.

Ongetwijfeld heeft de Regeering — naar een woord van den gewezen Minister SPRENGER VAN EYK — *ook* te waken voor de belangen van de schatkist. [98]). Hoewel men gezegd heeft [99]), dat deze uitspraak in de bekende spreektaal van dezen Minister beduidt, dat hij *in de eerste plaats* moet zorgen voor de belangen van den fiscus, zulk een beteekenis *mag* aan de reeds meermalen geciteerde uitspraak van Mr. KEUCHENIUS niet worden gehecht. En daarom leefden velen in de verwachting, dat hij zijne inzichten omtrent de opiumkwestie later wel duidelijker zou doen kennen. Met reden toch mocht ondersteld worden, dat plannen in overweging waren, die hij, wijl zij nog niet vatbaar waren voor mededeeling, ook nog niet liet verluiden. Voor ingrijpende hervormingen is „veel overleg" noodig, zeide de Minister. En dewijl hij moest wachten, dat die behoorlijk zouden zijn voorbereid, *kon* hij, zeide hij, niet anders doen dan de Begrooting voor 1889 inrichten in overeenstemming met den bestaanden toestand.

Men gaf dit den Minister gaarne toe. Met groote belangstelling zag men daarom uit naar eene volgende Begrooting. Dat de Minister zich niet, gelijk hij door eenigen verdacht werd te doen, ter wille van de schatkist zou hebben laten verleiden om te breken met de „Christelijke beginselen" door hem altijd beleden en hoog gehouden, achtte men reeds hierdoor bewezen, dat hij den Gouv.-Generaal verscheidene wenken gaf

in de goede richting van vermindering van het opiumgebruik, „zoo noodig ook met *opoffering* van baten voor de schatkist.” Invoering der pacht, waar die nog niet bestaat, werd door hem ook ontraden en omtrent de door hem gewenschte intrekking der opiumpacht in Atjeh raadpleegde hij den Landvoogd. Voorloopig bleef dus slechts te wenschen, dat het den Minister in vereeniging met den Gouv.-Generaal gegeven zou worden veel te verbeteren van wat in Indië verbetering behoeft.

Hecht men eenmaal aan zedelijke beginselen, dan erkent men ook, dat voortaan al zijne gedachten, gevoelens, daden en voornemens aan den toetssteen dier beginselen moeten onderworpen worden. En op dien grond verwachtte men met recht dat, onder het ministerie Keuchenius, de dagen van het opiumpachtstelsel slechts weinige meer zouden zijn.

De leer van de onmisbaarheid der opiumwinsten en dientengevolge van de noodzakelijkheid om de bestaande toestanden ter wille der Staatsfinanciën te bestendigen, past bij de leer van *het recht van den sterkste.* Een bezitter kan uit zijn bezittingen trekken zooveel er slechts uit te halen is, en Indië is een *bezitting* van Nederland. Doch deze leer is volstrekt in strijd met eene staatkunde van *zedelijke verplichtingen*, die zich verklaart tegen de baatzuchtige neiging om de bezittingen zooveel mogelijk ten bate der schatkist te exploiteeren, en van de eerste is Mr. Keuchenius een wel overtuigd en volhardend voorstander.

Het was daarom eene nieuwe teleurstelling, toen de met zekere spanning tegemoet geziene Begrooting voor 1890 verscheen, van den Minister te moeten hooren, dat „maatregelen, welke eene *verandering van stelsel* in het leven roepen, *nog niet zijn kunnen genomen worden,*” omdat het „overleg” van het Opperbestuur met de Indische Regeering nog niet geëindigd was.

Heeft de minister dan niets gedaan?

De éénjarige pacht is ingevoerd in plaats der driejarige; handhaving der verordeningen, heet het, zal met de meeste gestrengheid worden uitgevoerd; hij wenscht inkrimping van het aantal thans bestaande kitten, en het aantal verboden kringen wordt uitgebreid. En dat is tot nog toe alles. Het pachtstelsel blijft gehandhaafd, en dit moet, ook naar de overtuiging van den Gouv.-Generaal, voorloopig zoo blijven.

Bij die overtuiging kan de verwachting niet groot zijn van het „overleg,” dat nog altijd voortduurt. Worden nog andere maatregelen genomen, zij zullen slechts bedoelen: het wegnemen der „aan het pachtstelsel klevende gebreken,” niet de opheffing van het stelsel zelf. Die maatregelen zijn, als zoovele vroegere en latere, zoovele palliatieven, die, mogen zij al voor het oogenblik eenige tempering aanbrengen, toch het kwaad laten voortbestaan.

Voorwaar, een treurig resultaat en weinig hoopgevend! En dat onder een man, voorheen zoo fel in de oppositie tegen de pacht c. a., zoo scherp tegen elke vergoelijking of verdediging er van; hij, van wien de *Standaard* [100]) o. a. niet minder dan.... beeindiging der opiumkwestie had verwacht.

Het is voorwaar niet zonder droeve reden, dat iemand schreef: „Menigeen, die van *dezen* Minister voor Indië alles verwachtte, en zijn optreden met een juichkreet begroette, begint met den dag meer te begrijpen, dat het nooit goed is „vleesch tot zijn arm te stellen. Een Minister kan niet alles, wat hij wil, wij weten het, en de erfenis van een haast desolaten boedel belemmert; maar de teleurstelling krenkt het hart, dat deze man van het woord over Indië nog niet geworden is de man van raad en daad ten opzichte van Indië's teederste belangen."

Wij *willen* echter, schreef een ander blad, de hoop nog niet laten varen; het is onze laatste.... En zien wij wel, dan bestaat er nog geen reden om *alle* hoop op te geven. Althans de *Standaard* ziet in de volgens den Minister, door den Gouv.-Generaal gedeelde overtuiging, dat „het pachtstelsel *voorloopig* nog behouden moet worden," het bewijs dat de tegenwoordige Landvoogd in beginsel er tegen is, en door hem, natuurlijk niet om fiscale redenen, maar op zedelijke gronden geoordeeld is. En toch is ook ZExc. blijkbaar niet aan financieele overwegingen vreemd. Want als er sprake komt van het eenige in de Memorie van toelichting genoemde stelsel, dat de pacht zou kunnen vervangen, dan blijkt dat de Gouv.-Generaal daarmede niet ingenomen is, omdat hij vreest dat het te veel zal kosten. Een *fiscaal* argument dus.

De *Standaard* is dan ook blijkbaar niet bevredigd. „Wat we gewenscht hadden," zoo schrijft het blad, „is, dat én de Indische Regeering én de Gouv.-Generaal én de Minister van Koloniën het kloek en moedig hadden uitgesproken: het pachtstelsel wordt als ons volk onteerend en Java's bevolking verdervend, in beginsel door ons afgekeurd, en al onze energie is er op gericht om het te vervangen." Dat zou wel maar een woord zijn; maar ook in het woord kan een daad liggen. Al ware dan ook het pachtstelsel nog niet op staanden voet geëxeucuteerd, het ware dan toch ter dood veroordeeld.

De overtuiging is er wel. Principieel wordt het pachtstelsel gevonnist. O, als Nederland zijn opiumpolitiek maar nooit zoo vastgeketend had aan de belangen van den fiscus!

Nu schijnt, ook bij de meest besliste overtuiging der meest overtuigde kampvechters, de keten wel haast onverbreekbaar.

HOOFDSTUK VII.

Is de noodzakelijkheid bewezen?

Het is er verre vandaan — en ook dit geeft hoop —, dat algemeen zou worden toegestemd, dat Nederland de winsten uit den opiumhandel genoten, niet missen *kan*.

Wij treden hier op een terrein, dat zeker zoo maar niet door ieder kan overzien worden. Dat wij het wagen er een enkelen blik op te werpen, geschiedt alleen volledigheidshalve, nu anderen ook in verband met de opiumkwestie, er ons den weg heen gewezen hebben. Wij betrachten hier vooral de grootste bescheidenheid, verplicht als wij ons daartoe gevoelen, daar het zaken betreft, die niet alleen niet tot den eigen werkkring behooren, maar zoo gecompliceerd zijn en met zoovele andere vraagstukken samenhangen, dat ieder niet-staathuishoudkundige, al heeft hij ook zijn denkbeelden over bestuurstelsel, belastingheffing, enz., toch licht eene of andere gewichtige bijzonderheid over het hoofd ziet, en daardoor tot eene andere conclusie komt dan de mannen, wier taak het is te regeeren. De heer FRANSEN VAN DE PUTTE noemde in de Eerste Kamer het opiumvraagstuk een der gewichtigste kwesties, wijl zij *een van de moeilijkste en gecompliceerdste van de Indische administratie is.* Indië brengt, ook zonder de opiumwinsten, voldoende op om zich zelf te onderhouden, zegt men, indien maar niet buitengewone uitgaven voor een oorlog als die met Atjeh, den aanleg van spoorwegen, waterwerken enz. uit de „gewone middelen" worden bekostigd. De Atjeh-oorlog, een oorlog van 17 jaren, kost reeds meer dan 300 millioen gulden. Wie heeft die verbazende som opgebracht? Alles is uit de gewone middelen gekomen; uit de in Indië voornamelijk door de „bruine broeders" opgebrachte belastingen. Prachtige kunstwerken van waterbouwkunde, zooals de haven van Tandjoeng Prioek en de in de laatste jaren aangelegde spoorwegen op Java, zijn eveneens daaruit betaald.

Maar werken van openbaar nut, rentegevende ondernemingen, behoeven, oordeelt men, volstrekt niet uit de gewone middelen bekostigd te worden; ja, dit *mag* zelfs niet, dewijl daardoor de lasten voor de bevolking noodzakelijk moeten opgedreven worden.

Men heeft van Regeeringswege gezegd: De financiën van den Staat gedoogen geen vermindering van inkomsten uit het opium. Geantwoord is: Dat mag niet gezegd worden, zoolang er op de Indische Begrooting nog plaats is om uit de gewone middelen telken jare eenige millioenen voor den bouw van spoorwegen aan te wijzen en te gebruiken.

Wat het *verleden* betreft, sommen gelds zijn uitgegeven voor het inlandsch onderwijs, en den bouw en al te weelderige inrichting van schoolgebouwen, waaraan, gelijk sedert overtuigend gebleken is, de bevolking geen behoefte heeft, en die dan ook niet door haar worden begeerd, zoodat men nu ook weer sedert eenige jaren bezig is het aantal scholen in te krimpen, het onderwijs te vereenvoudigen, de traktementen te verlagen enz. Toch, trots deze belangrijke uitgaven, zijn er een tal van jaren geweest, dat de Indische Begrooting nog een goed batig slot aanwees.. Toen, zegt de *Standaard,* had men ten minste eenig verlies op de opiumwinsten kunnen verdragen, en de pacht kunnen en moeten intrekken. Men deed dat niet. In plaats daarvan streek men telken jare die winsten op en Nederland wendde de Indische baten

eenvoudig ten eigen behoeve aan. Van 1850—1875, zegt de oud-Hoofdambtenaar [101]), zijn ruim 600 millioen naar Nederland overgebracht, en van dat geld rijdt men in het Vaderland de rivieren over bij Willemsdorp, Kuilenburg enz. en spoort men geheel het land door. In 50 jaren tijds heeft Nederland, zegt Mr. P. Brooshooft [102]), zich met ongeveer 700 millioen guldens *uit Indië* rechtstreeks verrijkt; en elders: Nederland heeft van 1831—1877 uit Indië de niet onaardige som van 844 millioen gulden ontvangen en gebruikt.

Maar aan afstand of eenige vermindering van de opiumwinsten dacht er schier niet één.

De tijd der batige saldo's is, dank zij de groote uitgaven uit de gewone middelen gedaan, en trots de belastingen, die voor de inlandsche bevolking aldoor verzwaard zijn, reeds lang voorbij. Toen echter voor een paar jaren de Indische rekening weer met een voordeelig saldo sloot, legde Nederland terstond daarop beslag om het moederland te ontheffen van een belastingdruk, die het anders zelf had moeten dragen.

Men klaagt in Nederland over de zwaarte der belastingen, en roept om afschaffing van lasten, die al te zwaar drukken. Zelfs is de eisch reeds gedaan, dat alle op de mingegoede klassen drukkende indirecte belastingen zullen afgeschaft worden. Doch wat beteekenen zij bij de zwaarte der belastingen, die het volk in Indië moet torsen!

Het nationaal vermogen in Nederland is geschat op 8850 millioen. Aan rijks-, provinciale en gemeentebelastingen wordt jaarlijks ± *f* 105 millioen betaald, eene verhouding dus als van 100 tot $1^2/_{10}$ [103]). Volgens berekeningen van de Indische specialiteit, Mr. N. P. van den Berg, kan het stoffelijk vermogen van Java op zijn allerhoogst op 600 millioen geschat worden, en de op de bevolking jaarlijks rustende belastingdruk, ongerekend de belastingen in arbeid, bedraagt zeker 55 millioen in geld, of eene verhouding van 100 tot $9^2/_{10}$, d. i. ongeveer het achtvoudige van hetgeen Nederland in verhouding tot zijn stoffelijk vermogen opbrengt. En toch beschikte Nederland zoo lang eenvoudig voor zich over iedere Indische bate om eigen tekorten te dekken!...

Dit is als hoogst willekeurig en inhalig veroordeeld, en de vraag is gedaan: „Hoe zou men in het dagelijksch leven gaan denken over iemand, die zijn aangenomen kind arm maakt door zich zijn zuur verdiend geld toe te eigenen, en als het later op nieuw een klein sommetje heeft bijeengegaard, daarop terstond weer de hand legt?... Het schijnt maar niet begrepen te zijn, dat voor volken dezelfde wetten van moraliteit gelden als voor individuen."

Elders zeiden wij reeds, dat het gemiddelde inkomen van den Javaan op hoogstens *f* 100 per jaar moet geschat worden. En dat men, alles bij elkaar gerekend wat hij aan geld en arbeid moet opbrengen, jaarlijks van 17%—21% aan belasting van hem heft (zie bl. 108).

De op die wijze verkregen gelden hebben Nederland verleid om op grooten voet te gaan leven, en, gelijk Perelaer ergens zegt, er ook voor Indië een veel te weelderige administratie op te gaan nahouden.

Om in staat te zijn beide te hebben, zegt men nu, het geld uit het opium niet te kunnen missen. Niemand minder dan Prof. VETH noemde reeds in 1864 [104]) Nederland „een volk, dat naar verstand en hart beide door het langdurig genot der batige sloten is gedemoraliseerd." Indien men ze voor Indië had gebruikt — aangenomen, dat er in het bestaan van een batig slot op de Indische begrooting op zich zelf geen bezwaar ligt, zij het dan ook, dat de inlander er om meer dan noodig is, belast wordt — men had de opiumwinsten kunnen missen of althans maatregelen kunnen nemen, die groote, geldelijke uitgaven vroegen. Doch wat voordeel ligt er in het beweren, dat toen dit en dat had moeten geschied zijn? Het *is* niet geschied, en nu wij eenmaal gewoon zijn om gelijk gezegd is op grooten voet te leven, zou het ontegenzeglijk heel wat hoofdbrekens kosten om de uitgaven voor de huishouding van Staat te bestrijden zonder de opiumwinsten. Toch gebiedt de menschelijkheid daarheen koers te zetten. Maar het kan niet anders, of dit zal de Regeering de handen vol geven, gesteld dat wij thans in den Minister een man bezitten, die aandurft wat nog geen zijner voorgangers aangedurfd heeft. Wij mogen dit van Z. E. verwachten op grond van zijn ernst, bekwaamheid en doortastendheid, waar dit door het belang der zaak gevorderd wordt; op grond dat — gelijk de *Standaard* het uitdrukt — „de Koloniale Overheid *Christelijk* en onder den gestadigen invloed van *zedelijke* beginselen wil regeeren;" op grond ook, dat hetzelfde blad zich verstoutte te verzekeren: „Kan maar dit Kabinet uit deze in de eerstvolgende parlementaire periode schuiven, dan zijn wij overtuigd dat in 1897 schier heel het program („van actie") door wet en Koninklijk besluit zal zijn leeggeplunderd," en de reeks der noodige „hervormingen" *begint* immers met het opium? Getuigde Z.Exc. ook al, dat de schatkist de inkomsten, welke zij uit de opiumpacht trekt, niet kan missen, de hoop behoort, gelijk wij reeds zeiden, nog niet opgegeven te worden, dat de kunde en het doorzicht des Ministers in vereeniging met den als zeer bekwaam geprezen Gouv.-Generaal de schatkist van die revenuen onafhankelijk zal weten te maken. Wanneer ook deze Regeering zou willen wachten, totdat de schatkist het nemen van doeltreffende middelen toelaat, dan zullen ook onder het tegenwoordig régime weinig wezenlijke verbeteringen mogen verwacht worden *a*).

Dit zou echter dan alleen op den duur mogelijk zijn, wanneer zooals de heer KEUCHENIUS als Kamerlid in 1866 (28 Augustus) zeide van het cultuurstelsel van exploitatie, zooals het dertig jaren lang geweest is, „niemand spreekt, wanneer ook het geweten zwijgt." Maar het geweten zwijgt niet. En waar dit zich luide laat hooren, daar leggen geene

a) Het *Bat. Nieuwsblad* (22 Oct. '89) denkt over de financiën der schatkist minder zwaarmoedig. „Eén enkel woord ten verkoop van de Staatsspoorwegen, de haven van Tandjoeng-Priok enz., en men heeft geld in ruimen overvloed, geld genoeg zelfs, om desnoods terug te keeren tot het verbodsstelsel van het gebruik van opium, dat tot 1742 door de Compagnie in haar landen werd gehandhaafd."

financïeele overwegingen op den duur gewicht genoeg in de schaal, „waar de zedelijke eer van ons gouvernement, onze verantwoordelijkheid jegens Hem, die ons Indië toevertrouwde en de zedelijke welstand van den Javaan op het spel staan."

Het opium moet zoo spoedig mogelijk van Java verdwijnen. Dat is eene levenskwestie voor de Koloniën, en voor deze is de Regeering verantwoordelijk. Onze bekwame staatslieden zoeken daar den besten weg. De tijd breke weldra aan, dat niemand meer reden hebbe om te spreken van de „nog altoos volgehouden *goddelooze* opiumtrafiek, als hoofdbron van 's Rijks inkomsten!"

HOOFDSTUK VIII.

Naar „beter paden."

De heer W. K. VAN DEDEM kwam, na zijne uitvoerige studie over de opiumliteratuur tot de goed gemotiveerde slotsom, dat „de geschiedenis onzer opiumpolitiek *noodwendig* eene aaneenschakeling van tekortkomingen vertoonen moest." Zij die ons volgden in de uiteenzetting dier politiek, op gezag ook van nog andere bevoegde beoordeelaars, en hunne aandacht bepaalden op tal van gewichtige onderwerpen, die met opiumgebruik en opiumpacht in min of meer nauw verband staan, zullen, naar wij meenen, niet licht tot een andere slotsom komen. „Hoe verschillend de pachtstelsels ook waren, hierin kwamen zij overeen, dat zij ongelukkigerwijze het zedelijk gehalte der indische bevolking groote schade deden en financieel den Staat min of meer bevoordeelen, hoewel pachters en sluikers gewoonlijk met de meeste winst gingen strijken. [105]).

En van de toepassing der denkbeelden, die wel in overweging gegeven, maar *niet uitgevoerd* zijn, mag de verwachting niet veel gunstiger genoemd worden.

Zoo b.v. het denkbeeld van den heer TE MECHELEN — ook vroeger reeds door den heer MOTKÉ aanbevolen —: de oprichting van eene fabriek door 't Gouvernement. In die fabriek zou het opium bereid en in gemerkte capsules, tot een bepaald maximum, den pachter moeten verstrekt worden. Al wat de pachters leveren zonder op die wijze gecapsuleerd te zijn, en al wat ergens gevonden wordt zonder van die capsule voorzien te zijn, zou dan noodwendig gesmokkeld wezen. Op die wijze zouden, meent men, de pachters belemmerd worden in het debiteeren van niet van het Gouvernement afkomstig opium, en de Regeering zou feitelijk bewijzen, dat zij *wil* dat niet meer opium onder de bevolking zal komen, dan zij verstrekt.

Verder heeft men als middel tegen een te veelvuldig gebruik, dus tot tegengang van smokkelopium, herhaaldelijk het licentiestelsel aanbevolen, de verplichting n.l. voor ieder, die schuiven wil, om zich op gezette

tijden van een vergunning (licentie) daartoe bij het Bestuur te voorzien. Op die wijze, zegt men, zou de Regeering van hare zijde ondubbelzinnig toonen, dat zij het opiumgebruik liever niet ziet en het alleen duldt ter wille van hen, die er aan verslaafd zijn.

Volgens den *Standaard* is dat het eenige stelsel, dat eene Christelijke Regeering tegenover een handelsartikel, dat de bevolking demoraliseert, mag aanwenden. Men meent verder, dat de schaamte den inlander zal weerhouden om zich bij het Bestuur als schuiver aan te melden, en die vergunning te vragen. Op deze wijze zou dan de Regeering krachtiger worden tegenover den sluikhandel. Zonder licentie zou niemand in het bezit van opium mogen zijn. De Regeering zou dan tevens in de gelegenheid zijn om op de hoogte te komen van de personen, die schuiven en van de hoeveelheden, die verschoven worden.

Maar gesteld, die maatregelen troffen doel, wat na alles wat wij opmerkten omtrent de onuitputtelijkheid der sluikers in het vinden van listen, zeer te betwijfelen valt, — zij zouden de opiumwinsten voor 't Gouvernement belangrijk doen dalen. Wat zou de pacht dan nog waard zijn? En — wij hebben het gezien — om de winsten was het te doen.

„De verpachtingen en hare baten wilde of kon het Gouvernement niet afgeven, en het zoeken van een stelsel, dat èn het opiumgebruik beperkte èn de Regeering voordeelig was èn de sluikerij paal en perk stelde èn den pachters niet ongevallig was, duurde van jaar tot jaar; het was het zoeken van de quadratuur van den cirkel."

Het zal voor ieder duidelijk zijn, dat het streven naar eene eindelijke oplossing van de opiumkwestie gaandeweg meer „een plicht" is geworden, „waarvan verder verzuim de noodlottigste gevolgen kan na zich sleepen." [106])

Steeds meer is de overtuiging gerijpt, dat in de verpachtingen de voornaamste oorzaak moet gezocht worden van de demoralisatie, die het opium in groote mate teweegbrengt, en daarom wordt vóór alle dingen gewenscht naar verlossing van het *pachtstelsel.* Het verpachten van belastingen is een oud middel om de schatkist te stijven, maar het werkt slecht, ook op Java [107]). *Nooit kan het pachtstelsel, „hoe men het ook inrichten moge," iets anders dan uitbreiding van het opiumgebruik ten gevolge hebben.* Hoe men ook nog in meening verschille over hetgeen tegen het opiumgebruik behoort en kan gedaan worden, — *onvoorwaardelijke loslating van het pachtstelsel* verlangt men toch van verschillende zijden. Zoolang men daartoe niet besluit, zullen, blijkens de ervaring van vele jaren, alle goede bedoelingen schipbreuk lijden, en de pachters met elke wijziging van stelsel lachen.

„De geschiedenis der opiumpacht is haar gericht," zoo schreven wij dan ook.

De *pachters* moeten verdwijnen vanwege den verderfelijken invloed, die van hen als zoodanig uitgaat. De Regeering toone, dat zij hen niet *wil.* Ook niet: *andere* pachters dan de Chineezen. Gelooft iemand, dat er hoop bestaat hiermede veel te winnen? Wat wij opmerkten omtrent de

houding van inlanders en Europeanen, die niet wars zijn van winsten uit het opiumdebiet, doet ons in twijfel trekken, dat wij met verandering van *pachters* iets zouden vorderen. Elk, die pachter begeert te zijn, wie ook, zoekt zijn stoffelijk voordeel. Europeanen b.v. in plaats van Chineezen als pachters te nemen, zou alleen dàn eenige aanbeveling verdienen, als het beginsel: *verpachten*, te verdedigen ware. Het is niet de vraag of de Europeanen wat minder erg dan de Chineezen het recht van debiet ten nadeele der bevolking zouden exploiteeren, maar of het beginsel, het stelsel, deugt. En nu is iedere ondervinding met elke regeling eene critiek op dat stelsel zelf, als, in iederen vorm, strijdend met die belangen der bevolking, welke voor de Regeering het zwaarst behooren te wegen. De strijd moet niet in de *eerste plaats* tegen de Chineezen, maar tegen de *pacht* gericht zijn. *Elke* verpachting brengt kwaad voor Indië met zich.

Het pachtstelsel is een „onzedelijk stelsel" [108]). Het geeft „tot misbruiken aanleiding" [109]). Bij de verpachting wordt steeds gestreefd naar uitbreiding van het debiet [110]). Een Gouvernement, dat het pachtstelsel handhaaft, laadt eene groote verantwoordelijkheid op zich.

Wat ik verpacht, keur ik goed, oordeelt de *Standaard*, maar daarvoor draag ik ook de verantwoordelijkheid, dewijl de *eerste actie* niet van den koopman of kooper, maar van mij als Gouvernement uitgaat. De pachter heeft, als hij maar op tijd zijn pachtsom betaalt, recht op den zedelijken steun van het Gouvernement. Zoo komt het Gouvernement met den pachter en de kithouders samen tegenover de bevolking te staan, en aller belang is, dat de inlander zeer veel schuive. En de inlander zal, bij zijn weinig ontwikkeld denkvermogen en even slecht ontwikkeld zedelijk gevoel, wel niet op de gedachte komen, dat hij kwaad bedrijft met datgene te nemen en te koopen, wat het Gouvernement zelf hem, door zijne pachters, verstrekt. In de verpachting ligt een *vitium originis*, dat heel het systeem vergiftigt, aan welks nawerking het beste Gouvernement, ook al bedoelt het beter, niet *kan* ontkomen.

Dit kan niet genoeg en nooit duidelijk genoeg gezegd worden, dit vooral worde blootgelegd, dat de fout in het stelsel zelf gelegen is, en dat daarom alle pogingen om het kwaad tegen te gaan, vruchteloos blijven, en moeten blijven, zoolang men het stelsel zelf, door den heer KIELSTRA „Java's *grootste ramp*" genoemd, niet onvoorwaardelijk loslaat.

Het mag de aandacht trekken, dat zij die tegen het opiumpachtstelsel opkomen, ook de mannen zijn, die tegen het opiumgebruik zelf ijveren, en dat zij, die het nog voor het pachtstelsel opnemen, ook in het opiumgebruik „niet zulk een groot kwaad" zien.

De groote vraag is nu maar, of er iets, en zoo ja, wat dan voor de opiumpacht *in de plaats* dient te treden.

Meer dan eenmaal is, waar klachten werden aangeheven over den stand van zaken, zooals die langzamerhand door het opium geworden is en in de opiumpolitiek van het Gouvernement werd afgekeurd, geantwoord, dat men wel weet te gispen en wil afbreken, maar zelf niet

weet wat er voor in de plaats te stellen. „De beste stuurlui staan aan wal" zoo luidde het. Niet zelden heeft men dan ook aan deze critiek slechts minachting getoond. Die den moed heeft af te keuren, beweerde men, moet ook onmiddellijk juist en klaar omschrijven, wat het veroordeelde vervangen moet. En weet men geen middelen tot verbetering aan te geven, wat baat dan dat klagen over maatschappelijke toestanden?

Terecht is evenwel gevraagd: „Moet de man, die, als Professor Koch, de bacillus opspoort, de oorzaak van ziekte en dood, ook terstond eene logische geneesmethode opstellen? De oorzaken der ziekten in al hare fijnheden te leeren kennen, is toch ook reeds wat." De heer Fransen van de Putte heeft het als „bescheidenheid" geprezen „de schouders op (te) halen en geen bepaald advies (te) kunnen geven." De bescheidenen vindt hij onder „de meest bevoegden," „de bekwaamsten." En in zeker opzicht heeft de heer Van de Putte gelijk. Zij, die weten welke bezwaren aan de uitvoering van een of ander nieuwen maatregel verbonden zijn, worden uit den aard der zaak eenigszins voorzichtig met de aanbeveling er van.

Evenwel, aan adviezen ontbreekt het niet. „Men hoort tegenwoordig," zeide de heer V. d. P. „van allerlei kanten adviezen geven — door dilettanten." Doch hier is de heer V. d. Putte zeer eenzijdig. Er zijn *ook* adviezen gegeven door mannen, aan wie hij toch wel geen verstand van zaken zal ontzeggen.

Wat ons aangaat, wij onthouden ons, onszelve onder de dilettanten indeelende, van eenigen weg ter verbetering bepaaldelijk aan te wijzen. De *Staatslieden*, zeiden wij aan het eind van het vorig hoofdstuk, hebben den besten weg te zoeken. Wij nemen toch de mogelijkheid aan, dat al mochten onze praemissen onberispelijk juist zijn, en zelfs door niemand bestreden worden, de daaruit afgeleide conclusiën er nog geenszins uit behoeven te volgen.

Het opiumgebruik is een kwaad. Die het opium debiteert, doet kwaad. Maar hieruit volgt op zichzelf nog niet, dat de verpachting door den Staat van het recht tot verkoop van het opium *ook* kwaad is. De Staat bedoelt immers, zeggen zijne vertegenwoordigers, door de pacht het kwaad *tegen te gaan?* En de mogelijkheid moet toegelaten worden, dat het der Regeering gelukt tegen alle tegenspraak aan te toonen, dat het pachtstelsel *niet* kwaad is. Of, zooal niet geheel goed te keuren, dat het dan toch nog de beste weg is die er voor het oogenblik te vinden is. De Minister Pahud verdedigde indertijd de pacht als het *beste middel* om het overmatig gebruik van opium tegen te gaan, en immers zeide ook eens de Minister Sprenger van Eyk: „Het opium is een ramp voor Indië, doch een beter middel om het verbruik tegen te gaan dan de pacht, is er niet." Alle maatregelen, zoo drukte de laatste zich uit, door de Regeering genomen, hadden beperking ten doel, en betere middelen, dan die thans worden toegepast, zijn tot dusver niet gevonden. Het eenige *practische* middel, en wat de Regeering dan ook, „volkomen doordrongen van de noodzakelijkheid om het opiumgebruik

zooveel mogelijk tegen te gaan," toepast, is eene *zware belasting* op dat middel.

Dus al achten wij ons zelve niet aangewezen om het middel aan de hand te doen, dat wezenlijk aan het doel beantwoordt: dat het verbruik zal doen verminderen; den sluikhandel vernietigen zal: een practisch uitvoerbaar en in het einde voor het opiumgebruik *vernietigend* middel, — wij mogen toch wel de overtuiging bezitten, dat *niet op den weg der verpachting* de oplossing is te vinden van het moeilijk vraagstuk, en zien geen enkele reden, waarom wij niet zouden mogen te rade gaan met de inzichten en adviezen van hen, die, staan zij ook „aan den wal," misschien nog niet zoo geheel onbevoegd zijn om als „stuurlui" dienst te doen. In ieder geval mag onderzocht worden, of en in hoever de aanbevolen middelen aanbevelenswaardig en toepasselijk zijn; de gemaakte opmerkingen behartiging verdienen; de geopperde denkbeelden grond geven tot de hoop, dat hunne toepassing aan de verwachting zal beantwoorden en belangrijke verbeteringen zullen tot stand brengen.

Jammer nu, dat onder de bestrijders der opiumpacht, al hebben zij allen even scherp het oog gevestigd op het waarachtig belang van Indië; onder de mannen, naar wier vaste overtuiging het pachtstelsel moet vallen, al zijn er ook mokerslagen toe noodig, geene volkomen overeenstemming van gevoelen bestaat ten opzichte van den weg, dien men behoort in te slaan.

Bedriegen wij ons niet, dan zijn zij in twee groepen te onderscheiden.

De eerste laat, uit het oogpunt van betamelijkheid voor den Staat, geen onderscheid toe tusschen het Gouvernements-opiummonopolie en de opiumpacht. Zij weet noch wil hooren van eenig accoord. De Staat mag geen geld, in welken vorm ook, uit den opiumhandel trekken. De Staat moet terstond en geheel van alle financieele voordeelen uit het opium afzien. Hij moet de zaak haar loop laten of, wat verreweg beter is, onverwijld *allen invoer en het gebruik van opium voor geheel Java verbieden*. De Regeering heeft te toonen, dat het haar volkomen ernst is, door niet stapje voor stapje vooruit te gaan, maar cordaat op te treden en op eens aan de opiumconsumtie den doodelijken slag toe te brengen, door *alle gebruik* en *bezit* van opium strafbaar te verklaren, en alle opium, in wiens bezit en hoe weinig ook, als gesloken waar te vernietigen; en verder: door op de krachtigste wijze met eene geheele stoomvloot, gesteund door telegraaf en spoor en tram, en, zoo het moet, vèr dragende vuurwapens, den morshandel te weren. Dan, zegt men aan die zijde, zal men het eens zien wat men vermag, zoo men slechts ernstig *wil*. De arme bevolking *moet* gered, moet met *forsche hand* uit den poel van jammeren gerukt worden, al moet de krachtsinspanning daartoe bovenmate groot zijn. Het grootste deel der bevolking zal het Gouvernement in die moeilijke taak bijstaan, en zij die, uit hebzucht, durven dwarsboomen, kunnen en moeten voor goed onschadelijk worden gemaakt.

De andere groep, misschien meer rekening houdende met de werke-

lijkheid en uitvoerbaarheid, gaat uit van de stelling dat, wat wenschelijk is, niet altijd mogelijk is, en houdt de *handhaving* van een opiumverbod eenvoudig voor *ondoenlijk*. „Konden wij op dit oogenblik," zegt de heer STRUICK, „met eene schoone lei beginnen, dan zou ik zonder aarzelen den raad geven den invoer van opium te verbieden. Ongelukkig echter verkeeren wij in zulke omstandigheden niet. Het opiumgebruik heeft in Indië, al was het slechts door verjaring, een zeker recht van bestaan gekregen. Het verleden nu kan men maar niet zoo afschudden; een plotselinge algeheele omkeer is onmogelijk." Aan deze zijde vindt men ook de mannen, die er geen bezwaar in zien, dat de fiscus geld haalt uit den verkoop van dat artikel, indien dit slechts geen doel wordt, maar middel blijft om werkelijk het gebruik tegen te gaan. Het geld, dat de Staat uit het opium trekt, moet alleen kunnen worden opgevat in den zin van een zware belasting, opdat, gelijk het ook door de Regeering gezegd is, het opium duur zij en daardoor onder het bereik van het kleinst mogelijk aantal personen kunne komen. Volgens zeer velen aan deze zijde behoort de Regeering den weg van eigen exploitatie, bekend onder den naam van *régie*, in te slaan. *De verkoop van opium moet van Regeeringswege* geschieden. Het artikel behoort zeer duur te worden verkocht, en het maximum te debiteeren opium telken jare te worden vastgesteld. De voordeelen voor den Staat zouden daardoor volgens sommigen hunner niet minder worden, dan zij thans zijn. Volgens anderen mag daarmede volstrekt niet worden gerekend. Als regel moet echter volgens eenigen worden aangenomen, dat een belangrijk *deel* der winst, b.v. telkens één derde, aan den tegengang van den sluikhandel wordt besteed; volgens anderen mag er geen cent van in de schatkist vloeien, maar moet de geheele opbrengst der belasting *uitsluitend* aan de bestrijding van het opiumgebruik worden ten koste gelegd. Zoolang de schatkist er nog eenig voordeel bij heeft, blijft het gevaar bestaan, dat men dit te veel in het oog zal vatten, hetgeen slechts den ijver tegen het opium zou verlammen. Verder zou deze maatregel het karakter van een *overgangs*-regeling moeten dragen. Geleidelijk zou men het verbruik te verminderen hebben, door b.v. ieder jaar een zeker aantal kati's minder beschikbaar te stellen en in verband daarmede den prijs weer iets te verhoogen, opdat het opium gaandeweg geheel buiten het bereik van den on- en minvermogende valle, en na eenige jaren een verbod van opiumgebruik mogelijk worde.

Bij dit verschil van beschouwingswijze is het zeker te meer te betreuren, dat de tegenwoordige Regeering nog geen gevestigde denkbeelden heeft uitgesproken aangaande den weg, dien zij begeert in te slaan. Indien er toch één onderwerp is, waaromtrent van den Minister KEUCHENIUS de uiting eener stellige overtuiging werd verwacht, dan is het de opiumpolitiek. Maar zelfs — ZExc. zeide het in 1888 met duidelijke woorden — meende de Minister de vraag of het pachtstelsel *op den duur* behouden, dan wel door een *régie* vervangen moet worden, nog ongepraejudiceerd te moeten laten. Voorloopig zou het pachtstelsel worden

gehandhaafd. Meer kon de Minister overigens niet zeggen, dan dat de zaak nader in Indië zou worden onderzocht. En in 1889 ontvingen wij evenmin stellige verzekeringen over een nieuw stelsel.

Dit is als eene „weifelende houding", als „halfheid", „hinken op twee gedachten", „gemis aan voortvarendheid en energie" afgekeurd. Men ging zelfs reeds ten vorigen jare, toen de Minister pas eenige maanden aan het Bestuur was, zoover van hem wegens „breken met Christelijke beginselen" te beschuldigen. Evenwel, „voorzichtig beleid" — waarom de heer VAN DEDEM den Minister prees — kan niemand grond geven ZExc. van „inconsequentie" te beschuldigen. Nergens minder, zeide ook de *Standaard*, dan in een Oostersche maatschappij is ondoordacht toetasten, loswrikken van wat eenmaal staat, geoorloofd. Het kenmerkte den man van ernst, dat hij zich van alle „parlementair vuurwerk" onthield. Elk, die van de zaak studie heeft gemaakt, zal dadelijk toestemmen, dat iedere verandering van stelsel hier groote moeilijkheden in zich sluit, dat het lichter is op de studeerkamer tegen het pachtstelsel te schrijven, dan, aan het roer van Staat gezeten, een ander stelsel er voor in de plaats te zetten; dat het den heer KEUCHENIUS gemakkelijker zal gevallen zijn van de Kamerbanken fel tegen de opiumpacht te ageeren, dan nu als Minister de koe bij de horens te vatten, vooral als er verschil van gevoelen bestaat tusschen hem en de Regeering in Indië, en ten slotte toch ook de keuze van een nieuw stelsel een, gelijk de *Standaard* het uitdrukte, *leap in the dark* is.

Inderdaad, tal van dingen, die voor snel en doortastend handelen niet bevorderlijk zijn. Zooals ieder Staatsman is natuurlijk ook deze Minister van vele omstandigheden afhankelijk en zoo ergens dan is er „veel overleg" noodig voor de ingrijpende hervormingen, die men op het gebied der opiumpolitiek verlangt, en die ook naar 's Ministers meermalen uitgesproken overtuiging noodig zijn. Ons dunkt, GROEN VAN PRINSTERER zou ook hier gezegd hebben: „Onverwijld, slechts niet overijld."

Hoewel, gelijk boven zeker reeds bleek, dus niet voldaan, kunnen wij een weinig dankbaar zijn voor de reeds genomen maatregelen, niet omdat wij daarvan veel verwachten, maar omdat wij er den *aanvang* in zien van de richting, waarin zal worden gestuurd. En, zeide de *Standaard*, blijkbaar heel wat kalmer dan in vroegere jaren: „Voor het punt, waar men zal uitkomen, komt het aan op de *richting*, waarin men zich beweegt, niet op de *snelheid* van beweging." Dewijl echter de Minister nog geen mededeeling deed of kon doen van de gedragslijn, die de Regeering denkt te volgen, om aan den „opiumvloek" *een einde* te maken, en wij met velen — gelijk boven bleek — *weinig* ten goede verwachten van vermindering van opiumkitten en uitbreiding van verboden kringen *zonder meer*, moesten wij des te eerder en te nauwkeuriger aandacht wijden aan de denkbeelden, die de „stuurlieden aan wal" ten beste geven. Vóór alles komt het er toch op aan, hoe het best de verarming, de ontzenuwing en de demoralisatie door den opiumhandel ontstaan, te keeren [111]).

De heer VAN DEDEM zeide reeds vijftien jaren geleden [112]: „Indien het waar is, dat Java's maatschappij alleen door een verbod tegen het opiumgebruik te redden is van een kwaal, die haar geheele toekomst kan verduisteren, dan moeten ook alle krachten worden ingespannen om tot zoodanig verbod, *zoo het bestaanbaar is*, zoo spoedig mogelijk te komen." Een opiumverbod, een volstrekt verbod van alle opiumverbruik, een gedwongen onthouding. Dat is het *medicamentum probatum*, dat naar sommiger oordeel, gelijk wij vernamen, van de Regeering mag en moet worden gevraagd. Het moet niet te doen zijn om *beperking*, maar om geheele *uitroeiing* van het kwaad, en daartoe is een stellig en onvoorwaardelijk *verbod* noodig. Geen opium meer op Java, anders dan in de apotheken; en al wie in het bezit er van gevonden wordt, van waar ook afkomstig, ten allerstrengste en gevoeligst gestraft, zonder aanzien des persoons, dat is het wat b.v. JANSZ als de *eenig afdoende* maatregel heeft aanbevolen *a*). Reeds voor jaren eischte deze „Grootmeester van de Oostersche *Good Templars*" [113]), dat de Regeering zonder aarzelen tot de uitvaardiging van een desbetreffend verbod zou overgaan, ten einde geen enkele Javaan zijn zedelijken dood meer zou kunnen zoeken in het verraderlijke amfioen.

Een opiumverbod op eenmaal! Zeker, dàt maakt aan alle wikken en wegen, aan alle dralen een einde. Wat tot hiertoe geschiedde, zijn palliatieven. Maar daardoor verklaart het zich, dat het opiumgebruik zóó voortwoekeren en zulk een omvang verkrijgen kon. De ervaring heeft de deugdelijkheid van geen enkele der genomen maatregelen bewezen. De eenige maatregel, die helpen kan, is dan ook een opiumverbod. Er mag daarom niets minder worden gevraagd dan, zeer beslist, eene volstrekte verbanning van den vijand uit onze schoone en prachtige en rijke koloniën! De opiumhandel en het opiumschuiven moeten ophouden! JANSZ staat in zijn eisch niet alleen. De bekwame Dr. GRONEMAN sloot zich bij hem aan en schreef [114]): „Als de Regeering het weet hoe verderfelijk het opium is voor den schuiver en zijn gezin en de geheele indische maatschappij, dan zal zij ... een einde *moeten* maken aan dat kwaad, en *er is geen ander middel* daartoe, ik ben dit volkomen eens met den heer JANSZ, dan *gedwongen onthouding*. Deze is het eenige middel voor den inlander om zich aan het gebruik te onttrekken. Hij moet gedwongen worden, door het hem onmogelijk te maken opium te verkrijgen."

Onuitvoerbaar, hebben velen gezegd. „Als de Regeering slechts *eenigen kans* zag om het opiumgebruik te beletten, zou zij het doen, verzekerde de Minister SPRENGER VAN EYK [115]), doch het besef van de onmogelijkheid heeft haar onthouden van een bepaald verbod. Wat de Regeering

---

a) Als men dan namelijk maar scherp onderscheidt tusschen het smokkelen en het *bezit* van opium. Bij een opiumverbod is zeker alle opium, dat gevonden wordt, noodzakelijk *gesloken*, maar daaruit volgt nog niet, dat ieder die in het *bezit* van opium is, zelf sluiker is en als zoodanig „ten allerstrengste en gevoeligst gestraft" behoort te worden.

tot hiertoe deed en kon doen was, om erger te voorkomen, het opium zwaar te belasten."

Doch het is juist tegen dit laatste, dat geprotesteerd wordt. Er zijn er die willen, dat alle Staatsbemoeiing met den opiumhandel geheel ophoude. Maar zonder belasting wordt het opium veel goedkooper en zal dus veel meer worden gebruikt? Neen, wordt geantwoord, maar de Regeering moet den invoer van opium verbieden. Maar een verbod van invoer zal niet baten, wordt gerepliceerd. Wij zullen onmachtig zijn den *smokkelhandel* te keeren. De sluwheid der sluikers zal grooter blijken dan al den ernst en het beleid onzer Ambtenaren om het verbod te handhaven. En waar de handel verboden wordt, zal de operatie van den smokkelaar nog maar eerst recht beginnen. Men zou heel Java met een douanen-cordon moeten omspannen. Doch, doe dat eens zóó, dat het den smokkelaar onmogelijk gemaakt wordt onder uwe handen door te sluipen! Van een opiumverbod kan eerst sprake zijn, als de smokkelhandel kan gedood worden. Dat eerder te doen, zou een dwaasheid zijn, een schenken van millioenen aan de handelaars in opium te Singapore, Batavia, Semarang, Soerabaya, Bali. Maar geheele vernietiging van den sluikhandel gaat boven onze macht. Een eisch als die van JANSZ, GRONEMAN c.s., — Dr. WIJNMALEN b.v. noemt hem idealistisch gerechtvaardigd, en vol eerbied is hij voor het enthusiasme der mannen, die hem stellen, diep overtuigd als hij is van onze zedelijke roeping, — stuit ongetwijfeld af op ons onvermogen. Opheffing van het monopolie is nog geen opheffing van het gebruik. „Het is gemakkelijk gezegd," schreef de heer VAN GORKUM [116]), „geeft die ellendige, die onzedelijke opiumbelasting prijs, maar door dat prijsgeven van belasting zou nog geen opheffing of beperking van misbruik zijn gewonnen, en hier toch is het om te doen." En Dr. WIJNMALEN zeide: „Zoodanig verbod is licht in het Staatsblad te plaatsen, maar om dat verbod zal het opium van Java niet wegblijven." Integendeel, de smokkelwaar zou nu geheel het Gouvernements-opium vervangen, en de bevolking zou er op die wijze eer slechter dan beter aan toe zijn. De Staat zou zijn voordeelen, die hij zoo goed gebruiken kan, missen, terwijl de verontzedelijking en verarming des volks toch zou blijven voortgaan. Zoo werd het doel toch niet bereikt. Maar dan geen verbod van invoer, en den handel eenvoudig vrijlaten! Moet het dan nog erger worden met het reeds zoo erge kwaad, het zij zoo, de Staat heeft zich vóór alle dingen van deze „booze verantwoordelijkheid" los te maken.

Inderdaad, dat is beginsel! Maar is het rijpelijk overdacht? Gaat het aan te zeggen: Laat het volk maar vergaan, als gij, Staat, uwe handen maar in onschuld kunt wasschen?

Gesteld, er kon ooit gedacht worden aan deze consequentie; voor een oogenblik aangenomen, dat er eene Regeering optrad, die ze aanvaardde, en eene Vertegenwoordiging des Volks, die daarin met haar medeging, — zou men dit dan eene staatkunde van zedelijke verplichting mogen achten, die „eerbaren zin en gerechtigheid" heeft te bevorderen? Het is wel het

slimste, wat men bedenken kan. Dan toch zou ongetwijfeld opium worden ingevoerd, waar het thans niet is en dáar, waar thans slechts bepaalde hoeveelheden gebruikt worden, zou dit zeker met groote snelheid toenemen!

Ook de *Standaard* schreef: [117]) „Men weet vooruit, dat verbod van opiumverkoop den sluikhandel op zeer breede schaal zou doen toenemen, en dat, althans in lange jaren, het heimelijk gebruik toch niet zou zijn tegen te gaan. Evenwel," gaat het blad voort, „is zulk een volstrekt verbod de eenige houding, die ons in Indië zou passen. Sluikhandel wordt nu toch gedreven en de voordeelen, die de morshandel oplevert, zijn reeds hoog genoeg en te over om avontuurlijke en schraapzuchtige personen tot dezen handel uit te lokken."

Op welken grond dan zulk een advies rust? *De waardigheid van het Gouvernement* als Christennatie moet terughouden van zich medeplichtig te stellen aan den zedelijken zelfmoord van een groot deel der bevolking. „De quaestie toch, die het hier raakt," zegt de *Standaard*, [118]) „is niet *allereerst* of het opiumverbruik door deze of die regeling zal inkrimpen of toenemen, maar *vóór alle dingen* of het *stelselmatig* vergiftigen van een bevolking *zonde voor God* is, en indien ja, of een overheid, als dienaresse Gods, ooit ofte immer, of onder welke omstandigheden, de hand mag leenen om die zonde te begaan, „of eenigszins ook maar aanleiding mag geven om te denken, dat zij het opiumgebruik onder zekere omstandigheden goedkeurt. Nu staat het zoo, dat geheel de Indische bevolking van ons Gouvernement den indruk krijgt, dat het om des (geldelijken) voordeels wil, het opium-monopolie aan zich houdt, den sluikhandel tegengaat en het pachtterrein uitzet; en het feit is maar al te onloochenbaar, dat nog geen enkel Minister van Koloniën de pachtderving aandorst. Wordt de quaestie zoo gesteld, dan lijdt het geen twijfel of er zou tot onverwijlde afschaffing van het staatsmonopolie moeten besloten worden." Er is hier althans geen sprake meer van, dat de Staat de winsten, hoe onmisbaar ook geoordeeld, uit het opiumdebiet mag blijven genieten.

Dat de Regeering van Nederland en van zijn O. Indische bezittingen de inboorlingen des lands en de daar gevestigde vreemdelingen, in één woord, *ieder* die schuiven wil, aan opium *helpt*; dat de overheid van een Christelijk, beschaafd, Europeesch Rijk het niet in strijd acht met haar prestige, haar eer en haar roeping tegenover de door haar overheerde, niet-Christelijke en onbeschaafde volken in de bezittingen des Rijks, algemeen als genotmiddel te koop te stellen een bedwelmend artikel, dat de gebruikers, zij het langzaam toch zeker, vergiftigt, lichamelijk en zedelijk vernietigt, — de *Standaard* haalt het zeer hoog op, en schreef daarom eens: „Neerlands *Koning* verpacht den opiumverkoop; koopt opium in en verkoopt dat aan de pachters. 't Is de Koning der Nederlanden zelf, die door zijne Ministers opium laat koopen en verkoopen, en het recht tot den verkoop verpacht." En het blad voegde er aan toe, *met opzet* te schrijven: Neerlands *Koning* doet dat,

„want als men zegt: het *Gouvernement*, de *Staat*, het *Rijk* der Nederlanden, voelt en beseft en tast men het kwaad niet in zijn stuitenden, ergerenden zin. Eerst als men het uitspreekt, dat de *Kroon*, de *Koning*, als Souverein opium koopt en door de pachten verkoopt, dringt het ongerechtig karakter van dezen handel zich onmiddellijk aan ons op." En het wijst vervolgens op den slechten, zedelijken indruk, dat de van God gegeven Gebieder dezer landen zelf zich in den koop en verkoop van het verwoestend heulsap mengt, en op het wapen, dat men daardoor den inlander tegen ons in handen geeft. „Of zal hij niet zeggen, dat hij toch geen kwaad bedrijft met datgene te nemen en te koopen, wat de Koning zelf hem door zijn pachters te koop aanbiedt?"

Om deze redeneering goed te vatten, bedenke men dat, volgens de Grondwet, de Koning de *Opperbestuurder* der Koloniën is en als zoodanig wetgevende en uitvoerende macht bezit. Wel wordt dat Opperbestuur niet door den Koning zelf, maar door den Minister van Koloniën uitgeoefend, en is het Bestuur van Ned.-Indië grootendeels overgedragen op zijn Vertegenwoordiger aldaar, den Gouv.-Generaal, als zoodanig het hoofd der Indische regeering. Doch de Minister handelt steeds namens den Koning, en de Gouv.-Generaal is aan den Koning verantwoordelijk. De opium-reglementen dragen dan ook tot opschrift: In naam des Konings! De *pacht* is door den Koning vastgesteld; alleen de pacht-*regeling* heeft in Indië plaats, doch steeds in overleg met het Opperbestuur in Nederland, en tot uitbreiding of inkrimping er van is de Koninklijke machtiging noodig, zoodat dan ook de opheffing der pacht niet zonder den Koninklijken wil mogelijk is.

Nu heeft men meermalen de opiumpacht in Ned. Indië willen gelijk stellen met de accijns op het gedistilleerd in Nederland. Maar die vergelijking gaat niet op. De fabricatie en de handel in sterke dranken dáár gaan geheel buiten de Regeering om. Niet het Rijk der Nederlanden koopt en verkoopt sterke dranken, niet de Koning laat ze door tusschenpersonen verkoopen. Eer integendeel beschouwt het Rijk dien verkoop als gevaarlijk, zet er een hooge accijns op en beperkt door de drankwet het aantal drinkhuizen.

Herhaaldelijk heeft de *Standaard* dan ook aangedrongen op afschaffing van het opium-monopolie, *„er kome dan van, wat er van kome,"* en het blad deed dat in naam der *beschaving en zedelijkheid*, en uitgaande van de hoogere roeping, die wij als Christennatie tegenover de ons toevertrouwde Indische landen hebben te vervullen. Aldus is de betoogtrant: [119]) „Het opiumgebruik demoraliseert het volk. Dit demoraliseerend gebruik is in onze koloniën aldoor toenemende. Deze toeneming van het demoraliseerend opiumgebruik grijpt plaats onder het schild van 's Konings gouvernement.

„Met dien toestand kan onze conscientie geen vrede hebben, en tegen geheel dit onzedelijk systeem stellen wij ons zeer ernstig protest.

„Ons *protest*, wijl de Regeering van een Christen-natie geroepen is, niet om met de zonde te capituleeren, maar om eerbaren zin en gerechtigheid te handhaven tot elken prijs.

„Ons *protest*, wijl eene Regeering, door zich met zulk een zondigen handel in te laten, haar eigen eere bezoedelt en haar zedelijk prestige verbeurt.

„Maar, zegt de Regeering het doel is beteugeling van het opiumgebruik.

„Wij stellen ook daar tegenover ons protest, zegt het blad, wijl men — blijkens de verkregen uitkomsten — met het tegenwoordige stelsel het kwaad niet breidelt, maar kweekt.

„Maar trekt de Regeering, zich terug, dan zal de sluikhandel des te krachtiger bloeien en het kwaad veel doen toenemen.

„Ook dan nog protesteeren wij, zegt het blad. Al kon de morshandel nooit geheel worden gestuit, wat echter nog nimmer op groote schaal is beproefd geworden, ook dan nog is het materiëel en moreel gesproken, oneindig beter dat de bevolking schuive, *wetende dat* zij *kwaad doet*, dan, gelijk thans onder beveiliging van het *Hollandsche* wapen. Ja, als het dan niet anders kan, dan liever nog erger misbruik buiten de verantwoordelijkheid van den Staat, dan iets minder erg — maar dan toch erg! — op naam van ons Gouvernement.

„*God* wil het kwaad niet," besluit het blad, „en even deswege mag ook onze Regeering.... de bestendiging er van niet gedoogen."

Elders, in „Ons Program" belijdt de anti-revolutionaire partij — zij is het dus die bij monde van den Redacteur van de *Standaard* geacht wordt aan het woord te zijn —, „dat het opium de arme bevolking depraveert, dat wij ons aan die zonde van depravatie schuldig maken." Dat kwaad moet uitgeroeid worden.

Het staatsmonopolie moet afgeschaft „*er kome van wat er van kome!* De *Standaard* noemt dit laatste „*eigenaardig* anti-revolutionair," de vrucht van het geloofsbeginsel, dat op het *energiekst* het ongoddelijk bedrijf van den Gouvernements-opiumhandel onvoorwaardelijk afkeurt en gevolgelijk eischt, dat 's Konings Gouvernement onverwijld met dit ergerlijke stuk breekt. *a*)

Het is reeds erg genoeg, dat door „een vroeger geslacht," op die wijze „gezondigd" is.

Want, eindigt de staatsbemoeiing met dien „handel in zielevergif' niet, „de Rechter der gansche aarde" zal bij ons „thuis zoeken," wat door een vroeger geslacht werd gezondigd.

Nederland, zoo tuk op de opiumwinsten, moet dat bedenken.

Ook zij, die niet van de „godsdienstige gevoelens" der anti-revolutionairen zijn.

Immers wil men aan de andere zijde, dat de leer der *causaliteit*, het verband tusschen oorzaak en gevolg, niet zal worden verzuimd. „Wij," zeide b. v. Mr. VAN HOUTEN eens, „wij, — die aan het onverbrekelijk

a) Dit is de toon van de *Standaard*, 30 Sept. 1881 en in volgende jaren. Vroeger — wij zullen nog gelegenheid hebben het op te merken — schreef dat blad in minder strengen geest, en de wijze waarop het weer later de kwestie besprak, is ook niet geheel met die van een achttal jaren geleden in overeenstemming.

verband tusschen oorzaak en gevolg vasthouden, wij weten, dat de boete voor onze tekortkomingen op het volk rusten *moet* en rusten *zal.*"

God is rechtvaardig! zegt de anti-revolutionair.

Wij kunnen niet ongestraft handelen, gelijk wij nu jaren lang doen... zeide de heer Jhr. Mr. J. P. ELOUT VAN SOETERWOUDE, toen hij voor een tiental jaren in de Tweede Kamer de opium-kwestie besprak. „Naarmate Nederland's winsten op de opiumpacht vermeerderden, deden onvoorziene rampen zich op, en eischt o. a. Atjeh een aanzienlijk deel onzer inkomsten. Indië en Nederland lijden aan tekorten. Ik wenschte daarom, dat men dacht aan zulke gevolgen." „Afwezigheid van zegen, gevolg van de zonden, die aan ons volk kleven," zeide deze grijze Staatsman, toen hij zeven jaren later [120]) in de Eerste Kamer over hetzelfde vraagstuk het woord voerde.

In verband met dezelfde zaak zeide de schrijver van een ingezonden stuk in de *Standaard* [121]): „Het ontbreekt niet aan roepstemmen, die ons waarschuwen, dat wij den afgrond van ons volksbestaan met rassche schreden tegemoet ijlen." En dezelfde: [122]) „Indië, de gewesten, eenmaal de bakermat van onze grootheid, thans de gapende grafkuil van onzen roem, Indië, voorheen de kurk, waar Nederland op dreef, schijnt al meer en meer de molensteen te worden, die ons naar den afgrond sleept. Kan het wel anders?"

Zulke stemmen klinken ook in Engeland. Dat land heeft door een oorlog China gedwongen den invoer van zijn opium toe te laten. Lord SHAFTESBURY, „de edele onder de edelen van Brittannië", heeft veertig jaren lang in het Lagerhuis tegen de ongerechtigheid van dien handel getuigd en het gevaarlijke zijner gevolgen aangewezen. „Engeland," zeide hij eens, bedrijft „eene volkszonde, die, bekeert men zich niet, Gods toorn over Engeland en Indië moet brengen." En wederom: „De opiumhandel is de grootste der hedendaagsche gruwelen, en ik geloof, dat dit kwaad, tenzij het weggedaan worde, over Engeland een der felste straffen brengen zal, die ooit gezien zijn." Wij weten, dat ondanks tal van zulke onrustige stemmen, Engeland, helaas! den opiumhandel bestendigd heeft, — wijl hij zeer winstgevend is. Maar [123]) „wie loon ontvangt, ontvangt dien in een doorboorden buidel." *a*) De oorlog met Afghanistan kostte jaarlijks meer dan de opiumwinsten toen bedroegen.

En onze oorlog met Atjeh? De heer ELOUT VAN SOETERWOUDE zeide in 1879, dat er toen reeds 300 millioen aan te loor gingen.

Nu zal het zeker in niemand, ook niet in den felsten bestrijder van het opiummonopolie, opkomen alle rampen in Nederland en in Indië uitsluitend aan het opium te wijten. „Evenwel, dit staat vast: dat *alleen* gerechtigheid een volk *verhoogt*. Er is samenhang tusschen den zedelijken toestand eens volks en dien zijner bestuurders en de uitwendige lotsbedeeling van dat volk. En daarom behoeft de uitwendige lotsbedeeling van Indië geen verwondering te baren. Indië kwijnt en blijft

a) Haggai I: 6.

kwijnen. Er heerscht in allerlei opzicht eene malaise, die met alle plannen tot verbetering van den uitwendigen toestand den spot drijft. „Zoo wat de mensch zaait, dat zal hij ook maaien.'' (*De Vaderlander*).

Maar, nog eens: de Regeering noemt het opium als middel van Staatsinkomsten, een middel van *belasting*-heffing, om het gebruik te beperken.

„Dat is het dienen van God en den mammon, waarvan de mammon het leeuwendeel krijgt," is geantwoord. En zij zijn niet alleen onder de anti-revolutionairen te zoeken, die het Staats-monopolie zoo scherp veroordeelen. Dr. Groneman b. v. wil hoegenaamd van geen belasting op het opium hooren. Scherp geeselt hij de bewering, dat „eene belasting op dat vrijwillig genotmiddel te leggen en het gebruik te regulariseeren *rechtmatig* en *aanbevelenswaardig* is."

„Als zulke inkomsten, zegt hij, oorbaar zijn, waarom verpacht dan de Regeering het recht niet tot het openen van bordeelen, met de noodige bescherming van den pachter van zulke inrichtingen? Omdat daarvan niet zooveel te halen zou zijn? Onder eene goede contrôle van de gewettigde en een onverbiddelijken strijd tegen de clandestiene prostitutie, zouden de verbruikers van *dit* vrijwillige genot in den regel zeker minder schade lijden dan de opiumslaaf....

. . . .

„Mij dunkt, ik zie de verontwaardiging al gloeien in menig oog.

„En met recht!"

„En toch is de opiumschuiverij, die men duldt, *minstens even onzedelijk* en zeker *veel verderfelijker* voor allen, die zich daaraan bezondigen; en werkt de opiumpacht *meer démoraliseerend* op allen, die daarbij betrokken zijn, of er invloed op uitoefenen, dan met zulk een bordeelpacht mogelijk zou zijn."

Kan het duidelijker worden gezegd, dat voordeelen door den Staat, bij wijze van belasting, uit het opium getrokken, *niet* „oorbaar" zijn?

Hoe men nu ook over zulke uitspraken denke, zeker is het, dat zij goed doen door de warmte van gemoed, die er uit spreekt. Prof. De Louter eindigt zijn artikel in de Gids van Jan. en Febr. 1887 over „Decentralisatie in Britsch-Indië," met den wensch, dat „voor de Nederlandsche Koloniën de staatslieden mogen opstaan, wier blik over den engen gezichteinder van het onmiddellijk geldelijk voordeel heen reikt." De blik van mannen, als wij daar even hoorden spreken, *reikt* verder. Zij pleiten voor niet-geldelijke belangen.

Evenwel, warmte van gemoed is op zichzelve niet genoegzaam. Helderheid van oordeel moet zich er noodzakelijk mede paren. En het laatste wordt niet altijd erkend in hen, die adviezen geven, als wij er zoo pas een paar vernamen.

Dat de Staat geen voordeel mag trekken uit het opiumverbruik, is, naar eene uitspraak des heeren Fransen van de Putte,[124]) „*niet anders* dan een *groot woord;*" en, volgens Mr. P. Brooshooft, „louter jacht op effect," „eene ziekelijke opvatting," de „overvleugeling van het gezond verstand door sentimentaliteit" [125]).

En op welken grond rust dan het beweren, dat de Staat wèl degelijk het recht bezit geld uit die „volkszonden" te „slaan"?

Er is gezegd: „De Staat verrijkt zich op die wijze door „eene speculatie op de hartstochten des volks."

Deze redeneering echter noemt Mr. BROOSHOOFT volkomen onjuist. „De Staat verrijkt zich op die wijze niet door speculatie op den *hartstocht,* maar juist door het *tegengaan* van dien hartstocht," zoo namelijk de uitvoering *eerlijk* geschiedt, en daardoor werkelijk aan het goede doel: tempering van het opiumgebruik, beantwoordt. Dat goede oogmerk is *niet* onzedelijk. De ruime bron van inkomsten daaruit aan de schatkist toevloeiende, is een *bij*-omstandigheid, die de goede bedoeling niet *on*zedelijk kan maken." Hij heeft dit slechts tegen onze opium-politiek, dat de bate voor de schatkist niet als bijomstandigheid is aangemerkt geworden, maar behoud en vermeerdering daarvan *hoofdstreven* is geworden. Dit nu moet ophouden, dat men uit het oog verlieze, het eenige wat het behalen van groote inkomsten voor de schatkist kan rechtvaardigen: het tegengaan van het opiumgebruik.

Wij hebben hier dus twee beschouwingen, die de kwestie in beginsel raken. Volgens de eene is alle geldelijk voordeel, dat de Staat uit het opium-debiet trekt, ongeoorloofd, wijl hij door zich met den opiumhandel in te laten, *medeplichtig* wordt aan de verdierlijking zijner onderdanen. Volgens de andere is de bate voor de schatkist alleszins te rechtvaardigen, als de Staat met op het opiumgebruik eene zware belasting te stellen, de bestrijding van een volksondeugd beoogt, en dit doel terwille van de voordeelen voor de schatkist niet uit het oog verliest.

Tot de juiste waardeering dezer beschouwingen nu, moeten wij vooraf het juiste antwoord hebben op de alleszins gewichtige vraag: *Is het al of niet de roeping van den Staat volksondeugden te* b e s t r ij d e n?

Die vraag is niet uit de lucht gegrepen. Zij wordt inderdaad gedaan en — verschillend beantwoord. Hare actualiteit kan reeds hieruit blijken, dat de heer VAN DEDEM aan hare beantwoording een uitnemend artikel gewijd heeft [126]. Wij willen het aandachtig nalezen en overwegen welke houding, naar 's schrijvers overtuiging, de Nederlandsche Regeering tegenover de volksondeugd van het opiumverbruik in Indië heeft aan te nemen. Wij vernemen hier het oordeel van een *liberaal,* dat — gelijk ons daarna blijken zal — vrijwel samenvalt met de overtuiging der anti-revolutionairen aangaande den plicht, dien eene *Christelijke* Regeering over Indië ten aanzien van het opium heeft te vervullen. Het valt gemakkelijk in te zien, dat alles hier aankomt op de beantwoording der vraag: Moet de Staat ten aanzien van de volksondeugd in kwestie het beginsel van onthouding toepassen, of rust op hem de taak zich met die ondeugd in contact, dat is hier: werend tegenover *haar*, te stellen?

Moet de vraag in laatstbedoelden zin beantwoord worden, dan is het eene tweede, maar met de eerste nauw samenhangende, vraag: In hoever is het geoorloofd, dat de openbare macht uit haar streven om het

opium uit de inlandsche maatschappij te bannen, voordeelen voor de schatkist haalt?

Wij gaan die vragen bespreken in

HOOFDSTUK IX.

Staatsplicht tegenover volkszonden.

Is het de roeping van den Staat volksondeugden te keer te gaan?

Onvoorwaardelijk neen, is van zekere zijde geantwoord. Door dit te doen, grijpt de Staat op een hem ongeoorloofde wijze in op de vrijheid der individuen.

Anderen leeren: Er kunnen zich *omstandigheden* voordoen, waarin dit wèl als de roeping van den Staat, ja, als een zijner *eerste* plichten, is te beschouwen.

De heer VAN DEDEM zegt: Men zal ons wellicht tegenwerpen, dat de vraag *feitelijk* reeds *uitgemaakt* is. Toont men toch niet allerwege, het moge dan zijn door maatregelen hier van minder aangrijpenden aard dan daar, juist door de houding welke de staat tegenover de alcoholische dranken aanneemt, dat omtrent eene bevestigende beantwoording niet wordt geaarzeld? Is dat ook in Nederland niet het geval, waar telkens en telkens de belasting op den sterken drank is verhoogd onder aanvoering van het argument, dat daardoor niet alleen in de behoefte van de schatkist wordt voorzien, maar tevens het noodlottig gebruik van dien drank wordt te keer gegaan? Evenwel, niet ieder, die met de maatregelen tegen den sterken drank gekeerd, in de praktijk instemt, is daarom nog *principieel* de meening toegedaan, dat bestrijding van volksondeugden op den weg van den Staat kan liggen. Niet zelden zwicht men voor de eischen der werkelijkheid zonder in beginsel toe te geven, en staan dus de natuur en de leer tegen elkander over. Bestaat eenmaal die strijd, dan moet die vanzelf op de te nemen maatregelen van invloed zijn, zóó dat hij slechts een schoorvoetend optreden toelaat, en eene doortastende handeling in den weg staat. Wij zien hiervan een bewijs in de prijsgeving van gevoelens bij de behandeling van de wet op den arbeid van vrouwen en kinderen. Alle anti-revolutionairen stonden de zienswijze voor, dat de Staat een onbevoegd ingrijpen pleegt, als hij zich bemoeit met de verhouding tusschen patroons en werklieden en tusschen ouders en kinderen. Zelfs voor de ingestelde enquête liet het blad der anti-revolutionairen zich niet gunstig uit. Die enquête heeft echter heel wat aan het licht gebracht, zóó veel dat het genoemde partij onmogelijk bleek hier het denkbeeld „souvereiniteit in eigen kring'' te blijven verdedigen, en Dr. A. KUYPER in zijn vlugschrift „Handenarbeid" niet meer ontkent, dat de Overheid rechtens bevoegd is om in dezen handelend op te treden. En, al ging het schoorvoetend,

de anti-revolutionairen hebben toch medegewerkt tot het tot stand komen der arbeiderswet.

De liberalen zien zich tot dezelfde concessies gedwongen.

In 1854, zegt de heer VAN DEDEM, stelde de heer ROCHUSSEN in zijne qualiteit als lid der Tweede Kamer voor: het instellen van een parlementaire enquête naar den omvang van het misbruik van sterken drank in Nederland. Het voorstel werd aangenomen; de enquête gelast en eene commissie benoemd, die zou te onderzoeken hebben, of en in welken zin een voorstel zou worden gedaan omtrent middelen tot bestrijding of uitroeiing van het drankmisbruik. Die Commissie diende d.d. 25 April 1857 een uitvoerig rapport in, waarin zij verscheidene middelen noemde. Doch zij verklaarde die voorstellen te doen, al betwijfelde zij het zeer of het den plicht van den wetgever is om door directe en bepaaldelijk daartoe verordende wetsbepalingen, volksondeugden te bestrijden of uit te roeien. „De Staat", zeide zij, „kan de rol van zedemeester niet op zich nemen."

Het is het liberale doctrinarisme, dat hier aan het woord is, buigende voor den te machtigen drang der omstandigheden.

STUART MILL leerde, dat de Staat daardoor inbreuk maakt op de individueele vrijheid. „Opwekkende middelen te belasten, met het doel het verkrijgen daarvan moeilijker te maken, is een maatregel, die alleen in *omvang* verschilt van een geheel verbod tegen het gebruik, en die alleen zou te rechtvaardigen zijn, als dit te rechtvaardigen ware."

Door de belasting op het middel, verhooging van prijs noodzakelijk te maken, heet MILL *gelijk te staan* met een *verbod* voor hen, wier middelen het betalen van den verhoogden prijs niet toelaten; voor hen, die niet in dat geval verkeeren, is het een *boete*, die hun wordt opgelegd voor het toegeven van eene bepaalde neiging. Doch dat acht hij ongeoorloofd. De keuze van genoegens, en de wijze van gebruik van het inkomen, is ieders eigen zaak en moet aan het eigen oordeel worden overgelaten.

Hierdoor evenwel, gaat de heer VAN DEDEM voort, is de belasting op opwekkende middelen in het belang der schatkist niet veroordeeld. In aanmerking moet genomen worden, dat de belastingen voor fiscale doeleinden volstrekt *onvermijdelijk* zijn. In de meeste landen is het noodig, dat een aanzienlijk deel van die belastingen van indirecten aard zij. De Staat kan daarom niet laten om boeten, die voor sommigen met algeheel verbod gelijk staan, aan het gebruik van sommige voorwerpen te verbinden. De Staat nu moet zich afvragen: Welke zaken kunnen het best worden gemist en, *a fortiori*, bij voorkeur die kiezen, waarvan hij het gebruik zelfs van een zeer matige hoeveelheid schadelijk acht. Zulk eene belasting tot het punt, dat de hoogste opbrengst geeft, is niet alleen geoorloofd, maar zelfs toe te juichen *a*).

a) Tot het punt, dat de hoogste opbrengst geeft. De heer FRANSEN V. D. PUTTE zeide in de Eerste Kamer: „De *grens* van de belasting op het opium is, dat men zorge, dat de belasting niet zóó hoog worde, dat de premie op het *smokkelen* zoo groot wordt, dat de sluikhandel ons de baas wordt." Dan hebben wij zeker die grens altijd overschreden, want voortdurend zijn klachten aangeheven over onze machteloosheid tegenover de sluikers van opium.

MACAULY zeide in eene redevoering in het Engelsche Lagerhuis, dat, al vat men den werkkring van den Staat in den engsten zin op, en bepaalt men dien tot de handhaving der orde, toch ontwikkeling van het verstand en zedelijk gevoel een zijner eerste plichten is. Aan ADAM SMITH ontleent hij de volgende woorden: „Evenals de overheid er voor waken moet, dat de melaatschheid zich niet onder het volk verspreide, zoo moet zij er ook voor zorgen den voortgang der *zedelijke* kwalen te stuiten." En hij zeide verder: „Het staat vast, dat de Regeering onze personen en eigendommen moet beschermen."

Neemt gij nu de opvoeding weg, welke middelen blijven er dan over? Gij behoudt dan niets als zulke middelen, welke vreeselijk onheil veroorzaken niet alleen voor de schuldigen, maar ook voor de onschuldigen, die met hen in betrekking staan: Geweren, bajonetten, stokken, geeselpalen, eenzame cellen, strafkolonies enz.

Ziehier hoe de zaak staat. Hier is een doel, en de Regeering is gehouden het te bereiken. Nu zijn er twee wegen, waarlangs dit mogelijk is. Een van deze is: de menschen beter en wijzer en gelukkiger te maken; de andere hen eerloos en rampzalig te maken. Kan men er aan twijfelen, welke weg moet gekozen worden?

Neem nu dat er een ondeugd bestaat, die een bron van verstoring der maatschappelijke orde is. In de bestrijding er van schieten de vrijwerkende maatschappelijke krachten te kort. Die ondeugd is echter door den Staat op andere wijze te bestrijden dan door de onheilstichtende middelen, of althans ten koste van minder onheil dan anders de bestrijding van hare gevolgen voor de maatschappelijke orde zou medebrengen. Volgt dan daaruit niet evenzeer de *verplichting* van den Staat om tegen die ondeugd te velde te trekken?

De heer VAN DEDEM nu oordeelt: De plicht van den Staat is zoowel het zedelijk als het stoffelijk welzijn van het volk te bevorderen.

Wat nu de anti-revolutionairen ten onzent aangaat, ofschoon uit hun midden herhaaldelijk stemmen zijn gehoord tegen een „te drukke politie en te bemoeizieke overheid", zij noemen ook roeping der overheid, en zulks als „dienaresse Gods," op de ontwikkeling des volks in zedelijken zin, invloed uit te oefenen; de bestialiteit tegen te gaan; het kwaad door *verbod* te keeren. Hunne partij spreekt zich uit in Art. 14 van het bekende „Program," waarin zij de taak der overheid omschrijft ten aanzien van de heerschende ondeugden: het gebruik van sterke dranken, het spel en de onzedelijkheid in elken vorm, als „oneerbaar" in den dunk van „alle lieden van goeden wille" gebrandmerkt. Evenwel oordeelt men aan die zijde, dat de overheid in hare bestrijding er van niet verder mag gaan dan voor zoover deze ondeugden zich *publiek*, d. i. op den openbaren weg en in openbare plaatsen, vertoonen. De overheid heeft slechts te waken voor de publieke eerbaarheid en dus zorg te dragen, dat de genoemde zonden zich niet op publiek terrein kunnen vertoonen, en *dit* niet misbruikt worde om het voortkankeren van het kwaad te bevorderen. De overheid mag

zich niet begeven op het terrein des huiselijken levens, d. i. zich niet inlaten met die ondeugden, zoo zij achter de gesloten deuren plaats hebben.

Of zij dezelfde gedragslijn wil voor de overheid ten aanzien van de bevolkingen van Nederlandsch Overzeesche Bezittingen?

De roeping van eene Christennatie als Nederland ten opzichte harer bezittingen over zee, is volgens haar die van een voogd jegens zijn pleegkind. Het stelsel van voogdij acht zij hier het eenig goede, geoorloofde, door de eer van ons Christelijk karakter geboden stelsel. Het pleegkind is onmondig. De inboorlingen der Bezittingen zijn het ook. De plicht van den voogd is zijn pupil zedelijk op te voeden. Wel behoort hij zijn pleegkind het aanvaarden van een zelfstandige positie mogelijk te maken, maar vooreerst heeft hij hem toch te nemen voor wat hij is: onmondig. Dus heeft hij den plicht diens opvoeding aan te grijpen, en die opvoeding moet zedelijk zijn. Onder alle plichten des voogds staat deze boven aan.

De anti-revolutionaire partij gaat dus uit van het begrip: de inlander verkeert in een kinderlijken toestand; hij kan nog niet op eigen beenen staan. Maar het kind moet onder de tucht; er moet voorkomen worden, dat hij zich onnadenkend als hij is, in gevaar begeeft. Daarom moet hij de macht der wet gevoelen, kinderen bederft men door ze hun zin te geven, en uit dat bederven ontstaat groote schade voor geheel het leven. Daarom moet voor den inlander bepaald worden wat hem verboden is, en de *voogd* mag zich wèl begeven op het gebied des huiselijken levens.

Passen wij nu deze beschouwing toe op de taak der Regeering ten aanzien van het opium. Het opium is met het zedelijk en — met het stoffelijk welzijn van het volk in strijd. De mate van jammer en ellende en demoralisatie, die het na zich sleept, is zeer groot. Het belang der bevolking *eischt* derhalve een krachtig optreden van den staat. De inlander is kind, hij handelt niet naar rede. Een kind nu laat men alleen vrij in dingen, die hem niet kunnen schaden. In andere dingen moet zijn wil beteugeld, aan banden gelegd worden, d. i. hij wordt *gedwongen* na te laten wat hem tot schade zou strekken. De Staat trede dus tegen het opiumgebruik, zoo noodig met dwang op. Dwang moet het gebrek aan eigen nadenken verhelpen.

De Hoogleeraar BUNGE zegt in verband met het tegengaan van het gebruik van alcoholische dranken: „Ieder zal moeten toestemmen, dat een volk evenmin als eenig persoon, zonder *dwang* tot zedelijke ontwikkeling komt. De macht van den Staat moet in dezen optreden. Komt den Staat het recht toe om misdaden te straffen — zelfs met den dood —, dan bezit hij ook het recht om zooveel mogelijk misdaden te voorkomen.”

Welke theorieën men echter huldige, en welk onderscheid men make tusschen de bevoegdheid der Regeering over het moederland en die over de aan het moederland onderworpen, onmondige volken, de heer

Van Dedem herinnert terecht aan een belangrijk rapport over de gevangenissen in de Rhijnprovinciën en Westphalen, waar dit, na vermelding van hetgeen er tegen den sterken drank te doen is, deze overtuiging uitspreekt: „Nimmer mehr kann die Theorie auch nicht die allerschönste und idealste, in Fragen, welche so tief greifende Schäden in unserem Volksleben berühren, das entscheidende Wort haben, sondern die Praxis, das Leben, wie es wirklich ist. Je klarer und nuchterner wir dahin einschauen um so besser werden wir das Richtige treffen."

Hoe nu „das Leben wirklich ist," is ons gebleken. Het opium heeft vreeselijke toestanden in het leven geroepen, verwoesting van individuen en gezinnen bij menigte.

Vrijheid, ook de inlander wil haar, want ook het „kind" vertoont een sterken trek naar vrijheid.

Het is de roeping van den Staat den inlander zooveel vrijheid te schenken als mogelijk is en met het belang van zijn eigen persoon en de maatschappij niet in strijd komt. Waar men nu staat tegenover een volksondeugd onder een verstandelijk zoo slecht ontwikkelde, en bovenal in zedelijk opzicht uiterst zwakke bevolking, daar mogen maatregelen van dwang niet teruggehouden worden, uit liefde voor het stelsel van vrijheid, dat blijkt aan de eischen van „das Leben" niet te beantwoorden.

Een der gewichtigste plichten van den Landvoogd van Ned.-Indië is omschreven als: het beschermen der inlandsche bevolking tegen willekeur van wien ook. De Regeering heeft die gewichtige taak als hare roeping erkend. Maar deze taak zal dan toch wel niet uitsluiten den inlander tegen zijn eigen zedelijke zwakheid te beschermen? Wetsbepalingen op den verkoop van sterken drank vinden blijkbaar schier overal toejuiching. In Zweden geschiedt die verkoop zelfs, met den gunstigsten uitslag, van Regeeringswege (regie). Hoeveel meer recht van bestaan hebben dan strenge verordeningen tegen het opiumdebiet, het opium, dat — gelijk velen bevestigen — nog zooveel noodlottiger werkt dan de alcohol. En als in meer ontwikkelde en beschaafde landen deze wetsbepalingen noodig blijken, zou dan aan het oordeel van den kinderlijken inlander de keuze van zijn eigen genoegens kunnen worden overgelaten, en met Wiselius c. s. gezegd worden: „Het volk wil opium; zijn keuze valt nu eenmaal op *dat* genotmiddel; het Gouvernement moet hem daarin niet belemmeren?" Ook niet, waar het de bron van zoovele misdaden is? „In alle beschaafde landen is het ***hazardspel*** verboden. En toch heeft het gevaar, waarmede de maatschappij door het hazard-spel wordt bedreigd, nagenoeg geene beteekenis in vergelijking met de gevolgen van het opiumgebruik. Wat zoudt ge wel zeggen, als iemand beweerde: „Het hazardspel is voor mij een groot genoegen,.... het is mij de aangenaamste ontspanning.... Ik verlang dus, dat op den hoek van elke straat een speelhol wordt geopend, dat ik zal kunnen bezoeken, zoo dikwijls ik daarin lust heb?" (Naar Bunge).

Men vindt het goed, dat de wet op de besmettelijke ziekten wordt verscherpt en streng toegepast, en keurt het af zoo de Staat te weifelend optreedt tegen de prostitutie. Maar waarom zou hij dan geen recht hebben om doortastend te handelen ten aanzien van een kwaad, dat zooveel meer onheilen sticht en in *elk opzicht* kwaad is?

Wij zetten alzoo uiteen hoe geoordeeld wordt over de verzwaring van straffen tegen hen, die uit den sluikhandel en dus door vermeerdering van het opiumgebruik, winsten trachten te maken. Maar is het nog niet veel beter om allereerst te streven naar een toestand, die het straffen onnoodig maakt, m. a. w. om het plegen van misdaden te voorkomen?

Men zegt, dat het de Regeering, ook met den besten wil, niet gelukken zal den sluikhandel te vernietigen. Het kan zijn. Maar bij een krachtig en beslist en volhardend optreden zou de sluikerij toch ontegenzeggelijk lijden. Moeilijkheden haar in den weg gelegd, zullen het bezwaarlijker maken smokkel-opium, dat in prijs zal stijgen, machtig te worden. „Aan het kind zal althans niet meer als eerste speeltuig de gebroken opiumpijp in handen worden gegeven," en al zullen velen aan het opium verslaafden de pijp niet kunnen missen, er bestaat dan eenigszins hoop, dat het opkomend geslacht niet zoo licht tot dit genot zal overslaan, en, is eenmaal het thans schuivende geslacht van de aarde verdwenen, hunne kinderen niet getroffen zullen zijn door den vloek der zelfvergiftiging. Overigens, de beste politie kan ook den diefstal niet geheel voorkomen. Maar hangt niet van de activiteit der politie af of er meer dan of er minder diefstallen plaats hebben?

Hoe alle zedelijke kwalen te voorkomen, aan alle misstanden een einde te maken, zal wel altijd een onopgelost probleem blijven.

De Staat is het, die tegen een voor de individuen en voor de maatschappij zoo verderfelijke gewoonte als het opium-gebruik *moet* optreden. Particuliere krachten schieten hier geheel te kort. *Medisch* optreden door bevordering van verstandelijke kennis, alias het vermeerderen van scholen voor de inlandsche bevolking, zal zonder resultaat blijven. Het verstandelijk weten beschermt den mensch niet tegen den drang van zijn lust. Niemand, zegt de Hoogleeraar BUNGE, is zoo op de hoogte van het onheil, dat de morphine sticht, als de geneesheer. En toch raken jaar in jaar uit honderden (?) geneesheeren aan de morphine verslaafd, eenvoudig wijl zij de eenigen zijn, die zich dit vergift gemakkelijk kunnen verschaffen. Ieder dier slachtoffers staaft dus de noodzakelijkheid, dat de Staat door dwang zijne onderdanen tegen eene verderfelijke neiging in bescherming neemt. Dat niet te doen is een nalatigheid, die noodlottig terugwerkt op het geheel der Indische bevolking, gelijk de geschiedenis der opiumpacht op zoo droeve en verontrustende wijze ons heeft geleerd.

Door meer dan een persoon is geleerd, dat het eigenbelang de normale en natuurlijke hefboom van het leven van den Staat zou zijn. Met deze leer is het gemakkelijk alle wanverhoudingen, alle misbruiken

als „noodzakelijk kwaad" te vergoelijken en gerechtvaardigd te achten. In een beschaafde maatschappij geldt echter de wet der *menschelijkheid; niet* een tot zulk een kil egoïsme afgedaald utilistische richting. Afgescheiden van alle theorie, moet de Staat feitelijk het opiumgebruik als kwaad brandmerken en bestrijden. Zoo van eenig volk, dan geldt het van de bevolking op Java, dat zij *zonder dwang* tot geen zedelijke ontwikkeling komt.

Helaas! dat, zelfs bij die vaste overtuiging, op feiten gegrond, het eigenbelang zoozeer met het besef van zedelijke verplichting in strijd geraakt, en het eerste het maar al te zeer wint! Wat is het anders dan uitoefenen van beperking van vrijheid, van dwang, als de Staat bepalingen maakt omtrent de plaatsen, waar opium mag verkocht worden en de hoeveelheden er van vaststelt, met het uitgesproken doel het gebruik te beperken, en overtredingen dier bepalingen strafbaar stelt? Het besef van zedelijke verplichtingen jegens het volk is de drijfveer tot het in het leven roepen dier wettelijke bepalingen. Maar nu komt het eigenbelang, dat terughoudt van al te scherpe bepalingen of al te gestrenge toepassing er van. Immers, dat zou schade doen aan het geldelijk belang, dat de Staat heeft bij de verslaafdheid des inlanders aan zijn opium.

Waar deze twee factoren nu met elkander in botsing geraken, daar is het noodwendig gevolg begripsverwarring en dientengevolge weer tegenstrijdige handelingen.

„Ieder mensch," zegt de *Java-Bode*, [128]) „kent en voert dagelijks den strijd tusschen goed en kwaad en, meer in het bijzonder, den strijd tusschen hetgeen de zedelijkheid (in algemeenen zin genomen) en de liefde voorschrijven aan den eenen, en hetgeen waartoe bevoordeeling van het eigen ik (het egoïsme) of wat geacht wordt bevoordeeling te zijn, hem aanzet, aan den anderen kant." Dit geldt ook van den Staat, ja zelfs in nog veel sterker mate dan bij het individu. Wie machtig is, heeft een voortdurenden, dikwijls zwaren strijd te voeren tegen het misbruik maken van zijn macht en onverschilligheid voor het lot van anderen.

In het individu wordt het prediken van zedelijke beginselen en het tegelijkertijd zich overgeven aan niet of minder zedelijke handelingen sterk veroordeeld, als onoprecht. Tegen den Staat, die aan zulke beginselloosheid, zachter uitgedrukt: zwakheid, zich overgeeft, wordt, niet ten onrechte, nog heviger te velde getrokken.

Wat nu de opium-kwestie zoo ingewikkeld, zoo moeilijk te behandelen maakt, is, zooals wij reeds opmerkten — juist de strijd, welke de Regeering te voeren heeft met de zelfzucht. Wanneer zij uit besef van de plichten, welke tegenover eene bevolking van 20 millioen menschen op haar rusten, eene goede daad zou willen verrichten, door alles in het werk te stellen om het opiumgebruik te fnuiken, is het immer de schatkist, die haar toeroept: „denk aan mij!" De grootste vijand is en blijft het egoïsme. De bondgenoote is de menschenliefde.

Die strijd is inderdaad zoo zwaar, dat de rede het immer tegen de eischen van het eigenbelang „of wat geacht wordt bevoordeeling te zijn" heeft verloren.

Dit mag eindelijk wel eens anders worden. Het egoïsme moet wijken voor de menschenliefde; voor de liefde van den voogd jegens zijn pleegkind. Het slagen in den strijd tegen het opium zal afhangen van de mate van liefde, die de strijders vervult. Is het kapitaal groot genoeg om de stem van het egoïsme tot zwijgen te brengen, dan zal er winst zijn; zoo niet, dan is voortdurend slechts op verlies en nederlaag te rekenen. Een groote voorraad van humaniteit mag zeker gezocht worden bij mannen, die belijden en vooropstellen, dat ons Rijk tegenover zijn bezittingen over zee als *voogd* optreedt, als zoodanig plichten te vervullen heeft, en dat een van de eerste dier voogdijplichten is „om het pleegkind zedelijk op te voeden." Als Christen-natie hooger staande, heeft Nederland in zijne hoogere voorrechten de roeping zijn hooger leven aan de lager staande, en overheerschte bevolking mede te deelen. De vaderlijke zorg, door God der Overheid tot plicht gesteld, moet door haar erkend worden, door zich in alles naar Gods wil te richten. De onderstelling, dat ons als natie een hooger goed ten deel viel, is van de positie, die ons Gouvernement inneemt, onafscheidelijk, en daarom, tenzij dan, dat wij tot het louter „koopmanschap drijven" mochten willen terugkeeren en dus onzen schuldigen plicht verwaarloozen, moet onze roeping tegenover Indië allereerst als een *zedelijke* gelden.

Op dien grond schrijft de anti-revolutionaire partij in haar Program bovenaan: Stuiting van al wat naar den Christelijken aard immoreel en alle moraliteit verdervend is, en zij vraagt van de Overheid der Christen-natie uitroeiing van een zedelijk bederf als de opiumhandel.

Het hoogere standpunt, waarop zij staat, *dringt* haar tot den volhardenden strijd tegen het opium in onze Bezittingen. De erkenning van de roeping tot het voogdijschap noodzaakt haar tot beslist optreden tegen zedelijke kwalen, overal waar zij die in de haar toevertrouwde natiën ontmoet. En stelt zij, getrouw aan die hoogere aspiratiën der Overheid hare eischen tot een krachtig ingrijpen van het Staatsgezag, dan behoeft *zij* hare therorieën niet buiten spel te laten als volkomen onpractisch, waar het de toepassing betreft op koloniaal gebied, maar brengt juist de theorie over op practisch terrein, en verlangt, dat zij omgezet worde in daden van practische wetgeving.

Trouwens, niet zij alleen. Mannen van verschillende godsdienstige of staatkundige richting zijn door de waarneming der feiten en onderzoek der toestanden tot de overtuiging gekomen, dat het stokpaardje „vrijheid" en „niet-ingrijpen van den staat op de vrijheid der individuen" moet weggeworpen worden. Theoretiseeren over begrippen, waar feiten zoo duidelijk spreken, kan slechts het inzicht verduisteren. De belijdenis der anti-revolutionaire partij in deze, eerlijk toegepast, mag op den steun van vele waarlijk liberalen rekenen. De heer E. B. Kielstra schreef: „Meer en meer wordt ingezien, dat onze heerschappij alleen dan op den

duur gewettigd en gerechtvaardigd is, wanneer zij *boven alles* strekt in het belang der inlanders." En wederom: „Wij kunnen de bevolking van Ned. Indië alleen krachtens het recht van overheersching onze onderdanen noemen. De laatste grond, waardoor onze heerschappij zedelijk te rechtvaardigen is, is die van het overwonnen volk te doen leven in een toestand van hoogere beschaving dan het anders bereikt zou hebben." Op dit standpunt staande, kan het geen vraag meer zijn of de Regeering ook in haar program heeft op te nemen: uitroeiing van het opiumgebruik. De zedelijkheid maakt haar dit tot een gebiedenden plicht.

Maar komt de plichtsvervulling niet *al te zeer* met de financieele belangen des lands in strijd?

Wij wezen vroeger reeds uitvoerig aan, dat voortgaan op den tot hiertoe gevolgden weg niet van een juisten blik op 's Lands financiën getuigt. De physische, moreele, economische verwoesting door het opium leidt tot verzwakking van den Staat. Roeping en drang van den Staat is zich te versterken, te zorgen voor voortdurende vermeerdering zijner krachten. De macht van den Staat hangt voor een zeer belangrijk deel af van de kracht der bevolking. Hoe zou een Staat met een physisch en moreel verdorven bevolking ooit machtig kunnen zijn en bloeien? Wat op het oogenblik „bevoordeeling" *schijnt*, kon op den duur den ondergang van den Staat blijken. En de voordeelen uit het opium kunnen onmogelijk op den langen weg anders dan tot machtsverzwakking leiden.

Derhalve niet alleen uit humanitair oogpunt, maar ook in zijn eigen *welbegrepen* belang, moet de Staat zich gedrongen gevoelen al die maatregelen te nemen, die tot zijn instandhouding en ontwikkeling kunnen bijdragen: de bevordering van beschaving, ontwikkeling en welvaart zijner onderdanen en verwijdering van alles wat daarop storend inwerkt. En wat verstoort meer goeds dan het opium? Opiumhandel en opiumrooken moeten verdwijnen, opdat Ned.-Indië kome tot nieuwen bloei. Dan zal de toename der volkswelvaart langs andere wegen in de Staatskas vloeien, wat deze door derving der opiumwinsten moet missen, doch feitelijk niet verliezen zou.

Wij komen nu echter terug tot de vraag of het denkbaar is in de tegenwoordigen omstandigheden met gunstige verwachting onverwijld eene bepaling in het leven te roepen, die den invoer en het gebruik van opium op Java op eenmaal verbiedt; dan wel of, bij het meest ernstig jagen naar het toegejuichte ideaal: „Java zonder opium," de overtuiging tot leiddraad mag strekken, dat de uitroeiing van het heulsap slechts *geleidelijk* kan geschieden.

En dan komt het velen voor, dat plotseling verbieden en *afschaffen in de tegenwoordige omstandigheden* geen *hervormen* zou zijn, en dat het voorshands ondenkbaar is van de winsten, die de fiscus thans uit het opium geniet, plotseling geheel af te zien. Het is een groote fout genoemd, indien sommigen hunner, die hervorming voorstaan, die zoo

maar op staanden voet van de Regeering eischen. Zóó doen de socialisten en nihilisten, is gezegd. Maar welk nadenkend mensch zou in diezelfde fout willen vervallen, en niet inzien, dat slechts ten koste van veel geduld en strijd het gewenschte einddoel kan worden bereikt?

De Zending-conferentie, welke bezwaren ook zij tegen het opiumgebruik eerbiediglijk der Regeering van Ned.-Indië onder de aandacht gebracht hebbe, meende althans niet verder te mogen gaan dan tot haar het verzoek te richten maatregelen te nemen om het gebruik te beperken en *eindelijk* geheel af te schaffen.

HOOFDSTUK X.

Geen onmogelijke eischen!

Het is derhalve de vraag of een verbod van invoer en gebruik van opium voor geheel Java mogelijk, d. w. z. te handhaven is, zóó dat het doel inderdaad bereikt wordt.

Hierbij meenen wij, dat de overtuiging *thans vrij* algemeen vaststaat, dat de *tegenwoordige omstandigheden* voor zoodanig verbod niet kunnen doen verwachten wat enkelen — niet velen — zich er van hebben voorgesteld. Onder die omstandigheden moeten verstaan worden: de nu eenmaal zoo wijd verbreide en diepgewortelde gewoonte van het opiumgebruik en de tallooze listen van den smokkelaar, die in deze gewoonte, en daarmede in verband, in de groote winsten, waarop het sluiken kans biedt, een sterken prikkel vindt om, op gevaar van ontdekking af, zijne waar aan den man te brengen, en alzoo het Regeeringsverbod voorshands voor een belangrijk deel nutteloos te maken.

Zware straffen moeten op het sluiken worden gesteld! Ontegenzeggelijk. Maar de geschiedenis leert, dat zij den sluikhandel niet vernietigen, in het gunstigste geval slechts eenigszins belemmeren.

Er zijn dan ook weinigen, die de mogelijkheid onderstellen van het gebruik van opium *op eenmaal* te kunnen tegenhouden, al dringen zij ook nog zoo sterk aan op het opheffen der pacht. Kielstra, Van Dedem, Struick, de *Indische Gids*, de Indische dagbladen, ook de *Standaard* trekken die mogelijkheid niet alleen in twijfel, maar ontkennen haar beslist. Ook de heeren Groneman en Jansz dringen er dan ook, blijkens latere artikelen van hunne hand, niet meer op aan met „de breede bijl er op in te hakken."

De heer Van Dedem b. v. zegt: „Er zal wel niemand zijn, die *in ernst* er aan denken zal het opiumgebruik zoo maar in eens te kunnen doen ophouden. De gewoonte van het schuiven bestaat nu eenmaal en zij is een stroom te sterk om op eenmaal te kunnen keeren. De ernstige vraag kan daarom alleen zijn *allengs* vermindering van het gebruik te bewerken, om zoo tot een toestand te komen, waarin de

handhaving van een verbod geen al *te groote* inspanning meer zou vorderen.

De *Standaard* ijvert voor eene regeling, die *principieel* de algemeene afschaffing van het gebruik tot *einddoel* kiest, en wil, dat, al zijn de slagboomen vele, de toeleg zal zijn: „een Javaansche maatschappij zonder opium." „Een systeem, dat hoogstens temperen wil, tempert niet het misbruik, maar de geestdrift, die tegen het misbruik ijvert." Doch het blad acht een *plotseling* afschaffen van het schuiven, eene *onverwijlde* sluiting van alle opiumverkoopplaatsen, een *op staanden voet* weren van elken korrel opium, iets ondenkbaars.

Wij hechten aan *deze* opvatting van het anti-revolutionaire blad *vooral* waarde, omdat zij niet strookt met het „eigenaardig" anti-revolutionaire van vroeger: *Er kome van wat er van kome*, en omdat wij er het bewijs in vinden, dat *dieper doordenken* tot *bescheidenheid in het eischen* voert. Wij zagen dan ook reeds boven, dat het genoemde blad het groote bezwaar erkent, dat het noodwendig gevolg van de *onverwijlde afschaffing* van het *monopolie* een grooter gebruik van het heulsap zou zijn, en de mogelijkheid ontkent, het heimelijk gebruik van opium, zelfs „in lange jaren," tegen te gaan. Men kan den smokkelhandel zoo maar niet *op eens* den kop indrukken. Zonder voorloopige instandhouding van het monopolie kan de invoer van clandestien opium niet worden gefnuikt en zonder dat deze gefnuikt is, is een opium-verbod nutteloos.

Doch monopolie en pacht zijn twee. Het monopolie kan aanvankelijk gehandhaafd, doch de pacht moet onmiddellijk afgeschaft worden, om de eenvoudige reden, dat de pachters voor de *grootste* smokkelaars gehouden worden. Het opkoopen van smokkelwaar door de pachters en dus het openen van groote kanalen voor den afvoer van het heulsap zou eindigen, als er geen pachters meer waren, zegt Dr. Groneman. En ieder ziet in, dat het invoeren en vooral het debiteeren van smokkel-opium al dadelijk moeilijker en gevaarlijker zou worden, zoo *alle* opium, bij wien ook aangetroffen, *onwettig* is, en er geen kans meer bestaat om het, als van den pachter afkomstig, voor wettig te doen doorgaan. Deze moeilijkheden zouden licht ten gevolge hebben, dat de z.g. behoefte bij het volk aan opium ook gaandeweg minder werd en de smokkelarij, bij grooter gevaar, minder winst zou opleveren. En de geschiedenis in de Preanger-regentschappen leert, dat, is de bevolking maar aan het gebruik van opium ontwend, de handhaving van een verbod niet zooveel moeite meer kost.

Daarom de opium-*pacht* verdwijne onmiddellijk!

Een ander bezwaar tegen een opium-verbod ingebracht, n.l. dat dit het zekerste middel is om geheel Indië in opstand te brengen, vindt niet algemeen instemming. Mr. Brooshooft heeft het te berde gebracht [129]). „Opium-gebruik is nu eenmaal een hartstocht of een oude gewoonte. Gedwarsboomde hartstocht of bestaande gewoonte is een krachtiger prikkel tot opstand dan de grootste materieele ellende."

Hierover is vroeger en wordt ook nu anders gedacht.

Men houdt het er toch voor dat, *kon* de Regeering het opiumgebruik doen ophouden, het besluit daartoe luide toejuiching zoude vinden bij het grootste deel des volks, in wiens boezem de wensch daarnaar leeft. Het onstaatkundige van de bestaande opiumregeling acht men juist hierin gelegen, dat zij de *goedgezinden* onder de bevolking van ons afkeerig maakt. Daarom zou reeds de invoering van eene meer aan het verlangen van het niet-schuivende deel der bevolking beantwoordende *regeling*, van gezonde staatkundige begrippen getuigen. Zij zou ongetwijfeld veel bijdragen om het betergezinde deel des volks met ons te verzoenen, eene poging welke in den tegenwoordigen tijd, alles behalve overbodig geacht mag worden.

De *Nederlander*, destijds het orgaan van Mr. Groen van Prinsterer, schreef, dat door het weren van de opium*pest* Java's *rust* zal verzekerd worden. En Dr. Van Hoëvell nam in zijn tijdschrift voor N. I. [130]) dat woord met volle instemming over.

Hoe heeft die „pest" zich in de sedert verloopen decenniën over Java uitgebreid, en hoeveel zaden van ontevredenheid zijn gaandeweg opgeschoten, tot zij de laatste jaren tot een tijdvak van beroering en onrust voor Java hebben gemaakt, in die mate, dat een Indisch blad schreef: „Er mag thans geen enkel zaadje van beroering meer bijkomen."

De zendeling Jansz nu zeide: dat „een stellig onvoorwaardelijk verbod" herstelling zou zijn van Nederland's naam bij groot en klein, en allen „eene zeer gewenscbte en weldadige hoogachting inboezemen als een *deugdelijk schild* tegen mogelijke ontevredenheid en ongeregeldheden, *waarvoor bovendien weinig vrees bestaat.*"

En de heer Sol verklaart [131]). „Voor verbittering bij de inlandsche bevolking, bij geheel verbod van invoer, behoeft geene vrees te bestaan. Gelukkig is het (betrekkelijk) slechts een klein deel der geheele bevolking dat aan het gift verslaafd is; alle overigen zullen juichen en in dien maatregel een edele daad zien, waarvoor zij dankbaar zullen zijn; alle moeders en alle vrouwen zullen zulk een verbod als eene andere blijde boodschap zegenen."

Voor deze opvatting biedt de geschiedenis — en zij mag toch ook hier wel als leermeesteres optreden? — meer grond dan de tegenovergestelde. Toen men destijds de „verboden kringen" in het leven riep, waar ergens is van eenig verzet er tegen bij de bevolking dier streken sprake geweest? Weten wij zelfs niet, dat het verbod van opiuminvoer in de Preanger-regentschappen door het volk en de hoofden met „toejuiching" ontvangen is? Zeker, zulk een verbod kan niet naar het genoegen der schuivers zijn. Velen kunnen het heulsap niet meer missen. „Sommigen zouden zelfs het slachtoffer van het verbod worden. Zij zouden zonder opium spoedig bezwijken." Hun ten gevalle vooral zou het niet aan pogingen ontbreken om aan opium te komen. Maar, nog eens: zij maken toch slechts een gering deel van het volk uit, en vormen stellig niet het edelste deel. Het betere, niet schuivende, grootste deel,

zouden wij ongetwijfeld op onze hand hebben, en niet minder de priesters des volks en de Arabieren, devote aanhangers van Mohammed, in wiens geest het is het gebruik van bedwelmende middelen, als „*haram*" d. i. als godsdienstig ongeoorloofd, en „maaksel van den Satan," te verbieden.

„Gelooft men nu, dat er ook in de Indische maatschappij nog een hooger zedelijk streven werkt; ook daar een open oog is voor de demoraliseering en de levensverwoesting, die de schuiverij na zich sleept, dat men, zoo niet algemeen, dan toch in vele streken, zich een slechten naam verschaft, wanneer men zich als opiumschuiver doet kennen; dat tal van gezinnen het opium vervloeken als de bron der grootste ellende en verwoesting door een of meer schuivende leden van het gezin over het geheele huis gebracht; dat duizenden de geldgierige Chineesche pachters en hunne handlangers naar den duivel wenschen, die zich met hunne eeuwig lachende tronie verrijken ten koste van veler ellende, ... dan kan het niet anders of dit edeler, dit opiumhatende deel der bevolking moet aan onze zijde staan, en zal tot de Nederlandsche Regeering opzien als de patrones van hun edeler streven."

Wat verbittert en wat zou tot toenemende ontevredenheid en tot rustverstoring aanleiding kunnen geven? Dit, dat thans niet de edelere, maar de lagere, verdierlijkte bestanddeelen: de pachters, kithouders, schuivers, door ons worden beschermd [132]); dat zij „als steunpilaren der schatkist, door het Gouvernement geëerd" worden [133]); en dat thans ieder in Indië leeft onder den niet wankelenden indruk, dat de Nederlandsche Regeering den opiumhandel met het oog op eigen voordeel bestendigt; en daarom „arm in arm gaat met wat de bevolking vergiftigt, uitmergelt en op het hart trapt."

Dat maakt het onmogelijk onze *zedelijke* meerderheid boven de inlandsche maatschappij te handhaven. Dat overwicht moet worden hersteld, en dat kan slechts geschieden door daden, die toejuiching kunnen vinden bij allen, die meer zedelijk denken en oordeelen; doch stellig nooit door bestendiging van eenige handeling, die ons dat overwicht al meer moet doen verliezen. En dat laatste, niet het betere, zou de vruchtbare kiem kunnen worden van een verzet tegen ons Gouvernement.

En gesteld al, dat wat laag en verdorven is in de Indische maatschappij pogingen tot verzet deed, zou de steun van het edeler deel eene uitbarsting niet onmogelijk maken; of, kwam het al hier of daar tot een opstand, het ons al te bezwaarlijk zijn dien te dempen?

Op dit punt mag wel voornamelijk de aandacht gevestigd worden.

Er is herhaaldelijk geklaagd over de vermindering onzer strijdkrachten te water en te land, de onvoldoende krijgs- en zeemacht in Indië, en enkele jaren geleden is door eenige mannen van naam in een adres, het „adres der honderd" genoemd, tot het Hoofd van den Staat eerbiedig het verzoek gericht om het noodlottig verval ervan in Indië te stuiten, door het nemen van maatregelen tot verbetering van leger en vloot.

Wij treden over dat destijds veel besproken feit in geene enkele beschouwing. Doch gevraagd is: Zou niet het tanen van ons moreel overwicht in Indië nog veel bedenkelijker zijn dan de krachtsvermindering van leger en vloot? De *Indische Gids* merkte op: Zoo eene natie als de Nederlandsche sterk 4 millioen zielen, zich voorstelt een 30 millioen Aziaten, dus bijna 8 maal de bevolking van Nederland, daarbij verspreid over eene uitgestrektheid gronds, 50 maal grooter dan Nederland aan oppervlakte heeft, te kunnen beheerschen door stoffelijke kracht, dan geeft zij zich aan eene illusie over. Nederland moet in Indië heerschen door zijn moreel overwicht en staatkundig beleid; deze zijn voor Nederland daar de deugdzaamste wapenen. Geene daad nu wellicht, die ons meer de sympathie der bevolking zou kunnen doen verwerven, dan de afschaffing der opiumpacht en gevolglijk der opiumpachters; vooral indien de Regeering daarbij doorslaande bewijzen gaf de uitvaardiging van een algeheel verbod van het gebruik van opium voor te bereiden. De dag, op welken bij *Koninklijk Besluit* de opiumpacht voor Java opgeheven wordt, zal een dag van zedelijke verheffing onzer natie zijn!

Wat dus als een wezenlijk bezwaar tegen een onmiddellijk opiumverbod moet erkend worden, de vrees voor onrust en verzet kan niet als een geldig bezwaar in aanmerking komen.

De meening is wel eens geuit, dat de Regeering met *het oog op eene andere Westersche* mogendheid nooit tot de uitvaardiging van een opiumverbod zal kunnen overgaan. En met die andere mogendheid wordt dan Engeland bedoeld.

In de *Indische Gids* [184]) lazen wij eens: „Wij hebben ons wel eens afgevraagd of er niet eene geheime overeenkomst bestaat, waarbij Nederland zich verbonden heeft om jaarlijks eene belangrijke hoeveelheid opium van Engeland te koopen." Ook op de derde zendingconferentie te Batavia werd de vraag gedaan, of de N. Indische Regeering ook door eenig verdrag met eene andere natie *verplicht* is opium in te voeren, zoodat ze door afschaffing van den handel in opium en verbod van invoer met die natie in botsing zou geraken. Die vraag werd daar wel ontkennend beantwoord, maar toch schijnt eene zekere vrees voor dwang van Engelands zijde, volgens den heer Van Dedem, ook door te schemeren in het oordeel van den heer Baud over de onuitvoerbaarheid van een opiumverbod.

De laatste beweerde die onuitvoerbaarheid met het oog op de vrijheid van handel; het vrij verkeer tusschen de volken; den tijdgeest, die in den handel en het vrij verkeer geene beperkende bepalingen toelaat. Dit alles zou dus de handhaving van een verbod op den invoer van opium onmogelijk maken. Zoolang nu de Engelschen voortgaan met hun papavercultuur en jaarlijks bij duizenden kisten op de markten van Azië blijven werpen, zullen er ook koopers gevonden worden, en die zullen wel een weg weten te vinden om het over den Ned. Indischen Archipel te verspreiden. Een afschaffing van de papavercultuur is naar

veler oordeel van Engeland niet te verwachten, zoolang het uit den opiumhandel een inkomen van ± 80 millioen gulden, d. i. $^1/_7$ der Staatsinkomsten trekt, terwijl het zonder die winst een schrikbarend te kort zou hebben. Toch zegt de heer VAN DEDEM, dat het BAUD volstrekt geen ernst kan geweest zijn met de bewering van de onmogelijkheid voor ons om een opiumverbod te handhaven, op grond van de opiumcultuur in Br. Indië. Immers, reeds in BAUD's dagen kwam veel opium van elders, en *deze* te weren achtte BAUD destijds niet ondoenlijk. Het moet dus alleen vrees voor *Engeland* zijn geweest, die op zijn oordeel invloed uitoefende. In de dagen van BAUD nu was, volgens VAN DEDEM, die vrees verklaarbaar. De oorlogen door Engeland tegen China gevoerd om het laatstgenoemde Rijk te dwingen het opium binnen zijne staten toe te laten, lagen toen nog versch in het geheugen. De toestanden zijn thans gansch anders dan een 30tal jaren geleden. Engeland heeft zich wel genoodzaakt gezien op het punt van opiuminvoer China reeds heel wat toe te geven. Heeft het laatste Rijk herhaaldelijk getracht de vergunning tot den invoer opgeheven te krijgen, zij het ook tevergeefs, China heeft niet opgehouden met daartoe voortdurend stappen te doen. Velen meenen het er voor te mogen houden, dat het meer en meer ontwakende China zich niet zoolang meer tot een toegeven aan Engelands wil zal verplicht zien, en dat Engeland spoedig zal moeten toegeven aan het verlangen om de bepalingen betreffende het opium in te trekken. Reeds zwichtte het in 1886 voor China's eisch, dat alle ingevoerd opium in entrepôt zou worden opgeslagen, en onderhevig zijn aan een dubbel recht, een invoerrecht en een havenrecht, het laatste te heffen ter plaatse, waarheen het voor het verbruik zou worden vervoerd, en waarbij het geheel aan de provinciale autoriteiten werd overgelaten het bedrag van dat recht te bepalen. China voerde daarop een invoerrecht in binnen zekeren termijn, driemaal hooger dan het vroegere. Toen daarop de Britsche opiumhandelaren enorme hoeveelheden van het heulsap invoerden ten einde voor geruimen tijd gedekt te zijn, maakte China eenvoudig de bepaling, dat ook van het reeds in entrepôt opgeslagen opium een speciale heffing zou worden gevorderd. Uit alles blijkt, dat het China ernst is met den strijd tegen het opium, en daarin zich door geen vrees voor Engeland laat terughouden. Engeland, door Rusland op de hielen gezeten, zal niet weer met geweld voor zijn opiumhandelaren kunnen opkomen. Rusland zou aan China gereedelijk het bondgenootschap in het verzet daartegen aanbieden. En gesteld, Engeland tastte om een verbod van opiuminvoer ons in onze Koloniën aan, geen vrees ook, dat andere Europeesche mogendheden den Brit ongestoord zijn gang zouden laten gaan. Maar is er voor die vrees ook nu nog grond aanwezig?

BAUD heeft ook de vrees uitgesproken, dat, nadat in naam van het hedendaagsch volkerenrecht en de hedendaagsche beschaving, de opening der havens in *Japan* voor den algemeenen handel was geeischt, ook de Japansche bevolking wel met de opiumpijp zou moeten kennis ma-

ken. Maar die verwachting heeft zich volstrekt niet bewaarheid. Wij hebben boven gezien, dat de Keizer van Japan *nog steeds* allen invoer van opium in zijne staten verbiedt, en tot hiertoe bewezen heeft bij machte te zijn weerstand te bieden aan allen aandrang om op dat verbod terug te komen. Doch als nu Japan zoo iets kan volhouden zonder door Engeland gedwarsboomd te worden, zouden *wij* dan vrees voor Engeland behoeven te hebben? Mogen wij van de onderstelling uitgaan, dat ons volk zóó diep is gedaald, dat het nog wel heer en meester *heet* over een zoo uitgestrekt gebied als Insulinde, maar er zijn gezag niet meer handhaven kan? Bestaat inderdaad bij ons zulk eene verzwakking van nationale macht? Zijn in werkelijkheid de afstammelingen van een volk met een zoo roemrijk verleden niet in staat te behouden, wat de voorouders bevochten en gewonnen hebben? Neen, is geantwoord, „als Nederland maar niet volhardt bij een politiek, die zoowel uit het oogpunt van gezonde staathuishoudkunde als uit dat van een verlichte humaniteit veroordeeld wordt, de politiek van kortzichtige karigheid."

Doch afgezien hiervan, de heer WISELIUS zegt, dat Ned. O. Indië op de opiummarkt te Calcutta niet eens bekend is. De ± 35000 kisten opium, die daar worden geveild, vinden toch wel haar weg. Nederland koopt er wel een 1000 pikoels in, doch deze worden als „opium voor de Straits" geboekt en geleverd, en als dat zoo is, dan behoeft de vrees niet groot te zijn, dat ons opiumverbod den nabuur zou ontstemmen.

Dat zou zelfs niet het geval behoeven te zijn, al ging Nederland zelf papaver in zijne Bezittingen planten. En het komt velen zeer bevreemdend voor, dat wij voortgaan met jaar uit jaar in hooge prijzen voor het Britsch-Indische te besteden, zonder eene poging aan te wenden om zelf de papaver-cultuur te drijven. Wij koopen nu jaarlijks ± 1200 kisten er van in, waarop het Britsch-Indisch Bestuur bijna een millioen wint. Willen wij toch den Javaan van opium voorzien, zoo wordt gezegd, dan konden wij ook wel zelf het doen planten en dat millioen zelf verdienen.

Meermalen is daarop dan ook gewezen, o. a. door wijlen den heer A. J. W. VAN DELDEN in zijn „Een blik op het Indisch Staatsbestuur", waarin hij zegt, dat van de tot dwangarbeid veroordeelden een nuttiger en voordeeliger gebruik gemaakt kon worden, door hen, onder streng toezicht, te werk te stellen om het opium voor ons monopolie benoodigd, te produceeren. In het onmetelijk Indisch gebied zou daartoe wellicht een geschikt terrein, b. v. hier een weinig bevolkt eiland, daar een afgelegen streek, te vinden zijn *a*).

---

a) De heer VAN DELDEN was alles behalve een bestrijder van het pachtstelsel. Integendeel, in zijn genoemd werk betreurt hij de afschaffing der vischpacht en der (destijds afgeschafte) lombardpacht, stond verhooging van zoutprijs en invoering van het gambir-monopolie voor, enz.. Het *Amst. Handelsblad*, ofschoon geloovende dat Schr. volkomen ter goeder trouw was, veroorlooft zich op grond van het genoemde, de gevolgtrekking te maken, dat een Europeesch *hande-*

In den tijd der Compagnie schijnen proeven te zijn genomen met een eigen papaver-aanplant op het eiland Boeroe, die echter niet voldaan hebben.

Later, in 1877, is aan eene dergelijke proefneming opnieuw gedacht op Sumatra, maar niettegenstaande een millioen meer of minder in de Staatskas geene onverschillige zaak is te achten, werd de cultuur niet voortgezet. Men meent, dat daarvoor een gewichtige reden moet bestaan. Maar dat land en klimaat *nergens* in ons omvangrijk gebied zich er toe leenen, is door enkele mislukte proefnemingen nog niet bewezen. Dat de tegenwerping van sommigen, als zou eigen aanplant door het Ned. Indisch Gouvernement de demoralisatie en het toenemend opiumgebruik in de hand werken, grond heeft, ontkent WISELIUS, en de heer VAN DER KEMP is het met hem eens. De Regeering, zegt de eerste, heeft het in hare macht het terrein van aanplant zoodanig af te sluiten, dat alleen de betrokkene verbouwers en bereiders, doch niet de omwonenden, met het artikel in aanraking komen. WISELIUS en VAN DER KEMP bevelen zulk een plan echter volstrekt niet aan. In Br. Indië, zegt de eerste, kan het Gouvernement op iederen pikoel opium een netto winst van *f* 800 behalen door zijn aanplant op groote schaal en door de vermomde dwangcultuur, die onvoldoende wordt betaald. Om redelijke voordeelen te genieten, zouden ook wij een soort van stelsel moeten invoeren. Maar wie zal daartoe in dezen tijd den raad geven?

Doch als men dan, volgens den wenk van den heer VAN DEDEM, van de dwangarbeiders gebruik maakte?

Ook dan zou, volgens den redacteur van het *Bataviaasch Nieuwsblad* nog alles tegen den aanplant van papaver te zeggen zijn. Deze zou volgens hem, gelijk staan met het binnenhalen van het paard van Troje. Het lijkt onschuldig, doch als maar eenmaal de aanplant slaagt, is er geen middel meer om de verspreiding tegen te gaan. Waar de papaverplant op een vruchtbaren, warmen grond gedijt, wordt zij een woekerplant, en iemand, die een pikoel zaad uitstrooide in het gebergte, zou Java weldra met de papaver overstroomd hebben, en van uitroeien zou daarna geen sprake meer kunnen wezen.

Toch is er reden om te meenen, dat Schr. zich zeer vergist. In Br. Indië is de papaver alles behalve een woekerplant. WISELIUS, die zich daar te lande op de hoogte der cultuur heeft gesteld, zegt: „Zonder nauwkeurige kennis en de uiterste behoedzaamheid komt noch van de cultuur noch van de bereiding iets terecht." En als dat het geval is, dan dient er wel nooit aan gedacht te worden, deze zaak in handen van *gestraften* te geven.

Welke echter de reden zij, dat het Ned. Indisch bestuur er nooit

---

laar, het meest vertrouwd met de belangen van den Europeeschen handel, daarvoor in de eerste plaats den handschoen opneemt, en dus niet de man is, die geacht kan worden steeds het oog op de belangen der *inlanders* gevestigd te houden. De heer VAN DELDEN heeft trouwens elders ook het goed recht der Engelschen in zake de met China gevoerde opium-oorlogen verdedigd.

aan gedacht heeft tot eigen aanplant te besluiten, — wij meenen gerust te mogen aannemen, dat geen vrees voor Engeland, gelijk ondersteld is, daarvan terughield. Evenwel bestaat er wèl terdege grond voor de bewering, dat aan de handhaving van een *opiumverbod* groote bezwaren zullen verbonden blijven, zoolang de papavercultuur in Britsch-Indië blijft bestaan. Voor eene hoop op opheffing daarvan schijnt voorshands weinig grond aanwezig. Deze toch zal alleen uit moreele overwinningen kunnen plaats hebben en met het zedelijk bewustzijn der Engelsche Regeering op dit punt, of liever het handelen naar dat besef, schijnt het nog treurig gesteld te zijn. „Het is duidelijk," zeide *The friend of China*, „dat er van het zedelijk bewustzijn der Indische Regeering niets te hopen is." Evenals bij ons spraken in Engeland aanzienlijke mannen zooals: Lord LAWRENCE, onderkoning, Sir WILLIAM MUIR, Minister van Financiën enz., openlijk hunne afkeuring van het stelsel uit. Uit niets is daarbij nog gebleken, hoe vaak men ook verzekerde de zaak met zorg gade te slaan, dat het Indisch Gouvernement in beperkenden zin gehandeld heeft. Wèl zijn er bewijzen, dat het steeds op *uitbreiding* van den opiumhandel bedacht is. Moest dus Ned. Indië met een opiumverbod wachten tot Engeland met zijn stelsel van opiumproductie en verkoop heeft gebroken, en zoowel de cultuur als den uitvoer van het opium verbiedt, dan zullen onze landgenooten, die er op aanhouden, nog lang tevergeefs blijven dringen en smeeken. Wij zullen ons integendeel moeten toerusten tot een energieken strijd tegen den sluikhandel, die van uit Singapore gedreven, Nederlands eventueele pogingen tot verbanning van het heulsap uit zijne koloniën storend in den weg zal treden. Of zal die strijd ons te zwaar blijken? Zal de sluikhandel een opiumverbodsbepaling immer met onvruchtbaarheid slaan?

Wij wezen reeds aan, dat op den duur het tegendeel mag verwacht worden, zoo nl. maar van meet af met het pachtstelsel gebroken wordt.

Bekwame Indische ambtenaren hoorden wij adviseeren tot de onmiddellijke uitvaardiging van een algemeen verbod tegen het bezit en gebruik van opium sub poene van strenge straffen bij de overtreding. Zij meenden, dat zulk een verbod, mits men niet schroomde tot middelen van geweld de toevlucht te nemen, niet zoo heel moeilijk zou zijn toe te passen.

Niet *alle* ambtenaren adviseerden op dezelfde wijze, doch wel geloofden velen aan de mogelijkheid van eene *geleidelijke* en niet al te langzame verbanning van het opium. Toen in 1861 het Bestuur in Indië werd aangeschreven maatregelen te nemen tot inkrimping van het opiumgebruik en men daar aan ernst bij het Opperbestuur begon te gelooven, vond die aanschrijving bij de Bestuursambtenaren warme instemming. In de missives der Residenten dienaangaande, heerschte algemeen vertrouwen in het bereikbare van het doel. Onder de Indische autoriteiten, die zich beslister uitspraken, was ook, zooals wij vroeger vernamen, de heer O. VAN REES, die zich ten volle bereid verklaarde mede te werken

om aan de bevolking „die groote weldaad" te bewijzen en er de beste verwachting van had. Ook hij oordeelde, dat *vooralsnog* een geheel of gedeeltelijk verbod tegen het debiet en verbruik van opium weinig zou uitwerken, daar de ondeugd reeds te algemeen was en de uitgestrekte noordkust van Java op alle plaatsen te gemakkelijk genaakbaar is. Doch hij twijfelde niet, of bij eene krachtige doorzetting van de heilzame bedoelingen der Regeering, zou eenmaal ook zijn gewest geheel of gedeeltelijk voor het opiumdebiet kunnen gesloten worden. En als dit met Soerabaya het geval is, waarom zou het *dan* met andere residentiën anders zijn?

Kon men zich zooveel goeds voorstellen *met behoud van het pachtstelsel*, waarom zou men dan nog niet veel meer resultaat van een krachtig doorzetten mogen verwachten, indien eenmaal voor goed er mede zal *gebroken* zijn?

Doch, — het blijkt opnieuw helder en klaar, — dan moet ook, zonder kosten te ontzien, op groote schaal de strijd tegen den sluikhandel worden aangebonden, en inderdaad op Java een oorlog *à outrance* tegen dien onbeschaamden en reusachtigen verstoorder van alle goede bedoelingen voortgezet. Een goed georganiseerde kustbewaking, een voldoende politie- en recherchemacht, zware straffen, en de hulp van telegraaf en spoor en tram, en zoo mogelijk tal van snelvarende stoomschepen, alles zoo goed en deugdelijk als maar eenigszins mogelijk is, is dan vóór alles noodig, en daartoe mogen geene kosten worden gespaard.

Mocht dit alles, zucht menig ernstig man, zich nu maar verdragen met den financieelen toestand van Nederland en Indië!

Men behoeft geen specialiteit in het rekenen te zijn om in te zien, dat een schrikbarend tekort op de Indische Begrootingen het gevolg moet zijn van het verdwijnen der opiumwinsten uit ons budget van inkomsten.

Stuiten wij dan hier weer op het onmogelijke?

Men eischt belangrijke verlaging der landrente; ruimere belooning voor de bevolking, die koffie plant; prijsgeving van de pachtsommen, en dus de aantasting der drie machtigste bronnen van Indië's fiscaal vermogen. Maar loopt niet dit reeds uit op een onherstelbaar bankroet? Stuurt dat de Indische financiën niet geheel in de war?

Of kan iemand, die doordenkt, den eisch stellen, dat op eenmaal de Indische administratie zoodanig worde ingericht, dat als men de millioenen uit de opiumpacht en den opiumverkoop moet derven, de dan zoo belangrijk gereduceerde inkomsten toch de uitgaven dekken?

Doch gesteld, *dit* ware nog eens denkbaar. Maar van waar de aanzienlijke sommen tot eene doortastende en algemeene bestrijding van den sluikhandel, die dan waarschijnlijk zal pogen *nog* meer dan nu zich te doen gelden?

Inderdaad, een argument, dat medetelt! Niet ieder echter laat er zich door uit het veld slaan.

De anti-revolutionaire partij, of liever haar woordvoerder, verklaarde

in de vaste overtuiging te leven, dat zelfs zulke verbázende tekorten gedekt zouden worden, indien maar eerst Natie, Gouvernement en Indische ambtenaarswereld, kloek en dapper, vroom en eerlijk, de leuze aandurfden: „Het opium *moet* weg!" [135])

Dat is dan toch wel de macht van een beginsel, dat voor niets uit den weg treedt!

Het is daarbij goed te begrijpen, dat niet ieder, die het roer van Staat in handen heeft, vervuld is van die zedelijke kracht, die zich uit „in het oude Davids-geroep: „Met mijn God spring ik over een muur."

Het is eene zaak, die bijna vanzelve spreekt, dat men aan die zijde geneigd is te zeggen: Gij, met uw geloof „op hope tegen hope", zeg ons dan: Waar vinden wij een surrogaat? Als wij eensklaps die millioenen aan de eene zijde derven en aan de andere zijde nog zulke belangrijke sommen moeten uitkeeren, behooren wij ook terstond een equivalent te bezitten, of anders zijn wij op staanden voet bankroet.

Men wijst op de indirecte voordeelen, die bij de afschaffing der pacht in 's Lands schatkist zullen vloeien.

Uitnemend. Maar er is tijd noodig, eer die bronnen van inkomsten kunnen werken, en gedurende dien tijd moet het huishouden van Staat toch ook bestaan.

Het is vooral in den laatsten tijd uit de beschouwingen der anti-revolutionairen wel gebleken, dat ook in dat kamp de beteekenis van dit probleem wordt ingezien. Ook door hen is onomwonden erkend, dat het voor den Staat *onmogelijk* is op eenmaal geheel af te zien van de opiumwinsten. Nog onlangs schreef de *Standaard*: Wie van dezen Minister eischt, dat hij dit (afschaffing der opiumpacht) zonder meer doe, vergeet dat deze, zoodra de millioenen van deze pacht vallen, andere millioenen tot gelijk bedrag schaffen moet. En zoolang dit niet kan, met handen en voeten gebonden zit." Men is aan het zoeken naar de oplossing van het vraagstuk getogen en heeft eene belasting, onder eenigen vorm, van *f* 1.— per jaar en per hoofd, voor de bevolking aanbevolen. Java, zoo is geredeneerd, telt 20 millioen zielen. Per hoofd *f* 1— belasting, geeft 20 millioen gulden jaarlijks voor geheel de bevolking. Doch onder die 20 millioen zielen zijn ook vrouwen, kinderen en zuigelingen begrepen. Wie moet voor dezen betalen? *f* 1.— per hoofd, dat is *f* 5.— of meer per gezin, door het hoofd des gezins te dragen. Wie kan dat opbrengen? Men is er gelukkig op uit den bovenmatig zwaren belastingdruk voor de verarmde en uitgeputte bevolking te verlichten. En dan zou iemand in den tegenwoordigen, maatschappelijk diep treurigen toestand der inlandsche bevolking er aan mogen denken nieuwe lasten in te voeren? Bovendien zouden op die wijze de vele niet-schuivende inlandsche gezinnen of personen gedrukt worden door een zware belasting, die zij althans vroeger niet te dragen hadden, toen het veel kleiner deel hunner landgenooten dwaas genoeg was „vrijwillig" een som van zoo en zooveel millioenen in 's Lands kas en de zakken der smokkelaars te spe-

len. Aangenomen zelfs, dat eene nieuwe belasting niet boven het vermogen ging, zou zij door iemand met lust worden opgebracht? In de Europeesche maatschappij in Indië blijkt het van tijd tot tijd in privaat gesprek, dat men een intrekking der opiumpacht niet zoo geheel toejuicht, uit vrees dat de daardoor voor den fiscus verloren gaande sommen, in den vorm van verhoogde belasting op de Europeanen zullen worden verhaald. En hoe zou de inlandsche maatschappij dan wel oordeelen over ons Gouvernement, als het met de eene hand haar verlaging van landrente, vermindering van heerendiensten etc. schenkt, doch met de andere hand weer dubbel en dwars afneemt, wat zij daardoor op hare jaarlijksche uitgaven uitwint?

Wij spraken over den goeden indruk, dien het Gouvernement op de bevolking zal uitoefenen door ernstig en beslist tegen het opiumgebruik, de bron van ontzaglijke ellende voor vele gezinnen, te velde te trekken. Geen zekerder middel om dien goeden indruk te verspelen, dan door de bevolking te belasten met de vergoeding der voor 's Lands kas onvermijdelijke winstderving en nieuwe uitgaven. Het kan dan ook niet anders, dan van doorzicht getuigen, dat, van welke zijde ook wenken zijn gegeven tot verkrijging van equivaleerende inkomsten, — niemand ernstig de invoering van eene nieuwe belasting ter sprake heeft gebracht. En ook *de Standaard*, hoe ernstig het blad ook blijft aandringen op de verdwijning van het pachtsysteem, stelt zich tevreden met het *goede*, tot tijd en wijle het *betere* zal bereikbaar zijn. Zij gaf laatst de volgende vingerwijzing [136]), waarvan het *Algemeen Handelsblad* aanvankelijk de nauwgezette overweging aanbeval, alvorens men tot eenigen anderen maatregel besluit; doch de *Standaard* kwam daarop binnen den tijd van zeven maanden reeds terug [137]). Het Gouvernement dan moet zich h. i. losmaken van zijn *zedelijke verantwoordelijkheid* voor het opiumgebruik, en niet alleen het pachtsysteem laten varen, maar geheel het opium loslaten. De invoer van opium moet aan den vrijen handel worden overgelaten. Men voorziet daarvan echter, dat alsdan die handel de bevolking in veel erger mate bedwelmen zal, dan tot hiertoe mogelijk was. Dan is het de zedelijke roeping van het Gouvernement, om door zijne bepalingen op den invoer en verkoop van het opium, het kwaad te temperen. Het zou b. v. de bepaling kunnen maken, dat de invoer slechts in een drietal nader aan te wijzen havens zal geoorloofd zijn, en geoorloofd zijn alleen in expresse bevrachting. Door deze beperking zou de kleinere aanvoer zijn buitengesloten en de contrôle weinig kosten. Het Gouvernement zou dan verder den opslag in entrepôt verplichtend kunnen stellen, zoodat het meester bleef van het terrein. En liet het dan den uitvoer uit het entrepôt naar het binnenland alleen in groote hoeveelheden toe, dan wist het Gouvernement, met wien het als groothandelaar te doen had en kon het den gang van het gebruik overzien.

Op die wijze acht het blad, dat het gezag zich van de zedelijke verantwoordelijkheid losmaakt. Het verschaft dan niet langer zelf opium

aan de bevolking en bemoeilijkt door zijne restricties noodwendig het gebruik.

En hoe zijn dan toch de „onmisbare" voordeelen voor 's Lands kas te vinden? Uit het *uitkomend recht*, dat zóó hoog moet gesteld worden, dat er aanvankelijk *bijna* het bedrag van de tegenwoordige pachtsom uitkomt, en wat het eerste dan minder mocht opbrengen dan de fiscus thans int, dat zou gevonden moeten worden uit de sommen door de groothandelaars en de kithouders te voldoen voor *licences*, zonder welke noch doorvoer noch verkoop mag worden toegestaan. Op de vraag: „Hoe dan met het smokkelen?" zegt de *Standaard*: Dat levert geene bedenking op, daar de verleiding tot smokkelen niet grooter zou zijn dan thans. En wilde men dan nog meer stremmende kracht uitoefenen, dan zou er wel geen bezwaar in steken, de Groothandelaren te verplichten mededeeling aan het Gouvernement (met opgave van naam en verkochte hoeveelheid) te doen van hun „afnemers," en tegelijk de kithouders de verplichting op te leggen opgave van naam en hoeveelheid van hun inslag te doen. Dit zou een contrôle geven, die het Gouvernement geheel op de hoogte der zaak hield, en den weg wees naar langzaam voortschrijdende repressie-maatregelen, zonder schokken én voor den fiscus én voor de inlandsche maatschappij. Bovendien zou men met deze wijze van doen nog den maatregel kunnen paren, residentiën, waar het gebruik nog niet zeer belangrijk is, tot verboden kringen te proclameeren, en vooral geen opiuminvoer te dulden, waar deze nu reeds verboden is. Zoodoende zou het Gouvernement dan toch wel den indruk teweegbrengen, dat het *tegenover* den schuiver en het schuiven staat, al bleef dan schijnbaar aanvankelijk alles gelijk het thans is, en zou het gezag in staat zijn allengs meer invloed ten goede uit te oefenen. Onder den teweeggebrachten indruk op de bevolking, dat het Gouvernement niet meer met pachters en kithouders *tegenover* haar staat om de kit goede zaken te doen maken en de Chineezen te verrijken en voor zich zelf steeds grooter winsten te bedingen, maar dat het van nu voortaan *naast het betergezinde deel* der bevolking tegenover Chineezen en kithouders plaats heeft genomen, zou het door zijn herwonnen zedelijken invloed kunnen voortschrijden tot vermindering van het opiumgebruik, terwijl de fiscale overgang geleidelijk plaats had. Wordt op deze, of soortgelijke wijze het diep geworteld kwaad *met beleid* aangetast, waarom zou het dan niet den beteren weg met de bevolking opkunnen?

De Minister Sprenger van Eijk zeide: „Een beter middel dan het tot hiertoe gevolgde — en wij zeggen: het vrij algemeen veroordeelde — is nog niet gevonden." De meeste leden der Eerste Kamer deelden in zijne dagen de meening des Ministers omtrent de onmogelijkheid van, zelfs trapsgewijze, tot geheel verbod en uitroeiing van het opiumgebruik te geraken. Ook de heer Van Dedem heeft gezegd, dat een verbod voor ons geheele gebied, misschien wel altijd een hersenschim zou moeten blijven. Doch Jansz riep uit: „De Regeering *moet* een beter

middel vinden. De vaderlijke zorg, die het Gouvernement aan de bevolking verschuldigd is, de bescherming des inlanders stellen haar het vinden van een afdoend middel tot *eisch*."

Welnu, hier althans wordt der Regeering naar sommiger oordeel een *beter* middel aangewezen. Zal het „bij nader onderzoek" weer ondoelmatig of als niet voor toepassing vatbaar moeten worden verklaard?

De heer STRUICK ten minste kan er geene instemming mede betuigen. Het zal „de vuurproef der praktijk" niet doorstaan het voorstel van den vrijen invoer, waarvan de *Standaard* zegt, dat de verleiding tot smokkelen er tegen geen bedenking kan opleveren. Maar daarin ligt het bezwaar niet, zegt de heer STRUICK, maar wel hierin, dat men de doeltreffendste middelen ter bestrijding van den sluikhandel prijsgeeft. De bestrijding ter zee beteekent weinig of eigenlijk niets, als ze niet aangevuld wordt door maatregelen *te land* tegen de smokkelaars. Hun moet tot in het diepste binnenland geen rustig oogenblik worden gegund; de sluikwaar moet te vinden en te herkennen zijn tot in de opiumpijp van den schuiver toe. Dit is bij eene regeling als de *Standaard* aanbeveelt, niet te bereiken. Indien aan de smokkelaars geen andere slagboom gesteld wordt dan de bewaking der kust, dan zal deze ook bij de grootste onkosten, toch steeds onvoldoende zijn. Deze hoofdvoorwaarde ziet de *Standaard* geheel voorbij. Het blad weet tegenover de onuitputtelijke vindingrijkheid en volharding der smokkelaars niets anders te plaatsen dan zeer zwakke contrôle-middelen: opgaven (op het papier) van groothandelaars en kithouders.

Het is aan te nemen, dat aan de zijde der Regeering er evenmin eenige verwachting ten goede van wordt gekoesterd. Wel schijnt zij te willen nadenken over een meer algemeen toegejuicht, zij het dan ook uit moreele overwegingen, niet door allen gehuldigd denkbeeld.

Wij bedoelen de vervanging der pacht door de regie. Doch daarover afzonderlijk!

HOOFDSTUK XI.

De opium-regie. Uitoefening van het monopolie door den Staat zelven.

De opium-regie! Verkoop van het heulsap van Staatswege. De Staat treedt in de plaats der tegenwoordige pachters en belast zichzelf met de uitoefening van zijn monopolie en het detailleeren van het opium door zijne ambtenaren.

Er wordt van verschillende zijden op aangedrongen. Reeds vóór 16 jaren werd het door den heer VAN KESTEREN aanbevolen, en negen jaren geleden wierp hij het denkbeeld opnieuw op in de *Indische Gids*, terwijl thans de geheele *Indische* pers het voorstaat, en ook zelfs het

Handelsblad, dat vroeger de noodzakelijkheid der regie niet inzag, thans, bij nadere overweging, komt verklaren, dat er *niets anders overschiet* dan de invoering. De heer Mr. LEVYSSOHN NORMAN bepleitte het ten vorigen jare in de Kamer, en wees op de gunstige werking elders. Hij noemde de Fransche Kolonie Cochin-China, waar de regie sedert 1 Jan. 1882 de pacht vervangen had, en gaf ernstig der Regeering in overweging dáár door een geschikt ambtenaar naar de werking er van een onderzoek te doen instellen. De heer KIELSTRA wendde zich eigener beweging tot den heer L. FONTAINE, Directeur des douanes et régies in Cochin-China (Saigon), met verzoek om inlichtingen, en ontving als antwoord den belangrijken brief, dien hij in het *Amsterdamsch Handelsblad* van 5 April 1889 publiceerde.

Het veelbeteekenend onderscheid tusschen pacht en regie en daarmede de voorkeur, die men aan de laatste geeft, wordt aldus gemotiveerd, dat bij de pacht altijd gestreefd wordt naar uitbreiding van het debiet, bij de regie niet; dat bij de laatste de Regeering het derhalve geheel in hare macht heeft het verbruik te controleeren, wat anders onmogelijk is, en dat zij, mits tegen den sluikhandel optredende, in staat is gaandeweg het gebruik te beperken. De pachter zoekt zijn heil in het vormen en aanwinnen van schuivers, ook door uitbreiding van het aantal onwettige kitten. Dit heeft bij de regie niet plaats, en de Regeering kan het cijfer der verkoopplaatsen kleiner maken, alzoo het aantal schuivers doen afnemen en vooral van het kwaad terughouden hen, die zonder de verleidingen, de talrijke listen en lagen van den pachter en zijne handlangers, daartoe nooit zouden overgaan.

In één woord: door de regie wordt het mogelijk het beginsel, dat het opium-monopolie het middel moet zijn tot beperking van het opiumgebruik eerlijk en consequent toe te passen.

De heer VAN DE PUTTE heeft als bezwaar er tegen aangevoerd, dat het niet mogelijk is den debitant voor de regie evenmin als den agent van den pachter, het belang bij den meerderen verkoop te ontnemen. Daartegen moet echter gewaakt worden door, gelijk de heer KIELSTRA opmerkt, de opium-agenten en kithouders niet te laag te bezoldigen. Dan zullen zij hun belang eer zien in het zich onthouden van alle knoeierijen, van eenige handeling, die hun op het verlies van hun goede betrekking bij de regie zou kunnen te staan komen.

De *Tijd* heeft aangevoerd, dat de slimme en met alles wat op opium betrekking heeft door en door bekende Chineezen, wel zorgen zullen, dat het debiet uiterst gering blijft, terwijl het verbruik toch eer vermeerderen dan verminderen zal, daar het artikel door de Chineezen, die geen pacht meer te betalen hebben, goedkooper kan worden geleverd. Doch de heer KIELSTRA toont aan, dat bij de regie de politie krachtiger tegen den smokkelhandel optreden kan, en dit duurzaam met goed gevolg kan doen, daar de banden verbroken zijn, die er bij het pachtstelsel tusschen ons en de voornaamste sluikers bestaan, terwijl het tevens in 's Lands belang is daartoe geene kosten te sparen. Wij denken

en voegen er bij : als dan n.l. tegelijkertijd maar tot de vereischte verbetering der *inlandsche* politie wordt overgegaan. De Regeering is van de noodzakelijkheid lang hiervan overtuigd. Reeds sedert 1871 is zij begonnen te „overwegen" op welke wijze haar beter en krachtiger te organiseeren. In het Kol. Verslag van 1873 verklaart zij: „Algemeen is de klacht over het onvoldoend toezicht, dat met de bestaande middelen op de desapolitie kan worden uitgeoefend." Elders wordt verklaard, dat in sommige gewesten vele dorpshoofden met de gauwdieven heulen, en worden dorpshoofden „dikwijls onwaardige sujetten" genoemd. En in het Verslag van 1876 lezen wij van het „slecht gehalte der desahoofden, die, zoo zij al niet met de dieven zelve in verstandhouding staan, toch niet met klem tegen hen optreden." Naast „dieven" kan men ook „opium-smokkelaars" plaatsen. Sedert 1879 zijn aan het Departement van Koloniën reeds voorstellen uit Indië tot verbetering der politie, en in 1880 verklaarde de Minister in hoofdzaak geene bedenkingen te hebben, doch in hetzelfde jaar schreef ook de heer K. W. VAN GORKUM (*Indische Gids* Maart, blz. 399): De reorganisatie der politie blijft in staat van wijzen, omdat de financieele gevolgen gevreesd worden. In het Kol. verslag van 1886 werden nog steeds nadere gegevens van de Indische Regeering te gemoet gezien, en sedert was er in de jaarverslagen geen sprake meer van, tot zij nu weer komt opdoemen. Evenwel geldt nog altijd wat het Kol. Verslag in 1878 zegt: „De voorgenomen verbetering der politie heeft haar beslag nog niet gekregen." Toch zal, mocht eenmaal al tot invoering der opium-regie worden besloten, meer dan ooit kunnen blijken hoe urgent eene reorganisatie en verbetering van het desa-bestuur en -politie is.

Of dus de winst voor het Gouvernement door de invoering der regie dalen zal of niet?

De heer KIELSTRA meent het eerste, om reden dat er weldra veel minder opium zou gebruikt worden. Doch dit mag geen reden zijn om een maatregel, door een goede staatkunde en humaniteit voorgeschreven, achterwege te laten. „Waar zoo groote moreele en politieke factoren in het spel zijn, mag het financieel argument niet den doorslag geven." (*Handelsbl.*) De heer STRUICK meent ook, dat er althans op geen grooter geldelijk voordeel te rekenen valt. De heer BROOSHOOFT evenwel onderstelt de daling van de inkomsten niet. Reeds in zijn „Stelsel van Hervorming voor Ned.-Indië" [138]) heeft hij den weg gewezen, waarop de Regeering uit de regie nog een 3 millioen meer winst kan genieten, dan zij nu uit de pacht trekt, terwijl zij bovendien een kleine 2 millioen uitgeeft voor buitengewone maatregelen tot bestrijding van den sluikhandel, zoodat deze meer afdoende wordt onderdrukt dan thans, en er dus kans bestaat dien tot een minimum terug te brengen. En is dit geschied, dan kan z. i. de tjandoe in prijs worden verhoogd, en wordt daardoor het verbruik door den kleinen man noodwendig verminderd.

Liever dan hierop in te gaan, hooren wij hem, zooals hij een jaar later [139]) zijne gedachten kort en zaakrijk mededeelt:

„De aankoop, invoer, bereiding en verkoop in het klein worden door het Gouvernement geheel aan zich gehouden.”

„De bereiding moet op de hoofdplaatsen geschieden en onder streng toezicht plaats hebben.”

„De ambtenaren der regie belast met den verkoop van het opium, kunnen worden verdeeld in hoofdverkoopers (op de hoofdplaatsen), onderverkoopers (in de binnenlanden) en gewestelijke inspecteurs om de verkoopers te controleeren en de gelden van hen in ontvangst te nemen.”

„Het opium moet al dadelijk eenigszins duurder worden verkocht. Het moet worden geleverd tegen een minimum-prijs van b.v. *f* 16 per thail; bij kleinere hoeveelheden nog duurder, b.v. 20 cent per mata. Den gemiddelden verkoopprijs nu stellende op *f* 18 per thail bereid opium of *f* 288 per kati, zouden de 130.000 kati's ruw of 81.000 bereid wettig opium in 1885 door de pachters verkocht, het Gouvernement opbrengen ruim 23 millioen gulden. Den gemiddelden inkoopsprijs per kati (ruw) op *f* 20 stellende en de kosten van bereiding en administratie rekenende gelijk te staan aan die der pachters, n.l. *f* 30 per kati *a*), dan zou de totale som de uitgave van *f* 6,500,000 bedragen. De winst per jaar voor het Gouvernement zou derhalve *f* 16,500,000 zijn.”

Nu zou, ten einde het doel van den maatregel — vermindering van het gebruik — te bereiken en tevens de inkomsten van het opium zooveel mogelijk aan de schatkist te verzekeren, als vaste regel moeten worden aangenomen, dat steeds $^1/_3$ van de zuivere winst zal worden besteed tot tegengang van den smokkelhandel. Dus al dadelijk *f* 5,500,000. Een eerbiedwaardig cijfer!

Maar dan daalt de winst tot slechts *f* 11 millioen?

Neen. Indien men namelijk van de som van *f* 5500.000 een 3 à 4 millioen besteedt tot het aanschaffen van kleine snelle vaartuigen, om zonder ophouden de geheele kust van Java te doen bewaken, en de rest van het geld gebruikt om het binnenland te overdekken met een heirleger van ambtenaren tot tegengang van den smokkelhandel, spionnen enz., die men niet alleen goed bezoldigt, maar wien men ook de geheele opbrengst verzekert van al het opium, dat zij aanhalen, dan mag worden ondersteld, dat minstens 50.000 van de thans verkochte 106.000 kati's *gesmokkeld* opium, voortaan door het Gouvernement zullen worden geleverd. De winst zou daardoor aangroeien met *f* 11.900.000. Immers het opium wordt verkocht tegen *f* 288 per kati, waarvan afgetrokken wordt *f* 20 voor inkoop en *f* 30 voor bereiding enz. = *f* 288 — *f* 50 = *f* 238. — En dit 50.000 maal geeft *f* 11.900.000. Het totaal der ontvangst zou dus bedragen *f* 28.400.000. Neemt men hiervan nu $^1/_3$ of *f* 9.400.000 om den smokkelhandel te bestrijden, dan kan men heel wat er tegen uitrichten en 's Lands schatkist ont-

---

a) Wat dit betreft, de Regeering zal meer aan tractementen moeten betalen dan de pachters, waar dan tegenover staat, dat de aanzienlijke post voor „smeer” vervalt.

vangt toch nog *f* 19 millioen of ongeveer hetzelfde bedrag als thans.

Dit alles moet echter het karakter dragen van een *overgangs*-regeling. Geleidelijk zou men dan het gebruik kunnen inkrimpen door b. v. ieder jaar een 1000 kati's minder in te voeren dan het vorige, in verband daarmede den debietprijs telkens verhoogende, en het artikel gaandeweg dus geheel buiten het bereik van den kleinen man brengende, — onder alle omstandigheden den regel in het oog houdende, dat $^1/_3$ der zuivere winst worde besteed tot tegengang van den sluikhandel. BROOSHOOFT twijfelt niet aan de goede uitkomsten, en acht het zelfs waarschijnlijk, dat over een vijftal jaren een *verbod* van invoer van opium mogelijk zou zijn.

En wie zijn nu de personen met den verkoop enz. te belasten?

De heer KIELSTRA, denkende aan „de vertrouwbare kassiers aan de meeste bankinstellingen en groote handelshuizen in Indië," oordeelt, dat er ook Chineezen zijn, die ons goede diensten zullen kunnen bewijzen. De heer BROOSHOOFT, uitgaande van de armoede thans door honderden in de Indo-Europeesche maatschappij geleden, acht, dat deze behoeftigen het eerst in aanmerking moeten komen. Het aantal verkoopplaatsen bepaald blijvende op 854 (thans gereduceerd tot 835) zoude een gelijk getal hulpbehoeftige personen: Europeanen en Indo-Europeanen, aan werk en brood kunnen worden geholpen, ongerekend zij, die bij de opium-politie konden worden ingedeeld.

Het *Handelsblad* zou vooral *inlanders* willen gebezigd zien onder het toezicht van Europeesche opium-agenten, want „het is een staatkundige misslag, in Indië niet zooveel mogelijk inlanders te bezigen waar zij bruikbaar zijn:" en bovendien „is een inlander b. v. met *f* 40 à *f* 50 's maands *ruim*, de Europeaan met het dubbele nog slechts *karig* bezoldigd."

Welke waarde nu met het oog op de uitkomst, te hechten is aan het plan van den kundigen hoofdredacteur van De *Locomotief*, kan worden beoordeeld naar het resultaat der regie in Cochin- China, zooals de heer KIELSTRA ons dat in het reeds genoemd schrijven mededeelt, dat wij hier in zijn geheel laten volgen. *a*).

„In Cochin-China werd de opiumregie den 1sten Januari 1882 ingevoerd. Vóór dien tijd was er eene pachtersvereeniging, die, tegen betaling van een vasten pachtschat, het monopolie bezat van den opiumhandel, en tevens van de vervaardiging en den verkoop van uit rijst gestookten alcohol. Die vereeniging heeft vijftien jaren lang gewerkt; men erkende wel, dat aan de verpachting allerlei nadeelen verbonden waren, maar men aarzelde eene stellige bate voor de schatkist los te laten, om over te gaan tot een exploitatie van staatswege, die groote kosten van eerste inrichting vorderen zou en allicht in financieelen zin tot teleurstellingen leiden kon.

Deze staat van zaken zou nog verscheidene jaren hebben geduurd,

a) Wij vonden het in de *Indische Gids* en in de *Locomotief* (15 Mei 1889) in zijn geheel afgedrukt.

wanneer de pacht niet zich zelve den strop om den hals had gehaald.

„Het monopolie van den handel in opium en rijst-alcohol had, in de jaren 1879—1881, een jaarlijksche pachtsom van 1,240,000 dollars opgebracht. In het begin van 1881 had (voor 1882 en volgende jaren), een nieuwe verpachting plaats, waarbij door de Regeering een minimum van 1,300,000 dollars werd gesteld. De Chineesche vennootschappen, overtuigd, dat zij de eenigen waren, die met den opiumhandel voordeel konden behalen, spanden samen en boden een bespottelijk lagen pachtschat.

„Tegenover deze, voor de belangen der kolonie zoo gevaarlijke, coalitie, zagen de machthebbenden zich verplicht, eene exploitatie van staatswege in overweging te nemen; en toen de Chineezen onverzettelijk bleven, besloot de koloniale raad, in Febr. 1881, met den aanvang van het jaar 1882 tot de instelling eener regie over te gaan.

„Het eerste jaar (1882) der exploitatie gaf een slecht resultaat; dat was te voorzien, want de vroegere pachters deden wat zij konden om de proef te doen mislukken, door de kolonie te overstroomen met gesmokkeld opium. Maar het bestuur liet zich daardoor niet ontmoedigen, en sedert het tweede jaar der exploitatie van regeeringswege bedroegen de zuivere ontvangsten uit opium en rijst-alcohol meer dan 1.500.000 dollars; gelijk wij zagen, hadden de vroegere pachters geweigerd 1.300.000 dollars als pachtsom te betalen.

„Sedert hebben de Chineesche vereenigingen telkens, bij de achtereenvolgende gouverneurs, beproefd het monopolie van den opiumhandel weder meester te worden. Zij boden, en bieden thans nog, meer dan de regie opbrengt; dit is ook niet te verwonderen, want de pacht gaf hun een aanzienlijke macht, zoo in staatkundigen als in oeconomischen zin. Door hun agenten, hun werklieden en hun kalanten beheerschten zij het gansche land; alleen hun vaartuigen mochten gewapend zijn; onder voorwendsel van den smokkelhandel te bestrijden, bedreven zij de grootste willekeur, de schandelijkste knevelarij; door hun voorschotten aan de landbouwers en door hun stelling als agenten van het bestuur was de gansche rijsthandel in hun handen, en van lieverlede werden zij meester van de geldcirculatie, regelden zij den dollarkoers. Zij waren een hinderpaal voor de welvaart des volks. Zij konden een gevaar worden voor de kolonie.

„Wij moeten alzoo ons zelve gelukwenschen, dat de Chineezen zelve, in hunnen overmoed, het tijdstip der invoering van de regie hebben verhaast. De administratie is thans op uitstekende wijze geregeld; de regie geeft aan de kolonie het maximum van ontvangsten, dat zij van den opiumhandel verwachten kan, en biedt haar, zoowel uit een financieel als uit een staatkundig oogpunt alle vereischte waarborgen."

Ziedaar de belangrijke brief van den heer Fontaine. Terecht voegt de heer Kielstra er aan toe: „Wat hij zegt omtrent de groote macht, die door het pachtstelsel in handen der Chineezen werd gespeeld, ten koste van het gezag en van het volk, is onzes inziens ook op Java

toepasselijk. Men is er in Cochin-China in geslaagd die macht te breken, en men wenscht zich geluk, dat de omstandigheden tot de vervanging van het pachtstelsel hebben geleid. Moet dit een en ander onze machthebbenden niet dwingen tot de overweging, of het niet raadzaam zou zijn het voorbeeld van Cochin-China te volgen?" De wijze, waarop daar de regie thans, volgens later (5 Juli 1883) vastgestelde bepalingen, is geregeld, deelt de heer KIELSTRA mede in het *Amst. Handelsblad* van 6 Maart. Hij ontleende die mededeelingen aan die bepalingen en de jaarlijks aan de koloniale Regeering ingediende verslagen: „Het ruwe opium wordt van regeeringswege te Calcutta aangekocht en te Saïgon voor het verbruik bereid. Het wordt daar verpakt in messingen bussen, voorzien van het merk der regie. Met beteekening van alle kosten aan personeel en materieel kost het bereide opium dan iets minder dan 13 dollars per kilogram.

„Uit den voorraad te Saïgon wordt het tegen 56 dollars per kilogram verstrekt aan verschillende entrepôts. De entrepôthouders, meest particulieren, die met toestemming van het bestuur ook anderen handel kunnen drijven, mogen geen opium in het klein verkoopen, maar moeten de bussen juist afleveren zooals zij ze van de regie hebben ontvangen, en tegen denzelfden prijs. Zij ontvangen voor hun tusschenkomst uit de openbare kas een belooning naar het volgende tarief: 5 per mille voor de eerste, 4 per mille voor de tweede, 3 per mille voor de derde 20.000 dollars, en 2 per mille over de rest der ontvangsten, met dien verstande, dat hun verdienste per jaar nooit minder dan 160 en nooit meer dan 400 dollars mag beloopen.

„Uit de entrepôts voorzien zich de personen, die opium in het klein wenschen te verkoopen. Dezen moeten zich voorzien van een licentie, welke tegen een zekere betaling kan worden afgegeven aan ieder meerderjarige, op wiens zedelijk gedrag niets te zeggen is. De prijs, waarvoor de kleinhandelaar het opium slijt, wordt door hem zelf bepaald. Hij is, mits daarvan vooraf kennis gevende, bevoegd een opium-verbruikplaats te openen, onder de volgende bepalingen:

1°. Hij mag alleen in de kit opium verkoopen, het lokaal mag voor geenerlei ander doel dan opiumgebruik dienen;

2°. Hij mag geen gewapende personen toelaten;

3°. Vrouwen van elken leeftijd, „kinderen" beneden de 20 jaren en Europeanen moeten gestrengelijk worden geweerd;

4°. Alle ongeregeldheden worden, zoo noodig met hulp der politie, tegengegaan;

5°. De ambtenaren der regie en alle dienaren der openbare macht, hebben op elk uur overdag en des nachts, vrijen toegang.

„Hieruit blijkt, dat de détailhandel geheel aan particulieren is overgelaten, en dat het bestuur slechts zorgt voor de verstrekkingen aan de entrepôts en voor de contrôle, dat alleen wettig opium wordt verkocht, en dat de kitten niet aan andere, immoreele doeleinden worden dienstbaar gemaakt.

„De regeeringsbemoeiing in Cochin-China met den verkoop van opium is dus inderdaad niet grooter dan die op Java, waar de regeering thans immers ook het heulsap aan de pachters verstrekt, maar de contrôle kan in Cochin-China veel beter zijn, omdat men daar niet met zoo machtige pachters te doen heeft.

„De ondervinding heeft op Java voldoende geleerd, dat beperking van het aantal kitten niet helpt: in éene residentie vond men meer dan duizend onwettige! Het bestuur van Cochin-China heeft zich dan ook van die schijnvertooning onthouden; het beschouwt den kleinhandel in opium gelijk aan dien van elk ander handelsartikel, maar eischt een „vergunningsrecht" en houdt toezicht. Uit de verslagen blijkt dat het langzamerhand den inkoopsprijs opdrijft: in 1886 bedroeg deze 50, in 1887 gelijk wij reeds mededeelden, 56 dollars per kilogram. Zou een dergelijke regeling voorloopig althans, op Java niet de voorkeur verdienen?

„De overtredingen in opium-zaken worden in Cochin-China gestraft als volgt:

1°. Invoer van opium, met een boete van 20 dollars per tail (377 gram), gevangenisstraf van 14 dagen tot 3 jaren en verbeurdverklaring van het gesmokkeld artikel; bij herhaling binnen het jaar bedraagt de gevangenisstraf minstens een jaar.

2°. Colportage, verkoop of ten geschenke geven van onwettig opium, met een boete van 100 tot 500 dollars en gevangenisstraf als boven. Bezit van onwettig opium dezelfde straf, doch lagere minima.

3°. Verkoop van opium van de regie door iemand, die daartoe niet bevoegd is, met dezelfde straffen of een van beide; bij herhaling binnen het jaar moet gevangenisstraf worden opgelegd.

4°. Entrepôthouders, die onwettig opium bezitten of verkoopen, ondergaan het dubbele der genoemde straffen. Indien zij opium in het klein verkoopen, beloopen zij een boete van 100 tot 500 dollars. Indien zij de wettige verpakking hebben geopend, het opium met een of ander vermengen of het merk der regie namaken, worden zij gestraft met een boete van 100 tot 500 dollars en gevangenisstraf van 3 maanden tot 3 jaren. Indien zij opium tot hoogeren dan den vastgestelden prijs verkoopen, beloopen zij dezelfde boete en gevangenisstraf van 8 dagen tot 6 maanden.

5°. De kleinhandelaar, die wettig opium voorhanden heeft in onwettige of niet van het merk der regie voorziene verpakking, wordt gestraft met een boete van 20 tot 100 dollars, het opium wordt verbeurd verklaard. Verkoop van onwettig opium als boven sub 2°. Namaak van het merk der regie als sub 4° met intrekking der licentie. Verzet tegen de contrôle van het gezag wordt gestraft met een boete van 50 tot 200 dollars.

6°. Overtredingen van de houders der opiumverbruikplaatsen als zoodanig, worden gestraft met boeten. Voor een algemeen overzicht is, gelooven wij, dit uittreksel uit de voorschriften voldoende. Volledig-

heidshalve voegen wij er nog bij, dat voor den doorvoer en voor den invoer tot geneeskundig gebruik, afzonderlijke regelingen zijn getroffen.

„De oud-minister E. DE WAAL, die als Directeur der middelen en domeinen indertijd van de opiumquaestie een bijzondere studie gemaakt had, kwam in zijn brochure „De opiumpacht op Java" tot de conclusie, dat men van lieverlede moest komen tot de verpachting van elke kit afzonderlijk. Het schijnt ons, in alle bescheidenheid, toe, dat de regeling in Cochin-China nog de voorkeur verdient; ook daar is elke kit geheel zelfstandig, maar ontloopt men, door geheel te breken met het pachtstelsel het gevaar, dat verscheidene kitten toch weer, langs een omweg, in één hand komen. Op den daar gevolgden weg is er zeker geen machtige pachterskongsi meer, die door allerlei ongeoorloofde, ja vaak alleronzedelijkste middelen het debiet kan opdrijven! Op de wijze in Cochin-China gevolgd is weder behoorlijke contrôle op de verkoop- en verbruikplaatsen van opium mogelijk; die contrôle missen wij thans op Java, omdat de pachter alles, althans de inlandsche politie, aan zijn invloed weet te onderwerpen."

Uit deze mededeelingen van den ijverigen strijder tegen ons pachtstelsel is ons gebleken, dat de pachters in Cochin-China van die in onze Koloniën niet verschillen. Zij maakten zich aan eigendunkelijke handelingen schuldig en vormden eene coalitie, waarvan het gevaar voor den Staat al spoedig — heel wat eerder dan bij ons — door de Koloniale Regeering werd ingezien, zoodat de noodzakelijkheid werd begrepen om van pachtstelsel en pachters voor goed af te zien. Tevens kunnen de artikelen des heeren KIELSTRA leeren, dat een eventueel aanvankelijk ongunstig financieel resultaat niet behoeft te ontmoedigen. De teleurstelling duurde in Cochin-China niet langer dan één jaar. Reeds in het tweede jaar was de zuivere winst der regie grooter dan die door de pachtsommen vroeger verkregen was. En nu wil schrijver volstrekt niet, dat op Java in alles het voorbeeld van de Fransche Kolonie zal worden gevolgd. Hij legt er echter nadruk op, dat men zoodoende, reeds zeer veel gewonnen zou hebben. Wat den strijd tegen den sluikhandel betreft, de ervaring daar opgedaan bewijst, dat het der regie *mogelijk* is de overwinning te behalen, zoodat ook dit onze Regeering niet behoeft te weerhouden van de invoering van den energieken maatregel: de vervanging van het pachtstelsel door de regie. En hoe ernstig het Gouvernement van Cochin-China het smokkelen van opium tegengaat, lezen wij in de *Indische Gids* van Juni 1889. „Al weet noch de gezagvoerder noch iemand van de equipage, dat er opium aan boord is, zoodra er aan boord opium gevonden wordt, stelt het Gouvernement daarvoor het schip aansprakelijk," waarvan een vonnis tegen den Kapitein en de Maatschappij het gevolg is.

De heer VAN DE PUTTE heeft opgemerkt, dat in rapporten en boeken over de regie in meergenoemde Kolonie, wèl wordt aangetoond, dat de inkomsten van het Gouvernement zijn toegenomen, maar niet dat het verbruik van opium verminderd is.

Zou deze geachte afgevaardigde niet kunnen gelooven, dat die vermindering op den ook door BROOSHOOFT aangegeven weg van jaarlijksche vermindering van het maximum verkrijgbaar opium bereikbaar is?

De heer BOOL heeft echter gronden om het nut der regie te bestrijden.

Ten eerste met het oog op den smokkelhandel. Dezen bestrijden wij, volgens dezen oud-Hoofdambtenaar, niet zonder de hulp der Chineezen. De opheffing der pacht zou veroorzaken, dat wij de Chineezen, de pachters, tegen ons krijgen, en is dat eenmaal het geval, dan ontbrandt er een strijd, waarin het voor het minst twijfelachtig is of de overwinning wel aan de zijde der Regeering zal zijn.

Die „Chineezenvrees" heeft den Kolonialen Raad te Saïgon niet weerhouden de pachters af te danken. Integendeel, juist hunne aanmatigingen hebben dien Raad gedrongen van hunne tusschenkomst geheel af te zien. En in de *Indische Gids* wordt terecht gevraagd, of deze bekende macht der pachterskongsie's, die ons dreigen *te* machtig te worden, niet een voldoende reden oplevert om het stelsel, dat zulke machtige coalitie's mogelijk maakt, los te laten. Ja, *ook* om die reden, betoogt de heer STRUICK, en vraagt aan het slot van zijn vlugschrift: „Waar zal het einde zijn?" „Want, zegt hij, als pachters vormen de Chineezen in Indië een geduchte macht in den Staat; het Chineesche Rijk ontwikkelt kracht naar buiten, en is niet langer *une quantité négligeable*; het bouwt zich eene sterke vloot en organiseert zijn leger; heden zendt het Commissarissen om in het buitenland den toestand zijner landzaten te onderzoeken; morgen stelt het consuls aan; later volgt de gelijkstelling met Europeanen.... Volgt de reeds geciteerde vraag.

Zelfs de heer TE MECHELEN, die de pachters niet voor de grootste smokkelaars houdt, heeft toch het treurige en ernstige feit geconstateerd, „dat aan de opiumpachters en hun personeel in vele residentiën van midden-Java een zeker *ambtelijk prestige* van de zijde der bevolking ten deel valt." Zij zijn het, zooals de heer VAN DEDEM aanvoerde, die tegen den sluikhandel (van derden n.l.) strijden en daaraan jaarlijks sommen gelds besteden. Zij houden er eene uitgebreide politie op na, en deze is het voornamelijk, die de aanhalingen doet. Dat verschaft hun die groote macht, dat wekt en onderhoudt de vrees voor hen bij de bevolking en geeft hun dien grooten invloed op den inlander. Daartegen ook verhief de heer VAN DEDEM zijne stem. De *Regeering* moet de sluikerij bestrijden.

Mag men nu een toestand laten bestaan, waarbij de Chineezen ons de macht uit de handen nemen? Mag men een nuttig werkend stelsel als de regie elders, trots de samenspanning der rijke Chineezen, blijkt te zijn, tegenhouden op grond der onmisbaarheid van een invloed, die een ernstig staatkundig gevaar met zich brengt?

Een ander bezwaar van den heer BOOL rust op even zwakken grond. Het is de meening, dat wij geen voldoend personeel zouden kunnen

vinden voor de opium-negotie. Maar wie, die Indië's tegenwoordigen toestand kent, weet niet, wat reeds werd opgemerkt, dat tal van personen in Indië rondloopen, zoekende naar werk en brood? Als men de *Locomotief* van 5 April 1889 gelooft, dat de armoede onder de laagste standen der maatschappij zelfs invloed uitoefent op de school, dat n.l. meer dan vroeger kinderen naar huis moeten gezonden worden wegens ziekte, en dat dan blijkt, dat honger de oorzaak is der ongesteldheid, en tevens dat „een aantal" kinderen school komen met leege magen en zonder centen om wat rijst te koopen; en als hier en daar voedings- en kleedingsfondsen werden gesticht ten bate van behoeftige Europeesche kinderen, die school gaan, — gelooft men dan ook niet, dat de ouders van zulke kinderen zich heel gaarne zullen laten emploieeren door het Gouvernement om opium te verkoopen? De *Indische Gids* merkt voorts nog tegen den heer Bool op, dat de Regeering nooit bezwaar ontmoet heeft bij de uitbreiding van haar personeel voor den zoutverkoop.

Of zou vanwege zedelijke principes het aantal lieden te gering blijven, die de bedoelde postjes zullen ambiëeren?

Wij meenen redenen te hebben het te betwijfelen. En Brooshooft heeft bovendien herinnerd, dat zich niemand zulk eene betrekking *behoeft* te schamen, wijl zij de goede bedoeling helpt verwezenlijken het opiumgebruik te verminderen, aldus eene betrekking is met een zedelijke strekking.

Het bezwaar van den heer Bool valt zeker geheel weg, wanneer het denkbeeld van het *Handelsblad: inlandsche* opiumdebitanten onder Europeesch toezicht, aanbeveling mocht verdienen.

Zonder bedenking is dit stellig niet.

Er wordt ook bezwaar gemaakt, dat de Regeering hare bemoeiingen met den opiumverkoop zoo ver zou uitstrekken, en wel door dat deel onzes volks, door „de volksgroep, die in de *Standaard* haar orgaan erkent," Dit blad toch oordeelt, dat een opium-regie „de positie van het Gouvernement nog immoreeler dan de pacht" maakt. De aanbeveling der regie verklaart het uit een „weinig verheven opvatting." Voor den anti-revolutionair is het juist de eerste vraag: „hoe onze Regeering hare booze verantwoordelijkheid losmaakt," geheel anders dan de opvatting van de *Indische Gids*, dat het thans vóór alles de vraag geldt, „hoe *het best* de verarming, de ontzenuwing, de demoralisatie door den opiumhandel ontstaan" te keeren. Velen beschouwen het reeds als eene groote winst, als, hoe dan ook, aan het pachtstelsel maar een einde wordt gemaakt, want die opruiming verbant tegelijk tal van verkeerdheden, die in de pacht haar oorzaak hebben, en die eerst moeten verdwenen zijn, zal er ooit van vermindering van het opiumgebruik sprake kunnen zijn.

Ook de heer Jansz erkent, dat bij aanstelling der rechtspersonen om in naam der Regeering opium te detailleeren, vele „goddelooze en verderfelijke praktijken zouden ophouden." Toch roept hij uit: „*God beware Nederland in zijne ontferming voor een opium-regie!*" Waarom?

omdat Nederlanders, die opium verkoopen, hun Christennaam schandvlekken. Ook het *Handelsblad* zeide vroeger, dat de rechtstreeksche handel van den souverein in *opium*, iets stuitends heeft voor het gevoel. Blijkt het echter, dat de regie het eenige middel is om het pachtstelsel te doen verdwijnen, dan — „in 's hemels naam!" — legt dit blad er zich bij neder, bedenkende dat men van twee kwaden het kleinste moet kiezen. En nu het blad eenmaal heeft ingezien dat, zooals de toestand thans is, er niets anders overschiet dan de regie in te voeren, noemt het als vrucht daarvan deze groote voordeelen: de sluikhandel zal krachtiger beteugeld worden, de propaganda voor het opiumgebruik houdt op, en ziet de Regeering dan ook nog af van de verpachting van andere belastingen, dan verdwijnen ook de Chineezen uit de binnenlanden." Voorzeker, een groote stap voorwaarts!

Dat de *Standaard* het genoemde bezwaar heeft, zal niemand behoeven te verwonderen. Velen, zeer velen zelfs, deelen het, ook de mannen, die de regie aanprijzen.

De opiumhandel een tak van dienst! De verkoop van *opium* door Gouvernements-ambtenaren!

Maar vooreerst is de Regeering thans ook zeer nauw bij de opiumtrafiek betrokken, en voor de zedelijke waarde van het feit oordeelen anderen, zal het weinig verschil opleveren, of de Kroon het opium doet debiteeren door materialistische Chineezen, dan wel den verkoop opdraagt aan Europeanen, die geen gewetensbezwaar bezitten tegen het dienen van den Staat in dezen. Voorshands komt het er maar op aan den demoraliseerenden invloed der rijk en machtig geworden pachters te fnuiken, en wordt dat bereikt, dan is een zeer groote winst behaald, want dan is althans voorkomen, dat door de met het opium behaalde groote kapitalen Java eindelijk geheel geraakt onder de financieele heerschappij der Chineezen.

Niet alle anti-revolutionairen denken dan ook met de *Standaard* eenstemmig. De heer SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE althans heeft zich in de Volksvertegenwoordiging *voor* de regie verklaard, en hij zal waarschijnlijk niet de eenige zijn.

Niemand, zegt de *Standaard*, zou het „in zijn hersens" krijgen, een *drank*-regie aan te bevelen.

In Zweden echter — wij zagen het reeds vroeger — heeft men dat denkbeeld wèl „in de hersens" gekregen, en in toepassing gebracht ook. En het resultaat is zeer gunstig geweest. Het drankgebruik is er op krachtige wijze door bedwongen geworden. Noorwegen — vergissen wij ons niet — volgde Zweden na en ziet er de gewenschte uitkomsten van. Wij hebben ergens gelezen, dat het alcohol-verbruik in beide genoemde landen in vijf jaren tijds tot op de helft verminderd is. En gaan beide Rijken nu op dezelfde wijze voort, dan is er tenminste kans op, dat het gebruik van sterken drank daar eenmaal tot de geschiedenis zal behooren.

Hebben Zweden en Noorwegen, de drank-regie invoerende, dan wel

dwaas gehandeld? Zegt het verkregen resultaat niet veeleer alles ter aanbeveling van een *opium*-regie?

Opmerking verdient het antwoord, dat de heer STRUICK aan de *Standaard* geeft. „Ook ik kan het niet „in mijne hersens krijgen" eene opium-regie aan te bevelen, wanneer het opium op dit oogenblik in Indië op dezelfde wijze belast was als de jenever in Nederland. Daarentegen, wanneer in Nederland de regeering sinds vele jaren het monopolie van jenever bezat, en zij had het recht tot verkoop in het klein van dien drank — dus de exploitatie der drankhuizen — verpacht aan vreemdelingen of zelfs aan landgenooten, dan zou de *Standaard* misschien wel onder de eersten zijn, die op de invoering van een regie, als minder ergerlijk dan de pacht, aandrongen."

De heer VAN HOUTEN heeft de Regeering in overweging gegeven met de regie *een proef* te nemen „op een daarvoor geschikt terrein." De Gouv.-Generaal heeft het nemen van zulk een proef aanbevolen, en de Minister heeft daarmede zijne instemming betuigd.

Toch is tegen zulk eene proefneming reeds zooveel gezegd, dat waarschijnlijk weinigen van haar iets verwachten ten gunste van de invoering der regie op Java.

Wat tegen haar aangevoerd wordt, zal waarschijnlijk niet van gewicht ontbloot geacht worden. Nog niet eens, dat voor de zooveelste maal door de Indische pers gezucht is over dat proeven-nemen, dat in Indië, evenals het „in overleg treden", de *clou* genoemd is, [140]) waaraan men moeilijke zaken ophangt, maar zelfs is gezegd, dat zij, die het den Gouv.-Generaal hebben aangeraden òf de toestanden niet begrijpen òf voorstanders van het pachtstelsel zijn. Want *het is wiskunstig zeker, dat de proef mislukken moet.* De heer STRUICK heeft dan ook [141]) zeer duidelijk aangetoond, dat de uitslag toch niets bewijst of bewijzen kan, want wat wil men door die proefneming te weten komen?

Of de regie, zonder de inkomsten uit de opiumbelasting terstond aanmerkelijk te doen dalen, leiden kan tot beperking van het opiumgebruik.

Maar dat kan een proef, op beperkte schaal genomen, nooit leeren. Immers is het bij de regie niet alleen het verkoopen van opium zonder tusschenkomst van pachters, waarvan heil verwacht wordt. Maar het is een samenstel van maatregelen in zijn geheel, dat tot beperking van het doel moet leiden. Er moet b. v. mede gepaard gaan eene groote machtsontwikkeling te land en ter zee tegen den sluikhandel, de oprichting van een Gouvernements-opium-fabriek, de indienststelling van een vast corps vertrouwbare ambtenaren. Gesteld nu, dat men in 2 of 3 residentiën van Java de regie invoert, en men wilde dan al die voorgestelde maatregelen er bij in toepassing brengen, dan liepen de kosten der proefneming zóó hoog, dat er van eenig overschot wel geen sprake zal zijn.

De Gouv.-Generaal nu wil eene proefneming in een gewest *buiten* Java. Doch van dat gewest geldt hetzelfde wat zoo even van een streek op Java gezegd werd.

Wat misschien nog meer zegt: de macht der pachters in de aan het voor een regie uitgekozen terrein grenzende streken, blijft bestaan, en zij zal tegen ons zijn. Geen twijfel, of zij zullen in dezen „struggle for life" een aaneengesloten phalanx vormen, en al hun invloed, hun geestkracht en vindingrijkheid aanwenden om de proef te doen mislukken met het doel het Gouvernement van de regie afkeerig te maken. Waarom dan toch zulk een proef, als van te voren met de meeste zekerheid voorspeld kan worden, dat zij volkomen zal mislukken? De vrees is dan ook uitgesproken, dat die uitkomst zal worden aangegrepen als een middel om de regie van de baan te schuiven en het pachtstelsel maar te behouden.

Daarom mogen allen, die het denkbeeld opium-regie voorstaan aan de bedoelde proefneming geen medewerking verleenen.

Ook zij, die niet anders gelooven dan dat de bedoeling van den Gouv.-Generaal goed en zuiver is, en dat Z.Exc. volstrekt niet op het oog heeft de regie goedschiks op zijde te zetten, betreuren toch de „politiek van huiverigheid," die uit de aanbeveling der proefneming blijkt; de „onvastheid van overtuiging," die des Landvoogds denkbeeld verraadt. Zij maakt de hoop op eenige hervorming van beteekenis voor de eerste jaren gering. [142])

Evenwel, zelfs door eene mislukking der proef zouden de voorstanders der regie hunne overtuiging niet verliezen, en daar het aantal stemmen voortdurend toeneemt, die zich voor de regie uitspreken, mag de hoop worden vastgehouden, dat tot hare invoering wel te eeniger tijd zal worden besloten, ook al is er straks wellicht weer eene andere Regeering. Die hoop wordt versterkt door het onderzoek, dat in Cochin-China naar de werking der regie aldaar zal worden ingesteld, zoo n.l. de daartoe uitgetrokken post wordt aangenomen. En de *Standaard* vindt in het voorstel des Ministers daartoe het bewijs dat het geloof aan de deugdelijkheid van het pachtstelsel bij de Regeering ondermijnd is. Geene Regeering toch zal, oordeelt zij, omtrent andere stelsels kondschap inwinnen, tenzij ze in haar hart reeds met het bestaande heeft gebroken. En al gaat het dan ook nu weer, gelijk altijd in Regeeringszaken, zeer langzaam voorwaarts, eindelijk, eindelijk, misschien na tien of twintig jaren, zal dan toch de groote stap wel gewaagd worden, en Java en Madoera van den vloek van het pachtstelsel worden verlost. De Regeering zal bij het dan nu in te stellen onderzoek zeker wel rekening willen houden met de vingerwijzing van de *Indische Gids* om, dit onderzoek *in loco* „te doen geschieden door personen aan wier keuze de meest mogelijke zorg moet worden besteed, terwijl zij zich zooveel doenlijk de *zekerheid* moet verschaffen, dat hetgeen deze mannen als hunne bevinding en het resultaat van hunne besprekingen met verschillende deskundigen ter plaatse, zullen rapporteeren, werkelijk het geziene en het gehoorde juist weergeeft." De hoop op de eindelijke invoering der regie heeft te meer grond, als, naar verwacht wordt, uit het onderzoek in Cochin-China zal blijken,

dat zij de schatkist *niet* zal berooven van de „nog onmisbare" voordeelen.

Van de werking der regie in Cochin-China heeft de heer KIELSTRA ons een denkbeeld gegeven. De heeren BROOSHOOFT en STRUICK bieden, de eerste in zijne „Memorie", de andere in zijn meergenoemd vlugschrift een ontwerp voor een opium-regie op Java en Madoera.

De ernst van den toestand wordt gaandeweg meer ingezien; „wij moeten met het opium een anderen weg op," wordt steeds meer de overtuiging van alle weldenkenden.

De tijd moge nooit terugkeeren, dat men „onder allerlei pretexten en holle phrasen" een kwaad bestendigt, waartegen de grieven in deze dagen van alle zijden worden uiteengezet! „Zelfs met opoffering van 's Lands voordeelen" wordt meer de leuze.

Een blijde boodschap was de titel van een artikel in de *Deli-courant*, waarin besproken wordt de wijziging in het reglement voor de pacht der dobbelspelen in Deli, welke inhoudt, dat van 1 Jan. 1889, behalve eenige spelen met Chineesche en Europeesche kaarten, geen dobbelspelen geoorloofd zijn, waarbij op één kans meer dan driemaal de inzet kan worden gewonnen. Eene andere verbetering is, dat de deelneming aan de dobbel- of hazardspelen is verboden aan anderen dan Chineezen zoodat Javanen en Maleiers en Battakkers daarvan voortaan zullen zijn uitgesloten. Genoemd blad nu weet wel, dat dit niet dadelijk de speelzucht onder de inlandsche bevolking fnuiken zal, maar het strekt, zegt het, *bij den tegenwoordigen toestand* van *'s lands schatkist* der Regeering tot eer, dat zij niet heeft geaarzeld om in het belang van de welvaart der bevolking in dat gewest, maatregelen te nemen, „waarvan vermindering van 's lands inkomsten het onvermijdelijke en tastbare gevolg zal zijn.

„Koloniaal bezit, goed uitgeoefend, is een zegen, vooral voor de Koloniën zelve!"

HOOFDSTUK XII.

Het „einde" der zaak.

Onze taak loopt ten einde. Wat zal de vrucht van ons werk zijn? Zal misschien deze of gene met een zucht het lijvig boek uit de handen leggen en uitroepen: „'t Is vreeselijk, het is een bron van ellende, dat opium in Indie" — om verder te laten schuiven wat schuift? Of zal meer dan een onzer lezers opstaan om barmhartigheid en recht in te roepen voor eene bevolking, die onder onze vlag in stoffelijken en zedelijken zin wordt gedemoraliseerd, en zal hij niet ophouden met de stem te verheffen, steeds luider en geestdriftiger, tot van Regeeringswege de invoer van opium *met kracht* wordt te keer gegaan?

Dat de toestanden op Java ernstig zijn, het behoeft geen nader betoog meer. Dat het onderwerp „opium" in hooge mate de belang-

stelling verdient van allen, die land en volk liefhebben en de Koloniën, aan welke het moederland zooveel is verplicht, een goed hart toedragen, zal voor ieder nadenkende boven eenigen twijfel verheven zijn. De strijd, die moet gestreden worden in het belang van de duurzaamheid van ons gezag in de landen over zee en voor de waarachtige belangen van eene zoo groote bevolking als daar leeft en arbeidt, arbeidt ook voor *ons*, en dat nog wel onder een Regeeringsreglement, dat gebaseerd is op het deugdelijk beginsel, dat ook de Javaan geen slaaf, maar mensch is, — die strijd is wel van zulk een ernstig karakter, dat niemand, die weet wat deernis en ontferming is, ongevoelig moest kunnen blijven toeschouwen. Die strijd is onverkwikkelijker dan menige andere, en de meeste rust heeft men ontegenzeglijk als men eenvoudig den toestand doodzwijgt of er zich van afmaakt met een: „het zal wel zoo erg niet zijn." Maar daarmede zijn wij niet verantwoord, en worden de dreigende gevaren niet weggenomen. Nu mogen die gevaren slechts hersenschimmen en bange droomen zijn naar de voorstelling van hen, die weigeren de oogen voor de werkelijkheid te openen, zij bestaan wel terdege voor allen, die de toestanden doorzien. En wie verdient eerder gehoor?

Trouwens, zij verminderen met den dag, die het ernstige van den toestand tegenspreken. En het is licht te begrijpen, dat de teekenen van onrust en feitelijk verzet der laatste tijden hebben bijgedragen, en niet weinig ook, om de oogen te openen van velen, die spraken van „vrede, vrede, geen gevaar!" Want ieder ziet in, dat de gepleegde gruwelen slechts de eerste uitspruitsels waren van een door ontevredenheid te voorschijn geroepen en gekweekt verzet, doch die, laat men ze, door de oorzaken dier ontevredenheid onder de bevolking niet weg te nemen, zonder stoornis ontwikkelen, stellig aangroeien tot krachtige planten, die onze macht in Indië zullen verstikken.

Men zal ons kunnen tegenvoeren: De gevaren waarmede wij bedreigd worden, wortelen in godsdienstig fanatisme, waarvoor de weinig ontwikkelde bevolking, die zoo goed als geheel Mohammedaansch is, blijkt vatbaar te zijn.

Wij zullen dat niet tegenspreken. Veeleer zullen wij, waar daartoe geroepen, dit inzicht, dat ook het onze is, bevestigen. Wij zullen dan echter niet nalaten met velen er aan toe te voegen, dat die vatbaarheid der bevolking niet in die mate als thans aanwezig zou zijn, wanneer slechts de oeconomische toestanden van minder ongunstigen aard waren, dan ze, helaas! onder het Nederlandsch Bestuur zijn geworden.

Een jaar vóór de Bantamsche onlusten, die menigeen hebben doen rillen en beven, uitbraken, werd door een blad in Indië betoogd dat fanatisme *ondenkbaar* is op Java. Dat weelderig land brengt de menschen tot indolentie. Fanatisme is alleen denkbaar in schrale, rotsachtige landen als Arabië, waar de natuur den mensch niet verweekt. Doch op Java was de natuur zoo mild, dat nagenoeg niemand eenigen lust zal gevoelen om zich op te winden, wèl om in te dommelen. Zoo oor-

deelde „iemand, die jarenlang in Indië is geweest en door de positie, welke hij bekleedt en de wijze waarop hij toen nog voor het land zijner inwoning werkte, uitstekend op de hoogte der inlandsche toestanden geacht moest worden te zijn."

Hoe heeft de treurige geschiedenis van 1888 ons in de gelegenheid gesteld de onwaarde van zulk een advies te begrijpen!

Dezelfde „bevoegde" beoordeelaar nu heeft uitgesproken, dat ieder mensch een zekereu prikkel moet hebben „om zich niet dood te vervelen." Wil men, zoo adviseert hij, zelfs geen schijn van ontevredenheid zien, welnu geef dan aan de bevolking de amfioenpijp. In de Preanger vindt men geene opiumkitten. Daarom is het te begrijpen, dat men in het réveil op godsdienstig gebied aldaar den prikkel zoekt om de doode verveling te ontloopen. De dweepzucht in de Preanger zou niet bestaan als er slechts opium was. Met de opiumkit verdwijnt iedere schijn van gevaar.

Onze mededeelingen en beschouwingen doen geheel iets anders vermoeden, en wij kunnen niet anders dan onderstellen, dat wij dit wel zoo duidelijk en overtuigend hebben gemotiveerd, dat onze lezers niet twijfelen of de gevolgen van opiumgebruik en opiumpacht zijn voor het volksleven verderfelijk en voor het Staatsgezag hoogst gevaarlijk.

Wie daarvan overtuigd is geworden, houde zijne overtuiging met de meeste consequentie vol en late zich door geene onbekookte adviezen, zooals wij er zoo pas een van de meest transparante soort vernamen, van de wijs praten, al komen zij dan ook van mannen, die jarenlang in Indië geweest zijn.

De stemmen, die met de onze eensluidend zijn, vermenigvuldigen zich in hoogere en lagere kringen door woord en geschrift, en ook in de Volksvertegenwoordiging wordt de opiumhandel gebrandmerkt als onze volkseer en roeping onwaardig. Onomwonden komt men er voor uit en legt men er den nadruk op, dat wij bij de ons onderworpen volken niet onbestreden mogen laten, wat wij voor ons zelve als een hoogst verderfelijk kwaad erkennen. Toch, helaas! schijnt die overtuiging bij onze Volksvertegenwoordigers nog niet zóó sterk, dat zij, van de urgentie der afschaffing van de opiumpacht allereerst doordrongen, practisch bewijzen, dat die daad geen uitstel meer lijden kan. Het is alsof men voor de dadelijke consequentie zijner eigen beginselen terugdeinst. Het opiumgebruik wordt veracht; de pacht scherp veroordeeld, maar toch nog niet weggenomen, wat men zelf verfoeit. Deze anomalie is nauwelijks verklaarbaar. Evenwel, zij bestaat.

Het schijnt wel, dat de heer Kielstra volkomen gelijk had, toen hij sprak van *mokerslagen*, die zullen noodig zijn, eer het pachtstelsel valt.

Veel kan verbeteren, als maar eenmaal de Nederlandsche *natie* er toe gebracht is het verlangen naar opheffing van den handel onzer Regeering krachtig uit te spreken, wijl de overtuiging in haar leeft, niet in de eerste plaats, dat de Chineezen ons anders in eene onbepaalde toekomst de baas worden, maar wijl die handel zelf met onze nationale eer en onze hoogere roeping voor de Koloniën in flagranten strijd is,

en derhalve de handhaving er van niet in het minst te doogen is. En de hoop, dat het daartoe zal komen, is niet geheel zonder grond, want de belangstelling in een onderwerp, waarbij zoo groote belangen betrokken zijn, stijgt. De beweging tegen het opium neemt toe. Het besef dat het met alle kracht moet tegengestaan en tegengewerkt worden, wordt algemeener.

De tegenspraak is met dat al nog niet verstomd. Nog altijd zijn er mannen als WISELIUS, die, ter goeder trouw, het pachtstelsel in bescherming nemen en meenen, dat het opiumgebruik niet demoraliseert.

Toch is het er verre vandaan, dat zij, die met hem van hetzelfde gevoelen zijn, in aantal zouden toenemen en zich steeds krasser zouden uitspreken. Het tegendeel van dien blijkt. En dit is in ieder geval een hoogst belangrijk verschijnsel, dat vele mannen, die, in Engeland en Nederland, zich tot een opzettelijk en waarheidlievend onderzoek van het vraagstuk begaven, tot voor het opiumgebruik en den opiumhandel vernietigende resultaten zijn gekomen, en dat er onder hen zijn, die ruiterlijk uitspraken, dat zij aanvankelijk sterk *tegen* de anti-opiumbeweging waren geweest, doch na onderzoek en overweging van feiten en argumenten, wat betreft de physische, intellectueele, moreele, oeconomische en sociale gevolgen van het opiumgebruik en -debiet, door voor- zoowel als tegenstanders in het midden gebracht, tot de volle en vaste overtuiging zijn gekomen, dat de opiumhandel zich in geen enkel opzicht laat rechtvaardigen noch uit Staat- noch uit zedekundig oogpunt.

En met de vestiging en uitbreiding dezer overtuiging bij personen, die tot een opium*studie* tijd en bekwaamheden bezitten, kan het niet anders of de verontwaardiging over de handhaving van het pachtstelsel zal aangroeien, en het uitzicht op een algemeene oppositie daartegen krijgt meer de waarschijnlijkheid voor zich. Onze redenaars en Staatslieden, persoonlijkheden als ELOUT VAN SOETERWOUDE, KIELSTRA, VAN DEDEM en anderen, treden vooraan en laten niet na de volksconscientie wakker te roepen, die op dit punt veel te lang en te vast geslapen heeft. „Het getuigt tegen ons," schreef de *Standaard*, „dat noch DE GÉNESTET, noch TEN KATE, noch BEETS, noch eenig ander zanger, ooit met al de macht der tonen, de volksconscientie tegen dezen gruwel heeft wakker gezongen." Onze hedendaagsche Staatkundigen tellen onder zich de mannen, die — zij het dan niet met de macht der tonen, maar daarom misschien des te duidelijker en voor het algemeen verstaanbaarder, en op eene wijze, die het geweten moet treffen, — Nederland wijzen op zijne onverantwoordelijke schuld tegenover Indië en het zijne nalatigheid en zonde onder het oog brengen. *Dit* resultaat is dan toch bereikt, dat van uit zendings- en andere kringen de stemmen uitgaan, die roepen in den lande: „Er moet een stuiting komen." Reeds dit is een groot voordeel. Het opiumvraagstuk moet naar het forum der publieke opinie worden overgebracht. De roepstemmen van enkele mannen, die „in hoogheid zijn gezeten" moeten vereenigd worden tot een onder het volk luidklinkenden strijdkreet. Het opiumvraagstuk moet allerwegen aan de

orde komen, en zoo actueel mogelijk worden gemaakt. In de belangstelling, die hier en daar begint te ontwaken, vinden onze voorgangers en leidslieden, op dit terrein natuurlijk een prikkel om te trachten de openbare meening steeds meer en helderder voor te lichten en haar te bewerken ten gunste van een gemeenschappelijk opkomen tegen het verderfelijk heulsap. En daartoe zal het komen, als maar meer algemeen de natie begint te beseffen, dat niet slechts de Regeering, maar ook zij zelve deel heeft aan de zonde van het aldoor toegenomen opiumgebruik, en zedelijk solidair verbonden is aan dit kwaad. Ons volk moet begrijpen de beteekenis van het: Wat in Indië geschiedt, geschiedt op onze verantwoordelijkheid. Het moet weten en zich herinneren, dat, luidens Art. 1 der Grondwet, waaronder wij thans leven, het Rijk in Indië met het Rijk der Nederlanden één ondeelbaar geheel vormt, en dat daarom, wat in Indië verkeerds plaats heeft, een schuld uitmaakt, die Nederland aangaat. Want deel te hebben aan de zonde, is ook deel te hebben aan de schuld deswege. Geen Nederlander mag zich van verantwoordelijkheid vrijpleiten voor het kwaad, dat *buiten* hem en *tegen* zijn wil plaats heeft, tenzij dan wanneer *hij* alles gedaan heeft, wat hij doen *kan* om dat kwaad tegen te gaan en te veroordeelen. En de schuld eener zonde, die voor Indië, *ons* Indië, zulke hoogst treurige gevolgen had en heeft, kan waarlijk niet gering geacht worden. Het is God, zegt Elout, „die de politieke hebzucht beschaamt, en de ontrouw der Christelijke regeeringen straft." Het is „de Rechter der gansche aarde," schreef de *Standaard*, „die bij de natiën thuis zoekt, wat door die natiën is en wordt gezondigd."

Ten dezen moeten de oogen meer en meer opengaan, hoe eerder des te beter. Zij vooral, die de solidariteit van zonde en schuld belijden, moeten zich niet willen vrijpleiten van hunne nationale verantwoordelijkheid. De bazuin geve deswege geen onzeker geluid,! al klinkt zij velen nog al te schel in de ooren. Het zal ook hier wel zijn: *la vérité, qui blesse.*

Evenwel, al zullen er altijd personen gevonden worden, die er óf belang bij hebben óf behagen in scheppen op een eenmaal aangenomen standpunt, trots alle tegenbewijzen, te blijven staan, — een eerlijke zaak, warm verdedigd, moet op den duur het beste deel der natie tot hare voorstanders bekeeren. Want ware dit niet het geval, inderdaad, dan zou dit verschijnsel het bewijs zijn voor zulk een verstomptheid van het gevoel en het zedelijk oordeel, dat er weinig goeds meer voor onze natie te hopen overig bleef, en dan — om met den Hoogleeraar De Louter te spreken — „was de twijfel gerechtvaardigd of Nederland zijne Koloniën wel waard is, en wel opgewassen tegen de taak, die haar het bezit oplegt."

Daarom moet er onafgebroken worden getuigd, zonder omwegen en onder het zwaar gewicht onzer volstrekte verantwoordelijkheid, zonder te vragen of dat sommigen ook misschien onaangenaam zal stemmen: getuigd bovenal, door Regeering en Volksvertegenwoordiging en de natie

telkens weer te plaatsen voor de feiten, en niet te gedoogen, dat een der bekend geworden feiten onopgemerkt blijve.

Dat is de roeping allereerst van allen, die van de zaak studie hebben gemaakt en dus geacht mogen worden volkomen te begrijpen wat zij zeggen, hetzij de kennis der toestanden berust op eigen waarneming, hetzij zij de vrucht is van een kalm onderzoek der mededeelingen en inzichten van betrouwbare berichtgevers; van allen dus, die in staat zijn om een op juiste en voldoende gegevens gebaseerde overtuiging den volke te verkondigen, en een zuiver beeld van den toestand te voorschijn te roepen. Dat beeld moet voor de oogen geschilderd en onder den krachtigen impuls van het kloek optreden dezer bekwame, wel overtuigde persoonlijkheden behoort eene publieke overtuiging gevormd te worden. Daaraan is zeker nog op verre na niet genoeg gedaan. De oorzaak ligt voor de hand. Het opiumvraagstuk is nog niet *the great attraction* van den dag. Vermoedelijk zal het ook nog lang duren, eerdat de volksovertuiging niet alleen gewekt zal zijn, maar zich ook geheel ten gunste der anti-opium-beweging zal richten.

Toch twijfelen wij niet. Wij verzekeren het ten overvloede nog eenmaal. De ervaring leert dat, naarmate de opium-studie door meerderen en ernstiger wordt opgevat, het aantal vermindert van wie het voor opium en opium-handel opnemen. Laat men de verkregen kennis het volk mededeelen, en het zal uitspreken, dat het tegen zijn wil is, dat den millioenen, die leven onder de bescherming der Nederlandsche vlag, vergift in plaats van den zegen der Christelijke beschaving wordt gebracht.

Dat hier en daar die stem wordt gehoord, terwijl weleer het opium in Regeeringskringen werd afgehandeld, toen „de heeren het voor het volk afdeden en de heeren links en rechts het spoedig over een gemeenschappelijke theorie eens werden", terwijl het volk zweeg en goedvond, is profetie van beter.

Velen zwijgen nog. Enkelen spreken. Door de laatsten bezield en aangevuurd en voorgelicht, zullen ook de eersten gaan getuigen, nadat hun voortdurend, en steeds overtuigender, de onmogelijkheid voor de overheerschende natie zal zijn aangetoond van de verdediging eens bedrijfs, dat de natie onteert, wijl zij de door haar overheerschten kwaad brengt in plaats dat zij — wat Staatkunde en humaniteit voorschrijven en Christelijk is — goed doet aan allen.

Zooals velen thans over het opium spreken en denken, is er niet altijd over gedacht. Zóó dacht de O. Indische Compagnie er niet over. Wat zegt het anders dan dat het zedelijk oordeel op dit punt helder wordt? Er is een tijd geweest, dat zoo goed als niemand in den slavenhandel in onze Oost iets onteerends voor onze natie zag. Zelfs predikanten deden er aan mede. Wij vinden dat nu zeer bevreemdend. Toen schijnt het niemand te hebben verbaasd. Laat echter thans eens een onzer zich met den koop en verkoop van slaven bezighouden, hoe zou de publieke meening er zich over uiten in een tijd, waarin de Wes-

tersche mogendheden er den strijd tegen aanbinden in alle streken der aarde? En dat nu nog stemmen zich doen hooren om den opiumhandel goed te praten, — reeds dit, dat hij personen noodig heeft om zijn recht te bepleiten, bewijst dat hij aangerand, afgekeurd, veroordeeld wordt. Men valt zijne bestrijders soms hard om den scherpen toon, waarop ten dezen over de Regeering en de natie geoordeeld wordt. Doch hoe zou men zich uitlaten over een Overheid en een volk, die in dezen tijd een handel in menschen dreven, welke slechts door heidenen en Mohammedanen, om des geldelijken voordeels wil, in stand gehouden wordt?

En nu is immers gezegd, dat de opiumhandel *erger nog* dan de slavenhandel is?

Wat meer zegt: *Heidenen* maken zich op, de verwoesting ziende, die het opium teweegbrengt, om dien vijand uit hunne landen te verdrijven. Hoe ernstig en volhardend is in China er tegen geprotesteerd; en dat dit Rijk den in- en doorvoer van het gif in zijne staten heeft toegelaten, is slechts aan de overmacht der Engelsche wapenen te wijten.

Nooit had China het opium onder de *wettig* toegelaten invoerartikelen willen rekenen, en bij monde zijner grootste mannen heeft het herhaaldelijk verklaard geen geldelijk voordeel te begeeren uit wat zijnen onderdanen tot verderf moet strekken. Thans weer nemen de mannen toe, die China oproepen om zonder aarzelen en angstvalligheid den invoer eenvoudig te verbieden, en de groote meerderheid van China's grootwaardigheids-bekleeders gaan daarin voor. In de hoofdstad van China is reeds lang eene beweging gaande om langs diplomatieken weg zóó lang en zóó energiek op de publieke opinie in Engeland te werken, tot ten laatste de dwanghandel onder den algemeenen vloek des volks wel bezwijken *moet.* In Canton bestaat mede een anti-opiummaatschappij, welke vele leden telt uit den adel, den kring der geleerden, en der degelijkste burgers. Veel heeft Engeland, — wij hebben het reeds besproken —, trots alle protesten van Engelsche kooplieden, op het punt van opium China reeds moeten toegeven, en voorspeld is reeds, dat waarschijnlijk spoedig de Britsche opium-handel in China tot het verleden zal behooren. Een order der Chineesche Regeering bepaalt, dat geen student, aan welke Hoogeschool in China ook, tot het afleggen van eenig examen zal worden toegelaten, die opium gebruikt. Herhaaldelijk worden op de muren waarschuwingen tegen het opium aangeplakt, door de hoogste personen onderteekend. In een uitgestrekt district rondom Canton heeft men het reeds zóóver gebracht, dat ieder jongeling, die begint te schuiven, van zijn stam wordt uitgesloten. In een ander district met een bevolking van 100.000 zielen, zijn alle opium-holen reeds gesloten, en nog niet lang geleden riep de Regeering van dat heidensche land al hare onderdanen op om met alle hun ten dienste staande middelen het opium-gebruik te keer te gaan, terwijl zij aan haar volk de verzekering gaf de noodige stappen te zullen doen om den invoer er van te verbieden. Toen dan ook voor eenigen tijd dit Rijk een

handelstractaat met Frankrijk sloot, bedong het de conditie, dat het uit Tongkin in China niet zou worden ingevoerd.

Als heidenen zich zoo tegenover het opium plaatsen, kan dan wel zacht worden geoordeeld over een Christelijk volk, dat met een zelfs door heidenen zoo zwart mogelijk geteekend kwaad transigeert? Is de opiumhandel de eer van Nederland waardig? Moet door doeltreffende maatregelen tegen het opium de eer van den Nederlandschen naam niet worden gered?

Een voormalig Zendeling in China, later professor in het Chineesch aan de Hoogeschool te Oxford, JAMES LEGGE, deelde eens een gesprek mede, dat hij gehouden had met den Gezant van China in Engeland, KWO SOENG-TAO.

Gezant: „Gij kent China en Engeland beiden. Welke van die twee landen acht gij het best?"

LEGGE: „Engeland."

G. Ik geef toe dat Engeland zindelijker is, grootere en fraaiere gebouwen bezit en bekwamer is in het machinewezen. Maar beschouw beide landen eens uit zedelijk oogpunt.

Ook uit zedelijk oogpunt stelde LEGGE Engeland hooger.

G. Maar hoe is het dan mogelijk, dat Engeland kan blijven eischen, dat wij zijn opium blijven koopen?

Op deze vraag moest de Professor het antwoord schuldig blijven.

Commentaar is hier verder onnoodig.

Gebrek aan kennis der toestanden, gebrek aan feiten, noemden wij in ons voorwoord onder ons nog den grooten hinderpaal.

Laat die kennis onder ons volk worden gebracht, en laat het dan de bewering logenstraffen van „ongevoelig te zijn als een rhinoceros of andere pachideron", als het op Koloniale politiek aankomt. De kennis eener zaak staat toch in direct en nauw verband met de belangstelling, die men er voor gevoelen zal. Nog altijd wordt geklaagd over den zwakken weerklank in Nederland voor alles wat in Indië voorvalt. Hier onverschilligheid, daar machteloosheid, en te groote lijdzaamheid bij allen die tot handelen bevoegd en ook verplicht zijn.

Daarom moet licht worden ontstoken, zoodat ieder waas van geheimzinnigheid wegvalt; alles wat op het opium betrekking heeft, worde blootgelegd; met de grootste nauwkeurigheid en duidelijkheid beschrijve men de werkelijkheid der dingen, zoodat het ieder mogelijk zij zich op de hoogte van den reëelen toestand te plaatsen, en tot kalm nadenken gelegenheid hebbe. Daartoe heeft ook de Zendingbond door dit geschrift een zwakke poging gewaagd; daartoe strekt ook, de nu eindelijk — gelukkig! — opgerichte *anti-opiumbond in Nederland*, die luidens Art. 2 der Concept-statuten, trachten zal kennis te verspreiden omtrent al wat met de opium-kwestie in verband staat, ten einde bij het Nederlandsche volk de overtuiging te vestigen van de noodzakelijkheid van ingrijpende verandering in dezen.

Zoo komen wij op den goeden weg.

Ons volk bewerke men zoolang, totdat het uit volle overtuiging, met een kloek, ernstig woord bij de Regeering optrede in het belang der hoogst noodige hervorming. Dat zij allereerst eene agitatie tegen de pacht, een — gelijk de *Locomotief* het noemde — moreel dwingen van den Minister van Koloniën, zoo hij in gebreke mocht blijven, die pacht op te heffen. De Regeering moet tot een beslissend handelen worden gedreven, ten einde de dag worde verhaast, waarop in Indië van het opium, den geesel der inlandsche bevolking, zal kunnen gezegd worden, dat het heeft afgedaan.

Zulk een aandrang is geen tegenwerken der Regeering. Deze erlangt veeleer zedelijken steun, wanneer de natie in oppositie komt tegen de bestendiging van een politiek, van welke geoordeeld wordt dat zij uitloopt op het verderf van Indië's meest vitale belangen.

De Minister van Koloniën is de representant der inlandsche bevolking genoemd. En een volk vertegenwoordigen is naar de omschrijving van Mr. de Bosch Kemper, ten behoeve van dat volk zoodanig handelen, alsof het zelf handelde. Zelf optreden nu kan dat onmondig gehouden volk niet. Het heeft geene organen, het zendt geene afgevaardigden. Wij Europeanen, hebben de drukpers te onzer beschikking, kunnen petitioneeren, vereenigingen stichten, vergaderingen houden enz. Zeker, ook de inlander heeft op het papier de vrijheid om van de drukpers gebruik te maken, maar hij kan er luttel of geen partij van trekken.

De Javaan is in handen van Regeering en Bestuur *perinde ac cadaver* genoemd. Kon het volk zich in zijn beste deel laten hooren en zelf bij de Volksvertegenwoordiging optreden, het zou zich beroepen op zijn zedelijk *recht* om te worden afgeholpen van een machtige belemmering op den weg zijner opvoeding en moreele ontwikkeling, en in dezen geest spreken: „Gij Nederlandsche Staat hebt u tot onzen voogd verklaard! Welnu, iedere voogd verstrekt zijn pupil alle middelen, die hij behoeft om zich te ontwikkelen, tot welvaart te komen, een goed mensch te worden; verstrek gij ons, onmondigen, die middelen ook, en laat het niet uwe karigheid zijn, die ze ons onthoudt. Uw taak is het ons te beschermen, onze belangen voor te staan; neem dan in ons belang alles weg, wat het ons onmogelijk maakt vooruit te komen!"

Maar daarom te meer is zorg voor den Javaan, in den ruimsten zin, de duurste plicht van den Minister van Koloniën. Want al opent de inlandsche bevolking den mond niet, toch *vraagt* zij als de bedelaar bij Walter Scott, die ook niet met zoovele woorden om een almoes vroeg. Walter Scott was hierover verwonderd, te meer daar hij reeds een gave voor hem in de hand had. Eerst ging hij voorbij, maar een oogenblik later keerde hij zich om en deed den armen man de vraag: „Waarom bedel je niet?"

„Waarom ik niet bedel?" sprak deze. „Iedere scheur in mijn buis, ieder been van mijn vermagerd lichaam, spreekt het uit: Een aalmoes, om Jezus' wil!"

Zoo is het. Door heel het werk, dat wij schreven, klinkt de smeek

bee van den Javaan: „Nederland, ontferm u over mij en mijn volk!"

En wat Nederland past, is — *verootmoediging*, belijdenis van schuld, gevolgd door een daad, die van schuldbesef het onwraakbaar bewijs geeft.

Die daad mag met recht van de tegenwoordige Regeering worden verwacht. Niet allen verwachten die daad meer van haar. Het vertrouwen is wel wat heel spoedig, na het optreden van Mr. Keuchenius als Minister van Koloniën, geschokt, omdat hij niet dadelijk alles verwezenlijkte wat wij als zijne denkbeelden kennen, en reeds is pessimistisch uitgeroepen: „Met den minister verandert de mensch; wie ook het staatsbestuur vormen, 't is om het even; de regeering bezit de macht niet om waarlijk doortastenden invloed op den toestand uit te oefenen."

Wij mogen niet zoo dadelijk moedeloos worden, al zijn de diepten waarin wij staren, ook nog zoo donker. Doch dan is er ook iets noodig van het geloof, dat de wereld overwint; van het geloof, dat b. v. den wakkeren secretaris der nationale zendingsfeesten, den heer Breijer, deed uitroepen: „Het opium *zal* afgeschaft worden;" van het geloof, dat „op hope tegen hope," vasthoudt aan de eindelijke vernietiging van een kwaad, dat men uitroeien wil. Alleen in dat geloof ligt zedelijke kracht.

De *Indische Gids* heeft den wensch geuit, dat de anti-revolutionaire partij van haar „program" een daad make, en haar verzekerd, dat zij alsdan, als eene groote kracht ten goede, ook in Indië zal worden geëerd.

De strijd van toestemmen behoort dan toch ook eens plaats te maken voor een tijd van *handelen*. Het mag niet altijd bij aandoeningen, bij woorden blijven. Klagen is onvruchtbaar. Met alle mogelijk klagen en betreuren en redeneeren is het mogelijk de zaak te laten zooals zij is. Dit nu mag niet. Het kwaad moet worden *verholpen* zooveel mogelijk. Er behoort genoeg *public spirit* te zijn om de handen uit de mouwen te steken, en — waar het moet — zelfs bereidheid om voor de goede zaak offers te brengen. Ieder heeft te bedenken, dat van zijne gezindheid en medewerking het welslagen afhangt van eene poging tot behoud der inlandsche bevolking.

Oproer maken bedoelen wij natuurlijk allerminst. Eene vreedzame, maar daarom niet minder gedecideerde manifestatie binnen de perken der wet, kan alleen de goede zaak helpen bevorderen. Nederland mag niet langer de verantwoordelijkheid dragen voor de gevolgen van een kwaad, die een voortgezet lijdelijk berusten zou na zich sleepen. „Lijdelijk," schreef reeds eenige jaren geleden, de heer Elout van Soeterwoude, „mogen Christenen deze zaak niet langer aanzien, opdat zij niet schuld op schuld hoopen bij al de schuld, die ons sedert eeuwen tegenover Indië drukt." Sedert zijn weer zooveel jaren voorbijgegaan. Stilzitten moet het volk niet langer willen. Den Minister van Koloniën moet de overtuiging gegeven worden, dat het Nederlandsche *volk* belangstelt in de zaak. „Niet langer behoort slechts, gelijk tot hiertoe, door enkelen te wapen worden geroepen, maar een behoorlijk *plan de campagne* dient te worden beraamd." En heeft de Minister de overtuiging, dat de natie belangstelt in de zaak, dan zal het de Regeering, al wilde zij

het ook — wat nu gelukkig niet het geval is — onmogelijk zijn aan de smeekende volksstem, de stem van het wakker geworden volksgeweten, weerstand te bieden.

Onbillijk zijn willen wij niet. Wij zouden het zijn, zoo wij niet erkenden, dat de Regeering den goeden wil bezit en aan den dag legt om verbetering in de toestanden in Indië te brengen, ook in zake het opium. Spraken wij het uit, dat wij nog niet voldaan zijn, wij zijn overtuigd, dat de Regeering dat evenmin is. Doch wij beseffen te goed, dat de uiterste inspanning van de autoriteiten vereischt wordt om de fouten, in zoovele jaren begaan, te herstellen. Dit neemt echter niet weg, dat wij ons blijven wenden tot de hulp, die hier alleen afdoende kan geacht worden: de hulp van den Staat. De *Staat* heeft eene roeping voor Indië; de organen van den Staat moeten daaraan herinnerd worden en daarin zij de belangstelling der natie een krachtige steun.

En gaat het onverhoopt met die belangstelling niet zoo spoedig als het gewicht der zaak vereischt, dat dan onze mannen, de mannen van het initiatief en geestdrift, ook tegelijk mannen van onverdroten geduld en taaie volharding mogen blijken, voor geen arbeid terugschrikkende en door geen teleurstellingen ontmoedigd, zich steeds sterkende aan een woord als dat van den onversaagden strijder in Engeland, den edelen Graaf VAN SHAFTESBURY, „den ridder der menschenliefde": „Men moet maar op den spijker blijven kloppen, dan dringt hij toch ten laatste in den muur." *Frappez fort*, *frappez juste*, *mais surtout frappez souvent.*

De oogen van alle eerlijke lieden *zullen* opengaan; misschien niet zoo snel, maar dan toch zeker, zal er vooruitgang te bespeuren zijn, en eenmaal het doel worden bereikt.

Een groot voordeel mag het geacht worden, dat het opiumvraagstuk een kwestie is, waarin alle godsdienstige en staatkundige partijen en schakeeringen in den Lande de handen kunnen ineenslaan, wijl het boven alle partijbelang staat. Hier geldt het niet de bereiking van een speciaal doel; de verwezenlijking van een of ander bijzonder lievelingsidee. Waarin men anders ook op politiek en kerkelijk gebied principieel tegenover elkander sta, hier kan een gemeenschappelijk opkomen de afspiegeling zijn van wat er op een bepaald punt, in *casu* dat van het opium, in den boezem der *natie* omgaat, door de natie wordt gewenscht, het in gesloten gelederen optrekken voor een gemeenschappelijk belang. De strijd tegen het opium mag zelfs den schijn niet hebben van een partijzaak te zijn; niemand mag hem houden voor een strijd tegen deze of gene staatkundige richting. De meest mogelijke welwillendheid behoort hier in acht genomen te worden, ten einde niemand eenige aanleiding vinde zich te onttrekken. Geen strijd om de Kerk of de School mag eenigszins belemmeren. Het zou, voor welke partij ook, een ergerlijke schande zijn en tot een groote schuld worden, als zij toonde alleen voor partijgeschillen te kunnen warm worden. Het groote belang van eenige millioenen zielen roept tot eendrachtige samenwerking, en behoort alle partijen te vereenigen.

„Geen mensch heeft het goede waarlijk lief, zoo hij niet, op het eigen oogenblik, dat hij een euvel ontdekt, zich opmaakt om het aan te vallen en uit te roeien." Allen, wier blik en hart ruim genoeg zijn om niet alleen iets voor de naaste belangen te gevoelen, maar die ook de groote belangen van Indië aandacht kunnen wijden, zij moeten samenkomen en werken tot hetzelfde groote doel.

En dan: „Groot is de kracht der waarheid — zij zal zegepralen."

Ten slotte de vraag: Op welke wijze zal eene algemeene beweging ten gunste van het gewichtig vraagstuk in het leven worden geroepen? Hare beantwoording mag veilig worden overgelaten aan die mannen van min of meer grooten persoonlijken invloed, die met een organiseerend talent begaafd, met een stellig plan, een goed uitgewerkt voorstel voor den dag kunnen treden, met een maatregel, waarvan aard en strekking voor iedereen duidelijk is, en waarbij tevens iedereen in de gelegenheid wordt gesteld van zijne belangstelling te doen blijken. Of dat nu moet geschieden door de verspreiding van grootere geschriften of van vliegende blaadjes; door vergaderingen en lezingen; door advertentiën en aanplakbiljetten, of door welke andere middelen ook; — zij zijn de mannen, die in staat zijn te beoordeelen wat in deze materie dient en *kan* gedaan worden; zij zijn onze betrouwbare leidslieden. Brooshooft wist wel welke mannen hij in zijn „Open Brief", onderteekend door 1255 ingezetenen van Nederlandsch Indië, tot de vorming van een „*Indisch Comité*" uitnoodigde, hen overigens met volle gerustheid, als mannen van kennis en doorricht, de leiding der zaken overlatende.

Brooshooft heeft *niet alleen* tegen het opium gestreden. Maar het opium is in zijn „Memorie" geen ondergeschikt punt, en van het „Indisch Comité" verwachtte hij mede steun in den strijd tegen de opiumpacht. De door hem uitgenoodigde heeren hebben zich voor het grootste gedeelte als anti-opiummannen doen kennen.

Niet allen, niet velen misschien zijn in staat hier als leiders op te treden. En komt het b.v. tot de indiening van een algemeen bezwaarschrift, een algemeen petitionnement, dan willen degenen die dat mede onderteekenen, daarmede niet zeggen. „Wij zijn volkomen bevoegd om over de toestanden en de opiumpolitiek te oordeelen." Zij verklaren daarmede eenvoudig dit: De mannen, die zich geroepen hebben gevoeld de natie voor te lichten, schenken wij om hun gezag, hunne antecedenten en hunne bekwaamheden, ons vertrouwen, en op grond daarvan houden wij ons diep overtuigd, dat de Regeering alle pogingen heeft in het werk te stellen om ten spoedigste tot eene bevredigende oplossing der kwestie te geraken.

Deze opvatting ontneemt niets aan de zedelijke waarde van zulk een adres als uiting van het nationaal besef, waarin ons volk eenstemmig voor de Regeering uitspreekt, dat het den opiumhandel als schandelijk en in stoffelijk en zedelijk opzicht verderfelijk, ten zeerste afkeurt, in

die mate, dat het overtuigd is, dat de opheffing daarvan aan iedere andere Staatszorg voor Indië moet voorafgaan, en daarom wenscht dat onverwijld alle maatregelen worden genomen die langs den kortst mogelijken weg tot een volkomen vernietiging van het opiumgebruik leiden, en alzoo de Nederlandsche natie ontheffen van den smaad, die thans op haar rust.

Is het te veel gezegd, dat ieder die zich uit traagheid of onverschilligheid aan deze beweging zou onttrekken, zijn plicht als Nederlander verzaakt?

Is het te veel verwacht, dat de Regeering den druk der publieke opinie gevoelende, geen enkele poging zal aanwenden om zich er aan te ontworstelen?

Men zegt, dat het Engelands onvergankelijke roem is, zonder groote offers te ontzien, den strijd tegen den slavenhandel te hebben gevoerd.

Het zou Nederland niet weinig verheffen, zoo het Engeland voorging in het vernietigen van een kwaad, dat „nog erger is dan de slavernij."

„Een groote, edele gelegenheid wordt ons thans geboden om rechtvaardig en grootmoedig te zijn op het toppunt der victorie. In zulk een geest handelend en met zulk een oogmerk is er hoop, dat wij nog gespaard mogen blijven om eene gezegende, een nuttige, eene roemvolle loopbaan af te leggen, al onze krachten en al onze wenschen; al wat wij hebben en al wat wij zullen ontvangen richtend op dat ééne groote einddoel van menschelijk bestaan: Eere aan God in den hooge, vrede op aarde, en welwillendheid jegens de menschen."

Die ooren heeft om te hooren, die hoore!

AANTEEKENINGEN.

1) De *Locomotief*, 30 Sept. 1886.
2) Zie daarover het artikel van Dr. WIJNMALEN. Een wondeplek in de Indische maatschappij. *Stemmen v. W. en Vr.*, Nov. 1884.
3) In het correspondentie-artikel in de *Indische Gids* van Jan. 1887, blz. 112 v. v.
4) Open Brief, blz. 14 en 23.
5) De *Locomotief*, 16 Juni 1887.
6) *Bat. Nieuwsblad* van 22 Maart 1889.
7) *Tijdschrift van Ned.-Indië.*
8) Zie *Indische Gids*. Sept. 1889.
9) 22 Maart 1889.
10) De *Java-Bode*.
11) *Ind. Gids* Jan. 1886.
12) idem Maart 1888.
13) De *Locomotief*, 16 Juni 1887.
14) Mr. W. DE GELDER, „Het strafrecht in Ned.-Indië," over het houden van verboden speelhuizen.
15) Memorie van Mr. BROOSHOOFT, blz. 126.
16) *Tijdschrift van Ned.-Indië*, Mei 1889.
17) Het *Soerabayaasch Handelsblad* van 1 Juni 1889.
18) UILKENS, Indische Typen, 1885.
19) *Java-Bode*, 12 April 1886.
20) *De Gids*, Sept. 1889.
21) *Locomotief*, 5 Jan. 1887.
22) *Soerab. Handelsblad*, 1 Juni 1889.
23) *Staatsblad* 1846 No. 24.
24) De *Macedoniër*, 1887 blz. 226.
25) BABOE DALIMA, D. I. blz. 387.
26) De Minister HASSELMAN, Behandeling Indische Begrooting voor 1868.
27) BABOE DALIMA, D. I. blz. 100 v. v.
28) De *Standaard*, 7 Nov. 1883.
29) H. B. VAN DAALEN, *Java-Bode*, 12 Juli 1880.
30) Koloniaal Verslag 1888.
31) 8 Juli 1880.
32) De *Locomotief*. 5 Maart 1887.
33) Open Brief blz. 14.
34) *Locomotief*, 15 Maart 1887.
35) Noodkreet, *Stemmen v. W. en Vr.* Maart 1888.
36) December 1887.
37) 9 Juli.
38) Zitting, 25 Febr. 1859.
39) *Locomotief*, 14 Dec. 1887.
40) 15 Maart 1887.
41) Blz. 131.
42) *De Telefoon*, 24 Maart 1887.

43) Zie E. P. C. SOL, „Openbare geheimen, Indie's tegenwoordige toestand" Leiden, S. C. VAN DOESBURGH 1888.

44) Ook Mr. BROOSHOOFT weet dat en releveert het feit op blz. 149 van zijne „Memorie."

45) 28 April 1887.

46) 26 October 1888.

47) *Locomotief*, 16 Juni 1887.

48) Open Brief, blz. 5.

49) In het Koloniaal Verslag van 1874 kan ieder lezen van een Assistent-Resident, op wien een som te verhalen viel van *f* 40.950, die de pachter in de residentie *Jakja*, wegens pachtschat hem had afgedragen, doch door hem blijkbaar niet verantwoord was.

50) *Ind. Gids*, Maart 1887, blz. 396.

51) De gewoonte der Chineezen om tegen het Europeesch nieuwjaar allerlei soort van geschenken aan te bieden aan die Nederlanders, met wie zij „uit hoofde van officie dan wel onder den titul van associatie in den handel, goede kennis en vriendschap" enz. in eenige relatie staan, dagteekent reeds van oude tijden. De Gouv.-Generaal VAN IMHOFF bestrijdt (Plakkaatboek, aanschrijving van 12 Dec. 1743) deze usantie op grond der „ondervinding in vorige tijden," met het oog op de ambtenaren, die daardoor in het „praedicament worden gebracht om iets te doen, dat naar de regulen van haar ampt geen plaats moest hebben."

Als deze circulaire ook al invloed ten goede heeft uitgeoefend, die invloed is dan toch niet duurzaam en ook niet algemeen geweest. Immers in 1797 is het kwaad, „tot oneer en déclin van hooge en lage ambtenaren" weer zoodanig in zwang gekomen als „een middel zoowel om te slagen in importune en voor de publieke belangens nadeelige solicitatiën, 't welk de waardigheid en het karakter van een ieder, die in eenig gezag is, vernedert", — dat daartegen (12 Dec.) opnieuw een bevel moest uitgaan. En weinig later zijn de gemelde prohibitive bevelen weer zoodanig „buiten observantie" geraakt, dat de Gouv.-Gen. DAENDELS zich genoodzaakt zag bij Publicatie van 9 Febr. 1808, dat aannemen van geschenken, giften, gaven of contributiën door hooge of lage ambtenaren en hunne vrouwen, kinderen of bedienden, streng te verbieden.

52) Open Brief, blz. 5.

53) *Ind. Gids* Jan 1889 blz. 70.

54) idem idem „ 71.

55) *Macedoniër*, VI jaarg. blz. 25.

56) 29 April 1889.

57) *Locomotief*, 8 Juni 1889.

58) idem 27 April 1887.

59) idem 30 Sept. 1886.

60) *Ind. Gids*, Jan. 1889.

61) BROOSHOOFT, Memorie.

62) 26 Mei 1888.

63) *Locomotief*, 22 Juni 1888.

64) Opium-reglement van 25 Sept. 1874, gewijzigd bij ordonnantie van 20 Aug. 1876 (Staatsbld. No. 214) art. 18 en 20.

65) MR. PIEPERS, *Indisch Weekblad van het Recht* No. 1289. — Zie ook *Ind. Gids*, Juni 1888.

66) Verslag (veertigste) der Doopsgez. Vereen. 1888 blz. 18.

67) De *Telefoon*, 11 Mei 1887.

68) De *Gids*, Jan. 1886.

69) *Java-Bode*, 12 April 1886.

70) Het model voor het door die Commissie op te maken proces-verbaal vindt men bij G. A. DE KONING, „De opium-reglementen voor Ned. Indië, blz. 21.

71) Als de aangehaalde hoeveelheid minder dan twee thail ruwe of één thail bereid opium bedraagt, wordt zij aan den pachter *om niet* afgestaan.

72) Memorie, blz. 132.
73) *Locomotief*, 11 Oct. 1877.
74) *Indisch Weekblad v. h. Recht* 863, Mr. LION, *Ind. Gids*, Mei 1885 blz. 962 v. v.
75) *Standaard*, 29 Oct. 1879.
76) Zitting eerste Kamer, 27 Dec. 1888.
77) Door den heer SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE.
78) De *Ind. Gids*, Febr. 1886.
79) *Wageningsch Weekblad*.
80) De *Locomotief*, 16 Juni 1887.
81) 14 Nov. 1888.
82) *Standaard*, 14 Nov. 1888.
83) Mei 1889.
84) *Amsterdamsch Handelsblad*, 20 Febr. 1889.
85) *Ind. Gids*, Juni 1887.
86) „De opium en de zending." Referaat van H. B. BREIJER, op de algemeene zendings-conferentie te Amsterdam, 22 Juni 1887.
87) *Standaard*, 31 Aug. 1886.
88) idem 20 April 1875.
89) Het tijdschrift entleende het aan de *Amsterdammer* van 27 Nov. 1886.
90) Dr. GROENEMAN, *Ind. Gids*, Maart 1887.
91) 30 Sept. 1881.
92) *Standaard*, 14 Nov. 1888.
93) *Locomotief*, 18 Maart 1887.
94) Zitting Eerste Kamer, 23 Jan. 1884.
95) C. E. VAN KESTEREN, *Locomotief*, 8 Maart 1887.
96) 30 Juni 1888.
97) 30 September 1881.
98) Den heer SPRENGER VAN EIJK was door den heer WERTHEIM in de Eerste Kamer gevraagd, hoe het met het *zeeport* in Indië stond. De laatste zeide: „Er bestaat waarlijk een demoraliseerende toestand in ons land. Het is reeds zoover gekomen, dat men die demoralisatie heeft georganiseerd", en sprak toen over het vervoer van brieven voor Ned. Indië door *België* en *Duitschland*, omdat in die landen lager porto geheven wordt. Volgens hem is het niet te verdedigen, dat brieven naar onze Koloniën gezonden, in het moederland meer kosten dan wanneer zij uit een ander land worden verzonden. Een beroep op Frankrijk of Engeland, waar het ook zoo is, geldt niet. Daarmede worden de *Nederlandsche* beurzen niet geholpen. En de Minister antwoordde den heer WERTHEIM: „De Regeering heeft de zaak niet uit het oog verloren, maar heeft behalve voor het gerief van het publiek, ook te waken voor de belangen van de schatkist." De tegenwoordige Regeering gaat blijkbaar niet uit van het denkbeeld, dat die belangen, waarvoor ook zij te waken heeft, door een lager porto worden geschaad. Zij toch verlaagde het port voor brieven naar en van de Koloniën aanmerkelijk.
99) *Locomotief*, 30 Maart 1887.
100) No. van 5 Juni 1889.
101) Toestand van Ned. O. I. van 1848—1888, Amsterdam, A. W. BRUNA.
102) *Locomotief*, 14 Maart 1887.
103) Berekening van den heer G. M. BOISSEVAIN in de *Economist* van Mr. DE BRUIJN KOPS opgenomen.
104) *De Gids*, Augustus van dat jaar.
105) *De Wageninger*, 7 Nov. 1888.
106) Mr. VAN DEDEM.
107) STRUICK.
108) *Algemeen Handelsblad*, 20 Febr. 1889.
109) „Ons program."
110) *Ind. Gids*, Jan. '89 blz. 9.
111) Idem.

112) Lezing in de Indologische Vereeniging, 1874.
113) *Standaard*, 4 Oct. 1875.
114) *Ind. Gids*, Oct. 1882.
115) Eerste Kamer, 25 Aug. 1886.
116) *Nieuws van den Dag*, 7 Oct. 1887.
117) 7 Nov. 1883.
118) 29 Oct. 1879.
119) *Standaard*, 30 Sept. 1881.
120) 21 Jan. 1886.
121) 31 Aug. 1886.
122) *Standaard*, 10 Sept. 1886.
123) *Standaard*, 27 Mei 1880.
124) Eerste Kamer, 1888.
125) „Memorie" blz. 122.
126) *Ind. Gids*, Mei—Juni 1880.
127) De Alcohol-kwestie in het licht der wetenschap.
128) 8 Juli 1880.
129) *Locomotief*, 27 April 1887.
130) Jaargang 1851.
131) „Openbare geheimen" blz. 32.
132) *Standaard*, 19 Nov. 1883.
133) De heer VAN GENNEP, Kamerzitting 12 Nov. 1886.
134) Febr. 1880.
135) *Standaard*, 30 Sept. 1881.
136) Idem 14 Nov. 1888.
137) 20 Febr. 1889, 15 Sept. 1889.
138) *Locomotief*, 27 April 1887.
139) In zijne „Memorie.
140) *Bat. Nieuwsbl.*, 22 Oct. 1889.
141) Opiumpacht of opiumregie? blz. 59 v. v.
142) *Locomotief*, 26 Oct. 1889.
143) Zie o. a. Decentralisatie in Br. Indië, Prof. DE LOUTER, *De Gids*, Jan. en Febr. 1887.

Pending Preservation 1990

NIJMEGEN.